Ilja Leonard Pfeijffer

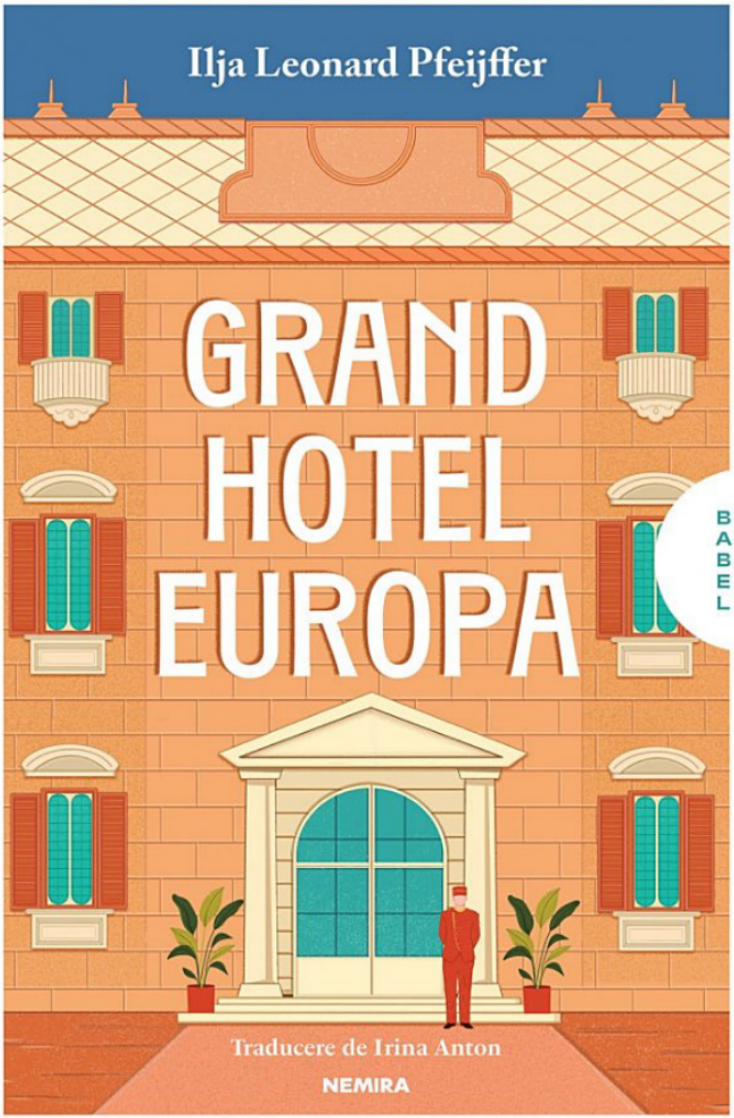
GRAND HOTEL EUROPA

BABEL

Traducere de Irina Anton

NEMIRA

Ilja Leonard Pfeijffer
GRAND HOTEL EUROPA
BABEL
Traducere de Irina Anton
NEMIRA

Volum apărut cu sprijinul Fundației Neerlandeze pentru Literatură

ILJA LEONARD PFEIJFFER (n. 1968) este poet, romancier, dramaturg și eseist, una dintre cele mai originale voci ale literaturii neerlandeze contemporane. A studiat limbile clasice și și-a susținut doctoratul cu o teză despre poetul grec Pindar. A publicat peste patruzeci de volume de versuri și proză. A locuit și a lucrat mulți ani în Genova, dedicând acestui oraș romanul *La Superba* (2013), premiat cu Libris Literature Prize și care i-a adus succesul internațional. În 2017 a publicat romanul *Peachez, een romance*.

BABEL

Ilja Leonard Pfeijffer

GRAND HOTEL EUROPA

Traducere din neerlandeză de
Irina Anton

NEMIRA

Design copertă: Yanna ZOSMER
Prepress: Antonela IVAN
Redactor: Irinel ANTONIU
Corector: Cătălina MIHAI

Ilja Leonard Pfeijffer
GRAND HOTEL EUROPA
Copyright © 2018 by Ilja Leonard Pfeijffer
Original title Grand Hotel Europa
First published in 2018 by De Arbeiderspers, Amsterdam
All rights reserved.

Copyright © Nemira, 2023, pentru prezenta ediție în limba română
BABEL este o colecție a Editurii **NEMIRA**.

Orice reproducere, totală sau parțială,
a acestei lucrări și închirierea acestei cărți
fără acordul scris al editorului sunt strict interzise
și se pedepsesc conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-43-1750-6

Cuprins

1. Misiunea
2. Piațeta făgăduinței
3. Deșteptarea nimfei apelor
4. Fiica Memoriei
5. O lebădă într-un program disco
6. Orașul care se scufundă
7. Talent pentru decadență
8. Misterul maltez
9. Oaspeți noi
10. *Panchayat*-ul din Muzaffargarh
11. Pești carnivori
12. Orașul celor o mie de statui
13. Pantofi porno cu blană de pisică
14. Eliberarea paradisului Nutella
15. Intertextualitate
16. Uciderea satului mort
17. Laleaua ruptă
18. Alarma de incendiu
19. Decapitarea Sfântului Sebastian
20. Grădina lumii
21. Abdicare într-un restaurant de pe marginea autostrăzii
22. În spatele tufișurilor sărăcăcioase
23. Comorile din epava Incredibilului
24. Concertul
25. Nisip în stele
26. Funeraliile Europei

Pentru Stella

CAPITOLUL UNU

MISIUNEA

1

Primul cu care am vorbit după atâta timp, fără a socoti puținele cuvinte bine măsurate pe care le schimbasem cu taximetristul meu ursuz la începutul și la sfârșitul drumului, a fost un băiat slab și smead îmbrăcat în nostalgica uniformă roșie de valet. De la distanță, îl văzusem așezat pe scările din marmură ale porticului flancat de coloane corintice din fața intrării, sub numele „Grand Hotel Europa" scris cu litere aurite, când, scrâșnind pe cărarea pietruită dintre platani, taxiul a început să se apropie de capătul lungii alei de acces. Ieșise să fumeze o țigară. S-a ridicat în picioare intenționând să mă ajute cu bagajele. Deoarece îmi părea rău că sosirea mea îi stricase pauza de țigară și deoarece ăsta era și adevărul, i-am spus, în vreme ce taxiul se îndepărta de noi pe pietriș, că bagajul meu mai poate aștepta puțin, că făcusem un drum lung și că și mie îmi e poftă de o țigară. I-am oferit una din pachetul meu bleu de *Gauloises Brunes* fără filtru și i-am aprins-o cu bricheta mea Zippo *solid brass*. Pe chipiul lui era brodat cu litere aurii numele „Grand Hotel Europa".

Ne-am așezat. Fumam de câteva minute în tăcere, unul lângă altul, pe scările intrării somptuoase ale hotelului pe vremuri grandios, unde aveam de gând să mă stabilesc deocamdată, când mi s-a adresat.

— Îmi cer scuze că nu-mi pot înfrâna curiozitatea, a spus, dar v-aș putea întreba de unde veniți?

Am suflat fumul în direcția norului de praf pe care taxiul îl lăsase în urmă drept amintire, în depărtare, la capătul aleii de acces, unde începea pădurea.

— La această întrebare, sunt posibile mai multe răspunsuri, am zis.

— Mi-ar plăcea să le aud pe toate, a spus el. Dar, dacă asta vă răpește prea

mult timp, puteți să mi-l dați pe cel mai frumos.

— Principalul motiv pentru care am venit aici, am zis, e faptul că sper să găsesc timp pentru răspunsuri.

— Aș dori să-mi cer iertare că v-am deranjat de la această misiune însemnată. Trebuie să învăț că, așa cum spune mereu domnul Montebello, curiozitatea mea îi poate incomoda pe oaspeții noștri.

— Cine e domnul Montebello? am întrebat.

— Șeful meu.

— Recepționerul, zis și *concierge*?

— Urăște acest cuvânt, cu toate că îi place etimologia lui. M-a învățat că, în franceză, *concierge* vine de la „*comte des cierges*", contele lumânărilor. Practic, tot ce știu am învățat de la domnul Montebello. E ca un părinte pentru mine.

— Atunci, cum vrea să i se spună?

— E *maître d'hotel*, dar preferă titlul de majordom, în care se regăsește cuvântul latinesc pentru „casă", pentru că, după părerea lui, principala noastră sarcină e să ne îngrijim ca oaspeții noștri să uite de locul pe care îl numeau „acasă" înainte de a veni aici.

— Veneția, am zis.

În vreme ce rosteam numele orașului, mi-a căzut scrum de la țigară pe pantaloni. A observat și, înainte să apuc să protestez, și-a scos una dintre mănușile sale albe și s-a dedicat cu atenție deplină îndeletnicirii de a mi-l scutura de pe cracul pantalonului. Avea mâini slabe și tuciurii.

— Mulțumesc, am zis.

— Ce e Veneția? a întrebat.

— Locul pe care îl numeam „acasă" înainte de a veni aici și cel mai frumos răspuns la întrebarea ta dinainte.

— Cum e Veneția?

— Nu ai fost niciodată în Veneția? l-am întrebat.

— N-am fost niciodată nicăieri, a zis. Doar aici. De aceea, spre iritarea domnului Montebello, am căpătat obiceiul să deranjez oaspeții cu firea mea curioasă. Încerc să văd o părticică din lume prin poveștile lor.

— Ce loc numeai „acasă" înainte de a veni aici?

— Deșertul, a răspuns. Dar domnul Montebello a avut grijă să uit deșertul. Îi sunt recunoscător pentru asta.

Mi-am lăsat privirea să rătăcească peste moșia care înconjura hotelul. Porticul era năpădit de iederă. Una dintre vazele mari din lut din care curgeau în valuri flori de bougainvillea era spartă. Prin pietriș creșteau buruieni. Pașnic, dar nu ăsta era cuvântul. Resemnat. Oamenii ar putea, într-adevăr, la fel de bine să accepte trecerea timpului și pierderea tuturor lucrurilor.

— Veneția e trecutul, am zis. Și sper că domnul Montebello mă va ajuta și pe mine să îl uit.

Mi-am stins țigara în ghiveciul care ne servise drept scrumieră. A făcut același lucru și a țâșnit în picioare să se ocupe de bagajele mele.

— Îți mulțumesc că mi-ai ținut de urât, am zis. Aș putea să aflu cum te cheamă?

— Abdul.

— Încântat de cunoștință, Abdul.

Mi-am spus numele.

— Să intrăm, atunci poate să înceapă totul.

2

Chiar dacă nu aș fi fost prevenit dinainte asupra existenței majordomului, ar fi fost cu neputință să-mi scape. De îndată ce am pus un singur picior dincolo de pragul fortăreței și sanctuarului său, mi-a ieșit în întâmpinare în pași de dans. Mi-a urat bun-venit cu atâta respect, cu înfloriturі și arabescuri, încât era mai mult decât clar că am de-a face cu un profesionist.

Îmi învățase dinainte pe de rost numele și, în chip discret, s-a dovedit la curent cu faptul că mă intitulez scriitor. În timp ce se interesa îngrijorat dacă lunga călătorie nu fusese prea solicitantă, făcuse să apară pe neobservate de undeva o perie de haine cu care mi-a curățat umerii sacoului, fără a pierde ocazia de a mă complimenta pentru croiala costumului. Ca și când s-ar fi simțit răspunzător pentru întreaga creație, și-a cerut scuze pentru suspiciunea care domnea în lumea modernă și care îl obliga să respecte anumite formalități, dar m-a asigurat că vom putea găsi mai târziu un moment potrivit pentru asta, după ce mă voi fi odihnit după călătorie.

Când i-am spus că, din păcate, încă nu știu cât timp am de gând să rămân și că sper că asta nu va fi o problemă, mi-a alungat grijile fluturând elegant din mână și mi-a jurat că e o onoare pentru stabiliment și o plăcere personală pentru el să mă poată considera oaspete și că nu-și poate dori decât ca bucuria aceasta să fie de lungă durată. După aceea, s-a aplecat înspre mine și mi-a spus în șoaptă că, negreșit, nu vrea să-și facă un obicei din a-și băga nasul unde nu-i fierbe oala, dar nu se putuse abține să observe că butonul de la manșeta stângă a cămășii nu fusese bine prins și nu și-ar putea ierta niciodată dacă l-aș pierde ca urmare a discreției sale.

M-a întrebat dacă mă poate conduce la apartamentul de care se îngrijise să mi se pregătească în mod special. Era convins că va fi pe gustul meu, dar, dacă aveam să consider că stabilimentul nu se ridică la înălțimea așteptărilor mele, în orice privință, avea să se asigure personal ca toate dorințele mele suplimentare să fie îndeplinite de îndată. Își luase libertatea de a aranja să mă aștepte în cameră câteva gustări și băuturi răcoritoare. Doream să îl urmez?

Domnul Montebello, majordomul de la Grand Hotel Europa, m-a condus din holul de intrare, unde erau recepția și loja portarului, prin ușile înalte din lemn de stejar, spre marele hol central cu stâlpi de marmură, de unde scara monumentală ducea la etajele de sus. Se mișca precum un patinator artistic pe covorul în care te afundai, dovedindu-se în stare cu ușurință să se întoarcă de tot

spre mine pentru a adăuga explicații sau lucruri interesante de știut și să continue să meargă cu spatele fără a-și încetini viteza. Dacă nu ar fi inserat din când în când câte o piruetă ca să-mi dea ocazia să îl ajung din urmă, mi-ar fi fost greu să țin pasul cu el. Abdul venea în spatele nostru cu bagajele mele.

— Aici, în stânga, găsiți biblioteca, a spus ghidul meu, iar în spatele ei se află sala verde și camera chinezească. Cealaltă aripă adăpostește lounge-ul, sala de mic-dejun și modestul nostru restaurant, unde v-am rezervat o masă anume pentru dumneavoastră la geam, cu vedere la pergolă și la grădina de trandafiri, sau ce a mai rămas din ea, în spatele căreia puteți zări scânteind iazul. Din păcate, fântâna arteziană e stricată de câțiva ani, dar vă pot asigura că bucătăreasa noastră se va întrece pe sine ca să vă îmbuneze față de aceste lipsuri.

Holul central era prevăzut cu un candelabru senzațional, antic de își dădea ultima suflare.

— Una dintre piesele noastre de rezistență, a spus majordomul, care observa totul, deci și faptul că lampa îmi atrăsese atenția. Doar că foarte greu de întreținut. Ați văzut portretul de deasupra șemineului? Recunoașteți, fără îndoială, trăsăturile frapante și nobile ale lui Niccolò Paganini. Voi fi primul care să vă dea dreptate când veți spune că, din punct de vedere artistic, nu e vorba de o capodoperă. E făcut de un respectabil maestru, neînsemnat, care nici în epoca lui nu era cunoscut pentru că ar fi fost înaintea vremurilor sale. Cu toate acestea, suntem extrem de atașați de el, deoarece a fost pictat chiar aici, pe viu, când violonistul virtuoz, în culmea gloriei sale, a poposit la acest hotel în drumul său către ovațiile și delirul de la marile curți domnești ale Europei. Legenda spune că, din proprie inițiativă, a susținut un concert magnific ca mulțumire pentru excelentul *steak aux girolles* care i-a fost servit aici. De atunci, acel fel de mâncare a fost rebotezat *steak Paganini* și ne împodobește meniul până în ziua de azi. Mi-ar fi greu să vă ofer o sugestie mai bună pentru astă-seară.

În stânga șemineului, atârna o acuarelă de dimensiuni și merite artistice modeste, care reprezenta Piazza San Marco din Veneția. Am înghițit în sec când am văzut-o. Știam cu siguranță că majordomul remarcase acest lucru, dar nu a spus nimic, deși ar fi fost o ocazie excelentă de a-l cita pe Virgiliu. Balustradele scării din marmură erau decorate cu sculpturi ale unor animale mitice, la stânga, o himeră, la dreapta, un sfinx.

— Oaspeții noștri pot dormi liniștiți știind că odăile le sunt păzite cu strășnicie, a zis Montebello. Ca să-și croiască drum până la etajele de sus, oamenii trebuie să treacă printre manifestarea hibridă a fricii și pisicuța care toarce înșelător și te pune să dezlegi ghicitori, care reprezintă portretul deloc realist al bărbatului și, respectiv, esența femeii, dacă îmi permiteți să vă amuz cu diletantismul meu în sfera simbolisticii. Unul dintre distinșii noștri oaspeți mi-a spus odată că, după părerea lui, monștrii nu fuseseră meniți să țină afară străinii, ci să împiedice oaspeții să ajungă la ieșire. Au trecut mulți ani de când a spus asta și e încă aici. Îl cheamă Patelski. O să-l cunoașteți. După cum bănuiesc, îi veți aprecia compania. E un savant eminent.

Pe palierul de deasupra scărilor, se afla o vază mare cu flori din plastic.

— Știu, spuse majordomul. A fost o speranță deșartă că v-ar scăpa din vedere. Vă cer insistent să dați dovadă de generozitatea de a accepta umilele mele scuze. Acest decor care face notă discordantă este regretabilul rezultat al entuziasmului noului proprietar.

— Hotelul are un nou proprietar? am întrebat.

— De curând, Grand Hotel Europa a ajuns pe mâinile chinezilor, a zis. Noul proprietar se numește domnul Wang. E vorba de o evoluție recentă pe care ne e cu neputință să o evaluăm în acest moment. Domnul Wang a declarat categoric că are de gând să redea hotelului vechea lui splendoare, iar libertatea financiară de care se pare că dispune mai mult ca sigur îi va prinde bine stabilimentului. Veți fi remarcat că hotelul prezintă, pe ici, pe colo, urme lăsate de faptul că nu a fost întreținut la timp. Pur și simplu nu mai avem atâția oaspeți ca odinioară. Domnul Wang vrea să facă ceva și în privința asta. Aspiră la un grad de ocupare de 100%. Aș fi tentat să apreciez pozitiv toate acestea. Însă acest lucru e contrabalansat de faptul că vaza asta cu flori din plastic ne dă motive de îngrijorare în privința afinității noului proprietar cu tradițiile noastre. Dar nu vreau să vă plictisesc cu grijile mele. Am ajuns. Asta e camera 17, apartamentul pe care vi l-am pregătit. Singurul lucru pe care trebuie să-l știți e că ușile franceze care dau spre terasă nu se închid bine. În cazul în care se pornește un vânt puternic, v-aș sugera să le proptiți cu un scaun. Acum o să vă las singur ca să vă dau ocazia de a vă reveni după drum și de a vă schimba de haine. Dacă aveți nevoie de ceva, e de ajuns să trageți de cordonul cu clopoțel de lângă ușă. Vă doresc o ședere plăcută în Grand Hotel Europa.

3

Perfectă. Camera era perfectă, nu pentru că ar fi fost o cameră de hotel perfectă, ci tocmai dimpotrivă. Aici niciun designer de interior nu lucrase cu un design eficient și anonim, ci un surplus de istorie lăsase în urma sa un surplus de vestigii luxuriante oftând descurajate. Erau atârnate ornamente și obiecte de mobilier din epoci îndepărtate între ele, care se holbau cu uimire unele la altele.

În anticameră, un vechi fotoliu Chesterfield din piele vișinie stătea lângă un fotoliu Louis XV tapițat cu o catifea roz-prăfuit cu un model cu trandafiri, iar un taburet pentru picioare, cam de aceeași culoare, lângă o minunată masă de salon, sculptată elegant, din secolul al optsprezecelea. Pe o masă înaltă din colț, se afla un radio mare din bachelită cu un disc argintat în care fuseseră gravate posturi de radio antebelice. Cu transformatorul potrivit, probabil că ar mai fi mers. Dar, din el, nu ar fi răsunat aceeași muzică precum odinioară. Camera din spate era dominată de un pat monstruos, a cărui vechime nu putea fi stabilită, cu patru stâlpi auriți, în stil egiptean, pe care se sprijinea un baldachin din catifea vișinie, cu stele brodate cu fir de aur. Cine putea ghici câte oftaturi și secrete șoptite rămăseseră atârnate sub acea țesătură de stele? În baia cu o oglindă mare într-o

ramă aurită, fusese montată, cu vizibilă repulsie, o cabină modernă de duș lângă cada antică din email, rezemată pe patru picioare din bronz în formă de labe de leu.

Erau obiecte ce păreau să fi fost revărsate în apartament – precum cărți vechi, un clopoțel din aramă, o scrumieră mare în forma unei jumătăți de glob pământesc care era purtată pe umeri de Atlas, un mic craniu de șoarece, diferite instrumente de scris, un monoclu într-un etui, o strigă împăiată, o foarfecă pentru tăiat trabucuri, o busolă, o drâmbă, o păpușă Wayang, o vază de alamă cu pene de păun, o sticlă de sifon și un pustnic din lemn care s-a dovedit că poate servi drept spărgător de nuci – și despre care nu era clar dacă sunt destinate să facă parte dintr-un concept decorativ sau din mai multe idei diferite despre decor (care, de-a lungul istoriei, fuseseră aplicate fără tragere de inimă și fără depunerea vreunui efort de a îndepărta rezultatele încercărilor similare anterioare) sau dacă e vorba de lucruri uitate de călătorii de dinainte, după care menajerele, pornind de la convingerea filozofică potrivit căreia istoria dă formă prezentului prin depunerea împrăștiată a unor sedimente întâmplătoare pe care nu le poți face să dispară, au refuzat până în ziua de azi să șteargă urmele.

În vreme ce îmi treceam aprobator degetul peste lambriurile aurite, pipăiam grosimea materialului draperiilor grele, de culoare ocru, și dădeam la o parte scaunul ca să deschid ușile de la terasă, care oferea o priveliște asupra grădinii de trandafiri, sau a ceea ce mai rămăsese din ea, și asupra iazului cu fântâna arteziană defectă, m-am gândit că aș avea suficient timp ca să descriu această cameră în detaliu. Căci era bine aici, ca să nu spun perfect, și nu vedeam niciun motiv pentru care n-aș fi putut rămâne aici până-mi dădeam seama încotro trebuie să mă îndrept.

La sosire, remarcasem de îndată masa de scris șic și încăpătoare, din lemn de abanos, cu inserții pline de gust din alte sortimente de lemn mai deschis, așezată în dreptul ferestrei, lângă ușile care dădeau spre terasă, făcând pereche cu un scaun de birou din lemn, sobru, dar solid și confortabil, din anii treizeci. Încă dinainte de a-mi atârna costumele și cămășile în șifonierul din camera din spate, am săvârșit ritualul prin care marcam biroul ca teritoriul meu. Am așezat în stânga, într-un teanc, caietele goale pe care le luasem cu mine, cu stiloul lângă ele. Am pus la îndemână călimara cu cerneala mea neagră preferată. Mi-am scos MacBookul din husa lui și l-am pus în dreapta pe tăblia biroului. Am conectat cablul de alimentare la priză.

Căci nu venisem la Grand Hotel Europa ca să las melancolic să se scurgă timpul în mijlocul luxului coșcovit și al gloriei care scârțâia, în așteptarea pasivă a vreunei revelații care să cadă peste mine ca o frunză dintr-un buchet ofilit. Voiam să forțez acea revelație și, de aceea, trebuia să mă apuc de treabă. Trebuia să fac ordine în amintirile care mă hăituiseră ca un roi de albine furioase și mă împiedicau să gândesc limpede. Dacă voiam cu adevărat să uit Veneția și tot ce se întâmplase, mai întâi trebuia să-mi amintesc totul cât mai clar. Cine nu-și amintește tot ceea ce vrea să uite se expune primejdiei de a uita să uite anumite lucruri. Trebuia să notez totul, deși îmi dădeam seama că nevoia de a povesti, în

cuvintele lui Enea către Didona, va reîmprospăta mâhnirea. Dar trebuia să consemnez totul ca să pot trage linie. Nu există nicio destinație dacă originea nu este clară și niciun viitor fără o versiune lizibilă a trecutului. Cuget mai bine cu un stilou în mână. Cerneala limpezește. Doar scriind ce se întâmplase îmi puteam recăpăta controlul asupra gândurilor. Aceasta era misiunea pe care mi-o asumasem. De aceea eram aici.

Nu avea sens să o amân. Dacă s-a înfăptuit când s-a înfăptuit, e mai bine să purcedem cât mai repede. A doua zi de dimineață urma să încep.

M-am dus în camera din spate și m-am lăsat să cad pe voluptuosul pat cu baldachin. Arcurile lui m-au legănat din plin, așa cum numai paturile de hotel o fac. De unde să încep mâine-dimineață? Era evident că se începe cu începutul. Am țintuit cu privirea stelele din cerul vișiniu de deasupra capului meu. Începutul putea să aștepte, m-am gândit. În locul lui, trebuia să încep cu momentul în care așteptările mele erau încordate la maximum. După cum înfăptuirea misiunii mele începuse cu sosirea la Grand Hotel Europa, tot așa, reconstrucția mea avea să înceapă cu sosirea mea în Veneția. Am zărit în fața ochilor orașul care se scufunda, am simțit trecutul legănându-se pe valuri și am căzut într-un somn adânc.

CAPITOLUL DOI

PIAȚETA FĂGĂDUINȚEI

1

De fiecare dată când ajungi la Veneția e pentru prima oară. Deși fusesem deseori acolo și, de-a lungul seratelor, lăsasem să mi se rostogolească nepăsător de pe buze numele răsunătoare ale lui Tițian și Tintoretto, deși continuam să-mi citesc ziarul ca unul de-al locului, în vreme ce trenul de mare viteză, roșu ca focul, trecea podul ducându-mă de la Mestre la vechiul oraș și începea să frâneze cu un scârțâit elocvent, și deși îmi propusesem să abordez intrarea în oraș cu o mentalitate practică și să amân orice eventuală neliniște interioară până ce mă instalez de-a binelea, mi s-a tăiat o clipă răsuflarea când am ieșit din gară și mi s-a așternut în fața ochilor, nepăsător și aparent nevinovat, clișeul fragil și pastelat al orașului de pe malul apei verzi.

Veneția îmi zâmbea ca o iubită care mă așteptase. Toate secolele acelea în care privise răbdătoare pe fereastră o făcuseră domoală și frumoasă. Giuvaierele i-au zornăit în vreme ce-și întindea brațele calde și moi pentru o îmbrățișare de mult așteptată, care era destin și destinație, și, o clipă doar, a chicotit, fiindcă totul avea sens, până la urmă. Când a șoptit despre veșnicie, știa despre ce vorbește. Avea destule rochii pentru toate petrecerile care aveau să vie.

Nu poți ajunge într-un oraș mai bun decât Veneția atunci când te așteaptă o iubită. Clio plecase înaintea mea. Ne împărțiserăm îndatoririle. În vreme ce sarcina mea fusese să predau vechile noastre case curate ca lacrima și să mă ocup de ultimele formalități cu proprietarii respectivi, ea se dusese deja la Veneția ca să deretice prin noua noastră casă și să-i primească pe angajații firmei de mutări. Nu aveam multe lucruri. Cărțile ei erau grosul. Făcusem odată gluma că are o meserie grea. Manualele de istoria artei au greutate. Și gluma asta o mai făcusem. Dar la telefon spusese că mutarea a decurs bine. Se apucase deja să despacheteze cutiile.

Mă aștepta. Mă iubea.

Undeva, în spatele acestor fațade ademenitoare, în mausoleul care suspina al orașului, trebuia să se afle o stradă numită Calle Nuova Sant'Agnese. Pe care trebuia doar să o găsesc ca să o găsesc pe ea, într-un tricou de mutat mobila și pantaloni de trening, cu părul ei lung și negru strâns într-un coc practic și poate cu o dâră de vopsea pe nas, ca în reclamele de la televizor pentru cupluri tinere și fericite, printre cutii, într-o casă pururi însorită unde viața urma să înceapă. Iar seara avea să-și îmbrace rochia de bal ca, ținându-mă de mână, să întâmpine cu foșnet aventurile în piațete, pe alei și de-a lungul canalelor negre și, ravisantă, să adauge o poveste senzațională la istoria răsunătoare care, asemenea valurilor, îi stătea pe buze acestui oraș.

2

Nu aveam bagaj. Îmi trimisesem toate lucrurile cu firma de mutări. Urma să merg pe jos. Asta mă bucura. Pe toată durata călătoriei cu trenul, avusesem timp să învăț pe de rost, cu ajutorul telefonului mobil, drumul de la gară la Calle Nuova Sant'Agnese. Erau nenumărate ocazii să te rătăcești. În alte împrejurări, și asta m-ar fi bucurat, dar acum preferam să ajung drept la țintă. Voiam să o văd pe Clio.

Am urcat pe treptele înalte de la Ponte degli Scalzi ca și când aș fi urcat în marele altar. Traversarea Canalului Grande este o liturghie solemnă care, înainte de construcția noului pod, putea fi celebrată doar în trei locuri. Mi-am pus mâinile pe balustrada din marmură a podului și am privit în jos la forfota de pe apa albastră-verzuie, care era mai degrabă o arteră vitală decât o barieră. Ca un „S" neglijent în oglindă, canalul fusese mâzgălit pe harta orașului de un proiectant beat, care a râs sadic văzând cum intervenția lui făcuse orașul aproape impracticabil pentru nobilii care defilau în pantofiorii lor de satin și care, de abia a doua zi, din nou treaz, și-a dat seama că inventase, total împotriva intenției sale, un magnific canal navigabil ce unea frumos și lent toate părțile orașului între ele.

Da, gondole, am zărit de îndată și gondole, deși nu eram încă pregătit pentru asta. Erau mai mari, mai negre și mai adevărate decât în poze. Dacă te gândeai bine, era ridicol ca lucrurile astea să mai existe în secolul douăzeci și unu, asemenea unor păsări acvatice preistorice care fuseseră trezite în mod miraculos la viață pentru turiști. Dar, în Veneția, nu puteai vorbi de anacronisme. Epoca modernă era un anacronism în acest oraș, care nu era dotat sub nicio formă pentru productivitate, grabă sau utilitate. Aici, timpul rămăsese suspendat în melancolie și în dorul de visul unei umbre dintr-un trecut răsunător.

Tentația era mare să merg drept înainte pe Calle Lunga, deoarece ducea în direcția unde știam că se află Clio, dar direcția nu spune prea multe într-un oraș care nu se îndreaptă nicăieri. Văzusem pe hartă că, astfel, m-aș fi încurcat în grădini și curți interioare ca un taur prins în capa roșie. Nu trebuia să presupun că Veneția are un plan stradal. Nu se întâmplase să se construiască vreodată în

mod logic pe loturi de teren delimitate, de-a lungul unei străzi raționale. Nobili din secolele trecute umpluseră insula cu palatele lor falnice și culoarele care se iveau întâmplător între aceste minuni ale lumii trebuiau să servească drept stradă. Cine vrea să se deplaseze în Veneția trebuie să ocolească mereu etalarea exhibiționistă a dragostei predecesorilor săi pentru acest oraș.

Într-un mod pe care l-am simțit lipsit de logică, pe malul celălalt a trebuit să mă întorc din drum de-a lungul Canalului Grande ca să o iau la stânga la Fondamenta dei Tolentini, de-a lungul Rio de la Cazziola și Ca'Rizzi. Muzica acestor nume mă călăuzea în expediția mea. Am trecut pe lângă fațade prevăzute cu dantelării din marmură. Stâlpi de acostare din lemn se oglindeau în apă. Cu toate că tot ceea ce vedeam exista aici de veacuri întregi, îmi lăsa o impresie de fragilitate, ca un miraj construit pe mare care, la cea mai mică încrețire a apei, s-ar fărâmița în amintiri incoerente din milioane de fotografii. În dreptul scăriței de casă de păpuși din fața podului care ducea spre cheiul îngust, întins de-a lungul Rio de la Cazziola și Ca'Rizzi, atârna pe perete un panou mare și galben, indicând că atât Piazza San Marco, cât și Podul Rialto se află în direcția în care o apucasem și, totodată, în direcția din care veneam. Nimerisem pe un tărâm magic, unde originea și destinația deveniseră concepte interschimbabile. Acest lucru m-a umplut de bucurie.

În mod normal, lumina e ca aerul, în sensul că ești tentat să reflectezi la importanța ei mai cu seamă când lipsește. Însă aici lumina părea creată de mâna omului, ca o încununare a arhitecturii, ca un strat de foiță de aur peste o sculptură sau ca un strat de lac aplicat cu grijă peste imaginea zugrăvită de ea însăși. Dar aceste comparații sunt prea statice, căci, pe lângă asta, lumina se afla într-o continuă mișcare, de parcă ar fi gonit umbrele.

Pe malul celălalt al canalului, moțăiau grădinile împrejmuite de ziduri ale lui Papadopoli, unde oaspeții mascați ai unor tainice petreceri apăreau ca niște năluci la văpaia făcliilor, învești mântați în mantia neagră a nopții. Familia Papadopoli avea cea mai importantă și mai rafinată colecție de artă din oraș. La seratele lor, frumusețea valsa cu invidia. Tot ce existase vreodată era încă prezent și încă nedescoperit.

În dreptul piațetei Campo dei Tolentini, cu coloanele din marmură ale fațadei neoclasice a bisericii San Nicola, unde erau deschise terasele, trebuia să-mi urmez drumul în linie dreaptă. Trebuia s-o iau iar la stânga înainte de podul de la Calle Cereria Dorsoduro, spre Fondamenta Minotto, de-a lungul Rio del Magazen. La cotitură se desfășura un peisaj rafinat. La capătul cheiului aflat de-a lungul canalului, hașurat cu stâlpi de acostare simpli, din lemn alb, Ponte del Gafaro își contura curba zveltă în fața fațadei roz-prăfuit a unui *palazzo* jos, înzestrat cu șapte ferestre înalte, ogivale, într-un cadru de marmură albă și încoronat de clopotnița unei biserici din spatele său.

Dacă aș fi mers drept înainte, strada s-ar fi preschimbat în Salizada San Pantalon. Aproape de capătul ei, ar fi trebuit să traversez la dreapta către Campiello Mosca, ca să aterizez prin două poduri înșirate unul după altul în Calle de la Chiesa. Așa am ajuns într-o piațetă surprinzător de largă, numită

Campo Santa Margherita. Am traversat-o și am luat-o prin Rio Terà Canal spre Ponte del Pugni. De pe pod, aveam o priveliște ca o ilustrată, cu arhitectură, apă, gondole și clopotnițe. A trebuit să fac la stânga prin piațetă înaintea bisericii San Barnaba și să traversez Calle Lotto de Rio del Malpaga către Fondamenta Toletta. După aceea, mai aveam de traversat un singur canal, Rio de San Trovaso, ca să ajung la Galleria. Și imediat în spatele acesteia, pe cealaltă parte a clădirii, se găseau Calle Nova Sant'Agnese, noua mea casă și Clio.

3

Nu voi face un obicei din consemnarea lucrurilor evidente, dar unul anume dintre ele mi-a făcut atâta plăcere în mod repetat, încât nu vreau să-l las nemenționat. Firește că o subestimasem pe Clio. În loc să-mi deschidă ușa într-un tricou de mutat mobila și pantaloni de trening, s-a înfățișat, de parcă ar fi știut că aceasta va fi prima ei apariție în cartea mea, ca o femeie care știe cum să-și facă intrarea, într-o spectaculoasă rochiță scurtă și neagră de la Elsa Schiaparelli, ornată pe margini cu un motiv floral din cristale mici și albe, cu un guler frivol din rafie albă, asortată cu pantofi negri cu toc înalt, decupați, de la Fendi și cercei din argint Gucci, lungi și atârnători. Nu era deloc machiată, sau foarte discret, după cum obișnuia, cu excepția faptului că se dăduse cu ruj roșu-Ferrari special pentru această ocazie.

— Am găsit rochița asta întâmplător într-o cutie, a zis. Uitasem că o am. Cum ți se pare? A trecut deja atâta timp de când s-a demodat, încât cred că e din nou la modă. În ziua de azi, melancolia e foarte în trend. Trecutul a redevenit modern. Bun-venit în Veneția, Ilja. Mi-a fost dor de tine.

De parcă ar fi știut îndreptată spre ea o cameră de luat vederi, s-a aruncat de gâtul meu, pe vârful unui singur picior și îndoindu-l fotogenic la spate pe celălalt, și m-a sărutat pe gură.

— Îți stă bine, a zis.

— Ce anume?

— Rujul. Hai să sărbătorim că ai ajuns. Casa ți-o arăt puțin mai încolo. Mergem mai întâi să bem ceva.

— Unde vrei?

— În Piazza San Marco, desigur.

Ne-am așezat pe terasa de la Caffè Lavena. Am fi putut alege, de asemenea, Florian sau Quadri, ca să ne lăsăm jecmăniți în numele nostalgiei. Și acolo am fi putut fi pe deplin încredințați că exploatarea turistică a unui nume răsunător și a unui trecut elegant se va realiza cu fler și stil. Pentru asta veniserăm, și pentru iluzia romantică de a vedea noul nostru domiciliu, Veneția, prin ochii iluștrilor turiști care ne precedaseră, precum Stendhal, lordul Byron, Alexandre Dumas, Richard Wagner, Marcel Proust, Gustav Mahler, Thomas Mann, Ernest Hemingway, Rainer Maria Rilke, și care cu siguranță stătuseră pe aceleași scaune pentru a face celebră aceeași priveliște. Am comandat plini de convingere două

cocktailuri Spritz, știind că era optsprezece euro unul și că sigur vom mai comanda cel puțin două pe urmă.

— Cum ți se pare noul nostru oraș? a întrebat Clio. Dacă „nou" e cuvântul potrivit.

M-am uitat în jur. Fațadele severe cu arcade trimiteau privirile, cu o autoritate majestuoasă, în direcția bazilicii San Marco, care, cu cupolele și rotunjimile ei, alcătuia un contrast efervescent și aproape nepământean cu demonstrația de forță lumească a piațetei. Clopotnița disproporționat de mare din cărămidă roșie, cu o galerie din marmură albă și un acoperiș verde ascuțit, oferea, prin plasarea sa asimetrică în spațiul rațional, bun de făcut paradă, un contrapunct ridicol care tocmai datorită faptului că nu făcea niciun compromis în îndrăzneala și exagerarea sa se dovedea eficient și elegant. În spatele ei se așternea a doua parte a piațetei, ca o surpriză ascunsă, flancată de palatul nepământean al dogelui. Palatul părea că plutește, cu cele două etaje de jos ajurate, fragile la vedere, aflate sub o suprastructură solidă, medievală, și cu cele două coloane dincolo de care pavajul se pierdea fără vreun zid, gard, indicator rutier sau avertizare în apa Canalului Grande, în lagună și în largul mării. Chelnerul balansa o tavă din argint pe vârful degetelor mâinii sale înmănușate. Porumbeii se împrieteneau cu turiștii.

— Orașul acesta este un decor perfect pentru tine, am zis.

— Vrei să spui că îmbătrânesc?

— Vreau să spun că ieși și mai bine în evidență într-o ramă aurită.

— Nu ți se pare că Veneția are și ceva trist? Dacă te uiți de aici peste Piazza San Marco, ar trebui să tragi concluzia, obiectiv vorbind, că e aglomerată. Cu toate astea, piațeta dă impresia că e absentă și părăsită, de parcă ar fi cu gândurile în altă parte. Protagoniștii de altădată au plecat, istoria se scrie în altă parte, spectacolul lumii s-a mutat și această piațetă a rămas aici fără să știe exact la ce mai servește. Pare că așteaptă ceva, nu ți se pare?

— Ne-a așteptat pe noi, am spus. Acum povestea poate să înceapă.

— Oare va fi o poveste cu final fericit?

— Poveștile frumoase nu au niciodată un final fericit, am zis. Deci ieșim bine oricum. Fie facem o poveste frumoasă, fie trăim fericiți până la adânci bătrâneți.

— În primul caz, vreau să o scrii tu și nimeni altcineva.

— Îți promit că voi scrie despre tine numai atunci când te voi jeli în mod tragic.

Asta am spus și m-am ținut de cuvânt.

CAPITOLUL TREI

DEȘTEPTAREA NIMFEI APELOR

1

Anonimitatea și efemeritatea care caracterizează în mod normal șederea într-un hotel, care îți provoacă senzația de tristețe și de entuziasm că ai ajuns pentru scurt timp pe un tărâm al nimănui între plecarea de acasă și întoarcerea acasă, unde, pentru că nu se întâmplă nimic, la fel de bine s-ar putea întâmpla orice, și care, unui bărbat singur între cearșafuri străine și după un whisky în plus, dat pe gât pe un taburet la barul din lobby, cu o ultimă glumă răsuflată pentru barmanul care lustruiește cu stoicism paharele, pot să-i sugereze că nimeni nu ar afla dacă ar suna portarul de noapte să-l întrebe dacă nu știe vreo fată dispusă să-și ofere serviciile – împrejurare în care doar whiskyul în plus îl oprește să și facă asta – sunt aici, la Grand Hotel Europa, amintiri șterse ale unei modernități care se petrece departe, într-o altă lume.

Aici nu îți pui încrederea într-o efemeritate modernistă, ci într-o încetineală care și-a dovedit eficiența, ceea ce mă aduce în dispoziția de a scrie fraze lungi. De altfel, și conexiunea la internet este foarte înceată, dar asta, ca o paranteză. În locul anonimității, în prima seară mi-am găsit numele scris fără greșeală, gravat în inelul de șervet argintat care marca masa mea rezervată în restaurant. Nu era argint masiv și totuși am apreciat gestul în mod deosebit. Firește, asta este și o formă ingenioasă de a-și păstra clienții, fiindcă, numai din cauza acelui inel de șervet, m-aș fi simțit vinovat dacă aș fi avut intenția de a-mi continua călătoria peste doar câteva zile. Dar nu intenționam asta, și nici ceilalți oaspeți, care nu lăsau nici măcar unul impresia de a fi în trecere.

Pe câțiva dintre ei am avut între timp ocazia să-i întâlnesc. Marele grec a fost primul care m-a invitat la masa lui, alaltăieri, în timpul *merendei*, servită zilnic de la patru la patru și jumătate în camera chinezească. Volonaki îl cheamă.

Prenumele lui e ceva de genul Yannis, dacă țin bine minte. L-aș descrie ca mătăhălos și exuberant, cu gesturi expansive care reprezintă un pericol pentru pahare și un cap mare făcut special ca să facă loc râsului său larg. Stătea acolo ca un om care, mai mult decât evident, nu sare peste nicio masă și care, și în privința celorlalte aspecte ale vieții, știe mai bine decât oricine altcineva ce e bine pentru el și pentru lume.

Din proprie inițiativă, mi-a povestit că se trage din insula Creta, că acolo a apărut civilizația europeană, că asta nu e o coincidență, că e proprietarul unei companii de transport maritim și al unui șantier naval în Heraklion, că asta e muncă grea, dar că îi place să se străduiască pentru omenire și că a trecut cu bine prin criza economică deoarece, spre deosebire de majoritatea rivalilor săi, înțelesese deja cu ani în urmă că viitorul se află în afara Europei. L-am întrebat dacă, între timp, se bucură de binemeritata sa pensie. Mi-a răsplătit interesul cu un râs răsunător, care mai că l-a făcut să se înece cu o gogoșea umplută cu pastă de creveți. M-am întrebat dacă să-l bat pe spate, dar el a fost cel care deja mă bătea pe mine pe umeri, în vreme ce, sughițând de veselie, spunea că unui bărbat cu o misiune, ca el, din păcate nu-i rămâne nimic altceva de făcut decât să moară în armură și că mă găsește amuzant. A scăpat de această concluzie, de declarația că are o conștiință a datoriei și de resturile gogoșelei cu pastă de creveți clătindule cu o înghițitură mare de vin alb și dulce, în vreme ce eu mă tot întrebam cum conduce o firmă maritimă intercontinentală din acest hotel izolat, aflat la sute de kilometri de mare, dar n-am îndrăznit să întreb, fiindcă își vârâse altă gogoșea în gură. Pe deasupra, nu voiam să-mi epuizez toate resursele de la prima noastră întâlnire, căci bănuiam că vor mai urma multe ocazii, în care voi avea privilegiul de a afla toate detaliile despre succesele lui nenumărate.

Atunci m-a înghiontit cu cotul. Aproape mi-am pierdut echilibrul. Mi-a făcut șmecherește cu ochiul și a arătat, aparent ostentativ, cu capul lui mare în direcția ușii, pe care intra în acel moment, în camera chinezească, parcă plutind, făptura fragilă a unei femei înalte și slabe într-o rochie albă și lungă. Avea o privire semeață, deopotrivă ofensată și condescendentă, de parcă ar fi fost o poetă care se deplasa cu lehamite prin gloata nesimțitoare.

— Franțuzoaică, a șoptit marele grec și s-a uitat la mine cu o privire sugestivă, despre care nu știam ce vrea să însemne.

A doua zi, așadar ieri, i-am fost prezentat de către domnul Montebello. S-a dovedit că este chiar o poetă. O cheamă Albane. Acesta e prenumele ei sau un fel de nume de scenă. În orice caz, nu m-a învrednicit cu numele ei de familie. Montebello a zis că el consideră discreția o poruncă sacră și niciodată n-ar fi fost înclinat să se arate la curent cu faptul că eu și ea suntem colegi dacă n-ar fi fost îmboldit de convingerea că, prin asta, ne va face amândurora o plăcere. I-am spus că este o onoare pentru mine să o întâlnesc. Ea a consimțit cu un gest din cap.

Acum, că o puteam privi după pofta inimii, pentru că se afla în fața mea, am fost nevoit să conchid că nu e chiar frumoasă, cel puțin nu în felul banal în care femeile frumoase sunt așa de obicei. Nu prea avea forme. Cu silueta ei ciolănoasă, uscățivă și costelivă, era mai degrabă cineva cu o linie clară și consecventă. Dar, în

duritatea ei eterică, era neîndoielnic fascinantă. Puteam să-mi imaginez că poezia ei e experimentală fără compromisuri și de o nebunie solitară ademenitoare, ceea ce, de fapt, era o manifestare zbuciumată și neînțeleasă de niciun critic a pasiunii mistuitoare ca o vâlvătaie de nestăvilit.

Pentru că Montebello, căruia nu-i scăpa nimic, trebuie să fi observat că nu curge conversația, a început să citeze din memorie poezii în franceză. Am bănuit că erau vorbele ei. Nu pot reproduce totul cuvânt cu cuvânt și trebuie să recunosc că nici n-am înțeles totul, fiindcă nu eram pregătit pentru această izbucnire de poezie franțuzească, dar am înțeles destul cât să pricep că e vorba despre o viziune feministă asupra a trei femei abandonate din mitologie, Nausicaa, Medeea și Didona, care, după părerea mea, fuseseră contopite într-un singur personaj modern sub forma unei vagaboande din metroul parizian, dar, la ultima parte a acestei interpretări, ținând cont de metaforele deosebite, trebuie să las loc și pentru alte exegeze.

Această impresionantă demonstrație de implicare din partea majordomului a avut un efect neașteptat asupra poetei măgulite. A început să râdă în hohote, ceea ce i-a dezvelit dinții prinși în mandibula acoperită cu gingii roz a craniului. Era aproape înfricoșător cât de amuzantă i se părea declamarea bine intenționată a propriei capodopere.

— Era o vreme, a spus, în care trubadurii le făceau curte femeilor cu poeziile lor. Aproape că ți s-ar face dor de acel trecut. Căci iată-mă împresurată de doi domni care, în încercările lor de a binedispune o doamnă, nu pot născoci nimic mai bun decât să o impresioneze cu propriile ei cuvinte.

Ne-a întors spatele și a plecat plutind.

— Ei bine, mi-a zis Montebello, aș cuteza să afirm că această întâlnire, ținând cont de împrejurări, a decurs sub auspicii fericite. Chiar a binevoit să ne adreseze câteva cuvinte. Nu întotdeauna este într-atât de generoasă.

L-am complimentat pentru impresionanta demonstrație de gentilețe. A zâmbit plictisit.

— Este o parte esențială a profesiei mele să cunosc cât mai multe despre oaspeții mei, a spus. Încă vă studiez poeziile. Însă întâmpin greutăți cu sunetele limbii dumneavoastră materne, așadar mă tem că, atunci când se va ivi ocazia de a cita ceva scris de mâna dumneavoastră, va trebui să recurg la traducerea engleză, germană sau italiană. Sper că veți da dovadă de generozitatea de a-mi ierta anticipat acest lucru.

2

Astăzi l-am cunoscut în sfârșit pe faimosul Patelski. Duce un trai destul de retras. Lucrează și studiază și ia masa adesea la el în cameră, după cum mi-a explicat majordomul. Dar azi-dimineață am dat peste el în sala verde, la *goûter de la mi-matinée*.

Este un bărbat fragil, în vârstă, dar are un chip remarcabil de însuflețit, care a

rămas tânăr grație curiozității sale și capacității de a se minuna, niciodată sacrificată pe altarul bătrâneții, chip pe care, la nevoie, l-ai putea descrie ca ghiduș. Azi-dimineață era îmbrăcat impecabil, într-un costum din trei piese, cu o cravată cu picățele, o batistă cu picățele în buzunarul de la piept și un ceas de buzunar prins de un lanț aurit. M-am îndreptat către el să mă prezint. A trebuit de îndată să-l opresc să se ridice în picioare pentru mine, făcând uz de arsenalul meu retoric, pentru că, din curtoazie, începuse deja greoaia procedură de a-și desprinde de pe scaun, cu durere în trup și zâmbet pe chip, membrele înțepenite și gutoase. M-am așezat la masa lui ca să schimbăm câteva vorbe.

S-a arătat extraordinar de interesat de îndeletnicirile mele. După câteva întrebări informative despre poezia și romanele mele, a adus în discuție conceptul de empatie, care, în viziunea lui, reprezintă esența și cel mai valoros aspect al literaturii. Am fost tentat, cu toată modestia, să-l aprob și m-am gândit că pot adăuga că acest concept este mai rar și mai valoros ca oricând într-o societate complexă și în mare parte fragmentată, caracterizată tot mai mult de individualism și de ridicarea la rang suprem a interesului propriu.

M-a întrebat dacă sunt de părere că individualismul reprezintă o amenințare pentru coeziunea socială și dacă ar trebui să se facă eforturi pentru restaurarea spiritului de solidaritate, deplorabil de perimat. I-am răspuns că emanciparea individului poate fi considerată un sinonim pentru libertate și că nostalgia după vechile legături de grup, ca familia și statul național, are în vedere o restrângere a acestor libertăți dobândite. Accentul pus pe interesul comunității este un ingredient clasic în repertoriul retoric al oricărui dictator. După părerea mea, aceste libertăți individuale nu constituie o problemă a societății vestice moderne, ci o realizare, în vreme ce adevărata problemă poate fi localizată în valorile fundamentale ale religiei globale a neoliberalismului, vândute în mod greșit ca libertate, care consideră egoismul o virtute și altruismul, o slăbiciune. După ce am crescut o generație de copii cu ideea că viața trebuie abordată ca o întrecere, în care învingătorii învinge în detrimentul celor care pierd și succesul este o alegere, constând în a nu avea milă de cei care nu au ales să aibă succes, nu trebuie să ne mirăm că empatia a devenit o raritate.

Atunci m-a întrebat care este scopul meu suprem. Nu l-am înțeles. M-a lămurit că ar vrea să știe care e țelul meu, ce încerc să realizez prin cărțile mele și ce caut cu fiecare paragraf, fiecare propoziție, fiecare cuvânt pe care le scriu.

— E o întrebare grea, am zis.

— De aceea o și pun.

— În trecut, am dat diferite răspunsuri la ea.

— Pe mine m-ar interesa în mod special ce răspuns ați da acum.

— Răspunsul probabil v-ar surprinde, am spus.

— Îmi place să fiu surprins.

— Adevărul.

— Și în ficțiune?

— Tocmai în ficțiune.

Mi-a pus o mână pe umăr și m-a privit cu o expresie amuzată pe chip, care ar fi putut să însemne orice.

— Este o plăcere să vă cunosc, a zis. Pe acest subiect mai trebuie să facem schimb de impresii în detaliu. Dar cred că pot conta pe faptul că nu veți pleca prea curând de la Grand Hotel Europa.

3

Deși am voie să fumez și în lounge, și în cameră, uneori caut în mod intenționat compania lui Abdul lângă ghiveciul transformat în scrumieră de pe treptele scării. Managerul oricărui alt hotel ar interzice cu siguranță personalului să facă paradă cu pauzele de țigară în fața intrării principale, în văzul oaspeților care sosesc și pleacă, dar domnul Montebello îl lasă pe Abdul în pace, pentru că știe că îi place să stea pe trepte și pentru că, în practică, asta nu deranjează sosirea și plecarea oaspeților hotelului. De când am ajuns eu, acum trei zile, nu a mai venit nimeni. Oaspeții care fac *check-out* sunt și mai puțini.

Dar, în același timp, firește că nu trebuie să sară calul, o singură țigară e suficientă, ochiul atotvăzător al lui Montebello veghează la asta de după perdele, o coloană a pergolei, bougainvillea sau toate trei în același timp, mereu este de muncă și, chiar dacă valetul este folosit mai puțin la activitatea lui principală, căratul bagajelor, asta nu înseamnă că nu se poate face util în o sută de alte feluri într-o clădire care suferă de neajunsuri pentru că nu a fost întreținută la timp. Din acest motiv, discuțiile noastre capătă caracterul unui foileton, în care eu povestesc în episoade scurte despre locurile unde am fost, cu precădere Veneția, iar în puținul timp al ultimelor fumuri care ne mai rămân, încerc să-l trag de limbă pe Abdul despre trecutul său.

În scurt timp, am ajuns să mă atașez de aceste întâlniri inhalate pe fugă, deoarece blândețea și curiozitatea lui Abdul mă înduioșează și deoarece, în lipsa unui cadru de referință comun, cu excepția hotelului, uneori avem dificultăți în a ne înțelege, iar conversațiile noastre rămân adesea suspendate în mister și nedumerire, ceea ce mi se pare amuzant și plin de învățăminte. De exemplu, când îi povestesc că Veneția este de fapt un muzeu, nu îl lămuresc prea mult, fiindcă se dovedește că nu a fost niciodată într-un muzeu. Și, când îi explic ce este un muzeu, vede Veneția în fața ochilor ca pe un oraș unde pe stradă atârnă tablouri pe ziduri și toate lucrurile sunt expuse în vitrine. Dacă stăm să ne gândim mai bine, e aproape adevărat. Când încerc să-l fac să înțeleagă fenomenul turismului de masă spunându-i că trebuie să-și închipuie un oraș plin cu oaspeți de hotel, crede că o spun ca pe o laudă. Când îi povestesc despre abundența trecutului din Veneția, face o față îngrozită și începe să clatine din cap.

Lui Abdul nu-i place să vorbească despre trecut. Spune că e un loc rău, pe care mai bine toți l-ar uita. Spune că viitorul este mai important pentru că urmează să vină, așa că mai poți face ceva în privința lui. Are dreptate, dar sunt curios. Mi-ar plăcea să-l cunosc mai bine și, în viziunea mea, este imposibil să cunoști un om

fără să știi ceva despre trecutul lui. El nu împărtășește această viziune. După el, poți recunoaște un om după chipul său, care e întors în direcția în care merge și nu spre locul de unde vine.

— Dar n-aș vrea să vă dezamăgesc, domnule Leonard Pfeijffer, a spus azi. Domnul Montebello m-a povățuit de la bun început că e de datoria noastră să îndeplinim cât mai multe din dorințele semenilor noștri și că aceasta este cea mai importantă lecție pe care mi-o poate da. Deci, dacă insistați să aflați cum am ajuns aici, desigur că vă voi sta la dispoziție și voi încerca să vă povestesc cât pot de bine ce îmi amintesc, deși îmi va fi greu să găsesc niște cuvinte reci pentru focul din inima mea.

Totul a început cu șarpele și după aceea am avut un vis. În satul nostru domnea frica fiindcă șarpele îl mușcase pe înțeleptul nostru. El s-a stins din cauza otrăvii și femeile și-au smuls părul din cap. Lucrul ăsta a fost văzut ca un semn de piază-rea. Asta a fost povestea despre șarpe. Și, în noaptea aceea, mi-a apărut în vis fratele meu mai mare. Era mort deja de câțiva ani. În visul meu, era acoperit de praf și de nisip. Avea sânge în păr și în barbă. Arăta așa de obosit de atâta moarte! Am plâns în vis când l-am văzut. L-am întrebat unde a fost în tot acest timp. Nu mi-a dat niciun răspuns. A spus doar că trebuie să fug de flăcări. Am întrebat încotro. Dincolo de mare, a spus. Asta am visat.

M-am trezit în zgomotul împușcăturilor. Venea dinspre sat. Deși casa tatei era departe de sat, îl auzeam clar. M-am urcat pe acoperiș să văd dacă pot descoperi ceva. Am zărit ridicându-se flăcări în depărtare, unde era satul. Am auzit femeile țipând. Am coborât de pe acoperiș și am alergat către sat să le ajut. Când aproape ajunsesem în sat, m-am întâlnit cu Yasser, care fugise de acolo și alerga în cealaltă direcție. L-am întrebat ce se întâmplase. Bărbați, a zis.

Am fugit mai departe ca un pui de lup în întuneric. Singura mea speranță era să nu sper nimic. Printre case, zăceau cadavre. Nisipul era negru de sânge. Am văzut cum Kaysha a fost târâtă de păr afară din casă. Am vrut s-o ajut, cu toate că n-aveam habar cum, dar nu puteam nici măcar să mă apropii de ea, căci se trăgea de pe acoperiș.

Au năvălit în casa șefului de trib. Am văzut cum femeile încercau s-o apere aruncând cu blide, lămpi cu ulei și chiar cu cartea sfântă în atacatori. Au fost împușcate. Fiul șefului de trib a ieșit răcnind ca să sară la gâtul atacatorilor. Și el a fost doborât cu un pocnet sec. Atunci l-am văzut pe bătrânul însuși apărând în deschizătura ușii. Își purta coroana și sulița ceremonială, pe care a aruncat-o înspre trăgători cu o mișcare curajoasă, dar lipsită de forță. Sulița a căzut în nisip la câțiva metri în fața lui. Le-a strigat că sunt niște lași. L-au târât afară, unde a alunecat pe sângele proaspăt al fiului său și, în fața casei, i-au tăiat gâtul.

Când l-am văzut murind pe bătrân, m-am gândit la propriul meu tată. Am alergat înapoi la casa noastră îndepărtată. Am ajuns prea târziu și până în ziua de azi mă simt vinovat pentru asta. Tata zăcea împușcat în cap în spatele ușii sparte și, dacă aș fi rămas cu el în loc să fi alergat în sat, unde tot nu am putut face nimic, poate că ar mai fi fost în viață. Am privit în jur și am văzut cum satul era

ars din temelii. M-am gândit la visul despre fratele meu. Apoi am fugit în deșert. Aceasta a fost povestea despre satul meu și despre tata.

Sper să mă iertați că mă opresc aici deocamdată, căci mă întristează nespus să îmi amintesc trecutul și, în plus, trebuie să mă apuc iar de treabă. Domnul Montebello vrea să lustruiesc argintăria. Vă mulțumesc pentru țigară.

4

Azi după-amiază, în vreme ce lucram la masa de scris din cameră, iar jos, sala de mese era pregătită în clinchet de tacâmuri pentru cină, un zgomot ciudat m-a făcut să tresar. Venea de afară și suna ca un împroșcat care se transforma în foșnet. La un moment dat, bolboroseala înfundată a încetat și susurul a continuat. M-am ridicat de la birou, am dat la o parte scaunul din fața ușilor care se deschideau și m-am dus pe terasă ca să văd de unde vine zgomotul.

Era fântâna arteziană. Fântâna arteziană din iazul aflat în spatele grădinii de trandafiri, sau a ceea ce mai rămăsese din ea, care, potrivit informației furnizate de majordom, era stricată de ani de zile, fusese reanimată și readusă hârâind la viață. Fântâna însăși părea cea mai uluită de acest lucru. Din sculptura din marmură în formă de con de pin din mijlocul iazului, deja destul de bizară în sine, împroșca dintr-odată cu un jet de apă pe care, neștiind ce scop trebuie să aibă, îl trimitea drept în sus, după care apa plonja fără rost înapoi în bazin. Pe margine, am observat siluetele înfăptuitorilor acestei minuni, trei muncitori constructori și un supervizor mic și bondoc în costum negru, pe care nu-l mai văzusem.

Mi-am luat sacoul pe mine și am coborât pentru a observa de aproape spectacolul susurului. Sub scara din holul central, am dat peste majordom. Părea la fel de surprins ca mine de noutatea din grădina lui, lucru care n-a făcut decât să-mi sporească uimirea. Mi se părea de neimaginat că s-ar fi putut întâmpla în Grand Hotel Europa și pe meleagurile învecinate orice de care el să nu aibă habar sau pe care să nu-l fi conceput, inițiat, supervizat, realizat și încheiat el însuși în toate detaliile de la început și până la sfârșit. Dar lucrul de neimaginat s-a dovedit adevărat.

— Nereida adormită a fost trezită cu un sărut, a zis. Sincer să fiu, pierdusem speranța să mai apuc această zi.

— Cine a reparat fântâna arteziană? am întrebat.

— Se pare că e destul să crezi în basme chinezești.

L-am urmat afară. Am mers prin grădina de trandafiri către iaz. Bucătăreasa ieșise din bucătărie. Cameristele ne urmau și ele. Marele grec aplauda deja pe malul iazului asemenea unui copil care vede artificii pentru prima oară. Bondocul în costum negru pe care îl remarcasem de pe terasă ne aștepta radios. Ceea ce nu putusem observa mai devreme, de la distanță, dar a devenit limpede ca lumina zilei acum, când îi priveam de aproape chipul strălucitor, era că nu putea fi

nimeni altul decât noul proprietar chinez și cu dare de mână al hotelului, ale cărui gusturi pentru florile din plastic fuseseră deja evaluate, căci era indubitabil chinez și, cu picioarele crăcănate, emana satisfacție prin toți porii, ca un tată care savurează succesul unei surprize organizate pentru copiii săi. Oare cum îl chema?

— Domnule Wang, a spus majordomul, cred că vorbesc în numele tuturor celor prezenți aici când spun că ne-ați luat plăcut prin surprindere prin eficacitatea cu care ați știut să-i dați acestei fântâni arteziene, care își pierduse glasul de ani de zile din cauza bătrâneții, un avânt nou și tineresc și o voce clipocitoare. Cred că vă datorăm mulțumiri pentru asta.

Domnul Wang a rânjit. Unul dintre cei trei bărbați, pe care, mai înainte, de la distanță, îl luasem drept muncitor, s-a dovedit a fi interpretul. I-a șoptit traducerea la ureche domnului Wang, după care acesta a făcut un pas în față, l-a îmbrățișat pe majordom și a început să vorbească în chineză cu voce tare. Suna de parcă ar fi certat un câine, dar așa sună chineza întotdeauna. Potrivit interpretului, spunea că acesta e numai începutul și că va face din Grand Hotel Europa cel mai frumos hotel din lume.

În vreme ce ne întorceam înăuntru, l-am întrebat pe majordom despre fostul proprietar.

— Proprietară, a zis. Ea m-a angajat ca valet. Eram de vârsta lui Abdul și Grand Hotel Europa era plin de foșnetul rochiilor de bal și de clinchetul giuvaierelor. În fiecare seară era gală, pocneau sticlele de șampanie și un valet asuda din greu pe vremea aceea. Era un du-te-vino de prinți, contese, ambasadori și mari industriași. Asta s-a întâmplat cu o viață de om în urmă și ea de pe atunci era bătrână.

— Când a murit? am întrebat.

M-a privit uimit.

— Bătrâna doamnă mai trăiește, a zis. E aici. Locuiește cu toate cărțile și obiectele ei de artă în camera 1, unde locuia deja când am cunoscut-o.

— Ce vârstă are acum?

— Nimeni nu știe.

— De ce a vândut hotelul?

— Pentru că se gândește la viitor și își dă seama că și eu am început să îmbătrânesc.

— M-aș bucura să o întâlnesc.

— Nu îmi face plăcere să vă dezamăgesc, a zis, dar mă tem că asta nu se va întâmpla. Nu mai coboară niciodată și nu primește vizite.

CAPITOLUL PATRU

FIICA MEMORIEI

1

Am cunoscut-o pe Clio datorită unei neînțelegeri. Locuiam încă în Genova. Și ea, la fel, deja de o viață întreagă, ca să nu zic de vieți întregi ale multor generații, dar deocamdată nu știam nimic despre asta. Mă dusesem la Palazzo Ducale pentru că văzusem o invitație la o conferință publică despre istoria Republicii Genova în perioada cruciadelor. Acest subiect mă interesa și mă documentasem singur despre el pentru romanul meu genovez *La Superba*, dar nu de asta mă dusesem. Dacă trebuie să mergi la tot ceea ce te interesează, în nicio seară nu mai stai acasă. Nu că aș fi avut vreun motiv să vreau să fiu acasă, dar e vorba de principiu.

Adevăratul motiv pentru care mă dusesem la Palazzo Ducale era că respectiva conferință urma să fie ținută de reputata istoriografă anglo-italiană Deborah Drimble. O cunoșteam. Cu câțiva ani în urmă, când tocmai mă mutasem din Țările de Jos la Genova, iar ea mai preda la Universitatea din Genova, am avut o aventură scurtă și veselă cu ea și cu binemeritatele ei inițiale. Totul s-a sfârșit brusc după ce a acceptat un post la o universitate din Anglia. Am pierdut orice contact cu ea. Dar această nălucă din trecutul meu, cu sâni de lăptăreasă și cândva foarte palpabilă, trebuie să se fi lăsat ademenită să țină o conferință în vechiul ei oraș. Hotărâsem că amintirile mele justifică o încercare de a restabili legătura, chiar dacă era pentru o singură seară și – cum se zice? – *for old times' sake*.

Dar, când m-am găsit în Sala del Maggior Consiglio, pe jumătate goală, și, după o lungă așteptare, a apărut pe podium un domn în vârstă cu guler preoțesc, care a început să predice despre valorile catolice, mi s-a strecurat în suflet bănuiala înfricoșătoare că s-a întâmplat ceva și că urmează să-mi petrec noaptea

altfel decât îmi imaginasem. Exact în acea clipă, femeia care stătea două scaune mai la stânga mea se lupta și ea cu speranțe spulberate. Era frumoasă și deja o remarcasem, dar nu-i mai acordasem atenție, acaparat de jinduirea mea după trecut. S-a aplecat spre mine și m-a întrebat în șoaptă dacă nu trebuia să fie o conferință despre cruciade. Chiar era nespus de frumoasă. I-am zis că și eu sunt nedumerit. A început să vorbească în șoaptă cu bătrâna doamnă din stânga ei, care s-a dovedit că avea programul seriei de conferințe de la Palazzo Ducale. Asta părea să lămurească situația.

Am privit-o întrebător.

— Ieri, șopti ea. Conferința despre cruciade a fost ieri.

— Și asta ce e?

— Asta e despre viitorul tradițiilor catolice.

M-am uitat scârbit.

— Nu cred că mă interesează atât de mult viitorul, a șoptit ea.

— Nu, câh, am zis. Toate chestiile alea moderne. Nici pe mine.

Mi-am adunat curajul. Am înghițit. Ce mai conta? Pur și simplu i-am dat drumul.

— Ți-aș putea oferi ceva de băut în altă parte?

În toți acei ani trăiți în Italia învățasem că o italiancă atât de frumoasă ca ea nu poate fi niciodată disponibilă și va rămâne inaccesibilă pentru totdeauna. Frumusețea ei era atât de evidentă, încât n-aș fi putut-o avea niciodată. Eram convins că va refuza cu un zâmbet superior invitația mea nevinovată, sau cu intenții nevinovate, sau pe care, cu puțină bunăvoință, probabil ai fi putut-o interpreta ca nevinovată. Dar, spre uimirea mea, a zis da.

2

A comandat un *negroni sbagliato* și a spus că o cheamă Clio.

— Ca pe muza istoriei.

— Da, sunt blestemată.

— Nu dai impresia asta.

— De parcă nu e destul că numele meu de familie mă împinge, ca pe un om care se îneacă și se zbate după aer, înapoi cu capul sub apă, în marea sărată a trecutului, bunii mei părinți mi-au mai hărăzit și un prenume care declară istoria principala mea sursă de inspirație. Cât de urgisit poate fi un om?

— Care e numele tău de familie?

— Poate o să ți-l spun cândva.

Am luat drept un semn favorabil faptul că deja începea să amâne anumite răspunsuri la întrebările mele până la ipotetice ocazii viitoare în care ne-am întâlni. I-am aruncat un zâmbet cu subînțeles.

— Ce râzi ca prostul?

Am schițat un gest de scuză.

— Dar ai dreptate, a zis. Și eu aș râde de asta dacă n-ar fi atât de trist. Ești

străin. De unde vii? Germania? Țările de Jos. Tot un drac. Nu contează. Vii dintr-o țară civilizată unde există o economie și unde tinerii pot ajunge ceva în viață. Ce părere ai despre Italia? Lasă-mă să ghicesc. O țară minunată, mâncare delicioasă, vreme însorită, femei frumoase și, pe deasupra, și toată arhitectura asta. *La dolce vita.* Am dreptate sau am dreptate? Lasă-mă, la rândul meu, să-ți povestesc cum e de fapt Italia. Vrei versiunea lungă sau pe cea scurtă? Versiunea scurtă e și ea lungă.

Știi ce meserie am? Ai ghicit, mai mult sau mai puțin. Cineva cu numele meu de familie crește într-o casă plină de tablouri vechi și, din cauza prenumelui, mi-a fost sortit să fiu interesată de ele. Sunt istoric de artă. Atunci ai crede că te afli taman unde trebuie în Italia, deoarece aici există mai multă artă decât oriunde altundeva pe lume. Jumătate din patrimoniul mondial se află în țara asta. Totul trebuie să fie studiat, conservat, protejat și valorificat. Atunci e nevoie de cineva ca mine, ai spune. În sprijinul demonstrației mele, mai vreau să adaug că sunt bună în domeniul meu. Mi-am terminat studiile *cum laude*, mi-am dat doctoratul, m-am specializat, tot tacâmul. Deși, cu numele meu de familie, aș fi putut ateriza, fără să depun vreun efort demn de menționat, într-un post neînsemnat și bine plătit la vreo bancă sau la compania de transport maritim a unchiului meu, am tras din greu mai bine de zece ani din viață, izbindu-mă ca un berbec în porțile viitorului, ca să devin ce voiam. A fost o risipă de timp și de efort.

Mi-am clădit un CV pe baza căruia ar fi trebuit să ajung profesor universitar sau curator al unui mare muzeu. Dar pe acele posturi aterizaseră alți oameni, cu alte nume de familie. La universitatea mea mi-am pus singură bețe-n roate pentru că am refuzat să-mi pup în fund coordonatorul de doctorat, care mi-a furat rezultatele cercetării și le-a publicat sub propriul nume, iar la alte universități, la care nu am studiat, n-o să-i ajung niciodată din urmă la pupatul în fund pe cei care au făcut facultatea acolo. Există și în limba ta expresia asta, a pupa în fund? În fine, înțelegi ce vreau să spun. Și știi când a scos ultima oară la concurs ministerul niște posturi la muzeele naționale? Acum douăzeci și trei de ani. Atunci au candidat aproape zece mii de istorici de artă înalt calificați pentru trei sute de posturi de supraveghetor de muzeu.

Și am avut totuși noroc, fiindcă, minunea minunilor, am găsit de lucru în domeniul meu. Lucrez pentru casa de licitații Cambi la Castello Mackenzie. Poate că sună drăguț, dar nu e. Știu, n-am de ce să mă plâng, dar tot o fac. Fiindcă acolo nu se întâmplă să primesc în fiecare zi pe birou tablouri de Caravaggio și Rembrandt, dacă pricepi ce vreau să zic. Nici măcar nu am un birou. Și ce îmi ajunge în fața ochilor acolo, în castelul meu din povești, sunt mai ales obiectele din casă ale genovezilor care au dat colțul. Lucrez printre vechiturile bătrânilor decedați, asta înseamnă. Ăsta e blestemul numelui meu. Habar n-ai câți bătrâni sunt în țara asta și câte gunoaie și vechituri adună. Te mai miri că țara asta s-a înfundat ca o chiuvetă în care s-a întărit jegul vechi și împuțit și că nu mai poate curge nimic?

Căci asta e adevărata tragedie. Acum sunt la jumătatea drumului dintre

treizeci și patruzeci de ani, în cei mai buni ani ai vieții, și pot spune bogdaproste că am găsit o slujbă prost plătită ca nobila secretară a unui licitator care devine multimilionar pentru că născocesc pentru el istorii de proveniență și în niciun caz nu demasc falsurile, neîntrezărindu-se vreo perspectivă de a face vreodată carieră în locul unde lucrez și cu atât mai puțin pot trage speranțe de a începe vreodată în altă parte. Sunt blocată. Știi că în fiecare de zi de muncă printre antichitățile de care se descotorosește lumea simt mirosul putreziciunii, al descompunerii, al stagnării și al morții? Ăsta e mirosul Italiei.

A luat o înghițitură hotărâtă din cocktailul ei *negroni sbagliato*. N-am îndrăznit să o contrazic, dar, chiar dacă aș fi avut de gând, nu mi s-ar fi dat ocazia să o fac, deoarece, ca o italiancă veritabilă, a considerat necesar să clarifice mai departe demonstrația care era complet clară.

— Italia este sugrumată de trecutul ei. Cu asta te alegi de pe urma unei istorii atât de bogate. Asta te face să crezi de îndată că trebuie să faci lucrurile așa cum au fost făcute dintotdeauna. Țara e condusă de tradiții. Nu poți schimba rețeta de *spaghetti alle vongole*. *Spaghetti alle vongole* inovate de tine sunt pur și simplu niște *spaghetti alle vongole* greșite. Inovația este privită ca o greșeală. Și ca o amenințare la adresa valorilor consacrate. În esență, Italia este încă feudală. Sistemul se bazează pe coerența internă și solidaritatea clanurilor. Poziția ta în societate este determinată de grupul căruia îi aparții, care este ținut laolaltă de legături de sânge, prietenii și favoruri reciproce. Când vrei să faci carieră, depinzi de afecțiunea și protecția familiei și prietenilor, cărora, în schimbul ajutorului, le datorezi servicii reciproce. Dacă ești în stare de ceva și dacă ești bun în profesia ta, asta nu contează în cadrul acestui sistem. E complet irelevant. Dacă îți dau o slujbă la banca mea, nu mă interesează să ai habar de probleme și produse financiare. Singurul lucru important pentru mine este să fiu sigur că realizezi că îmi rămâi dator și că pot conta pe tine dacă îți cer să închizi un ochi la niște tranzacții dubioase pe care vreau să le văd procesate fără piedici, ca, la rândul meu, să fac o favoare relațiilor sus-puse care mă pot ajuta să-mi îmbunătățesc situația. Și, de pe urma acestui lucru, te alegi și tu cu ceva. Așa, amândoi avem de câștigat. Dacă o mână o spală pe alta, amândouă ies curate. Poate voi ați numi-o corupție în Nord, dar asta sugerează o situație în care câteva mere putrede strică un coș plin cu fructe proaspete și sănătoase. Dar nu se întâmplă așa. Noi nu facem must, ci vin. Putrezirea și fermentația sunt cheia procesului. Ceea ce voi numiți corupție reprezintă baza sistemului nostru.

De altfel, se poate explica istoric acest lucru. E fundamental să realizezi că Italia, de-a lungul unei mari părți a istoriei, a fost ocupată de puteri străine. Din Renaștere și până la jumătatea secolului al nouăsprezecelea, peninsula a căzut în mare măsură sub dominația regelui spaniol și a austriecilor habsburgici. Acum fac un scurt rezumat, dar ideea e că experiența secolelor de stăpânire străină a dus la neîncrederea viscerală a italienilor față de autorități. S-a întipărit în ADN-ul italian să nu-și aștepte scăparea din partea statului și să privească autoritatea centrală mai degrabă ca pe un dușman decât ca pe un prieten. Italienii au învățat din istoria lor că trebuie să se descurce singuri. Sunt nevoiți să-și apere singuri

interesele, deoarece statul sigur n-o s-o facă. Au început deci să se organizeze în grupuri compacte, bazate pe prietenii și pe legături de sânge, care le oferă protecția pe care statul nu le-o garantează și care îi protejează împotriva statului. Asta este originea nepotismului și favoritismului, sub tot felul de forme. Este și originea mafiei.

Din punct de vedere obiectiv, sistemul nostru nu este unul prost. E logic, coerent și funcționează. Din perspectiva noastră, sistemul vostru este rece și egocentric. Ni se pare inuman să nu-ți poți ajuta familia și prietenii fără să fii acuzat de corupție. Dar, unde sistemul vostru are dezavantajul că oricine e pe cont propriu, sistemul nostru are dezavantajul că e imposibil să ajungi undeva prin forțele proprii. Cine e în stare de ceva nu are în țara asta nicio garanție că o să și ajungă ceva. Știu ce crezi, Julian.

— Ilja.

— Ilja. Scuze. Dar crezi că exagerez. Cineva cu numele meu de familie nu are niciun motiv să se plângă de un sistem în care numele de familie contează mai mult decât calitățile. Dacă n-aș fi bună de nimic, ți-aș da dreptate. Dar pentru că m-am revoltat împotriva sistemului învățând o meserie, în loc să stau cu mâinile în sân mulțumită numelui meu de familie, și pentru că am pierdut, urăsc sistemul și numele meu de familie. Pricepi? Spui că pricepi, dar nu pricepi. Nu întru totul. Ca străin, nu poți înțelege vreodată în toate fațetele ei tragice disperarea stagnării Italiei. Dar nu ți-o iau în nume de rău.

Lasă-mă să mai adaug un singur lucru. Nu sunt neapărat singura care se simte prizoniera unor tradiții de nepotism cu originea într-un trecut cenușiu, care sugrumă această țară. Tineri italieni cu studii superioare își părăsesc țara în număr mare ca să-și încerce norocul în Nordul ăla al tău. Și știi ce spune atunci Franceschini? E ministrul nostru al învățământului și culturii. Pretinde că-i un succes. S-a nimerit să zică asta la televizor săptămâna trecută. Faptul că atâția italieni tineri cu studii superioare își găsesc o slujbă în străinătate ca spălători de vase, el îl consideră o dovadă a calității învățământului superior italian și a politicii sale. Să nu-l spânzuri de coaie pe bulangiul ăla? Asta, pe lângă faptul că tocmai el e cel care ar trebui să inoveze universitățile și muzeele, încât cineva ca mine să primească o șansă de a-și demonstra valoarea. În loc să facă asta, de douăzeci și trei de ani încoace, n-a mai scos la concurs posturi nici măcar pentru supraveghetorii de muzeu. Dar, lăsând asta deoparte, tinerii italieni chiar nu emigrează cu sutele de mii, fiindcă vor să facă voluntariat pentru dezvoltare, cu educația lor italiană superioară, în Nordul cel înapoiat, și nici fiindcă vor să-și deschidă aripile, au chef de o aventură și li s-a acrit de spaghetele mamei lor. Sunt nevoiți. Pentru că propria țară nu le oferă nicio șansă. Îți dai seama cât e de dureros? Iar cel care i-a alungat mai și revendică succesul lor în străinătate ca meritul său personal.

Știai că emigrația ca urmare a acestei fugi a creierelor depășește imigrația tuturor refugiaților care traversează marea? Italia se golește. Și cei care rămân sunt fraierii fără studii care, cât timp echipa lor de fotbal câștigă, nu pricep că ceva trebuie să se schimbe, bătrânii care n-au nimic de câștigat dacă schimbă ceva și

eu. *Ecco.* Asta e situația. Mai ai întrebări?

Frumoasa ta Italie a devenit un azil pentru bătrânii în descompunere, cam la asta se rezumă totul. Este o superbă grădină însorită unde înfloresc lămâii, prin care să te plimbi târâindu-ți prevăzător picioarele, sprijinit de brațul menajerei tale senegaleze, și să tragi în piept mirosul care-ți trezește amintiri din Evul Mediu, când erai încă tânăr și balada menestrelului părea să dureze o veșnicie, dar unde nu se mai așteaptă nimic mai mult de la viitor. O femeie cu un copil în pântece este rară ca o minune de la Dumnezeu și este pipăită de mâini zbârcite, în gânguritul vocilor care se frâng de neîncredere. În strigătele stridente răsună și mila, căci decizia de a crește un copil într-o țară fără viitor e pe cât de curajoasă, pe atât de tâmpită. Pozițiile-cheie sunt ocupate de baroni pompoși și care nu-și mai încap în piele de trufie, născuți cu mult înainte de descoperirea internetului. Temeritatea tinerească numită ambiție este strivită fără milă de greutatea lor. Cine a fost atât de nechibzuit încât să-și risipească anii de tinerețe cu speranța deșartă a unor studii academice și mai are atâta minte cât să învețe două vorbe în engleză nu știe cum să-și părăsească mai repede patria, la nevoie ca să prăjească hamburgeri în Londra, lucru care este văzut ca o admirabilă *career move*, pentru că e ceva mai bine plătit și oferă mai multe perspective de viitor decât orice slujbă, luată la întâmplare, din Italia. Cei ca mine, care rămân, sunt adevărații fraieri. Ne uităm în direcția greșită. Într-o țară în care toată lumea stă întoarsă cu spatele la viitor, încercăm să deslușim o dungă la orizont, dar unicul lucru pe care îl vedem sunt rânjetele pe mutrele figurilor cenușii care ne stau în drum, împiedicându-ne să ajungem departe.

A luat o înghițitură de *negroni sbagliato*.

— Asta a fost varianta scurtă, a zis. Versiunea lungă s-ar îmbogăți cu o listă nesfârșită de încercări pe care, personal, le-am făcut ca să ies din impas și care au fost, rând pe rând, sabotate de inși care nu au nimic de câștigat dacă se schimbă sau se întâmplă ceva. Dar destul despre mine. Spune-mi ceva despre tine.

3

— Cred că ești frumoasă, am zis.

Îmi amintesc bine, chiar am spus asta. Era adevărul, deși devenea din ce în ce mai mult o subestimare. Pe când, la început, fusesem mișcat de mărimile mici ale hainelor ei, de lungimea ciorapilor de sub fusta ei, de înălțimea tocurilor și de privirea ei, tocmai potrivită pentru a da un aer de nonșalanță eleganței studiate a apariției ei, ascultându-i discursul, căzusem sub vraja ochilor negri, care străluceau în noaptea de vară, și a însuflețirii ei, care îi făcea chipul și gesturile să danseze de parcă un tangou care zvâcnea irezistibil și te atrăgea mistuitor s-ar fi aprins în discoteca sufletului ei, unde nu era îngăduit nimic altceva decât completul abandon. În acel moment nu aș fi putut exprima asta în acești termeni, pentru că fusesem distras mult prea tare de faptul că își încrucișase picioarele chinuitor de neglijent după ce terminase de vorbit, și aceste cuvinte pe care le

gândesc acum, când ea a devenit o nălucă din trecut care mă torturează cu amintirea ei, sigur ar trebui să le șterg de îndată ce mă apuc să prelucrez aceste însemnări într-un roman, deoarece, din punct de vedere stilistic, par exagerate și nevrotice. Cu toate acestea, așa stăteau lucrurile. La început am zărit o frumoasă dansatoare și apoi s-a apucat să danseze. Într-un ritm accelerat, a început să mi se pară din ce în ce mai irezistibil de frumoasă.

Faptul că în acel moment am zis adevărul nu înseamnă, desigur, că a fost un plan inteligent să spun ce am zis. Ce-i drept, nu avea de ce să se simtă ofensată de complimentul sincer, dar confesiunea pe care o revărsase cu atâta pasiune asupra mea probabil că ar fi meritat o reacție oarecum mai substanțială. Asta ar fi putut și ar fi trebuit s-o ofenseze. Pe deasupra, mulțumită mărturisirii mele, m-ar fi putut încadra ușor și definitiv în categoria în care sunt încadrați toți bărbații și îmi ratasem șansa de a simula înțelegere și compasiune într-o încercare de a o face să creadă că, printr-o coincidență incredibilă, îl întâlnise pe singurul bărbat de pe fața pământului care nu e distras de formele trupului ei. În acel moment însă, aveam o convingere atât de neclintită că nu voi putea niciodată să cuceresc o femeie de calibrul ei, încât n-aveam nicio problemă să-mi pun singur bețe în roate dinainte. În orice caz, măcar puteam spune că, o dată în viață, i-am zis că e frumoasă unei femei cu adevărat frumoase. Ar fi fost maximumul pe care-l puteam atinge și oricum nimeni nu mi-l putea lua.

M-am pregătit să mă ia în derâdere, dar mi-a primit complimentul fără vreo exaltare, de parcă aș fi spus ceva ce auzea de sute de ori pe zi.

— Nu trebuie să ambalezi asta ca o părere, a zis apoi. E mai elegant dacă prezinți complimentul ca pe un fapt cert.

— Ai dreptate. Dar mi-ai cerut să spun ceva despre mine.

— Așa este, a zis. Și sunt sigură că ai lucruri mai interesante de spus despre tine decât părerea ta despre mine.

— Atunci lasă-mă, la rândul meu, să-ți mulțumesc pentru compliment.

— De fapt, eu nu ți-am mulțumit pentru complimentul tău.

— Nici nu trebuie, am zis. Nu era deloc un compliment. Era un fapt cert pe care l-am camuflat ca o părere. Și permite-mi să mai adaug că, într-adevăr, m-aș fi putut gândi probabil și la alte lucruri pe care să le spun despre mine, dar, exact în acest moment, nu mă pot gândi la altceva mai interesant pentru mine și care să mă preocupe mai mult decât impresia incomparabilă pe care mi-o lași.

A râs. Serios, a râs. Aproape că îmi venea să tastez un semn de exclamare după, de pură bucurie. Încă nu pierdusem totuși bătălia, să mor dacă nu era adevărat.

— De altfel, nu mă încălzește cu nimic.

— Ce anume?

— Faptul că sunt frumoasă. Nu m-a ajutat să ajung cineva.

— Mă încălzește pe mine.

A râs din nou. Acum trebuia să am grijă să nu fac cumva greșeala, din cauza acestei a doua glume reușite, de a începe să cred cu adevărat în misiunea mea sortită eșecului, căci asta mi-ar fi știrbit inconștiența. M-am uitat la ea. Avea

efectul scontat. M-am pierdut iar în privirea ei superioară care făcea ridicolă orice speranță la o strategie de succes.

— Și ce anume ți se pare așa de frumos la mine? a întrebat ea.

— Dansezi atât de frumos!

S-a aplecat în față, m-a luat de mână și m-a privit.

— Încerci să mă seduci? a întrebat.

— N-aș îndrăzni.

— Păcat. Cred că ai fi chiar bun la asta.

— Inițiativele zadarnice sunt punctul meu forte.

— În acest caz, n-o să spun că mi se pare că și tu dansezi foarte bine.

— Te-aș sfătui din tot sufletul să nu o faci.

— Poate e mai bine să ne întoarcem la subiectul de discuție anterior, a zis.

— Da.

— Cum îți imaginezi viitorul?

— Acum nu te grăbești puțin?

Chiar am spus toate lucrurile astea. Încă mi le pot aminti cuvânt cu cuvânt, dar habar n-am de unde le scoteam. În mod normal, nu dansez atât de bine. De obicei, încerc din toate puterile să conduc dansul, de parcă încerc să arestez pe cineva. Suplețea și bravura mea agilă proveneau, fără îndoială, din împrejurarea că mă hotărâsem dinainte să-i recunosc superioritatea, să o urmez și să nu aștept nimic altceva de la dans decât dansul în sine. De-ar fi mereu așa. De-ar putea fi așa măcar încă o dată. Aș putea scrie o poezie despre asta.

— Aș vrea să scriu o poezie despre tine, am zis.

— Trebuie să pozez pentru ea?

— Știi că, odată, când trăiam încă în Țările de Jos, m-am gândit să pun un anunț? „Poet caută model nud." Dar n-am făcut-o niciodată. Era destul să mă gândesc la glumă. Să o pun în practică ar putea fi doar o dezamăgire.

— Asta crezi tu.

— Dacă îți iau răspunsul ca pe o sugestie, am zis, devin din ce în ce mai convins că am avut dreptate să nu avem așteptări mari de la viitorul valorilor catolice.

— Să mergem. E departe până la tine acasă? Scrii de mână sau la o mașină de scris veche? Oamenii ca noi, care nu sunt interesați de viitor, sigur nu folosesc computere. Și ești cât de cât bun ca poet? Vreau să semene.

4

Pe vremuri, la conferințele și interviurile publice din Țările de Jos, mi se punea atât de des întrebarea de ce am devenit poet, încât, la un moment dat, concepusem un răspuns standard: „Ca să vrăjesc tipele, desigur". Această replică punea capăt discuției, până când, o dată, un intervievator vigilent a continuat cu întrebarea evidentă: „Și funcționează?" Din acel moment, a trebuit să caut un alt răspuns standard.

Dacă mi-aș putea trimite o scrisoare mie însumi la o vârstă mai tânără, mi-ar plăcea mult să mă surprind cu o relatare a primei mele întâlniri cu Clio. Pe baza ei, eul meu mai tânăr ar fi adăugat neîndoielnic ca procedură standard la răspunsul lui standard că nici măcar nu trebuie să scrii poezii pentru asta. Ajunge să fii poet. Căci încă îi datorez această poezie lui Clio.

Când a apărut dintr-odată, cu toată noblețea ei, în apartamentul meu năclăit, văgăuna fanteziilor mele de burlac, bravura mea nonșalantă s-a redus la a face, gâfâind, inventarul opțiunilor pe care le aveam. Toate strategiile la care mă puteam gândi începeau cu servitul cât mai repede a cât mai multă băutură. Mai aveam o sticlă. M-am apucat să clătesc niște pahare. A întrebat unde poate să se schimbe de haine. Am râs mult prea tare la gluma ei și i-am arătat baia.

Vizita ei la toaletă mi-a dat timp să găsesc un tirbușon. În cele din urmă, s-a dovedit că tirbușonul era unde trebuia. Dopul s-a rupt. Am aplicat în grabă procedura de urgență, învârtind spirala tirbușonului de-a curmezișul prin jumătatea rămasă a dopului și trăgând în sus. Am umplut un pahar și am pescuit cu degetele bucățelele de dop fărâmițate. Nu aveam nimic de care să mă șterg pe degete, deci mi le-am trecut repede peste pantaloni. Ea era tot în baie. Din fericire, nu fusese martoră la stângăcia mea de amator. Am golit paharul dintr-o singură înghițitură, după care am umplut ambele pahare cu o față de parcă abia începusem să torn din sticlă. Am simțit în gură o bucățică de dop. În timp ce mă duceam la chiuvetă să o scuip, ea și-a făcut apariția din baie.

Din seara în care ne-am cunoscut și până în ziua despărțirii, am avut impresia că e mereu cu un pas înaintea mea. Când doream ceva, deja îl organizase. Când ajungeam la o concluzie, o trăsese deja de mult. Când voiam să iau o inițiativă, o respinsese de mult. Ea conducea dansul, nu încăpea nicio îndoială. Și, în momentele în care totuși stăteam în cumpănă sau șovăiam întrebându-mă dacă îmi place atât de tare acest lucru, îmi aduceam aminte de momentul când apăruse din baia mea în prima noapte, ca să-mi reduc la tăcere toate îndoielile cu privire la tot.

Căci era goală, adică își dăduse jos toate hainele și nu mai avea nimic pe ea. Își păstrase doar ciorapii, care se terminau cu o bandă de dantelă în jurul coapselor, cum știam de fapt doar din poze de pe internet, și pantofii cu toc înalt. În rest, era complet goală.

— Nu căutai un model nud? a zis. Asta ar corespunde cât de cât cerințelor tale? Sau tot crezi că e mai bine să te gândești la o idee decât să o pui cu adevărat în practică?

Ce să-i răspund la asta? Am înghițit bucățica de dop. Mi-a trecut prin minte că e păcat că pusesem deja paharele de vin pe blatul de bucătărie, așa că nu puteam să le las să-mi cadă din mâini în mod teatral, din pură venerație. Ar fi fost răspunsul perfect. Cum stătea în fața mea, nu era doar goală, ci și perfect proporționată, ca o sculptură renascentistă. Cuvinte nătângi ca să spun că era frumoasă. Dar nu se mai fac asemenea femei în ziua de azi, m-am gândit, așa de estetice, obiectiv vorbind, ca Dafne cea dorită de Apollo, ca Diana, surprinsă în timp ce se îmbăia, ca o zeiță greacă, ca o muză. Se preta de minune și pentru o

descriere în termeni mai puțin poetici, ca fotomodelul ce era, stând într-o poziție nerușinată cu picioarele ei lungi porno, cu șoldurile ei înguste de fetiță, fundul ei mic și ferm și țâțele ei obraznice, mici, rotunde și zemoase ca cireșele.

Sărutând-o, îi mângâiam bronzul cald și mătăsos al coapselor și, cu un șoc, am realizat că deja o sărutam și o mângâiam și se părea că îi place. Aproape se topea sub mâinile mele flămânde, atât de fragilă se dovedea. În vreme ce eu fusesem complet captivat de explorarea lustrului formelor ei sculptate, ea îmi trăsese deja afară penisul din pantaloni și îl mângâia cu dulcea adiere de vară a mâinii ei chinuitor de mici. M-am gândit că poate trebuie să spun ceva ca să întăresc importanța cosmică a acestui moment, dar mi-a dat drumul și s-a întors cu spatele. S-a aplecat în față, rezemându-se cu o mână de măsuța mea de bucătărie în carouri albe și roșii. Ca să alunge orice eventuală îndoială cu privire la intențiile ei, mi-a înșfăcat iar din spate penisul cu cealaltă mână și l-a tras fără ocolișuri la deschizătura sexului ei. I-a dat drumul, și-a pus mâna eliberată lângă cealaltă pe fața de masă din plastic, s-a aplecat și mai mult în față și și-a împins în spate sexul și funduleț cu un simț de orientare infailibil. Am alunecat în ea ca o armă în tocul ei. Asta însemna să te fuți. Am realizat că, în mod oficial, ne futeam. Șoldurile ei se mișcau în ritmul lent și captivant al unui tangou, iar eu o lăsam să conducă dansul. Măsuța de bucătărie scârțâia. Ea nu scotea niciun sunet. Încă eram pe jumătate îmbrăcat cu pantalonii și cureaua mă încurca. În timp ce mă tot gândeam la o metodă de a o desface fără să o mai deranjez, ea a juisat cu un oftat adânc. A căzut în față, peste masă.

— Scuze, a zis.

Am cules-o și am așezat-o ca pe o căprioară obosită și moleșită în patul meu. M-am dezbrăcat, m-am întins lângă ea și am îmbrățișat-o. A adormit pe umărul meu. Întreaga noapte am stat să-i venerez trupul, cu ochii larg deschiși de neîncredere.

— Faci des asta? m-a întrebat când s-a trezit a doua zi dimineață.

— Nu, am zis încet. A fost prima oară.

— Și pentru mine.

Nu am râs niciunul, pentru că nu era deloc vorba de o glumă. M-am ridicat să-i fac cafea. Două pahare de vin pline stăteau neatinse pe blatul de bucătărie. Totul era așa cum îl lăsasem noaptea trecută, dar nimic nu mai era la fel. S-a îmbrăcat în baie. Și-a făcut din nou apariția ca italianca de neatins și cu un look stilat pe care o cunoscusem în seara dinainte.

M-a sărutat pe gură.

— Trebuie să-mi mai dai o poezie, a zis.

— Tu ești poezia.

A râs.

— Nu, poetul meu. Nu scapi așa de ușor.

În timp ce scriu toate acestea, mă minunez de cât de clar sunt gravate în memoria mea prima seară și noapte cu Clio. Pot descrie filmul în sute de feluri, dar filmul în sine, care rulează în memoria mea, este precis până în cele mai mici detalii și nu prezintă lacune. Mă doare să îl repovestesc. Pe când retrăiesc acea

seară de mătase și acea noapte de catifea, în folosul acestei relatări, inevitabil îmi trece prin minte constatarea dură că fericirea mea a rămas în urmă și că nu pot spera să o rememorez vreodată împreună cu ea. Străduindu-mă să scriu cu exactitate cât de frumos a fost, devin cu atât mai conștient, în mod dureros, de cât am pierdut.

Sincer să fiu, am cântărit să mă scutesc de această tortură. Singurul lucru de care, strict vorbind, am nevoie ca să spun povestea pe care vreau să o relatez se poate rezuma și în șase fraze. Am întâlnit-o pe Clio la Genova. M-am îndrăgostit de ea și, după spusele ei, și ea de mine. Am avut o relație. Ea era nemulțumită de slujba ei. Când i s-a oferit un post în Veneția, era la mintea cocoșului să-l accepte. Pentru că eram îndrăgostit și credeam că suntem fericiți, m-am hotărât să o însoțesc. Cam asta e povestea. Așa este trecută în planul meu pentru această carte, pe care mi l-am agățat de perete deasupra mesei de scris aici, în camera mea de hotel din Grand Hotel Europa. Asta ar fi suficient ca să explice mutarea mea din Genova în Veneția. Și justificarea acestei mutări este, de fapt, singura funcție a acestui capitol.

Dar, dacă anticipez câteva dintre următoarele episoade cu Clio pe care va trebui să le descriu, ceea ce nu mă încântă, deși probabil durerea de atunci va alina durerea de acum, îmi dau seama că va fi greu să-i fac pe cititori să înțeleagă și să simtă de ce, cu toate acestea, am rămas cu ea, dacă nu las să strălucească în povestirea mea magia primei seri și nopți, așa cum îmi strălucea în minte când mai speram să o pot păstra. Și dacă, în cele din urmă, voi fi ajuns la acel moment al poveștii în care trebuie să povestesc cum am părăsit-o în Veneția și cum am ajuns aici în acest hotel, va fi imposibil să transmit adevărata dimensiune a remușcării și a tristeții mele dacă nu-mi fac timp mai întâi să-mi descriu fericirea, deși, în acest moment, amintirea fericirii nu face decât să-mi adâncească tristețea.

În acea primă seară în care am întâlnit-o, deja nutream ideea ridicolă că e dragostea vieții mele. Acum, că aștern asta pe hârtie, după tot ce s-a întâmplat, tot mai cred asta. Dragostea vieții mele trăiește în trecut. În pofida aliterației, e groaznic să trebuiască să scriu această propoziție. Nu vreau să ajung, asemenea hotelului în care stau și a continentului după care a fost numit, la concluzia că, pentru mine, cele mai bune vremuri s-au dus și că nu prea am ce să mai aștept de la viitor decât să trăiesc de pe urma trecutului.

Potrivit mitologiei grecești, muzele sunt fiicele lui Mnemosyne, care înseamnă „amintire". Clio, care poartă numele uneia dintre cele nouă muze, a devenit și pentru mine, între timp, cu adevărat o fiică a amintirii, pentru că nu o mai pot trezi la viață decât cu ajutorul amintirii mele.

5

Prima noastră seară împreună a fost începutul unei continuări uluitor de firești. În istoria universală, totul pare atât de simplu! Ai un eveniment istoric care împarte timpul în două. Potrivit legilor de fier ale cauzei și efectului, după aceea,

totul devine altfel decât era, într-un mod fundamental, interesant și plin de învățăminte. Viața adevărată s-a dovedit adesea pentru mine mai dezordonată și mai greu de gestionat. Mi se întâmplase destul de des ca, în propria viață, întâmplările istorice să nu vrea să respecte legile istoriografiei, iar cauza, ca un motor pe benzină care se îneacă și nu pornește, să nu pună nimic în mișcare, darămite efecte, iar perioada următoare să semene al naibii de mult, după o vreme, cu perioada precedentă. Și în istoria universală se întâmplă asta, dar atunci se trece sub tăcere. Momentele istorice ratate sunt momentele istorice de care nu mai auzi nimic vreodată. Mai este de mirare că toată lumea continuă să creadă în cauză și efect?

Dar, de data aceasta, lucrurile chiar mergeau cum trebuie. Poate, mulțumită prenumelui ei, Clio știa cum să scrie istorie, dar realitatea e că și-a continuat epifania și că totul a fost altfel după acea primă noapte. A rămas, deși chiar mă întrebam cărui fapt îi datoram asta, ceea ce a făcut ca momentul istoric al întâlnirii noastre să devină punctul de cotitură dintre era fără ea și epoca alături de ea, diferită din toate punctele de vedere.

Perioada petrecută împreună în Genova a fost, probabil, cea mai frumoasă. Ca un clișeu, descriu acea perioadă drept lipsită de griji, ca să-mi susțin raționamentul. Dar a fost mai degrabă opusul. Tocmai asta era partea frumoasă. Eram atât de uimit că mă consideră demn de apropierea ei și atât de mișcat de privilegiul nemeritat de a găsi lângă mine o femeie de calibrul ei, încât eram în permanență conștient de datoria și sarcina mea de a mă depăși și de a merita retroactiv ceea ce ea îmi dăruia imprudentă și nechibzuită. Asta mă agita într-un mod minunat și febril, ceea ce mă făcea să fiu prezent, atent, grijuliu și plin de viață. Faptul că un bărbat simte într-o zi nevoia de a se ridica la nivelul cuiva îi poate da o direcție în viață. Lipsa de griji e ceva pentru idile de vacanță, să ți-o tragi cu secretara șefului după petrecerea de revelion a firmei, să-ți petreci bătrânețile în mod binemeritat într-un bordel thailandez. La carnea fragedă, ai parte de plictiseală berechet, căci singurul lucru care te presează este îngâmfarea și singurul lucru mângâiat este propriul orgoliu. Și asta e frumos, dar nicio mare dragoste vrednică de acest nume nu poate fi vreodată lipsită de griji. Fără teama că nu te ridici la înălțimea așteptărilor, dragostea este doar o pierdere de timp sau o luptă împotriva singurătății. Asta nu face un bărbat să devină mai bun, și cu atât mai puțin o lume întreagă.

Nonșalanța cu care Clio mă însoțea zi de zi, într-o garderobă flamboiantă, a fost primul lucru care mi-a solicitat atenția. Ca să pot merge alături de ea, nu-mi permiteam să fiu în discordanță cu înfățișarea ei. Panicat, am cumpărat costume, cămăși făcute la comandă de la Pissimbono și cravate din mătase de la Finollo. M-am dus la frizer din proprie inițiativă și, când ea a sugerat într-o zi că există și saloane de înfrumusețare pentru bărbați, am tras adânc aer în piept, mi-am înghițit prejudecățile și am făcut o programare. Ca o comparație literară, aș fi tentat să scriu că mă simțeam ca un viking într-un *beauty farm* când mă lăsam pudrat pe un pat de petale de trandafiri, dar această comparație n-ar merge, deoarece chiar eram un viking într-un *beauty farm*.

Ca să nu par interesat doar de aparențe, am încercat să pun în practică un număr de inițiative, care înainte m-ar fi obosit nemaipomenit, singura excepție fiind descinderea costisitoare de-a lungul celor mai bune restaurante ale orașului, care era și cea mai de succes inițiativă a mea, fie și numai pentru faptul că, aproape pretutindeni, Clio era sărbătorită ca un client de-al casei. Toate acestea erau însoțite de lungi plimbări prin orașul pe care amândoi îl cunoșteam atât de bine și pe care, cu toate acestea, învățam să-l vedem din nou prin ochii celuilalt. Ne duelam cine e cel mai bun în a adăuga o semnificație aleilor labirintului medieval povestind trecutul vechilor pietre. Ea câștiga aproape întotdeauna, dar îmi purtam înfrângerea cu inima ușoară, căci mândria de a mă arăta în public cu ea alături mă făcea mărinimos. Eram în stare să lovesc trecătorii care nu se uitau la noi.

Dar izvorul cel inepuizabil al grijilor pe care le doream era temperamentul ei pasional. Am descoperit repede că avea opinii de neclintit și că aparența ei nobilă nu o împiedica să le aducă la cunoștința celorlalți în termeni expliciți, mai ales atunci când o lovea un val de iritare. Putea să fie vorba de cele mai mărunte lucruri, precum turiștii care blocau drumul din fața catedralei din Piazza San Lorenzo, și asta mă liniștea, pentru că, astfel, când eu eram ținta enervării ei, mă puteam păcăli că e vorba tot de lucruri mărunte. Asta nu înseamnă că nu m-am speriat de moarte când s-a întâmplat prima oară și, de fapt, la fel și toate dățile următoare. Trebuia să previn asta, cu orice preț, dar imprevizibilitatea ei nu-mi ușura sarcina. Un exemplu? Vor urma destule. În acest context al trecutului nostru preistoric de basm, prefer, la fel ca atunci, să am în vedere mai ales reversul pozitiv al caldului ei caracter mediteraneean, care o făcea o amantă fără pereche. Uneori chiar mă întrebam ce făcusem să o merit.

La insistențele mele, am mers la muzeele de pe Strada Nuova. M-a ghidat ca o tornadă prin sălile din Palazzo Rosso și Palazzo Bianco. Avea imaginea de ansamblu și mi-a făcut cu nonșalanță un rezumat al întregii istorii a artei pe baza operelor expuse, pentru care nu avea cu mult mai mult respect decât pentru ustensilele pe care le folosea zilnic în bucătărie. Pe ea o interesau conceptele formale care stăteau la baza tablourilor. Artefactele propriu-zise le considera niște vizualizări aproape redundante și, în orice caz, imperfecte ale acelor concepte. Și, mai presus de toate, nu trebuia să insiști prea mult asupra lor. Mi-a arătat dovezi de măiestrie și imperfecțiuni ale unor pictori precum Van Dyck, Piola, Strozzi și Guercino de parcă ar fi fost contemporani și cunoscuți de-ai ei, pe care îi urmărise clătinând din cap de-a lungul întregii lor cariere. Trăia în acel trecut. Acolo se simțea la ea acasă.

Și atunci ne-am pomenit amândoi dintr-odată în fața faimosului Caravaggio din Palazzo Bianco. Este un *ecce homo*. Mântuitorul pe jumătate dezbrăcat, cu o coroană de spini, cu încheieturile mâinilor legate și ochi plecați, ne este arătat cu o privire cinică de Ponțiu Pilat, nouă, poporului care îl vrea răstignit. În spatele lui se află un temnicer cu o pană prinsă în fâșia de pânză din jurul capului, care îi ridică lui Cristos mantia de pe umeri cu un gest de o delicatețe stranie. Clio își dăduse doctoratul în Caravaggio. Publicase mai multe articole despre opera lui și

spera să definitiveze cândva, în timpul ei liber, o monografie despre el. Îmi povestise deja toate acestea. Am rugat-o să-mi explice faimoasa capodoperă.

— Știi care-i treaba, Ilja? Sunt probleme cu tabloul ăsta. Ca să fiu sinceră, nu cred că e al lui Caravaggio.

— Corectează-mă dacă am înțeles greșit, dar, după părerea mea, asta e piesa de rezistență a muzeului.

— Știu. De aceea nici n-o să pot vreodată să-mi public îndoielile. M-ar linșa.

— Ar fi o mică nenorocire dacă unicul Caravaggio din Genova s-ar dovedi un fals.

— Nu unicul.

— Doar e unul singur în Genova, nu? Nu-i așa?

— În orice caz, nu e ăsta.

— Și ce e în neregulă cu el, după părerea ta?

— Nu vorbi așa de tare. E pictat prea explicit în stilul lui Caravaggio ca să fie al lui Caravaggio.

Am râs.

— Cred că lumea ar putea ridica o obiecție asemănătoare și față de toate cărțile mele.

— Aici te înșeli, zise ea. Măiestria nu iese în evidență. Uită-te la pana temnicerului. E, într-adevăr, un element clar tipic stilului lui Caravaggio, el pictează peste tot pene, dar asta de aici prea e dornică să apară în tablou. Nu se potrivește cu restul acoperământului și e prea bine pictată. Același lucru e valabil și pentru frânghia care-i rănește încheieturile. E un detaliu realizat cu o deosebită iscusință, dar prin asta atrage atenția și ți-o abate de la tablou. Pensula a zăbovit prea mult la partea asta a tabloului. Vezi ce vreau să spun? La un Caravaggio veritabil, asemenea detalii sunt mereu mai fugare, iar întregul este mult mai internalizat, ca o reprezentare mentală, de parcă ar atârna un văl deasupra, ca la Vermeer.

— Nu s-a făcut niciodată o expertiză tehnică a tabloului? am zis ca să întreb și eu ceva inteligent.

— Muzeul nu o aprobă. Desigur, asta spune ceva. După părerea mea, nu le ardea de cercetări.

— Nici ție nu-ți arde de nimic?

M-a privit fără să înțeleagă.

Am arătat un semn care indica toaletele de la etaj.

M-a strâns foarte tare de mână și pe chip i s-a așternut un val de înflăcărare, ca și când ar fi internalizat o reprezentare mentală.

— Nu aici, a șoptit ea. Aici toți mă cunosc.

— Nu e țipenie de om.

Nu era nimeni. Genova nu e un oraș turistic. Muzeul era mort. În capul scărilor, am dat peste un singur paznic. A încercat să ne ghideze în direcția rutei impuse de muzeu. Arăta de parcă acea sarcină modestă îi solicita la maximum capacitatea intelectuală.

— Politica de recrutare a personalului a lui Franceschini, am șoptit.

Clio s-a străduit să nu râdă. I-a spus supraveghetorului sălii că e în regulă și că primise oficial aprobare. M-a tras în cealaltă parte decât cea indicată de el, lăsându-l în urmă într-o confuzie existențială.

Am închis ușa toaletei în urma noastră. Abia mi-a dat ocazia să o încui. Limba ei era deja la mine în gură și mâna ei, la mine în pantaloni. Ne-am năpustit unul asupra altuia de parcă eram doi lei hămesiți care se iau unul pe altul drept o halcă de carne ce le-a fost aruncată. I-am smucit în sus fusta. Mi-a tras pantalonii până la glezne. Nu prea era spațiu ca să facem din asta o scenă estetică. M-a împins îndărăt pe veceu și, când stăteam așezat pe el, lăsându-mă cât puteam pe spate, cu spinarea rezemată de rezervor și penisul drept în sus, a venit peste mine, cu picioarele de o parte și de alta a vasului, ca un bărbat care se instalează ca să se pișe în voie. I-am văzut chiloții drept în fața ochilor, am prevăzut că o să-mi dea mult de furcă și am rezolvat dinainte potențiala problemă sfâșiindu-i cu o smucitură fermă și aruncându-i într-un colț. Cu fusta ridicată ca o centură în jurul mijlocului, s-a lăsat să cadă cu pizda ei udă peste pula mea. Spun doar cum s-a întâmplat. O toaletă publică nu-i un loc pentru metafore rafinate. Am înșfăcat-o de coapsele zvelte și musculoase, mi-a pus o mână la gură, de parcă era gata să mă violeze și a început să mă călărească sălbatic, aproape agresiv. Eram atât de conștienți de cât de mult decăzuserăm și cât de animalic de vulgar ne futem pe veceul celui mai important muzeu al orașului, încât am juisat amândoi cât ai clipi în liniștea profundă.

Ca un cuplu respectabil, format în urma vizitei la muzeu, ne plimbam de mână sub razele soarelui de pe Via Garibaldi. Îl salutaserăm politicos pe paznic în drum spre ieșire. Am donat chiloții sfâșiați colecției muzeului. Și ei i s-a părut atât de excitant să meargă prin oraș fără ei, iar mie mi s-a părut atât de excitant să știu, încât, după ce am ajuns acasă, am început imediat să ne futem iar ca apucații. Sunt clișee, știu, dar toate clișeele devin adevărate când ești îndrăgostit. Poate trebuie să-mi cer scuze că povestesc toate astea și că pensula mea petrece prea mult timp pictând aceste detalii, cu riscul de a distrage atenția de la ce vreau să povestesc, dar amândoi eram nesăbuit de fericiți în acele vremuri. Ne umpleam zilele cu aventuri, iar seara stăteam de vorbă pe îndelete despre una-alta și despre cât de întâmplător ne cunoscuserăm.

— Dacă nu te-ai fi înșelat în privința datei, la fel ca mine, spuneam, poate nu ne-am fi întâlnit niciodată.

— Dacă nu ai fi fost mai interesat de trecut decât de viitor, la fel ca mine, spunea, am fi ascultat prelegerea așezați cuminți unul lângă altul, fără să schimbăm o vorbă.

I-am povestit despre Deborah Drimble cu inițialele ei și că totul fusese mult mai întâmplător decât putea bănui.

Nu a râs. Și atunci m-am hotărât s-o întreb.

— Ce-am făcut să te merit, de fapt?

A tăcut. Privea în depărtare. Și apoi a zis:

— Încă trebuie să ne meritățm unul pe altul. Tocmai asta e partea frumoasă.

6

A venit ziua în care m-a luat cu ea la serviciu. Auzisem eu de Castello Mackenzie, fie și numai pentru faptul că îl încurcam mereu cu Castello D'Albertis. Dar acela era castelul cu turnul mare și rotund care se ridica peste Principe, construit la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea de către exploratorul Enrico Alberto d'Albertis, care, în felul său tragic și complet aparte, trăia în trecut. Ca explorator, se născuse prea târziu. Se descoperise deja aproape totul. Doar ținuturile din interiorul țării Papua Noua-Guinee mai rămăseseră. A închiriat o barcă și a navigat pe râu în sus, îndepărtându-se de coastă și intrând în junglă, în vreme ce își sublinia eroismul cântând la prova arii din opere cât îl țineau plămânii. Dacă băștinașilor nu le plăcea, le arunca în cap batoane de dinamită. Dar, una peste alta, nu a descoperit atât de multe în sălbăticia aia. La întoarcerea în Genova, și-a construit un castel mare, nostalgic și medieval, complet prevăzut cu herse și ziduri trainice de apărare cu creneluri, cu vedere la mare. Pe terasă a pus o statuie a lui Columb, modelul și sursa lui de inspirație. Căci expediția lui nu fusese motivată de voința de a descoperi ceva nou, ci de dorința de a fi aidoma exploratorilor din trecut.

Castello Mackenzie, unde se afla sediul casei de licitație Cambi și unde lucra Clio, era un castel asemănător, mai mic, cam din aceeași perioadă, pe strada Mura di San Bartolomeo, mai sus de Piazza Manin, pe drumul dinspre Castelletto spre Righi. Avea un turn înalt, subțire, pătrat, ajurat. Fusese construit în stil florentin medieval, care amintea de Palazzo Vecchio din Piazza della Signoria, de către arhitectul florentin Gino Coppedè, pentru bibliofilul britanic și specialistul în Dante Evan George MacKenzie, care adunase o avere ca asigurator.

Nu fusesem niciodată înăuntru, ceea ce ulterior s-a dovedit o lacună. Scările din marmură monumentale, abundent decorate, de sub arce, sprijinite de coloane ale căror capiteluri erau sculptate cu multă fantezie, ofereau acces la ansamblul labirintic de holuri întunecoase, printre care o sală a tronului și o cameră cu cel mai mare șemineu pe care l-am văzut vreodată. Casa scărilor și încăperile erau umplute din podea și până-n tavan cu sculpturi, tablouri, tapiserii, candelabre, animale împăiate și trofee de vânătoare, armuri și halebarde, corăbii în miniatură, mobile împodobite, ediții vechi, manuscrise și hărți, binocluri, sextante și compasuri, ceasuri cu pendulă, crucifixuri și Sfinte Fecioare, schițe de catapulte și turnuri de asediu, cupe aurite, tacâmuri, sfeșnice, cranii, cufere de cărți, icoane, hrisoave, obiecte din sticlă, reptile în formol, chinezării, scoici, blazoane și pisici mumificate. Îmi dădea impresia că mă plimb într-o versiune color a castelului Xanadu al lui Charles Foster Kane din filmul alb-negru al lui Orson Welles. Mi se părea imposibil să deosebesc colecția de obiecte istorice a castelului de marfa oferită spre vânzare la licitație. Clio a zis că nici șefului ei nu i se părea prea relevantă diferența.

— Țin minte că te-ai exprimat condescendent despre locul tău de muncă, am zis, dar aproape c-aș vrea să te felicit. E un spațiu magic.

— Sunt prea multe lucruri pe lume, a zis Clio.

— Nu sunt lucruri, ci amintiri.

— Sunt prea multe amintiri pe lume. E prea mult praf, prea multă năclăială și sunt prea multe obstacole. Dar ai dreptate. Locul este magic. Coppedè știa cum să construiască un castel.

— De la părinții mei am învățat cum să mă uit la castele, am spus, pe când eram copil, în vacanță în Franța. Dar erau considerate castele numai dacă erau chiar vechi. Altfel, în ele nu trăiseră cavaleri adevărați. La un castel din secolul al nouăsprezecelea ca acesta, care se pretinde vechi, aș fi strâmbat din nas când eram copil, din cauza modului în care fusesem crescut, snob mic ce eram. E remarcabil cum mi-a fost inoculată din fragedă pruncie ideea că un lucru e valoros numai dacă e vechi.

— Nu ești singurul. Modelul de business al șefului meu se bazează în totalitate pe această premisă.

— Cred că e sângele nostru european. După părerea mea, modul ăsta de a gândi e caracteristic occidentalilor ca noi. E blestemul bătrânului continent. Fiindcă, în altă parte a lumii oamenii nu cred asta. Acolo nu le plac vechiturile. Japonezii care moștenesc o casă veche o dărâmă ca să construiască în locul ei o casă nouă-nouță. Arabilor li se par murdare orașele vechi. Pentru ruși, un plan stradal vechi este sărăcăcios și un semn de stagnare economică. Am întâlnit odată, aici în Genova, o turistă australiană și...

— Și cu ea te-ai culcat?

— De ce mă întrebi asta?

— Pur și simplu sunt curioasă.

— Răspunsul este nu. Scuze că trebuie să te dezamăgesc. În orice caz, era pentru prima oară în Europa și se plimba pe aici pradă unui șoc cultural. Mi-a povestit că niciodată nu-i venise să creadă că toate lucrurile care apăreau în basme, precum castelele, ar exista și în realitate. Pentru ea, istoria nu reprezenta o valoare adăugată, ca pentru noi, ci era un element extrem de alienant dintr-o altă dimensiune. Chiar nu-i spunea nimic.

— Europa se lăfăie în nostalgie, a spus Clio. În castelul ăsta este chiar nostalgie la mâna a doua. Căci în trecutul îndepărtat în care a fost construit, era deja expresia unui dor nostalgic după un trecut și mai îndepărtat. Evan George MacKenzie, cel care a comandat să fie proiectat și construit, îl adora pe Dante. Unii oameni se nasc într-un corp greșit, dar el se născuse într-un secol greșit. Singurul loc în care se putea simți acasă era Florența din vremea lui Dante. Adevărata Florență nu mai era de secole bune Florența lui și îl durea să vadă asta, așadar a ales acest loc istoric, unde se afla vechiul zid al orașului Genova, și un arhitect florentin ca să învie din morți Evul Mediu pe care îl regreta. Și, între timp, însuși visul lui despre trecut a devenit o antichitate, iar casa lui medievală proaspăt construită e trecută pe lista monumentelor ca fiind o clădire istorică.

— Și acest loc al nostalgiei la pătrat servește acum drept spațiu unde sunt scoase la vânzare vechituri care se dau ca pâinea caldă din pură nostalgie.

— Ai putea descrie istoria Europei ca pe o istorie a jinduirii după istorie.

— Asta e, de fapt, esența Renașterii, am zis.

— E esența a orice, a zis ea.

7

Numele ei de familie este Chiavari Cattaneo și am înțeles ce înseamnă asta în memorabila zi în care m-a prezentat părinților ei. Ea purta o pereche de pantaloni strâmți din piele marca Patrizia Pepe, pantofi negri, închiși, din piele întoarsă, cu toc înalt, o haină din blană scurtă, verde ca mușchiul, marca Alan Goglia, un inel, o brățară și cercei mari cu un design geometric de Sylvio Giardina și ochelarii ei de soare Prada. Eu purtam un costum bleumarin Biella, o cămașă verde ca mușchiul de la Camicissima, pe care o cumpărasem special pentru a se asorta cu haina ei de blană, cu butoni din sidef, pantofi verzi asortați de la Melvin & Hamilton, cu model galben și șireturi galbene și o cravată din mătase de la Finollo cu dungi late diagonale de culoare verde-închis, galben și fucsia cu un ac de cravată din sidef. Era duminică.

— Mergem iar la muzeu? am întrebat-o când am intrat ținându-ne de braț pe Via Garibaldi.

— Nu chiar, dar nu e mare diferență.

— Târfă nerușinată.

Dar, deja la jumătatea străzii, chiar înainte de Palazzo Tursi, între Vico della Chiesa della Maddalena și Vico Dietro il Coro della Maddalena, ajunseserăm la destinație. Aceasta era Palazzo Cattaneo Adorno.

— Aici locuiesc părinții tăi?

— Acest *palazzo* a fost construit între 1583 și 1588 de către Lazzaro și Giacomo Spinola. Abia mai târziu a ajuns în posesia familiei noastre.

A sunat la interfon.

— Eu sunt.

Masiva ușă de la intrare s-a deschis. Bolțile atriumului erau decorate cu fresce reprezentând bătălii.

— Tavarone, a spus. A umplut de picturi jumătate din Genova. Astea sunt victoriile în luptă ale lui Antoniotto Adorno. A fost dogele Genovei în secolul al paisprezecelea. S-a implicat în cucerirea Ciprului și a purtat diverse războaie împotriva musulmanilor în Tunisia și în Orientul Mijlociu. În mod evident, frescele datează de mult mai târziu, din 1624, dacă nu mă înșel. Atunci zilele de glorie ale lui Antoniotto erau deja istorie. Haide, e la primul etaj.

— *Piano nobile*, am zis.

— Dacă vrei tu.

Scara largă din marmură era prevăzută cu un covor roșu-aprins. Balustrada din aramă fusese lustruită.

Mama ei ne aștepta la ușă. Era o doamnă mică și fragilă, la care totul era sidefiu, de la păr și până la compleu și pantofi. Purta un șirag din perle.

— Așa vasăzică, a spus ea. Deci el e. Cu adevărat un viking. În fine, haideți

înăuntru oricum.

I-am dat bomboanele de ciocolată Viganotti pe care Clio mă însărcinase să i le aduc. Le-a luat în primire fără să mulțumească.

— Viganotti, a zis. Ciocolata mea preferată. L-ai instruit bine, Clio. Ține-o tot așa. Cafea?

În timp ce mama ei s-a dus să pună de cafea, Clio mi-a arătat casa. Salonul cel mare cu ferestre înalte în partea din față, cu vedere spre Via Garibaldi, avea tavanul pictat în stilul pe care l-am recunoscut din atrium.

— Tot Tavarone? am întrebat.

— Bravo, Ilja, a zis Clio. Poate mai înveți și tu câte ceva. Asta e întâlnirea istorică dintre Antoniotto Adorno și papa Urbanus al VI-lea la Genova.

— Oare o să picteze vreodată cineva și întâlnirea noastră istorică pe un tavan?

— Atunci ar fi cazul să slăbești puțin mai întâi, Ilja. Altfel, nu e o priveliște prea plăcută, așa de sus și ușor ca un fulg în cer.

— Tu ești cea care îmi dă aripi. Spectatorul sigur va înțelege asta.

Pereții erau acoperiți cu zeci de tablouri vechi, întunecate, în rame grele și aurite. Clio mi-a povestit că majoritatea erau lucrări ale școlii genoveze, completate de câte o singură operă venețiană sau lombardă. Reprezentări religioase și mitologice. Despre un portret sever al unui bătrân a spus că e un strămoș al ei, pictat de Van Dyck. Pe scrin era o fotografie într-o ramă argintată, cu mama ei, îmbrăcată în negru, întinzându-i mâna papei Ioan Paul al II-lea. În camera de zi erau atârnate naturi moarte și tablouri reprezentând scene de bucătărie, aparținând școlii flamande. În mijlocul mesei lucioase din lemn de stejar stătea o statuetă din bronz a unui cal.

— Giambologna, a spus ea.

Sfeșnicele din argint erau de Virgilio Fanelli. Colecția o depășea pe cea a multor muzee.

— Și pânza de acolo? am întrebat.

Am arătat spre un tablou al unui tânăr îmbrăcat în haine biblice și cu un sceptru din lemn, care, cu o privire întunecată, stătea aplecat în față pe o stâncă din Vechiul Testament. Era pictat într-un clarobscur sugestiv și părea o operă importantă, fiindcă ocupa un loc central deasupra șemineului.

— Ar putea fi un discipol al lui Caravaggio, am zis la nimereală.

Dar se pare că nu eram departe, căci ea a zâmbit cu subînțeles.

— Nu-i rău, a zis. În teorie, s-ar putea să ai dreptate. Cu excepția faptului că e al maestrului însuși.

— E un Caravaggio?

— Singurul din Genova. Ioan Botezătorul. Dar sunt convinsă că e și un autoportret. Caravaggio avea o obsesie pentru Ioan. Se identifica destul de des cu el. Poate cel mai interesant exemplu este reprezentarea tăierii capului Sfântului Ioan, expusă în co-catedrala din Malta. A semnat-o cu sângele lui Ioan. Vopseaua roșie a bălții de sânge se transformă lin în numele său, scris cu aceeași vopsea roșie.

— Vreau s-o văd, am zis.

— Nici eu n-am văzut vreodată în realitate acel tablou.

— Hai să mergem. Te duc în Malta.

— Contez pe asta, a zis.

— Deci părinții tăi au în casă un Caravaggio original.

— E în familie de secole întregi. Sper că înțelegi că n-ai voie să scrii niciodată despre el. Nici măcar nu-i pot face publicitate acestui tablou. Și hoții de artă citesc și o casă particulară ca asta nu prea poate fi securizată în mod adecvat. Dar așa stă treaba. Am crescut cu privirea pătrunzătoare a lui Caravaggio îndreptată asupra mea. Ce altceva să devin decât ce am devenit? De mic copil, trecutul m-a pândit la fiecare pas. Așa cum Caravaggio se înfățișa în străvechi vremuri biblice, la fel și trecutul lui Caravaggio a fost decorul meu. Și, după cum poți vedea din privirea lui în acest tablou, asta nu te face fericit.

— Ce nu te face fericită, Clio?

Mama ei a ieșit din bucătărie ducând o tavă din argint cu serviciul de cafea.

— De abia l-ai cunoscut. Apropo, cerceii ăștia chiar nu merg, dragă. Ascult-o pe bătrâna ta mamă. Și? Ce părere are de casa noastră?

— Vorbește și el italiană, a zis Clio. Poți să-l întrebi singură.

— Chiar? Deci puteți și să comunicați? E fantastic.

Ne-am așezat. A turnat cafeaua dintr-o cafetieră din argint în ceșcuțe din porțelan.

— Cu zahăr?

Ne-a servit cu bomboanele pe care le adusesem.

— În acest moment chiar am ceva de comunicat, dacă îmi permiteți, am zis. Aș dori să vă mulțumesc pentru invitație, doamnă. E o onoare să vă întâlnesc.

— Da, a zis mama lui Clio. De altfel, fiica mea s-a autoinvitat. I-ai povestit deja despre familia noastră, Clio?

S-a lăsat pe spate, m-a privit și a început să povestească. Continuând să mă uit plin de interes, deja începea să mă ia amețeala de la atâtea nume și date ale strămoșilor iluștri care ocupaseră funcții de seamă în Republica Genoveză. S-a întrerupt deoarece s-a furișat în cameră un bătrân sfios, care purta un costum maroniu, vechi și neîngrijit, o cravată maronie slinoasă și papuci de casă roz. Clio m-a prezentat tatălui ei. M-am ridicat și i-am întins mâna. N-a scos un cuvânt, mi-a făcut cu ochiul și a părăsit din nou camera. Mama lui Clio și-a continuat povestea.

— Ei bine, mi-a zis la despărțire, mai c-aș spune la revedere, dar hai să vedem mai întâi cât timp rezișți.

— Îi placi, a zis Clio după ce am ieșit. De obicei nu e atât de vorbăreață.

— Mă bucur, am spus. Mie nu mi s-a părut. Un singur lucru. Scuză-mă că întreb, dar vreau să știu sigur dacă am înțeles bine. Părinții tăi sunt de viță nobilă?

— Mama este marchiza Chiavari Cattaneo della Volta. Tata a intrat prin căsătorie în familie.

— E un rang înalt o marchiză?

— E între duce și conte. Există un arhivar care a scris o carte despre familia

noastră. Îl cheamă Andrea Lercari. Arborele nostru genealogic se întinde pe mai bine de o mie de ani.

— Așadar, și tu ești de viță nobilă.

— Când moare mama, eu devin marchiza, fie că vreau, fie că nu.

— Deci ai și un blazon adevărat.

— Tăiat orizontal, cu o acvilă neagră încoronată pe un câmp de aur în partea superioară, iar în partea inferioară, scut fasciat de opt piese, azur și argint, peste care trece un pal de argint, încărcat cu patru benzi roșii.

— Cool.

— Crezi?

— Dar ești singurul copil. Deci, dacă nu ne străduim, cu tine se sfârșește o familie care dăinuie de o mie de ani. N-aș vrea niciodată să am așa ceva pe conștiință. N-aș fi îndrăznit niciodată să visez că se va întrezări la orizont pentru mine o așa sarcină aleasă, ca să nu spun nobilă.

— Poți să râzi, a zis. Nu te sperie?

— Ba da, de fapt.

— Problema este că părinții mei chiar gândesc așa. Înțelegi cât e de groaznic să te naști cu povara istoriei pe umeri? Nu te ajută la nimic. Prin asta, doar ești predestinat și restricționat. Am fost adusă pe lume cu misiunea de a perpetua trecutul, cam la asta se reduce, de fapt. Mereu m-am revoltat împotriva acestui lucru, dar nu prea am avut sorți de izbândă, deoarece, pentru că am ținut neapărat să studiez istoria artei, neghioaba de mine, nu am făcut altceva decât să mă înșurubez și mai mult în trecut.

8

Ne cunoșteam abia de o lună și ceva, când a venit oferta. A adus vorba despre ea în trecere, în vreme ce tăia frunzulițele uscate ale plantei de cameră. Primise un telefon de la o prietenă a coordonatoarei ei de doctorat, cu care, spre deosebire de îndrumătoarea ei, mai ținea legătura din când în când, căreia îi trimitea bomboane de ciocolată de Crăciun și pe care, cu un an în urmă, o și ajutase la alcătuirea catalogului unei expoziții. Pentru care, apropo, încă trebuia să fie plătită, dar asta, ca o paranteză. Prietena lucra la Galleria delle Belle Arti și acolo era un post liber. Directorul îi era dator, ea o voia pe Clio, fiindcă se ocupa de organizarea unei noi expoziții, deci, dacă era interesată, se aranja. Firește că, de formă, trebuia organizat un concurs public, dar nu trebuia să fie decât o formalitate.

Am felicitat-o din plin. Mi se părea o veste fantastică. A ridicat din umeri. Am întrebat-o ce ar presupune slujba. Ar fi trebuit să predea istoria artei studenților de la secția de artă.

— Dar asta e ce ai vrut dintotdeauna. Tot nu e un post de cercetare, îmi dau seama, dar e, în orice caz, ceva puțin mai substanțial decât munca ta de la casa de

licitație.

— E doar pentru un an. Cu posibilitate de prelungire. Dar fără vreo garanție de prelungire.

— Chiar de-ar fi pentru un singur an. Asta e ocazia de a porni pe un drum nou și de a investi în viitorul tău. Scuze că mă exprim ca un psiholog de carieră, dar chiar asta cred.

— La Cambi, am un loc de muncă stabil. Poate e o prostie să renunț la el pentru un viitor nesigur.

— Un viitor nesigur măcar e un viitor, am zis. Dacă alegi siguranța, n-o să scapi niciodată de magazinul de vechituri cu suvenire.

— Știu.

— Să nu spui că nu te interesează viitorul. Ai folosit deja o dată replica asta.

A râs.

— Galleria nu e pe Lago Pertini? am întrebat. Lângă opera Carlo Felice? E un loc minunat unde să muncești. Și mult mai aproape decât castelul ăla de dincolo de Piazza Manin. Așa pot să te duc la serviciu în fiecare dimineață. Și să luăm împreună micul-dejun în Piazza De Ferrari.

— Nu, Ilja. Nu înțelegi. Vorbesc despre Galleria din Veneția.

— Veneția?

— Da.

— Faimoasa Galleria din Veneția?

— Ar trebui să mă mut, a zis. Deci.

— Deci ce?

— Deci nu știu.

— Vin cu tine la Veneția.

Am spus-o în febra momentului, dar, când am reflectat la asta imediat după aceea mi-am dat seama că vorbisem serios. Mai mult, mă cuprindea entuziasmul, ca atunci când era pe cale să înceapă o mare aventură. Care se putea sfârși bine sau rău, asta rămânea de văzut, dar avea să fie o aventură. Sigur că aveam să merg cu Clio la Veneția. Să locuiesc cu Clio în Veneția mi se părea, de fapt, la o privire mai atentă, cel mai bun dintre toate planurile posibile care au fost vreodată născocite de un om sub soare.

— Chiar ai face asta pentru mine? a întrebat ea încet.

— M-ar bucura enorm.

— Dar tu ții la Genova. Aici ești acasă. Ești și mai genovez decât mine.

— Dar nu sunt italian, deci nu mi-e teamă de schimbare. Deja am început o viață nouă alături de tine, deci s-ar potrivi un decor nou pentru ea. Să locuiești cu mine în Veneția e cel mai romantic cadou pe care mi-l poți face. Acolo o să fim și mai mult împreună decât aici, pentru că nu cunoaștem pe nimeni. Îți poți imagina câte aventuri o să trăim la Veneția tu și cu mine? Cred că acolo o să facem niște expediții grozave. Închipuie-ți toate lucrurile pe care o să le descoperim acolo.

— Deci crezi că trebuie să fac asta?

— Da, te rog.

— Bine atunci. Dacă ții atât de mult, o fac pentru tine.

Din recunoștință, i-am acoperit toată fața cu sărutări. Mi-am dat seama că ceva nu se potrivea, că, undeva pe drum, rolurile se inversaseră și că n-ar fi trebuit să fiu prima persoană indicată care să-și exprime recunoștința, dar ce-mi păsa, eram recunoscător. Cu toate că, după aceea, a tot revenit de mai multe ori pe zi asupra deciziei ei și, de formă, ridica întruna noi obiecții, viitorul fusese pus în mișcare în mod ireversibil. Numirea în funcție a decurs fără probleme, cum i se promisese. Nu voi menționa aici bătaia de cap pentru restul lucrurilor. Am reușit să închiriem un apartament micuț în Calle Nuova Sant'Agnese, aproape de Galleria, pe care ne permiteam să-l plătim pentru că prietena ei îl cunoștea pe proprietar și, astfel, n-a mai fost cale de întoarcere. Eu și Clio ne-am mutat la Veneția.

CAPITOLUL CINCI

O LEBĂDĂ ÎNTRU-UN PROGRAM DISCO

1

Cu toate că am lăsat deja în urmă de ceva vreme anii agitați de depravare compulsivă și cu toate că și înainte de sosirea mea la Grand Hotel Europa aproape că aș fi putut trece drept un cetățean responsabil, cu stilul de viață aferent, la care m-aș fi uitat de sus cu dispreț în anii mei sălbatici, observ că hățul blând al zilelor structurate în jurul meselor și al gustărilor la ore fixe, în hotelul răbdător care nu așteaptă nimic în mod special, îmi prieste. N-o să spun că bagajul tristeții luate cu mine pe drum s-a pierdut, dar confuzia împletită cu acea tristețe își găsește un sprijin în ritmul previzibil al ritualurilor.

E ca și când, de disperare sau, în orice caz, în lipsa unei alternative convingătoare, aș fi întrat într-o mănăstire și acum, pe măsură ce trece timpul, mulțumită orelor de rugăciune regulate, mă transform într-un credincios. Am un pat cu baldachin în locul unui prici și o cameră luxoasă de hotel în locul unei chilii și nu mă îmbrac într-o rasă de călugăr, ci după moda vechii Europe când mă așez la o masă acoperită cu vechituri și argintărie, dar, în rest, nu mă deosebesc atât de mult de un călugăr. Rugăciunea mea e pe hârtie. Așa cum un călugăr îngenuncheat, cu mâinile împreunate încearcă să pătrundă taina creației, își cere iertare pentru păcatele sale și îl slăvește pe Dumnezeu, la fel stau și eu aplecat deasupra biroului meu din abanos, cu stiloul în mână, și scriu despre Clio.

Probabil pentru că simt cum regularitatea are un efect tămăduitor asupra stării mele de spirit, în mod inconștient, încep să adaug ritualurilor tot mai multe ritualuri. Dacă, la început, după ce mă trezeam, trăgeam de îndată de cordonul soneriei, ca să cer să-mi fie servită cafeaua în cameră, acum mă supun mai întâi unei toalete preliminare înainte să trag de cordon, deoarece m-am gândit dintr-

odată că nu vreau să apar nespălat și nebărbierit în fața cameristei care aduce cafeaua. Nu că ei i-ar fi păsat câtuși de puțin, dar mă simt mai bine făcând asta. Până acum, totul e încă destul de logic.

Dar azi-dimineață mi-am dat brusc seama că, în mod inconștient, în fiecare dimineață adăugasem acestui ritual matinal tot mai multe proceduri. Nu se mai întâmplă să mă spăl și să mă rad la repezeală, ci, între timp, mă spăl temeinic, cu două feluri diferite de săpun, mă rad cu briciul, pe care mai întâi trebuie să îl ascut, îmi tund mustața și perciunii cu două foarfeci diferite, îmi perii sprâncenele, mă spăl pe dinți și după aceea mă clătesc cu apă de gură cu extract de salvie, mă dau cu cremă de zi pe față și îmi parfumez obrajii cu o loțiune ușoară pe bază de sare marină și halatul, cu două pufuri Rosso di Ischia pe bază de trandafiri. De abia apoi trag de cordonul soneriei. Și adevărata mea toaletă de dimineață nici măcar n-a început. Mă ocup de asta după cafea și prima țigară, înainte să mă îmbrac și să cobor la micul-dejun.

De abia acum, când aștern asta pe hârtie, constat că poate e puțin ciudat. Dar știu deja că mâine voi face iar la fel și că sunt șanse să-mi vină ideea să adaug și mai multe proceduri simandicoase.

Nu am așa de multe de făcut în ceea ce privește îmbrăcămintea. Totul este livrat curățat, călcat și apretat impecabil de serviciul de curățătorie al hotelului. Dar observ că îmi frec tot mai des și mai obsesiv inelele, acele de cravată și butonii. Ieri mi-am curățat chiar și cutiuța din argint pentru cărțile de vizită și bricheta mea Zippo *solid brass*. În floarea vârstei, aș fi considerat asta drept ultima dovadă de decadență și aș fi avut dreptate, de fapt.

Lumea ar putea crede că pur și simplu am prea mult timp, dar nu-i așa, căci se întâmplă ceva ciudat cu timpul în Grand Hotel Europa. Nu există. Îmi dau seama că trebuie să explic mai bine. Pentru început, nicăieri în hotel nu e vreun ceas pe perete. Nici în camera mea nu se vede vreun ceas, deșteptător sau radio cu ceas. Firește, mi-am adus de afară propriul timp pe ceas, pe telefonul mobil și computer, dar acesta și-a pierdut treptat relevanța. Clopoțelul care anunță mesele structurează ziua.

Dar, când am scris că timpul aici nu există, de fapt voiam să spun altceva, mai misterios și mai greu de explicat. Hai s-o spun așa. Drumurile există pentru un șofer care caută drumul. Pentru poetul ostenit care, după ce a recitat pe scenă, a adormit pe bancheta din spate a taxiului, planul stradal cu toate curbele, intersecțiile și posibilitățile nu este o realitate, deoarece nu trebuie să fie conștient de el în niciun fel. La fel, timpul există când te întrebi dacă mai poți trage repede o fugă la farmacie înainte de următoarea întâlnire programată, ca să-ți iei calmante.

Timpul există datorită alegerilor. Alegerile există datorită variantelor. Variantele există datorită unui viitor. Un viitor există datorită unui trecut care trebuie uitat, ca în cazul bietului Abdul. Dar, în vreme ce trecutul foșnea de rochii de bal și zornăia de giuvaiere și era un du-te vino de prinți, contese, ambasadori și mari industriași, iar aducerea aminte a trecutului este visul prezentului, viitorul nu e nimic altceva decât ce se mai adaugă de prisos la ceea ce

a fost. Asta diluează timpul până se subțiază într-atâta încât nimeni nu mai are ce face cu el.

2

— Când am fugit în deșert, a zis Abdul, am realizat că pierdusem totul și că tata e mort. Dar nu-mi dădeam voie să plâng. Trebuia să fiu zgârcit cu lacrimile, căci știam că vor mai veni multe împrejurări în care le voi întrebuința. A trebuit să mă maturizez dintr-o clipă într-alta și atunci s-a și întâmplat, pentru că hotărâsem.

În deșert sunt multe direcții în care o poți apuca. Nu știam pe care să o aleg. Pentru că în vis fratele meu îmi spusese să fug de flăcări, am întors spatele satului care ardea în depărtare, am căutat o stea luminoasă care strălucea pe cer drept în fața mea și am început să merg spre ea.

După două zile, mă îndepărtasem mai mult decât oricând până atunci de tot ceea ce cunoscusem. Din acea clipă, a trebuit să caut fără ajutorul amintirii apă și plante bune de mâncat. Din acea clipă, nu a mai existat trecutul, doar viitorul, în care trebuia să supraviețuiesc.

După patru zile, s-a întâmplat ceva care m-a speriat strașnic. Am găsit o tufă de mărăcini, din care am rupt o crenguță ca să sug seva plantei, după cum mă învățase tata. Dar, în loc de sevă, am simțit pe buze gust de sânge. Curgea din mâna mea, la care mă tăiasem, dar nu mi-am dat seama. Am crezut că tufișul sângerează. Și apoi am văzut oasele unui om. Aceasta a fost povestea tufișului de mărăcini.

Nu știu cât timp a trecut până am ajuns într-o zonă mai verde, unde era și apă. Am văzut câteva case dărăpănate, dar nu era țipenie de om. Apoi am auzit un behăit slab. Era o capră bătrână și jigărită, mai mult moartă decât vie, care probabil fusese abandonată de foștii locuitori ai caselor dărăpănate. Mi-era foame și, pentru că hotărâsem că sunt om în toată firea, am tăiat capra. Deoarece nu puteam face focul, am mâncat carnea crudă. Dar apoi au venit păsările. Păsările erau îngrozitoare. Țipau, cuprinse de o foame cumplită. Erau mari și negre și duhneau grețos a balegă, putreziciune și moarte. Capetele lor albe păreau aproape omenești. S-au uitat urât la mine ca niște fete geloase și mi-au furat carnea cu ghearele lor încovoiate. Aceasta a fost povestea păsărilor.

Am călătorit mai departe. Pământul s-a transformat la loc în deșert și deșertul era mai pustiu și mai dușmănos decât cel în care crescusem. Gura mi s-a uscat prea tare ca să mă rog, iar speranța mi s-a evaporat sub razele soarelui. Încercam să găsesc umbră ca să dorm ziua și mergeam în timpul nopții. Mâncam insecte. Plante nu mai erau.

Într-o seară, am zărit lumină în depărtare. Era o tabără. Ar fi putut fi primejdios, căci nu aveam de unde ști cine sunt acei oameni. Setea și foamea au fost mai puternice decât teama. Am avut noroc. Era tabăra bătrânului negustor de fier vechi și a tovarășilor săi. Era un prieten de-ai tatei. Când m-a văzut, de

unul singur, la atâtea săptămâni de mers de acasă, a știut ce se întâmplase. Mi-a dat de mâncat și de băut și nu m-a întrebat nimic. Am rămas la el două zile ca să mă odihnesc și să mă întremez.

Când mă pregăteam să plec în a treia zi, mi-a spus că pot și să rămân. Urma să pornească a doua zi spre răsărit. Puteam să-l însoțesc. Dar i-am povestit despre vis și că fratele meu spusese că trebuie să trec marea. A încuviințat din cap. L-am rugat să mă povățuiască.

„Soarta își găsește singură drumul", a zis. „Ce ți-e scris se află departe. Nicio vorbă în plus. Du-te și fii recunoscător pentru stelele care-ți arată calea și pentru tot ce te-a învățat tatăl tău."

Aceasta a fost povața bătrânului negustor de fier vechi și i-am fost și lui recunoscător.

Pe măsură ce mă apropiam de steaua pe care o urmam, pământul devenea tot mai verde și mai puțin sterp. Era mai ușor să găsesc apă și plante comestibile, dar, în același timp, trebuia să fiu cu mai multă băgare de seamă, căci mă apropiam de ținuturile unde locuiau oameni. Oamenii sunt mai puțin previzibili decât deșertul. Asta era o lecție pe care o învățasem de la tata. O plantă e comestibilă sau otrăvitoare, dar oamenii nu sunt mereu ceea ce par.

Într-o zi, mi s-a părut că aud un om. M-am ascuns după o stâncă, dar mă văzuse și m-a găsit. Era costeliv și jegos. Hainele îi erau zdrențuite. M-a privit cu ochi goi și mi-a spus că îl cheamă Achai și că ăsta e un ținut rău, unde Chiorul umbla peste tot cu camionete și trupe înarmate. Călăuzele îl lăsaseră acolo cu toți ceilalți, dar aceia fuseseră deja prinși de Chior, a zis. A zis că îi e frică. A zis că nu știe ce să facă și m-a întrebat dacă poate veni cu mine. M-a implorat. Așa l-am întâlnit pe Achai. I-am dat fructele mele de cactus și i-am spus că e în regulă să mă însoțească. Împreună cu Achai am ajuns la mare, dar povestea asta o las mai bine pe data viitoare.

3

După ce Abdul și-a stins țigara în ghiveciul de flori și s-a reapucat de muncă, m-am dus în cameră ca să-i aștern povestea pe hârtie. Vocea lui blândă și timidă îmi răsuna încă în urechi și m-am străduit din răsputeri să-i păstrez ritmul și timbrul în timp ce încercam să-i redau mărturia cât mai fidel în propriile lui cuvinte.

Deși am venit încoace să-mi fac ordine în propriul trecut recent, reconstruind pe hârtie ce lanț de împrejurări a făcut necesară asumarea acestei sarcini, și deși alesesem Grand Hotel Europa parțial pentru că nu mă așteptam să se petreacă prea multe lucruri vrednice de povestit, care m-ar fi putut distrage de la îndeplinirea meticuloasă a misiunii mele, m-a impresionat atât de mult povestea despre trecutul recent al lui Abdul, încât m-am simțit obligat să o consemnez, proces în cadrul căruia a trebuit să mă străduiesc din răsputeri să-mi înăbuș gândul că propria poveste nu se va ridica la înălțimea poveștii lui. Una peste alta,

singura scuză ca să investesc atâta timp și energie în reconstituirea propriei mele drame particulare de lux, în care protagonistul, într-o mantie de hermelină, merge țanțoș în întâmpinarea propriului declin și, când cade, o face pe un munte de perne din satin, e faptul că reprezintă povestea mea și că, în consecință, m-a afectat destul de mult. Dar ar trebui să istorisesc povestea lui Abdul. Toți scriitorii Europei ar trebui să istorisească poveștile tuturor Abdulilor, până când nu mai e nimeni printre cititorii noștri care să nu realizeze că el sau ea a trăit până acum în trecut.

Dar, bun, în orice caz, ce mi-a povestit a fost consemnat și, de asemenea, voi scrie cât mai exact tot ceea ce îmi va mai povesti, deși în acest moment n-am idee ce pot face cu mărturia lui. Poate va prinde bine vreodată pentru o carte viitoare.

Oricum, trebuie să mă mai gândesc ce vreau să fac cu aceste însemnări. Știu că nimeni nu vrea să mă creadă când spun că scriu istoria mea cu Clio mai ales pentru mine, deoarece sufăr de deformarea profesională că trăiesc cu adevărat anumite lucruri de abia când, după ce le-am trăit de-adevăratelea, le trăiesc pe hârtie. Cine se îndoiește de absența oricăror intenții din partea mea probabil că are și dreptate că prea sunt scriitor ca să nu mă gândesc, la un moment dat, la vreo formă de publicare. Dar, pentru asta, aș folosi aceste însemnări cel mult ca o bază, căci, pentru o eventuală publicare, cred că aș fi înclinat să optez pentru forma unui roman, în care mi-aș ficționaliza povestea în mare măsură. I-aș da un alt nume lui Clio și ar trebui să diluez mult din ce s-a întâmplat în realitate ca să păstrez povestea credibilă. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, hai să lăsăm toate aceste griji pentru mai târziu.

Și când mă gândesc că, de fapt, am semnat un contract ca să scriu o cu totul altă carte... I-am promis editorului meu un roman despre turism. Ar trebui să-mi întreb agentul, dar bănuiesc că, pentru asta, s-a virat deja și un aconto frumușel. Cartea a fost o idee a lui Clio. Și asta a fost o întreagă poveste, cum i-a venit ideea. Trebuie să v-o spun. Mai am atâtea de spus. Sunt ușurat că, în orice caz, mai am atât de mult trecut de povestit, căci n-am habar ce viitor să-mi inventez când îmi voi fi îndeplinit sarcina pe care singur mi-am atribuit-o.

4

De abia terminasem de scris această ultimă frază, când cineva a bătut la ușă. Mi-am luat sacoul pe mine și am deschis. Era Louisa, una dintre cameriste. I-am mulțumit că a venit, însă i-am spus că, spre regretul meu, nu comandasem nimic, dar m-am declarat negreșit foarte dispus să corectez această omisiune, dacă prin asta îi eram de folos.

— Sincerele mele scuze că vă deranjez, maestre Leonard, a zis Louisa, dar am fost însărcinată să vă invit la ceremonie.

— Apreciez în mod deosebit, am zis, în pofida faptului că, deocamdată, nu reușesc să îmi imaginez despre ce fel de ceremonie ar putea fi vorba.

— Noul proprietar mi-a cerut să convoc toți clienții permanenți în holul

central. Nimeni dintre noi nu știe ce are de gând. Domnului Wang îi plac surprizele. Dacă doriți, îi voi transmite scuzele dumneavoastră.

— Nu, nici vorbă, am zis. Sunt nespus de onorat că, între timp, sunt inclus în rândul clienților permanenți și împrejurarea face să mă dau în vânt după ceremonii. Vin jos îndată.

Cu picioarele crăcănate în costumul lui negru, domnul Wang aștepta jos, în holul central, cu interpretul lângă el. Se sălta și se lăsa în jos pe vârful picioarelor ca să arate clar că e un om răbdător și n-are nimic împotrivă să mai aștepte puțin până suntem toți prezenți. Interpretul își lua misiunea atât de în serios încât, cât timp ventrilocul său nu vorbea, nu-și permitea nici măcar o expresie a feței. În jurul său se formase un cerc căruia părea să-i fie rușine să devină un cerc adevărat. Cei mai mulți se purtau de parcă ar fi fost din întâmplare în holul central și atunci mai zăboveau puțin. I-am zărit pe toți cei pe care îi întâlnisem deja, cu excepția lui Patelski.

Am văzut că mobila fusese schimbată. În locul canapelelor uzate, tapițate cu catifea roz-prăfuit, acum, în fața șemineului, sub portretul lui Paganini, erau fotolii solide *Chesterfield* din piele. Nu încăpea vorbă că era o îmbunătățire. Catifeaua arătase precum un maidan pleșuv, iar mobila nu fusese deosebită, ca să justifice o nouă tapițare. Și acest hol, care pretindea că este intrarea măreață a unui hotel de lux, putea susține bine volumele pompoase ale fotoliilor *Chesterfield* din piele, lucioase și închise la culoare.

Dar ce era cu candelabrul? Nu-l vedeam bine, căci era întuneric, dar, după toate aparențele, și candelabrul fusese înlocuit. De fapt, aș fi putut băga mâna-n foc. Dar ar fi fost șocant. Vechiul candelabru era într-adevăr defect și deteriorat, dar era o antichitate, o capodoperă lucrată manual, decorată generos într-un somptuos stil rococo. Încă îmi aminteam bine că Montebello, în ziua în care mă mutasem în Grand Hotel Europa, îmi arătase vechiul candelabru și îl definise, pe bună dreptate, ca o mare operă de artă.

Domnul Wang a început să vorbească. Discursul său, care ne venea porționat prin intermediul interpretului, era, destul de remarcabil, un encomion la adresa bătrânului continent Europa. Domnul Wang a zis că mulți dintre concetățenii săi vedeau Europa ca pe o curiozitate istorică, pe care o vizitau ca să-și facă o idee despre cum trăiau pe vremuri strămoșii lor în perioada de dinaintea progresului, dar că el era altfel. El avea respect pentru cultura europeană care, din punctul lui de vedere, dăduse naștere și unor lucruri valoroase, și anume în domeniul artei și al altor meșteșuguri vechi. A zis că filozofia lui e să se concentreze pe punctele tari și nu pe cele slabe. Dacă voia să facă din Grand Hotel Europa o întreprindere de succes, și voia, puteam fi siguri de asta, atunci trebuia să adune aici, în acest hotel, tot ce era mai bun din ce avea de oferit tradiția europeană. Atunci oaspeții chinezi urmau să curgă valuri, din proprie inițiativă, în această privință puteam să-l credem pe cuvânt. Mai avea și o a doua filozofie, că primele impresii sunt importante. În viziunea lui, holul central era cartea de vizită a hotelului. De aceea, nu-și precupețise nici banii și nici eforturile ca să facă loc taman aici, în hol, unei opere de seamă a artei europene, pe care, potrivit celor mai bune tradiții

ale bătrânului continent, o comandase în mod special în Austria, la renumita firmă Swarovski.

Și-a dirijat interpretul spre întrerupătorul de pe perete ca să dea în folosință în mod ceremonios prețioasa achiziție. Sute de becuri led scânteiau în mii de picături de cristal șlefuit. Centrul era format din logoul iluminat triumfal al lebedei, care alunga orice îndoială cu privire la întrebarea dacă e cristal Swarovski autentic. Domnul Wang a început să se aplaude singur. Ne-am alăturat.

Dar inaugurarea festivă încă nu se terminase. De fapt, partea cea mai frumoasă de abia acum urma. Interpretul a răsucit butonul, făcând ledurile să-și schimbe culoarea. Candelabrul dădea lumină roz. La următoarea setare, lumina a devenit albastră, apoi roșie și apoi verde. În cele din urmă, interpretul l-a pus pe programul disco, în care toate aceste culori se succedau în mod automat. Domnul Wang a pocnit din degete, după care au fost aduse înăuntru tăvi cu șampanie. Când toți aveam câte un pahar, a închinat un toast în cinstea Europei.

CAPITOLUL ȘASE

ORAȘUL CARE SE SCUFUNDĂ

1

Există orașe reale și orașe inventate, orașe care au fost gândite și orașe care se răspândesc ca o tumoră, orașe care sunt cruțate și orașe bombardate care sunt reconstruite, orașe descrise și nevăzute, orașe care cresc într-un ritm exploziv și orașe eterne, dar Veneția este un oraș care nu mai există. Orașul Veneția este ca Troia lui Enea, un oraș care era și mai este și acum pe cale să devină un mit. Se scufundă în lagună ca o amintire strălucitoare a orașului de pe vremuri. Cel care o vizitează o face în memoria vizitatorilor anteriori. El încetinește pasul și pornește în căutarea amintirilor despre amintirile morților. Asta e închisoarea I Piombi, de unde a evadat Giacomo Casanova. Aici, între scaunele de plajă din ratan de pe Lido, și-a lăsat Thomas Mann privirea să-i alunece asupra lui Tadzio. Asta e Caffè Lavena, unde Gustav Mahler avea măsuța lui permanentă. Și aici, pe această alee, care pe vremuri se înfunda, e Harry's Bar, unde-și făcea veacul Ernest Hemingway. E seară și pași răsună pe părăsita *calle* precum ecouri ale ecourilor din trecut.

În vitrina Farmaciei Morelli din Campo San Bortolomio este instalat un contor care arată zilnic numărul actual de locuitori oficiali ai orașului istoric. În 1422, erau 199.000. Asta îl făcea cel mai mare oraș al Europei, după Paris. În 1509, orașul număra 115.000 de locuitori, dintre care 11.164 de curtezane. Pe acele vremuri, Veneția încă era de aproape două ori mai mare decât Londra. Potrivit unui recensământ din 1797, la sfârșitul republicii, vechiul oraș număra cam 141.000 de locuitori. În 1931, numărul locuitorilor crescuse până la 163.559. În 1960, erau 145.402. Din acel moment, numărul locuitorilor a scăzut dramatic, de la 111.550, în 1970, 95.222 în 1980 și 78.165 în 1990 până la 66.386 în 2000. În momentul în care a fost instalat contorul, prima zi din

primăvara anului 2008, Veneția mai număra doar 60.720 de locuitori, mai puțin de o treime din numărul existent în perioada de glorie din secolul al cincisprezecelea. Zece ani mai târziu, nu mai rămăseseră decât 53.986 dintre ei și contorul continuă să scadă zi de zi. Faptul că s-au adăugat recent doi locuitori sau, în realitate, unul singur, căci eu încă nu m-am înregistrat oficial, a făcut să se oprească fatala numărătoare inversă cel mult pentru o clipă. Numărul de locuitori din prezent e aproximativ egal cu cel al unui municipiu olandez precum Barneveld, Hoogeveen, Krimpenerwaard, Oosterhout sau Smallingerland[1], mai mic decât orașul belgian Moeskroen și aproape la fel de mare ca Sint-Lambrechts-Woluwe[2], de mărimea unor orașe nemțești ca Meerbusch și Hattingen sau a englezescului Altrincham în Greater Manchester. Dacă extrapolăm ritmul scăderii populației în viitor, Veneția va fi pustie în anul 2030. Atunci stinge lumina ultimul locuitor.

Acest oraș, care mai este locuit aproape numai de stafii din trecut, este inundat în zilele noastre de optsprezece milioane de turiști pe an. Asta înseamnă în medie 50.000 pe zi, aproape la fel de mulți ca numărul de vizitatori ai Disneylandului în Anaheim, California. Conform pronosticurilor, acest număr se va fi dublat în anul 2030. Atunci, 100.000 de turiști pe zi vor vizita un oraș pustiu. Atunci, porțile se vor deschide dimineața și se vor închide seara și nimeni nu va protesta când va trebui să cumpere bilet ca să-l viziteze. În diverse locuri din oraș au fost atârnate pancarte cu textul „Venezia è una vera città“. Niciun oraș adevărat n-ar simți nevoia să-și demonstreze autenticitatea prin niște manifeste.

Reveria fragilei eleganțe în *palazzi* reflectate de apă, numită de noi Veneția, e construită pe sedimente de nisip și argilă, pe care fluviul Pad le-a depus în cuaternar. Mai departe, orașul s-a extins pe insule artificiale, create din aruncarea nisipului în mare. Acest sol moale de dedesubt se scufundă. E un proces complet natural. Se întâmplă lent. Se scufundă, în medie, cam cu doi milimetri pe an. De la primele măsurători științifice, în 1897, Veneția a pierdut în înălțime 28 de centimetri. Poate că nu sună dramatic, dar marjele sunt mici. Centrul vechi al Veneției se situează la 80 de centimetri peste nivelul mării. Cel mai jos punct al orașului este intrarea bazilicii San Marco, 63 de centimetri peste nivelul mării.

Când crește nivelul apei, orașul e inundat. Venețienii sunt obișnuiți să fie nevoiți, din când în când, să meargă cu cizme din cauciuc prin apă, pe alei, și să traverseze piațetele pe niște podețe, cu pantalonii suflecați și fustele ridicate, pentru siguranță. Orice magazin de suvenire pentru turiști vinde cărți poștale cu poze ale gondolelor plutind împinse de vâsle prin mijlocul piațetei San Marco. Dar puținii venețieni care au mai rămas se văd siliți să se obișnuiască tot mai mult cu asta. Între 1870 și 1900, orașul a ajuns de nouă ori sub ape. În zilele noastre, acest lucru se întâmplă uneori de nouă ori pe an. Între 1990 și 2008 au avut loc optzeci de inundații grave. Urmările procesului natural de scufundare a solului sunt agravate de creșterea nivelului mării ca urmare a schimbării climatice, care duce la încălzirea planetei. În vreme ce apa crește, pământul se scufundă și mai mult sub picioare.

Milioanele de turiști tropăie, în șlapii și în tenișii lor împuțiți, pe pietrele care

se afundă ale unui oraș care se scufundă. Mulți dintre ei vin cu o navă de croazieră. Ca să nu-și deranjeze inutil miile de pasageri în timpul vizitei lor de neuitat la Veneția, aceste blocuri înalte de șaizeci de metri navighează prin Canalle della Giudecca, trecând la câțiva metri de monumentele istorice, ca să acosteze în piațeta San Marco. Deși autoritățile, cu ochii la veniturile garantate de croaziere, susțin că siguranța nu este afectată sub nicio formă, au existat diferite incidente în care navele au executat manevre trecând periculos de aproape de istoricele *palazzi*. Valul provocat de aceste nave-mamut, chiar la o viteză redusă, produce vibrații, afectează fundațiile și accelerează procesul de afundare.

Firește că oamenii cercetează ce măsuri pot lua ca să protejeze Veneția împotriva mării și să o ferească de soarta de a se scufunda în valurile lagunei. Asta nu e chiar așa de ușor într-un oraș care, de-a lungul veacurilor, a fost potrivit ca piesele unui puzzle fragil. Ici-colo sunt înălțate cheiurile, dar, în multe locuri, acest lucru e imposibil fără să afectezi clădiri istorice și, dacă nu faci asta peste tot, nu prea mai are rost. Nu poți moderniza atât de ușor trecutul după norme de siguranță actuale fără a-l deteriora sau a-l înlocui și asta nu e o opțiune când trecutul este singura sursă de venit.

Cel mai ambițios proiect de a proteja Veneția de înec se numește MOSE[3] și constă într-un baraj mobil împotriva valurilor care, în caz de nivel ridicat al apei, separă laguna de Marea Adriatică. Când planul a fost lansat în 1981, lumea vorbea cu mândrie de o capodoperă a ingineriei hidraulice. Construcția a fost începută de abia în 2003, după hârțogăria tuturor procedurilor politice și administrative. Potrivit planurilor, barajul împotriva valurilor ar fi trebuit să fie gata în 2011. Data nu a fost respectată nici pe departe. La 4 iunie 2014, Ministerul Public din Italia a sistat lucrările și a efectuat treizeci și cinci de arestări în rândurile responsabililor de proiect, sub acuzația de corupție și de luare de mită. S-a dispus anchetarea a o sută de alte persoane implicate, printre care politicieni și funcționari publici. Începând cu decembrie 2014, proiectul este condus de un comisariat special. În clipa în care scriu aceste rânduri, în 2018, proiectul încă nu a fost finalizat. Cu toate acestea, construcția a costat până acum 5,5 miliarde de euro, în locul sumei estimate de 1,6 miliarde. Cercetări recente au arătat că chesoanele scufundate au fost afectate între timp de coroziune, mucegai și midii. Porțile hidraulice deja montate în mare nu se pot ridica, din cauza problemelor tehnice. Cele care încă trebuie montate și care stau pe uscat au ruginit, în pofida vopselei speciale de protecție. Pentru a repara această pagubă, mai e nevoie de vreun miliard de euro. Intrarea în funcțiune a lui MOSE este, în acest moment, prevăzută pentru 2022, dar majoritatea experților consideră această estimare prea optimistă.

Construcția bazilicii San Marco a fost începută în 1063, sub domnia dogelui Domenico Contarini. Edificiul finalizat în toată splendoarea și grandoarea lui a fost sfințit în anul 1094, în timpul dogelui Vitale Falier. În secolul al unsprezecelea, oamenilor le-a luat treizeci și unu de ani ca să construiască o minune a lumii care atrage până în ziua de astăzi milioane de admiratori. În secolele douăzeci și douăzeci și unu, s-au scurs aproape patruzeci de ani pe

bătrânul continent într-o încercare de a construi un simplu dig pentru a proteja această bazilică împotriva apei, fără să existe până acum vreo speranță reală de finalizare rapidă a construcției.

2

Firește, îmi dădusem seama în prealabil că mutarea mea la Veneția înseamnă că va trebui să mă raportez intens la fenomenul turismului de masă. Nu era, spre deosebire de ce-ar putea crede mulți, un lucru la care să fiu reticent dinainte, oftând de iritare prematură. Iubeam turiștii. Îi cunoșteam din Genova, deși trebuie spus că acolo abia dacă reprezentau ceva din punct de vedere cantitativ în comparație cu ce mă aștepta aici și mă amuzau.

Altfel stăteau lucrurile pe vremuri, trebuie să recunosc asta numaidecât. Când eu însumi eram încă turist, în tinerețe, eram unul tipic, în sensul că încercam cât mai mult să-mi neg propria existență și nimic nu-mi displăcea mai tare decât turiștii. Făceam orice ca să mă camuflez într-un băștinaș, oricât de puține șanse ar fi avut strădania mea. Mă aciuam în bodegi soioase ca să adopt aerul unui cunoscător al stabilimentelor locale, ferindu-mă ca de ciumă de localurile igienice din convingerea, pe care nu mi-o poți înlătura cu una, cu două, că tot ce se curăță e destinat turiștilor. Cumpăram țigări grecești din cele mai proaste ca să pot pune pe masă un pachet autentic și comandam poșircile pe care le beau boșorogii. În Grecia, am mers chiar până într-atât de departe încât am cumpărat *komboloi*, un șirag de mărgele portocalii care sunt la origine un fel de mătănii, cu care exersam seara în camera mea de hotel, până când am reușit să-mi pierd vremea cu ele la fel de neglijent și copilăresc precum grecii. Cel mai grav e că, pe urmă, am și făcut asta în public. Preferam să mă rătăcesc decât să renunț la deghizarea mea scoțând harta din buzunarul de la spate. Și cel mai mare triumf care putea să-mi pice din cer era greșeala rară a unui localnic de a-mi cere direcții de orientare în limba țării sale. Deși asta mi s-a întâmplat, poate, numai de două ori în total și deși nu l-am putut ajuta pe cel care întreba în niciuna din cele două dăți, darămite în limba locului, zile de-a rândul m-am hrănit din euforia triumfului datorită faptului neîndoielnic că mă confundase pentru scurt timp cu un compatriot.

Din contră, pe vremea aceea, nimic nu-mi strica mai tare buna dispoziție decât o confruntare cu alți turiști. Numai vederea lor era de ajuns să mă convingă că mă aflu în locul greșit, și anume într-un loc turistic, și că eșuasem în misiunea mea sfântă, mai importantă decât orice altceva în timpul vacanței, de a evita locurile turistice. Dacă nu mă puteam muta de îndată, de exemplu pentru că mă așezasem la o terasă și tocmai comandasem ceva, le înduram prezența până la sfârșit cu o față schimonosită de dezgust și puteam respira din nou de abia când se cărau.

Lucrul cel mai groaznic care se putea întâmpla era să fie vorba despre compatrioți. „Olandezi!“, șuieram printre dinți către tovarășul meu de drum. Dacă erau prea aproape și exista riscul să audă semnalul meu de alarmă, îi

atrăgeam atenția făcându-i panicat semne din cap. Cât ai zice pește, ne scanam ținutele și accesoriile în căutarea detaliilor care eventual ne-ar fi putut da de gol că și noi suntem olandezi. O pungă de la Albert Heijn[4] deja ar fi putut să aibă urmări dezastruoase. Și, câtă vreme olandezii se aflau la o distanță de la care ne puteau auzi, eu și tovarășul meu de drum ne uitam unul la altul, la nevoie cât ținea cina, cu priviri sugestive și fără să scoatem o vorbă. Dacă strategia noastră funcționa și puteam trage cu urechea la conversația lor, prin definiție stupidă, pentru că trăiau cu iluzia că nimeni din imediata lor apropiere nu poate înțelege limba lor secretă din Țările de Jos, asta compensa puțin, dar nu era decât o modestă alinare pentru cumplita durere provocată de faptul insuportabil al existenței lor.

Dar, de când m-am mutat în Italia, atitudinea mea față de turiști s-a schimbat. În primul rând pentru că în Italia eu însumi nu mai eram un turist. Nici înainte nu fusesem un turist, firește, ferească Sfântul, cel mult un călător, dar acum chiar nu mai eram. Aveam chei de la casă, vorbeam limba țării și eram salutat pe stradă de micii comercianți și de prieteni. Dacă doream, țineam sub braț și un ziar local. Dacă turiștii așteptau la coadă la tejgheaua cafenelei mele obișnuite până le venea rândul să comande ceva, eu eram în stare să-mi strig comanda la sosire pe deasupra capetelor lor, într-o italiană fluentă, nici măcar nu trebuia să-mi dau jos ochelarii de soare pentru asta. În vreme ce ei se întrebau în sinea lor dacă să îndrăznească să protesteze, eu aveam deja pregătită o glumă pentru barman, al cărui nume îl știam. Eram de-al locului, în privința asta nu putea exista nicio îndoială.

Deoarece, astfel, nu mai era niciun risc să fiu confundat cu unul dintre ei, turiștii nu mă mai deranjau. Nu mai trebuia să mă tem că, de fapt, mă văd în ei ca într-o oglindă și nu mai trebuia să fim într-o competiție cu tema cine a descoperit primul acel loc și cine, prin urmare, e mai îndreptățit să se bucure de el. Lupta pentru teritoriu și întrecerea pentru a fi cel mai acceptat de localnici le câștigasem de mult la toate secțiunile posibile. Puteam așadar să observ turiștii, zâmbind condescendent, cu o privire plină de milă, și îmi plăcea la nebunie să fac asta. Îmi aminteau cât de departe ajunsesem, cât de multe realizasem și cum altfel ar fi putut decurge viața mea.

La acestea, se adăuga mândria că locuiam într-un oraș vizitat de un număr mare de turiști din întreaga lume. Faptul că atâția făcuseră un drum de mii de kilometri ca să se uite cu ochii lor la frumusețea vestită în toată lumea a orașului meu îmi oferea o mare satisfacție, îmi confirma justețea alegerii reședinței mele și mă făcea să cred că, una peste alta, nu mă descurcasem așa de rău în viață.

Îmi plăcea să cochetez cu gândul că turiștii mă invidiază. Oricine vizitează un oraș ca acesta flirtează cu visul de a se muta în el și, în timp ce asta rămâne pentru toți un vis cu ochii deschiși, care, în lipsa curajului și din cauza unor obiecții de natură practică[5], nu se va îndeplini niciodată, eu îl transformasem în realitate. Pe când ei, după câteva zile de neuitat și slăbiți de remușcarea din suflet, porneau de nevoie pe drumul de întoarcere către cartierele lor Vinex[6] cu o spălătorie de mașini și cu biciclete cu ataș în fața magazinului din colț, eu continuam să defilez

cu eleganță la balul foșnitor al vieții, în lumina aurie a amurgului, între *palazzi* vechi de secole, unde eram întâmpinat ca un prieten. *La dolce vita italiana*, din care ei sorbiseră puțin înainte de a se întoarce acasă, beți de regret, la obligații și impedimente, era cada plină cu șampanie în care mă lăfăiam zi de zi. Nu aveau cum să nu fie geloși pe mine, nu se putea altfel. Și de aceea era bine ca ei să fie acolo, căci statusul meu de invidiat avea nevoie de public.

În privința asta, era aproape păcat că mă integrasem atât de bine încât turiștii nu mă mai recunoșteau ca pe un fost outsider, care reușise să dobândească o poziție în orașul la care ei stăteau cu gura căscată ca la un ideal de neatins. În Genova, acest succes care se anula singur era compensat de faptul că eram recunoscut cu o oarecare regularitate de către turiștii olandezi care citiseră romanul meu despre oraș și care călătoriseră special ca să se rătăcească aievea în decorul ficțiunii mele. Știau de unde veneam și ce realizasem. Li se citea pe față invidia. În Veneția, încă nu avusesem parte de această plăcere. Turiștii olandezi nu mă recunoșteau. Poate că nu erau cititori sau poate nu se așteptau să mă găsească în acel oraș. Firește că nu era nicio problemă, m-am gândit atunci, căci urma să scriu și despre Veneția, dar, pentru moment, trebuia să mă mulțumesc cu faptul că mă luau drept un italian fără să-și dea seama că reușisem o performanță.

3

M-am plimbat mult în acele zile. În timpul săptămânii, mă trezeam odată cu Clio la opt și jumătate ca să luăm împreună micul-dejun la barul lui Gino de sub casa noastră și să o conduc la ora zece la slujba ei de la Galleria. La ora unu o luam pentru prânz, care dura până la două și jumătate, iar la șapte și jumătate o luam pentru o seară plină de aventuri. Cât timp ea lucra, eu scriam și mă plimbam. Consideram o datorie și, de asemenea, o plăcere să învăț Veneția cât mai bine și mai repede. În plus, trebuia să bat la pas drumuri întregi pentru cumpărăturile zilnice. O mască de carnaval venețiană autentică, fabricată în China, puteam găsi la orice colț de stradă, dar numărai pe degete magazinele care vindeau produse banale precum iaurt, detergent de vase și roșii proaspete. Pentru anumite lucruri, trebuia să merg la Mestre, pe continent.

De-a lungul plimbărilor mele, observam turiștii ca să mă distrez și fiindcă oricum nu aveai cum să observi alt fel de oameni, în lipsa lor. După cum un pictor face schițe ale personajelor pitorești pe care le vede la bar, tot așa îmi notam și eu în carnețel mici impresii despre turiștii care îmi ieșeau în cale în timpul peregrinărilor mele. Mă concentram asupra compatrioților mei și încercam să-i împart în diferite tipologii. Cochetam cu gândul că poate mi-aș putea vinde seria de tipuri de turiști unui ziar olandez sau unei reviste ca *Vrij Nederland*, ca o lectură amuzantă de vară în perioada în care redacțiile duceau o lipsă acută de articole.

Unul dintre tipurile standard care apărea cel mai frecvent era așa-numita familie de groază cu doi sau trei copii, aceștia reproducând același model în trei

mărimi diferite. Sunt precum frații Dalton din *Lucky Luke* și, cu părul lor blond-auriu, sunt în disonanță cu orice a fost sau va fi vreodată Italia. Le trezesc duioșia bătrânelor italience, care îi văd ca pe niște îngerași, deși, după părerea lor, au fost destul de prost-crescuți.

Și asta crede și tăticu'. Din cauza slujbei sale importante, în restul anului trebuie să lase educația copiilor, de nevoie, pe mâna soției, dar acum are timp trei săptămâni să dea feedbackul necesar și să corecteze în câteva puncte esențiale traseul educațional al copiilor săi. Țanțoș și energic, merge în față într-un tricou polo bleu cu logoul uneia dintre firmele sale de furnizori și pantaloni kaki până la genunchi cu buzunare largi și practice. Odată și odată, o să le arate el cum trebuie să fie vacanța. Copiii erau deja recalcitranți de la bun început, la gândul că trebuie să se lipsească trei săptămâni de playstation, și lagărul de cultură silnică numit vacanță le-a întrecut până acum cele mai urâte coșmaruri.

— Hai să luăm la noi jocurile alea pe calculator pentru copii, Jan-Jaap, zisese mămica. Asta ne ușurează viața. Crede-mă. Până la urmă, e vacanță și pentru noi.

Dar tăticul Jan-Jaap nici n-a vrut să audă.

— Vacanța asta o facem cum zic eu, Tineke. Nu-ți face griji. Poți să te odihnești.

În timp ce merge în spatele familiei în rochia ei de vară discretă, deloc scandaloasă și, într-un fel, chiar de bun-gust, ea încearcă vitejește să se simtă bine. Și, când Jan-Jaap hotărăște să ia loc la o terasă ca să-și învețe copiii că ice-tea-ul e la fel de bun precum Coca-Cola, chiar reușește să simuleze un zâmbet. Ar avea poftă de un prosecco. Sau de un cocktail excentric. Dar Jan-Jaap ar considera asta iresponsabil. Mai comandă un ice-tea. Până acum, vacanța decurge dezastruos, dar nu mai rău decât se aștepta.

Al doilea tip de turiști l-am numit provizoriu „gaystronomii". Dai peste ei în spațiul public mai des decât crede multă lume. Poate ar trebui să născocesc o altă denumire sau poate că nu. Își fac apariția în piațetă plimbându-se într-un mod special și greu de descris. Pe când alți turiști pornesc, vizibil disperați, în căutarea unui loc drăguț, ei au adoptat pasul acela lent pe care îl consideră tipic italian și paradoxala privire deschisă a snobilor care au văzut deja dinainte și într-o versiune mai bună tot ceea ce văd acum, dar care și-au propus ca, zâmbind îngăduitor, să fie pregătiți să se lase surprinși. Pe când alți turiști, transpirând în pantalonii lor scurți de stresul vacanței, încearcă să-și despăturească harta udă leoarcă, ei studiază un colțișor drăguț și dărăpănat din decorația unei fațade oarecare și, mai ales, meniul fiecărui restaurant pe lângă care trec. Se simt atât de în largul lor, de te apucă invidia.

Mereu au la ei și punguțe sau plăsuțe împuțite de la comercianții cu de-amănuntul sau magazinele de cartier cele mai dubioase, pe care le-au găsit pe aleile întunecate ale orașului, unde, în mod normal, ajung doar șobolanii.

— Aici încă au adevăratele roșii cherry, maturate și uscate la soare, cu pojghița aia albă. Îți mai amintești că le-am mâncat în taverna aia în Vaucluse? Dar, aici, patina aia albă este chiar mai groasă și mai pufoasă. Vezi, Robert?

Bătrânul gestionar, care de mult avea de gând să închidă magazinul ăla de

rahat și să iasă la pensie, a fost plăcut surprins de prețul pe care a reușit să-l încaseze pe marfa lui veche și mucegăită. *Funghi* și *porcini* extrauscați sunt luați și ei asemenea unui trofeu de preț, în bagajul cu care se întorc la bucătăria lor amenajată de un designer, din casa aflată pe malul canalului din Amsterdam, la fel ca icrele fermentate.

— Mirosul ăsta de descompunere, Robert, îl simți? La noi, aproape că nu-l mai găsești.

Și cumpără o mașină de făcut paste, pot băga mâna-n foc. Acasă au deja două, pe care nu le folosesc niciodată.

— Dar știi ce, Robert? Aia o fi o Vibiemme autentică, dar e doar din inox, până la urmă. Cea mică pe care am cumpărat-o anul trecut în San Abbato Grasso măcar e din alamă. Dar aici e vorba de alamă brută. Pricepi ce înseamnă asta, Robert? OK, recunosc că o mie de euro sunt o grămadă de bani, dar tu, cu sosul tău bolognese pentru Freek și André… Vreau să zic, atunci am rezolvat-o. Cu asta, suntem gata. Așa trebuie să gândești, Robert. Am cumpărat niște produse atât de fiabile! Și hardul a fost la noi mereu pe mâini bune.

Ultima propoziție e, desigur, o încercare scandaloasă de a face impresie. Nu m-aș coborî niciodată până într-atât dacă aș scrie pentru mine, dar știu că celor de la ziar le place genul ăsta de aluzii comice. Următorul meu tip de turist erau „italofilii isterici", peste care dădeam în spațiul public mai des decât mi-ar fi plăcut și care mă înspăimântau. Toată lumea iubește Italia, dar ei o fac deja anticipat, fără să aibă habar și puțin cam prea mult. Deja jubilează când chelnerița le pune o scrumieră pe masa de pe terasă.

— Vezi? Politețea. E tipic italian să nu facă mare caz de asta. Dacă vrei să-ți aprinzi o țigară în aer liber, aici poți s-o faci fără probleme. Ăsta-i stilul de viață tipic italian, dom'le. Nu-și bat capul cu nimeni. La noi, totul s-a împotmolit în birocrație. Reguli peste reguli. De asta urăsc eu Olanda. În schimb, aici nu. Aici pricep că e politicos să fie ospitalieri. Curtoazie, așa îi zic eu. Grozavă țară. M-aș muta aici numaidecât. Doar datorită scrumierei. Și nici măcar nu fumez, dă-ți seama.

Ferească Sfântul să fii din întâmplare prin preajmă când descoperă o piațetă oarecare.

— Uită-te. Serios acum. Mi se pare așa de grozav! Că aici e pur și simplu un McDonald's. Într-un *palazzo* dintr-ăsta istoric cu coloane. La noi, sunt mereu în clădiri anonime. Ca McDonald's-ul din Aarhof. Acolo n-ai intra nici mort. Dar aici are un fel de... Cum să-i spun? Stil. Da, stil e cuvântul potrivit.

De fapt, îi invidiez și mi-e rușine de propriul cinism. Deși am aici o vechime considerabilă, ei se bucură mult mai mult decât mine. Pot să admire chiar și o ladă de gunoi.

— Ce minunat că stă aici așa, la vedere pe stradă. Doar face parte din viață. La noi, o ascundem. Noi suntem genul „ce nu știi nu te atinge". Dar ia uite, aici, pur și simplu aruncă peștele stricat lângă container pe stradă. Asta-i ceva atât de tipic italian! Ăștia nu ascund nimic. Trăiesc viața așa cum trebuie trăită, cu tot tacâmul. Și totul, în aer liber, apropo. Asta mi se pare așa grozav. Îți mai amintești

că nu demult l-am văzut pe bărbatul ăla cu un cuțit în burtă? A intrat împleticindu-se în cafenea. Dar și asta aparține Italiei. Nimeni nu s-a mirat. Nici măcar n-au sunat la ambulanță. Dar cuțitul ăla venea la țanc să taie salamul. L-au împrumutat cinstit o clipă și pe urmă i l-au vârât frumos la loc în burtă. Asta e Italia. Toți se ajută între ei. Grozavă țară.

Ultimul paragraf o fi el *over the top*, dar nu întru totul lipsit de umor. Ei bine, putem s-o tot ținem așa. N-o să prezint aici toate fragmentele pe care le-am scris în acele zile, dar nu vreau să las nemenționat un tip foarte rar. Sau poate că nu sunt așa de rar precum pare. Doar greu de recunoscut. „Hoțomanele prințese blonde." Nu sunt mereu blonde, dar mereu câte două. Și, dacă cel puțin una dintre ele este blondă, treaba merge mai bine. Căci au o misiune, deși n-ar recunoaște-o niciodată folosind atâtea cuvinte. Dar, în limba lor secretă, în care se înțeleg aidoma unor surori gemene, discută încontinuu acest subiect. E cam singurul lucru despre care vorbesc.

Sunt studente. Se cunosc de la facultate sau, și mai probabil, din periplul discotecilor orașului lor studențesc. Călătoresc cu un buget foarte redus, dar nu sunt niște excursioniste tipice, fie și numai pentru faptul că nu au un rucsac în spate. Pentru că atunci ar semăna cu niște excursioniste. În plus, așa te alegi cu pete dizgrațioase de transpirație pe spate. Și apoi, a trebuit să ia cu ele toate rochițele de vară și maioul ăla îndrăzneț, care merge numai bine cu șalul, cinci costume de baie, dar mai ales cele șase perechi diferite de pantofi cu toc de care ai putea avea nevoie în vacanță la diferite ocazii, plus trusa de prim ajutor complet echipată, prevăzută cu diferite tipuri de mascara rezistentă la apă, fond de ten, ruj, ojă, cremă corectoare specială pentru înțepăturile de țânțari și soluție pentru lentilele de contact.

Nu dorm ca excursioniștii în campinguri sau hosteluri. Fac rost de adrese în mod misterios prin intermediul vărului unui prieten sau prin couchsurfing. Și, mai departe, văd ele, căci găsirea adreselor reprezintă unul din țelurile principale ale misiunii lor secrete.

— Nu te uita chiar acum, Frederieke, dar avem un piept păros la șase jumate. *And closing in*. Junglă *definitely molto*. Și trage mai jos elasticul pantalonilor.

Stau la cea mai scumpă terasă din piațetă și beau cocktailuri *fancy* pe care nu-și permit să le plătească. Radiază o disponibilitate blondă înșelătoare. Sunt lumânarea aprinsă în a cărei flacără vor zbura cât ai zice pește toți *latin lover*-ii, arzându-și aripile, și ele știu asta. Tocmai asta e intenția. Asta e misiunea lor. Ăsta e motivul pentru care au plecat în vacanță.

— Și iată privirea aia. Frederieke, al nostru e. Estimez că face pe puțin șase Margaritas.

Aproape că ți se face milă de bieții italieni care țopăie de atâta excitare pură și cad în plasă. Nu se aleg niciodată cu pizdele olandeze blond-spumoase pe care și le imaginează la masa lor. Așa s-au înțeles între ele. Nu se fut. Cel mult *baci, baci* și, dacă cealaltă spune că e destul, ajunge. În fiecare seară cocktailuri gratis, despre asta e vorba. Și poate un loc de cazare. Și experiența de trei săptămâni de a se ști venerate.

Cel mai groaznic tip de turiști sunt „perfecționandezii“, care, stând crăcănați la terasă, emană prin toți porii o atitudine de dispreț amuzat și plin de milă. Sunt mereu bărbați. În țara lor de baștină, au o meserie în cadrul căreia apare des cuvântul „eficiență“. Sunt reprezentanți ai cauciucului din material sintetic care nu derapează sau lucrează în domeniul asigurărilor împotriva dezastrelor naturale. Se distrează singuri și unii pe alții aducând niște îmbunătățiri simple, la mintea cocoșului, la tot ceea ce le cade sub ochi.

— E drăguț un monument d-ăsta, dar, de fapt, e pur și simplu o dărăpănătură. Și dacă ridici pur și simplu un corp de clădire nouă și frumoasă, cu asta rezolvi în doi timpi și trei mișcări și problema canalizării. Și dacă trânțești la bucătărie cașcavalul ăla ras pe *spaghetti bolognese* în loc să-l servești separat, te scutește de un drum. Drăguț pavajul ăla din piatră cubică, dar știi câtă întreținere cere? Dacă asfaltezi frumos totul dintr-un foc, nu mai ai treabă ani de zile. Și limba aia a lor. Ai auzit cât e de ineficientă? Nu pricep o iotă, dar știu un lucru: au nevoie de al dracului de multe cuvinte să spună ceva. Și pe urmă mai rămâne de văzut dacă reușesc să și ajungă la vreun rezultat.

Te întrebi de ce se mai obosesc să meargă în vacanță. În orice caz, nu ca să tragă învățăminte din confruntarea străinului cu familiarul, cu privirea deschisă a unei curiozități sincere și să se lase inspirați de fascinanta diversitate a culturilor. Fac asta pentru că așa se cade. Fac asta pentru soțiile lor. Fac asta de dragul vremii, singurul element caracteristic al țării pe care n-ar vrea să-l reorganizeze. Și, mai presus de toate, fac asta ca să tragă concluzia nemaipomenit de liniștitoare că iarăși au dreptate, concluzie de la care porniseră oricum dinainte, și că în Olanda totul e mai bine pus la punct.

La „turiștii sub acoperire“, care vor să evite cu orice preț să fie luați drept turiști, ceea ce în Veneția este o misiune complet zadarnică, am recunoscut comportamentul meu anterior din vacanțele când eram tânăr.

— Bagă harta aia în buzunar! Pentru numele lui Dumnezeu, ce faci? Oricine te poate vedea.

— Voiam doar să mă uit o secundă în ce parte să o luăm.

— Fă-o atunci la umbra unui portic, te rog. Pentru numele lui Dumnezeu!

Și apoi mai erau, firește, compatrioții băgați în sperieți, turiștii olandezi care se tem pretutindeni și sunt necontenit cu ochii-n patru să nu fie escrocați sau furați. Fie și numai dacă beau o cafea pe terasă. Pentru care italienii ăștia îți cer una-două un euro și douăzeci de cenți în vreme ce-ți dau o cești minusculă care nu e plină nici pe jumătate. E doar începutul. Dar nu asta e cel mai rău. Căci pe lista de prețuri afișată lângă bar cafeaua e trecută la un euro. Ți se explică după aceea, cu o față impasibilă, că se aplică un preț când comanzi la bar și altul când te așezi la masă. Te-ai prins cât de viclean operează? Căci, până la urmă, nu bei aceeași cafea? Asta nu intră în conflict direct cu simțul tău al dreptății?

— Wim! Stai puțin, Wim. Acum ce faci? Mai aveai puțin și intrai pe aleea aia dubioasă în timp ce lăcățelul de la fermoarul borsetei tale nici măcar nu era bine închis. Și unde ai asigurarea medicală pentru călătorii în străinătate? O ții așa, deschisă și la vedere în rucsac? Și unde ai copia după polița de asigurare împotriva

dezastrelor naturale? Nu, Wim, vorbesc serios. Nu, nu fac glume. Vreau să văd copia după poliţa de asigurare împotriva dezastrelor naturale. Atunci pot să mă relaxez şi eu puţin. Şi pentru mine e vacanţă. Să nu-mi spui că ai lăsat-o nesupravegheată în camera de hotel. Wim?

Dacă îşi iau o îngheţată, trebuie să stea jos spate în spate ca să-şi desfacă lanţurile unul altuia pentru a dobândi acces la cheiţa pe care o are ea ca să-i desfacă rucsacul lui, unde e portofelul mic cu fermoar de siguranţă pentru mărunţiş. Şi îngheţata aia e un pericol în sine.

— Ai grijă să ceri o îngheţată făcută cu lapte, Wim? Nu, doar preambalată. Fiindcă, până să-ţi dai seama, amestecă ăştia apă prin ea şi e apă ordinară de la robinet. Ştii cum e lumea aici. Şi n-am chef să trebuiască să te repatriez pe baza asigurării medicale pentru călătorii în străinătate pe o targă străină, nesigură şi şubredă, Wim.

În fine, mai aveam multe. Dar poate ajunge ca să vă faceţi o idee. Fie, încă un exemplu, ultimul. Tipul de turist rar întâlnit, „tocilarii eficienţi". Îi vezi rar. Nici în ţara lor de baştină nu prea ies din casă. Consideră asta o pierdere de vreme, la fel ca majoritatea lucrurilor normale pe care le fac oamenii normali. În viziunea lor, mâncarea este o metodă ineficientă de administrare de combustibil, dormitul înseamnă să fii offline împotriva voinţei tale, să faci ordine înseamnă să muţi ceva, iar curăţenia înseamnă să diluezi. Vacanţa este un soi de ramazan: pentru o perioadă prestabilită te abţii în mod voluntar de la nevoi vitale esenţiale cum ar fi conexiunea extrarapidă la internet, ca să te abandonezi încetinelii aproape insuportabile a semnalelor Wi-Fi prinse ici şi colo, şi te bucuri când în sfârşit se termină.

Iar când îi vezi, trebuie să fii pe faţă, fiindcă într-o clipă s-au şi dus. Se deplasează cu o rapiditate aflată într-un contrast flagrant cu înfăţişarea lor, care sub nicio formă nu poate fi numită fulgerătoare. Adesea sunt câte doi. Uneori călătoresc în grupuri de trei sau patru. Sunt băieţi, studenţi la politehnica din Delft sau istorici de la Vrije Universiteit. Seamănă între ei. Au culoarea cenuşie a pielii celor care se feresc să iasă în aer liber. Poartă tricouri fără formă şi pantaloni scurţi în care predomină nuanţele de gri. Poartă tenişi uzaţi cu şosete gri. Iar ca echipă sunt o maşină bine unsă. Eficienţi şi fără să-şi piardă din ochi ţinta, se căznesc să parcurgă vacanţa. Nu au nevoie de nimeni sau de nimic, iar ca să se înţeleagă între ei le ajunge o jumătate de cuvânt.

— Piazza San Marco. OK, dă-i drumul, Ries. Sau n-ai semnal aici?

— Caffè Lavena trei stele, Caffè Florian două, Grancaffè Quadri două, Bar Gelateria Al Todaro două şi jumătate, Bar Al Campanile trei şi jumătate.

Şi, fără să zăbovească niciun moment sau măcar să arunce o privire în jur, se aşază la terasa cafenelei care a fost evaluată de site-ul lor preferat de review-uri ca fiind cea mai bună. Astfel, nu pierd deloc timp preţios în locuri inferioare nici măcar în timp ce sunt forţaţi să huzurească.

În rest, nu prea au treabă cu Italia. Li se pare mai gustoasă pizza de la Albert Heijn. Te întrebi de ce-au mai plecat în vacanţă. Din partea lor, nici nu era nevoie. Dar faptul că îşi duc până la capăt vacanţa într-un mod cât mai organizat,

dacă tot sunt aici, îi face să simtă totuși un fel de satisfacție.

La fel ca italiencele, cu coapsele lor arămii de gazele. Dar abia dacă îndrăznesc să le privească. Și, deși ele sunt adevăratul motiv pentru care sunt aici, nu vor vorbi niciodată între ei despre asta.

4

Singura stradă din Veneția care seamănă oarecum a stradă, având o direcție clară, continuă, lanțuri de magazine și un McDonald's adevărat, Strada Nova, era aproape impracticabilă. Avea loc o manifestație. Vreo patruzeci de demonstranți desfășuraseră pancarte și accesul era blocat de sute de turiști care fotografiau acest spectacol autentic italian. S-a dovedit că era vorba despre simpatizanți ai grupărilor de extremă dreaptă care cereau mai multă autonomie pentru regiunea Veneto.

Întotdeauna m-a uimit cum oamenii cred că toate problemele care există în realitate se rezolvă automat dacă ei au un cuvânt de zis. Se caută răspunsul în procedura de luare a deciziei, în timp ce mie mi se pare că adevărata întrebare e: Ce decizii ar fi după aceea de dorit? Pe de altă parte, din punct de vedere psihologic, e de înțeles că oamenii au tendința de a-și externaliza problemele. Simți că ai deja jumătate de soluție când te poți gândi la cineva pe care să-l învinovățești pentru tot ce te deranjează.

Pe pancarte și în broșurile împărțite erau identificați obișnuiții țapi ispășitori: guvernul de la Roma, tehnocrații europeni de la Bruxelles și tsunamiul de străini, pentru care erau considerați personal răspunzători acești politicieni, caracterizați drept niște escroci. Prin străini, nu se refereau la turiștii care fotografiau protestul și care, ca reprezentanți ai unei invazii aflate într-o creștere scăpată de sub control, constituiau adevăratul tsunami care înghițea orașul și îl scufunda în lagună. Ei erau înstăriți, deci nu aveau cum să fie răi. În general, cine se crede în necaz îi învinovățește de asta pe cei aflați în necazuri și mai mari. Cei slabi își varsă năduful de obicei pe cei și mai slabi. Și faptul că, în Veneția, abia dacă sunt refugiați care au traversat marea sau alți imigranți africani nu îi împiedică să-i identifice pe ei ca fiind sursa tuturor relelor. Oricine știe că ei inundă bătrânul continent cu religia lor respingătoare care duce la terorism, cu lenea lor care înghite ajutorul social și organele lor sexuale uriașe, care n-au niciun respect pentru normele și valorile noastre și din care țâșnește testosteronul una-două. Nu sunt fraieri. Și faptul că negrii ăia aproape că nu se văd în oraș e tot o conspirație tipică a presei de stânga, care refuză să spună problemelor pe nume, știu ei mai bine.

Am cumpănit dacă să încep o discuție cu demonstranții și să apăr teoria că imigranții din Africa nu reprezintă problema, ci ar fi soluția. De-ar fi mai mulți. Asta ar aduce sânge proaspăt și cald în orașul vechi, depopulat și mort. Cu un grup numeros de africani pe stradă, ar apărea nevoia de brutari, zarzavagii și magazine care mai vând și altceva decât gondole din plastic cu luminițe și măști

de carnaval autentice fabricate în China. Ar avea nevoie de îmbrăcăminte, de mobilă, de cratițe și tigăi și ar vrea să meargă din când în când la frizer. Ar readuce zgomotul fierăstraielor, al mașinilor de cusut și al loviturilor de ciocan pe aleile tăcute. Ar fi o cale de a sparge monocultura turismului și de a restabili diversitatea economică. Poate atunci ar fi și seara oameni pe stradă. Mai bine nu spuneam ultimul lucru, căci nimic nu înspăimântă mai mult albii fricoși decât oamenii de culoare pe timpul nopții. Ar zice că asta va alunga turiștii. Abia așteptam să spun că asta ar fi o binecuvântare pentru oraș. Ar râde de mine și ar zice că le va scădea dramatic valoarea tuturor clădirilor care fuseseră cumpărate pentru sume astronomice ca să găzduiască pensiuni *bed and breakfast*. Le-aș arăta triumfător că umflarea prețului caselor este unul dintre motivele principale pentru care italienii de rând și cinstiți ca ei au părăsit orașul în număr mare.

Dar nu am făcut-o. În gând, câștigasem deja discuția și era păcat să risc acel triumf în realitatea îndărătnică. În plus, demonstranții nu arătau ca și când le ardea lor de discuții. Le era suficient că își dădeau singuri dreptate.

„Noi suntem aici pe veci stăpâni", scandau demonstranții. „Faceți Veneția mare din nou." În adâncul inimii, visau la restabilirea glorioasei republici La Serenissima, care, sub conducerea dogilor neclintiți, stăpânea mările lumii, eram sigur de asta. Pe acele vremuri, încă știam ce reprezentăm. Negrii încă nu existau și musulmanii erau trecuți nemilos prin foc și sabie în timpul bătăliei de la Lepanto. Și ia uită-te în jurul tău la toată bogăția adunată. Orașul încă trăiește din trecutul acela glorios, pentru care poți cere oamenilor să plătească intrarea și stai numai să vezi câte cappuccino, înghețate și pizza vinzi la prețuri exorbitante.

Separatismul apare din dorul după vremurile mai bune care pot sau nu să fi existat vreodată cu adevărat. E un gând ispititor să găsești soluția problemelor de astăzi întorcând ceasurile înapoi până la ziua în care acele probleme încă nu existau. E cântecul de sirenă al populismului de dreapta, care, în esență, e nostalgic. Nemulțumirea și fricile sunt create, atâțate și sporite pentru a prezenta după aceea ca soluție un trecut idilic și idealizat. Trebuie să ne închidem iar granițele, să reintroducem draga noastră monedă veche, să lăsăm să răsune clopotele bisericilor și să închidem moscheile, să reintroducem serviciul militar obligatoriu, să cântăm imnul național și să ne dăm jos din pod buna-cuviință de altădată și să o lustruim până devine o baliză strălucitoare în noaptea întunecată.

Faptul că acest mesaj nostalgic găsește un ecou de masă în întreaga Europă e un semn de rău augur. Dacă o parte semnificativă și în creștere a populației este dispusă să creadă că înainte totul era mai bine, putem vorbi pe bună dreptate de un continent care a ajuns bătrân și obosit, care, aidoma unui bătrân, își lasă privirea să rătăcească în față fără să mai aștepte ceva de la viitor și reflectează la vremuri mai bune când iernile încă erau ierni adevărate și verile nu se mai sfârșeau. Un argument mai bun pentru ipoteza că Europa a devenit o prizonieră a propriului trecut nu există. Dar, dacă Apusul este înghițit de dorul după soarele puternic arzător al amiezii, nostalgia nu are cum să fie leacul.

5

— Trebuie să-ți arăt ceva, a zis Clio.

De mai bine de o oră, se apucase să își despacheteze toate cărțile de artă din cutii, o muncă la care nu am avut voie să o ajut, pentru că trebuie să ai un doctorat în istoria artei ca să deslușești sistemul care dicta ordinea pe raft și treaba nu progresa, pentru că ea răsfoia temeinic fiecare carte înainte de a-i atribui unicul loc corect în biblioteca ei. Acum avea în mâini un tratat de căpătâi mare, cu o copertă cartonată de culoare verde-cenușie, care o interesa în mod deosebit. S-a așezat pe canapeaua noastră IKEA, pe care o luaserăm totuși din Genova ca să avem, pentru orice eventualitate, măcar o canapea, și a ținut cartea deschisă în poală.

— Haide.

— Ce e?

— Boldini.

Acum, când scriu aceste rânduri, adaug informația că era vorba despre catalogul operelor impresionistului italian Giovanni Boldini, născut în 1842 la Ferrara și decedat în 1931 la Paris, considerat cel mai bun pictor din *La Belle Époque*, ca să mă ajute pe mine să țin minte, în cazul în care aș vrea să folosesc acest episod pentru romanul meu și absolut deloc pentru a da impresia că, în momentul în care se petrecea povestea, aș fi avut cât de cât habar cine e Boldini.

— E genial, a zis Clio. Uite. Veneția.

A arătat fotografia unui tablou ce înfățișa laguna. Valurile se vânzoleau cu vuiet. În depărtare, se iveau contururile unor *palazzi* pe chei, pictate nedeslușit, de parcă ar fi fost fantasme dintr-un trecut îndepărtat. Pretutindeni se legănau bărcuțe, ambarcațiuni țanțoșe de agrement cu vâsle și baldachine, gondole, poate un pescar singuratic, dar probabil nici măcar atât. Și, de-a curmezișul acestei idile, fusese pictată, ca o diagonală neagră nemiloasă, etrava unui enorm vapor. Ar fi fost imposibil să încapă în tablou întreaga navă. Punctul ascuțit al prorei făcea fărâme reveria.

— Din 1899, a zis Clio. Sau ăsta. Trebuie să-l vezi. Ăsta e Canal Grande. Din 1895.

Era o reprezentare alungită a orașului în plan orizontal. Din nou, fundalul era oglindirea apei. Oferea o priveliște asupra unui șir de clădiri maiestuoase pe toată lățimea tabloului. Vârfurile ascuțite ale turnurilor se înălțau jucăuș deasupra acoperișurilor. Formau un ritm armonios cu liniile verticale ale catargelor vechilor cutere din dreapta cheiului. Cupolele unor biserici opulente aminteau de bogăția de altădată. Doi pescăruși treceau razant pe deasupra apei. Alți doi pescăruși țipau în înaltul cerului în colțul din stânga sus. Dedesubtul lor, se reflectau în apă liniile zvelte ale unei gondole îndepărtate. Și taman în mijlocul tabloului, chiar în fața unei clădiri înalte care semăna cu o biserică, erau ancorate două vapoare cu aburi negre ca smoala. Nori mari de fum alb împiedicau vederea asupra orașului. O dungă de fum negru și murdar din horn trasa o pată neagră pe cer. Întreaga priveliște asupra orașului fusese distrusă.

— Sau ăsta, a zis Clio. Ăsta e probabil cel mai bun. O operă ceva mai timpurie, din 1887, se spune. Dar eu cred că datează de mai târziu. Titlul este pur și simplu *Corăbii în Veneția*. Știi ce loc reprezintă? Biserica aceea albă de acolo, din mijloc, seamănă cu Santa Maria della Visitazione e dei Gesuati, aici, imediat în spate pe Canale della Giudecca, unde e stația de *vaporetto* numită Zattere. Pricepi ce vreau să spun? Nu, o iei pe strada aia care trece pe lângă Galleria, Rio Foscarini, și nu mergi către Canal Grande, de unde luăm mereu *vaporetto*-ul, ci în cealaltă direcție. Și apoi, la apă, o iei la dreapta. Cred că asta e. Și dacă e biserica aia, și chiar e, atunci înseamnă că Boldini a pictat-o din cealaltă parte, dinspre Giudecca. Dar pare că și-a pus șevaletul pe o bărcuță care se clatină, vezi? Totul e de-a valma, ca o fotografie făcută dintr-o gondolă care se clatină. Pură iluzie sau, mai bine zis, un efect intenționat. Spre deosebire de un fotograf, un pictor poate, firește, chiar văzând priveliștea dintr-un roller-coaster, să picteze o imagine perfect dreaptă, aliniată și complet nemișcată, dacă ar dori.

— Vrea să-i dea privitorului iluzia că se află pe o barcă, am zis.

— Bravo, Ilja. Totul se clatină. Îți ia orice punct de sprijin. De parcă uscatul de sub picioarele tale se scufundă. Și vezi ce face mai departe? Bum!

Nu aș fi putut exprima mai bine decât prin „Bum!“ pata mare neagră și ruginie din mijloc, care părea să reprezinte o învălmășeală de corăbii. Nici măcar nu puteai număra câte erau. Era un talmeș-balmeș de carene, prore și pupe. Un coș scuipa fum negru. Și această grămadă mare de oțel, funingine, combustibil și rugină ascundea aproape întreaga biserică pe care Clio o identificase cu atâta competență și restul priveliștii feerice a orașului.

— E aproape abstract, a zis Clio. Sau seamănă cu un păianjen mare și negru care înghite orașul. Ce zici de asta, Ilja? Îți spun eu ce zici despre asta. Uite. Este, desigur, jocul contrastelor dintre negru și albul valurilor, al caselor și al bisericii. Asta îl interesa pe Boldini ca pictor. Dar, dincolo de asta, este vizionar. Nu pot să-i spun altfel. Ce face Boldini în acest tablou și în celălalt pe care ți l-am arătat este să picteze distrugând complet viziunea orașului vechi, calm și idilic. Aproape că exprimă o premoniție tragică a morții orașului.

Eram impresionat. Am vrut să o sărut, dar prelegerea încă nu se terminase.

— E interesant să compari aceste priveliști din Veneția cu lucrările făcute de Boldini în Paris. Pictează Parisul ca pe un oraș neclintit și calm care emană încredere în sine, cu totul altfel decât aceste coșmaruri zguduite, în neorânduială și neliniștitoare ale Veneției. Și ceea ce tulbură armonia cristalină în viziunea lui despre Veneția este modernitatea. Sunt navele acelea mari, negre și moderne care, asemenea vaselor de croazieră din zilele noastre, precum călăreții negri ai Apocalipsei, aidoma unor mesageri care duduie, pufăie și împrăștie fum dintr-o epocă ce stă să vină, tulbură frumusețea și fac să se spargă visul așa cum este înțepat un balon de săpun. Cu mai bine de o sută de ani în urmă, Boldini a văzut aici, în Veneția, tragedia orașului fragil care se hrănește din propria lui istorie și care nu rezistă confruntării cu modernitatea. Orașul va pierde în fața vremurilor care vin. Asta pictează Boldini.

Chiar dacă n-aș fi ascultat-o, tot aș fi încuviințat cu răsuflarea tăiată tot ce

spunea. Îi sorbeam cuvintele de pe buze, după cum vine vorba, și prin asta nu vreau să zic că acordam o importanță specială argumentației ei, ci că valurile cuvintelor ei mă copleșeau, în vreme ce eu, ca un om care se înecă, nu mai aveam ochi pentru nimic altceva și nu iubeam nimic pe lume mai înfocat decât colacul de salvare trandafiriu al buzelor ei. O găseam irezistibilă când preda cursuri. Toți oamenii sunt frumoși când vorbesc din adâncul sufletului, dar, când Clio începea să predice cu pasiune despre pasiunea ei, devenea mai mult decât frumoasă. Entuziasmul pe care îl simțea legat de subiect i se revărsa din ochii negri și îi electriza întregul corp delicat și mobil. Pe muzica gândurilor ei, a început să mângâie momentul cu dansul mâinilor care gesticulau hotărât. Scuze că poate mă exprim cam înfierbântat, dar n-am mai rezistat și mâna mea se odihnea deja pe coapsa ei, ce spun, pe fundul ei, vreau să zic sub tricoul spălăcit și decolorat purtat în timpul mutării, în care sânii ei catifelați și goi înotau ca niște sâni goi într-o mare caldă și fericită pe timpul verii.

În mod normal, acesta era momentul delicat în care așteptam minima reacție a corpului ei care să clarifice dacă îmi dă voie să continui sau nu, milisecunda atothotărâtoare, ce poate fi fatală în atâtea moduri diferite, dar, chiar înainte să apuc să mă mir că nimic nu mă oprise, s-a aplecat deasupra mea și a început să mă sărute plină de dăruire cu buzele ei trandafirii care știau atâtea și cu stilul ei aristocratic de a săruta, stilat, nuanțat, cu fler și clasă. Obișnuita bâjbâială cu nasturi, curele și fermoare s-a încheiat cât ai clipi. M-a împins în pernele canapelei, mi-a așezat penisul cu mâna, m-a privit și a coborât încet, aproape sfioasă, peste mine. Mă potriveam în ea ca un deget de adult în pumnul unui bebeluș. Am gemut. Ea nu. Și-a îndreptat spatele și, dându-și jos tricoul, a început să mă călărească tăcută ca un șoricel în ritmul lent al unui tangou care ne absorbea. Era în același timp mică și gingașă, ca o nimfă care i se dăruia unui satir în beția amiezii, în codru, și superioară ca o domniță care știe, zâmbind, că și o mică fărâmă din nesecatul ei rafinament va fi suficientă. Și, în vreme ce vedeam cum se deschide tot mai mult, în mod neasemuit, la mine-n poală, m-am întrebat ce-am făcut să merit așa o femeie, fără să-mi fac măcar o clipă iluzia că există vreun răspuns la acea întrebare. Creația nu este dreaptă, ci pătrunsă de o bunătate nemăsurată. A cuprins-o un tremur de parcă se gândea la același lucru și acum a gemut și ea. Două secole întregi a durat orgasmul ei sau, în orice caz, cel puțin douăzeci de secunde. Lăsându-se în față, mi-a căzut în brațe ca un pui de animal rănit. M-a sărutat ușor și, în timp ce îi mângâiam spatele ca să o alin după atâta plăcere, dragostea mea pentru ea s-a revărsat în spasme puternice, golindu-se în sexul ei care încă fremăta.

6

În acest moment al poveștii, a apărut o complicație sub forma sosirii a doi domni care purtau amândoi numele de Marco. Veneau din Amsterdam și primul Marco chiar era la fel de amsterdamez ca o subvenție culturală. Celălalt Marco era

un italian născut în apropiere de Veneția, care se mutase în urmă cu zece ani la Amsterdam pornind de la ideea să facă ceva în privința carierei în loc să rămână în Italia și să se lase întreținut de părinți în așteptarea moștenirii. Olandezul Marco era regizor, specializat în documentare *arthouse* despre artiști subvenționați. Italianul Marco devenise un mic producător independent de film în Amsterdam. Așa s-au cunoscut.

Încercaseră deja să mă contacteze cu ceva vreme în urmă prin intermediul agentului meu din Țările de Jos, pentru că aveau o idee vagă cu privire la care le-ar fi plăcut să facă schimb de impresii cu mine. Agentul meu se interesase dacă acea idee vagă include cumva planul de a face un documentar despre mine, dar, în viziunea lor, ăsta era un gând prea concret. Mai înainte de a restrânge proiectul țintuindu-l de un punct de plecare funcțional, li se părea mai interesant să lase deschise în mod explicit toate opțiunile și să demareze procesul artistic fără să urmărim orbește *a priori* un eventual rezultat. Ar fi dorit să înceapă o discuție preliminară cu mine, în tihnă, despre asta. Pentru că agentul meu, spre deosebire de ei, nu era împotriva unor eventuale rezultate, inițial îi dusese cu vorba.

Dar, când aflaseră din mass-media că m-am mutat la Veneția, luaseră din nou legătura cu el, pentru că dezvoltaseră teoria – deși „teorie" poate era prea mult spus – că schimbarea mediului de viață ar putea fi un punct de plecare captivant pe marginea căruia să filozofeze. Acea abordare era, în orice caz, ceva mai concretă decât ideea lor de la început, așadar agentul meu le aranjase o întâlnire cu mine în Veneția, spunându-mi să nu am așteptări prea mari. Dar nu trebuia să-mi răpească mult timp. O după-amiază. Și, ca loc pentru rendez-vous, propusese barul lui Gino, care era practic sub casa mea. Și, în pofida tuturor acestor lucruri, tot s-a scuzat dinainte.

Cei doi Marco mă așteptau în compania unei olandeze surprinzător de țepene care, din cauza lipsei reconfortante a oricărei forme de carismă artistică, arăta precum o mamă bibliotecară, pe care mi-au prezentat-o drept Greet, și a unui hipiot înalt, slab și anacronic, cu păr lung și negru care îi cădea peste ochi, un francez pe nume Théophile Zoff. Greet cea care clipea nervos s-a dovedit responsabilă de organizarea practică a proiectului deocamdată inexistent. Într-o eventuală etapă ulterioară, ea urma să ceară indispensabila subvenție. Théophile Zoff era, după cum m-am temut deja, un artist, care se bucura, într-un cerc foarte exclusivist, de o mare celebritate pentru filmele sale scurte, experimentale, fără subiect sau narațiune, care constau din cadre în mare parte neidentificabile, filmate cu un aparat foto cu stenopă făcut de el. Nu am întrebat ce e un aparat foto cu stenopă. Cu toate că, evident, ne aflam încă în mod explicit în etapa de orientare și încă era complet neclar ce fel de film urma să facem, în cazul în care chiar urma să facem vreun film, se gândiseră deja că Théophile Zoff, cu aparatul său foto cu stenopă meșterit de el, ar trage cadrele care să surprindă atmosfera alienantă.

— Suntem o echipă europeană, a zis italianul Marco.

M-am așezat lângă ei, am comandat o cafea și eram numai urechi la planurile lor excentrice. Dar n-au spus nimic. În loc să vorbească, mă priveau plini de

speranță. Am stat așa o vreme așteptându-ne unii pe ceilalți. Am bănuit că ăsta este infamul brainstorming. Cu toate că nu voiam în niciun chip să deranjez delicatul proces artistic, nici nu aveam toată după-masa la dispoziție, așadar am încercat să accelerez oarecum procedura prin care își formau o părere întrebându-i ce îi inspirase pe ei, ca echipă europeană, să mă contacteze și care erau mai exact ideile lor.

— Faptul că suntem o echipă europeană, a zis Greet, are avantajul că putem cere subvenții europene.

A clipit nervos.

— Artistic vorbind, faptul că suntem o echipă europeană, pentru mine, personal, înseamnă mai ales că nu suntem o echipă americană sau asiatică, a zis olandezul Marco.

Triumfător, și-a lăsat privirea să-i alunece peste cei din grup.

— Așa, și? am întrebat eu.

— Păi, a zis, asta are destul de multe consecințe.

Ceilalți au dat din cap aprobator.

— Cum ar fi? am întrebat.

— Nu știu exact, a zis. Dar, în orice caz, cred că înseamnă că nu trebuie să ne simțim constrânși să gândim comercial și că trebuie să ne îngăduim libertatea artistică de a face ceva care e important din punctul nostru de vedere.

— Alegerea unui eventual conținut trebuie să fie motivată de conținut, a spus italianul Marco.

— Cu riscul să fi înțeles eu greșit, am zis, și să las fără să vreau o impresie de vanitate, trebuie să vă spun că am fost informat că voi cochetați cu ideea de a face un documentar despre mine.

— E cu siguranță o posibilitate, a zis italianul Marco.

— Ești o personalitate cu greutate, a spus olandezul Marco. De altfel, n-am spus asta ca o jignire. M-am uitat la poze și emisiuni de televiziune vechi în care apăreai și mi se pare că ai slăbit mult.

— Trebuie doar să explorăm deschiși opțiunile în zilele următoare, a zis italianul Marco.

— În zilele următoare? am întrebat.

— Partea cea mai importantă în această etapă, a spus Greet, mi se pare că e să obținem repede subvenția pentru etapa de cercetare.

— *Hippopotame*, *hippopotame*, a zis Théophile.

— Poftim? am spus.

— S-a apucat deja de lucru, a zis înduioșat italianul Marco.

Théophile stătea invers pe scaun, întors cu fața la perete, cu un dulăpior mic și negru în poală din care ieșea un mâner, pe care îl învârtea cu mâna stângă, în timp ce mâna dreaptă, vârâtă într-o mănușă neagră, o mișca în sus și în jos în fața dulăpiorului repetând cuvântul franțuzesc pentru „hipopotam".

— La aparatul ăsta foto cu stenopă, totul merge manual, a zis olandezul Marco. Cu o mână derulează filmul, iar cu cealaltă deschide și închide lentila. De asta, mănușa aia neagră. Și când spune „*hippopotame*", măsoară timpul de

expunere. Fiecare hipopotam este o secundă.

— Fiecare hipopotam este o secundă, am repetat eu neîncrezător.

— Fantastic, a zis Théophile. Cum cade lumina pe stucatura asta. Magnific.

— Băieți! a spus italianul Marco. Am început. Abia aștept. Cred că o să iasă grozav. Ne vedem mâine. Stăm tuspatru toată săptămâna într-un *bed and breakfast* chiar după colț, deci mâine putem începe puțin mai devreme, dacă e OK și pentru tine, Ilja.

7

Mi-am petrecut următoarele zile în mare parte hoinărind prin Veneția cu echipa europeană, fără să am impresia că asta ne-ar aduce mai aproape de o temă pentru un eventual documentar, dar în același timp, nu mi se părea că echipa europeană își bate prea mult capul cu asta. Vizitam atracții turistice pe care trebuia să le găsesc pentru ei, mâncam în restaurante pe care eu și Clio trebuia să le alegem pentru ei și între timp nu arătau în niciun fel că ar fi interesați să facă progrese, punând de exemplu întrebări bine țintite despre cariera mea de scriitor, viața mea personală sau orice altceva. De aceea, în primele zile am povestit fără să fiu întrebat diverse lucruri despre mine, care, în umila mea opinie, nu erau complet lipsite de interes, dar aparent ei erau de altă părere, așa că m-am oprit. Ideea lor despre un proces artistic era în mod evident să nu aibă niciun țel, pierzând vremea și ospătându-se bine. Singurul care lucra era Théophile Zoff, care se apuca de numărat hipopotami toată ziua bună ziua în cele mai improbabile locuri. Olandezul Marco, care, pe lângă regizor, mai fusese desemnat și cameramanul imaginarului documentar, nici măcar nu avea o cameră de filmat la el. Să colecteze material video profesional se limita la faptul că uneori poza cu telefonul o gondolă. De altfel, nici nu lua notițe din ceea ce îi împărtășeam cu viteza unei dictări. Nici măcar nu reacționa. Continua să se holbeze profund în depărtare, de parcă eu, ca potențial subiect al filmului său, mai degrabă stăteam în calea perspectivelor sale cinematografice decât să-l ajut să le concretizeze.

După câteva zile, m-am săturat. Am mințit că, din păcate, eu și Clio nu avem cum să ajungem în seara aceea la cină și am scos-o la un restaurant nu tocmai arătos din cealaltă parte a orașului, pentru o ședință de urgență. I-am zis că, firește, este o onoare când cineva vrea să facă un documentar despre tine, dar că nu am încredere nici cât negru sub unghie în această echipă mult prea europeană. I-am cerut sfatul despre cum aș fi putut scăpa de ei într-un mod elegant, dar eficient.

Spre surprinderea mea, nu a fost imediat de acord cu mine că asta e calea pe care trebuie să o urmez.

— Dar nu i-ai văzut? am zis. Chiar crezi că o să iasă vreodată ceva din documentarul ăla?

— Nu, asta nu, a zis Clio. Dar primesc subvenție, nu?

— Nu încă.

— Dar urmează să o ceară. Și nu e de neconceput să o și primească.

— Dacă ar avea un plan bun, am zis. Dar, deocamdată, tocmai asta este problema.

— Atunci trebuie să ne gândim la un plan bun pentru ei, a spus Clio.

— Și apoi? N-am încredere în ei că un plan bun poate să ducă la un film bun.

— Nu despre asta e vorba, a zis Clio. E vorba de subvenție.

— Ăsta-i un șiretlic tipic italian de a șterpeli bani publici?

— Nu. Ascultă, a zis. Ce-ai crede, de exemplu, de următorul plan?

— Te ascult.

— Nu mă întrerupe.

— Am zis doar că te ascult.

— Atunci ascultă-mă. Bun. Uite care-i planul. Mă asculți?

Nu am zis nimic.

— Care este, după părerea ta, caracteristica esențială a Veneției contemporane? Turismul de masă. Poate nicăieri nu e atât de extrem ca aici, dar e un fenomen relativ modern și marcant care împovărează întreaga Italie și mari părți din Europa. În opinia mea, ăsta ar putea fi un subiect interesant sau, în orice caz, subvenționabil, pentru un documentar.

— Și atunci care ar fi rolul meu? am întrebat.

— Trăiești în Veneția. Ai un cuvânt de zis. Și, dacă vor neapărat să lege asta de faptul că ești scriitor, rezolvăm și asta.

— Cum?

— Te-ai putea preface că ai de gând să scrii o carte despre turism. De fapt, poate că nu e deloc o idee așa de rea.

— Un roman despre turism.

— În ultima vreme nu ai scris articole despre turiști? a întrebat.

— Schițe pentru ziar, am zis.

— Dar te interesează subiectul.

— Așa e, am zis. Dar tot nu prea înțeleg ce avantaj aș putea avea din colaborarea cu cineaștii.

— Proiectul ar putea fi să filmeze documentarea pentru noua ta carte despre turism. E un concept clar. Avantajul pentru tine ar fi că fac posibilă documentarea ta cu subvențiile lor.

— Nu-i rău, Clio. Dar atunci chiar trebuie să scriu cartea.

— Nici măcar nu e nevoie, a zis. Dar cred că și tu vrei să o scrii de-adevăratelea.

— Poate că da. În orice caz, văd limpede în fața ochilor cum o să trec în ea echipa de filmare. Desigur, o să transform asta într-o temă, că ei sunt pe urmele mele.

— Dacă filmul chiar iese, a zis, ai un diptic interesant al unui roman care povestește despre realizarea unui film în care este arătat procesul de creație a

romanului.

— Și dacă filmul dă greș, am zis, descriu și asta, ca metaforă pentru neputința Europei moderne de a transforma în realitate măcar visul umbrei fertilității sale creative de altădată.

— Și atunci, în orice caz, măcar ai putut face călătorii subvenționate pentru documentarea ta.

— Știi ceva, Clio? Chiar ești o muză formidabilă.

8

Au fost imediat entuziasmați de plan, lucru la care a contribuit și faptul că nu trebuia să concureze cu alte planuri deja existente. M-au rugat să precizez din ce perspectivă aș aborda eu un roman și un film despre turism.

— Turiștii sunt mereu ceilalți, am zis. Noi călătorim. Ne alegem destinațiile având grijă ca de acolo să lipsească turiștii și, pentru că acele locuri nu există și turiștii sunt imposibil de evitat, ne stricăm o mare parte din vacanță enervându-ne pe comportamentul lor. Nici măcar nu e atât de limpede ce anume ne deosebește de ei, dar faptul că există o diferență fundamentală între noi și ei e pentru noi o certitudine crucială, de o importanță existențială și care face parte din identitatea noastră.

Ei poartă pantaloni scurți și șlapi, iar noi nu. Sau, dacă și noi purtăm, e pentru că am înțeles că și localnicii fac asta. Ei stau întinși pe plajă și umblă prin cocktail-baruri, în timp ce noi vizităm bisericuța locală și alegem cârciumioara aia jegoasă din spatele benzinăriei, cu scaunele alea șubrede din ratan și fețele de masă slinoase, pentru că acolo nu-și fac veacul decât trei pensionari bețivi de-ai locului. Pe noi ne interesează cultura, în vreme ce ei vin exclusiv pentru soare, mare, băutură și sex. Și dacă dintr-odată toți turiștii se dovedesc interesați de cultură și se apucă să stea la coadă în număr mare în fața Colloseumului sau a ruinelor din Delphi, atunci ne adaptăm preferințele și pricepem îndată că adevărata Romă și adevărata Grecie nu au nici în clin, nici în mânecă cu atracțiile alea de circ și că înțelegi mai mult din adevărata cultură dacă te așezi într-o piațetă părăsită dintr-un sat învecinat, unde chiar nu e nimic de vizitat.

E exact ca faimosul paradox al cretanului mincinos, care spune: „«Toți cretanii mint», a zis un cretan.“ Paradoxul nu se poate rezolva pentru că cel care rostește afirmații despre grup face și el parte din grup, ceea ce face ca afirmația să fie valabilă și pentru el, lucru care pune sub semnul întrebării validitatea afirmației despre grup. Exact la fel spunem și noi, când călătorim în străinătate, că toți turiștii sunt groaznici.

Pe mine mă interesează paradoxul existențial că nimeni nu dorește să se definească drept cine alege să fie, cu poftă și jind, în timpul său liber. Mă fascinează și alegerile făcute de turiști. De ce ai vrea să vezi *Mona Lisa* în realitate? Întreb pe bune. Toată lumea vrea să vadă *Mona Lisa* în realitate. În Luvru, au fost puse săgeți și indicatoare ca să se asigure că ești cât mai puțin distras de celelalte

opere de artă și ajungi *linea recta* în fața *Mona Lisei*. Ăsta ar trebui să fie deja un motiv ca să sari peste *Mona Lisa*, nu? Mult prea turistică. Motivul pentru care vrei totuși să vezi tabloul nu e pentru că e frumos. „Frumos" nu e un criteriu. Alte lucrări ale lui Leonardo da Vinci sunt mai frumoase și mai reușite. Și, când în sfârșit vezi *Mona Lisa* în realitate, nu o poți vedea. Ceilalți turiști îți blochează vederea. Pe lângă asta, tabloul se află în spatele unui panou din sticlă verde, antiglonț, gros de un centimetru. O vezi mai bine în reproduceri.

Cu puțină vreme în urmă, au organizat în Italia o expoziție fantastică a operelor lui Caravaggio. Toate lucrările lui din întreaga lume fuseseră adunate laolaltă sub forma unor reproduceri superioare, printate la cea mai mare rezoluție imaginabilă și luminate din spate. Dacă ar fi vorba despre frumusețe, despre interesul pentru imagine, despre studiul artistului și al epocii sale, ar fi fost expoziția Caravaggio ideală. Doar că nimeni nu a mers. Deci nu despre asta era vorba.

E vorba că vrei să vezi *Mona Lisa* în realitate datorită experienței de a o vedea în realitate. E vorba despre ceea ce Walter Benjamin numea aura operei. Nu are de-a face cu opera în sine, ci cu senzația de apropiere, preferabil pecetluită cu o poză sau un selfie. Să vizitezi *Mona Lisa* în Luvru nu-ți oferă o viziune profundă, nici plăcere sau desfătare estetică, nici emoție, ci doar iritare din cauza celorlalți turiști. Fotografia pe care o faci tabloului n-o vei mai privi niciodată. Nici cu asta n-a avut nici în clin, nici în mânecă. Singurul lucru pe care îl vrem este iluzia de a ne însuși pentru scurt timp faimoasa operă de artă prin prezența noastră. Atunci o putem tăia de pe listă. Atunci putem spune că am văzut-o.

Fiind pe jumătate italian și locuitor al Veneției, sunt sensibil la urmările turismului din perspectiva părții care primește. Deși turismul este un model de afaceri, sau, în orice caz, așa e considerat, și, pentru multe destinații turistice, nici nu există la dispoziție modele de afaceri alternative, trezește nemulțumiri, provoacă stricăciuni și este un fenomen deosebit de problematic pentru populația locală. Între timp, voi, cei din Amsterdam, ați aflat asta pe pielea voastră. Un oraș care capitulează în fața turismului își vinde sufletul. În vreme ce turiștii sunt cu precădere în căutarea unei experiențe autentice, prezența lor provoacă decăderea autenticității după care tânjesc. Sau acea autenticitate este creată special pentru ei într-un mod nu foarte autentic. Turismul distruge lucrul de care este atras. În toată ipostaza lui tragică, asta mi se pare un fenomen extrem de fascinant.

Turismul e al tuturor timpurilor, însă turismul de masă este un fenomen recent care e o trăsătură distinctivă a vremurilor noastre. Părinții mei aveau optsprezece ani când au ajuns pentru prima oară în străinătate într-o excursie cu bicicleta spre punctul în care se întâlnesc Țările de Jos, Belgia și Germania. La douăzeci și doi de ani, vedeau Parisul pentru prima oară. Aproape că poți fi invidios pe cât de mare era încă lumea pe atunci. Și, ca să fiu precis, asta se întâmpla cu doar o generație în urmă. Zborurile low cost au schimbat lumea. Toate destinațiile din lume sunt la fel de aproape, și anume la un singur zbor distanță, și accesibile plebei. Această tendință este accentuată de alte schimbări contemporane, cum ar fi creșterea constantă a cantității de timp liber.

Legat de asta, oamenii nu-și mai datorează identitatea exclusiv muncii lor, cum a fost cazul până recent, ci și, din ce în ce mai mult, felului în care își petrec vacanțele. Înainte, concediul era o perioadă de odihnă. În prezent, este o ocazie de a ieși în evidență ce nu poate fi ratată. A trecut vremea în care consideram vacanța o perioadă de lenevie și de relaxare. Când călătorim, suntem în căutarea unei experiențe unice și autentice. Ceilalți, și ei în căutarea unei experiențe unice și autentice, funcționează în această privință ca un aparat de bruiaj, căci prezența lor este suficientă pentru a împiedica experiența noastră să fie unică și autentică.

Gândul că ambiția aceasta ne îmbogățește face parte din esența identității noastre. Dacă faci lucruri deosebite, atunci e foarte probabil ca și tu să fii un om deosebit. Și e o întrecere. În timpul vacanțelor, suntem în competiție cu prietenii și colegii noștri pentru cine își poate trece în palmares cele mai unice și autentice experiențe. Apariția rețelelor sociale a crescut urgența. Selfie-urile pe care le distribui determină cine ești și selfie-urile în locuri exotice îți pun în lumină personalitatea și popularitatea. Ia numără tu în cronologia ta Facebook câte poze de la birou distribuie așa-numiții tăi prieteni și câte poze de la momente de huzur de invidiat din timpul lor liber și răspunde atunci la întrebarea pe care dintre cele două le consideră mai importante pentru construirea propriei imagini.

Turismul e poate cea mai vizibilă urmare a globalizării. Nimeni nu mai e protejat de distanță. În vreme ce interiorul celor mai tenebroase continente cade pradă neocolonialismului curiozității noastre echipate cu rucsac și aparat de fotografiat, bătrâna noastră Europă este luată cu asalt de vizitatori din noile puteri mondiale ale Asiei și Americii. Mă interesează mai ales ultimul lucru, pentru că ne obligă să dăm ochii cu relațiile în schimbare din lume și să reflectăm la identitatea noastră europeană.

Ce are Europa de oferit lumii este trecutul său. În vreme ce bătrânul continent își pierde din influență pe toate fronturile pe scena mondială, poate că nici nu prea avem de ales decât să ne vindem trecutul. Țările care erau odinioară leagănul civilizației europene, Grecia și Italia, între timp trăiesc aproape în întregime din exploatarea importanței lor de demult. Fără turism, ar decădea până la statutul de țări de lumea a treia. Se pune întrebarea dacă acolo va ajunge întreaga Europă.

Turismul prezintă un contrast neplăcut cu cealaltă formă de migrație, care este urmarea globalizării și pe care o considerăm fără rezerve problematică. În vreme ce ne deschidem granițele cât mai primitori pentru străinii care vin să-și cheltuiască banii, vrem să le închidem pentru străinii care vin să câștige bani. Ambele forme de migrație interferează și între ele într-un mod dezagreabil. Turiștii de la malul Mării Mediterane înoată într-un mormânt comun. Principalul motiv, din perspectiva grecilor, pentru care criza refugiaților din 2015 a fost atât de urgentă și a trebuit să fie rezolvată cât mai repede cu putință a fost faptul că prezența refugiaților pe plajă le alunga turiștii.

Ca să închei cu o obsesie personală, vreau să mai adaug aici că turismul atinge teme care pe mine mă fascinează întotdeauna și despre care este vorba, într-un fel, în toate cărțile mele, și aici mă refer la linia nedeslușită și care mereu se estompează care separă autenticul de fals, faptul de ficțiune, realitatea de fantezie,

adevărul de scorneli, pentru că întreprinzătorii ce vor să câștige bani de pe urma turiștilor răspund așteptărilor și prejudecăților lor și creează în mod conștient iluzia autenticității pe care aceia o caută. Fenomenul turismului este problematizarea extremă a conceptului, deja tot mai problematic în sine, de autenticitate.

9

— Aproape c-aș vrea să propun să scrii tu cererea de subvenție, a zis Greet, clipind nervos.

— N-aș îndrăzni să-ți iau pâinea de la gură, am zis. Și știu sigur că ești mult mai bună la asta decât mine. Dar mă bucur că ai în fața ochilor contururile unui punct de pornire fezabil.

— Dacă te înțeleg bine, a zis italianul Marco, filmul ar consta în mare parte din interviuri cu turiști și localnici în Italia.

— Italia sigur nu poate lipsi, am zis, dar mi-ar plăcea foarte mult, evident, în măsura în care finanțarea ne permite, să arunc și o privire în cât mai multe alte părți ale lumii.

— Mă fascinează mai cu seamă ultimul punct pe care l-ai menționat, a zis olandezul Marco. Despre liniile alea nedeslușite care separă autenticul de fals. Pentru că se potrivește atât de frumos cu restul operei tale. Cred, de asemenea, că poate fi foarte interesant din punct de vedere cinematografic. În mare, la ce fel de locuri te-ai gândi?

— Pentru început, trebuie desigur să mergem, în orice caz, la Las Vegas, am zis. Acest Canal Grande pe care îl vezi aici, l-au reprodus acolo complet la etajul opt al unui hotel, cu gondole și lumini din tavan care imită soarele italian și bolta înstelată. Acea Veneție falsă e de fapt o îmbunătățire a ceea ce găsești aici. Dacă și adevărata Veneție, cea istorică, s-a degradat până la nivelul unui bâlci turistic, mai bine te duci la noua Veneție, care a fost concepută din capul locului ca bâlci turistic. În locul acelor *palazzi* istorice incomode, fragile și protejate cu disperare care flanchează aici Canal Grande, acolo, cheiul este prevăzut cu magazine, baruri, restaurante și tot ce ți-ai putea dori ca turist adevărat. Podul Rialto pare chiar dotat cu scări rulante. Și, când te-ai săturat de asta, te duci la hotelul de alături, unde au reprodus Egiptul antic. Vreau să văd asta. Acolo trebuie să filmăm.

— Rămâne, a zis olandezul Marco. Las Vegas e o idee grozavă. Și mai departe?

— Cred că au reprodus o parte din Țările de Jos în Japonia, a zis italianul Marco.

— După părerea mea, e și mai frumos dacă nu le-a ieșit, am spus. Am auzit odată că au reconstruit pentru turiști centrul Parisului undeva, în China, complet, cu Turnul Eiffel și Arcul de Triumf în mărime naturală, dar că nu-l vizitează nici dracu'.

S-au apucat să caute pe Google de pe telefon.

— E Tianducheng, a zis italianul Marco, în provincia Zhejiang. Uite, aici sunt niște poze. Într-adevăr, le văzusem cândva. Un oraș-fantomă complet abandonat. Un Paris postapocaliptic într-un pustiu chinezesc cenușiu și plin de praf.

— Chiar e foarte fotogenic, a zis olandezul Marco. Cu siguranță trebuie să mergem acolo.

— Putem și să căutăm un alt fel de ambiguitate, am zis. Niște prieteni mi-au povestit că, aflați în vacanță în India, au vizitat un loc de la malul mării. Se numea Puri, dacă îmi amintesc bine. În orice caz, ceva de genul ăsta. E un templu faimos acolo, pe care doreau să-l viziteze. Dar s-a dovedit că templul era ticsit de occidentali în veșminte colorate în căutarea iluminării, în vreme ce indienii stăteau la plajă în pantaloni scurți și în tricouri Nike. La cine te duci? Pricepeți ce vreau să spun? Care e atunci experiența autentică?

— Și ăsta mi se pare un subiect foarte cinematografic, a zis olandezul Marco. Notezi tu toate astea, Greet?

— Ce părere aveți despre *slum tourism*? a întrebat italianul Marco.

— Ce-i asta? a întrebat olandezul Marco. Să vizitezi cartiere mărginașe?

— Exact, a zis italianul Marco. Turiștii merg în mahalale și favele ca să experimenteze senzația autentică de sărăcie lucie. Cândva am investigat tema, e un fenomen vechi. Deja în secolul nouăsprezece, burghezia înstărită vizita mahalalele Londrei. Există tot felul de aspecte interesante și totodată foarte controversate, dar, din punctul de vedere al autenticului și al falsului, e interesant că în acele mahalale oamenii se străduiau din răsputeri să facă experiența pentru vizitatori și mai autentică. E o poveste celebră despre un american care, în anii treizeci ai secolului trecut, organiza în New York excursii ghidate prin Chinatown, cunoscut în acea perioadă drept un cartier periculos unde gangsterii făceau legea. Dar, firește, în timpul tururilor nu se întâmplau prea multe. Ca să facă experiența puțin mai palpitantă, a angajat actori care începeau să însceneze bătăi pentru ochii turiștilor. La un moment dat, acestora li s-au adăugat urmăriri și împușcături. Atunci agentul de turism a devenit putred de bogat din asta.

— E un subiect fantastic, am zis. Nu știam.

— S-a scris o carte despre asta, a spus. O să ți-o caut.

— Dar mai există așa ceva în prezent? a întrebat olandezul Marco.

— Știu că se organizează tururi în cartierele mărginașe din Manila, Rio de Janeiro, Johannesburg, genul ăsta de orașe. Nu știu dacă și acolo înfrumusețează pentru turiști nenorocirea zilnică, într-un mod similar și testat.

— Atunci trebuie să ne apucăm să cercetăm, a zis olandezul Marco. Trebuie să mergem și acolo.

— Asta mă duce cu gândul, am zis, la o poveste pe care am auzit-o de la o prietenă a lui Clio. Fusese în Mozambic ca să lucreze câteva săptămâni într-un orfelinat. Nu vrei să știi câți occidentali fac asta în zilele noastre. Asta da, experiență unică și autentică. Între timp, în Africa, oamenii nu mai fac față cererii de locuri pentru voluntari în orfelinate. Ridică orfelinate false și angajează copii

de la familiile sărace ca să facă pe orfanii pentru a putea răspunde cererii enorme din partea occidentului. La sfârșitul sezonului turistic de voluntariat, copiii se întorc pur și simplu înapoi la familiile lor. Înființează orfelinatele astea, unde un occidental își poate curăța conștiința și poate obține o experiență unică în schimbul unui preț considerabil, adesea chiar în apropierea unei plaje idilice.

— Trebuie să mergem și în Mozambic, a zis olandezul Marco. Avem o listă frumoasă cu care să începem.

— Cred ca e cazul să estimăm un buget de călătorii substanțial, a zis Greet.

— Sunt de aceeași părere, am spus.

1 Orașe similare ca mărime cu Sfântu-Gheorghe, Onești, Turda, Alexandria sau Lugoj (n. trad.)

2 Unul din cele nouăsprezece sectoare ale Bruxelles-ului (n. trad.)

3 Acronim pentru Modulo Sperimentale Elettromeccanico (n. trad.).

4 Cel mai mare lanț de supermarketuri din Țările de Jos (n. trad.).

5 Parafrază a unui citat din scriitorul olandez Willem Elsschot (n. trad.).

6 Ansambluri rezidențiale cu blocuri identice din afara orașelor, construite pentru populația în creștere a Țărilor de Jos (n. trad.).

CAPITOLUL ȘAPTE

TALENT PENTRU DECADENȚĂ

1

Pe măsură ce timpul în Grand Hotel Europa se scurgea ca o seară în compania unei sticle de vin bun și vechi, deveneam tot mai intrigat de ceea ce majordomul îmi povestise în trecere în ziua în care fântâna arteziană fusese trezită din nou la viață și de gândul că fosta proprietară, acum foarte bătrână, locuiește încă aici, deși nu se arăta niciodată și, după spusele lui, nici nu primea vizite. Prezența ei nevăzută a început să ia în mintea mea forma unui mare și irezistibil mister. Voiam să o întâlnesc, dar înțelesesem deja că majordomul nu avea să mă ajute. Însă îmi aduceam bine aminte că îi scăpase că ea locuiește, împreună cu operele de artă și cărțile ei, în camera 1. Pentru început, puteam să merg o dată să mă uit după pofta inimii unde e camera 1, doar nu era interzis? După aceea, puteam oricând să văd dacă aș fi considerat oportun să bat la ușă.

Mi-am dat seama că sunt părți mari din Grand Hotel Europa unde nu am fost niciodată. Asta nici nu era așa de ciudat. Cine e cazat într-un hotel folosește spațiile comune, camera lui și holul unde e situată camera și, în mod normal, nu se apucă să își vâre nasul prin alte holuri la alte etaje, unde se află ușile închise ale altor camere. Dar acum, că mă aflam aici de atâta timp încât eram considerat unul dintre oaspeții permanenți, o modestă expediție mi se părea justificată.

Mi-a atras atenția faptul că nu se putea observa nicio logică în numerotarea camerelor. Apartamentul meu purta numărul 17 și mereu presupusesem că acel număr trebuie interpretat ca a șaptea cameră de la primul etaj. Dar apartamentul de alături, care era neocupat, s-a dovedit a fi numărul 33. Lângă el era o debara și următoarea cameră purta numărul 8. Vizavi de ea era camera 21.

Mi-a fost greu și să mă orientez pe holuri, deoarece nu se întindeau așa cum m-aș fi așteptat pe baza cunoștințelor pe care le aveam despre arhitectura

exteriorului și a sălilor comune de la parter. Holul în care era situată camera mea se adâncea în aripa de est, deasupra bibliotecii, a sălii verzi și a camerei chinezești, dar făcea un unghi de nouăzeci de grade cu mult înainte de capătul aripii, după estimarea mea aproximativ deasupra sălii verzi. Imediat după aceea, drumul cotea din nou la stânga, înspre un hol care dădea într-o scară ce urca și ducea la un etaj intermediar, deoarece scara nu era suficient de înaltă ca să ajungă la al doilea etaj. Am văzut aici mai multe uși, apropiate între ele, numerotate 301, 307, 308, 350, 300 și 7, care permiteau accesul în niște camere minuscule. Holul o cotea la dreapta și din nou erau scări în sus. Am ajuns în locul unde holul care continua după scară se intersecta cu un altul, mai larg, cu un covor turcoaz în loc de roșu și lambriuri aurite. Am hotărât să îl urmez. Uși de camere, și mai multe uși de camere. Câte camere avea hotelul ăsta? Dacă nu mă înșelam, mă aflam încă în aripa de răsărit și numai acolo trecusem deja pe lângă zeci de uși de camere. Dacă în toate aceste camere nu locuiau oaspeți excentrici, care nu se lăsau văzuți niciodată, precum bătrâna doamnă, atunci erau în mare parte goale.

La un moment dat, am luat-o pe un hol decorat și mai luxos decât restul. De tavanul ornamentat cu stucaturi atârnau mici candelabre din cristal. Sculpturi din bronz erau expuse pe console. Era un spațiu imens între ușile individuale ale camerelor. Apartamentele aflate în spatele ușilor trebuie să fi fost gigantice. Mi se părea foarte probabil să se afle pe acest hol camera 1. Fosta proprietară negreșit își adjudecase, cu operele de artă și cărțile ei, un spațiu generos, lucru pentru care nu-i purtam pică deloc. Dar am văzut camerele 49, 12, 6 și 56. Nu am văzut camera 1.

Holul ducea la o fereastră mare și la niște uși care se deschideau într-un balcon. Eram convins că mă aflu la etajul al doilea, dar când am intrat pe balcon aproape am avut un șoc pentru că eram mult mai sus decât crezusem. Era etajul al patrulea. Pe lângă asta, nu mă aflam în aripa de răsărit, ci chiar deasupra intrării principale. Mi-am lăsat privirea să alunece peste lunga alee de acces care se pierdea în depărtare în pădure.

Dacă mă întorceam pe același hol, ar fi trebuit în mod logic să dau în scara principală. Dar asta nu s-a întâmplat, căci holul mergea în zigzag spre vest. Și atunci am văzut un ascensor, un lift-colivie demodat cu un grilaj de fontă. Grilajul s-a deschis, dar liftul era mort. Niciunul dintre butoane nu funcționa. Probabil nu era curent la panoul de comandă. Menționez acest lucru de dragul caracterului complet al poveștii și nu pentru a sugera că, între timp, fusesem atât de prins de aventură încât chiar aș fi luat liftul dacă ar fi fost în funcțiune.

Erau tot mai multe holuri, uși de camere și scări și m-am rătăcit iar. M-am mirat că pe toate acele holuri, la toate acele etaje, nu era țipenie de om. Nu mă întâlnisem cu nicio persoană, niciun cunoscut, niciun oaspete al hotelului, nicio cameristă. Nici măcar omniprezentul majordom nu și-a făcut apariția. Eram de părere că, între timp, explorasem suficient. Aveam să caut în continuare altă dată camera 1. Voiam să mă întorc la propria cameră. Mai ușor de zis decât de făcut.

În timp ce îmi căutam la întâmplare drumul înapoi către lumea pe care o știam, am ajuns într-o sală mare și întunecoasă unde se aflau tot felul de

exponate. Am căutat un întrerupător ca să văd ce e. M-am așteptat ca lumina să fie defectă, dar s-a aprins. S-a dovedit că ajunsesem într-un fel de muzeu plin de curiozități coloniale, măști africane, scuturi, sulițe, un Buddha asiatic, platouri, oale, tigăi, potire, un instrument cu coarde, păsări exotice împăiate și chiar o pirogă întreagă, totul expus ca o colecție privată, fără vitrine. Colecția mi s-a părut într-un fel sinistră și chiar oarecum înspăimântătoare. Am stins lumina la loc și am mers mai departe.

Fără să datorez asta vreunei strategii inteligente, brusc m-am găsit iar pe teren cunoscut. Mi-am recunoscut holul. Nu pot nega că am fost ușurat. Dar atunci am deslușit la capătul lui, în dreptul ușii camerei mele, o nălucă.

2

Era poeta franceză Albane. Purta aceeași rochie vaporoasă, lungă și albă, tivită cu dantelă romantică, la fel ca în ziua în care îi fusesem prezentat. M-am întrebat ce face la mine pe hol. Din câte știam, ea stătea în altă aripă. Mă văzuse și ea. M-a așteptat.

— Dacă îți închipui că te căutam, a zis, îți dovedești complet inutil, a nu știu câta oară, egocentrismul tipic masculin, dovadă de care pot să te asigur că nu am deloc nevoie, dat fiind că sunt deja pe deplin convinsă de el.

Eram uimit că mă tutuiește, dar nu m-am ofensat. Am decis să consider asta drept un gest de apropiere și i-am răspuns întocmai la favoarea arătată. Până la urmă, eram colegi de breaslă.

— Deși nu vreau să neg că m-ar fi încântat dacă mi-ai fi căutat compania în mod intenționat, am zis, pot să te liniștesc spunându-ți adevărul și numai adevărul, că nu am crezut nici o singură clipă că mă căutai. Asta nu înseamnă că nu sunt măgulit de această întâlnire complet neintenționată.

— Ce te face să crezi că acest lucru este valabil și pentru mine? a întrebat Albane.

— Vorbeam doar în nume propriu.

— Exact, a zis ea. Sau aproape aș spune: *quod erat demonstrandum*. Și n-aș ști să-ți spun de ce ar trebui să fiu interesată fie și numai superficial de cineva care vorbește exclusiv în nume propriu.

— Bănuiala mea este că probabil ai aprecia cu atât mai puțin dacă aș vorbi și în numele tău.

— Exact din acest motiv mi se par atât de obositori bărbații ca tine, deci hai să spunem liniștiți bărbații în general, a zis. Cu atitudinea voastră primitivă agonistică, transformați totul într-un joc și pe urmă vă bucurați ca un copil când câștigați jocurile născocite de voi înșivă. Dar trebuie să te dezamăgesc. Nu ai de ce să te aștepți să fiu impresionată de trucurile tale retorice ieftine, fiindcă le-am auzit deja mult prea des.

— Mi-ai face un serviciu, am zis, dacă ai vrea să-mi luminezi ignoranța și să mă instruiești cu privire la felul în care o femeie ca tine, sau hai să spunem

femeile în general, și-ar exprima bucuria cu privire la o întâlnire neprevăzută ca a noastră.

— Pentru început, poți să pornești de la premisa că o femeie ca mine niciun moment nu nutrește jalnica fantezie ca un bărbat ca tine să răsară așa-zis din întâmplare în fața ușii camerei ei de hotel.

— Dacă o spui așa, am zis eu, *mutatis mutandis,* nu prea văd o diferență între noi doi. Lipsa noastră comună de fantezie ar putea forma un punct de pornire favorabil pentru o frumoasă prietenie.

— Dacă un bărbat ca tine începe să vorbească despre prietenie în prezența unei femei, a zis, în clipa următoare îi bagă mâna în chiloți. Îi știu pe cei de teapa ta.

— Nu mi-aș ierta-o să te dezamăgesc, am zis, dar adevărul îmi poruncește să spun că un asemenea lucru nu face deloc parte din intențiile mele.

— Un asemenea lucru, a zis. Bun nume.

— Atunci cum ai vrea să-i spun?

— Agresiune sexuală, a zis ea. Căci asta și este. Dar îți solicit să-ți dai bine seama că ți-ai ales greșit omul și că nici prin gând nu-mi trece să închid ochii la asta.

— Vreau să-ți mulțumesc că ai clarificat acest lucru, am zis, deși țin mult să mai adaug că avertismentul tău este complet superfluu în măsura în care este menit să mă rețină de la comportamente necuviincioase. Dacă tu pui preț pe asta, atunci sunt pregătit să-ți făgăduiesc în mod explicit că nu te voi agresa sexual.

— Bun, a zis, atunci poți la fel de bine să te oprești să fantazezi despre asta.

— În măsura în care îmi stă în putință să opresc ceva ce n-am început vreodată, voi face orice să îți fiu de folos.

— Și să nu-ți treacă prin cap cumva că voi mai pune vreodată piciorul pe holul ăsta, darămite să bat plină de dorință la ușa camerei tale. Poți fi sigur că asta nu se va întâmpla.

— Acum, că aceste lucruri aproape au fost clarificate, am zis, lucru pentru care îți sunt nespus de recunoscător, poate îmi permiți să sugerez ca data viitoare să discutăm despre altceva. Despre poezie, de exemplu.

— Nu va fi nicio dată viitoare, a zis Albane.

Mi-a întors spatele și s-a îndepărtat pe hol, în direcția scărilor.

3

Acum trei zile – sau au trecut deja patru? – aproape de sfârșitul prânzului, majordomul mi-a adus un bilet pe o tavă din argint. S-a dovedit a fi cartea de vizită a lui Patelski. Pe spate scrisese de mână litera P, cu o linie lungă dedesubt, și sub ea, cuvântul francez „venez". Am zâmbit. Am recunoscut acest mesaj lapidar ca ghicitoarea pe care i-o trimisese cândva Frederic al II-lea al Prusiei lui Voltaire. Rezolvarea consta în faptul că „venez" era sub P și că „sous P" în franceză sună ca „souper". Patelski mă invita la cină: „Venez souper."

Mi-am amintit și răspunsul lui Voltaire. Am luat una dintre propriile mele cărți de vizită din cutiuța din argint lustruită ca oglinda pe care o purtam în buzunar, mi-am scos stiloul din celălalt buzunar, am deșurubat capacul, l-am pus la capătul opus al stiloului, mi-am mutat inelul de pe degetul mic al mâinii drepte pe mâna stângă, am întors cartea de vizită și am scris pe partea cealaltă „Ga". Am pus mesajul pe tava din argint și l-am rugat pe majordom să i-l transmită lui Patelski.

Ideea era ca el să-mi citească ghicitoarea ca „G mare, a mic", sau „G grand, a petit" în franceză, ceea ce sună ca „*j'ai grand appétit*", și să înțeleagă că îi acceptam invitația. Dar, în mod evident, nu trebuia să rezolve un puzzle. Fără îndoială, cunoștea clasicul răspuns al lui Voltaire la fel de bine ca mine.

Când am apărut în acea seară în sala de mese, Patelski deja mă aștepta. M-am grăbit să-l opresc să se ridice pentru mine, în vreme ce mă saluta de parcă eram însuși Voltaire.

— Lumea spune că inteligența dumneavoastră este o mașinărie de război, a zis, dacă putem crede ce a scris Flaubert despre dumneavoastră. Cu atât mai mult mă bucură faptul că ați dat dovadă de bunătatea de a vă pune inteligența în slujba unui scop pașnic care constă în luminarea serii singuratice a unui bătrân.

— Indiferent ce fac, am zis, încerc să zdrobesc josnicia și să răspund prieteniei cu prietenie.

Mi-a făcut semn să mă așez. A spus că își făcuse temele și descoperise între timp că încerc pe nedrept să mă pretind un *gentiluomo* italian și că vin din Țările de Jos. Am pledat vinovat și l-am rugat zâmbind să împrăștie cât mai puțin vestea. M-a întrebat dacă știu cum îmi caracterizase Voltaire patria. A trebuit să-i rămân dator cu răspunsul, dar eram încredințat că nu conține nimic bun. A zis că asta depinde din ce unghi privești și că Voltaire spusese că e un loc unde lumea se înflăcărează mai mult pentru jumătate de kil de piper decât pentru paradoxurile lui Rousseau. I-am zis că e adevărat și că mă stabilisem în Italia tocmai datorită predilecției mele pentru paradoxuri. I-am cerut voie să-l întreb de unde e de loc.

— Din Europa, a zis. Și cu asta vreau să spun, în primul rând, că locuiesc deja de atâta timp în Grand Hotel Europa, încât am început să-l consider domiciliul meu. Dar, chiar dacă nu vă mulțumiți cu acest răspuns, tot pe același vi l-aș da. Istoria familiei mele stă atât de mult sub semnul cruzimilor de pe bătrânul continent, având drept urmare atâtea strămutări voluntare și involuntare, încât cel mai sincer răspuns și singurul corect e dacă spun că Europa m-a adus pe lume. Pe lângă asta, Europa mi-a dat naștere și într-un alt mod, ținând cont că am fost format de către marii gânditori europeni din trecut, care încă îmi țin companie zi de zi.

I-am spus că rareori am întâlnit pe cineva care să mi se prezinte fără rezerve ca european. Dacă putea purta cu mândrie identitatea europeană, asta trebuia să însemne că el crede într-un lucru precum identitatea europeană. L-am rugat să o descrie.

4.

— Fără îndoială, cunoașteți modul în care influentul polimat George Steiner a încercat să descrie ideea de Europa. El definește unicitatea continentului pe baza a cinci caracteristici aparte. Prima este, destul de interesant, omniprezența cafenelelor pe care el, om cultivat cum e, nu le consideră atât de mult niște locuri de beție ale disperaților, unde se toarnă uitare amară într-un pahar fără fund, cât locuri de întâlnire unde intelectualii complotează, scriu și dezbat și unde au luat naștere curentele filozofice definitorii, laolaltă cu principalele curente artistice și revoluțiile ideologice și estetice.

— Îmi face plăcere, am zis, că îmi pot justifica frecventele ieșiri la cafenele din trecutul meu pe baza autorității nimănui altuia decât Steiner, ca o expresie a unei atitudini militante proeuropene.

— Remarcați că Europa începe pentru Steiner de abia în secolul al nouăsprezecelea. Filozofiile presocratice, platoniciene și aristotelice, stoicismul și epicurismul, neoplatonismul, moștenirea patristică, etica mistică și curtenească, Renașterea, Iluminismul și romantismul nu au apărut niciunele în cafenele și cu atât mai puțin clasicismul, elenismul, stilul romanic, goticul, barocul și neoclasicismul. Punctul de referință al lui Steiner este Europa burgheză, al cărei exponent este el însuși. Când se gândește la Europa, vede în fața ochilor bulevardele Parisului și ale Vienei, nu agora din Atena sau puternicele curți imperiale. Dar ăsta e un comentariu marginal slab, care trece sub tăcere faptul că Steiner provoacă intenționat și că, în esență, are dreptate când spune că dezbaterea intelectuală și schimbul de idei sunt caracteristici esențiale ale identității europene.

— Mi se pare curajos din partea dumneavoastră, am zis, că folosiți timpul prezent.

— Acum nu dezbat cu dumneavoastră? a zis Patelski. Nu trebuie să ne facem iluzii despre trecut. Și atunci, puțini își petreceau timpul cu dezbateri intelectuale. Asta nu înseamnă că filozofarea lor nu a avut o influență hotărâtoare. Istoria europeană poate fi descrisă ca o istorie e ideilor. Lucrul ăsta nu e valabil în egală măsură pentru nicio altă parte a lumii.

— Analiza dumneavoastră sună ca o pledoarie pentru rolul de frunte al elitei. În zilele noastre, trebuie să aveți mare grijă cu asta. Elita a cam ieșit din modă. E considerată de populiști răspunzătoare pentru toate relele din lume.

— Și chiar este, a zis. La fel de mult cum este răspunzătoare și pentru tot binele din lume. Ea e esențială. Elita nu are nicio vină că e elită. Faptul că oamenii deștepți sunt în minoritate nu schimbă cu nimic faptul că sunt mai deștepți decât majoritatea. Chiar în vremurile în care prostia majorității este înscăunată drept normă de către demagogi, minoritatea inteligentă continuă să aibă dreptatea de partea ei.

— Însă asta nu o prea ajută dacă nu este ascultată.

— Ați putea susține teoria, a zis, că influența descrescătoare a elitei

intelectuale este un atac asupra identității europene și un herald al decăderii ei. Ăsta e, în esență, al cincilea argument al lui Steiner. Ajungem și la el. Propun să evităm confuzia trecând prin cele cinci idei în ordinea inițială.

— În acest caz, ajutați-mă să-mi amintesc care era cea de-a doua idee.

— A doua caracteristică a Europei, identificată de Steiner, e că natura de pe continent e domesticită și accesibilă, ca un peisaj la scară umană, care contrastează esențial cu natura sălbatică și de nepătruns a Asiei, Americii, Africii și Australiei.

— Spre frustrarea romanticilor.

— Dihotomia dintre parc și sălbăticie se corelează cu un ideal de civilizație pe care romantismul a dorit să-l pună în discuție fără prea mult succes.

— Cineva ar putea aduce argumentul, am zis eu, că tocmai tradiția europeană de a manipula și a îmblânzi natura stă la baza problemelor climatice contemporane din lumea întreagă.

— Aș fi tentat să susțin contrariul, a zis. Tradiția europeană este să îngrijească natura ca o grădină în care omul își poate dezmorți picioarele, în vreme ce, în restul lumii, natura este considerată dușmănoasă. Pe bună dreptate, să nu mă înțelegeți greșit. Există pe lume ținuturi unde natura este un adversar redutabil și ucigător al omului. Cei mai mari poluatori și producătorii majori ai crizei climatice sunt de găsit acolo, în vreme ce tocmai în Europa există disponibilitatea de a schimba lucrurile.

— La asta nu ajută faptul că Europa este tot mai puțin luată în serios de restul lumii.

— Asta ne aduce înapoi la cea de-a cincea idee. Hai să discutăm mai întâi cea de-a treia caracteristică, și anume faptul că Europa e impregnată de propria istorie.

— Aici nu prea sunt multe de discutat, am zis. E evident adevărat. De mici copii, europenii se joacă printre ruinele imperiilor decăzute cu grenade neexplodate din marele război, se sărută prima oară în ecoul muzicii de vioară din saloanele răsunătoare ale Vienei și Salzburgului, se căsătoresc într-un palat orășenesc restaurat, sub picturi ale tavanului care aduc aminte de vremuri mai glorioase, își trimit odraslele la *gymnasium*[7] ca să învețe latina și greaca veche, trăiesc oftând, absorbiți de tradițiile din trecut, printre colecțiile lor de artă, și sunt îngropați într-o catedrală medievală, după o liturghie veche de un mileniu, în pământul plin până la saturație de nume mai mărețe decât au purtat ei vreodată. Europa se îneacă în istoria ei. Există atât de mult trecut în Europa, încât nu mai există loc pentru viitor.

— Aș mai putea adăuga, a zis, că noi amândoi, cum ne-am întâlnit aici și facem schimb de idei, nu reflectăm ca niște outsideri asupra obsesiei europene pentru propria istorie, ci, asemenea unor bolnavi, ne punem propriul diagnostic. Interesul nostru pentru dezbatere este vechi, argumentele noastre sunt istorice și luăm în serios ideile de abia dacă s-au învechit veacuri întregi în cărțile *in folio* care stau teancuri-teancuri în bibliotecile noastre.

— Așa este, am zis. Și eu am studiat latina și greaca veche.

Supraconștientizarea tradiției poate implica stagnare, dar asta e probabil un pericol relativ inofensiv în comparație cu regresul pentru care pledează anumiți politicieni. Un trecut măreț face nostalgia să fie tentantă. Dacă totul era mai bine odinioară, asta poate fi considerată direcția în care trebuie să ne îndreptăm. Poate părea îmbietor să combați frica întorcând ceasurile înapoi până la o epocă în care frica aceea nu exista.

— Nostalgia e a tuturor timpurilor, a zis. Nimic nu e nou pe un continent vechi, nici măcar dorul după vremurile de odinioară. Până și vechii greci, care aveau încă de pus bazele civilizației europene, credeau că vremurile bune au apus demult, și anume epoca în care zeii încă umblau pe pământ și oamenii mâncau ghinde. Asta ne duce la cea de-a patra caracteristică a civilizației europene. A luat naștere la Atena și Ierusalim. E fructul rațiunii și al unei revelații.

— Să nu vă audă cei de extremă dreaptă, am zis. Ei descalifică prezența islamului în Europa arătând originile iudeo-creștine ale civilizației europene.

— Nu mă ascultați cu atenție. Nu e vorba despre opoziția dintre Ierusalim și Mecca, ci de mariajul de conveniență dintre rațiune și credință. Caracteristica identității europene la care se referă Steiner este paradoxala dublă orientare spre o tradiție a Cărții și o tradiție a cărților. Și mahomedanii sunt oameni ai Cărții. Nu se deosebesc de creștini. Istoria europeană a ideilor este un tangou de peste două milenii, care adesea a semănat mai mult cu o luptă, între credința într-un adevăr exclusiv și revelat și credința în capacitățile omului de a descoperi adevărul cu ajutorul rațiunii.

5

A fost servit felul principal. Era steak Paganini.

— Grecii au fost cruțați de soarta unei revelații, am zis. Religia și miturile lor nu au fost niciodată trecute într-o carte sfântă și plină de autoritate. Asta a făcut ca fundamentele credinței lor să rămână mereu deschise discuției. Când lipsește dictatul din partea unui zeu, nu este niciun sacrilegiu să gândești singur. Așa a luat naștere filozofia greacă.

— Ați scris asta odată undeva. Îmi amintesc. Unicitatea civilizației europene este că această rațiune trezită la viață cu un sărut trebuie să cadă la pace cu o revelație care se pretinde adevărul suprem. În această privință, epicentrul istoriei europene se află în prelegerile Sfinților Părinți, care și-au luat misiunea de a face acceptabilă pentru intelectualii păgâni credința lor improbabilă, prin argumente de o frumusețe suprarealistă, armonizând-o cu realizările ilustre ale filozofiei grecești. Faptul că pictura europeană a pus perspectiva dezvoltată de Leonardo da Vinci, cu o precizie absolut științifică, în slujba creării imaginilor evlaviei este, dacă vreți, o manifestare la fel de minunată a aceleiași tradiții paradoxale.

— Însă îndrăznesc să mă îndoiesc, am zis, că lupta dintre rațiune și religie este exclusiv europeană. Poate este, mai degrabă, o obsesie general umană.

— Este vorba despre coexistența a două tradiții formidabile. Cred că Europa are un drept exclusiv nu doar asupra combinației dintre cele două, ci și aproape asupra fiecăreia dintre ele în mod individual. Cu excepția islamului, experiența religioasă din afara Europei nu se bazează pe o revelație și, în afara Chinei și a Indiei, tradiția filozofică din exteriorul Europei nu este un discurs coerent al unor texte scrise. Exagerez puțin, dar nu excesiv de mult. În Europa, ambele tradiții sunt consemnate în scris. După părerea mea, asta poate fi considerat unic.

— La urma urmei, e vorba așadar despre cărți, am zis. Mă bucură faptul că, nu doar prin vizitele la cafenele, ci și prin alegerea meseriei de scriitor, dau dovadă de o mentalitate europeană.

— Numai să vă dați seama de asta, a zis.

— E păcat doar că tot mai puțini cititori își dau seama de asta.

— Asta ne duce la cea de-a cincea și ultima caracteristică a identității europene, a zis Patelski. Europa e conștientă de propriul declin.

— După cum omul este singura ființă vie care are conștiința propriei mortalități, tot astfel, Europa este singurul continent care își experimentează propria decădere și își prevede propria ruină tragică. E reversul medaliei unui trecut bogat. Cine a cunoscut vremuri glorioase ajunge îndată la ideea că epoca lui de aur a apus și că șansa să mai fie vreodată cum a fost e minimă.

— E mai profund de atât, a zis. De-a lungul istoriei sale, Europa a asistat la decăderea atâtor imperii puternice, încât ciclul apariției, al înfloririi și al decăderii s-a întipărit ca model în cea mai profundă scoarță cerebrală a conștiinței noastre istorice. Percepem acest șablon tripartit, inclusiv declinul, inevitabil în ochii noștri, ca satisfăcător din punct de vedere estetic, cum e simetria, construirea triadică a unui text argumentativ împărțit în introducere, argumentare și concluzie, un altar sub formă de triptic sau formatul sonatei, care constă dintr-o expoziție, o dezvoltare și o repriză. Zărim frumusețe în decadență fiindcă am început să idealizăm exemplele ei din trecut, cum ar fi minunatul și grandiosul declin al imperiului roman, și fiindcă, pentru noi, decăderea face parte dintr-o structură completă care, fără ultima parte a tripticului, ar avea lipsuri estetice și ar rămâne sărăcăcioasă.

— Dacă aveți dreptate cu analiza dumneavoastră, am zis, e convenabil faptul că declinul Europei poate fi demonstrat în realitate. Cu toate că ne place să ne îndreptăm atenția doar asupra realizărilor culturale ale continentului, știm al naibii de bine că Europa a putut să înflorească doar datorită fundamentului solid al superiorității economice și militare. Și, în vreme ce ne dorim să vorbim la nesfârșit despre acele realizări culturale, din punct de vedere economic și militar, Europa este în mod definitiv și ireversibil depășită de mari părți ale restului lumii. Din această cauză, Europa și-a pierdut autoritatea în lume. Iar autoritatea morală, cu care ne lăudăm în lipsă de ceva mai bun, este o ficțiune câtă vreme suntem divizați între noi și nu reușim să vorbim într-un singur glas răsunător. Și, chiar de am face-o, tot degeaba. Restul lumii nu dă doi bani pe autoritatea morală pe care noi înșine am inventat-o pentru că nu-i mai putem sili cu arme și ducați să ne asculte. Pe scena lumii, Europa a devenit irelevantă și și-a pierdut influența asupra

viitorului. Trec zile în șir fără ca măcar să se gândească la noi chinezii, cred că mă încumet să afirm asta. Europa nu mai produce nimic. Toate obiectele pe care punem mâna zi de zi sunt produse în China. Hainele noastre vin din Bangladesh și India, iar visurile noastre, de la Hollywood. Cele din urmă fabrici, care își dau ultima suflare pe continentul nostru, mai sunt ținute deschise de sindicate și de disperare, dintr-o nostalgie care nu-și mai are locul, în pofida oricărei logici, până când sunt și ele adăugate, ca patrimoniu industrial, la interminabila noastră listă de monumente care stau mărturie a vremurilor mai bune. Am instituit o economie bazată pe servicii, rafinată și dezvoltată până în cele mai mici detalii, ca să facilităm îmbogățirea chinezilor pe continentul nostru și să ne administrăm propria ruină. Dar, în realitate, nu mai avem nimic de vânzare decât trecutul nostru.

— Vorbiți ca un adevărat european, a zis. Nu doar vizitele la cafenele și alegerea profesiei demonstrează o natură europeană, aveți în sânge și gândirea apocaliptică.

— Atunci, nu-mi dați dreptate?

— Ba da, vă fac un compliment.

— Poate îmi îngăduiți ca, aducându-vă mulțumirile de rigoare pentru faptul că sunteți de acord cu mine și pentru măgulire, să îmi mai permit o mică observație marginală. Ce e îngrijorător la gândirea apocaliptică este că, în ziua de astăzi, găsește ecou mai ales la adepții profeților de extremă dreaptă, care dau vina pentru declinul culturii europene pe disiparea valorilor fundamentale iudeo-creștine și umaniste, sub presiunea islamizării continentului ca urmare a imigrației în masă. Nu mi-ar plăcea să-mi intitulez cartea pe acest subiect *Declinul Occidentului*, pentru că atunci risc să se vândă ca pâinea caldă mulțumită popularității gândirii de dreapta.

— Vă face cinste că vă preocupați de cifrele de vânzări ale operelor dumneavoastră, a zis. Dar cred că nu e greu să facem o diferență între nostalgia defensivă, care se manifestă prin dorința de întoarcere în Evul Mediu, când cavaleri neînfricați măcelăreau necredincioșii în numele Crucii, și realismul istoric, care realizează că singura speranță de viitor pentru Europa constă în integrare intensă, federalizare și unitate, așa încât sosirea unor imigranți tineri, puternici și energici e un dar pentru continentul vechi și îmbătrânit, în loc să fie o amenințare.

— Mă bucură că îndrăzniți să vorbiți despre speranță și viitor, am zis. Pe baza celor cinci caracteristici ale identității europene pe care tocmai le-am discutat, vă pot spune cum arată viitorul Europei. În acest moment, acest viitor e deja prezent la scară largă și operațional. Ce se va alege de cafenelele noastre, de natura noastră accesibilă, de supraabundența trecutului nostru, de tradiția noastră de rațiune și revelație și talentul nostru pentru decadență este ce s-a ales deja. Europa a devenit un parc. Pădurea Neagră, pe vremuri atât de temută, este acum un loc de plimbare cu indicatoare. Cine vrea să urce pe Mont Blanc trebuie să-și ia bilet. Pentru vizitatorii care caută răcoare, avem fotogenica și ridicol de albastra Mare Interioară Mediterană, care e ferită de rechini, valuri și toate celelalte pericole care

caracterizează o mare adevărată. Toate astea, scăldate într-o climă plăcută, lipsită de extreme. Și acest parc este presărat cu atracții turistice. Poți căsca gura la monumente dintr-un trecut care-ți aprinde imaginația și nu te mai saturi uitându-te la catedralele pe care rațiunea le-a construit pentru religie. Toate acestea au fost restaurate și întreținute în mod exemplar, pentru că orice european realizează că ne ducem la fund și că trecutul este tot ce avem. Europa a devenit un muzeu în aer liber, un fantastic parc tematic istoric pentru turiști. Și ingredientul principal pentru soarta noastră turistică este, conform primei și celei mai importante caracteristici a identității noastre, excelentul nostru sector de hoteluri și restaurante. Omniprezența cafenelelor și bogăția formidabilelor noastre tradiții culinare transformă continentul nostru în destinația turistică ideală. Viitorul Europei este Europa care e deja de pe acum o realitate. Europa este zona de recreere pentru restul lumii.

— Se pune întrebarea dacă e un lucru rău, a zis.

— Se pune întrebarea, am zis, dacă e un lucru rău.

7 Școală care pregătește elevii pentru învățământul universitar, unde latina și greaca veche sunt materii obligatorii (n. trad.).

CAPITOLUL OPT

MISTERUL MALTEZ

1

— Te-am visat, mi-a zis Clio într-o dimineață.

I-am spus că mă simt onorat.

— Nu a fost un vis frumos, a zis. Eram la un râu pe care trebuia să-l trecem. Dar nu era niciun pod. Ai zis că trebuie să înotăm. Dar apa curgea repede și mi-era frică. Ai zis că vom trece împreună și că mă vei ajuta să ajung pe malul celălalt și mi-ai promis că o să ai grijă să nu mi se întâmple nimic. Dar, odată ajunși în apă, când am început să înotăm, te-ai enervat pentru că, după tine, eram prea lentă și neputincioasă. Și, când am ajuns în mijlocul râului, te-ai săturat. Mi-ai dat drumul și ai înotat de unul singur spre malul celălalt. Nici măcar nu te-ai uitat în spate. Și m-am înecat.

— A fost doar un vis, am zis. Nu aș face niciodată așa ceva. Nu îmi place să înot. Sigur aș fi chemat un taxi ca să ne ducă pe malul celălalt, la nevoie pe o rută ocolitoare, pe cel mai apropiat pod, confortabil și fără să ne udăm.

— Ți-am zis că nu era niciun pod. Nu mă iei în serios. Știi care e problema ta? Trăiești doar în lumea ta. Vrei să te consideri centrul propriului tău univers. Cât timp zburd pe lângă tine, veselă și frumoasă, ca podoabă pentru propria ta stimă de sine, ești mulțumit. Dar, îndată ce am o problemă, întorci privirea pentru că nu te sinchisești de problemele mele. Atunci mă lași pur și simplu să mă înec, la fel ca în visul meu.

— Am glumit doar, Clio.

— Exact, asta am vrut să spun, mereu glumele astea ale tale. Nu vrei să-ți dai osteneala să te preocupi de grijile întemeiate ale altuia, deci le îndepărtezi râzând. Poate ai cum să faci asta în cărțile tale, dar cu mine nu-ți merge. Conform definiției mele personale, ești pur și simplu un egoist.

— Chiar nu cred că e adevărat, am zis. Mai mult decât atât, e cel mai nedrept lucru pe care îl poți spune. Dacă o persoană pe lumea asta nu îmi poate reproșa că sunt un egoist, atunci tu ești aceea. Mi-am dat peste cap viața pentru tine.

— Cumpărând câteva costume și cămăși care să se asorteze la culoare cu hainele mele de blană. Felicitări, Ilja. E foarte altruist din partea ta.

— Sunt aici, în Veneția, din cauza ta.

— Doar pentru că am insistat eu, a zis. Așa stă treaba mereu cu tine. N-ai face niciodată ceva pentru altul din proprie inițiativă.

— Dacă îmi amintesc bine, tocmai eu am insistat să mergem la Veneția. La început nici măcar nu voiai să accepți slujba.

— A, da, și acum domnul își închipuie asta, că voia atât de mult să meargă la Veneția, încât și-a împins iubita să-și dea demisia. Foarte nobil. Un adevărat gentleman. Lasă-mă să-ți zic un singur lucru, Ilja: e nevoie de mai mult decât câteva costume și cravate ca să fii un gentleman. Dar fie ai asta în sânge, fie n-o ai, deci nu vei pricepe niciodată.

— Te contrazici, am zis. Dar…

— Nu mă contrazic deloc.

— Reproșul tău de dinainte a fost că a trebuit să mă convingi și acum îmi reproșezi că te-am forțat. Ambele reproșuri sunt în contradicție unul cu altul.

— Nu-mi plac deloc trucurile astea retorice ale tale. Încerc să port o discuție normală cu tine.

— Bine. Hai atunci să formulăm așa, am zis. Te-am susținut cu entuziasm într-o decizie pe care tu ai luat-o. E o formulare care ți se pare acceptabilă? Dacă da, poate-mi explici pe urmă ce anume e egoist la asta.

— Pe urmă? Pe urmă m-ai lăsat să mă ocup singură de toate.

— Ce vrei să spui, Clio?

— Casa asta, totul. Nu ai mișcat un deget.

— Ți s-a oferit casa de către angajatorul tău pentru te miri ce. N-a fost nevoie să mai mișc vreun deget. De aceea nu am făcut-o.

— Vezi, a zis. Floare la ureche. Mereu se întâmplă așa. Nici măcar nu m-ai ajutat să-mi despachetez cărțile.

— Ce ai azi, Clio? De ce te porți așa?

— Am zis deja. Nici măcar nu mă asculți. Dar se pare că va trebui să mă obișnuiesc cu asta.

— Ai avut un coșmar.

— Am visat că ești un egoist și că mă lași pur și simplu să mă înec când îți vine ție la socoteală.

— Trebuie acum să mă apăr în fața unui vis?

— Nu-ți bate capul.

— Un vis nu trebuie neapărat să fie adevărat, Clio.

— A, nu? Și atunci, de ce visez asta? În mod normal, nu am niciodată asemenea vise, dar acum, cu tine, se întâmplă. Ce coincidență, nu crezi?

— Asta pot să te întreb și eu. De ce visezi atât de urât despre mine, de fapt? Până la urmă, totul vine din mintea ta. E adevărat sau e adevărat? Ar trebui să mă supăr pe tine pentru că ai o părere atât de proastă despre mine încât asta revine în visele tale.

— Pur și simplu nu-ți ții promisiunile. Asta revine în visele mele.

— Și ce promisiuni nu mi-am ținut? Zi-mi și mie una singură.

— Pot să-ți zic mai multe, a spus.

— Zi-mi una singură.

— Încă nu ai scris nicio poezie despre mine.

— Clio, asta n-a fost o promisiune. Țineai neapărat să te dezbraci. Deși îți sunt în continuare foarte recunoscător pentru acea inițiativă surprinzătoare, nu îți cerusem asta, nici măcar nu îndrăznisem să te rog. În plus, îți voi face poezia. Dar o poezie despre tine trebuie să fie cea mai bună poezie scrisă vreodată. Nu fac așa ceva într-o după-masă. Ia ceva timp.

— Și nu m-ai dus niciodată în Malta.

— În Malta?

— Vezi, nici măcar nu-ți aduci aminte.

— Am promis asta când eram la părinții tăi.

— Mă bucur că recunoști în sfârșit că nu-ți ții promisiunile și că nu ești de încredere. Apropo, săptămâna viitoare am vacanță, dacă te interesează vreun pic.

2

Chiar în aceeași zi, rezervasem un zbor și un hotel.

— Știi, de fapt, de ce mergem în Malta? a întrebat Clio.

M-am străduit din răsputeri să nu râd. „Între timp, asta a devenit o întrebare cam irelevantă“, am vrut să spun. „Consider că nu prea mi-ai dat de ales să nu merg. Dar nu contează. Tot te iubesc. Mergem în Malta pentru că n-aș vrea să mă acuzi din nou de ucidere din culpă în visele tale“, am vrut să spun. Dar n-am zis-o. Am dat răspunsul dorit.

— Da, a zis. Așa e. În primul rând, mergem ca să ne uităm la acel tablou al tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul pe care Caravaggio l-a semnat cu sângele lui Ioan. Dar ce nu ți-am povestit încă e faptul că acel tablou e doar o verigă mică dintr-un lanț de întâmplări și face parte dintr-un mare mister.

Supărarea ei de mai înainte dispăruse complet și a mea se topea și ea neputincioasă sub ardoarea entuziasmului ei. Felul în care îi străluceau ochii în timp ce vorbea despre un mare mister și cum gurița ei încerca să dea greutate cuvintelor în vreme ce rostea apăsat sunetele lor mă înduioșa. În acele zile, eram prea îndrăgostit ca să fiu puternic. Și asta o înțelesesem de pe atunci și o consideram, pe bună dreptate, o realizare admirabilă.

— Să povestesc?

Am răspuns că vreau să știu totul despre marele mister.

— E o poveste destul de lungă și de încâlcită, dar voi încerca să o spun bine.

— Ascult.

— Da, ascultă bine, căci știu sigur că vei vrea să o folosești pentru cartea ta. Începe aici un capitol nou, fiindcă de acum devine important.

— Nu scriu tot ce s-a petrecut înainte de asta, pentru că nu scriu despre tine, știi doar. Ți-am promis. Și știu că porți numele unei muze, dar nu se prea întâmplă ca muzele să se implice activ în compunerea lucrărilor pe care le inspiră.

— Sunt un nou fel de muză. O muză 2.0. Trebuie să nu mă întrerupi întruna. Vrei să auzi povestea sau nu?

— Ascult.

3

— Sunt multe enigme cu privire la viața și opera lui Michelangelo Merisi, supranumit Caravaggio după satul natal al părinților săi, dar cel mai mare mister e legat de moartea sa. E o frază de deschidere bună? Deși nu a murit în Malta, moartea lui, sunt absolut convinsă, este urmarea directă a unei întâmplări care a avut loc în timpul ședерii sale pe acea insulă. Dacă rezolvarea misterului se află în Malta, probabil acolo se găsește și răspunsul la întrebarea care frământă lumea de secole întregi: unde a rămas ultimul dintre cele trei tablouri pe care Caravaggio le avea la el în ultima sa călătorie?

Deja este o poveste palpitantă, nu? Dar, înainte de a intra în detaliile acelui incident fatal din Malta, trebuie mai întâi să mă întorc în timp câțiva ani ca să povestesc cum și de ce a ajuns pe acea insulă. Ajungem la ziua de 28 martie a anului 1606. Caravaggio avea atunci treizeci și patru de ani. Locuia și lucra în Roma și era în culmea gloriei. Primea comenzi prestigioase și se bucura de protecția câtorva cardinali și nobili influenți. Trebuise să facă adesea apel la sprijinul lor, pentru că avea un caracter de rahat. Scuze că o spun astfel. Era irascibil, agresiv și violent. Și, din pricina acestor trăsături de caracter, intrase deseori în bucluc.

Se zvonea că sosirea sa la Roma nu fusese în întregime de bunăvoie și că era o fugă deoarece, prin 1590 sau 1592, ar fi ucis un om în Milano. Nimeni n-a putut dovedi asta. Dar în Roma fuseseră martori de față când, pe 28 noiembrie 1600, în timpul ședерii sale în Palazzo Madama ca protejat al cardinalului De Monte, după o ceartă banală, lovise cu o bâtă un alt oaspete al protectorului său până îl schilodise. Victima nu era un oarecare, ci Girolamo Stampa, marele duce de Montepulciano. Cardinalul De Monte nu putuse sau nu voise să împiedice azvârlirea lui Caravaggio în închisoarea din Tor di Nona.

După eliberarea lui în 1601, avuseseră loc alte incidente. În 1603, un coleg pictor, Giovanno Baglione, despre care scrisese versuri vulgare, l-a dat în judecată. A fost condamnat, dar, grație unei intervenții din partea ambasadorului francez, pedeapsa i-a fost transformată în arest la domiciliu. În anul următor, fusese arestat de câteva ori pentru port ilegal de armă și rănirea străjerilor. Fusese dat în

judecată de un hangiu căruia îi azvârlise în față o farfurie cu anghinare. În 1605, se văzuse nevoit să fugă câteva săptămâni la Genova, după ce îl rănise grav pe notarul public Mariano Pasqualone din Accumuli, într-un duel pentru o femeie pe nume Lena care era amanta amândurora. De abia după intervenția protectorilor săi putuse să se întoarcă la Roma, unde însă fusese dat în judecată numaidecât de proprietarul locuinței sale pentru că refuza să plătească chiria și, ca răspuns la somații, îi spărsese acestuia ferestrele în timpul nopții.

Poate că nu povestesc tocmai în ordine cronologică, dar spun toate astea ca să arăt clar că el avea deja un cazier impresionant când, în seara zilei de 28 martie 1606 – era o zi de marți, am verificat – s-a dus să joace tenis pe Campo Marzio cu Ranuccio Tomassoni din Terni. *Pallacorda* se numea jocul, dar, în realitate, era tenis cu o sfoară întinsă în mijloc în locul unei plase. La un moment dat, au început să se certe cu privire la o minge care ar fi fost înăuntru sau afară și atunci Caravaggio l-a ucis pe Ranuccio Tomassoni. Negreșit, erau mai multe în joc decât jocul. Îți place fraza asta? Râvneau amândoi la favorurile aceleiași femei, care se numea Fillide Melandroni și era o damă de o frumusețe celebră și o reputație irezistibil de dubioasă. Unii susțineau că pictorul ar fi avut datorii la Ranuccio. Alții au arătat posibilitatea unei dispute politice. Familia Tomassoni era o partizană notorie a spaniolilor, în vreme ce Caravaggio se bucura de protecția ambasadorului francez. Dar ce era cert – Ranuccio Tomassoni nu mai mișca. Era mort și Caravaggio era un ucigaș. A fost judecat și, ținând și cont de trecutul său infracțional, a primit cea mai aspră pedeapsă posibilă. A fost condamnat la moarte prin tăierea capului. Sentința putea fi dusă la îndeplinire de orice individ oarecare care îl recunoștea pe stradă.

Din acel moment, a început să picteze aproape obsesiv scene de decapitare, precum faimosul tablou al Iuditei și al lui Holofern, unde capul tăiat este un autoportret, și al lui Ioan Botezătorul, precum tabloul pe care l-a făcut în Malta și l-a semnat cu sângele lui Ioan. Dar nu spun bine povestea. Anticipez ce urmează să se întâmple. În cele din urmă, a fugit în Malta, dar nu imediat.

Caravaggio nu mai putea rămâne în Roma, asta era clar. A reușit să fugă cu ajutorul prințului Filippo I Colonna, pentru care a pictat diferite tablouri, printre care o pânză cu cina din Emaus. Ca să trimită autoritățile pe o pistă greșită, prințul i-a pus pe diverși membri ai numeroasei sale familii să depună mărturie că l-au văzut pe Caravaggio în diferite locuri din Italia și l-a scos pe furiș din oraș, ducându-l la moșia lui din Latium. Cu ajutorul unei ramuri napolitane a familiei, prințul a reușit să-l aducă peste câteva luni la Napoli. Caravaggio s-a ascuns prin aleile cartierului spaniol și a lucrat ca un posedat. Dar era prea cunoscut. Devenea prea periculos să rămână și în Napoli. Trebuia găsită o soluție de durată pentru condamnarea la moarte care fusese pronunțată împotriva lui.

Prințul avea un plan. Exista o metodă de a obține imunitate împotriva urmăririi penale. În acest scop, Caravaggio trebuia să intre în elita catolică a cavalerilor maltezi. Prințul Filippo a luat legătura cu Marele Maestru al Ordinului Cavalerilor de Malta, Alof de Wignacourt. În schimbul unui portret, acesta era

dispus să-l primească pe Caravaggio în Malta.

Cred că e important să ne oprim puțin să reflectăm cât de neobișnuit era ca prinți, nobili, cardinali și chiar Marele Maestru al Ordinului Cavalerilor de Malta, care, după papă, era unul dintre cei mai influenți oameni din ierarhia bisericească, să fie gata să-l ajute și să-i acorde favoruri unui curvar, delincvent violent și criminal. Cu siguranță nu făceau asta din iertare creștinească și iubire de semeni. Singurul motiv din spatele aparentului lor altruism era dorința lor de a pune mâna pe un tablou al maestrului blestemat și dement. Acest lucru îi definește faima și arată cât de prețioase și de dorite îi erau pânzele încă din timpul vieții.

— Asta explică, în parte, și de ce tablourile lui sunt și în ziua de azi atât de prețioase și de dorite, am zis. Biografia lui Caravaggio, așa cum o schițezi tu, se potrivește ca o mănușă cu romanticul ideal artistic al geniului blestemat care, prin atitudinea sa lipsită de compromisuri față de viață, este zdrobit și se mai poate agăța doar de arta lui, ca un naufragiat de lemnul epavei. Tot romantismul pare să fie inventat, cu efect retroactiv două secole mai târziu, special pentru Caravaggio. Uneori se spune că arta ar fi primejdioasă, dar acest artist chiar era primejdios. Se poate mai romantic de atât?

— După moartea lui, Caravaggio a căzut în uitare o vreme, a zis Clio. Curentul clasicist a câștigat în fața naturalismului lui. De abia în secolul al XX-lea a fost redescoperit. Dar asta e cu totul altă poveste. Nu trebuie să mă întrerupi. Unde am rămas?

— În Malta.

4

— În Malta. Să începi atunci un nou capitol intermediar. Nu că s-ar fi schimbat ceva, nici pomeneală de asta, dar, în orice caz, la început, Caravaggio a făcut totul ca să se transforme și să-și facă viața mai bună. Dintotdeauna a fost foarte credincios. Avem mai multe surse care atestă asta. E unul dintre paradoxurile caracterului său și poate și sursa schizofreniei lui faptul că era cel mai mare păcătos de pe fața pământului și, în același timp, ca fanatic religios pe care-l treceau fiorii, era conștient de asta până la sânge. Asta a fost o frază frumoasă, nu crezi? Pur și simplu trecea de la una la alta. Mi se pare că încep să vorbesc tot mai mult ca tine. Dar asta face ca omul să o ia razna, când cucernicia lui intră atât de vizibil în conflict cu drumul pe care-l urmează în viață. În orice caz, în Malta, Caravaggio s-a străduit cât a putut să trăiască precum un călugăr și să nu iște sub niciun chip bănuiala că ar fi un răufăcător osândit. Muncea și se adâncea plin de devoțiune în rugăciune și slujbe. Asta avea și o latură pragmatică, întrucât nu era încă în siguranță. Urma să-și atingă țelul de abia când îl admiteau în ordin și îl ridicau la rangul de cavaler, ceea ce ducea la încetarea urmăririi penale.

Un an mai târziu, a venit momentul. În ziua de 14 iulie a anului 1608,

Caravaggio a devenit Cavaler al Harului și Devotamentului în Obediența Ordinului Suveran Militar Ospitalier al Sfântului Ioan de Ierusalim, de Rhodos și de Malta. Acesta era rangul inferior, căci rangul superior al Cavalerilor Justiției era accesibil doar nobililor. Dar nu trebuia să se mai teamă de decapitare. Condamnarea lui, pe care, cu grijă, o trecuse sub tăcere, se anula în mod automat.

Dar nu trecuseră nici măcar trei luni și lucrurile au luat din nou o întorsătură proastă. În timpul unei dispute cu un cavaler de rang înalt, s-a ajuns la o încăierare și Caravaggio i-a adus un asemenea afront superiorului său, încât acesta a poruncit să fie azvârlit în carcerele din Sant'Angelo, în La Valletta. Asta se întâmpla la 6 octombrie 1608. S-a efectuat o verificare a antecedentelor și s-a descoperit că la Roma fusese pronunțată o sentință la moarte. Caravaggio nu a așteptat concluziile previzibile ale autorităților și a reușit în mod miraculos să evadeze din Sant'Angelo. Mi-ar plăcea să povestesc cum anume, dar nici măcar temnicerii n-au avut habar pe atunci cum o scosese la capăt. Fugise deja spre Siracuza, în Sicilia, când, în La Valletta, la 6 decembrie 1608, a fost semnat un document cu privire la excluderea lui dezonorantă din ordinul cavalerilor în calitate de „membru nedemn și depravat". Ultima parte am spus-o în ghilimele. Este un citat cuvânt cu cuvânt. Am găsit documentul.

Prin Messina și Palermo, Caravaggio s-a întors la Napoli, unde a ajuns în vara lui 1609. A fost luat sub ocrotire de marchiza Constanza Colonna, o verișoară îndepărtată a vechiului său protector, prințul Filippo I, și a primit găzduire în Palazzo Cellammare din cartierul Chiaia, care era proprietatea ei. El picta în continuare decapitări, David cu capul lui Goliat, Salomeea cu capul lui Ioan Botezătorul, fiindcă își pierduse imunitatea și sentința era încă valabilă. În toamna anului 1609, când a ieșit din Locanda del Cerriglio, în apropiere de Via Monteoliveto, a fost atacat pe stradă de un grup de necunoscuți. S-a ales cu o rană urâtă la față, dar a reușit să scape înainte să pățească ceva mai rău. S-a speriat. Trebuia să născocească un plan nou. Era mare nevoie de un plan nou.

Acum trebuie să fii foarte atent, căci ajungem la misterul morții lui. Trebuie să relatez bine asta. E puțin complicat. Să explic mai întâi cine era Scipione Borghese. De fapt, asta se povestește una-două. Pe atunci, Scipione Borghese era cel mai puternic om din Roma după papă. Era un nepot bun al papei – vorbim despre Paul al V-lea –, cardinal, *sovrintendente* și secretar de stat al Statului Papal și, prin asta, conducătorul curiei romane. Și, în plus, era un pasionat iubitor de artă și colecționar. Ăsta era planul. Caravaggio s-a gândit că trebuie să meargă la Roma pentru a-i oferi lui Scipione Borghese trei capodopere făcute special pentru el în schimbul grațierii.

Dar cum pregătești așa ceva? Cum intri în contact cu un om ca Scipione Borghese? Aici intră în joc un preot bătrân pe nume Deodato Gentile, care era o cunoștință a gazdei lui Caravaggio, marchiza Colonna. Era un preot dominican, născut în Genova, unde fusese abatele mănăstirii Santa Maria di Castello, un slujitor al Sfintei Inchiziții, episcop de Caserta și nunțiu apostolic în Regatul Napolitan. A reușit să ia legătura cu Scipione Borghese, care a fost de acord cu

tranzacția. În iulie 1610, Caravaggio pleca din Napoli spre nord, la bordul unei feluci.

La 29 iulie 1610, Deodato Gentile îi scria o scrisoare lui Scipione Borghese în care îl anunța că pictorul Caravaggio, contrar a ceea ce credea Borghese, nu murise pe insula Procida, ci se stinsese din cauza febrei cu câteva zile mai înainte, pe 18 iulie, în portul toscan Porto Ercole. După Gentile, feluca pe care Caravaggio o luase din Napoli fusese ancorată în portul din Palo di Ladispoli, unde pictorul fusese arestat de autoritățile portuare. A fost eliberat după plata unei sume de bani consistente, scrie Gentile. Între timp, feluca își continuase călătoria cu bagajul pictorului către destinația finală, Porto Ercole. Acest bagaj era de o importanță capitală pentru Caravaggio, deoarece conținea cele trei tablouri pentru Borghese. A luat-o pe jos către Porto Ercole, urmând feluca pe uscat, ca să-și pună la adăpost bagajele. Acolo a murit deci, în urma unei boli. Feluca s-a întors la Napoli cu bagajul său și cele trei tablouri au fost returnate marchizei Colonna, în casa ei din cartierul Chiaia. Gentile verificase asta personal printr-un om de încredere. Era vorba despre două pânze cu Ioan Botezătorul și una cu Maria Magdalena.

Această scrisoare a fost descoperită în 1994 în arhivele secrete ale Vaticanului și nu încape îndoială că e autentică. Faptul că pictorul a murit la vârsta de treizeci și opt de ani în urma unei boli nu mai este contestat aproape deloc în ziua de azi. Mai departe, rămâne întrebarea ce s-a întâmplat cu ultimele lui trei tablouri, destinate lui Scipione Borghese, pe care le pictase pentru a-și salva viața.

Unul dintre cele două tablouri cu Ioan Botezătorul i-a fost totuși înmânat lui Scipione Borghese după moartea lui Caravaggio. E expus până în ziua de azi în Galleria Borghese. Încărcătura simbolică a reprezentării este evidentă. Ioan este înfățișat ca bunul păstor. O oaie rătăcită se întoarce la el. E pictorul care vrea să arate că se întoarce în turma bisericii. Bunul păstor Ioan îl reprezintă pe Scipione Borghese drept conducător al turmei. Ioan ține un fir de stuf, făcând referire la uneltele de scris pe care Borghese urma să le ia în mână pentru a semna cererea de grațiere. Ține stuful cu două degete ale mâinii stângi prinzându-l ca într-o foarfecă. Mâna stângă este mâna cu conotații negative, care a semnat anterior sentința la moarte, iar foarfeca face aluzie la distrugerea ei. Mâna dreaptă, cea bună, mâna îndurării, ține strâns încheietura mâinii stângi. Deci avem mila care ajută la desfacerea, cu ajutorul unui condei, a ceea ce mâna rea a săvârșit înainte cu ajutorul condeiului, în folosul unei oi rătăcite care s-a întors. Poate că explic puțin cam stângaci, dar pricepi tu. Se potrivește perfect.

Celălalt tablou cu Ioan Botezătorul a fost confiscat după moartea lui Caravaggio de către viceregele din Napoli, Pedro Fernández de Castro VII, conte de Lemos. Când i s-a încheiat mandatul în 1616 și s-a întors în Spania, a luat tabloul cu el la Madrid. A fost moștenit de don Pedro Antonio, al zecelea conte de Lemos. Când acesta a fost numit vicerege al Peruului, în 1667, a luat cu el pânza în America Latină. A făcut parte din colecții private din El Salvador și Buenos Aires. Cu puțin înaintea celui de-Al Doilea Război Mondial, a fost adus de o necunoscută argentiniană la München, unde mai este și acum, ca parte a

unei colecții private. E limpede ca lumina zilei că e perechea celuilalt tablou cu Ioan. Vedem aceeași persoană cu aceeași fizionomie și aceeași mantie roșie. De data aceasta, este înfățișat stând întins. Mâna stângă cea rea ține strâns de încheietură mâna dreaptă cea bună, iar privirea lui e întoarsă și acoperită de o umbră. Aceasta este varianta alternativă. Asta lasă să se vadă Scipione Borghese în cazul în care va refuza cererea de grațiere. Este prezentat ca unul care se lasă condus de emoțiile rele ale mâinii sale greșite și care refuză să-și asume responsabilitatea, își întoarce chipul și se ascunde în întuneric. Postura întinsă, leneșă, fastuoasă te duce cu gândul la voluptuoasele Venus și Danae de Giorgione și Tizian, care n-ar trebui să servească drept model unui demnitar al Sfintei Biserici-Mamă.

Deci se potrivește până aici. Astea sunt sigur două dintre cele trei tablouri pe care Caravaggio le-a făcut pentru Scipione Borghese. Erau pânze de care îi depindea viața și asta se vede. Dar unde e Maria Magdalena? Acest tablou a fost dat dispărut secole de-a rândul. Dar colega mea, marea specialistă în Caravaggio Mina Gregori, l-a găsit de curând. Este vorba despre o pânză aflată într-o colecție privată olandeză, în care Maria Magdalena este reprezentată în extaz, cu mâinile împreunate și capul cu ochii închiși dat pe spate. Pe spatele tabloului, este pus un bilețel pe care se poate citi, într-o caligrafie din secolul al șaptesprezecelea: „Magdalena făcută de Caravaggio în Chiaia ca favoare pentru cardinalul Borghese din Roma.“ Pe spate, este și un sigiliu al vămii din Roma. Acel tip de sigiliu se folosea exclusiv la sfârșitul secolului al șaptesprezecelea. Deci pe atunci trebuie să fi fost adus tabloul din Napoli la Roma. Ăsta trebuie să fie cel de-al treilea tablou.

— Dar?

— Dar există un „dar“.

— Nu e el?

— Nu, nu e el.

5

Clio a făcut o pauză. Dacă ar fi avut o băutură, ar fi luat o înghițitură.

— Acel bilețel de pe spate și sigiliul par să înlăture orice îndoială, a zis. Dar tocmai asta mă face să am suspiciuni. Sunt menite să înlăture orice îndoială. Sunt prea frumoase ca să fie adevărate. Prea multe dovezi ca să fie credibile. Și atunci mă întreb imediat de ce celelalte două tablouri nu sunt însoțite de același bilețel. Nu fuseseră și ele făcute în Chiaia în folosul lui Borghese? Iar cel care chiar i-a fost trimis beneficiarului în Roma ar fi trebuit să aibă tot un sigiliu vamal asemănător. Dar nici urmă de așa ceva.

Pe urmă, mai e o problemă. Nu se potrivește formatul. Cele două tablouri cu Ioan sunt pânze mari. Peste un metru pe un metru jumate, unul în format orizontal și celălalt, vertical. Tabloul cu Maria Magdalena în extaz e mult mai mic. Are un format aproape pătrat de abia un metru pe un metru. Dacă exprimi asta în numere, diferența nici măcar nu pare atât de mare, dar pânzele au un

impact complet diferit. Cei doi Ioan sunt aproape în mărime naturală, înfățișați din cap până-n picioare. Magdalena are un format modest de portret. Are și structura unui portret. Și, la ambii Ioan, putem vedea că pictorul Caravaggio a conceput lucrările ca o serie în care elementele sunt legate între ele. Magdalena pe care a găsit-o colega mea Mina Gregori pur și simplu nu se potrivește în serie.

Dar cea mai mare problemă este subiectul. Și, prin asta, nu mă refer la alegerea Mariei Magdalena. Din scrisoarea lui Deodato Gentile către Scipione Borghese știm că ea era tema celui de-al treilea tablou, și asta se potrivește. Ea era prototipul păcătoasei, care a fost iertată de Iisus. A fost prima căreia i s-a înfățișat după înviere. Ea a devenit primul apostol. Dacă Caravaggio voia să se prezinte în fața lui Scipione Borghese ca un păcătos vrednic de iertare, Maria Magdalena era un simbol puternic și evident pentru asta. Deci nu asta este problema. Problema este că ea e înfățișată în extaz. E un moment mistic de unire cu Cristos care trezește mai degrabă conotații cu păcatele ei anterioare decât cu căința. Pur și simplu este un tablou prea lasciv. În contextul cererii de grațiere adresate lui Scipione Borghese, fix de asta nu ai nevoie. Ar putea fi înțeles greșit prea ușor. Cred că știu cum arăta tabloul Mariei Magdalena pe care îl căutăm. O să-ți spun. E piesa centrală în cadrul tripticului pe care Caravaggio l-a făcut pentru Scipione Borghese. Deci e la fel de mare sau mai mare decât cele două pânze cu Ioan Botezătorul. O prezintă pe Maria Magdalena din cap până-n picioare, poate îngenuncheată pe pământ, cu o cruce în mână. Asta este iconografia clasică pentru căința ei. Dacă cei doi Ioan îl simbolizează pe Scipione Borghese, atunci tabloul central îl reprezintă pe pictorul însuși. Ceea ce căutăm este autoportretul lui ca Maria Magdalena. Dacă un pictor era în stare să facă așa ceva, acesta era Caravaggio. Ar fi fost supremul semn de căință. Ar fi fost cel mai spectaculos mod la care te-ai putea gândi pentru a-și susține cererea de grațiere.

— Uau, am zis.

— Da, chiar uau. Și următoarea întrebare este, firește, unde trebuie să căutăm tabloul ăsta uau. Am niște idei și cu privire la asta. Dar atunci trebuie să ne întoarcem la ultimele zile și la moartea lui Caravaggio. Fiindcă nu cred că s-a petrecut așa cum toată lumea crede că s-a petrecut și cum tocmai ți-am povestit. Sunt prea multe lucruri care nu se potrivesc în povestea aia. Și ție ți-au sărit în ochi?

Faptul că pictorul Caravaggio ar fi murit de febră în Porto Ercole îl știm din scrisoarea lui Deodato Gentile către Scipione Borghese din 29 iulie 1610. Scrisoarea este autentică, dar ciudată. Pentru început, e ciudat că Gentile simte nevoia să nege faptul că pictorul Caravaggio a murit în Procida. Caravaggio nu a avut niciodată nimic de-a face cu acea insulă. Faptul că el a fost reținut în portul Palo di Ladispoli este confirmat de alte documente. Dar, ca el, după eliberarea lui, să fi călătorit pe jos, pe uscat, către Porto Ercole, după cum scrie Gentile, este extrem de improbabil. Palo di Ladispoli este în Latium, la jumătatea drumului dintre Ostia și Civitavecchia. Porto Ercole este în Toscana de sud, în dreptul orașului Capalbio. Este o distanță de peste o sută de kilometri. În plus, pe acele vremuri era în mare parte pământ mlăștinos. La asta, se mai adaugă și faptul că pe

țărm erau forturi și turnuri de observație, echipate cu garnizoane romane, care l-ar fi putut recunoaște pe Caravaggio. E de neconceput să fi parcurs acest drum pe jos.

Caravaggio, scrie Gentile, ar fi fost eliberat de autoritățile din Palo di Ladispoli după plata unei sume consistente de bani. Și asta e ieșit din comun. Dacă e adevărat, se pune întrebarea cum de nunțiul apostolic pe lângă Regatul Napolitan ar fi putut fi la curent cu asta. Autoritățile portuare din Palo di Ladispoli nu au, în general, niciun motiv de a informa nunțiul cu privire la procedurile urmate de ele și, în acest caz anume, au toate motivele să le treacă sub tăcere, pentru că era vorba de mită.

Dacă pictorul chiar a murit în Porto Ercole de o boală, după cum scrie Gentile, e ciudat că acest fapt nu a lăsat nicio urmă. Porto Ercole nu era așa mare, iar Caravaggio era renumit în toată lumea. Moartea lui ar fi trebuit să facă vâlvă. Fără îndoială s-ar fi organizat o înmormântare, inclusiv încercări de a lua legătura cu membri ai familiei, urmași și cu protectorii și protectoarele de viță nobilă ai pictorului. Un astfel de eveniment era mult prea profitabil pentru un sat ca Porto Ercole ca să fie ratat. Ar fi fost, cu siguranță, trecut în anale sub o formă sau alta. Dar, nimic din toate acestea. Nici măcar Gentile în scrisoarea lui nu suflă o vorbă despre o înmormântare.

Există documente ulterioare care susțin versiunea lui Gentile, dar și la ele e ceva putred. Este un document oficial scris de unul, Giulio Mancini, care declară că pictorul a murit în Civitavecchia. Mai târziu, locul a fost tăiat cu o linie și schimbat, cu scrisul altcuiva, în Porto Ercole. Într-o altă declarație oficială se spune că a murit la 18 iulie 1609 în Porto Ercole. Data se potrivește, dar e un an prea devreme. Toate astea lasă impresia unui *cover-up*, o încercare pusă în scenă de a ascunde adevărul.

Francesco Bolvito, bibliotecar din ordinul teatinilor, a scris în 1630 că pictorul Caravaggio a fost ucis. Nu știm pe ce informație își bazează această afirmație, dar probabil a avut dreptate. Faptul că Deodato Gentile, în scrisoarea lui către Scipione Borghese, face în mod vădit tot ce-i stă în putință pentru ca scenariul morții din cauze naturale a pictorului să devină plauzibil ne dă de bănuit că el l-a trădat. Gentile era un demnitar conservator din rândurile clerului și un inchizitor. Spre deosebire de Scipione Borghese, nu era sensibil la geniul artistic al acestui curvar și ucigaș, care îi reda pe sfinții bisericii cu un naturalism ireverențios. Întrebarea e doar cui i l-a trădat pe Caravaggio și cine a comis crima.

Există încă o scrisoare, mai târzie, trimisă de Deodato Gentile lui Scipione Borghese, datată 31 iulie 1610. Scrie în ea că e îngrijorat despre predarea ultimelor trei tablouri ale lui Caravaggio, pentru că marchiza Colonna a declarat că acestea nu mai sunt în posesia ei. Ar fi fost revendicate de către părintele prior al Ordinului Maltez din Capua. Motivul dat de Gentile pentru această revendicare este faptul că priorul ar fi declarat că pictorul Caravaggio fusese un prețuit slujitor al ordinului și că, de aceea, tablourile i se cuveneau ordinului. Unul dintre cei doi minte. Caravaggio fusese dat afară în mod dezonorant din ordin. Este posibil ca părintele prior din Capua să treacă sub tăcere acest fapt ca

să poată pune mâna pe prețioasele pânze. Dar priorul trebuie să fi avut, în realitate, un alt motiv pentru revendicarea lui, pe care însă Gentile nu i-l putea aduce la cunoștință lui Borghese.

E limpede ca lumina zilei ce s-a întâmplat. Deodato Gentile l-a trădat pe Caravaggio cavalerilor Ordinului Maltez, care erau în căutarea lui fiindcă lezase un cavaler de rang superior, dezonorase ordinul și încă nu fusese pedepsit pentru asta pentru că evadase din închisoarea lor. Necunoscuții care îl atacaseră în Napoli când ieșise din Locanda del Cerriglio și de care reușise să scape ca prin urechile acului erau probabil aceiași. Caravaggio a fost ucis de Cavalerii Maltezi. Poate s-a întâmplat în Palo di Ladispoli. Sau poate Caravaggio nu a părăsit niciodată Napoli și toată povestea cu feluca face parte din *cover-up*. Acesta era adevăratul motiv pentru care Ordinul Maltez voia să pună mâna pe tablouri: era prada care le revenea înfăptuitorilor răzbunării. Dar Gentile nu-i putea scrie asta lui Borghese când a trebuit să-i dea o explicație pentru faptul că tablourile încă nu fuseseră trimise la Roma.

Și, între timp, tablourile mai erau revendicate și de viceregele napolitan. Trei tabere, trei tablouri. Compromisul era la mintea cocoșului. Un Ioan a mers la Scipione Borghese și celălalt, la vicerege. Dar astea erau premiile de consolare. Există un singur loc unde poate fi piesa centrală, Maria Magdalena care este dispărută de secole: în Malta. Și de aceea mergem în Malta, Ilja. Vom merge în căutarea tabloului.

6

În săptămâna de dinaintea plecării noastre, am citit un articol în ziar despre o barcă cu emigranți, în mare parte africani, care se răsturnase la câteva zeci de kilometri de țărmul Libiei. Asemenea întâmplări aveau loc atât de des în acele zile, încât nu întotdeauna apăreau la știri, dar aici era vorba de o catastrofă de proporții nemaiîntâlnite. Potrivit martorilor oculari, fuseseră la bord peste nouă sute de oameni. Dintre ei, au fost salvați douăzeci și opt. Au fost găsite douăzeci și patru de cadavre. Ceilalți pasageri s-au înecat și și-au găsit odihna veșnică în apele Mării Mediterane. În paginile ziarelor, lumea vorbea despre cel mai mare dezastru maritim de la Al Doilea Război Mondial încoace.

Am citit că cei douăzeci și opt de supraviețuitori au fost aduși în Italia. Cele douăzeci și patru de corpuri neînsuflețite găsite au fost transportate pe mare în Malta, unde au fost înmormântate cu o zi în urmă. Asta mi-a dat o idee. Mulțumită acestei tragedii, aș fi putut să-mi acopăr costul călătoriei în Malta și chiar să câștig ceva scriind un reportaj despre ea. Am luat legătura cu redacția ziarului olandez *Vrij Nederland* și le-am propus să vizitez mormintele acestor refugiați decedați și să anchetez felul în care acest stat în miniatură, membru al Uniunii Europene, procedează cu valurile de refugiați care vin pe mare și încearcă să ajungă din sud în țara făgăduinței, Europa, în speranța unei vieți mai bune.

Până la urmă, Malta este cealaltă Lampedusa. Este situată aproximativ la aceeași latitudine ca insula italiană care este inundată de refugiați, cam la 400 de kilometri de coasta Libiei. Malta se află doar la vreo 150 de kilometri mai la est. Împreună cu Lampedusa, formează granița cea mai sudică a continentului nostru în mijlocul Mării Mediterane și este, în mod logic, rampa de lansare spre pământul european. Dar, pe când Lampedusa apare la știri aproape zilnic, nu prea auzim multe despre Malta atunci când vine vorba despre problematica refugiaților. Propunerea mea către *Vrij Nederland* a fost să cercetez de ce se întâmplă asta. Mi-au oferit un onorariu de 1.200 de euro, pe lângă costurile de deplasare și cazare, pentru un articol de 2.500 de cuvinte.

Aveam un zbor foarte de dimineață, AZ1460 cu Alitalia, la ora 6:20, de pe aeroportul Marco Polo din Veneția, care urma să aterizeze la 7:25 pe Leonardo da Vinci International Airport din Roma Fiumicino, de unde, la ora 10:00, urma să plecăm cu AZ7912 și să ajungem la 11:25 pe Luqa Airport din Malta. După ce, ca un îmblânzitor de fiare sălbatice, i-am dat bice lui Clio să treacă prin toaleta ei de dimineață și am reușit să o împing în taxi la țanc, am condus-o cu suplețe prin business lounge și *fast track*, trecând de procedurile de securitate și îmbarcare, spre scaunul ei comod de pe rândul 11, de lângă ieșirea de urgență. Cu toate că noi înșine eram niște turiști, trebuia, firește, să ne ferim să dăm ochii cu turiștii de pe aeroport. Asta ne-ar strica dinainte vacanța. Călătoria noastră nu va ajunge să fie la fel de elegantă și confortabilă ca în vremurile apuse ale Orient Expressului, dar, grație cardului meu Freccia Alata Gold de la Alitalia, n-am fost tocmai departe de acest standard.

În vreme ce Clio adormea pe umărul meu, eu reflectam asupra poveștii de viață a lui Caravaggio pe care mi-o spusese ea și asupra misiunii noastre, deși, în ceea ce o privește pe aceasta din urmă, nu prea aveai la ce să reflectezi, iar eu zâmbeam cu gura până la urechi în scaunul meu de avion, cu brațul în jurul unei marchize mici care sforăia, pe drum spre prima noastră destinație de vacanță comună, care, oriunde pe lume, ar fi fost oricum caracterizată de străzi pe care să le cutreierăm ținându-ne de mână și de un pat de hotel scârțâitor. Și ce mă fascina la povestea despre Caravaggio era ceva ce știam de mult. Și totuși, mă frapa din nou să realizez că pe vremea lui cultura europeană era îmbibată de nostalgie. Poveștile considerate vrednice de a fi spuse erau vechile povești dintr-un trecut biblic și mitic. Chiar și atunci când a trebuit să ceară milă și îndurare, iar de pledoarie îi depindea nici mai mult nici mai puțin decât viața, Caravaggio s-a agățat de simboluri din trecut. Pentru forța de convingere a apelului său disperat, s-a încrezut pe deplin în elocvența vechilor povești. Această pornire neîncetată, obsesivă de a invoca întruna fantome moarte din trecut și de a raporta la tradiție tot ceea ce vedem, gândim și suntem reprezintă ADN-ul Europei. Să trăiești în Occident înseamnă să îți aduci aminte. Viața este retrăire. Nimic nu poate fi vreodată nou pe un continent vechi.

Asta era valabil, la o privire mai atentă, și pentru misiunea noastră. Nu plecam în călătorie ca să vedem ceva nou, dacă facem pentru o clipă abstracție de patul de hotel care scârțâie, cu toate că și acela cu greu ar putea fi numit nou. Am

cheltuit 300 de euro pentru un zbor, plus o sumă echivalentă la un hotel, ca să vedem ceva vechi. Aparent, nu ni ne părea deloc ciudat să călătorim o mie de kilometri pentru un tablou vechi de patru secole în care era înfățișată o scenă dintr-o poveste care se petrecuse cu alți 1600 de ani înainte și, pe deasupra, ca un joc nou și palpitant, să mai și pornim în căutarea unui tablou similar. În vreme ce globalizarea înaintează cu viteza fulgerului și bătrânele noastre țări sunt inundate de refugiați și turiști din toate colțurile lumii noi, în vreme ce internetul ne subminează democrația, iar fluctuațiile pe piețele globale ne fac să tremurăm, în vreme ce sateliții vâjâie în jurul planetei noastre și telescoapele scrutează bolta cerească în căutarea unui viitor pentru omenire, noi, viitoarea marchiză Chiavari Cattaneo della Volta și scriitorul ei personal, sau istoricul de artă și fostul clasicist, punem preț cel mai mult pe artefactele din trecut care dovedesc o obsesie față de trecut în acel trecut. Și nici măcar nu eram atât de ieșiți din comun în privința asta. Eram doar extrem de europeni.

La cealaltă misiune a mea nu mă gândeam. Articolul ăla urma să se scrie singur. Nu aveam decât să merg în căutarea mormântului, să intervievez câteva persoane implicate, un citat frumos al unui șofer de taxi și să pun deasupra o glazură frumoasă de descrieri de atmosferă cum numai eu știam. Nu trebuia să pierdem mult timp cu cercetarea. Nu trebuia să ne irosim vacanța pentru asta. Și aveam să-l scriu în liniște de abia după ce ne întorceam acasă.

7

Era un zbor de o oră din Roma. Abia trecuseră douăzeci de minute de când lăsasem în urmă țărmul sudic al Siciliei, când am zărit din aer insula de culoare ocru în imensitatea albastră a Mării Mediterane. Nu părea mare. Nici nu este. Am căutat această informație. Măsoară 316 kilometri pătrați. Ca suprafață a terenului, e cam la fel de mare ca insula olandeză Vlieland. Are puțin peste 400.000 de locuitori. Majoritatea trăiesc în capitala La Valletta și în orașele care au crescut de-a valma lângă ea, în jurul porturilor naturale de pe țărmul nord-estic al insulei principale. De altfel, Lampedusa este considerabil mai mică. Și informația asta am căutat-o. Măsoară 20 de kilometri pătrați amărâți, asta înseamnă de două ori cât insula olandeză Tiengemeten, și are puțin peste 6.000 de locuitori. Dar asta, ca o paranteză.

Luqa International Airport din Malta avea, pentru aeroportul unei insulițe de mărimea unui oraș de provincie, remarcabil de mult stil. Terminalul lucea de marmură și crom. Totul era păstrat într-o curățenie exemplară și păzit în mod adecvat. Iubitorul de cumpărături *taxfree* nu trebuia să ducă lipsă de nimic. Aici se investise și se pariase din greu pe turism. Pe monitoarele din sala de sosiri am văzut că veneau doar zboruri din nord.

L-am întrebat pe taximetristul care ne ducea spre La Valletta dacă știe ceva despre înmormântarea celor douăzeci și patru de refugiați decedați care avusese loc cu câteva zile în urmă. Am trecut pe lângă un cimitir enorm, care se întindea

de la aeroport până la marginea orașului. Probabil că aici erau. Poate știa el unde anume? Nu avea habar despre ce vorbesc. Dar, dacă era vorba despre străini, nu se aflau aici, în orice caz, asta-mi putea spune sigur, căci acest cimitir era numai pentru maltezi.

— Catolic?

A încuviințat din cap.

— Da, desigur.

Prima impresie pe care ne-a lăsat-o La Valletta a fost cea a unei fortărețe. Ziduri înalte și inexpugnabile, groase de câțiva metri, încercuiau orașul. Taxiul ne-a lăsat la intrarea în oraș. Nu putea să meargă mai departe. Am intrat în citadelă și ne-am instalat în Castille Hotel, chiar înăuntrul zidurilor. Cu pântecul meu ajuns la deplină maturitate și coama căruntă, eram, după Clio, cel mai tânăr oaspete al hotelului. Vă dați seama? De pe terasa acoperișului, aveam o priveliște magnifică asupra întregii insule și am văzut că nu doar capitala La Valletta fusese fortificată cu ziduri de apărare. Întreaga insulă era o fortăreață. În jurul golfurilor porturilor naturale erau o sumedenie de bastioane și întărituri. O navă de croazieră gigantică a operatorului turistic german TUI intra în golf printre donjoane și turnuri de apărare. Nava asta o văzuserăm cu câteva zile în urmă, când era încă în Veneția. La fel ca avioanele, venea din nord. Avea la bord o putere de cumpărare pură de aproximativ patru mii de persoane. Acestea plătiseră pentru biletul lor totuși mai puțin decât proscrișii din sud pentru un loc pe bărcuțele lor șubrede. Dar de ei nu se vedea nici urmă.

Firește că înțelegeam rostul tuturor acelor ziduri. Fiind așezată la jumătatea drumului dintre Europa și Africa, Malta a avut de-a lungul întregii istorii o mare importanță strategică. Cu subtilitatea care îl definea, sir Winston Churchill a rezumat asta în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial caracterizând Malta drept un portavion care nu poate fi scufundat. Istoricii sunt de acord că succesul aliaților pe frontul sudic se datorează în mare parte faptului că au reușit să păstreze Malta. În secolele de demult, Malta era un avanpost al creștinilor în lupta împotriva musulmanilor. Carol al V-lea a dăruit insula în 1530 cavalerilor creștini ai Ordinului Maltez, numiți și Cavalerii Maltezi. Cele mai multe ziduri pe care le-am văzut fuseseră construite de ei. Ei erau trupele de elită ale papei, apărătorii Crucii și linia de apărare în războiul sfânt împotriva hoardelor Semilunii și Iataganului. Și zidurile au funcționat. Mulțumită acestor întărituri, o mică armată de opt mii de cavaleri creștini a reușit, în 1565, să reziste unui asediu al unei armate otomane superioare numeric, de patruzeci de mii de oameni. Este una dintre cele mai importante victorii ale creștinilor împotriva musulmanilor.

Am intrat în oraș. Străzile măturate ca-n palmă sclipeau de curățenie în soarele de primăvară. Totul era curat și în ordine. Nu era nimic care să fi putut deranja un turist mofturos. Aici putea merge în siguranță, în bermudele sale pestrițe care-i lasă descoperite pulpele albe ca brânza, să caute magneți de frigider drăguți. Nu se zărea niciun negru. Până și acordeonistul din piațetă era alb ca laptele. Deși ne aflam într-un colț sudic al Europei, la câteva sute de kilometri de Africa, La Valletta dădea impresia unui oraș nord-european, liniștitor de familiar.

Asta se datora planului stradal clar, rectangular, întipărit în secolul al șaisprezecelea de arhitectul Francesco Laparelli da Cortona pe terenul îndărătnic și deluros și care îi dădea aspectul unei table de șah care a zăcut în ploaie veacuri de-a rândul, s-a îndoit și a devenit astfel impracticabilă. Se datora și numelor simandicoase englezești, precum Merchant Street și Old Bakery Street. Deși se afla la doi pași, Africa era inexprimabil de departe. Totul părea sub control. Puteai mânca pizza sau supă de pește cu praf de curry în care aruncaseră midii pe care trebuia să le scoți cu mâna. La zece seara, orașul era pustiu. Aici nu mai locuia nimeni. Era o insulă de morți și de stafii care încercau să-și regăsească o urmă din viață într-un ghid turistic. Ne-am imaginat că singura lumină care mai arde e cea din marele cimitir catolic.

8

Ne-am plimbat pe străzile măturate ca-n palmă și am vizitat co-catedrala Sf. Ioan, centrul religios al Ordinului Maltez. Bogăția și fastul se revărsau din pereții auriți. Biserica fusese decorată cu operele celor mai buni artiști care trăiau pe continent în acele vremuri. Pardoseala era un mare mozaic de morminte somptuoase ale membrilor ordinului, cavalerii papei, apărătorii singurei adevărate credințe. Erau realizate din marmură scumpă policromă. Pe fiecare mormânt erau trecute nobilele nume ale acestor ostași ai crucii, cu generoasa adăugire a tuturor titlurilor lor sforăitoare. Ordinul Maltez se specializase în două domenii. Nu erau doar militari, ci și medici. În spitalul lor din La Valletta erau îngrijiți cei răniți în războiul sfânt. Pe vremuri, aceasta era principala rațiune existențială a orașului: să-i ajute pe ceilalți. Dar, încă de pe atunci, asta era valabil, firește, doar pentru creștini. Pe luneta de deasupra intrării principale a co-catedralei erau înfățișate ambele activități care au dus la gloria cavalerilor maltezi, într-o frescă magnifică, pictată între anii 1661 și 1666 de către maestrul napolitan Mattia Preti. Este o reprezentare alegorică a triumfului ordinului. În partea dreaptă, este rememorată o bătălie navală împotriva musulmanilor, iar în partea stângă, i se acordă îngrijiri unui creștin. În mijloc, vedem o figură feminină alegorică în cuirasă, purtând un stindard mare cu o cruce, care zdrobește în picioare musulmanii cuceriți.

Pentru tablourile lui Caravaggio fusese amenajat un spațiu de expoziție separat în fosta sacristie, la stânga altarului principal. Lângă tabloul cu tăierea capului lui Ioan Botezătorul (pentru care porniserăm la drum, fiindcă îi promisesem lui Clio în timpul vizitei la distinșii ei părinți, ocrotitorii numelui ei, să-i arăt acest tablou în realitate și fiindcă după aceea mă acuzase de omor din culpă într-un vis) ar fi trebuit să vedem o pânză cu Ieronim din Stridon. Sfântul fusese reprezentat de Caravaggio scriind.

— Coleg cu tine, a spus Clio.

E considerat autorul Vulgatei, traducerea cuvântului Domnului, care vorbea în limbi, în latină uniformizată, ceea ce trebuia să devină și a și devenit versiunea

plină de autoritate a cuvântului lui Dumnezeu.

— Sfântul protector al traducătorilor mei, am zis, care trăiesc ascetic în sărăcie și, cu truda lor de călugări, încearcă să întreacă originalul.

Ne uitaserăm acasă, de pe canapea, la o reproducere a tabloului. Capul chel al sfântului învățat se oglindea, datorită structurii tabloului, într-un mod sugestiv și înspăimântător, într-un craniu de pe masa lui de scris. Deoarece s-a cufundat un moment în meditație, deasupra unui pasaj aflat într-unul dintre volumele *in folio* de pe biroul său și și-a lăsat o clipă mâna dreaptă să se odihnească, condeiul lui se află, fără ca el să-și dea seama, la doar câțiva centimetri de rânjetul gol al morții. Dar pana țâșnește mândră, ca un deget mijlociu îndreptat spre chipul hâd al efemerității mute.

Între timp, datorită lui Clio, devenisem atât de obsedat de povestea de viață a lui Caravaggio, de condamnarea lui la moarte și de teama lui de decapitare, încât mi se părea că găsisem un al doilea nivel de semnificație în tablou. Craniul este și separat de trunchi. Juxtapunerea condeiului și a simbolului prin excelență al morții evocă sentința, semnată de un patriarh sever al Bisericii, care este adâncit în subtilitățile sale teologice și nu-l învrednicește nici măcar cu o privire pe nefericitul pictor care îi face portretul și pe care îl osândește. Mi se părea o interpretare frumoasă, deși eu eram cel care o spunea, dar Clio doar a zâmbit așa cum zâmbea când îmi vedea o pată pe cămașă sau când lăsam pastele prea mult pe foc.

Se spun povești frumoase despre Ieronim din Stridon. Și, cu asta, nu mă refer la anecdota în care, în timpul ascezei sale din deșert, a fost vizitat de un leu cu un ghimpe în labă, pe care i l-a scos cu grijă și dragoste, și, din recunoștință, leul a continuat să-l urmeze și să-l apere pretutindeni. Asta e puțin prea în stil Disney. Mult mai fascinantă este povestea care s-a petrecut mai înainte, când era încă în floarea vârstei și în centrul puterii. Era anul Domnului 382. Ieronim era secretarul personal al papei Damasus I la Roma și favoritul la succesiunea acestuia. Dar, în pofida faptului că se declara un apărător implacabil și ultraconservator al celibatului, care nu era urmat atât de serios pe atunci, el avea o forță de atracție fantastică asupra femeilor. Sau tocmai de aceea. S-a ales cu un adevărat harem de discipole devotate din rândul femeilor aparținând celor mai sus-puse cercuri ale Romei. Una dintre ele era Blaesilla, un vlăstar de douăzeci de ani din ginta Cornelia, ilustra familie care, în Antichitate, dăduse nu mai puțin de 106 consuli și nu-și pierduse niciun dram din influență. Blaesilla a murit la scurt timp după ce devenise discipola lui Ieronim. Postise cu prea multă fervoare. Acest lucru i-a fost imputat lui Ieronim. Șansa lui de a-i urma la succesiune papei s-a spulberat. A trebuit să fugă din Roma.

Dar mă abat de la firul poveștii. Această istorisire nu are nicio relevanță pentru ce trebuie să povestesc aici, căci departe de mine ideea de a sugera că morala poveștii este că femeile, cu cât te porți mai urât cu ele, cu atât fug mai tare după tine, și cu atât mai puțin aș vrea să fac loc gândului că și viceversa este la fel de adevărat și că am înstrăinat-o pe Clio de mine pentru că îi cântam prea mult în strună și eram prea îndrăgostit de ea. Nu voiam să mă gândesc la asta în acel

moment și, în plus, eram prea ocupat să îi distrag atenția, cu sărutări pe gât, de la ura ei pentru omenire, care începea să se manifeste deoarece trebuia să stăm la rând la casa de unde trebuia să cumpărăm un bilet special pentru spațiul de expoziție din fosta sacristie și care amenința, în scurt timp, să ia forme incontrolabile la vederea semenilor noștri care stăteau la rând.

— Ce caută aici toți oamenii ăștia? a șuierat. Chiar nu pot să născocesc nici măcar un motiv pentru care ar trebui să ne facem comorile accesibile pentru americanii și chinezii în pantaloni scurți. Le put picioarele și n-au nici cel mai mic habar de semnificația și valoarea tablourilor pentru care stau la coadă. Crezi că un chinez știe cine a tradus Vulgata? Cu selfie stickul lui și șapca lui ridicolă? Și ce treabă are un american, a cărui cultură generală constă în faptul că poate deosebi între ele două tipuri de cola, cu temerile existențiale ale unui artist complex și ambiguu precum Caravaggio? Nici măcar nu știe cu aproximație despre ce mileniu vorbim. Și atunci, după tine, trebuie să ni se pară normal ca el să calce cu adidașii lui pe pământul nostru sacru și să ne încețoșeze comorile cu răsuflarea lui infectă. Cât costă un bilet de intrare aici, de fapt? Patru euro. Vezi? E ridicol. Mult prea ieftin. Ar trebui să coste cel puțin de o sută de ori mai mult. Sau Caravaggio ar trebui să poată fi vizitat doar cu programare, cu cel puțin un an în avans, cu o motivare scrisă după un examen de admitere. Dar, în loc să facem asta, noi ne azvârlim trecutul la reduceri. Ce neobrăzare. Și ce mă tot pupi atâta pe gât ca prostul? Poți să încetezi?

În cele din urmă, nici măcar nu am putut vedea bine operele lui Caravaggio. Prea mici, prea departe, prea bine protejate și securizate, slab iluminate și prea multă lume, mult prea multă lume. Nici măcar nu se uitau la tablouri. Erau prea ocupați ca, întorși cu spatele la pânze, să facă selfie-uri, în care Caravaggio trebuia să fie pe fundal, abia recognoscibil.

— Vedeam mai bine tablourile în cărțile tale, acasă, pe canapea, am zis.

— Nu are niciun sens să stăm aici, a zis Clio. E complet ridicol.

9

S-a întâmplat într-o dimineață în lobbyul hotelului nostru. Am luat micul-dejun și ne-am îmbrăcat ca să mergem în oraș. Clio purta fusta ei creion neagră tivită cu dantelă, o bluză de mătase mov și un sacou negru simplu, dar șic, de la Armani, iar eu costumul meu gri cu dungulițe albe, o cămașă albă cu butoni auriți și o cravată uni mov cu un ac aurit. Când eram pe punctul de a ieși pe ușă, ea și-a dat seama că își uitase ochelarii de soare. S-a dus înapoi sus ca să și-i ia. Am așteptat-o, uitându-mă la reproducerile unor peisaje vechi din oraș și la hărțile Vallettei atârnate în scop decorativ în lobby.

Pe scara largă din lemn a coborât un client al hotelului. L-aș descrie ca pe un bărbat voinic și cu un început de chelie, aflat la vârsta la care bărbații, pentru a exercita o forță de atracție asupra femeilor, trebuie să mizeze mai mult pe status și pe poziția socială decât pe imaginea lor din oglindă. Burta lui de băutor de bere

era în mare parte, dar nu de tot, acoperită de un tricou spălăcit și decolorat. Capul lui era umflat și roșu ca racul de la vacanță și toate neplăcerile adiacente. Purta o pereche de ochelari de soare din plastic cu șnur, care se voiau a fi sport, și niște bermude care aveau un imprimeu cu floricele în culori țipătoare, de sub care pulpele albe ca brânza se bulbucau ca niște bășici de porc pline. L-am salutat pentru că mi s-a părut nepoliticos să nu o fac.

— Cineva trebuie să vină sus, mi-a zis în engleză. Nu se trage apa la WC.

— Îmi pare rău să aud asta, i-am zis. Dar mă tem că nu vă pot ajuta. Nu lucrez aici.

M-a privit ca și când nu mă credea, dar apoi și-a adresat totuși problema funcționarului de la recepție.

A fost un incident neînsemnat, dar, când m-am gândit mai târziu iar la el, am început să mă enervez retroactiv. Faptul că acel turist împopoțonat fără pic de gust mă luase drept un angajat al hotelului mai era cum mai era. Dar că fusese atât de sigur pe el atunci când greșise mă irita, pentru că știam cauza. Mă luase drept un membru al personalului fiindcă purtam costum și cravată. Nu-i trecuse prin cap că aș fi putut fi, asemenea lui, un client al hotelului și, una peste alta, nu mai puțin turist decât el, pentru că eu nu umblam îmbrăcat la fel ca el, cu o lejeritate exhibiționistă, în chiloți de vacanță cu șlapi de plajă. Și, de fapt, avusese dreptate. Asta mă enerva cel mai tare. El reprezenta norma. Din punct de vedere statistic, asta era fără îndoială valabil. Eu eram ciudatul ieșit din comun.

Și, dacă am fi fost într-o stațiune litorală, aș mai fi înțeles. Și în Lloret de Mar m-aș îmbrăca elegant, un domn nu trebuie să îngăduie niciun compromis în această privință, dar aș fi putut totuși înțelege dacă, îmbrăcat în costum și cravată atent aleasă, aș fi fost urmărit cu privirea cu o oarecare uimire la discoteca de pe plajă. Dar aici eram în orașul istoric La Valletta, bastionul vechi de secole al Crucii împotriva Iataganului, leagănul Ordinului Maltez, cartierul general al templierilor, unde artiști din întreaga Europă își oferiseră serviciile și unde se scrisese istoria continentului. Dar și aici eram singurul bărbat îmbrăcat respectuos în mijlocul unor hoarde de barbari în haine de plajă. Singurii care purtau cravate și sacouri erau într-adevăr chelnerii, portarii hotelurilor de lux, funcționarii de la centrul de turism, băieții de la parcare și supraveghetorii din muzee. Greșeala pe care o făcuse turistul în acea dimineață în lobbyul hotelului nostru era absolut de înțeles și tocmai asta era atât de absurd, de ridicol și de caraghios. Chiar aveam de ce să mă enervez.

Pe vremuri, lumea era ușor de înțeles. Recunoșteai domnii după pălării, sacouri și cravate, iar ei se lăsau slujiți de lucrătorii de rând cu șepci și de plebea în zdrențe. Nu zic că era lumea ideală, dar avea o anumită logică. La un moment dat în istorie, aceste două roluri au făcut schimb de costume. În ziua de azi este exact pe dos, ceea ce face ca totul să fie încă limpede, dar mai puțin logic. Poți recunoaște clasa bogătanilor, care are bani de cheltuit, după faptul că își permite să stea tolănită la terasă, arătând cât mai neglijent în haine decolorate, în vreme ce personalul se deosebește de clientela sa prin aspectul său imaculat și neșifonat.

Poți recunoaște chelnerul după papion, somelierul după costumul lui din trei piese, iar portarul, după cravata lui elegantă în culori discrete, pe când onorații lor clienți sunt conduși la masă îmbrăcați în haine ordinare de plajă.

Partea ciudată este că acești turiști îmbrăcați fără pic de gust și de jenă poartă la ei acasă, în Germania, Danemarca, Țările de Jos sau America, cel mai probabil, costum și cravată, la slujba lor de la bancă sau de la firma de asigurări. Dar și asta urmează paradoxala logică modernă, fiindcă acolo ei sunt personalul. Își consideră costumul o cămașă de forță și cravata – un arcan care îi ține legați de traiul lor de sclavi plătiți. În vreme ce odinioară îmbrăcămintea îngrijită era o manifestare a civilizației înnăscute și a respectului pentru cei din jur, în prezent ea este uniforma obligatorie a unui trai de iobag, pe care, în timpul liber, oamenii o schimbă cât mai repede cu o ținută diametral opusă eleganței, percepută ca o obligație.

Dar, în același timp, se mândresc cu slujbele, stresul, salariile, mașinile luate în leasing, birourile și costumele lor obligatorii. Sunt simboluri de statut. Dar simbolul de statut suprem sunt bermudele cu șlapi. Dacă în biroul principal al unei multinaționale dai peste cineva care umblă îmbrăcat astfel, poți fi sigur că el e barosanul. *He doesn't give a fuck*, știi tu, și își permite. Este admirat din adâncul sufletului pentru asta. El este modelul. Toată lumea și-ar dori să întoarcă milioane cu lopata dând telefoane pe marginea piscinei, între două cocktailuri. Ăsta e rolul pe care încearcă să-l joace în vacanță. *They don't give a fuck* pentru cele trei săptămâni în care șeful nu le suflă în ceafă și vor să o și arate.

Dar ce s-a pierdut în cadrul acestei schimbări a ținutelor la nivel mondial este respectul pentru cei din jur. Acesta e considerat drept o obligație a bietului sclav plătit, impusă de sus. Când poți da la o parte această obligație și, fără pic de respect pentru cei din jur, îți poți da frâu liber hedonismului și egoismului tău arogant, atunci chiar ai ajuns cineva. În timpul celor trei săptămâni de vacanță, se bucură de asta în mod anticipat.

Potrivit noii religii, universale și cinice, a neoliberalismului, nu doar că singurul țel mântuitor este de a câștiga cât mai mulți bani și de a-i cheltui într-o liturghie permanentă și depravată a consumerismului, ci, mai mult, este o virtute să urmărești acel țel cu cât mai puțină considerație pentru seamănul tău. Respectul pentru alții nu se potrivește cu mentalitatea de învingător pe care o admirăm și ne învățăm copiii să o aibă. Egoismul este o condiție a succesului. Un antreprenor altruist este un antreprenor prost, iar slujba religioasă neoliberală le cere tuturor credincioșilor să se convertească la antreprenoriat și să se arunce plini de dăruire în jocul învingătorilor și al învinșilor, în care fiecare învingător învinge în mod deliberat în detrimentul celorlalți. Astea sunt regulile. Așa se joacă jocul. Cine dă de veste că nu dă doi bani pe lume, în timp ce își satisface fără scrupule propriul hedonism, este un sfânt și un exemplu pentru noi toți. Asta e în neregulă cu lumea. De asta turiști pe jumătate dezbrăcați poluează orașele istorice ale bătrânului nostru continent cu prostul lor gust.

În fine, acestei ultime părți cu analiza neoliberalismului poate trebuie să-i dau un alt loc în versiunea definitivă a cărții mele. Probabil cer cam mult așteptând ca

cititorul să-mi împărtășească concluziile pe baza unui incident în care un turist prost îmbrăcat m-a luat drept angajat al hotelului. Dar să știți că am dreptate.

10

Vizita la co-catedrala Sfântului Ioan nu fusese nimic mai mult decât o orientare preliminară pentru adevărata noastră misiune. Nu ne-am așteptat ca tabloul lui Caravaggio, considerat pierdut de secole întregi, incredibilul său autoportret ca Maria Magdalena, să fie acolo, în locul vizitat zilnic de mii de turiști, atârnat într-o capelă mică și întunecată, cu o plăcuță greșită lângă el. Ceea ce căutam noi nu putea fi găsit atât de ușor. Intraserăm în alte câteva biserici la întâmplare, dar, din păcate, nici acolo nu părea să se găsească acea pânză de o valoare inestimabilă. Nici în muzeul orașului nu am dat de ea.

— Cum funcționează în practică treaba asta, am întrebat în timpul mesei de prânz, care consta dintr-un iepure nedefinit într-o tocană apoasă, să faci descoperirea secolului? Întreb doar, căci, la urma urmei, e domeniul tău. Ar fi o idee să mergem să întrebăm la biroul de turism dacă ei știu unde se găsește tabloul? Poate au un pliant. E doar o sugestie. În orice caz, asta mi se pare o abordare mai sistematică decât procedura pe care am urmat-o până acum.

— E un joc, a zis Clio. Îl putem câștiga doar dacă îl jucăm.

— Exact ca dragostea.

— Nu. În dragoste nu e vorba de noroc. Și cine iubește ca să câștige sau ca să găsească ceva nu e capabil să iubească. În jocul numit dragoste, trebuie să muncești din greu ca să nu pierzi. De aceea, dragostea nici nu este un joc plăcut. Singurul motiv pentru a-l juca este că e prea târziu să refuzi participarea.

— Complimente pentru cinism, am zis. Parcă mă aud vorbind pe mine însumi. De unde vine asta, așa, din senin?

— Tu nu vorbești deloc așa, a zis. Tocmai asta e problema. Ești mult prea îndrăgostit ca să fii cinic, în vreme ce, în același timp, nu-ți dai seama că încă trebuie să înveți să muncești pentru dragoste. Singurul lucru față de care poți fi cinic e meseria mea.

— Ai dreptate, am zis. Scuze.

— Vezi?

Ca să mă revanșez, m-am gândit cât mai repede la un plan constructiv. Am propus să căutăm pe Google, pe smartphone, locuri care au o anumită legătură cu Ordinul Maltez și m-am și apucat de treabă. M-a privit cu milă. Ca întotdeauna, ea avea un plan mai bun.

— Dacă pornim de la ipoteza că tabloul a fost adus în 1610 în Malta, a spus, și că a fost păstrat aici în tot acest timp, până în ziua de azi, trebuie să găsim o explicație pentru faptul că nu a fost găsit niciodată. Singura explicație plauzibilă pentru asta e că nu a existat vreodată intenția să fie descoperit. E ascuns undeva. Care e cea mai bună ascunzătoare pentru un astfel de tablou? Îl poți pune într-un

dulap din pivniță sau zidi în peretele fără deschizături al unei temnițe, dar atunci te expui mereu riscului ca, în decursul generațiilor viitoare, cineva să devină curios sau, din motive practice imposibil de prevăzut, să înceapă să renoveze. O ascunzătoare care e uitată nu e niciodată sigură. Ca să ții ceva cu adevărat ascuns ai nevoie de un păzitor al comorii, care-i ține la distanță pe neștiutori și care poate interveni în caz de nevoie, dacă se schimbă circumstanțele. Dar paznicii sunt muritori. Trebuie să te îngrijești să fie înlocuiți la timp de noi străjeri. Cum organizezi un șir de temniceri care să păzească o taină din generație în generație?

— Un ordin monahal, am zis.

— Foarte bine, Ilja. Dar puterea este și slăbiciunea. Un lucru e doar la fel de puternic precum cea mai slabă verigă a lui. Căci, dacă un ordin păstrează o taină vreme de generații, te expui mereu riscului să fie vreunul printre ei care să nu-și poată ține gura și care să trădeze taina. Cum previi asta, Ilja?

— Habar n-am, am zis.

Chiar n-aveam.

— Eu știu, a zis Clio. Trebuie să-ți adăpostești taina la monahi care nu au voie să vorbească.

— Călugări care au depus un jurământ de tăcere.

— Da, ar merge. Dar există o variantă și mai bună. Călugărițe care au depus un jurământ de tăcere. Măicuțe izolate de restul lumii. Există ordine de călugărițe numite „moniale", care rămân strict în perimetrul unei mănăstiri și nu au voie să aibă niciun fel de contact cu lumea exterioară. Își petrec viața în spatele gratiilor, într-o mănăstire înconjurată de ziduri, pe care nu au voie să o părăsească niciodată. Bunurile sunt livrate la mănăstire și luate în primire prin intermediul unui mecanism de placă turnantă. Până și sfânta împărtășanie o primesc printr-o mică deschizătură în ușă. Și în niciun caz nu au voie să vorbească vreodată. Când comunicarea nu poate fi evitată, se folosesc de limbajul semnelor. O asemenea mănăstire ar fi cel mai bun loc ca să ascunzi și să ții tăinuit un tablou. Cu atât mai mult dacă te gândești despre ce tablou e vorba.

— Maria Magdalena.

— Măicuțele se identifică cu ea. Toate se simt niște păcătoase care se căiesc, asemenea Mariei Magdalena în deșert. Și, în singurătatea nopții, pe priciurile chiliilor lor, toate se simt mireasa lui Cristos. Ar păzi tabloul cu prețul vieții.

— Și acum o să-mi spui că o mănăstire dintr-asta e aici, în Malta.

— Surorile Ordinului Sfântului Ioan de Ierusalim.

— Dar cum intrăm acolo? Nu prea avem cum să sunăm și să stabilim o întrevedere ca să le dezvăluim taina.

— Am făcut asta deja.

— Dar cum? Presupun că surorile care au depus jurământ de tăcere nu răspund la telefon.

— La sărbători speciale, biserica lor este deschisă și pentru credincioșii de rând. La acele ocazii, ele asistă la slujbă din spatele unui grilaj de fontă. Și, la solicitare expresă, pentru scopuri științifice, biserica poate fi și vizitată. Dacă suni la numărul lor de telefon, auzi cum cineva răspunde, însă fără să scoată o vorbă.

Au un sistem cu un clopoțel. Trebuie să pui întrebări la care se poate răspunde cu da sau nu și, dacă răsună o singură dată clopoțelul, răspunsul este da și de două ori înseamnă nu. Am explicat cine sunt și am propus o oră. S-a auzit un singur clinchet.

— Incredibil, am zis. Și când este întrevederea noastră?

— Acum.

11

Ușa bisericii era închisă. Clio a sunat la numărul special să anunțe că am ajuns. Nu a răsunat niciun clinchet de clopoțel, deoarece nu fusese pusă nicio întrebare. Am așteptat. După zece minute, am chibzuit dacă să sunăm din nou și să întrebăm în mod explicit dacă ni se va deschide. Dar nu doream să deranjăm prea tare, nu eram niște turiști insistenți, deci am mai așteptat puțin.

Am auzit un huruit de zăvoare vechi de secole. Ușa a scârțâit. O călugăriță cu un chip frapant de tânăr și-a scos capul de după colț și ne-a făcut semn că putem intra. Zâmbea. Am mers după ea, în biserică, dar, odată ajunși înăuntru, a dispărut fără urmă.

— Maria Magdalena nu-i aici, a șoptit Clio.

I-am zis că trebuie să căutăm mai bine. Am studiat capelele laterale. Era întuneric în biserică. Altarul înfățișa o răstignire. De o parte și de alta a altarului principal se aflau alte picturi. Erau atârnate sus. Era prea întuneric pentru a vedea ce reprezintă.

— Voi suna să întreb dacă se poate aprinde lumina, a zis Clio.

Mă îndoiam că e o idee bună. Mi se părea jenant. Dar nici n-aveam să devin vreodată un bun istoric de artă. Cu fermitatea cuiva obișnuit să pună importanța cercetării științifice deasupra curtoaziei, ea își scosese deja telefonul mobil. De undeva dinăuntru ni s-a aprins lumina.

Nu era niciun tablou cu Maria Magdalena. Cel din stânga îl înfățișa pe Sfântul Sebastian, iar cel din dreapta, pe Sfânta Ursula, ambii uciși cu arc și săgeți. Am vrut să merg mai departe, dar lui Clio i se trezise brusc interesul pentru aceste tablouri, în căutarea cărora nu porniserăm. A zis că e fără îndoială școala genoveză și că nimeni nu cunoaște acele pânze. A început să le fotografieze. Dar erau atârnate prea sus. Înainte să o pot opri, se urcase deja pe altar în fustiță și pe tocuri.

În acel moment, au intrat turiști în biserică, mai întâi un cuplu american în vârstă și apoi o familie italiană cu doi copii. Văzuseră deschisă ușa bisericii și veniseră să-și potolească setea de cultură, ca să spunem așa. Eram de părere că trebuie să le fac vânt pe ușă afară, dar acest lucru nu era de ici, de colo. În loc de asta, am început să mă enervez în mod ostentativ cum șopteau prostește și cum se strecurau cu grijă. Noi aveam dreptul să fim acolo, iar ei purtau haine de vacanță și adidași confortabili. Noi de ocupam de cercetare științifică, în vreme ce ei probabil că nici măcar nu-l puteau deosebi pe Sfântul Sebastian de Sfânta Ursula.

Poftim, ce vrei mai mult? Deoarece Clio fotografia tablourile, a trebuit musai ca și ei să le facă poze. În timp ce-și țineau în frâu, aparent fără efort, odraslele alea teatral de tăcute.

— Ilja, a strigat Clio, tu ești mai înalt.

S-a dat jos de pe altar și mi-a dat aparatul foto.

— Nu te plânge. Pentru mine, e important.

În timp ce eu, urcat pe altarul bisericii, fotografiam tablouri de seamă, iar Clio îmi striga de jos ce detalii sunt importante pentru ea, turiștii chiar au început să dea semne că îi deranjăm.

— Aproape că ți-e rușine să fii turist italian, a șoptit puțin prea tare către soțul ei scorpia de italiancă, știind că o putem înțelege.

Dar asta-i lumea întoarsă pe dos, băieți. Voi sunteți turiștii aici, nu noi. Noi aici muncim, știți, pe când voi faceți paradă cu timpul vostru liber, în mod ostentativ și de prost-gust. Venim noi cumva la voi la birou să șușotim politicos, încălțați în șlapi? Noi avem respect pentru comorile vechi de secole din această biserică, în vreme ce voi probabil nici măcar nu știți ce-i aia o biserică.

Când Clio a fost în sfârșit mulțumită de prim-planurile mele, iar eu m-am dat jos de pe altar, dărâmând din greșeală un candelabru din bronz, care a zdrăngănit cu un vacarm exagerat pe pardoseala din marmură a bisericii, am văzut că proasta și grasa de americancă se adâncise în rugăciune, îngenuncheată în prima bancă. Lacrimile îi brăzdau obrajii. Între timp, familia italiană părăsise fără zgomot biserica.

— Haide, a zis Clio. Plecăm.

— Nu ești dezamăgită că n-am găsit tabloul? am întrebat-o.

— Am găsit alte două tablouri. Tot nu pricepi nimic din joc, așa-i? Ah, Ilja, mai ai atâtea de învățat!

12

În ultima zi ne-am dus, pentru că promisesem să mai scriu și un articol, în căutarea locului unde fuseseră îngropați cei douăzeci și patru de morți recuperați din naufragiul navei cu refugiați. S-a dovedit a fi destul de complicat. Am cerut informații la recepția hotelului, la biroul de turism și în diverse alte locuri și pretutindeni am avut impresia că pun o întrebare care e percepută drept dureroasă sau nepotrivită. De abia după îndelungi insistențe am aflat că fuseseră îngropați în cimitirul special pentru străini, numit Addolorata, unde erau înmormântate și victimele străine din cel de-Al Doilea Război Mondial. Nu era departe de La Valletta.

Am luat un taxi. Șoferul ne-a zis că cimitirul e închis. Nu l-am crezut și am insistat să ne ducă acolo. Dar avea dreptate. Am început să sun. După câteva telefoane, am dat de cineva care lăsa impresia că poate oferi informații. Cimitirul era într-adevăr închis. Pentru o perioadă nedeterminată. Cât timp anume? Nu putea spune. Urma să se redeschidă, dar nu în scurt timp. Dacă asta avea ceva de-

a face cu cele douăzeci și patru de morminte noi? Nu, nu avea nimic de-a face. Atunci care era problema? Nu știa sigur. Întreținerea. Probabil era din cauza lucrărilor de întreținere.

Mă vedeam nevoit să consider cea mai importantă parte a misiunii mele dusă pe apa sâmbetei. Dar n-am lăsat lucrurile așa, adică vreau să spun că mai ales Clio nu a lăsat lucrurile așa. A început să considere și această căutare un joc. Și unul dintre jocurile ei preferate era să pună contactele ei în legătură cu contactele contactelor ei. Printr-o cunoștință a unei prietene a mamei ei, a dat într-un final de urma lui Niccolò Zancan, un ziarist care lucra pentru *La Stampa* și care, potrivit mesajelor sale de pe Twitter, se afla în Malta când cadavrele ajunseseră în port. Postase și o fotografie de la înmormântare două zile mai târziu. Poate era încă în Malta, a sugerat ea. S-a dovedit că nu era așa. Plecase deja. Dar i-a trimis lui Clio notițele pentru articolul pe care îl scrisese în urma experiențelor lui și ne-a ajutat să dăm de înregistrarea video a înmormântării.

Asta mi-a permis să reconstruiesc în detaliu ce se întâmplase cu cele douăzeci și patru de cadavre. Au ajuns în Malta în saci negri din plastic. Fiecare dintre ele avea un cartonaș legat de degetul de la picior, pe care ar fi fost scris cu o cariocă numele, dacă ar fi fost cunoscut. Acum apărea doar: „Unknown number 7", „Unknown number 11", „Unknown number 3". Douăzeci și patru de morți fără nume. Au fost aduși la morga spitalului Mater Dei pentru autopsie. Cu toții proveneau din zone ale Africii de la sud de Sahara, din Eritreea și Somalia, potrivit aprecierii anatomopatologului. Douăzeci și trei de bărbați adulți și un adolescent. De la fiecare dintre ei s-a recoltat câte o mostră ADN. Nu se știe niciodată, poate în viitor se va prezenta un apropiat sau un membru al familiei, căutând pe cineva care odată avea un nume și era iubit.

Au fost îngropați pe un teren special, împrejmuit, al cimitirului Addolorata pentru cetățeni străini, rezervat pentru morții fără nume. Pe înregistrarea video se vede cum militarii duc sicriele la morminte. Acestea sunt găuri în pământ, tăiate în gresia de culoare ocru. Nu are loc nicio ceremonie. Pentru că nimeni nu știe cine sunt morții și cărei religii îi aparțineau în timpul vieții, se preferă evitarea ceremoniei religioase. Astfel, în orice caz, n-ai cum să greșești. Ce te surprinde cel mai mult pe înregistrarea video e faptul că aproape nimeni nu asistă la înmormântare. Vezi vreo zece negrese cu văluri albe. Probabil că sunt locuitoare ale Maltei venite să le aducă ultimul omagiu celor fără nume, știind că ar fi putut fi niște compatrioți. În rest este doar tăcere. Fără nume, fără să fie jeliți și aproape fără martori, sunt coborâți în pământ într-un colț pentru morții necunoscuți, în groapa de gunoi pentru străini. Destinația lor finală este să cadă în uitare în neantul istoriei.

Am realizat că, în mod dureros, faptul că n-am reușit să le vizităm mormintele e corect din punct de vedere simbolic. În realitate, ei nu mai existau. M-am gândit că, în articolul meu, pentru efect, trebuie să accentuez contrastul dintre aceste douăzeci și patru de morminte fără nume și de negăsit și covorul de morminte cu nume răsunătoare și titluri sforăitoare ale cavalerilor maltezi din toate colțurile lumii, care acoperea pardoseala co-catedralei în marmură

policromă și scumpă.

Potrivit notițelor lui Zancan, ei fuseseră îngropați lângă mormintele a douăzeci și unu de oameni fără nume care pieriseră înecați într-o catastrofă maritimă asemănătoare pe 11 octombrie 2013 și lângă un eritreean care se înecase când încercase să evadeze din centrul de primire al Maltei, într-o barcă. Ultima informație m-a șocat. Am dat peste mai multe mărturii ale imigranților care ajunseseră în viață în Malta și n-au fost deloc ușurați dându-și seama unde se află. Zancan îl cita pe un tânăr sirian numit Molhake Al Roasrn, care ajunsese în Malta din portul libian Zuwarah și care bătea din picior de furie. „Asta nu-i Europa", țipa el. „Voiam să merg în Italia și, de acolo, în Suedia. Aia e Europa. Nu asta. N-am bătut atâta amar de drum ca să ajung aici."

Din cercetări ulterioare, am aflat că guvernul Maltei a înăsprit drastic politica de imigrări, din anul de vârf 2009, când au sosit pe insulă trei mii de refugiați. Navelor nu li se mai permite accesul în apele teritoriale malteze. Sunt direcționate către teritoriul Italiei. Lasă-i pe italieni să rezolve problema. Misiunea de salvare italiană Mare Nostrum a fost o binecuvântare pentru maltezi. Puținii care reușeau să se strecoare ca prin urechile acului, trecând de severa pază de frontieră, și reușeau să ajungă pe insulă erau reținuți fără milă. Chiar și minorii ajungeau la închisoare. Diverse organizații pentru refugiați se plâng de ani de zile de această încălcare a tratatelor privind refugiații și a drepturilor omului. Cei vii nu sunt bineveniți în Malta. Doar morții primesc adăpost acolo.

Am cumpărat un ziar, *Times of Malta*, de la un chioșc din La Valletta. Pe prima pagină era un articol scurt al jurnalistului Kurt Sansone în care discuta cele mai recente statistici ale imigrației. Rezultă că, în tot anul precedent, au ajuns în Malta, cu bărcile, în total 568 de imigranți. Au venit în cinci bărci diferite. Cinci. Într-un an întreg. În Italia sunt vreo cinci pe oră. Dar Malta a rezolvat problema. În același ziar era un articol mare și entuziast despre faptul că turismul în Malta a crescut iarăși în mod spectaculos. Și mai era o știre despre o hartă unică a Maltei din perioada napoleoniană ce fusese regăsită. Marea din sudul insulei, care, în zilele noastre, este ruta disperată aleasă de refugiați în căutarea unui viitor, se numea pe acea hartă Marea Barbarilor sau Marea Africană.

Aici a trebuit să adaug în articolul meu o descriere a marii fresce a lui Mattia Preti din co-catedrală, care este o alegorie a triumfului Ordinului Maltez sub forma unei figuri feminine în platoșă, care poartă un drapel fluturând cu semnul crucii și calcă în picioare musulmanii cuceriți. De când lumea și pământul, insula a fost avanpostul în războiul sfânt al Crucii împotriva Iataganului. Cei douăzeci și patru de morți fără nume au fost îngropați într-un cimitir pentru victime de război. A trebuit să scriu că se potrivește mai bine decât credeam.

— E vreo moschee pe aici? l-am întrebat pe taximetristul care ne ducea înapoi la aeroport.

A fost nevoit să se gândească îndelung.

— Aici sunt 365 de biserici, câte una pentru fiecare zi a anului.

A depășit înjurând un autobuz.

— Cred că e o singură moschee, undeva, într-un cartier mărginaș.

L-am întrebat ce părere are despre problema imigrației.

— Aici n-avem problema asta, a zis.

În concluzia articolului meu, a trebuit să scriu că taximetristul avusese dreptate. Nu se zărea picior de negru pe străzile pitorești și curățate ca oglinda din La Valletta. Nicăieri în Europa nu te afli mai aproape de Africa decât în Malta, dar, în Malta, Africa e mai departe decât oriunde altundeva în Europa. Acesta este misterul maltez. Poate că ăsta ar fi un titlu bun pentru articolul meu: „Misterul maltez". Și, evident, există o legătură între combaterea riguroasă și voita invizibilitate a imigrației din Africa și înfloritoarea industrie a turismului. Negrii pe străzi n-ar face decât să sperie turiștii. Conducerea insulei a făcut eforturi evidente să fie ospitalieră cu străinii albi cu putere de cumpărare și asta nu se prea potrivește cu ospitalitatea față de străinii de culoare fără posesiuni.

Aș putea exprima același lucru și mai poetic. Insula, care pare să fie pe jumătate un cimitir, trăiește, atât cât o face, în trecut. Singurul lucru pe care îl mai poate vinde este bogata sa istorie. De aceea, vrea să atragă vizitatori care vin pentru trecut și trebuie să țină departe vizitatorii aflați în căutarea unui viitor. Sugestia că, prin asta, insula devine o metaforă pentru întreaga Europă o voi lăsa în seama cititorului.

CAPITOLUL NOUĂ

OASPEȚI NOI

1

Astăzi au ajuns oaspeți noi la Grand Hotel Europa. În puține alte hoteluri din lume, oamenii ar fi tentați să deschidă un capitol cu această întâmplare, dar aici e vorba de primii nou-veniți de când eu însumi m-am instalat aici.

Odată, cu mult timp în urmă, am mers în vacanță pe insula greacă Kythera. Asta se întâmpla pe vremea când încă învățam greaca zeilor, călătoream prin Grecia sub soarele necruțător în fiecare vară și încercam să-i alung cu puterea gândului pe toți ceilalți turiști, precum și orice clădire ridicată după nașterea lui Cristos, într-o încercare de a prinde un crâmpei din vechea Eladă, unde se vorbea limba pe care o descifram la lumina lămpii tot restul anului. Evident, nu aveam nevoie de un ghid de călătorie ca să știu că insula Kythera e locul unde s-a născut Afrodita din spuma mării, dar *Lonely Planet*, pe care îl vârâsem în rucsac numai de dragul informațiilor practice, menționa un alt lucru, pe care nu-l știam și care m-a făcut să fiu foarte atras de insulă.

Cu niște ani în urmă, se organizase în Kythera un referendum cu întrebarea dacă trebuie instalate acolo facilități pentru turism și, cu acea ocazie, votaseră doar doi locuitori pentru. Nu două procente, ci doi oameni. Ceilalți fuseseră împotrivă. *Lonely Planet* explica și de ce. O mare parte a populației insulei emigrase în Australia. Aproape toți cei care mai locuiau pe insulă aveau rude în Australia, care le trimiteau regulat bani. Nu aveau nevoie de veniturile pe care le-ar fi putut, eventual, genera turismul și își puteau permite luxul de a acționa după zicala înțeleaptă că turismul trebuie ținut la distanță cu orice preț dacă vrei să păstrezi ce ți-e drag.

Deoarece pe atunci eram un turist tipic care nu se considera turist, Kythera era o insulă pentru mine. Se ajungea greu acolo. Chiar și în sezonul de vârf,

mergeau acolo doar două nave pe săptămână, pe timp de noapte, din îndepărtatul orășel-port Gythion din Peloponez, unde Paris o răpise pe Elena pentru noaptea nunții lui pusă la cale de Afrodita, mai înainte de a naviga de acolo către Troia, cu ea la bord drept pradă. Și, odată ajuns pe Kythera, nu a fost ușor să găsesc cazare. Am închiriat o motoretă în Hagia Pelagia, portul unde ancora bacul și unde nu mai era nimic în rest, și am mers cu ea în celălalt capăt al insulei, spre orașul Kapsali, cu golful dublu, unde am reușit până la urmă să închiriez o cămăruță spartană.

În rest, nu era nimic de făcut pe insulă și, în decurs de o săptămână, i-am cunoscut pe toți străinii, pe care-i numărai pe degete, care fuseseră atrași, la fel ca mine, de absența turiștilor și care, la fel ca mine, nu aveau nimic de făcut. Cea mai mare (și, de fapt, singura) atracție era să mergem cu motoretele noastre de două ori pe săptămână la Hagia Pelagia și să ne uităm la cei doi-trei turiști noi care fuseseră atât de naivi încât să debarce pe Kythera. Era un fel de meta-turism de dezastre. Ca turiști, ne frecam palmele de bucurie văzând problemele de care se loveau alți turiști în lipsa infrastructurii și a facilităților.

Mi-am adus aminte de asta la sosirea noilor oaspeți la Grand Hotel Europa. Deși venirea lor nu coincidea cu ora vreunei mese sau gustări, când oaspeții permanenți erau așteptați într-una din sălile de jos, aproape toată lumea și-a făcut apariția, aparent întâmplător, în holul principal și în încăperile alăturate, prefăcându-se că vizitează biblioteca, apoi răsfoind un ziar într-unul din noile fotolii Chesterfield, în fața căminului, sub portretul lui Paganini. Și eu m-am îndreptat spre holul principal, plănuind să fumez afară o țigară cu Abdul de ochii lumii, iar faptul că era foarte ocupat cu o cantitate impozantă de bagaje noi îmi oferea scuza ideală de a amâna ducerea la îndeplinire a așa-zisului meu plan și de a mai pierde puțin vremea în hol, unde noii oaspeți erau întâmpinați de Montebello cu toate onorurile.

Era vorba de o familie americană, a trebuit să constatăm cu toții, spre dezamăgirea noastră. Accentul le trăda originea și, în ochii noștri, originea lor reprezenta o garanție a superficialității și a tot ceea ce noi, ca europeni, nu voiam să fim. Iar o familie se întâmpla de cele mai multe ori să fie o entitate de coșmar închisă în sine, care avea nevoie de toată energia pentru înveninarea relațiilor dintre ei și pe care o lăsau rece posibilitățile pe care conviețuirea cu niște oameni complet străini le oferea în acest sens; nu ne ajutau la nimic. Poate că eram pur și simplu invidioși. Până atunci nu mă gândisem la asta, dar Grand Hotel Europa era locuit numai de oameni singuri. Sosirea unei familii sublinia statutul nostru de celibatari. Să realizez că nu am niciun drept să pretind că aș face excepție de la asta și că și eu, la rândul meu, trebuie să fiu considerat un burlac neconsolat mi-a înțepat inima și pentru o clipă m-a umplut de o intensă amărăciune.

Singurul lucru care păstra vie speranța că ni se va alătura o companie interesantă a fost că erau oarecum atipici ca familie. Părinții păreau prea bătrâni, sau fiica lor adolescentă prea tânără, pentru a vorbi de niște părinți și fiica lor. Să fi fost bunicii care plecaseră în călătorie cu nepoata era, pe baza aspectului lor exterior, un scenariu mai probabil. El arăta ca un bărbat care s-ar fi putut lansa, în

orice moment, într-o partidă de golf. Era doldora de carouri. Consoarta lui conducea operațiunea de *check-in*. Rutina ei trăda faptul că ea comanda mai mult. Purta veșminte largi indiene, care probabil erau destinate să-i confere o mină tinerească și emancipată, dar care aveau mai ales efectul de a-i accentua corpolența. Sub toate hainele alea lălâi, locuia o femeie care se pricepea să coacă plăcintă cu mere.

— N-ai vrea să-l ajuți puțin pe bietul slăbănog? i-a zis fiicei sau nepoatei, arătându-i-l pe Abdul, care se lupta cu impozanta cantitate de bagaje care-i însoțea pe cei trei. Îți poți căra singură geamantanele, Memphis.

— Nu vă faceți griji, domnișoară, i-a zis Montebello fetei. Valetul nostru e mândru să vă poată servi. L-ați jigni dacă i-ați ușura sarcina.

Fata, care părea să se numească Memphis, a preferat să-l creadă pe cuvânt pe majordom. Spre deosebire de însoțitorii săi adulți, ea merita o descriere. Era o mică vampă energică, mestecătoare de gumă, aflată la vârsta la care încă nu uitase să țopăie, dar înțelesese deja că femeile pot face ravagii cu o aruncătură de ochi. Deși nu era deosebit de cald, purta pantaloni foarte scurți și strâmți și poate că încă era suficient de tânără ca, la nevoie și sub presiune, să poată susține cu succes că n-a urmărit nimic prin asta. Conotațiile potențial picante ale pantalonașilor erau ironizate de niște adidași mari, butucănoși și negri, ale căror șireturi fuseseră scoase pentru comoditate și care s-ar fi potrivit la marele fix în picioarele sigure pe ele ale unui gangster acoperit de Rolexuri care este șef în cartier. Purta un tricou alb simplu cu mânecuțe scurte, pe care era scris YOLO și știam ce înseamnă, chiar așa de bătrân nu eram. Felul în care literele acestei devize de viață pline de vitalitate erau deformate de curbele sugrumate pe care le acopereau lăsa o impresie convingătoare și matură. Ținuta ei era completată de o șapcă de baseball cu paiete argintii, pe care o purta cu cozorocul îndreptat în față. Părul ei blond strâns într-o coadă de cal era scos afară prin gaura din spate.

Întreaga ei apariție avea în contextul vechiului și solemnului Grand Hotel Europa ceva paradoxal, ca apariția unei balerine într-un cimitir monumental. Coloanele de marmură se holbau prostește la ea. Lambriurile aurite se cojeau de uimire. Covorul roșu mițos pe care ea defila energic se înroșea de sfială.

2

După ce majordomul i-a condus pe cei trei americani, cu șarm și eficiență, la camera lor și agitația provocată de apariția lor s-a mai potolit, m-am gândit că aș putea la fel de bine să fac ceea ce mă prefăcusem mai înainte că am în plan ca să-mi justific prezența la parter, deci am părăsit clădirea pe intrarea principală ca să fumez o țigară la ghiveciul de pe scara care ducea la terasă. După câteva minute, a ieșit și Abdul, care, având în vedere cantitatea de geamantane americane pe care trebuise să le care, merita cu prisosință o pauză de țigară.

I-am oferit o țigaretă din pachetul meu bleu de Gauloises Brunes fără filtru, i-am aprins-o cu bricheta mea Zippo *solid brass* care lucea de lustruită ce era și am

luat și eu una.

— Sper că n-o să întrebi acum de ce americanii călătoresc mereu cu atâtea bagaje, am zis, căci aș putea să cad pradă ispitei de a spune că fac asta pentru a compensa lipsa lor de bagaj intelectual.

Abdul nu a scos o vorbă.

— Era o glumă, Abdul.

— Vă mulțumesc pentru glumă, domnule Leonard Pfeijffer.

— N-a fost o glumă bună. Ai dreptate să nu râzi. Dacă vrei, voi face o încercare mai bună să te înveselesc. Pari atât de abătut! S-a întâmplat ceva? Ești încă gârbovit sub greutatea tuturor geamantanelor ălora?

— Sunt recunoscător pentru toată munca pe care am ocazia să o fac, a zis Abdul. Cu cât mă fac mai util, cu atât mă simt mai puțin o povară. Ceea ce ați zis despre bagajul intelectual m-a atins totuși într-un punct care mă doare de mai mult timp. Nu aveți ce face în privința asta, vă rog să nu mă înțelegeți greșit. Domnul Montebello o fi ca un tată pentru mine și mă instruiește cu generozitate, dar interacțiunea mea cu dumneavoastră și cu ceilalți oaspeți aici, la Grand Hotel Europa, mă face să devin conștient de cât de puține știu. Sunt încă tânăr și uneori mă cuprinde spaima că am rămas deja în urmă și toată viața nu mai am cum să-i ajung din urmă pe ceilalți. Pot găsi apă și plante comestibile în deșert, dar lumea voastră, unde sunt primit în vizită, e atât de complexă, încât mă tem că nu voi aduna niciodată destule cunoștințe pentru a supraviețui în ea atunci când domnul Montebello, într-o zi, nu va mai fi.

— Când eram de vârsta ta, am zis, nu mi se întâmplase nici a zecea parte din ce ți s-a întâmplat ție. Aveau să mai treacă mulți ani până să devin cam la fel de matur cum ești tu acum.

— E amabil din partea dumneavoastră să spuneți asta, dar știu că nu e adevărat. Sau poate că e adevărat, dar nu e important. Când erați de vârsta mea, aveați deja mulți ani de școală în spate și erați instruit în cele mai mici detalii ale materiilor precum istoria, geografia, arta și literatura, pe care eu probabil nu le voi învăța niciodată.

— Cunoașterea materiilor pe care le menționezi, am zis, mi se pare adesea un balast și mai inutil decât geamantanele americanilor.

— Și asta o spuneți doar ca să îmi luați o povară de pe suflet. Vă sunt recunoscător pentru asta, dar știu că nu spuneți adevărul. Oamenii ca dumneavoastră, domnul Patelski, doamna Albane, domnul Volonaki și, de asemenea, domnul Montebello respiră o cultură îmbibată de trecut. Trăiți cu un picior în istorie. Mă apasă că nu știu mai nimic despre asta.

— Tu însuți mi-ai spus că viitorul e mai important decât trecutul. Și aveai dreptate cu asta, Abdul. Nu te mint când îți spun că, într-un fel, tu ai înțeles asta mai bine decât noi toți. Suntem aici într-o rezervație coșcovită, unde încercăm să ținem în picioare cultura noastră care se stinge încet, în vreme ce lumea în care se construiește viitorul clocotește altundeva.

— Mi-ar plăcea să fac parte din ea, a zis Abdul. Visez să fiu acceptat de voi

într-o zi. Dar știu că acea zi nu va veni niciodată.

— Cred că ar fi mai folositor dacă noi toți am învăța de la tine decât invers. Tu ai un viitor, nu noi.

— Citiți multe cărți, domnule Leonard Pfeijffer?

— În momentul de față, nu. Mă aflu aici, la Grand Hotel Europa, ca să scriu și, atunci când scriu, nu mai apuc să citesc. Și tu? Citești multe cărți?

— Domnul Montebello mi-a dat voie să folosesc biblioteca. Acolo sunt mai ales cărți vechi și grele, dar încerc să le citesc, deși nu înțeleg tot.

— Și care e cartea ta preferată? am întrebat.

— E o carte veche și grea pe care mi-a dat-o domnul Montebello pentru că în ea este vorba despre un imigrant ca mine. E singura carte pe care o am în cameră.

— De cine e? Ce titlu are?

— Mereu uit. Dar am citit-o de șase ori deja. Dacă doriți, v-o pot arăta odată.

— Mi-ar plăcea mult, am zis. Și mi-ar plăcea mult și să aud continuarea propriei tale povești. Știi că am așternut pe hârtie ce mi-ai povestit până acum?

— Sunt onorat, a zis Abdul, dar nu părea onorat.

— Rămăseserăm la întâlnirea ta cu Achai. Vrei să-mi povestești cum ai ajuns împreună cu el până la țărmul mării?

— Mai bine altă dată, a zis. Nu e o poveste frumoasă.

Mi-am dat seama că nu e momentul să insist. Chiar era abătut. Ca să am mai mult succes să-l înveselesc, am hotărât să schimb radical subiectul discuției.

— Cum ți s-a părut fata aia americană, Abdul?

Asta a mers. A râs.

— Nu e treaba mea să emit judecăți despre oaspeții noștri, a zis. În plus, mi se pare că mai bine v-aș adresa dumneavoastră întrebarea. Nu pot scăpa de impresia că ați sorbit-o din priviri.

— Abdul! am zis. Nu e politicos să spui asta.

— Puteți conta pe discreția mea, a zis. Domnul Montebello m-a instruit foarte clar în această privință.

Și-a stins țigara în ghiveciul de flori și s-a ridicat. Râzând tare, s-a întors înăuntru.

3

În timpul *merendei* din camera chinezească, poeta franceză Albane aproape a sărit pe mine. Când a intrat și m-a zărit așezat la masă cu marele grec, a înaintat spre mine asemenea unui schelet dansator dintr-un desen animat, pe care bluza crem și fusta-pantalon pe care le purta în ziua aceea fluturau strașnic de parcă ar fi căutat cu disperare un sprijin. Și, în timp ce grecul, cu fața lui unsuroasă, îmi făcea nerușinat cu ochiul și în mod clar nu și-a putut reprima un gest care putea fi interpretat doar ca obscen, ea mi-a șuierat la ureche că trebuie să-mi vorbească. Pentru că nu mi se părea o idee bună să-i satisfac dorința în compania celor prezenți și pentru că bănuiam că asta nu face parte nici din intențiile ei, am

rugat-o să-mi facă hatârul de a-mi permite să o conduc într-o mică plimbare prin grădina de trandafiri, sau prin ce mai rămăsese din ea. A dat agresiv din cap, s-a întors și a ieșit. M-am ridicat, mi-am încheiat haina, m-am scuzat față de tovarășul meu de masă și am mers în urma ei.

— Să i-o tragi cu grijă, a strigat el după mine. Altfel, îi rupi oasele.

Hohotele lui de râs m-au însoțit pe drumul spre ieșire.

Mă aștepta pe băncuța din piatră de sub pergolă. Pentru cineva care, după propriile-i spuse, ținea neapărat să-mi vorbească, nu mă băga în seamă aproape deloc. Nu și-a ridicat privirea când m-am alăturat.

Am întrebat-o cu ce o pot ajuta.

— Nu mergeam să ne plimbăm? a zis.

S-a ridicat și a început să se plimbe.

Am urmat-o. Mergeam înspre fântână peste pietrișul care scrâșnea.

— O sculptură în formă de sculă, din care țâșnește până-n cer, triumfător, apă fecundă. Lumea e plină de simboluri de oprimare masculină. Dar cineva de teapa ta n-are ochi pentru asta.

Avea dreptate că interpretarea pe care ea o dăduse ornamentului grădinii nu îmi trecuse înainte prin minte.

Am întrebat-o dacă ăsta e lucrul despre care ținuse să-mi vorbească urgent.

— Într-un anume sens, da, a spus, dar fără a rosti continuarea din care ar fi trebuit să reiasă în ce sens disprețul ei față de fântână se leagă de subiectul de discuție pe care îl are în minte.

Am continuat să pășim stingheriți peste pietrișul care scrâșnea. Tăcerea ei nu lăsa loc prea multor gânduri productive. Mi-am dat seama că ultima femeie cu care mă plimbasem era Clio. Și, înainte de a fi cunoscut-o pe Clio, n-am avut niciodată obiceiul de a mă plimba cu femei. Cu Clio, în schimb, făceam des asta. Era modul nostru de a trăi aventuri. Plimbările noastre erau expediții de descoperire prin istoria Genovei, a Veneției și a altor orașe vechi, în cadrul cărora ne străduiam să ne rătăcim prin secole. Și ea interpreta mereu monumente pentru mine, chiar dacă analiza ei era mai justificată din punct de vedere istoric, punând mai puțin accentul pe eventualele intenții rele pe care simbolistica le-ar putea dezvălui în lumina lumii moderne decăzute. Plimbările mele alături de Clio erau conspirații prin care reușeam să evadăm din lumea modernă decăzută. Mergeam mereu ținându-ne de mână. M-am întrebat ce s-ar întâmpla dacă aș lua-o pe Albane de mâna ei osoasă, cu titlu de experiment antropologic. Probabil ar încremeni și nu excludeam să mă străpungă după aceea cu țurțuri ascuțiți ca niște pumnale. M-a luat frigul. Mi-era dor de sud, de vechile orașe și de Clio, care, ca muză a istoriografiei, le trezise la viață pentru mine cu un sărut.

— Nu prea știu de unde să încep, a zis Albane, ca să-ți fie clar cât de tare îmi fac greață atitudinea și comportamentul tău. Dar, dacă, de dragul clarității, m-ai obliga să încep cu pragul cel mai de jos, care a făcut să devină evident vizibile toate trăsăturile tale abjecte, aș vrea, mai înainte de toate, să evoc cum azi-dimineață, nerușinat de lacom și jenant de bătător la ochi, stăteai în fața mea să

caști gura la pizdulicea aia zburdalnică americană. A fost o demonstrație respingătoare de sexism nediluat și de frustrare sexuală, manifestată printr-un comportament de animal de pradă căruia îi curg balele, iar faptul că nu te rușinai să dai acest spectacol dizgrațios, cât de bine puteai, în prezența mea, dovedește că, sub toate hainele alea elegante și sub pojghița subțire de politețe și șarm, se ascunde un mârlan egoist de proporții mitice, care nu valorează nici cât pietrele pe care calcă.

— Și tu începi?

Întrebarea a făcut-o să se piardă cu firea. Luase în calcul o apărare înflăcărată, pe care după aceea o putea face praf și pulbere. Pe lângă asta, nu-i plăcea să i se răpească exclusivitatea indignării. Pentru o clipă, a rămas fără cuvinte.

— Și valetul nostru a adus vorba despre asta la prânz, am zis. Se pare că trebuie să-mi fac griji că-i observ pe ceilalți mai puțin discret decât credeam. Dar nu eram tocmai singurul. Toți veniseră jos ca să-i studieze pe noii noștri oaspeți, și tu la fel. Și permite-mi să te liniștesc, Albane. Eram la fel de interesat de ambii emisari vârstnici din Lumea Nouă ca de tovarășa lor de călătorie, minoră sau nu, care le fusese încredințată. De asemenea, interesul meu a fost inspirat de o curiozitate nevinovată și motivat din punct de vedere literar. Întâmplător, tocmai azi la prânz am scris o notiță în care i-am descris, pe toți trei, nu doar pe puștoaica mestecătoare de gumă pe care tu, din motive pe care nu vreau să le cunosc, în mod evident, o consideri atât de scandaloasă. Cu toate că, de fapt, n-aș ști pe ce fundamente ar trebui să mă simt obligat să mă apăr în fața ta, îți pot arăta notița mea, dacă vrei, ca să poți verifica tu însăți că spun adevărul.

— N-am nevoie să-ți văd manuscrisul, a zis ea, ca să știu că le-ai dedicat ambilor adulți două propoziții disprețuitoare, ca după aceea să prezinți o descriere bogată a pantalonilor scurți și strâmți.

— Mă bucur că, în sfârșit, vorbim despre literatură, am zis. Dar pot să te întreb ceva? De ce, chiar dacă ai avea dreptate, ceea ce nu e așa, ar trebui să cazi pradă ispitei de a te enerva cu privire la asta? De ce ești atât de furioasă pe mine, Albane?

Nu a răspuns. Mă temeam că încep să bănuiesc ce răspuns îmi ascunde. Dar nu aveam chef de asta. Era ultimul lucru de care aveam nevoie. Cel mai elegant mod la care m-am putut gândi ca să înăbuș din față această problemă proaspăt încolțită era să-i spun adevărul, după cum urmează.

— Trebuie să-ți mărturisesc ceva, Albane. Am venit la Grand Hotel Europa din cauza unei mari iubiri pe care am pierdut-o. Trebuie să stau să rumeg asta, după cum spune lumea din popor. Asta e sarcina pe care singur mi-am dat-o și pe care încerc s-o duc la îndeplinire reconstruind zilnic, cu ajutorul stiloului și al tastaturii, cele întâmplate și ce au însemnat pentru mine. Urmarea este că eu, câtă vreme sunt aici, îmi retrăiesc dragostea într-un mod conflictual și dureros de intens și care, în niciun caz, nu lasă loc de neghiobii proaspete, deci poți fi pe deplin liniștită că o escapadă cu o puștoaică americană care mestecă gumă e chiar ultimul lucru la care îmi stă gândul în acest moment.

Confesiunea mea a părut să obțină efectul scontat. În loc să se înfurie, a

devenit abătută.

— Evident, nu pot garanta nimic pentru viitor, am adăugat.

Nu m-am putut abține.

A zâmbit. În acest moment, era influențabilă ca o fetiță. Simțeam asta. Feminista militantă ce se voia a fi se rătăcise pe un alt câmp de luptă. Dacă aș fi sărutat-o acum, s-ar fi supus suspinând. Dar nu am făcut-o. Era adevărat ce îi spusesem.

— Hai, am zis. Ne întoarcem la treabă. Și insist ca data viitoare să purtăm o discuție lungă și frumoasă despre poezie.

A încuviințat din cap și am mers înapoi către hotel.

4

Nu eram pregătiți pentru ceea ce am găsit în holul principal (gol, în rest), unde domnul Montebello, majordomul, plângea de unul singur pe unul dintre fotoliile Chesterfield noi-nouțe.

— După ce, mai înainte de toate, îmi exprim bucuria prilejuită de privilegiul de a vă vedea împreună, ne-a zis fără să ne privească, vreau să îmi cer scuze stăruitor pentru starea de paragină în care se găsește grădina de trandafiri. Bătrânul nostru grădinar le vorbea trandafirilor în latină. Latină bisericească. Era un om foarte cucernic. Când a plecat dintre noi, la o vârstă binecuvântată, nu ne-am putut permite, din păcate, să-i desemnăm un succesor. De mult timp încoace întâmpinăm considerabil mai puțini oaspeți decât în vremurile bune. Uneori, când văd trandafirii așa cum arată acum, îmi vine în gând că ei jelesc în latină după bătrânul și țeapănul lor îngrijitor. Astfel, hotelul foșnește și freamătă de povești. De aceea locul ăsta îmi e atât de drag. Dar sunt sigur că noul proprietar va găsi mijloacele și energia de a renova minunat vechea grădină de trandafiri.

S-a ridicat și ne-a privit. Lacrimile îi curgeau șiroaie pe obraji.

— Sunt conștient că, pe plan profesional, nu mă ridic la înălțimea standardelor, a zis, întrucât, prin imaginea dezolantă pe care o ofer, rivalizez cu grădina de trandafiri. Onoarea mea profesională îmi poruncește să îmi țin tot timpul emoțiile sub control. Ca să pot fi pentru oaspeții mei stâlpul de sprijin care trebuie și vreau să fiu, e nevoie ca eu însumi să rămân nemișcat. Dar, pe măsură ce trec anii și eu mă gârbovesc încet, dar sigur, devenind un bătrân sentimental, îmi lipsește tot mai des puterea de a-mi acoperi durerea cu o față netedă și accesibilă. Oamenii ar putea bănui că, pe măsură ce îmbătrânesc, la un moment dat au adunat atâtea amintiri încât, conform legilor economice elementare, acestea își pierd din valoare din cauza ofertei copleșitoare. Dar este valabil contrariul. Acum, că am mult mai mult trecut decât viitor, mă agăț mai mult de amintirile mele decât atunci când mai aveam motive să cred în viitor și amintirile mele erau puține. M-am contopit cu Grand Hotel Europa, unde mi-am petrecut aproape întreaga viață. Tot ceea ce am trăit, am trăit aici. Când vântul jelește prin crăpături, aud șoptind vocile tuturor oaspeților care au fost

vreodată aici. Când scârțâie podeaua pe holuri, îmi aduc aminte de toate intrigile și escapadele nocturne care au avut loc aici. Aud în somn foșnetul rochiilor de bal și clinchetul giuvaierelor. Tot ce se poate vedea și nu se poate vedea, aici, în Grand Hotel Europa, este o poveste. O poveste înseamnă sens. Ăsta e sensul vieții mele.

S-a întrerupt ca să culeagă o scamă de pe covor, pe care îi căzuseră ochii. Și-a băgat-o în buzunar.

— Am zis deja că am devenit un bătrân sentimental, a continuat, și înțeleg că nu totul poate să rămână veșnic cum a fost, că o schimbare poate fi și o îmbunătățire și că e nevoie de îmbunătățire. Pe lângă asta, sunt pătruns de convingerea că sarcina mea e să arăt respect și să nu pun întrebări. Dar asta se simte precum amputarea unei părți din mine sau ca pierderea cuiva drag.

S-a întors cu spatele și a mers încet în direcția căminului.

De abia atunci am văzut. În locul unde fusese portretul lui Paganini, acum era agățat un poster înrămat al unei fotografii romantice a Parisului.

— Am vorbit deja despre asta cu noul proprietar, domnul Wang, a zis Montebello. Este de părere, pe bună dreptate, că acest hol principal este cartea de vizită a hotelului și i se pare important ca tocmai aici să fie creată cu ajutorul decorațiunilor „o atmosferă tipic europeană“, cum se exprimă el. În ochii lui, o fotografie frumoasă a Parisului îndeplinește mai bine această funcție decât un portret masculin întunecat din secolul al nouăsprezecelea. Are dreptate. Oaspeții chinezi pe care dorește și urmează să îi atragă îi vor aprecia negreșit intervenția.

Ne-am exprimat indignarea și am insistat să agațe înapoi portretul lui Paganini.

— Domnul Wang nu ar îngădui asta, a zis Montebello. L-am întrebat dacă pot atârna tabloul în propria mea cameră. Nu avea nimic împotrivă, dar, din păcate, îl aruncase deja. Nu e un european slab de inimă ca noi. Lucrurile vechi sunt pentru el niște vechituri. Lucrurile noi i se par mai frumoase și mai valoroase. Și trebuie să-i dau dreptate. Era un portret mediocru pictat de un maestru necunoscut cu talente mărginite. Nu avea nicio altă valoare decât una sentimentală pentru un moș ca mine.

Am rămas fără cuvinte.

— Vă rog să mă scuzați acum, a zis. Dacă nu aveți nevoie de mine, aș vrea să merg înapoi la muncă.

Îndepărtându-se de noi, s-a mai întors o dată și a zis:

— Sunt deosebit de recunoscător că bătrâna doamnă nu trebuie să vadă asta. Pentru ea, asta chiar reprezintă pierderea cuiva drag.

CAPITOLUL ZECE

PANCHAYAT-UL DIN MUZAFFARGARH

1

Inițial, nu era prevăzut în program să vizităm satul Giethoorn. E drept, fusese trecut cândva pe o listă de potențiale destinații turistice olandeze din afara Amsterdamului, la un loc cu Volendam, Alkmaar și De Keukenhof, întocmită de cei doi Marco, dar, deși Greet, creierul financiar, era foarte entuziasmată de listă ținând cont de fezabilitatea bugetară a cercetării la fața locului, care cântărea greu din punctul ei de vedere, deoarece Filmfonds și alți potențiali finanțatori reacționaseră cu răceală sau deloc la cererea ei de subvenție, eu deja îmi exprimasem mai mult sau mai puțin vetoul față de aceste locuri, într-un stadiu timpuriu. N-aveam niciun chef de ele, evident. Am spus că, prin documentarul nostru despre un fenomen mondial ca turismul, nu trebuie să comitem greșeala de a cădea într-un provincialism leneș, că lipsa de orizont a locurilor extrem de olandeze ar duce, aproape automat, la un ton ironic pe care trebuie să-l evităm cu orice preț și că eu, mai ales că acum începeam să sparg gheața în calitate de scriitor ajungând la publicul internațional, doresc să fiu mai pretențios în privința ambițiilor mele artistice decât să țintesc la mormăitul aprobator de recunoaștere al doamnelor din clubul de lectură din provincia Drenthe. Greet a mai bombănit arătându-ne că Giethoorn se află în provincia Overijssel, nu Drenthe, dar cei doi Marco fuseseră de acord cu mine. Și ei vedeau în documentarul nostru despre latura întunecată a microbului călătoriilor în primul rând o ocazie de a face ei înșiși câteva călătorii de pomină și favorizau cu plăcere destinațiile mai exotice decât ce fusese trasat și semnalat riguros de Biroul de Turism din Țările de Jos.

Dar, între timp, olandezul Marco luase legătura cu un cuplu olandez, prieteni ai unor prieteni de-ai lui, niște călători împătimiți cu o preferință pentru destinații neobișnuite și care, după spusele lui, țineau un blog fascinant despre

asta. După o lectură sumară, nu m-a impresionat așa de tare, sincer să fiu, dar, în opinia lui Marco, legătura cu acești Bas și Yvonne putea deveni interesantă datorită faptului că și ei erau, la rândul lor, prieteni cu un alt cuplu, Tom și Brenda, care împărtășeau aceeași pasiune și cu care, după spusele lor, ajunseseră într-o concurență acerbă.

— M-a dus cu gândul la ce mi-ai povestit odată despre stresul vacanțelor, a zis Marco.

Acesta era, într-adevăr, un fenomen care mă interesa. Pe vremuri, vacanța era o perioadă de liniște, iar o călătorie – o cale să te destinzi și să te relaxezi. După ce trudeai un an întreg sub biciul șefului, te duceai două-trei săptămâni la mare sau la munte, la o cabană sau la un camping în sânul naturii, cu păduri și pâraie repezi, care nu-ți aduceau deloc aminte de birou, sau, la nevoie, mergeai într-un oraș din străinătate să vezi catedrale și palate care nu fuseseră niciodată construite în patria ta practică, să cinezi fără să fii nevoit să gătești, să te săruți în spatele unui meniu străin și să te plimbi pe bulevarde elegante. După ce se încheia, le puteai spune prietenilor care se interesau politicoși cum a fost vacanța că, pentru scurt timp, te-ai deconectat de tot, că te-ai odihnit și că ai bateriile încărcate pentru un nou an.

Poate că lucrurile stau încă așa pentru unii, dar, pentru mulți alții, o vacanță de succes implică totuși mult mai mult în ziua de azi. În aceste timpuri în care viața trebuie să se ia la întrecere necontenit cu viața, iar identitatea nu mai e ceva de la sine înțeles, precum numele de familie și negoțul tatălui tău, ci trebuie să fie zi de zi construită, definită și promovată vacanța este, la rândul ei, o ocazie de neratat să te profilezi în fața celorlalți. Lumea își deschide porțile, poți merge oriunde, și acea posibilitate echivalează cu o datorie, căci o dată în viață trăiești, nu-i așa? Cine nu face uz de infinitele posibilități de a călători este cel puțin anost și, de asemenea, vrednic de milă și inferior ca om, exact ca acela care, acum, că succesul a fost declarat o alegere, alege să nu aibă succes. Cine e conștient de datoria sa de a se face cunoscut ca un om vrednic de urmat, care îmbrățișează cu lăcomie și nesaț toate posibilitățile oferite de viață, nu se mai poate limita la o plimbare prin munții Harz sau la camping în Dordogne. Rețelele sociale, pe care ne plăsmuim și ne prezentăm zi de zi în mod obligatoriu viața noastră grozavă, nu au făcut decât să crească presiunea de a te ridica la înălțime cu vacanța ta. Nu vrei să rămâi în urma tuturor celorlalte vieți grozave care-ți populează cronologia și, până să-ți dai seama, ai aterizat într-o cursă contracronometru de a găsi decoruri tot mai exotice pentru selfie-urile tale.

Și toate acestea sunt doar manifestarea exterioară a presiunii de a te ridica la înălțime pe care ne-o impune vacanța. E mai profund de atât. Căci cine crede că totul se învârte în jurul pozelor exotice a înțeles greșit. Selfie-urile sunt de o importanță crucială, dar și mai important este să negi asta cu zâmbetul pe buze. Firește că îți faci o poză la Taj Mahal sau Borobudur, dacă tot ești acolo, fiindcă, pentru dosarul digital al vieții tale demne de invidiat, e recomandabil să furnizezi dovezi ale prezenței tale la fața locului, dar, pentru că în ziua de azi orice amărât își permite să meargă acolo, ești obligat să te arăți disprețuitor față de destinațiile

acelea (odinioară atât de exclusiviste și care, după cum nu oboseşti să te tânguieşti, acum au devenit un iarmaroc de turişti) și față de pozele tale de amator pe care le-ai făcut ca să te prosteşti și să subliniezi că tu în vacanță, pe care n-o numeşti vacanță, ci călătorie, ai cu totul alte priorități decât să vizitezi monumente celebre ale căror poze se găsesc cu miile și într-o versiune mai reuşită pe internet.

Atunci, care sunt prioritățile? O să vă spun. Este vorba despre experiențe unice și autentice care creează o poveste. De aceea, orice destinație de călătorie este imediat distrusă de îndată ce alți turişti își fac apariția. Atunci, experiența pe care ai fi putut s-o ai acolo își pierde, dintr-o lovitură, atât unicitatea, cât și autenticitatea. Dar, pentru că toți turiştii, în goana lor după o experiență autentică, încearcă să se evite unii pe alții, devine tot mai greu să găseşti un loc încă neatins de prezența concurenței în pantaloni scurți. E cam ca în povestirea *Die vertauschten Köpfe* de Thomas Mann, care se petrece în India și în care cineva se hotărăşte să plece în pustiu ca să devină sihastru, dar nu reuşeşte să găsească niciun loc, pentru că pustiul e deja plin de sihaştri. Asta te stresează.

Este și mai complicat de atât, dacă stai să te gândeşti bine. Fiindcă ideea nu e să găseşti un loc unde nu sunt turişti. Ar fi prea simplu. Atunci, ai putea să te aşezi și pe un scaun pliant pe drumul de acces spre o benzinărie într-o suburbie a orașului Charleroi, să faci poze la un târg de arme din Mogadishu sau să onorezi cu o vizită muzeul orașului Meppel. Dar firește că nu merge aşa. Asta nu se pune. Locurile fără turişti pe care le cauți trebuie însă să fie adevăratele locuri fără turişti, adică locurile unde au fost alți turişti fără să dea peste turişti. Nu te duci aşa, pur și simplu, pe cont propriu, într-o țară complet străină pe care n-ai auzit-o niciodată pomenită în legătură cu turismul, ci într-una despre care alți turişti spun că nu e turistică. Cu asta le poți arăta prietenilor și pe Facebook cum te bucuri din plin de viață. Cu asta, te poți profila ca un călător prin întreaga lume și ca un cunoscător la curent cu ultimele trenduri. Căutând o experiență unică și autentică, imiți experiențele unice și autentice ale altora. Ca turist care vrea să evite turiştii, călătoreşti pe urmele altor turişti în locuri unde aceştia au evitat cu succes turiştii. Implicația acestei teorii e că trebuie să-i dai bice, căci, înainte să-ți dai seama, te trezeşti că mai multor turişti ca tine le vine ideea să evite turiştii ducându-se în același loc, care atunci devine la fel de turistic ca în altă parte.

Dar, cu identificarea locului potrivit, munca ta de abia începe. Căci, dacă ai găsit, în cele din urmă, după mult efort, un loc pe lume unde nu se află picior de turist în raza ta vizuală, poți foarte bine să stai puțin la o terasă sorbind din ceaiul tău cu unt de iac, dar tot nu ai încă o poveste. Ca să te poți profila, pe bună dreptate, ca un călător în lumea întreagă în stare să fie curios și aventurier trei săptămâni pe an, trebuie, sub o formă sau alta, să intri în contact cu populația locală și să încerci lucruri despre care să spui ulterior că au fost experiențe care ți-au schimbat viziunea asupra lumii.

Dar ce te faci dacă nu se întâmplă nimic? Aproape că speri la o răscoală populară, o bătaie cu pietre sau o invitație la orice, fie și numai la o sărbătoare tradițională cu obiceiuri ciudate, dar nu se întâmplă. De abia asta se cheamă stres.

Și cu siguranță e stresant știind că e aprigă concurența și cunoscând alți călători care au fost încoronați regi de un trib african, au fost invitați să ia parte la o vânătoare ritualică de coati, au fost înălțați la rangul de cazac de onoare de tătarii din Crimeea cu o tăietură de sabie pe obraz, au luat parte la o întrunire a separatiștilor persecutați și scoși în afara legii sau au făcut o călătorie spirituală cu animalul lor totemic sub îndrumarea unui șaman bătrân și ciolănos. Iar tu stai acolo la dracu-n praznic, *off the beaten track*, așteptând experiența aia de neuitat despre care poți povesti acasă sau pe internet, dar, între timp, nici cu administratorul colibei autentice acoperite cu brazde de iarbă și fără veceu pe care ai ales-o pe site-ul Airbnb nu ai reușit să schimbi mai mult de două vorbe într-o engleză stricată despre prețul asupra căruia se pare totuși că nu ați căzut de acord dinainte. Și timpul trece, căci vacanța ține doar cât ține și, înainte să-ți dai seama, ești deja înapoi pe drumul spre casă, la bordul avionului tău low cost, fără vreo aventură care să-și merite numele. Și, cât timp îți stăpânești enervat tihna și lenea, rămâi cu ochii-n patru. Căci imaginează-ți că băștinașii ăia se hotărăsc totuși dintr-odată să danseze pentru tine, atunci desigur că te întrebi imediat dacă e autentic sau e vorba de un dans pe care-l execută pentru turiști. Ca turist care nu vrea să fie turist, nu poți fi niciodată destul de bănuitor.

2

Cu toate că nu aveam așteptări mari, iar italianul Marco părea, de asemenea, să aibă alte priorități, m-am lăsat convins de olandezul Marco și de Greet să aranjeze o întâlnire cu ambele cupluri amatoare de călătorii.

— În orice caz, de data asta ia-ți camera de filmat cu tine, i-am zis. O să-i intervievez și filmăm în același timp. Dacă, prin înregistrare, găsim ceva util, atunci măcar ne alegem cu asta. Trebuie să vin în Olanda special în acest scop și n-am chef să pierd timp prețios cu o cercetare la care nu sunt obligat. Al doilea cel mai prost și de departe cel mai probabil scenariu e să fie oricum o pierdere de vreme, dar, dacă, prin absurd, iese ceva interesant, pentru care să trebuiască să ne întoarcem, cădem din lac în puț.

— O imagine metaforică potrivită în cadrul documentarului nostru.

— Tu ocupă-te să filmezi imaginile și lasă imaginile metaforice în seama mea.

Peste câteva zile, m-a sunat din nou. Avea vești bune.

Mai mult decât atât, după spusele lui, era chiar vorba de niște vești pur și simplu fantastice. Mi-a stat inima-n loc. Luase legătura cu ambele cupluri și oamenii erau dispuși să colaboreze. În plus, vorbise cu agentul meu și găsise o dată care se putea combina cu o prezentare, intercalată special în acest scop, pentru doamnele din clubul de lectură din Drenthe.

— A fost ideea ta, Marco?

— Da. Nu că-i bună? Îți plătesc ele costul zborului.

— Asta era vestea bună sau de abia acum urmează?

— Nu, ascultă-mă, Ilja. Deci m-am apucat să caut un loc potrivit pentru filmare. I-am întrebat pe Bas și pe Yvonne dacă au vreo idee și mi-au sugerat să facem asta la Tom și Brenda acasă.

— Genial, Marco.

— Și știi unde locuiesc?

— Nu, Marco. Uimește-mă.

— Bas și Yvonne locuiesc într-o casă modernă din Steenwijk. Din punct de vedere cinematografic, nu e așa de interesant.

— Nu.

— Dar Tom și Brenda ăia locuiesc în Giethoorn.

— Giethoorn?

— Te-ai prins?

3

Șoferul care mă luase de la aeroportul Schiphol a intrat în Giethoorn pe șoseaua Beulaker și m-a lăsat în parcarea magazinului Spar din piațeta Eendracht.

— Nu pot să intru mai mult cu mașina. Restaurantul „Coliba de stuf" se află imediat în spate, pe marginea canalului. Vin să vă iau tot de aici. La ce oră trebuie să fiți diseară în Assen? La opt, nu? De aici facem cam o oră cu mașina. Aș propune să avem asta în vedere.

— La șapte e bine. Mă aștept să terminăm destul de repede aici, dar, pe de altă parte, sigur că trebuie să evităm să ajungem prea devreme în Assen.

— Bine spuneți.

Olandezul Marco și Greet mă așteptau deja cu o ceașcă de cafea și un biscuit tradițional.

— Celălalt Marco își cere scuze. E prins cu proiectul său din Australia despre *aboriginal video-artists*. Îl mai așteptăm pe Théophile. Dar am stabilit să ne vedem cu Bas și cu Yvonne la Tim și la Brenda acasă de abia peste două ore. Imediat ce vine Théophile, putem mai întâi să vizităm pe îndelete satul. Mi s-a părut important să facem asta, pentru a stabili atmosfera contextului.

— Unde ți-e camera de filmat, Marco?

— Ne aflăm încă în etapa de cercetare, a zis Greet. Oficial, încă nu avem buget să filmăm.

A clipit nervos din ochi.

— Nu, dar aș fi putut să-mi iau camera, firește, Ilja are dreptate. Dar pur și simplu simțeam că nu e o idee bună. Înțelegeți ce vreau să spun? Îmi place mai mult să lucrez lăsând întâi toate impresiile nefiltrate, cum s-ar spune. Cu o cameră încadrezi totuși imaginea, fără să vrei.

— Sper că nu chiar fără să vrei, am zis.

— Nu, firește că nu, a zis Marco. Nu asta vreau să spun. Pentru mine e vorba mai mult de principiu, din punctul de vedere al purității perspectivei. Cred că imaginea trebuie să ia naștere din percepție și din reflecția asupra acesteia. În zilele noastre, există deja suficientă cultură vizuală și așa mai departe și ceea ce

vezi acolo e că imaginea ia locul percepției. Poate mă exprim puțin cam vag.

— Da.

— Dar ce vreau să spun este că, dacă mă apuc imediat de filmat, mă simt exact ca un turist. Că de abia acasă îmi fac timp să mă uit la ce ar fi trebuit să văd de fapt. Cam așa ceva. Pricepi?

— N-aș vrea să-ți interzic să te uiți și să te gândești înainte de a filma, am zis, deși nici n-aș vrea să exagerez importanța acestui lucru. Sperasem doar că ai putea combina toate aceste activități într-un mod eficient. Dar poate cer prea mult. Cert e că, prin urmare, am venit cu avionul din Italia pentru nimic.

— Nu trebuie s-o iei așa, Ilja. O cercetare temeinică este fundamentală pentru un film reușit. Și dacă discuția de astăzi ar avea ca rezultat un material unic care nu poate fi reprodus, atunci măcar îl poți folosi la romanul tău pe care ai promis să-l scrii ca *spin-off* al documentarului nostru. De aceea ne doream să te implicăm.

— Foarte atent din partea voastră, am zis. Vă sunt foarte recunoscător că, pe lângă toate giganticele interese artistice care sunt în joc la producția voastră cinematografică, mai aveți în vedere și umilul și futilul produs secundar pe care îl fac ca să îmi dau frâu liber hobbyului meu literar.

— Nu asta am vrut să spun, a zis Greet. Știi și tu asta.

— Sincer să fiu, pentru mine, prioritățile stăteau invers și sperasem că mi-ați putea facilita cercetarea pentru roman cu un buget regesc pentru filmul vostru. Îmi înțelegi dezamăgirea, Greet, legată de faptul că subvenționarea proiectului nostru, în pofida evidentelor tale eforturi personale, deocamdată nu are rezultatul scontat, ca să mă exprim elegant. În loc să curgă cu bilete spre Bora Bora, Las Vegas, Maldive, Tianducheng, Maputo, Belize, Aitutaki, Hawaii, Fiji, insulele Bahamas, Bali sau Bangkok, mă chemați la Giethoorn. Nu era tocmai pe lista mea de dorințe. Mă aflu aici numai și numai ca să vă fac hatârul. Să pot folosi pentru romanul meu fie și un singur lucru din ce se petrece azi aici cred că e exclus. Dar, dacă dau dovadă de etică profesională călătorind la nenorocitul de Giethoorn, mă aștept să fiu primit într-un mod profesional și prin asta vreau să spun în mod explicit că nu trebuie să trag concluzia că sosirea mea este inutilă.

— Théophile își ia aparatul cu el, a zis Greet. O să filmeze.

— Cu aparatul său foto cu stenopă medieval, meșterit de el însuși, la care trebuie să-și miște mâna cu o mănușă neagră în sus și în jos în fața diafragmei, în timp ce spune „hippopotame" ca să calculeze timpul de expunere de o secundă, și trebuie să deruleze manual filmul ca să lumineze cadrele unul câte unul. Cât film poate să facă astfel într-o zi, Marco?

— Vreo două minute, a zis Marco. Dar asta produce imagini alienante.

— Te cred. Dar trăim în secolul douăzeci și unu. Chiar nu pot să înțeleg de ce cineva, ca să producă artă, renunță în mod conștient la toate posibilitățile tehnice care îi stau la dispoziție și, ca un soi de om al cavernelor, începe să inventeze lucruri absolut de la zero. Frații Lumière ar fi făcut moarte de om pentru camerele foto care se găsesc în fiecare telefon în zilele noastre. Dar probabil tocmai asta e esența problemei: că oricine poate filma în zilele noastre. Ca să se

poată simți artist și să se poată prezenta ca artist, fiindu-i dor de vremurile în care cei care filmau erau încă artiști, vrea să renunțe la mijloacele care fac cu putință ca oricine să fie artist. E o nostalgie după exclusivitate. Dorul de vremea când lucrurile erau încă atât de grele încât puțini erau capabili de ele. Dacă aș scrie despre acest lucru, l-aș înfrumusețea până la un simbol al situației în care a ajuns arta europeană în ziua de azi, și poate chiar al stării continentului în general. În loc să însemnăm ceva, suntem conduși de nostalgia după vremurile în care însemnam ceva. Identitatea noastră e ancorată în trecut și suntem mândri de asta. Dar cultul nostru pentru vremurile apuse nu e nimic altceva decât un mecanism de apărare șubred împotriva decăderii identității noastre în prezent. Și eficiența e cu totul altceva. Eu scriu mai repede decât filmează el.

— Credeam că tocmai ai zis că nu vei scrie despre asta.

— Exact. Totul e înfricoșător de zadarnic.

— Oricum, nu ai venit degeaba. Tot îți rămâne prelegerea din Assen.

— Haideți, băieți, a zis Greet. Orice, dar să nu ne demoralizăm și mai tare. Vom face tot posibilul să iasă bine. Uite că a ajuns Théophile.

— Atunci să nu mai pierdem vremea, am zis. Pentru numele lui Dumnezeu, haideți să ne apucăm de ceva.

4

Bogăția din prezent a Giethoornului este sărăcia lui din trecut. Ca să se încălzească în anotimpurile cu vânt și ceață, locuitorii de demult ai acestei așezări nevoiașe din mlaștina mocirloasă, unde și dacă făceai pe dracu-n patru, tot nu puteai cultiva nimic, s-au văzut nevoiți să-și ardă propriul pământ. De unde tăiau turba, țâșnea apa. Au unit între ele găurile din turbărie prin canale de navigație ca să transporte cu luntrea peticele de turbă săpate. Pe terenul săpat și ciuruit ca un obraz ciupit de vărsat, s-au înălțat ferme cu acoperiș ascuțit la care se putea ajunge pe pasarelele sau podurile înalte din lemn de deasupra șanțurilor. În rest, doar pe apă se mai putea circula. Băcanul își distribuia mărfurile cu barca lui tradițională. Țăranul își încărca vitele pe un șlep, iar argatul său urca butoaiele cu lapte pe o plută. Poștașul venea într-o lotcă, în vreme ce o tânără pereche naviga chicotind tot într-o lotcă, pe canalul din spate, depășind pâlcurile de ferme și îndreptându-se spre fâneață. Tăietorul de stuf trecea într-o barcă tradițională pe Walengracht și îi dădea binețe, ridicându-și mâna sa bătătorită, pescarului care își transporta în lotcă țiparii ce se zvârcoleau într-un juvelnic. Fânul era încărcat pe un șlep și împins cu un calm antebelic către fermă, cu ajutorul unei prăjini. Traiul în satul de pe apă era sărăcăcios, nevoiaș și incomod și, dacă ar fi fost bani ca să se modernizeze harababura aia primitivă, lumea n-ar fi stat pe gânduri o clipă.

Giethoorn a devenit un loc turistic datorită ficțiunii. Regizorul Bert Haanstra l-a folosit în 1958 ca decor pentru filmul său *Fanfara*, despre două orchestre rivale de suflători din satul imaginar Lagerwiede. Era o comedie nostalgică și

apela infailibil la un sentiment național deja pe cale să devină un anacronism în anii cincizeci, într-o lume care, în pofida perdelelor trase spasmodic, dădea buzna tot mai mult în viața oamenilor. Era un omagiu într-o notă ușoară adus intimității și inocenței olandeze, presărat cu animăluțe drăguțe, care se termina cu un happy-end. Era supremul *feel-good movie* olandez și a devenit un succes inimaginabil. Filmul a atras în cinematografe peste două milioane și jumătate de spectatori și, astfel, a devenit al doilea cel mai de succes film olandez din toate timpurile. Oamenii au tendința înduioșătoare de a vrea să se transforme într-un personaj al cărților sau filmelor cu care s-au delectat și să călătorească în decorul acestora. Dacă tropăie pe acolo, speră să devină și ei parte din ficțiune. Hoarde de turiști și excursioniști se duc la Giethoorn ca să viziteze Lagerwiede. Într-un deceniu, turismul a devenit principala sursă de venituri a satului. S-au demontat acoperișurile moderne ale fermelor tradiționale și s-au pus înapoi acoperișurile din stuf. Șoseaua națională N334 a fost deviată și extinsă până a devenit o arteră bună și, de-a lungul canalului către Steenwijk, au fost amenajate porturi de iahturi. Țăranii barcagii au dispărut, iar casele au fost vândute pentru sume astronomice olandezilor bogați din centrul țării. Când actorul de comedie și primul olandez faimos din istoria locului, Rijk de Gooyer, a cumpărat acolo o casă țărănească, satul se schimbase pentru totdeauna.

Lumea a descoperit Giethoornul. Sătucul, care abia avea trei mii de locuitori, între timp primește zilnic zeci de mii de turiști. În ultimii ani a avut loc o creștere explozivă a numărului de vizitatori chinezi. Acum vin cam o sută cincizeci de mii pe an. În Shanghai, au reprodus Giethoornul la scară naturală și, mulțumită numărului enorm de voturi din China, satul a primit un loc pe tabla de joc a ediției mondiale Monopoly. Restaurantele din Giethoorn oferă meniuri în chineză, cu feluri de mâncare îndrăgite de chinezi, precum sparanghel cu șuncă și supă de mazăre. Hotelurile asigură fierbătoare de *noodles* în camere. Chelnerii și chelneriețele deseori rup câteva cuvinte în mandarină. Investitorii chinezi cumpără proprietăți imobiliare pe scară largă, mai ales cele situate de-a lungul prestigiosului canal Dorpsgracht, și preiau companiile care închiriază bărci. Potrivit anumitor predicții, numărul de turiști chinezi în Giethoorn va crește într-un deceniu până la un milion pe an.

I-am văzut când mă plimbam pe cărarea Binnenpad de-a lungul canalului Dorpsgracht. Își făceau o grămadă de poze unii altora pe podețele din lemn sau așezați într-o bărcuță cu motor electric. În general, erau îmbrăcați caraghios, cum ne-am obișnuit din partea turiștilor chinezi, dar, în orice caz, îmbrăcați, ceea ce nu mai poți spune plin de convingere despre turiștii europeni. A trecut o bărcuță gemând de francezi zgomotoși, care, fără pic de rușine, își lăsau burțile de băutori de bere să se legene pe valurile făcute de celelalte ambarcațiuni care treceau razant pe lângă ei. O duduie nemțoaică înjura topless la prora bărcii cu motor electric pe care consortul său fan Mercedes, roșu la față și cu colțurile gurii încordate, încerca să o strecoare prin haos.

Ceva mai încolo, la intersecția cu un alt canal, spectacolul era și mai copleșitor. O barcă plină de belgieni, care luase puțin cam larg curba la stânga și

acum era în pericol să fie blocată de o barcă de chinezi venind din cealaltă direcție, a accelerat la maximum motorul exterior dând cu spatele, frecându-se de o altă barcă de chinezi, care a început să se clatine înspăimântător și amenința să izbească în plin un velier cu spanioli beți, lucru care a fost evitat la mustață după ce unul dintre spanioli a reușit să oprească barca belgienilor cu mâna. Pe cealaltă parte a canalului, un cuplu chinez stătea cu barca împotmolită la mal. Protecția metalică a motorului exterior era blocată, pentru că intrase după o scândură a parapetului care susținea malul. În timp ce ea făcea poze cu selfie-stickul situației penibile în care se aflau, el încerca îndârjit să scoată barca și, prin manevrele lui, în cele din urmă a smuls întreaga scândură de pe mal. Au pescuit-o din apă, au aruncat-o pe iarbă, s-au uitat dacă nu-i văzuse cineva și s-au îndepărtat de acolo cât de repede le permitea traficul aglomerat. În acel moment, s-a apropiat un alt cuplu de chinezi, care nu înțelesese bine cum funcționează barca pe care o închiriaseră. Ea stătea pe scaunul de la proră, întoarsă cu spatele, iar el stătea tot întors cu spatele, pe scaunul de lângă ea, întinzându-se în față spre timona de la pupă și, în felul ăsta, conducea barca invers, cu motorul în marșarier.

— Dacă ai fi filmat asta, Marco, am zis.

— Ah, când o să ne întoarcem aici o să fie fix la fel. Sunt sigur de asta. Dar poate a filmat Théophile.

Ceva mai încolo, întors cu spatele la canal, Théophile Zoff filma coroana unui copac în vreme ce își trecea mâna înmănușată în sus și în jos prin fața cutiei și, după fiecare mișcare, rostea cu voce tare „hippopotame", ca o incantație magică.

— Incredibil, a zis. Când se izbesc de aparatul meu, fotonii din spatele copacului explodează. Asta face să apară o imagine aproape abstractă.

— De unde știi asta, Théophile? am întrebat. Nu ai ocular. Nu poți vedea deloc ce filmezi.

— Așa e. Dar am filmat asta de atâtea ori. E minunat. Magnific.

Marco mi-a dat un ghiont.

— Nu poți să-l întrebi pe un chinez d-ăsta ce învârte pe aici, de fapt?

— Și tu poți să-l întrebi, nu?

— Da, dar tu ești intervievatorul.

— O să îmi dai acum indicații de regie fără să ai o cameră de filmat?

— Mi-ar plăcea mult doar să văd dinamica, în ce privește interacțiunea.

A durat puțin până am dat de un chinez care vorbea engleză, dar, până la urmă, am găsit o chinezoaică tânără care ne-a putut explica exact ce anume o atrage la Giethoorn.

— Aerul curat, a zis ea de după mască. Aici e verdeață și aerul e sănătos. În China nu mai există așa ceva, din cauza progresului industrial și tehnologic. Dar Europa e atât de demodată și de rămasă în urmă, că aici pot să-mi imaginez cum trăiau strămoșii noștri.

— Foarte interesant, am zis. Mulțumim.

— Pentru nimic. Pot să vă întreb și eu ceva? Știți cumva la ce oră închide aici?

— Fainã locuințã.

— Aproape de drumurile de ieșire din oraș, a zis Brenda, dar, în același timp, ești înconjurat de verdeațã. Pentru noi e importantã liniștea, nu-i așa, Tom?

Vila lui Tom și a Brendei era o casã țãrãneascã detașatã, aflatã pe o parcelã mare de teren înconjuratã din patru pãrți de canale, ceea ce o transforma, de fapt, într-o insulã. Exteriorul în stil olandez vechi contrasta în mod strident cu designul interior exotic. Mobilierul din lemn și împletiturile din rãchitã în stil oriental gemeau de perne colorate. Pe jos erau mai multe covoare persane în nuanțe de ocru și verde ca mușchiul, iar pe pereți erau agãțate carpete boliviene și peruane. Într-un colț al livingului se afla o sculpturã înaltã din lemn pictat cu motive vegetale și animale, care semãna cu un stâlp totem. Pe pervazuri, mãsuțe și în toate celelalte locuri disponibile din casã, era etalatã o cantitate impresionantã de bibelouri în culori pestrițe, care trebuie sã fi fost adunate din toate colțurile lumii.

— Da, știu, a zis Brenda. Locul ãsta pare un magazin de vechituri. Nu e tocmai stilat. Dar pentru noi sunt amintiri, nu-i așa, Tom? Fiecare obiect poartã cu el o poveste. De pildã, pãlãrioara asta. E doar un exemplu oarecare. Cum se numeau pãlãrioarele astea, Tom?

— Pãlãrioarele astea?

— Poate nu-i așa de important. Dar, în orice caz, e din Nepal. Eu și Tom eram la templul ãla și...

— Scuze cã te întrerup, a zis Yvonne, dar nu știu dacã deja am voie sã spun ceva.

— Dã-i drumul, am zis. Ideea e sã devinã o conversație adevãratã.

— Vã mulțumesc, a zis Yvonne. Scuze cã sunt așa de stângace. Dar pur și simplu nu prea știu cum stau lucrurile cu un film documentar. Pentru mine e prima oarã. Deci, de aia.

— Mã așteptam sã luați un aparat de filmat la voi, a zis Tom.

— Și eu, am zis.

— Trebuie sã luați asta mai degrabã ca pe o discuție orientativã, a zis Marco, ca ambele pãrți sã exploreze posibilitãțile existente. Dacã am trecut în revistã gama de subiecte, revenim ca sã încadrãm în format video anumite zone de interes. Așa prefer cel mai mult sã lucrez. Dar intervievatorul nostru, îl cheamã Ilja, scrie complet separat de documentar un roman despre experiențele lui în care ia, firește, propriile sale decizii.

— E bine cã ați adus vorba despre asta, a zis Bas.

— Poți sã mã tutuiești, a zis Marco.

— Cã ai adus vorba, a spus Bas. Mulțumesc. Am auzit despre asta, despre romanul ãsta. Și, sincer sã fiu, ne cam facem griji legat de el, Yvonne și cu mine. Cred cã e bine sã ajungem la niște acorduri clare dinainte, cu privire la asta. În orice caz, noi am hotãrât cã nu vrem sã apãrem în carte cu numele noastre adevãrate.

— Dar stai puțin, am zis. În primul rând, această rezervă este cel puțin prematură. Deși mă bucur să port cu voi o conversație stimulantă și nu cutez să pun la îndoială nicio clipă că ceea ce aveți de povestit va fi spectaculos, sincer să fiu, consider exclusă posibilitatea de a folosi acest material. Pentru un roman, ai nevoie de mult mai mult decât de un exotism profesat cu pasiune într-un context provincial. În al doilea rând, când vă vom folosi poveștile pentru film, fețele voastre vor apărea în imagini și veți fi recunoscuți. Parcă am înțeles că nu aveți nicio problemă cu asta? Deci, presupunând că mă răzgândesc și vreau să folosesc experiențele voastre, chiar nu înțeleg ce obiecții puteți avea dacă vă menționez numele în carte.

— Un roman e totuși altceva decât un film, a zis Bas. Un film reproduce pur și simplu realitatea, dar la un roman nu știi niciodată la ce să te aștepți. Acolo, fantezia scriitorului se aliază cu imaginația cititorului. Asta face ca tot felul de lucruri să capete o viață proprie. Asta ni se pare, mie și lui Yvonne, un joc riscant. Un roman e mult mai periculos decât un film.

— Dacă puneți așa problema, sunt aproape onorat. Bine, atunci. Nu vreau să țin pe loc discuția zăbovind prea mult asupra clauzelor oficiale. În cazul în care vă voi folosi povestea, voi născoci pentru voi niște nume olandeze autentice care să nu deranjeze pe nimeni. Unde am rămas?

— În Nepal, a zis Greet.

A clipit nervos din ochi.

— Într-adevăr, a zis Yvonne. Ce voiam să întreb, templul de care vorbeai, Brenda, era cumva în Bouddah? Și noi avem o pălărioară din asta. Și un șal de rugăciune.

Brenda a zâmbit afabil.

— Cei mai mulți oameni merg, într-adevăr, la Bouddah, ca să vadă stupa aceea cu ochi care apare pe fiecare ilustrată. Frumos, nici nu încape vorbă, dar nouă ni s-a părut totuși un pic cam turistic, nu-i așa, Tom? Dar, dacă mergi puțin mai încolo, ajungi la complexul de temple din Pashupatinath. Aproape nimeni nu-l cunoaște. Acolo mai poți găsi adevăratul Nepal.

— Da, a zis Bas, Pashupatinath. Și noi am fost acolo, desigur. Acolo am hrănit maimuțele cu portocale. Îți mai amintești, Yvonne? Deci acolo ați cumpărat voi pălărioara? Amuzant.

— Nu trebuie să faci asta niciodată, a zis Tom. Portocalele alea sunt sacre. Sunt aduse de pelerini.

— Erau propriile noastre portocale, a zis Bas.

— Și ce? a zis Tom. Iar pălărioara aia nu am cumpărat-o, ci am primit-o cadou. Eu și Brenda am intrat în vorbă cu un pelerin din ăsta. Așa suntem noi. Când călătorim, nu ne interesează atât de mult monumentele, cât întâlnirile. Dacă vrei cu adevărat să aprofundezi cultura locului, cheia e contactul interuman. Astfel am cunoscut în călătoriile noastre enorm de mulți oameni interesanți. Și pelerinului ăluia i s-a părut atât de neobișnuit că ne arătam interesați de obiceiurile lui locale și de cultura lui primitivă, că ne-a dăruit pălărioara lui.

— Noi am fost și invitați acasă de un pelerin dintr-ăsta, a zis Yvonne.

— Ni s-a întâmplat tot timpul, a zis Brenda. Sunt niște oameni deosebit de primitori dacă ești deschis la modul lor de viață. Noi, în Occident, mai avem multe de învățat de la ei. Vorbesc serios.

— Ni s-au servit mai multe feluri de mâncare însoțite de orez, a zis Bas, cu *dal* și curry. Am mâncat cu mâna, desigur.

— Cu mâna dreaptă, a completat Yvonne. Cu cea stângă te ștergi la fund. Cel puțin în cultura lor. Deci. De asta.

— Și, pe urmă, poți folosi *chapati* ca să apuci mâncarea, a zis Bas. Eu și Yvonne încercăm mereu, oriunde am fi, să gustăm cât mai multe feluri de mâncare locale. Credem că face parte din civilizația lor.

— Mai multe feluri de mâncare însoțite de orez e ceea ce pregătesc pentru turiști, a zis Tom. Noi luăm mereu un *dal bhat* simplu, pe care ei îl mănâncă mereu. *Noodles* costă doar câteva rupii și trebuie să fiarbă doar două minute, în vreme ce mai multe feluri de mâncare cu orez sunt de câteva ori mai scumpe și durează de zece ori mai mult ca să fie pregătite. Asta consumă combustibil. Majoritatea occidentalilor nu se gândesc la asta. Li se pare de la sine înțeles să ardă focul sub oale și tigăi, pentru că nu știu în detaliu cum stau, de fapt, lucrurile într-o țară ca aia.

— Preferați Asia ca destinație de călătorie? am întrebat. Sau nu contează prea tare continentul?

— Știți care-i treaba? a zis Brenda. Toată Asia a devenit, de fapt, foarte turistică.

Ceilalți au încuviințat din cap.

— Acum douăzeci de ani puteai încă să descoperi lucruri acolo, nu-i așa, Tom? Atunci, încă trebuia să ai grijă să nu ți se servească vreo carne de câine sau de șobolan. De instalații sanitare nu auziseră vreodată. Igienă, ce-i aia, știi ce zic? Era minunat. Pe vremea aceea am trăit experiențe incredibile. Dar, în ziua de azi, s-au montat facilități aproape peste tot. Pentru turiști este convenabil, înțelegem prea bine, și credem că populația locală își merită veniturile, dar, pentru călătorii adevărați, ca noi, s-a cam dus distracția.

— Dacă vedem un meniu în engleză, a zis Bas, vacanța noastră e, de fapt, deja ratată.

— Meniu? a zis Brenda. Ce-i aia, știi ce zic? Deja e o concesie pentru occidentali.

— Și ce pierzi atunci, a zis Yvonne, e puritatea. Cu douăzeci de ani în urmă, o călătorie în Asia era o călătorie înapoi în timp în Evul Mediu. Oamenii erau săraci, bolnavi și schilozi, dar fericiți. În zilele noastre, datorită contactului cu turiștii, au preluat de la ei microbul corupător al banilor. Acum nu mai vezi aproape nicăieri un lepros sau un amărât în zdrențe. În ziua de azi, cu toții umblă în blugi și în haine de firmă fără să-și bată capul că asta înseamnă să-și piardă autenticitatea. Deci. De asta.

— Recent am fost în Thailanda, a zis Tom. Da, doar peste weekend.

— Groaznic, a zis Yvonne.

— Unde ați fost? a întrebat Bas. La Koh Lipe?

— Koh Adang, a zis Tom. La Koh Lipe nu mai mergem de ani de zile.

— Am mers și noi la Koh Adang, a zis Yvonne. Dar am șters-o repede de acolo din cauza excursioniștilor. Koh Bulon Le e totuși puțin mai autentic. Acolo nu sunt nici măcar magazine. Grozav.

— Acolo nu-i centrul ăla de salvare al broaștelor țestoase? a întrebat Brenda.

— Nu, a zis Bas. Ăla e la Koh Talu. Dar și el e o capcană pentru turiști.

— Da, firește, a zis Brenda. Asta voiam să spun și eu.

— Știți unde am fost anul trecut pentru prima oară? a întrebat Bas. În Pakistan.

— E un loc sigur? am întrebat. Nu există o alertă de călătorie pentru Pakistan?

Bas a zâmbit.

— Lista țărilor considerate periculoase de la Ministerul de Afaceri Externe o folosim mai mult sau mai puțin ca ghid de călătorie.

— Bineînțeles, nu trebuie să te duci nepregătit în Federally Administered Tribal Areas, a zis Yvonne. Sau în Belucistan, Khyber-Pakhtunkhwa, granița de nord cu Afganistanul sau linia de control dintre Pakistan și India. Și pot avea loc răpiri, tâlhării, atentate și atacuri armate. Dar știi asta. Ține de cultura de acolo. Dar, dacă ești deschis față de oamenii ăia, sunt nespus de primitori.

— Am fost invitați peste tot, a zis Bas. Am avut voie să asistăm la orice.

— Ca, de exemplu, la *panchayat*, a zis Yvonne.

— Da, a zis Bas. Asta e o poveste cu totul neobișnuită. Vreți să o auziți?

— Noi o știm deja, a zis Brenda. Am trecut și noi o dată prin asta, nu-i așa, Tom?

— Mi-ar plăcea foarte mult să o aud, am zis.

— Vrei să o spui tu, Yvonne? a întrebat Bas.

— Nu, spune-o tu, a zis Yvonne. Tu povestești mereu așa de frumos!

6

— Călătoream în Pakistan prin provincia Punjab, a zis Bas. Regiunea indiană cu același nume e alcătuită din câmpii verzi și roditoare și un deșert în partea de sud-est. E țara sikhilor, un ținut minunat care respiră istorie. Înainte, mergeam adesea acolo, dar, de când *Lonely Planet* a desemnat Templul de Aur din Amritsar drept cel mai spiritual loc de pe pământ, spiritualitatea a devenit o floare rară. În ziua de azi, vin și mai mulți turiști decât la Taj Mahal și lanțurile de hoteluri internaționale au pus stăpânire pe orașul sfânt.

Cuvântul „punjab“ înseamnă cinci râuri și patru din cele cinci se află acum în Pakistan. Peisajul e mai variat decât de partea graniței cu India. Acolo, trăiesc mai ales musulmani, dar provincia Punjab este cunoscută drept cea mai înfloritoare și mai liberală parte a țării. Firește, trebuie să relativizezi această afirmație, după cum aveam să observăm, dar capitala Lahore este o metropolă impunătoare cu peste unsprezece milioane de locuitori și are o alură aproape occidentală. Parisul

Orientului, așa i se spune orașului, grădinile mogulilor, orașul festivalurilor. Este capitala culturală a Pakistanului, unde se află industria modei și a filmului. Dacă dai de turiști în Pakistan, e doar în Lahore. Acesta a fost pentru noi un motiv să nu rămânem prea mult acolo și să pornim spre vest, înaintând tot mai mult către inima țării, ca să vedem adevăratul Pakistan.

Într-o ceainărie din Lahore, am întâlnit un tânăr care se numea Faysal și vorbea bine engleza. Un tânăr frumos, cu plete lungi, ca o coamă de leu. Era actor. Ne-a spus că a jucat câteva roluri mărunte în filme mari și că nu se poate plânge, dar încă spera să dea cu adevărat lovitura. Dar familia lui era mândră de el. Și era încă tânăr. Ne-a povestit că e de loc dintr-un sătuc mic din sud-vest, în apropierea orașului Multan. Nu era departe, cam 350 de kilometri din Lahore. Era tot în provincia Punjab. Pakistanul e o țară mare, a zis. Și trebuia să se considere norocos că ai lui locuiau doar la o zi de mers distanță. Nu îi vizita atât de des pe cât ar fi vrut, dar regulat. Peste două zile, urma să se ducă iar.

L-am întrebat dacă îl putem însoți. N-a înțeles prea bine ce vrem să spunem. L-am rugat să ne arate satul lui natal. Dar a zis nu. Era onorat de interesul nostru, dar îl făceam să se simtă prost. Desigur că eram mai mult decât bineveniți la familia lui și puteam rămâne cât de mult voiam, nu asta era problema, dar satul lui natal era sărac și neînsemnat. Nu era nimic acolo ce ne-ar fi interesat. Nu era un loc turistic. I-am zis că tocmai un asemenea loc ne stârnește interesul. I-am explicat că noi nu suntem turiști, ci călători. Am adăugat că îl considerăm un prieten și socotim de datoria noastră să arătăm interes față de mediul din care provin prietenii noștri. În călătoriile anterioare învățaserăm că fraza asta deschide multe uși. A funcționat. Cu reținere, a fost de acord.

Numele satului natal al lui Faysal era Muzaffargarh. Se afla în valea dintre râul Chenab și fluviul Indus, cam la o oră de mers cu mașina de orașul Multan. Faysal nu minți se. Spre bucuria noastră, era exact la fel de sărăcăcios și de lipsit de atracții turistice precum ni-l prezentase. Străzi ciuruite de gropi erau flancate de clădiri cenușii din beton tipice pentru lumea a treia, lipsite de fantezie, pe lângă care fusese improvizat orășelul, sub forma tarabelor, a tonetelor și magazinelor din tablă ondulată, lăzi și folie de plastic. Pretutindeni deasupra drumului erau întinse pânze colbuite și zdrențuite, în culori aprinse, ca să țină umbră populației încinse, care se căznea să înainteze prin traiul prăfuit răcnind cu sunete guturale. *Tuk-tuk*-uri șubrede cu inscripții în culori țipătoare împroșcau fum negru în aerul aproape prea fierbinte pentru a fi respirat. Fructe zbârcite și putrezite erau de vânzare pentru câteva parale. Țepușe de kebab dezgolite de carne fumegau la fiecare colț de stradă. Muzaffargarh era un loc fantastic. Rareori mai văzuserăm o sărăcie atât de autentică într-o țară musulmană.

Deși localitatea părea să fie într-o permanentă stare de agitație și în fiecare clipă părea gata să se adune o gloată mânioasă ca să înceapă o răscoală, la un moment dat, a fost mai multă zarvă decât de obicei. Se întâmpla în a doua zi a ședерii noastre acolo. Sau o fi fost a treia? Tu mai știi, Yvonne? În fine, acum nu contează. Mergeam cu Faysal pe strada principală înspre un negustor de covoare, care era un văr al lui, ca majoritatea locuitorilor din Muzaffargarh, când ne-a ieșit

în întâmpinare o mulțime care țipa. Când ceata s-a apropiat, am văzut că târau după ei un tânăr cu fața însângerată. Oamenii îl scuipau. Unii încercau să-l lovească, dar alții îi opreau. Totul arăta foarte pur și primitiv. Faysal a zis că ar fi mai bine să o luăm pe altă stradă. Dar noi voiam să fim deschiși la acea cultură și să înțelegem ce e în mintea oamenilor. Așa suntem noi, să știți. Nu am călătorit mii de kilometri ca să ne speriem și să facem cale-ntoarsă de îndată ce se petrece ceva autentic. Am mers în urma mulțimii spre piațeta centrală a orășelului. Acolo, țipetele au încetat brusc. O tăcere ciudată s-a așternut peste ceata de oameni. L-am întrebat pe Faysal ce se întâmplă.

„Panchayat", a zis.

L-am întrebat ce e asta. Să nu credem că Pakistanul este o țară înapoiată, ne-a explicat, dar există un mare respect pentru anumite tradiții. L-am asigurat că tocmai asta ne trezește un mare respect și am adăugat că suntem de părere că Occidentul așa-zis liber are multe de învățat de la țara lui în această privință. La rândul său, el a subliniat că Pakistanul, evident, se poate mândri cu o justiție modernizată și independentă, dar, că anumite neînțelegeri locale, potrivit unui obicei vechi de secole, încă sunt aduse în fața unui sfat al bătrânilor satului. Asta era ce urma să se întâmple. Ăsta era *panchayat*-ul.

Vă puteți închipui, domnule Pfeijffer, cât de încântați eram? Dăduse norocul peste noi. Nu auziserăm niciodată de un *panchayat*, într-adevăr, dar, numaidecât, dorința noastră cea mai arzătoare a fost să putem asista la unul. Dacă o țară sau un popor are suflet, acesta se găsește în obiceiurile vechi de secole care se ascund sub pojghița de modernitate. Să fii martor la o judecată autentic tribală ar fi reprezentat o experiență unică. Asta era ceva așa de preoccidental, încât nu ne mai încăpeam în piele de bucurie. Lui Faysal părea să nu-i prea placă ideea de a rămâne să ne uităm, dar firește că nu am lăsat să ne scape ocazia. Am făcut apel la simțul datoriei, înrădăcinat în tradiție, și la onoarea lui de gazdă și am știut că nu ne poate refuza cererea de a ne traduce totul dacă insistăm suficient.

Un grup de zece bătrâni cu bărbi islamice veritabile au luat loc pe un șir de scaune pliante și lădițe de aprozar, așezate în formă de semicerc în piațetă. Faysal a zis că aceștia sunt bătrânii satului, dar ne prinseserăm deja de asta. Au început să intoneze un soi de cântec ciudat cu sunete tărăgănate și tânguitoare. Suna de rău augur, dar Faysal a explicat că este o rugăciune tradițională menită să invoce înțelepciune. Poporul ăla chiar punea preț pe înțelepciune. Ni s-a părut grozav. După ce s-a încheiat rugăciunea, tânărul însângerat care fusese adus de mulțime a fost azvârlit cu brutalitate la picioarele bătrânilor satului. S-a chinuit să se ridice, s-a așezat în genunchi și s-a uitat tăcut în jos. El trebuia să fie suspectul, sau vinovatul, asta urma să se vadă. În orice caz, deja ni se părea extrem de palpitant.

Apoi i s-a dat cuvântul unui alt tânăr, cam de aceeași vârstă. Purta un veșmânt lung și alb. Ei bine, la popoarele astea, te prinzi repede că domină emoția, ne-am cam obișnuit, Yvonne și cu mine, dar tânărul ăsta chiar era un actor de Oscar, ca să mă exprim așa. Discursul său era un montagnes russes amețitor care gonea deasupra tuturor culmilor mâniei, repulsiei, tristeții și urii. Își întărea vorbele strigate bătându-se cu pumnii în piept și smulgându-și părul. Nu doar o dată a

trebuit să fie reținut de ceilalți să nu-l atace fizic pe suspect. Am presupus că el e partea vătămată și că discursul său mișcător include învinuirea. Și, cu toate că trebuie să fii atent, desigur, să nu-ți proiectezi propriile valori occidentale și tiparele așteptărilor asupra comportamentelor care stau sub semnul altei tradiții, intonația pledoariei lui ne-a dat impresia că e vorba de un caz pe care cel implicat îl consideră foarte grav. Faysal n-a vrut să traducă totul, dar ne-a șoptit despre ce e vorba: sora bărbatului care răcnea fusese violată de cel îngenuncheat.

Ne-am întrebat dacă am înțeles bine, dar Faysal a refuzat să repete. A tăcut, rămânând cu privirea ațintită în depărtare. Dar chiar înțeleseserăm bine, căci, pe urmă, victima a fost arătată mulțimii. Era tânără și gingașă, încă o copilă, și arăta îngrozitor. Chipul îi era umflat de la lovituri și plâns. Veșmântul ei pestriț fusese sfâșiat și mânjit de sânge în dreptul părții de jos a corpului. Unul dintre bătrâni i-a pus o întrebare cu voce tare. Nu a răspuns, dar a gesticulat cu o mână vlăguită în direcția bărbatului îngenuncheat. Apoi s-a prăbușit. Membrii familiei s-au grăbit să o ajute. Mulțimea s-a dezlănțuit.

Sfatul bătrânilor s-a adâncit în discuții, ceea ce nu a durat mult. Bărbosul care îi adresase o întrebare victimei mai devreme și care părea să îndeplinească rolul de căpetenie s-a ridicat în picioare. Mulțimea a tăcut. El a rostit o propoziție scurtă pe ton solemn. După care a ieșit în față alt bărbat. Tatăl victimei, a spus Faysal. A pronunțat un singur cuvânt: „Nahin". Mulțimea a izbucnit în strigăte de uimire.

În vreme ce sfatul bătrânilor dezbătea din nou, iar spectatorii deveneau tot mai gălăgioși, Faysal a început dintr-odată să ne vorbească agitat.

„Știu ce credeți, a zis, dar aici nu suntem la New York sau în Suedia sau în vreo altă țară occidentală cu valori individualiste și trâncăneală despre drepturile omului. Cine s-a născut la poalele munților, unde se făuresc iatagane în țara celor cinci râuri, care de-a lungul istoriei a fost călcată în picioare de hoarde din toate colțurile lumii, știe că statul, în care voi credeți cu sfințenie în Occident, nu este cu nimic mai bun decât orice alt stăpânitor, că justiția este un instrument în mâinile celor aflați la putere într-un anumit moment și că singura legătură care îl poate apăra este legătura de sânge cu familia. Pe aceste meleaguri, individul este o pradă sortită morții. Ceea ce voi nu înțelegeți este că drepturile alea universale ale omului pe care le aveți sunt mai universale în anumite părți ale lumii decât în altele, pentru că existența este o luptă pe viață și pe moarte în care este relevant un singur drept, și anume dreptul celui mai puternic. Și ești la fel de puternic precum grupul care te consideră un membru al său. Într-o lume în care toți se trădează între ei pentru o para chioară, singura certitudine este sângele care-ți curge prin vene și care nu poate fi trădat niciodată. Individul e nimic. Familia e totul."

Am spus că, dimpotrivă, ni se pare un lucru frumos că în cultura lui mai există niște legături de familie atât de strânse, în vreme ce noi ne internăm mama dementă într-un azil de bătrâni.

„Familia cere sacrificii, a zis Faysal. Onoarea trebuie apărată prin toate mijloacele. Dacă la voi în Occident este violată o femeie, asta e în primul rând problema ei personală. Se consideră că e un atac asupra integrității ei ca individ.

Asta e aici ceva secundar. Aici e mai cu seamă o dezonoare gravă adusă familiei. Echilibrul trebuie să fie restabilit sau stigmatul trebuie răzbunat. Știu că voi, de la înălțimea trupurilor voastre lungi, albe și superioare, vă uitați de sus la noi și că vă părem niște barbari care nu au ieșit încă din Evul Mediu, și nici eu nu vreau deloc să justific ceea ce se întâmplă aici, dar cine se străduiește să aprofundeze contextul va recunoaște că e în joc o necesitate care depășește sloganurile de reclame și principiile occidentale ieftine. De aceea, *panchayat*-ul a judecat că făptașul trebuie să se căsătorească cu victima."

„Asta o să se și întâmple?", am întrebat.

„Nu. Tatăl victimei a refuzat. E dreptul lui."

„Și acum?"

„Nu știu. *Panchayat*-ul trebuie acum să găsească altă modalitate de a restabili onoarea familiei victimei."

S-a așternut din nou tăcerea în piațetă. Sfatul bătrânilor luase o hotărâre. Căpetenia s-a ridicat și a rostit sentința, pe care a întărit-o bătând de trei ori cu toiagul în pământ. Imediat s-a dezlănțuit iadul. O parte a mulțimii a izbucnit în urale cu frenezie, în timp ce ceilalți erau mistuiți de furie. Oamenii săreau, împingeau și trăgeau. Femeile urlau. Prin aer zburau pietre și ici-colo izbucneau încăierări, oamenii fiind despărțiți cu forța. După toate aparențele, sentința era percepută ca fiind destul de controversată. L-am întrebat pe Faysal ce hotărâse sfatul, dar n-a vrut să spună. Dar apoi ne-a zis totuși. S-a uitat la noi cu o privire pe care nu o puteam descifra și a zis:

„Ca să restabilească între ambele familii implicate echilibrul stricat de onoarea pângărită, *panchayat*-ul a decretat că sora făptașului trebuie să fie violată de fratele victimei".

Sentința urma să fie dusă la îndeplinire numaidecât la fața locului. Faysal ne-a spus că trebuie să plecăm. Îmi amintesc că ai șovăit o fracțiune de secundă, Yvonne. Mai știi? Dar nu mult. Până la urmă, am căzut de acord că nu călătorim ca să vedem doar lucruri frumoase. La o adică, nu eram niște turiști, Doamne ferește, care să caște gura la atracții lustruite fără să priceapă unde se află și să fotografieze poleiala strălucitoare fără să aprofundeze semnificația a ceea ce văd. Cine chiar vrea să înțeleagă pe deplin o țară și o cultură nu are voie să închidă ochii la părțile urâte ale unei astfel de societăți. Așa suntem noi, nu, Yvonne? Mergem până la capăt. Nu poți să spui că ai fost la un *panchayat* dacă ai plecat înainte ca sentința să fie îndeplinită. Aveam să rămânem, de fapt am căzut de acord imediat cu privire la asta.

Faysal a insistat să plecăm. S-a înfuriat. A zis că îl facem să se simtă prost ca gazdă dorind să fim martori la ceea ce el detesta la propria sa țară. A zis că e taman ca atunci când ești oaspete într-o casă unde ești întâmpinat cu generozitate, iar tu mergi intenționat să cauți gândacii din bucătărie. La asta am ripostat că, în călătoriile noastre, niciodată nu ne-a trecut prin cap să învinuim gazda pentru gândaci, deși, după cum îl puteam asigura, văzuserăm mai mulți decât își putea imagina, că, pentru noi, era un semn de respect să aprofundăm cultura și lumea din care venea și că înțelegerea circumstanțelor dificile în care

dădea dovadă de ospitalitate ne făcea doar să-i apreciem și mai mult generozitatea. Faysal a zis că ne purtăm ca și când ne-am fi aflat într-o grădină zoologică, dar compatrioții săi nu sunt niște maimuțe la care să căscăm ochii și de care să râdem fără opreliști, ci oameni cu demnitate. I-am spus că nu noi ne punem în joc demnitatea. A zis ceva pe limba lui și a plecat. Nu l-am mai văzut niciodată după aceea.

A răsunat un răpăit de tobe. Mulțimea a început să cânte. Suna ca muzica dintr-un film, care creștea în intensitate înainte de scena romantică de la final. Fratele victimei, care mai înainte ținuse cuvântarea cu atâta înfocare, era condus de prieteni și de membri ai familiei spre centrul piațetei, asemenea unui gladiator care este împins spre arena unde îl așteaptă o victorie sigură și premiul. Lupta avea să fie frumoasă, dar era, într-un fel, o formalitate, deoarece rezultatul era stabilit dinainte. Dar privirea lui nu era triumfătoare. Ca la orice luptător cu adevărat mare, pe chipul lui plutea o umbră de tristețe, care venea din conștientizarea superiorității sale, ceea ce făcea inevitabil faptul că urma să-și facă adversarul să sufere.

Din cealaltă parte a piațetei a fost adusă în față o fată care urla, de către niște bărbați care păreau să-și dea toată silința să fie cât mai puțin brutali, dar ea nu le făcea sarcina mai ușoară, zvârcolindu-se din tot corpul ei firav, lovind și izbind cu picioarele în jur în timp ce țipa. Era îmbrăcată într-un *kameez* albastru ca azurul care, din cauza mișcărilor ei disperate, flutura în jurul ei precum veșmântul unui înger care se pogoară într-un tablou renascentist. Îi vedeam chipul schimonosit de frică și disperare. Era tânără. O bătrână a căzut la picioarele ei jeluindu-se și a prins-o de un picior încercând să-i împiedice înaintarea forțată. Unul dintre bărbați a dat-o la o parte cu un șut.

După ce a fost târâtă în mijlocul piațetei până aproape de fratele victimei, fata s-a prăbușit plângând la pământ. Doi dintre bărbați au ridicat-o înapoi în picioare. Ritmul tobelor s-a întețit. Cântecul se auzea tot mai tare. Viitorul mire s-a uitat întrebător la bătrânii satului. Ei au încuviințat din cap. Dintr-o singură mișcare puternică, i-a smuls *kameez*-ul albastru ca azurul de pe corp. Mulțimea a izbucnit în strigăte. În punctul în care se întâlneau ochii disprețuitori a vreo sută de oameni, ea stătea mai goală decât doar dezbrăcată, delicată ca o căprioară înconjurată de lupi care mârâiau și salivau. În pofida căldurii, tremura. Gura i s-a deschis, dar n-a mai urlat. Cu ochi neîncrezători, țintuia cu privirea cerul gol de culoarea oțelului, unde se dovedea că nu există niciun Dumnezeu.

După aceea, totul a mers repede. A fost răsucită de doi bărbați, astfel încât să stea întoarsă cu spatele la mirele ei, și împinsă să se aplece în față. El și-a scos penisul din veșmântul lui alb ca zăpada și a tras de câteva ori de el până s-a îndreptat spre ea ca țeava unei puști. Fratele miresei, care în tot acest timp stătuse îngenuncheat în fața sfatului bătrânilor, a încercat să-și îngroape fața în pământ, dar cineva l-a tras de păr în sus și l-a forțat să se uite cum fratele femeii pe care o violase o penetrează din spate pe surioara lui. Ea a țipat ca un animal. Urletul ei nu mai avea nimic omenesc și era deformat ritmic de izbiturile prin care mirele

făcea prăpăd în ea. Și apoi, dintr-odată, s-a terminat. El a gemut scurt și a împins-o departe. Ea a căzut la pământ cu fața în jos, sămânța lui încă picura din ea. Publicul a aclamat și toată lumea s-a grăbit să-i îngrijească pe ai săi. Bătrânii s-au retras și mulțimea s-a risipit. Yvonne și cu mine am mai rămas puțin să vedem dacă se mai întâmplă ceva, dar se terminase.

7

— De data asta ai povestit-o extrem de bine, Bas, a zis Yvonne.

— E de față un scriitor adevărat, a zis Bas. M-am străduit în mod special.

— Sincer să fiu, mi se pare cu adevărat o poveste cumplită, am zis.

— Da, a zis Bas. Chiar a fost neobișnuit că ni s-a întâmplat așa ceva.

— Mai am câteva întrebări despre asta, am zis. După cum tocmai zicea soția ta...

— Prietena, a spus Bas.

— Scuze. După cum tocmai zicea Yvonne, ai povestit foarte frumos, aproape ca și când ar fi fost o poveste frumoasă. Dar nu-mi pot închipui că voi ați perceput-o ca pe ceva frumos. Sau mă înșel?

— De fapt, sunt două aspecte, a zis Yvonne. Pe de o parte, firește că e foarte crud ce se întâmplă. Și realizezi asta, fără îndoială, dacă stai să te gândești puțin. Dar, când vezi toate veșmintele alea tradiționale și pricepi că ești martor la un ritual dus la îndeplinire fără modificări din Evul Mediu îndepărtat, atunci totul capătă totuși mai multă valoare. Înțelegeți ce vreau să spun?

— Trebuie să vezi lucrurile în context, a zis Bas. Ca outsider, desigur că e ușor să judeci. Dar, dacă faci un efort să aprofundezi sensul mai adânc, începi să vezi nuanțele. Mie, personal, mi se pare foarte instructiv.

— Și, pentru oamenii ăia de acolo, chiar are încă sens, a zis Yvonne. Se vede de la o poștă și observi asta din energia enormă care se degajă dintr-o asemenea mulțime. Are ceva foarte primordial. La noi, vezi navetiștii cum stau ca niște zombi blocați în traficul de dimineață, dar, acolo, chiar dacă sunt săraci, oamenii cred în ceea ce fac. Acolo, viața are o intensitate cu care noi, aici, nu mai suntem obișnuiți. Și părțile dure pur și simplu fac parte din ea. Noi le ascundem, dar, acolo, ei încă înțeleg că albul și negrul sunt două fețe ale aceleiași monede. Că nu poți avea lumină fără întuneric. Yin și yang, știți dumneavoastră. Deci. De aia. Poate mergem prea departe dacă numim asta emoționant, dar are ceva frumos. Sau poate „pur“ e un cuvânt mai bun. Sau „inspirațional“.

— Mi se pare că mergem prea departe, am zis, dacă spunem că te inspiri dintr-un viol în public.

— Iată un mod de gândire tipic occidental, a zis Bas. Ăsta e primul lucru de care trebuie să te dezveți când călătorești așa cum o facem noi: să judeci, să vezi totul prin prisma așa-zisului nostru iluminism și a ce înțelegem noi sub numele de stat de drept modern și să categorisim totul într-un tabel reconfortant de

categorii etice și morale occidentale. Lumea e puțin mai mare decât conceptele noastre limitate de bine și rău. Și tot iluminismul ăla al nostru a fost, la urma-urmei, totuși un fenomen foarte restrâns, nu trebuie să uitați asta vreodată. „Ia-ți odată ochelarii ăia de cal occidentali de pe ochi", spunem noi mereu, „și încearcă să fii deschis la ideea că poate mai ai ce să înveți de la oamenii care te găzduiesc." Ca să cultivi înțelegere între popoare trebuie, mai întâi de toate, să fii deschis la ritualurile și obiceiurile celorlalți și la modul lor de a gândi. Asta e ceva în care cred cu sfințenie. Pe bune. Căci, până la urmă, faci și rău dacă, în țări din astea, te încleștezi de sistemul tău de valori occidentale și vrei să-ți impui cu forța propria cultură, în stil neocolonial, unei societăți în esență străine. Prin asta, distrugi o grămadă de lucruri. Sunt suficiente exemple de-a lungul istoriei, din păcate.

I-am spus că pot fi de acord cu principiul general, dar că, în acel caz particular, nu sunt convins.

— Și ce-ar fi trebuit să facem? a întrebat Bas. Să sunăm la poliție? Sau ar fi trebuit să sar curajos, în pantalonii mei kaki până la genunchi, în mijlocul mulțimii care zbiera, ca să salvez cu mâinile mele goale de alb o fecioară care fusese damnată, și, prin asta, să sabotez întregul sistem de justiție local?

— Ați fi putut alege și să nu rămâneți să vă uitați.

— Și atunci credeți că nu s-ar fi întâmplat?

Tom și Brenda nu mai scoseseră o vorbă de ceva vreme. Am încercat să-i implic iar în discuție întrebându-i ce părere au.

— Poate nu trebuie să spun asta, a zis Brenda, dar noi am auzit din mai multe părți că *panchayat*-ul și genul ăsta de răzbunare instituționalizată au fost abolite de mult și că, în ziua de astăzi, mai fac asta doar în mod special pentru turiști.

— E o minciună sfruntată, a zis Bas.

— Dacă spui tu, a zis Brenda.

M-a privit cu un zâmbet ironic.

— Mai vreți cafea? Sau e momentul pentru ceva mai tare?

8

Greet s-a ridicat în picioare. Le-a mulțumit tuturor, s-a scuzat și mi-a atras atenția că mă așteaptă șoferul să mă ducă la Assen. A zis că sigur urmează să ne mai întoarcem, dar că, ținând cont de agenda încărcată a fiecăruia, avea să îi contacteze din timp.

Mai voiam să știu un singur lucru.

— Pentru că ne interesează urmările turismului, iar voi sunteți experți în acest domeniu, aș fi curios să aflu ce părere aveți de situația de aici.

— Din Giethoorn?

— Într-un anume fel, e ironic, am zis, că de fapt nu mai trebuie deloc să mergeți în Asia. Vine ea încoace.

— E groaznic, a zis Brenda.

— Un dezastru, a zis Tom.

— Ieri am vrut să traversez podul pe bicicletă, a zis Brenda.

— Poți să-ți iei gândul, a zis Tom.

— Stau toți acolo să-și facă poze cu pălării ridicole, a zis Brenda. Și crezi că se dau la o parte dacă claxonezi? Deloc. În loc să facă asta, se zgâiesc la tine de parcă ai fi o atracție în parcul de distracții.

— Într-un caz fericit, a zis Tom, îți fac și ție o poză.

— Exact asta s-a și întâmplat, a zis Brenda. Pot să spună pe urmă că este un drum pentru pietoni, dar nu e. E o pistă de bicicliști.

— Sau povestește ce s-a întâmplat recent, a spus Tom, când te-ai dus să întinzi rufele în curte, Brenda.

— Da, a zis Brenda, m-am pomenit dintr-odată, pur și simplu, cu un chinez în curte. În curtea noastră. Ca și cum ar fi fost cel mai firesc lucru din lume.

— Și informarea e problema, a zis Tom. Chinezii ăia chiar cred că Giethoornul este un parc de distracții. Deci ei presupun că au voie peste tot, la fel ca în Disneyland. Nu înțeleg că este un sat unde mai trăiesc și oameni obișnuiți.

— Ultima oară, vecinul s-a trezit cu un scutec murdar în cutia de scrisori, a zis Brenda.

— Ei cred că cutiile de scrisori exterioare sunt coșuri de gunoi, a zis Tom.

— Aproape că nici n-au mai rămas oameni obișnuiți în sat, a zis Brenda. Locuitorii autohtoni au plecat.

— Nu se mai poate trăi așa, a zis Tom. Sunt în joc tradițiile noastre.

— Dacă pot să zic și eu ceva, a spus Bas, mi se pare, de fapt, destul de ipocrit să te plângi de asta. Aici se câștigă mormane de bani de pe urma turiștilor ălora.

— E ușor pentru tine să vorbești, a zis Tom. Voi nu locuiți aici. Voi stați în Steenwijk. Pot să-mi imaginez că turismul internațional, deocamdată, nu ia acolo asemenea proporții.

— Dar avem prieteni buni aici în Giethoorn, a zis Yvonne. Și-au transformat casa în *bed and breakfast* și spun: „Să vină chinezii. Cu cât mai mulți, cu atât mai bine.“ Se îmbogățesc în timp ce dorm. Deci. De aia.

— Ați văzut canalul Dorpsgracht? a întrebat Brenda. Cam toate clădirile de acolo au fost cumpărate între timp de investitori chinezi. Le transformă în hoteluri, firme de închiriat bărci și B&B-uri și se umplu de bani, dar din ei nu ajunge niciun cent la locuitorii satului. Mai mult, ei nu pot deloc să concureze împotriva capitalului chinez, nu-i așa, Tom? Deci nu-i deloc adevărat că satul se îmbogățește de pe urma turiștilor.

— Și cu ce te alegi? a zis Tom. Dorpsgracht, perla Giethoornului, e lăsat în paragină. Chinezii nu investesc în întreținere. Ați văzut cum e parapetul malului? Scânduri întregi se desprind. Oarecum, nu poți să le-o iei chinezilor în nume de rău, fiindcă pur și simplu nu cunosc deloc tradiția. Dar satul se duce de râpă astfel.

— Pe Binnenpad, lângă Dorpsgracht, sunt așa niște crăpături în asfaltul de lângă clădirile chinezilor, a zis Brenda. Într-o zi aglomerată, pot duce la câteva glezne scrântite.

— Și, uneori, drumul e atât de plin, încât serviciile de urgență nu pot să treacă. Nu vreau să exagerez, dar, în felul ăsta, ne riscăm siguranța.

— Iar toamna și iarna, a zis Brenda, când nu sunt turiști, Dorpsgracht este mort.

— Atunci ai o gaură neagră ca un fel de „no-go area“ în mijlocul satului, a zis Tom.

— Apropo, știi că au cumpărat și vechea frizerie? a întrebat Brenda.

— Nu, a zis Tom. Ce au de gând să facă?

— Sigur o să devină un alt magazin de suvenire, a zis Brenda. Urăsc suvenirele.

— Și atunci unde să te mai duci la frizer? a întrebat Tom. La voi, în Steenwijk, e vreun frizer bun?

— Data următoare când mai veniți, a zis Brenda, vă putem face un tur al binecuvântărilor turismului de masă. O să vă îngroziți, vă promit.

CAPITOLUL UNSPREZECE

PEȘTI CARNIVORI

1

— Abdul, îmi dau seama că rugămintea mea îți cere, implicit, să-ți reînnoiești suferința, am zis, dar asta servește unui scop. Tu încerci să cunoști lumea ascultând istorisirile călătorilor care poposesc aici, la Grand Hotel Europa. Ți-am povestit despre Veneția, orașul care se scufundă. Sunt mai multe locuri despre care îți pot povesti. Dar, dintre noi toți, tu ai făcut cea mai lungă și mai anevoioasă călătorie ca să ajungi aici, la Grand Hotel Europa. Ți s-au întâmplat lucruri nemaivăzute și neștiute de nimeni. Și eu vreau să cunosc lumea și cum este viața unde ai fost, dacă mi-ai putea povesti. Aș putea merge acolo cu o viză turistică, cu un rucsac în spate și un aparat foto care mi se bălăngănească în dreptul burții, dar n-aș vedea și n-aș înțelege nimic, căci n-aș trece prin aceleași experiențe ca tine. Poveștile sunt importante. Și nu spun asta pentru că, întâmplător, sunt scriitor.

Abdul a râs.

— Sper că îmi veți ierta impertinența de a vă contrazice în privința motivelor dumneavoastră. Faptul că sunteți scriitor este principalul temei pentru care vreți să-mi ascultați povestea. Singur ați recunoscut că așterneți pe hârtie ceea ce povestesc. Mă folosiți ca material pentru romanul dumneavoastră. Dar nu e grav. Ar trebui să fiu onorat. Și știu că asta nu vă face interesul mai puțin sincer.

— Dacă ajută să te îmbunez, am zis, vreau să spun că îmi parazitez și propriul trecut, nu doar pe al tău. Deși n-aș cuteza să-mi compar povestea cu a ta, după cum nu poți pune spaima răsturnării unui pahar față în față cu un tsunami, uneori, îmi vine greu să o retrăiesc când o povestesc. Dar mă ajută să înțeleg anumite lucruri. Și, pe lângă asta, poveștile trebuie spuse.

— De ce? a întrebat Abdul.

— De ce poveștile trebuie spuse?

— Da?

— Pentru că așa este. Pentru că poveștile dau sens întâmplărilor și pentru că, fără sens, totul devine zadarnic. Pentru că, dacă nu găsești povestea în cadrul aleatoriului, poți renunța la speranța de a mai înțelege ceva vreodată. Pentru că suntem oameni, și asta fac oamenii de la facerea lumii: își spun povești unii altora. Dacă ceva se poate numi cultură, atunci asta e: o memorie colectivă a tuturor poveștilor care definesc cine suntem și ce înseamnă faptul că suntem oameni. În ziua în care încetăm să ne mai spunem povești unii altora, empatia față de semenii noștri se fărâmițează, alianța pe care o numim societate se prăbușește, iar noi, ca personaje într-o distopie postapocaliptică, suntem lăsați în voia instinctului de supraviețuire al celorlalți și a întrebării dacă producătorul, din motive comerciale, nu vrea totuși să impună cu forța un happy-end neverosimil.

M-a întrebat ce înseamnă o distopie postapocaliptică. I-am zis că, într-adevăr, e o exprimare pleonastică și i-am explicat ce voiam să spun.

— Am văzut asta, a zis. De fapt, mi-am spus deja cea mai mare parte a poveștii. Când l-am întâlnit pe Achai la marginea ținutului oamenilor, în țara unde stăpânea Chiorul cu trupele lui paramilitare, eram deja aproape de mare și, de cealaltă parte a mării, se afla Grand Hotel Europa. Dar două dintre cele mai rele trei nenorociri nu se petrecuseră încă. Prima nenorocire care mi s-a întâmplat e moartea tatălui meu și arderea din temelii a satului. Am povestit deja despre asta.

A treia nenorocire a fost marea. Povestea asta vine mai târziu. Voi povesti acum cea de-a doua nenorocire pe care a trebuit să o îndur, și aceasta este popasul meu în țara aflată între deșert și mare. Deșertul a fost crunt, dar nu cel mai crunt. Să mergi prin deșert înseamnă să supraviețuiești din speranță. Să mergi prin țara oamenilor înseamnă să exiști cât mai puțin, de frică.

Acel ținut era o distopie postapocaliptică. Avusese loc un război care nimicise totul, inclusiv legile, și care în mod oficial se încheiase, dar bărbații încă aveau voci aspre și arme, iar femeile încă fugeau de orice. Domnul Montebello m-a învățat că oamenii sunt buni de la natură și că tot răul pe care îl fac sunt greșeli care vin din neștiință și n-aș îndrăzni niciodată să trădez aroganța de a nu fi de acord cu el, dar ce am văzut acolo mă face să am îndoieli. Erau mulți călători ca Achai și ca mine, care doreau să ajungă la mare ca să treacă pe malul celălalt, unde îi aștepta viitorul. Au fost arestați, bătuți, întemnițați și transformați în sclavi. Am întâlnit un băiat care venea din sud, fugise dintr-o tabără a bărbaților cu voci aspre și paturi de pușcă dure, și care ne-a arătat rănile de la torturile pe care le îndurase acolo. Pentru femeile care călătoreau era și mai rău, sper că nu trebuie să vă explic, căci nu am învățat cuvinte pentru a descrie ce li se făcea.

Achai și cu mine ne furișam ocolind primejdiile ca niște șobolani de deșert temători. Mergeam noaptea. În timpul zilei stăteam ascunși. Ne era foame. Era și mai greu să facem rost de mâncare decât în deșert, pentru că nu voiam să furăm, căci să furi e un lucru rău și, de asemenea, pentru că era prea primejdios. Când eram aproape de mare, am fost totuși descoperiți. Oamenii au vrut să ne ia banii.

Dar nu aveam bani. Atunci ne-au obligat să muncim pentru ei ca să câștigăm banii pe care voiau să ni-i ia. Locul unde am fost duși era un loc rău. Nu vreau să povestesc ce s-a întâmplat acolo. Erau mai mulți călători ca noi și, într-o zi, a izbucnit o răscoală. Bărbații au început să tragă cu arma pentru a ne ține sub control. Doi călători au fost uciși. În haosul de după aceea, am reușit să evadăm. Aceasta a fost povestea despre ținutul oamenilor. Astfel am ajuns la mare, împreună cu Achai. Când am văzut marea, mi s-a făcut frică. Nu mai văzusem niciodată așa ceva. Era un deșert mare și mișcător, în care nici măcar nu creșteau plante bune de mâncat. Achai mi-a spus că deșertul e adânc de o sută de metri și pe fundul lui se află un alt deșert, unde pot respira doar peștii carnivori. Mă gândisem că voi putea zări viitorul pe malul celălalt, dar, cât vedeam cu ochii, nu zăream nimic altceva decât marea, care voia să mă înghită și îmi acoperea rugăciunile cu mugetul ei, și cerul, unde nu vedeam pe nimeni care să mă audă.

Era o barcă acolo. Știusem dintotdeauna că o barcă ar trebui să prindă bine la trecerea mării, dar îmi imaginasem ceva mai mare. Barca asta nu era cu mult mai mare decât adăpătoarea pe care tata o făcuse pentru măgarul nostru. Nu-i vorba că ne-au lăsat să ne urcăm și noi în barcă, ci mai degrabă am fost băgați în ea cu forța împreună cu alți șaptesprezece pasageri, pentru că ne-au confundat cu alții.

Cât timp am fost cu barca pe mare, mi-a fost mereu frică. Mă gândeam la adâncime și la peștii carnivori. Ne spuseseră că viitorul nu e departe, dar deja nu mai puteam zări țara cea rea din spatele nostru, iar țara cea bună încă nu apăruse la orizont.

S-a făcut noapte, apoi zi, și pe urmă, în miezul zilei, s-a făcut întuneric ca noaptea. Cerul a devenit negru și s-a pornit o furtună. Vânturile s-au năpustit asupra mării și au ridicat valuri. Toți au început să țipe. A tunat și apoi a și fulgerat. Îmi era atât de frică, încât m-am gândit că ar fi fost mai bine dacă aș fi murit odată cu tata și toți ceilalți în satul nostru în timp ce ardea. A venit o pală de vânt drept din față, care a întors barca și aceasta a ajuns de-a curmezișul valurilor. A fost ca și când am fi căzut de pe munte. Am icnit după aer și m-am agățat de barca răsturnată. În jurul meu, din când în când îmi vedeam câte un tovarăș de călătorie zbătându-se în noianul de apă furioasă, printre resturile bagajelor noastre amărâte, sticlele de apă aproape goale și canistra cu benzină de rezervă aproape goală. Nu știu cât timp am fost ocupat să mor, două minute sau trei sute de ani, dar a venit o navă mare cu italieni care ne-au salvat. Cinci dintre noi supraviețuiseră. Achai nu se afla printre ei. Aceasta a fost povestea mării.

Italienii ne-au dus într-o țară numită Sicilia. Era o țară cu doctori prietenoși îmbrăcați în alb, care m-au examinat, și cu bărbați și femei în uniforme negre. Mi-au înnegrit buricele degetelor și am avut voie să ștampilez cu ele pe hârtie. Mi-au dat de mâncare și am putut sta într-un pat adevărat. Am dormit trei zile în șir.

Hotelul unde eram cazat, cu sute de alți călători, se afla nu departe de un sat. Era cu totul diferit de satul meu. Străzile erau pietruite. Mă duceam deseori acolo ca să mă uit cum trăiesc oamenii. Erau mulți bătrâni. Arătau obosiți. Îmi imaginasem altfel viitorul.

Am văzut într-o zi, în sat, o bătrână cu o pungă de portocale. Punga s-a rupt și portocalele s-au rostogolit în toate părțile pe străzile pietruite. Am fugit după portocale să le adun și să i le dau înapoi și am ajutat-o să ducă toate portocalele acasă. Mi-a spus lucruri pe care nu le-am înțeles, dar avea o voce plăcută.

Peste câteva zile, a venit să mă ia domnul Montebello. Mai târziu am înțeles că bătrâna din satul sicilian era sora domnului Montebello și că îl sunase să-i spună că o ajutasem. Domnul Montebello m-a dus la un tren foarte mare, tot atât de lung pe cât era marea de adâncă, și, cu el, am călătorit împreună o zi și o noapte și încă o bucată din ziua nouă. A fost o mare aventură. Domnul Montebello îmi făcea semn să dorm, dar eram prea agitat. Ore întregi m-am uitat pe geam cum viitorul trecea pe lângă mine în goană schimbându-se.

Am coborât într-o gară mică și apoi am făcut drumul până aici cu un taxi. N-aș fi îndrăznit să visez că pot trăi vreodată într-o casă atât de frumoasă precum Grand Hotel Europa. Domnul Montebello mi-a dat această minunată uniformă roșie. Mai târziu, după ce m-a învățat limba lui, am înțeles că e uniforma pe care a purtat-o el însuși când era de vârsta mea. Îmi e prea mare, după cum vedeți, fiindcă eu sunt mai mic și mai slab decât era el la anii mei, dar sunt foarte mândru de ea. Asta a fost povestea mea. Nu mai am ce povesti.

— Mulțumesc că ai vrut să mi-o povestești, Abdul. E o poveste foarte impresionantă. Nu am cuvinte.

— Sunt recunoscător că e o poveste care se termină cu bine.

— Și eu, Abdul. Și eu la fel.

— Veți scrie și partea asta?

— Ai ceva împotrivă?

— Nu. Dimpotrivă, poate chiar mi-ar plăcea. Dacă îmi așterneți povestea pe hârtie, o voi putea uita.

2

Când am intrat și am urcat scările ca să mă apuc de lucru în camera mea, pe hol, lângă florile din plastic, l-am auzit pe majordom vorbind cu camerista numită Louisa. Era vorba despre un văr al ei, care avusese probleme în trecut, dar care era un băiat bun în adâncul inimii. Avea nevoie de un loc de muncă. Ca să nu se abată de la cărarea cea dreaptă, era important să-și găsească de lucru. Louisa l-a rugat pe majordom să îl ajute. A insistat cam mult. El i-a spus că, spre regretul lui, nu are niciun post liber și că hotelul nu-și poate permite să angajeze pe cineva în plus. Ea a spus că vărul ei ar accepta orice, chiar și postul de valet. El i-a răspuns că Grand Hotel Europa are deja un valet și că nu sunt suficienți clienți pentru a justifica angajarea unui al doilea valet. Când m-au văzut, s-au întrerupt ca sa mă salute. Nu știu dacă și-au continuat discuția după aceea.

Pe holul în care se afla apartamentul meu m-am întâlnit cu cei trei americani, care trebuie să fi avut o cameră mai încolo, pe același hol. Mi-au vorbit. Se pregăteau să iasă, au zis. Doreau să se plimbe prin împrejurimi. Văzuseră că la

capătul lungii alei de acces era o pădure mare. Voiau să o exploreze. Această intenție le explica ținuta sportivă. El era îmbrăcat într-o bluză kaki și pantaloni scurți de aceeași culoare, cu șosete bej până la genunchi. Soția lui purta niște colanți roz-lucios sub un poncho pestriț, care flutura lejer și nonșalant. Fata, despre care știam că se numește Memphis, avea niște pantaloni de camuflaj mari și largi cu un top scurt și alb deasupra, care îi accentua pieptul generos în mod eficient, ca să nu spun scandalos. M-au întrebat dacă nu cunosc pădurea și dacă le pot recomanda o anumită potecă.

Le-am răspuns că trebuie să mă scuz că nu le pot fi de ajutor, pentru că încă nu avusesem ocazia să mă plimb prin pădure. Le-am zis că abia dacă ieșisem din hotel, că nu sunt la fel de energic și întreprinzător ca ei și că sunt absolvit doar parțial de vină, datorită faptului că mă aflu acolo ca să lucrez.

— Recepționerul ne-a spus că sunteți scriitor, a zis femeia. E așa de grozav!

— E majordomul, am zis. Și discreția lui e legendară.

— Apropo, eu sunt Jessica, a spus. Și el e Richard. Suntem din Crystal, Michigan. Și fiica noastră se numește Memphis. Nu-i așa că-i drăguță?

M-am prezentat la rândul meu și le-am spus că este o mare plăcere pentru mine să fac cunoștință cu ei. Cei doi adulți au mormăit niște amabilități. Memphis nu a zis nimic, dar, în timp ce îmi întindea o mână molatică, m-a privit mestecând gumă cu o privire ironică și întrebătoare, ca și când chiar ar fi așteptat un răspuns serios la întrebarea retorică pe care o pusese mama ei. Sau poate că doar îmi imaginam asta. Dar putea să-l și primească.

— Fiica dumneavoastră, doamnă Jessica, am zis, ne reconciliază cu trecutul, dă strălucire prezentului și reprezintă o promisiune splendidă pentru viitor.

Doamna Jessica a avut o privire înduioșată. Memphis a izbucnit în hohote de râs. Se uita la mine cu o privire de parcă aș fi fost frățiorul ei, care putea să se îmbrace în hainele de duminică, dar o dădea în bară cu fetele pentru că mai avea de învățat. Dar eram sigur că asta se petrece doar în imaginația mea.

— De ce nu veniți diseară să cinați la masa noastră? a întrebat Jessica. Și Memphis vrea să devină scriitoare. Știați? De fapt, este deja. Are un blog unde scrie. Povești de groază. Richard și cu mine încercăm să o lăsăm liberă în alegerile ei artistice. Nu-i așa, Richard? Dar ce coincidență grozavă să întâlnim acum în hotelul ăsta un scriitor adevărat. Poate îi dați lui Memphis câteva ponturi grozave. I-ar plăcea grozav.

Memphis nu a scos un cuvânt.

— Mă simt onorat că aveți încredere în mine, am zis. În schimbul companiei dumneavoastră și a fermecătoarei voastre fiice, aș fi dispus să fiu de acord cu tot ce-mi cereți. Doar că diseară, din păcate, nu pot ajunge. Am stabilit să iau cina cu Patelski. Dar mâine-seară, dacă e un moment potrivit pentru dumneavoastră, aș da curs invitației cu cea mai mare plăcere.

— Grozav, a zis Jessica.

Memphis m-a privit de parcă se scuza pentru mama ei. Eram aproape sigur că asta nu era doar în imaginația mea.

M-au salutat. S-au dus la plimbare.

3

Am început să mă atașez de rarele mele întâlniri cu Patelski. Aș vrea să-l văd mai des, dar e bătrân și nu prea îl țin picioarele. Pentru el este un adevărat efort să-și părăsească odaia și să coboare la oamenii de rând. Și, cu toate că, în timpul discuțiilor noastre, se dovedește un interlocutor fermecător, fiind sincer interesat și amuzat, știu că pentru el este un sacrificiu să petreacă timp în compania mea și că ar prefera să rămână în camera lui ca să studieze și să lucreze.

Am încercat să aflu mai multe despre trecutul său, dar nu a dezvăluit mai mult decât că istoria sa este întrețesută cu istoria Europei. A predat în trecut, dar nu a considerat important să-mi spună unde și ce anume. Are câteva publicații pe numele său, dar, după spusele lui, acestea sunt nesemnificative și, pe bună dreptate, de negăsit. M-am interesat și de preocupările sale actuale. La asta a răspuns doar că, la vârsta lui, se simte obligat ca în sfârșit să-și dea silința să înțeleagă câteva lucruri. Nici măcar nu reușesc să îl încadrez unei anumite discipline de studiu. Este un istoric care îmbină informații faptice impresionante cu un curaj de a face afirmații provocatoare despre orientarea generală, un filozof care nu cade niciodată pradă tentației de a cita din filozofi, un filolog erudit, un economist și un politolog. Nu exclud posibilitatea să fie și jurist, astronom, matematician, chimist și fizician atomic, fără să pot determina exact ce este, pentru că, în conversațiile noastre, nu aduc niciodată vorba despre aceste domenii.

Dintre toți oamenii pe care i-am întâlnit în viață, Patelski este cel care se apropie cel mai mult de vechiul ideal renascentist al *uomo universale*, care între timp trebuie să fi fost îngropat sub milioanele de foi acoperite de un scris mărunt și îngreunate cu note de subsol ale publicațiilor științifice ce reprezintă triumful credinței academice în cantitate, ideal considerat complet de neatins ca urmare a hiperspecializării, datorită căreia fiecare savant își consacră cariera despicării firului său în patru, cu disprețul camuflat ca profesionalism pentru firele celorlalți.

Deși ar avea tot dreptul de a pretinde autoritatea punctelor sale de vedere, rămâne curios să afle părerile celorlalți, aproape prin definiție mai puțin informate și mai puțin gândite. Dar ce admir cel mai mult la el e că, în pofida erudiției sale anacronice și a razei de acțiune fizică limitată la camera lui, printre cărți, demonstrează o implicare avidă și nestăpânită în evoluția lumii moderne. Spre deosebire de mulți, nu își folosește cunoștințele drept alibi ca să se retragă în zona în care poate deține iluzia controlului prin pregătirea lui, ci ca instrument pentru a înțelege prezentul.

I-am spus că Abdul mi-a povestit istoria lui. O cunoștea. A spus că încă ține

bine minte ziua în care Abdul a ajuns la Grand Hotel Europa. Asta s-a întâmplat nu demult. A fost uimitor cât de repede a învățat băiatul limba. Am zis că a avut un profesor bun. Patelski a răspuns că asta cu siguranță așa e, dar că nevoia te învață și mai bine decât domnul Montebello. L-am întrebat ce părere are despre problema refugiaților.

A zâmbit.

— Asta este o chestiune amplă, a zis, care e totuși foarte simplă, dacă vreți să-mi iertați paradoxul ieftin. Cred că oricine este gata să ajute un om la nevoie și că oricine se sperie de sute de mii de oameni care îi bat la ușă cerând ajutor. Cine aude povestea lui Abdul al nostru nu poate rămâne nepăsător și i se va părea bine și drept faptul că a găsit un loc la noi. Dar cine se bazează doar pe cifrele din ziar va cere insistent măsuri care să ne protejeze. Un singur refugiat este un frate, dar sute de mii de refugiați reprezintă o amenințare. Cu toate astea, sunt sute de mii de indivizi cu povești asemănătoare celei a lui Abdul. Dacă doriți să înlăturați frica de numărul mare și să cultivați empatia pentru indivizi, întâmplător, v-ați ales meseria corectă. Spunându-le poveștile, puteți transforma cifrele iar în oameni.

— Cred că până și în democrațiile noastre actuale tot mai de dreapta se mai găsește o majoritate pentru punctul de vedere că adevărații refugiați trebuie să fie ajutați, am zis. Problema este numărul mare de migranți economici, care sunt numiți disprețuitor căutători de aur.

— N-aș ști de ce fuga de sărăcie nu contează, a zis. Sărăcia este la fel de mortală ca războiul.

— Credeți că oamenii au dreptate să se simtă amenințați? l-am întrebat.

— Asta e o întrebare greșită, a zis Patelski. Ar avea la fel de puțin sens să te întrebi dacă oamenii au dreptate să se simtă amenințați de apă. Apa vine. Din mare, din munți sau din cer. Apa e imposibil de oprit. Când lăsăm apa în voia ei, e potențial dezastruoasă, însă când reușim să o canalizăm și să o lăsăm să curgă în mod controlat peste ogoarele noastre, este un izvor de viață și de bogăție. Nici migrația nu poate fi oprită. Cine gândește așa, nu cunoaște istoria omenirii. De când am învățat să stăm în două picioare, am început să umblăm. Din leagănul nostru din Africa, am populat continentele. Migrația este natura omului. Cine crede că poate opri migrația actuală dinspre Africa nu cunoaște disperarea emigranților. Cine e dispus să-și riște viața nu lasă nimic să-i stea în cale. Deci să te întrebi dacă asta reprezintă o amenințare este neproductiv. Dacă imigranții vor continua să vină, este mai util să începem să ne gândim cât mai repede cum putem canaliza aceste valuri și să le mobilizăm astfel încât să fie în avantajul nostru. Dacă, din panică sau dintr-un sentiment de superioritate deplasat, refuzăm să mobilizăm valul de imigranți într-un mod inteligent pentru societatea noastră, vom fi inundați într-o manieră potențial catastrofală. Însă, dacă o facem, problema migrației devine o soluție. Europa îmbătrânește. În fiecare dimineață văd în oglindă o dovadă tot mai convingătoare. Cu profilul nostru demografic actual, ne va fi imposibil să ne putem menține la cotele actuale sistemul de sănătate și pensiile. Fără migrație, e dificil să îți imaginezi un viitor pentru

Europa.

— Asta n-ar duce la o decădere a civilizației noastre?

— Orice civilizație este un amestec, a zis Patelski, și compoziția amestecului este supusă unei continue schimbări. Asta caracterizează o civilizație vie. Cine vrea să vadă o civilizație împietrită până la neclintire monolitică și principii gravate în marmură se poate uita la rămășițele templelor grecești și romane. Ce continuă să trăiască în prezent din acele civilizații moarte e exact ceea ce s-a lăsat diluat, contaminat și corupt de două milenii de influențe străine. Frica actuală de islamizarea Europei este identică fricii unui patrician roman din secolul al patrulea de creștinarea imperiului. L-aș putea cita și pe Horațiu: „Grecia cucerită l-a cucerit pe sălbaticul ei cuceritor." Înțelegeți ce vreau să spun. Ciocnirea a două civilizații nu duce la înlocuirea uneia de către cealaltă, ci la o civilizație nouă, în care, în mod magic, ambele pot fi numite victorioase. Nici măcar conchistadorii spanioli înarmați până-n dinți nu au reușit, în pofida încercărilor încrâncenate, să extermine complet civilizația indigenă a băștinașilor Americii de Sud. Câteva veacuri mai târziu, aceasta revine în propria lor limbă în cărțile lui García Márquez, ca să le contamineze propria civilizație și să le schimbe mentalitatea. Dacă Europa se islamizează, islamul se va schimba la fel de mult ca Europa. Dincolo de întrebarea dacă acest lucru poate fi oprit, la scară mondială, foarte probabil poate fi considerat un progres.

— Această idee ar fi respinsă de mulți cu dispreț, ca o formă extremă de relativism cultural, am zis.

— Numește-o relativism cultural, a zis Patelski. La genul ăsta de probleme, ajută să știi puțină istorie. Opusul relativismului cultural este absolutismul cultural, în care o civilizație este considerată superioară tuturor celorlalte. Însă această opinie se poticnește în sens filozofic de datul istoric că oricine, de-a lungul veacurilor, peste tot în lume, și-a considerat propria civilizație mereu superioară tuturor celorlalte. Și când acea civilizație considerată superioară după aceea se schimbă, sub influența altei civilizații, într-una nouă, se găsesc cât ai zice pește susținători fanatici care apără civilizația nouă cu prețul vieții, pledând că este obiectiv superioară tuturor celorlalte.

— Se poate inventa un argument filozofic care să justifice respingerea imigranților? am întrebat.

— Dacă vreți să-l numiți filozof pe Platon, a zis, trebuie să concluzionăm că asta e una dintre posibilități, deoarece el, în *Legile* lui, atribuie conducerii statului responsabilitatea de a menține numărul ideal de locuitori pentru ținutul pe care îl cârmuiește, prin intermediul imigrării și emigrării. Dar ăsta nu este un raționament etic, ci un considerent pragmatic care pune pe plan central bunăstarea propriului grup. De altfel, ținând cont de îmbătrânirea Europei, lumea ar trebui să hotărască pe baza criteriului lui Platon permiterea și favorizarea imigrației. Însă, de îndată ce abordezi problematica migrației în mod etic, chestiunea devine înfricoșător de banală. Orice idee de justiție decurge din egalitatea oamenilor. Pentru că etica este universală și egalitară, principiul granițelor deschise este implicat de etica însăși. Deoarece suntem cu toții

migranți și niciunul dintre noi nu se poate mândri cu un strămoș răsărit din bulgării de pământ pe care stăm, nu există niciun argument pe baza căruia să le putem refuza altora dreptul de a migra. Sunt multe lucruri care justifică socotirea migrației ca un drept fundamental al omului, căci, fără dreptul de a migra, toată lumea ar fi osândită pe viață la soarta care i-a fost repartizată la loteria locurilor de naștere, ceea ce nu s-ar concilia cu niciun principiu de drept. În plus, migrația rezultă din inechitate. Nu contează dacă motivele sunt persecuția și violența sau inegalitatea economică strigătoare la cer. În plus, noi, cei din Occident, suntem de vină pentru această inechitate. Mulți imigranți fug de războaie pe care noi le-am provocat sau de regimuri pe care noi le sprijinim din motive pragmatice. Inegalitatea economică dintre Europa și Africa este o urmare a asupririi noastre coloniale din trecut și a exploatării capitaliste fără scrupule din prezent a resurselor naturale. Pe baza acestor considerente, respingerea imigranților este injustă și devine chiar o crimă odioasă când realizăm că politica noastră restrictivă ca atare duce la mii de morți, care se înecă în mare sau se asfixiază în camioane deoarece am închis pentru ei toate rutele obișnuite și sigure. Singurul considerent pe baza căruia putem respinge imigranții este că ne apărăm teritoriul ca animalele. Dar animalele nu cunosc echitatea. Și oricum vom pierde lupta, căci ei sunt mai mulți, deci, chiar din motive pragmatice, această strategie nu mi se pare preferabilă.

4

A fost servit felul principal. Bucătăreasa încercase ceva nou. Rulouri de limbă de mare umplute cu carne tocată picantă, condimentată în stil oriental. Erau surprinzător de gustoase.

— Pești carnivori, am spus.

— Cred că este metafora perfectă pentru ceva, a zis Patelski, dar nu m-aș încumeta să pătrund pe teritoriul dumneavoastră.

M-a întrebat ce progrese am făcut cu lucrarea mea. I-am povestit despre planul meu inițial, care era, de fapt, planul lui Clio, de a scrie o carte despre turism.

— Invazia barbarilor în Europa, a zis Patelski, văzută ca un model de venituri și stimulată în mod activ, când, de fapt, reprezintă o amenințare, formează o paralelă interesantă cu presupusa invazie a africanilor în Europa, care este prezentată ca o amenințare, când ar putea oferi perspective de viitor.

I-am zis că și eu m-am gândit la asta, dar încă nu știu dacă pentru cartea mea doresc să mă concentrez în totalitate asupra acelei paralele. Aș fi preferat să nu vorbesc despre lume, ci despre propria istorioară personală cu Clio. Dar, deocamdată, puneam totul pe hârtie, inclusiv poveștile pe care le adunasem ca material pentru documentarul despre turism, care erau destinate pentru cartea mea inițială. Pentru orice eventualitate, am notat și povestea lui Abdul, i-am spus. De îndată ce îmi făceam mai multă ordine în cap, unde Clio mă bântuia în

continuare, urma să iau o decizie în legătură cu o eventuală publicare și să mă gândesc ce să fac cu tot acel material.

I-am povestit în linii mari lui Patelski capitolul meu despre *panchayat*-ul din Muzaffargarh, a cărui primă versiune tocmai o terminasem în acea după-masă.

— Ăsta e un alt fel de turism, a zis. E tot o paralelă interesantă, în ceea ce privește occidentalii care, pentru propria distracție și siguri pe sine, cer dreptul de a călători liber în țările locuite de oamenii cărora noi le refuzăm dreptul de a veni în Occident. E un fel de turism de dezastre, care are ca destinație inechitatea fundamentală a inegalității economice, din cauza căreia lor nu le li se permite ceea ce ne este permis nouă.

— Ce credeți, oare călătoriile îți lărgesc orizontul? am întrebat.

— Cred că reflecția îți lărgește orizontul, a zis Patelski.

— Călătoriile te ajută să gândești?

— La fel cum fuga te ajută să rezolvi problemele. Problemele te ajută să înveți. Să le soluționezi ar implica maturizare și progres. Fuga este o încercare de a evita această cale grea a autoperfecționării, dar, pentru că fuga e mai grea decât crezi, să încerci să fugi creează numeroase probleme noi, care, la rândul lor, te ajută să înveți. Astfel, călătoriile pot stimula gândirea. Fără îndoială, mă refer la turiști precum cei cu care spuneați că ați vorbit, nu la oameni ca Abdul, care au fost forțați să fugă.

Cei care se mândresc cu călătoriile lor multe și îndepărtate sunt niște escapiști hedoniști. Fug de ei înșiși, deși vor spune mereu că o călătorie îi confruntă cu ei înșiși. Și, deși vor susține întotdeauna că, datorită călătoriilor, intră în contact cu oameni interesanți, fuga lor e axată asupra sinelui și e egoistă. Propria senzație de libertate li se pare mai importantă decât să trăiască în conexiune cu cei apropiați în mediul lor. Pun stimulul adictiv de a se ști exilați mai presus de răspunderea pentru locul în care au prins rădăcini. Pentru că să călătorești este mai greu decât crede lumea, în străinătate se confruntă cu probleme din care, fără doar și poate, învață câte ceva, cum ar fi o criză acută de diaree, dar ar fi învățat mai mult dacă ar fi rămas acasă și s-ar fi gândit serios la întrebarea cum ar putea să-i facă viața mai bună vecinei. Se concentrează asupra acestor neajunsuri neînsemnate petrecute în țări îndepărtate ca să-și scuze escapismul meschin și, cu pozele de pe meleaguri exotice în mână, se încredințează singuri că sunt niște oameni mai buni și cu o viziune mai largă decât cei care călătoresc mai puțin, ca să-și înăbușe sentimentul latent de vinovăție legat de escapismul lor egoist.

— Mă amuză faptul că sunteți hotărât în opinia dumneavoastră, am zis. Dar chiar credeți că întâlnirile cu semenii noștri care trăiesc în alte țări și în alte împrejurări nu au niciun efect pozitiv?

— Mă bucur că adevărul vă poate amuza, a zis. Și sunt total de acord cu dumneavoastră că ar fi o idee excelentă și o experiență educativă pentru călători și turiști să intre în contact cu populația locală. Asta nu se întâmplă, din păcate, deși călătorii compulsivi se fălesc fără încetare cu asta. Contactul pe care îl au cu populația locală se dovedește, dacă insiști, limitat la câteva discuții superficiale în *lingua franca* internațională a englezei de excursionist. Să interacționezi

semnificativ cu populația locală este dificil. Cere o investiție considerabilă de eforturi și mai ales timp. Dumneavoastră, înainte să veniți la Grand Hotel Europa, ați investit zece ani din viață ca să vă integrați într-o țară care vă era străină și exotică, ați învățat limba, v-ați făcut prieteni, o iubită, după câte am înțeles, și v-ați străduit activ zece ani la rând, zi de zi, ca să pătrundeți într-o cultură care la început vă era necunoscută. Despre dumneavoastră probabil putem afirma că ați intrat în contact cu populația locală și putem spera că ați învățat ceva din asta. Aventurierii hedoniști atât de mândri de călătoriile lor îndepărtate nu sunt pregătiți să facă asemenea sacrificii. Nu au timpul necesar ca să pună bazele unui contact semnificativ, căci au de călătorit. Dependența lor de înstrăinare îi împinge mai departe și îi ține pretutindeni pe margine. Poate că văd temple, cascade și apusuri, dar pe om nu-l văd. Adevărații călători în jurul lumii nici nu sunt deloc dornici de contacte și experiențe educative, deoarece știu că ele nu fac decât să-i rețină de la misiunea lor de a fugi mai departe de sine. Ei aleargă, sunt greu abordabili, și-au ridicat propria libertate la rang de supremă normă morală și nu vor să aparțină niciunui loc. Singurul contact pe care îl au sunt discuții obosite despre ei înșiși cu alți călători, seara, la cabană și pensiune, ca să-și încarce bateriile. Deși e greu să îi înfurii mai tare decât spunând ce voi spune eu acum, adevărul e că sunt oameni în vacanță, în măsura în care s-au eliberat fără compromisuri de toate obligațiile, și turiști, pentru că sunt interesați doar de fațadă. Le-ar face cinste să recunoască asta pur și simplu și să-și lase la o parte pretențiile de superioritate.

— Alt mod de a-i înfuria este să deschizi subiectul despre pagubele pe care le fac, am zis. Pentru început, deplasările lor cu avionul au un efect distructiv asupra mediului.

— E aproape prea ușor, a zis, căci clar aveți dreptate cu asta.

— Dar pentru călătorii fanatici e un fapt neplăcut, am zis. Ei se apără spunând că nu se preocupă atât de mult de asta, că nu le place activismul, că își fac singuri planul și fac ce vor.

— Exact, a zis. Asta le demonstrează egoismul. Un pedofil sau un criminal ar putea aduce același argument în apărarea sa. Și mai interesant este să reflectezi la distrugerile pe care le provoacă prin obsesia lor de a nu semăna cu turiștii și de a evita potecile bătătorite. Stațiunile sunt amenajate pentru venirea turiștilor. Prezența turiștilor acolo este integrată într-o infrastructură socială și un model de venituri. Când un occidental îndărătnic, pentru a-și sărbători propria libertate și independență, își face apariția la un trib îndepărtat ca să apeleze la ospitalitatea tradițională, despre care va spune mai târziu niște povești așa de entuziaste, nu realizează că acea ospitalitate silită e departe de a fi reciprocă, emite pretenții la niște bunuri insuficiente și poate avea un efect social perturbator. Călătorul ia și nu dă nimic. În zonele turistice, această inegalitate este rectificată și neutralizată printr-o tranzacție economică. În afara potecilor bătătorite, însă, asimetria este strigătoare la cer, dar, fiindcă iau ca etalon moral propriul lor egoism, călătorii nu au ochi să o vadă.

— În literatură, o călătorie este prezentată adesea ca o metaforă pentru

creștere spirituală, am zis. Literatura occidentală începe cu povestea unei călătorii.

— *Odiseea* nu este povestea unei călătorii, a zis. Este o poveste despre răspunderea față de locul de origine și nevoia de a te întoarce acasă. Dramatismul și relevanța *Odiseei* nu constau în poveștile de călătorie fanteziste pe care Odiseu le plăsmuiește ca să-i convingă pe feaci să îl ajute, ci în faptul că noi știm, iar el bănuiește că periplul său a pus în pericol tot ce e important pentru el. Jumătate din *Odiseea* este dedicată unei relatări a încercărilor lui Odiseu de a repara stricăciunile produse de absența sa. Nici în relatările epopeice ulterioare călătoria nu e niciodată un scop în sine. Iason nu pornește în larg cu argonauții ca să vadă câte ceva din lume, într-o croazieră cu niște tovarăși care au același scop, ci pentru a obține lâna de aur care îi va aduce înapoi tronul la care are dreptul. Enea nu călătorește spre apus din ruinele în flăcări ale Troiei, ducându-și tatăl bătrân în spate și fiul de mână, pentru că vrea să-și lărgească orizontul, ci pentru că are misiunea divină de a întemeia un nou cămin. Scopul călătoriei sale este un loc unde să rămână. E un refugiat, nu un turist. Cavalerii Mesei Rotunde nu călătoreau în toate colțurile lumii pentru că asta îi făcea să devină mai deschiși la minte, ci ca să caute Sfântul Graal. Călătoria este mereu un rău necesar care e înfruntat numai și numai de dragul originilor.

— Ideea istorică poate cea mai apropiată de conceptul călătoriei de dragul călătoriei, am zis, este pelerinajul.

— Ăsta e, într-adevăr, un exemplu interesant, a zis. Vă mulțumesc pentru el. Dar cred că e bine să ne dăm seama că niciun pelerin nu a pornit vreodată la drum fără o credință nestrămutată în ținta sa. Pelerinii porneau și pornesc la drum spre locuri sfinte și motivul călătoriei lor se află acolo. Dacă ar fi vorba de călătorie, pelerinii ar fi hoinărit fără țel precum excursioniștii din ziua de azi, îndepărtându-se de potecile bătătorite, ca să se abandoneze mulțumirii de sine undeva pe o plajă părăsită și virgină. E adevărat că pelerinajele sunt comparate adesea cu un proces de creștere spirituală, dar în acest caz, scopul lor era esențial. Cât timp nu se atingea scopul, nu se obținea nimic. Asta te face să te simți umil. Umilința asta, care provine din conștiința unei sarcini, a unei misiuni, ca să nu spunem a unei datorii sfinte, stă într-un contrast izbitor cu hedonismul autoindulgent al călătorilor din prezent care străbat lumea.

— Vă rog să mă corectați dacă mă înșel, am zis, dar nu mi se pare că mă pripesc conchizând că răspunsul dumneavoastră la întrebarea mea precedentă ar fi negativ și că nu sunteți de părere că niște călătorii ne lărgesc orizontul.

— Nu simt nevoia să vă corectez, a zis. Pot doar să repet că reflecția ne lărgește orizontul, iar călătoriile mai degrabă împiedică decât stimulează reflecția. Dacă întrebi niște călători versați care au fost cele mai frumoase experiențe ale lor de-a lungul călătoriilor, primești deseori răspunsul că, pentru ei, călătoritul este un mod de a-și deconecta rațiunea și de a nu se mai gândi la problemele lor. Aș crede că e plăcut, dar nu și că duce la perspective valoroase. Ăsta e escapismul pe care l-am pomenit mai devreme. Pe lângă asta, călătoriile sunt o activitate care mai degrabă confirmă decât infirmă prejudecățile, cum mulți cred în mod greșit. Călătorul vede ceea ce vrea el să vadă. Dacă ceea ce vede nu corespunde

așteptărilor sale, trage concluzia că se află în locul greșit și merge mai departe. Cine merge în India și vede manageri în Mercedesuri, în loc de mentori spirituali în veșminte țipătoare și cerșetori pitorești, nu trage concluzia că India e, în mod cert, altfel decât credea și că trebuie să-și ajusteze imaginea pe care o are despre țară, ci că se află în locul greșit și că nu a găsit încă India adevărată, și călătorește în continuare până vede veșmintele țipătoare și cerșetorii. Dorința de a vedea confirmate toate prejudecățile este înțeleasă de minune de branșa turismului.

— Domnul Wang a îmbrățișat din adâncul sufletului această filozofie, am zis.

— E fascinant că simțul estetic al unui proprietar chinez se dovedește indispensabil pentru a transforma Grand Hotel Europa într-un loc care va fi cunoscut și apreciat de viitorii oaspeți chinezi ca tipic european.

— Autenticitatea este o construcție. Urmându-i pe Pindar și pe Nietzsche, am putea spune că omul, ca să devină cu adevărat cine este, trebuie să devină o caricatură a lui însuși.

— Știți că domnul Wang are de gând să renoveze camera chinezească? a zis Patelski. Paradoxul extraordinar este că acest spațiu, amenajat potrivit gustului pentru orientalism tipic european de sfârșit de secol nouăsprezece, cu imitații ale unor picturi murale chinezești și câteva vaze autentic chinezești, nu este destul de european pentru noul nostru proprietar chinez. Vrea să reamenajeze camera ca un pub tipic englezesc, cu mochetă pe jos, canapele din catifea în separeuri și tablouri cu scene de vânătoare și reni.

CAPITOLUL DOUĂSPREZECE

ORAȘUL CELOR O MIE DE STATUI

1

Inițial, Clio ar fi trebuit să mă însoțească la Skopje. Fusesem invitat acolo la un festival de literatură care ținea trei zile, unde urma să se lanseze traducerea în limba macedoneană a romanului meu *La Superba*, dar anunțasem organizatorii prin intermediul agentului meu că aș fi apreciat o cameră de hotel de două persoane pentru toată săptămâna.

Când se apropia ziua plecării, Clio s-a răzgândit, așa cum, mai mult sau mai puțin, mă așteptasem. Avea prea multe pe cap cu slujba ei de la Galleria. Abia începuse munca acolo și dorea să-și facă treaba cât mai bine. Trebuia încă să se afirme, nu puteam să dau și eu dovadă de înțelegere? Pe lângă asta, oricum îi rămânea deja prea puțin timp alocat proiectului ei despre Caravaggio, pentru care încă trebuia să-și sacrifice timpul ei liber, deci, dacă tot își lua câteva din puținele ei zile de concediu, prefera să le investească în ceva folositor în loc să călătorească orbește și cuminte în urma mea, ca un fel de soție de ambasador, la dracu-n praznic, ca să mă pot împăuna cu ea la recepții. Avea și ea viața ei, să-mi intre bine în cap, și din ea făceau parte anumite ambiții personale. Îi părea rău că trebuie să mi-o zică verde în față, dar adevărul e că nu băgam de seamă pentru că eram orbit de cariera mea strălucită, nu-i rămânea decât să încerce să se obișnuiască. Erau încă atâtea locuri pe lumea asta unde trebuia să meargă pentru că acolo se aflau tablouri semnate de Caravaggio pe care încă nu le văzuse în realitate, iar Skopje nu se număra printre ele. Dar, în loc să călătoresc cu ea într-unul dintre aceste centre culturale, mi se părea așadar o idee nostimă să o invit să petreacă o săptămână într-o fundătură înapoiată și ex-comunistă din Balcani.

S-a apucat să caute demonstrativ pe Google pentru mine. Vezi? Dărâmătura aia care, cu câțiva ani în urmă, fusese ridicată din senin la rangul de capitală a

Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei – și „dărâmătură“ era un cuvânt bine ales –, nu însemnase nimic de-a lungul întregii istorii a omenirii. Fusese cel mult un soi de punct de întâlnire regional unde niște iobagi nevoiași își dădeau salata veștedă în schimbul brânzei puturoase de la capre sfrijite, și cu asta le făcea un compliment. Nici măcar nu mergeau turiști într-acolo, și asta spunea multe, căci greu puteai născoci un loc atât de rău încât să nu se ducă turiștii.

Nici măcar nu era la mare. Mi-a zis că știu că dorește să-și petreacă toată luna august la malul mării, fiindcă e obosită, dar se pare că nu vreau să țin cont de asta. În schimb, mă așteptam să-și sacrifice câteva dintre prețioasele ei zile de plajă ca să defileze cu mine printr-un oraș murdar și puturos. Știa prea bine că mie îmi place asta, să inhalez gaze de eșapament și s-o fac pe intelectualul, dar ea se gândea și la corp, iar corpul ei avea nevoie să înoate în mare neîntrerupt minimum patru săptămâni pe an.

De altfel, îmi putea recomanda călduros și mie asta, sau credeam cumva că îi place să fie nevoită să facă sex cu cineva care își neglijează corpul pentru că preferă să meargă la Skopje decât să înoate și pentru că trebuie să stea, la nevoie toată ziua, cu fundul lui fleșcăit, pe o terasă sau într-un restaurant? *Antipasto*, *primo*, *secondo*, *dolce*, ăsta era singurul lucru la care mă gândeam. Numai să știu că ea are alte așteptări de la o relație decât să trebuiască să se uite seară de seară cum partenerul ei de viață se îmbuibă.

Dar, pe de altă parte, recunoștea că aici nu era nimic de mirare, deoarece era a nu știu câta confirmare a faptului că sunt un egoist. Din punctul ei de vedere, dădusem în privința asta dovezi mai mult decât suficiente, care erau fiecare complet convingătoare, mulțumesc foarte mult, deci chiar nu era nevoie să meargă la Skopje sau în oricare alt colhoz poststalinist din blocul de est la care mă gândisem ca destinație romantică pentru ea, ca să primească dovada supremă a egoismului meu.

— Dragă Clio, am zis, înainte să mă apuc iar, tăvălindu-mă în cenușă, să-mi smulg părul din cap de jale din pricina egoismului meu incurabil, poate vrei să-mi permiți să recapitulez pe scurt situația, ca să fie totul clar. Trebuie să merg în interes de serviciu la Skopje și m-am gândit să-mi fac mie, și ție, o plăcere invitându-te să mă însoțești pe cheltuiala mea. Dacă nu poți combina această frivolitate cu activitățile tale, nu veni. Mi-ar părea rău, dar nicio clipă nu mi-ar fi trecut prin cap să fac din asta o dramă. Pe urmă, cazi pradă unei reacții psihologice în lanț, pe care am mai observat-o și pe care, după umila mea părere, între timp, o pot explica destul de bine. Te simți dezamăgită pentru că ai fi vrut să mă însoțești și vinovată pentru că mi-ai promis, mai mult sau mai puțin, că o vei face. Dar nu te descurci bine cu dezamăgirea și vinovăția. Transpui aceste sentimente în furie. Te superi pe tine pentru că nu poți face ce ai fi vrut cel mai mult și după aceea îți descarci această mânie pe mine, întrucât crezi că eu sunt cel care te-a adus în situația de a te supăra pe tine. E un mecanism de autoapărare prin care încerci să-ți externalizezi cauzele dezamăgirii și ale vinovăției. Nu vreau să-ți refuz acest panaceu, cât timp ești conștientă de efectul lui. Spunând acestea,

vreau să subliniez că nu ai absolut niciun motiv să te simți vinovată. Mă duc singur la Skopje. Cu atât mai puțin trebuie să te scuzi pentru accesul de furie de acum câteva clipe. E destul să schimbăm subiectul discuției, așa cum faci mereu când există riscul să fii confruntată cu faptul că ai greșit sau că nu ai dreptate.

— Aș vrea să îmi cer scuze, a zis Clio, că sunt atât de transparentă. Mi-ar plăcea să fiu mai misterioasă pentru tine.

— Putem lucra la asta, am zis. Pentru început, m-ai putea șoca dacă o dată, în mod complet neașteptat, nu te superi pe mine imediat ce se întâmplă ceva ce nu-ți convine.

— Îmi ceri cam multe, știi.

— Știu.

— Te iubesc, a zis.

— De ce?

— Nici eu nu prea știu. Misterios, nu?

— O să-mi lipsești în Skopje.

— Crezi că se va alege vreodată ceva de capul meu? a întrebat.

— Nu.

— Vrei să mă ajuți?

— Cu ce?

— Să devin o versiune mai bună a mea?

— Nu mi te-aș putea imagina mai bună decât ești acum, am zis.

— Asta e o minciună sfruntată și nerușinată, Ilja. Dacă m-ai transforma într-un personaj într-unul din romanele tale, ai schimba totul la mine.

— Nu, nu-i adevărat, am zis. Cel mult, te-aș îmbrăca altfel.

— Și ce e în neregulă dintr-odată cu felul în care mă îmbrac?

— Faptul că te îmbraci.

A râs.

— Și apoi? Ce-ai face pe urmă cu personajul tău de roman dezbrăcat?

— Aș scrie o scenă de sex fierbinte și pasională.

— Ia zi.

— Protagonistul nu și-ar atinge oponenta scandalos de goală. O siluiește cu ochii lui poruncitori. Apoi se apropie și începe să-i mângâie formele fără a-i atinge pielea. Mâinile lui mari și lacome stau în aer la câțiva milimetri greu de îndurat deasupra coapselor, a șoldurilor, a spatelui, a gâtului ei...

— Și, când o atinge din când în când din greșeală, ea tremură de plăcere.

— Ar vrea ea. Nu, nu o atinge. Când ea încearcă să se strecoare mai aproape de palmele lui, el îi parează mișcările infailibil și sfidător. Apoi își coboară gura până deasupra sânilor ei...

— Și o mușcă de sfârcuri.

— Nu, scoate limba până când vârful ei ajunge la o distanță chinuitoare de un singur nanometru de sfârcul ei tare ca piatra.

— Sfârcurile ei sunt acum la fel de tari ca sâmburii.

— Ca niște cuie înroșite în foc.

— O, da.

— Aproape o dor. Atât de tari sunt. Și, în timp ce protagonistul nostru perfid, în mod irezistibil, nu ia în gură aceste sfârcuri fierbinți, mâna lui coboară rătăcind aparent inocent ca să nu-și înșface oponenta, în mod demonstrativ, de pizdă.

— Care se contractă de dorință ca o meduză.

— Ca o guriță de copil.

— Atunci nu mai rezist și încep să smulg hainele de pe tine.

— Protagonistul o oprește, se ridică, stă în picioare în fața ei, o privește ca un lup și își desface șlițul.

— Ce tare ești!

— Organul lui sexual este o armă. O forțează cu privirea să-și desfacă picioarele.

— Așa?

— Mai mult. Vrea ca ea să-și desfacă picioarele și mai tare decât pot fi desfăcute. Apoi se apropie și prima atingere pe care o simte protagonista în această scenă este pula tare a povestitorului, care o penetrează încet, dar inevitabil de nemilos.

— Da, trage-mi-o.

— Pentru câteva clipe, rămâne nemișcat în adâncul ei. Vrea ca ea să simtă cum o umple.

— Simt.

— Și apoi începe să i-o tragă cu mișcări lungi, încete și precise. Își îndoaie mâinile la spate. Se uită la corpul scandalos de gol pe care îl posedă și o posedă fără să o atingă cu altceva decât cu erecția lui care crește tot mai mult.

— Termin, Ilja.

— Și atunci termină amândoi în același timp.

M-am prăbușit lângă ea pe canapea și m-a îmbrățișat cu toată goliciunea ei fragilă așa cum o maimuțică se agață de un trunchi de copac. Și-a pus coapsa pe pula mea udă, încă tare.

— Asta da, scenă de sex, a zis.

— Da? Crezi? Aș zice că mai putem lucra la ea.

— Mi-ar plăcea.

2

Hotelul meu era o clădire nouă de șase etaje, trântită, fără să demonstreze un buget exuberant, pe o străduță ciuruită de gropi, într-o fâșie de teren viran situată de-a lungul șoselei de centură. Puteam admira din cameră priveliștea coloanelor și a cupolelor baroce ale centrului orașului aflate de partea cealaltă a șoselei. Deja se lăsa seara. Arhitectura monumentală era iluminată sugestiv cu lămpi colorate. Am deschis ușile balconului meu franțuzesc și am auzit muzică clasică adusă de vânt dinspre centru deasupra șoselei. Pe stradă nu era trafic aproape deloc.

Am coborât cu liftul, am ieșit din hotel și am traversat strada în direcția muzicii. Am ajuns la un râu. De-a lungul cheiului, fusese amenajată o promenadă

pompoasă la adăpostul fațadelor strălucitoare neoclasice și baroce. De aici venea muzica. Pe toată lungimea bulevardului, erau montate boxe, care difuzau un potpuriu de șlagăre simfonice din Mozart, Beethoven, Ceaikovski și Grieg.

Dar de abia mai târziu am realizat asta, căci primul lucru care mi-a atras atenția, ca să nu spun că m-a dat pe spate de mirare, era faptul că malul râului, din locul unde mă aflam și cât puteam vedea cu ochii, era decorat cu sute de statui din bronz în mărime naturală. Toate fuseseră executate în același stil hiperrealist și având exact aceeași mărime. Erau amplasate la cinci metri una de alta și reprezentau oameni importanți din istoria glorioasă, veche de mii de ani, a tinerei republici Macedonia. Fiecare dintre ele era prevăzută cu o tăbliță bilingvă din aramă pe care se rememora nu doar în macedoneană, ci și în engleză, ce erou național avem în fața ochilor, astfel încât și turiștii ignoranți ca mine să fie impresionați de bogata istorie a țării. Am văzut războinici, prelați, cabaretieri, baroni tâlhari, politicieni, cântăreți, eroi ai Rezistenței, actori, cuceritori, pictori, sfinți, ostași, scriitori și poeți, toți mânjiți cu găinaț de porumbei. Și de-a lungul balustradelor podurilor din depărtare, statuile se înșirau ca niște rânduri de plopi plantați la distanță egală, profilându-se pe cer în crepuscul.

Păcat că nu-mi pot așterne pe hârtie în același timp toate impresiile, căci ceea ce m-a uimit și mai tare decât această imensă galerie de statui era faptul că nu vedeai picior de om pe acolo. Eram singur cu greutatea istoriei macedonene și coloana sonoră solemnă a simfoniilor consacrate. Și, în vreme ce suprarealismul, parcă desprins din tablourile lui Carel Willink, al acestui decor părăsit mă copleșea, am conștientizat concomitent că tot ce văd e fals. Statuile fuseseră făcute ieri, până și eu îmi dădeam seama, pentru asta nu aveam nevoie de competența profesională a lui Clio. Erau prost executate și lipsite de gust. După părerea mea, nici măcar nu erau din bronz, ci din ipsos vopsit în culoarea bronzului. Sau poate mă înșelam eu, iar bronzul putea fi și el turnat atât de grosolan și de groaznic încât să semene cu ipsosul. Fațadele neoclasice și baroce păreau, la rândul lor, un decor din carton. Palatele sugerate de grandoarea lor aveau doar câțiva metri adâncime.

Când am înțeles asta, aproape am început să țopăi de entuziasm. Acest oraș era croit pe măsura artei mele poetice. Skopje era un oraș inventat. Mai mult decât atât, era un oraș pe care l-aș fi putut inventa eu însumi. Faptul că mai erau și două uriașe galioane din lemn ancorate în apa puțin adâncă a râului era aproape prea frumos ca să fie adevărat. Se înălțau semeț deasupra podurilor din piatră, care, deși lăsau impresia de nou, determinau evident *terminus post quem* pentru construcția vechilor corăbii din lemn. Deși vedeam că poți cumpăra de mâncare la bordul lor, am mers mai departe, ca un explorator cuprins de febra entuziasmului când află că a dat peste artefactele unei civilizații fascinante și necunoscute. Pe celălalt mal al râului se afla o statuie cât casa, a unui politician pe care îl reprezenta așezat la umbra unui apartament comunist. În jurul soclului său masiv erau adunate gunoaie. Erau statui de călăreți și un grup statuar care glorifica familia tradițională. Lângă un carusel pentru eventualii copii, care deocamdată se lăsau așteptați, lâncezea un trenuleț turistic.

Și atunci am ajuns în piața centrală, Ploștad Makedonija, inima orașului Skopje, epicentrul tinerei republici. Era dominată de o statuie neobișnuit de mare a lui Alexandru cel Mare, care stătea mândru, cu sabia scoasă, în șaua calului său ridicat în două picioare, Bucifal. Chiar trebuie să mă străduiesc s-o descriu. Întâi de toate, mărimea. Am căutat mai târziu și am găsit informația că e înaltă de douăzeci și doi de metri. Asta înseamnă opt etaje. Statuia făcea ca toate lucrurile din jur să pară pipernicite. Din punct de vedere stilistic, era un eșec glorios de proporții fatale.

Întregul colos era construit la bază ca o fântână arteziană mare, circulară, într-un bazin cu trepte din marmură. Pe marginea rezervorului de apă erau patru lei din bronz îndreptați spre cele patru puncte cardinale, cu scopul de a face impresie. Dar erau întorși cu spatele, cu fundul la piață, și arătau ca niște câini care latră la un copac. În cercul exterior, pe trepte, erau încă patru lei, care se uitau către piață, dar nu erau mai fioroși decât un bătrân motan castrat care cască gura plictisit, pe pervaz, la păsărelele din grădină. În mijlocul bazinului rotund se înălța o coloană rotundă, mult prea groasă și butucănoasă față de monumentul ca întreg, de parcă s-ar fi utilizat un pilon de pod gata făcut. Pe aceasta erau aplicate într-un stil realist-anacronic basoreliefuri din stuc, în trei benzi orizontale, separate între ele de fâșii de marmură neagră, care înfățișau victoriile oștilor macedonene. Dar nimeni nu putea vedea bine basoreliefurile, pentru că nu te puteai apropia suficient de ele din cauza fântânii arteziene.

În jurul bazei coloanei erau statui din bronz mai mari decât mărimea naturală ale luptătorilor macedoneni surprinși în poziții războinice, cu lănci și scuturi. Statuia ecvestră fusese gândită să fie amplasată deasupra coloanei, dar firește că nu se potrivea. Un personaj care stă în picioare, ca Nelson pe Trafalgar Square, nu ar fi fost nicio problemă, dar un cal cu un călăreț în spate, chiar și cabrându-se, este pe total prea mare. Prin urmare, deasupra coloanei rotunde fusese fixat un planșeu rotund, ceea ce făcea ca întregul monument să capete o formă de T absolut dizgrațioasă. Ca să accentueze platforma hidoasă, o încrustaseră în partea de jos cu marmură neagră, în forma soarelui de Vergina.

Pe ea stătea enormul cal din bronz cabrat. Dar nu îndrăzniseră să-l fixeze cu doar două puncte de sprijin pe picioarele din spate, așadar îi făcuseră coada mai groasă și o ancoraseră în platformă în spatele lui, ca o buturugă groasă. Calul nu era așa de bine proporționat. Avea picioarele prea scurte, capul prea mare, iar corpul destul de alungit și lipsit de formă, ceea ce făcea ca bietul animal să poată fi comparat de răuvoitori cu un hipopotam. Acest lucru era cu atât mai deranjant cu cât imaginea era compusă în așa fel încât tu, ca spectator, din poziția ta joasă de la nivelul solului, vedeai în primul rând părți ale calului care te împiedicau să vezi călărețul căruia, până la urmă, îi era închinat întregul monument.

Ideea unei statui ecvestre este, în general, să arate controlul complet pe care îl are călărețul asupra calului. Este o reprezentare simbolică a puterii. Însă, în acest caz, nu era nici pomeneală de vreun control al călărețului asupra calului. Compoziția nu sugera absolut nicio legătură sau sinergie între cei doi. Alexandru stătea de parcă se căca pe veceu. La postura lui, în realitate, și-ar fi pierdut

echilibrul. De aceea, gestul agresiv pe care îl face cu sabia este perceput ca neputincios și jalnic. Prin asta, întreaga statuie nu era doar un monument grotesc, ci și contraproductivă, în sensul că era mai degrabă hilară decât impozantă și ilustra neputința agresiunii în loc să celebreze omnipotența glorioasă.

Dar am înțeles provocarea geopolitică emanată de acea imagine. Când această republică ce făcea parte din fosta Iugoslavie a devenit independentă, în 1991, sub numele de Macedonia, asta aproape a declanșat un război cu țara vecină, Grecia. Există și o provincie din nordul Greciei care se numește Macedonia, iar adoptarea aceluiași nume de către proaspăta țară vecină a fost interpretată de greci ca o insultă, furt al identității grecești și potențiale pretenții asupra teritoriului. La presiunea grecilor, numele oficial internațional al noii țări a fost modificat în FYROM, *Former Yugoslav Republic of Macedonia*, în timp ce grecii înșiși vorbeau și au continuat să vorbească, plini de dispreț și mânie, despre Republica Skopje. Le stătea și le stă în gât. Iar principalul motiv pentru asta este tocmai Alexandru cel Mare. Toată lumea știe că el provenea din Macedonia. A fost venerat de greci drept cel mai mare erou al tuturor timpurilor și asta nu a fost niciodată o problemă, pentru că Macedonia era grecească. Pentru greci, asta e ca și când țara vecină, adoptând numele locului de obârșie al lui Alexandru, și l-ar fi însușit chiar pe marele erou. E inadmisibil. Chiar dacă e vorba despre un om care a murit într-un trecut incredibil de îndepărtat, cu aproape 2350 de ani în urmă, ăsta e un *casus belli*.

Îmi aduc bine aminte că, în timpul călătoriilor mele în Grecia din anii nouăzeci, eram luat deoparte de îndată ce dădeam de înțeles că predau limbi clasice și cunosc istoria veche, că eram silit ca, pe baza cunoștințelor mele istorice și din conștiința mea științifică, să confirm îndelung și fără echivoc că Alexandru cel Mare era grec și că îmi dădeau drumul de abia după ce jurasem solemn de șaptezeci de ori câte șapte că asta va fi prima lecție pe care le-o voi băga în cap studenților de îndată ce mă întorc în patrie.

O singură dată am intrat într-o dezbatere, arătând că Alexandru cel Mare nu avea niciun certificat de naștere și, din acest motiv, e dificil de stabilit din ce parte a vechii Macedonii se trăgea, că Macedonia era văzută în Antichitate drept o țară înapoiată dependentă economic de adevărata Eladă și că tatăl lui Alexandru, când a cotropit și a cucerit Grecia, a fost privit ca un agresor străin. Am adăugat că, într-adevăr, Alexandru fusese educat mai grecește decât un grec sadea și el singur se intitula campionul civilizației grecești și răzbunătorul ei asupra dușmanului ei de moarte, Persia, dar că asta era supracompensarea tipică a cuiva care suferea de un complex de inferioritate din cauza faptului că se născuse hăt-departe, la țară, la marginea istoriei. O singură dată am încercat să spun aceste lucruri și mi-a fost clar că e mai bine să nu o fac a doua oară. În toate ocaziile ulterioare, m-am limitat să confirm, spre mulțumirea lor, că Alexandru cel Mare în niciun caz nu era slav. Ăsta e cel mai rău ce poți fi pentru un grec: slav.

Și acum, taman gândacii slavi puseseră o statuie gigantică a lui Alexandru cel Mare în piața centrală a capitalei lor. Nu era o statuie pe care să o poți trece ușor

cu vederea. Era un deget mijlociu înalt de opt etaje, ridicat către Grecia.

3

Când mi-am continuat explorarea a doua zi pe lumină, după o dimineață liniștită, umplută doar cu vreo două interviuri în folosul festivalului și a ediției în limba macedoneană a cărții mele, am observat că fațadele pline de fală care fuseseră puse de curând ca butaforie de-a lungul malului de nord al râului aveau și o altă funcție decât să impresioneze. Când am trecut pe lângă ele până dincolo de piața centrală, am văzut că, în spatele acestui zid al neoclasicismului și al barocului, se ascundea un cartier vechi de clădiri joase, de unde ieșeau în afară minarete. În seara precedentă, nu văzusem asta, fiindcă monumentele islamice nu erau iluminate și intenția nu era ca eu să le văd. Fațadele strălucitoare care imitau stiluri arhitectonice occidentale în vogă din trecut fuseseră ridicate ca să ascundă vederii vechiul cartier musulman.

Singurul pod vechi dintre toate unea piața centrală cu cartierul sărăcăcios de pe celălalt mal, unde bănuiam că se află musulmanii și unde, după abundența de kitsch naționalist și de imitații nostalgice, speram să găsesc niște realitate slinoasă și jegoasă. Dar și pe această conexiune dintre Skopje cel visat de conducători și adevăratul oraș se făcea propagandă. Drumul, podul și câmpul vizual duceau de la statuia ecvestră a lui Alexandru cel Mare către o statuie și mai mare cu câțiva metri a tatălui său, Filip al II-lea. Acesta era înfățișat din creștet până-n tălpi, ca un gigant care stă în picioare ținându-și mâna stângă pe mânerul sabiei, iar mâna dreaptă, cu pumnul încleștat, ridicată în aer. El era cuceritorul Greciei, iar copleșitoarea sa prezență din bronz era o nouă declarație de război la adresa acelei țări. De-a lungul rutei dintre tată și fiu, fusese construit pe malul râului, în dreapta vechiului pod, muzeul arheologic al Macedoniei, care, numai prin coloanele lui dorice robuste și scrisul său triumfător cu litere din aur, năzuia să fie un memento al civilizației superioare pe care oștirile celor doi o impuseseră lumii.

La jumătatea acestei rute, în piațeta de după pod, se afla un monument modest ca mărime pentru mama lui Alexandru, Olympia, care mai era numită și Myrtali. Printr-o coincidență bazată pe o riguroasă planificare geometrică, acesta nimerise drept în fața bisericii ortodoxe a Sfintei Familii. Datorită amplasării statuilor de-a lungul unei linii imaginare al cărei punct de mijloc era chiar în fața acestei biserici, se sugera o legătură între Maria și Olympia, Iosif și Filip și mai ales între Alexandru și fiul lui Dumnezeu. Cu toate că marele erou murise cu mai bine de trei sute de ani înainte de nașterea lui Cristos, era plasat în mod implicit într-o tradiție creștină. Alexandru cel Mare nu doar că se trăgea din FYROM, dar era și creștin. Să-mi intre bine în cap înainte să purced pe străduțele murdare ale cartierului islamic.

Dincolo de Filip, începeau Balcanii. Moșnegi stafidiți în veșminte de culoarea balegii de măgar mișunau încolo și încoace. Cărucioare scârțâiau pe drumuri

neasfaltate. Un tinichigiu acoperit de funingine stătea pe vine trăgând dintr-o țigară prăfuită în fața unui suport șubred cu tingiri îndoite. Femei cu văluri căscau gura la vitrine cu rochii de mireasă în culori fosforescente. Țiganii cerșeau cu văicăreli tânguitoare în vreme ce aurul fals sclipea în spatele geamurilor acoperite de praf ale giuvaiergiilor. Peste tot duhnea a kebap. Un bărbat știrb, fotogenic, cu un fes otoman roșu pe buclele sale cărunte și neîmblânzite, încerca să vândă fesuri turiștilor inexistenți. O fetiță bosumflată cu părul negru ca smoala aducea, în picioarele goale, la fel de negre, păhărele de ceai în formă de lalea pe o tavă de aramă pentru grupul care discuta sub smochin. Golani pe motorete își alungau plictiseala dând ture cu viteză. În casele din lemn, printre orătănii, așteptau arme încărcate. Pe veranda din fața cafenelei se făcea haz de modernitate pe sub mustăți morocănoase. Apoi s-a auzit chemarea la rugăciune.

Încerc în mod conștient să descriu locul la fel de clișeizat cum era, fără să pun prea mare accent pe start-upurile trendy ridicate ici-colo, în ciuda speranțelor minime de succes, în curțile caravanseraiurilor părăsite sau pe asfaltul nou-nouț al șoselei, acestea fiind încercări bătătoare la ochi de a-mi distrage atenția de la trecutul care continua să mocnească aici și de a sugera pentru eventualii viitori turiști o undă liniștitoare de normalitate.

Cu cât mă îndepărtam mai mult de râu și de ficțiunea moștenirii lui Alexandru, cu atât mai adânc pătrundeam în Balcani. La un moment dat, am ajuns într-un bazar, drept în nordul vechiului cartier. „Bazar" este un cuvânt prea scurt și prea cuprinzător pentru această așezare semipermanentă construită din lemne de epave, folie de plastic și tablă zincată unde, într-un labirint al sărăciei, disperarea era comercializată. Nu voi descrie această expoziție de fructe ridicol de ieftine, produse de curățenie, baterii, piese de motor de tractor, haine uzate din blocul sovietic, acumulatoare la mâna a doua, pește, moloz, cutii nelămurite, fire de tricotat și nasturi, căci asta ar fi prea mult. Era prea mult. Dar aici zăcea expus deznădăjduit pântecele despicat al țării ca să ofere o priveliște nestingherită asupra măruntaielor sale bolnave de moarte.

Și, când mă întorceam la hotel prin Disneylandul naționalist, orașul celor o mie de statui mi s-a părut și mai ireal decât înainte. Pentru o clipă, am crezut chiar că aș putea locui acolo.

4

— Skopje 2014, a zis Elena.

Era fata desemnată de organizatori să-mi fie gazdă. Într-adevăr, era blondă și dotată generos și în celelalte privințe ca să fie o prezență corespunzătoare din punct de vedere estetic. Nu-și făcea de rușine prenumele mitologic.

— Așa se numește proiectul. A fost lansat în 2010 de guvernul naționalist de dreapta care era atunci la putere, cu scopul de a face centrului orașului Skopje un lifting facial drastic în patru ani. În realitate, a fost un plan personal al premierului Nikola Gruevski. De care era mult prea mândru ca să nu sublinieze

asta la diverse ocazii solemne. În sine, ideea de bază nu era complet ridicolă. La 26 iulie 1963, centrul vechi al orașului a fost făcut una cu pământul aproape în întregime de un cutremur, care s-a soldat cu mii de morți. Orașul a fost reconstruit într-un stil comunist lipsit de fantezie care întrupa arhitectonic idealul exaltat al egalității ca urâțenie uniformă. Orașului Skopje i-ar fi prins bine o tușă de vopsea, să spunem.

Gruevski a profitat de ocazie ca să inițieze un proiect de construcții megaloman, care cuprindea considerabil mai mult decât renovarea atât de necesară. Proiectul Skopje 2014 prevedea construcția a zeci de clădiri publice noi-nouțe în stil istoricist, vreo patruzeci de monumente la scară largă și mai multe sute de statui ale eroilor patriei. Gruevski nu voia doar să înfrumusețeze orașul, ci și să-i creeze un trecut. Scopul era să îl facă mai atractiv pentru turiști. Economia Macedoniei este un caz destul de disperat și, ca peste tot în lume, turismul este văzut ca bagheta magică ce poate da unei țări total neproductive un produs intern brut. Scopul celălalt, care cântărea poate și mai mult, era să-i învețe pe supuși puțină conștiință națională și să-i marineze în propagandă pentru ideologia partidului de conducere.

Diferența dintre Skopje 2014 și majoritatea celorlalte proiecte de construcție megalomane e faptul că a fost și executat. Incredibil, dar adevărat. În 2014 a fost, absolut conform planului, definitivat în mare parte. Ați putut vedea rezultatul. Deci spuneți, domnule Pfeijffer, ce părere aveți?

— Mi se pare nemaipomenit și fascinant.

— Glumiți?

— Nu. Sunt mai multe aspecte care mi se par nespus de interesante și inspiraționale. Înțeleg că Macedonia e o țară tânără. E un reflex de înțeles pentru o națiune nouă să pornească în căutarea unei identități naționale. Unitatea trebuie să fie construită, dreptul de a exista trebuie să fie legitimat, iar granițele trebuie să primească semnificație. Ai vrea să nu fie nevoie, dar poți înțelege în principiu că se simte această necesitate. Ce mi se pare atât de neobișnuit de captivant e faptul că această identitate națională este definită automat și imediat în termenii unui trecut, care trebuie scos la suprafață sau, la nevoie, anexat sau inventat. Fără trecut, o țară nouă nu are viitor.

Nouă nici măcar nu ni se pare atât de ciudat, ție și mie, dar asta, pentru că suntem europeni. Dar chiar e ciudat. Este o tendință exclusiv europeană de a vrea să ai un trecut, mai presus de toate. Fără trecut, nu contezi în Occident. Altundeva în lume, lucrurile nu stau așa. În America, Africa, Asia și Australia, lumea nu cunoaște fixația noastră copleșitoare asupra trecutului. Când cowboyi și exploratorii făureau America, nu aveau deloc nevoie de o ancorare a identității lor într-o Antichitate și un Ev Mediu născocite de ei. Dimpotrivă, considerau primitiv și dușmănos tot ceea ce duhnea a trecut și origine și îl stârpeau din rădăcină. Pe indieni, vreau să zic. Am putea spune același lucru despre aborigenii din Australia. Nici măcar o țară precum China, care se poate lăuda totuși cu un trecut bogat, nu face paradă cu istoria ei când e nevoie să gâdile mândria națională. Ideea lor despre o țară plină de viață este o țară care îmbrățișează

viitorul. Vor să vadă zgârie-nori. Dărâmă cartiere istorice întregi în numele progresului. Și ia încearcă să nu le dai dreptate. Dacă te gândești bine, e normal. Viitorul are viitor, nu trecutul. Europa este excepția remarcabilă. Doar aici, în Europa, s-a împământenit credința paradoxală că identitatea și mândria națională trebuie să fie definite în termenii unui trecut național. Iar proiectul Skopje 2014, în toată nerușinarea lui grotescă, e un exemplu magnific al acestei teorii.

— Avem și noi în Europa, a zis Elena, atâtea exemple ale acestui trecut blestemat.

— Și, dacă nu, le născocim, cum au făcut-o aici.

— Să nu vă audă naționaliștii. Pentru ei, acest trecut chiar s-a întâmplat cu adevărat.

— În cazul trecutului, dacă s-a întâmplat cu adevărat nici măcar nu e cel mai important lucru, am zis. Ideea e să știi să îl utilizezi în mod eficient în folos propriu. Și desigur că ai dreptate, Elena. În Africa sau Australia nu au prea mult trecut tangibil care să-i ducă cu gândul să pună preț pe asta. În Europa, noi trăim și murim înconjurați de atâtea urme concrete ale istoriei încât ajungem să credem că trecutul nostru este esența identității noastre. Asta este puterea și slăbiciunea Europei. Trecutul nostru este atât un bolovan legat de gât, cât și unicul nostru *selling point*.

— Asta-i atrage pe turiști.

— Exact. Ăsta e celălalt aspect interesant la Skopje 2014. E limpede ca lumina zilei că a fost gândit și executat cu scopul de a atrage turiști. Tocmai ai zis asta și am văzut și eu cu ochii mei că toate statuile sunt prevăzute cu tăblițe cu explicații în engleză. Modul de a gândi al conducătorilor mi se pare fascinant. Vrem turiști, dar, pentru asta, avem nevoie de un trecut. Cu puțină bunăvoință, putem inventa niște trecut, negreșit dacă luăm câte ceva pe ici, pe colo din țara vecină, Grecia, dar nu avem niște rămășițe vizibile pe care să le pui pe o carte poștală sau cu care să faci un selfie. Dar niciodată nu e prea târziu să faci ceva în privința asta. O să construim monumentele istorice pur și simplu. Atunci vin singuri turiștii.

Și mai e aici un aspect interesant. Fiindcă de ce crede guvernul că are nevoie de turiști? Pentru economie, OK. Dar profitul economic al turismului este adesea supraapreciat. Încearcă mai întâi să-ți recuperezi investiția de milioane pentru toate acele statui. După părerea mea, se mai ascunde un gând în spatele acestui plan. Căci care e, în viziunea ta, publicul-țintă al mesajului naționalist pe care îl întrupează toate aceste monumente? Macedonenii înșiși știu bine cine sunt. Sunt deja convinși că sunt un popor mare și unic. E vorba să-i convingem pe străini de asta. Ideea e ca turiștii străini să vadă cu ochii lor aici, în Skopje, că asta e țara lui Alexandru cel Mare și să ia cu ei această informație acumulată în țările lor respective de origine. Asta e intenția. De aceea guvernul tău a pus milioane la dispoziție în acest scop. Turismul servește ca mediu pentru răspândirea internațională a propagandei naționaliste.

— Doar că nu merge, a zis Elena. Turiștii nu vin.

— Nu, pentru că e fals, deși nu îndrăznesc să bag mâna în foc că toți americanii sau chinezii pricep asta imediat. Poate cei de la putere urmăresc acest

grup-țintă. Dar, în general, turiștii au alergie la ce e fals. E ceva ce le repugnă aproape la fel de mult precum ceilalți turiști. Au parte tot anul de destul fals în viața lor de zi cu zi. În timpul vacanței, caută panicați autenticitatea. Nu o găsesc, dar le poți vinde iluzia autenticității. Însă, dacă le servești falsuri evidente, turiștii cred că faci asta pentru ei și fug țipând cât colo.

— Veți scrie despre Skopje, domnule Pfeijffer?

— Ne aflăm, cum stăm aici de vorbă, deja la mijlocul unui capitol. De ce întrebi?

— Dacă publicați ceva despre Disneylandul nostru naționalist, așa cum îl numiți, sunt convinsă că cititorii dumneavoastră vor să îl vadă și în realitate. Promovați turismul către Skopje, vă dați seama? Trebuie să discutați cu premierul despre o remunerație potrivită.

— Skopje ar putea deveni o destinație de cult, am zis. Dar aș recomanda-o iubitorilor cărților mele ca destinație de călătorie, pentru că aici poți da peste tematica mea preferată. Orașul este concomitent o ficțiune grotescă și o realitate anevoioasă, un castel în nori și o mahala. Este un oraș extrem de real care neapărat vrea să pară un basm. Este un oraș pe care l-aș fi putut inventa. Sau am spus deja asta?

— Nu mie.

— Îmi plac contrastele astea.

— Am înțeles, a zis. Pentru cine locuiește aici, asta se aplică într-o măsură mai mică. Și nici măcar n-ați văzut Sjutka.

— Ce e asta?

— Contraste.

— Ce e acolo?

— Țigani. Sjutka este cel mai colorat, mai sărac, mai frumos și mai îngrozitor cartier din oraș. Poate chiar din Europa.

— Trebuie să mă duci acolo.

— Mai bine nu.

— Insist.

— Nu.

— Atunci mă duc singur. E departe? Știi cumva minte când am o fereastră în program?

— Sjutka e prea periculos pentru un om ca dumneavoastră. Nu ar fi trebuit să-l pomenesc. Să ne întoarcem la subiectul nostru de conversație anterior. Știți că au fost multe proteste contra proiectului Skopje 2014?

— Povestește-mi mai multe despre Sjutka.

— Cea mai mare piatră de încercare au fost, desigur, costurile astronomice ale proiectului. Estimările variază, dar, una peste alta, probabil a costat vreo 700 de milioane de euro. Sunt mulți bani pentru o țară mică și săracă, cu o epidemie de șomaj. Sigur s-ar fi putut gândi la investiții mai utile pentru această sumă. Și, dincolo de faptul că proiectul a costat mulți bani, a costat mai mult decât era nevoie. Specialiștii au calculat că toate acele monumente ar fi putut fi realizate

pentru o sumă considerabil mai mică. Să-i spunem corupție. Iar aici, în Macedonia, trăiesc și oameni cu bun-gust, deși probabil că asta vă miră, care consideră statuile și monumentele drept ceea ce sunt de fapt: o violare a spațiului public. Sunteți primul intelectual pe care îl întâlnesc căruia i se par frumoase.

— N-am spus-o așa.

— Partidul naționalist de dreapta al lui Gruevski a pierdut ultimele alegeri, iar socialiștii, care sunt acum la putere, chibzuiesc serios să înlăture toate cele o mie de statui. Așadar cititorii dumneavoastră trebuie să se grăbească dacă mai vor să vadă cu ochii lor orașul de basm atât de iubit de dumneavoastră.

— Firește că nu trebuie să facă vreodată asta. Ar fi o mare greșeală să desființeze monumentele. Poate că n-ar fi trebuit să fie construite niciodată, dar acum, că ele există, depun mărturie despre o perioadă marcantă din scurta istorie a tinerei țări și ar fi un fel de cenzură și distrugere a memoriei colective să le îndepărteze.

— Argumentați ca un adevărat european. Nu vreți să aruncați nimic pentru că, într-un fel, totul va deveni istorie. Și toate lucrurile pe care le puteți eticheta cu numele sacru al istoriei le considerați prin definiție valoroase. Veniți? E timpul pentru prezentarea dumneavoastră. Vă conduc la teatru.

5

După un discurs de deschidere înflăcărat în macedoneană al lui Boban, editorul și directorul festivalului, și o discuție publică cu traducătoarea, care, spre surprinderea mea, nu rupea o boabă de neerlandeză, ceea ce nu reprezenta deocamdată nicio problemă, întrucât limba folosită era engleza, discuție moderată de o jurnalistă care a ridicat în slăvi traducerea, deși nici ea n-ar fi putut cunoaște originalul, Elena m-a prezentat ambasadorului olandez și soției dânsului, Hans și Marie-Angèle Tuinman, care nici ei nu îmi citiseră cartea, dar, după spusele lor, întâlnirea le stârnise curiozitatea să o citească și care, înainte de a-și cere din nou, cu regret, scuze, m-au invitat să luăm prânzul în oraș ziua următoare. Îmi propusesem ca atunci să merg la Sjutka, nesocotind sfaturile Elenei, dar mi-am dat seama că nu pot refuza o invitație din partea ambasadorului.

— Bună prezentare, a zis Elena. Mai ales promisiunea dumneavoastră de a scrie în următoarea carte despre Skopje a prins bine la public. Veniți la cină?

Am mers cu un grup select în două taxiuri către o stradă numită Aminta Treti, unde ieșea lumea să se distreze. Aceasta se afla la vest de centru, suficient de departe de orașul-fantezie naționalist și de realitatea pestriță a vechiului bazar ca să fie mai mult sau mai puțin normală. Erau baruri, restaurante, terase și mulți tineri, care nu se comportau deloc exotic. Nici măcar n-am zărit vreo statuie atunci pe moment, dar probabil nu m-am uitat eu bine.

Boban a comandat pentru noi toți, ca un *godfather* care știe ce e bine pentru protejații săi și nu îngăduie să fie contrazis. A fost adusă la masă o salată de roșii și

castraveți, îngropată sub un munte de brânză rasă. Boban a explicat că această delicatesă e cunoscută sub numele de *sjopska*, iar părerea răspândită în lumea întreagă că e un fel de mâncare tipic bulgar se bazează pe o minciună sfruntată.

Traducătoarea mea nu era prezentă. Am aflat că are un copil mic și probleme cu bona. L-am întrebat pe Boban cum se face că ea îmi tradusese romanul din neerlandeză fără să stăpânească limba.

— În Macedonia există un singur traducător din neerlandeză, a zis Boban. Dar el n-avea timp. Din fericire, cartea ta a fost tradusă și în engleză. Deci am rugat-o pe ea. Este unul dintre cei mai buni traducători ai noștri din engleză.

— Traducerea a ieșit foarte bine, a zis Elena.

În vreme ce ni se servea o selecție copioasă de tocănițe și grătare, conversația se învârtea în jurul întrebării dacă Macedonia ar trebui să adere la Uniunea Europeană. Susținătorii acestei idei țineau entuziaști la părerea lor că țara nu are de ales și că în niciun caz nu va avea un viitor în afara Uniunii Europene. Opozanții erau foc și pară împotriva defectelor, în opinia lor evidente și arhicunoscute, ale Europei tehnocrate și birocratice. Au adăugat că țara nu are nici măcar treizeci de ani de când devenise independentă și că n-au chef să-și piardă parțial suveranitatea și să renunțe deja la drepturile cu greu câștigate. Susținătorii ripostau că naționalismul e un concept perimat într-o lume globalizată, că trecutul arătase din plin că naționalismul nu aduce decât probleme și că e imposibil ca o țară mică precum Macedonia, cu două milioane de locuitori, să-și poată rezolva de una singură toate problemele într-o izolare anacronică. Opozanții își luau libertatea de a afirma contrariul și de a susține că idealul, pe vremuri progresiv, al internaționalizării fusese deturnat de către marii capitaliști și devenise conservator, iar temerile și nesiguranța care erau efectul globalizării pur și simplu cereau imperios restabilirea legăturilor și a identităților naționale, care trebuiau să redea poporului orfan sentimentul de apartenență la un grup. Această restabilire a mândriei naționale reprezenta agenda cu adevărat progresivă. Stăteam la masă cu intelectuali și euroscepticii din rândul lor nu se temeau să pronunțe cuvântul „oikofobie“ ca diagnostic pentru boala de care sufereau susținătorii, în viziunea lor. Fuseseră contaminați de pornirea cronică de a distruge sentimentul de „acasă“. Asta i-a făcut pe susținători cu adevărat furioși. Au ripostat – faptul că temerile ca urmare a globalizării erau reale nu însemna că trebuie să și cedăm în fața lor, retrăgându-ne în iluzia de siguranță din spatele granițelor închise, într-o încercare de a da timpul înapoi până la momentul în care globalizarea nu exista încă. Răspunsurile la provocările prezentului nu se aflau în trecut, atâta știau și ei.

Mi-au cerut părerea. Deși aveam o părere clară, am preferat să nu mă implic în discuție. Într-o încercare de a-mi relativiza dinainte contribuția, între timp devenită inevitabilă, am încercat să fiu superficial și ironic arătându-le efectele estetice ale naționalismului în inima propriului lor oraș. Elena a fost singura care a râs. Am încercat să salvez situația afirmând că, de altminteri, trebuie să recunosc că arhitectura sediului central al Uniunii Europene din Bruxelles nu e, nici ea, considerată de mulți drept o capodoperă estetică. S-a așternut o tăcere

stânjenitoare. Boban a intervenit.

— Cred că trebuie să ne cerem scuze față de oaspetele nostru, a zis. N-ar fi trebuit să-l deranjăm cu problemele și dilemele poporului nostru. E un turist. Nu trebuie să avem așteptări de la el să înțeleagă sau măcar să-l intereseze gravitatea chestiunii suveranității pentru un popor care a luptat pentru ea timp de secole.

Grație acelui singur cuvânt, „turist", fusesem dezarmat. Au răsunat din nou râsete la masă. Și, cu toate că îi eram recunoscător lui Boban pentru asta și, prin urmare, nu-mi trecea prin cap să-l contrazic, acel singur cuvânt, care avea în el cel puțin un sâmbure de adevăr, mă jignise profund.

Elena a văzut. Și-a pus mâna pe piciorul meu, o clipă doar.

6

Elena m-a condus la hotel. Nu era foarte aproape, dar nici departe, așa că ne-am hotărât să mergem pe jos. În depărtare era zarvă. Sirene și țipete ale mulțimilor. Vacarmul venea din centru. Mergeam drept într-acolo.

— O demonstrație? am întrebat. Așa de târziu?

Elena nu a zis nimic. Dar i-am citit îngrijorarea pe față. A zis că mai bine traversăm ca să o luăm pe altă stradă. După aceea, s-a răzgândit și ne-am întors la strada principală. Lozincile scandate răsunau tot mai tare. Eram în imediata lor apropiere. I-am zis că aș vrea să văd ce se petrece, dar ea a spus că e mai bine să nu vreau. A cotit-o pe o străduță laterală, pe urmă a luat-o la dreapta și iar la stânga și apoi tot ne-am trezit în mijlocul demonstrației.

Elena a înjurat în macedoneană, cel puțin asta bănuiam. Nu mi s-a părut momentul potrivit s-o întreb ce înseamnă, dar tonul cu care rostise cuvintele mă făcea să cred că spusese ceva ce ar fi preferat să nu traducă.

Mulțimea de care, spre frustrarea ei, ne ciocniserăm era o ceată mare formată aproape doar din bărbați. Purtau steaguri roșii cu o acvilă neagră.

— Albanezi? am întrebat.

Elena a încuviințat din cap.

Purtau pancarte pe care nu știam să le citesc și scandau lozinci pe care nu le pricepeam, dar am înțeles că ceva îi înfurie cumplit. Câțiva dintre ei purtau măști de protecție. Într-adevăr, poate că ăsta nu era un semn bun. Începeam să înțeleg îngrijorarea Elenei.

— Mai bine ne întoarcem, a zis.

Le-am întors spatele protestatarilor, dar, în acel moment, contrademonstrația etnicilor macedoneni din depărtare a intrat pe strada noastră. Elena a zis în macedoneană ceva ce suna a ce spusese înainte, dar de două ori mai lung.

Ambele grupuri s-au zărit unul pe celălalt. Albanezii s-au oprit. Lozincile scandate au încetat. Macedonenii de la capătul străzii au început să alerge.

Elena m-a prins de mână și m-a tras printr-o poartă într-o curte mică. A împins în urma noastră portița care, din fericire, nu se putea încuia, închizând-o de formă.

— Dacă vin aici, a zis, trebuie să ne sărutăm. Și vorbim doar în engleză. Dacă o să creadă că suntem niște turiști prostănaci îndrăgostiți, poate ne lasă în pace.

Ținând cont de împrejurări, mi s-a părut înțelept să fiu de acord cu planul ei. Dar n-au intrat. N-o să mă pronunț dacă pe moment mi-a părut rău, dar, văzând violența la care eram martori printre țepușele gardului, ulterior m-am bucurat că eficiența apărării noastre nu a fost pusă la încercare.

Totul s-a petrecut cu viteza fulgerului. Oamenii s-au aliniat, s-au izbit tare cu bastoanele, s-au îmbrâncit, s-au lovit cu picioarele și, dintr-odată, totul s-a terminat. Mulțimea s-a împrăștiat cât ai bate din palme și, pentru o clipă, s-a așternut o liniște ciudată. Apoi au trecut în goană trei dube de poliție cu sirene care urlau.

— Veniți, a zis Elena.

Ne-am continuat drumul aproape în fugă. Am ajuns la un sens giratoriu. De acolo, am țâșnit la stânga intrând într-un parculeț. Pe partea cealaltă a străzii se afla o mașină răsturnată în flăcări. Jandarmii se profilau ca un șir negru și amenințător pe fundalul vâlvătăii roșii. Geamurile unor magazine fuseseră sparte.

— Mi-ai salvat viața, am zis după ce am ajuns în sfârșit la hotel. Pot să-ți ofer ceva de băut? Măcar atât să fac și eu.

Barul hotelului era deja închis. Am invitat-o la mine în cameră și am servit-o cu ce oferea minibarul.

— E normal? am întrebat.

Elena a dat din umeri.

— Aproape în fiecare seară sunt proteste, a zis. Uneori decurg pașnic. Alteori, lucrurile scapă de sub control și mai tare decât astă-seară.

— Și ce problemă au? Politică?

— Etnică. Relațiile încordate dintre majoritatea macedo-slavă și minoritatea albaneză ies la suprafață.

— De unde provin?

— De unde? a întrebat. De unde? Ce să spun? De la facerea cerului și a pământului. Cain care și-a ucis fratele declanșând un perpetuum mobile al răzbunării. Ai mai putea spune și că e vorba despre singura întrebare adevărată adresată istoriei și la care se rezumă, până la urmă, toate celelalte întrebări: cine a fost primul și unde?

Există izvoare istorice care vorbesc despre un mare regat iliric care, cu două mii de ani înainte de Cristos, ocupa toată partea de vest a Balcanilor, inclusiv Albania de azi, Grecia de nord și ținuturile astea de aici. Albanezii susțin că se trag din iliri. Din punctul lor de vedere, ei au fost de secole întregi stăpânitorii de drept ai acestor pământuri când popoarele slave au coborât spre Balcani ca agresori străini, în secolul al șaptelea după Cristos. Istoricii slavi contrazic această viziune. Potrivit lor, nu e vorba de o înrudire între iluștrii iliri și albanezii de azi. În reconstituirea lor, albanezii apar de abia în secolul al unsprezecelea după Cristos în izvoarele istorice, ei fiind invadatorii străini care, către sfârșitul secolului al optsprezecelea, au ocupat teritorii ale slavilor de sud. Oricum ar sta lucrurile, cert e că etnicii albanezi populau în secolul al nouăsprezecelea un

teritoriu mult mai mare decât Albania de azi. Asta le dă albanezilor sentimentul că, la un moment dat în istorie, s-a făcut o greșeală. Iar acest sentiment îi îngrijorează pe slavi.

Dincolo de un discutabil titlu de proprietate, istoria reprezintă și un rechizitoriu de neșters despre cui i-au fost provocate vreodată daune de altcineva și cu cine, prin urmare, mai are niște socoteli de încheiat. Albanezii sunt musulmani. În secolele în care Balcanii făceau parte din Imperiul Otoman, ei au colaborat cu ocupanții turci, la rândul lor musulmani. Mulți dintre guvernatorii care asupreau și jecmăneau populația slavă creștină în numele sultanului erau albanezi. Pe lângă asta, autoritățile turce nu prea luau măsuri împotriva bandelor de tâlhari albanezi, ce jefuiau puținul care le mai rămânea creștinilor. Pe de altă parte, albanezii își amintesc că la destrămarea Imperiului Otoman rolurile s-au schimbat. În viziunea lor, recunoașterea granițelor mult prea micii Albanii independente de către marile puteri în 1912 a fost o recompensă pentru agresiunea militară slavă și greacă. Milioanele de albanezi care au ajuns în afara Albaniei sub stăpânire slavă se simțeau și se simt dezrădăcinați și asupriți. Dorința de a-i lua și pe ei înăuntrul granițelor țării a inspirat ideea restaurării Albaniei Mari. Slavii consideră deja numai ideea în sine drept o declarație de război. Faptul că albanezii au colaborat în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial cu fasciștii italieni pentru înfăptuirea acesteia nu îi liniștește deloc.

— Și băieții ăia pe care i-am văzut astă-seară împărțindu-și pumni unii altora știu toate astea? Nu prea arătau a istorici.

— Cred că Blaže Ristovski are dreptate când spune că nu e nevoie neapărat să cunoști istoria pentru fi motivat de ea, deoarece poți și să o simți.

— Minoritatea albaneză chiar este persecutată? am întrebat.

— Depinde pe cine întrebi. În Macedonia, au primit anumite drepturi care le garantează „reproducerea culturală“, cum i se spune. Au învățământ în limba lor și o universitate proprie. Dar, din punctul de vedere al albanezilor, e prea puțin și prea târziu. Vor ca limba lor să fie recunoscută oficial ca a doua limbă a țării și se simt subreprezentați în politică, poliție și armată. Pentru un albanez, macedoneanul este cineva care îți îngrădește drepturile dacă nu lupți pentru ele. În ochii unui macedonean, albanezul e cineva gata să pornească un război împotriva ta dacă nu îi sunt îndeplinite cerințele, care nu par să se termine vreodată. Cam asta-i situația, pe scurt. Și mai trebuie să înțelegeți ceva. Pe vremea regimului comunist al lui Tito, aceste contraste erau ținute sub control de un stat puternic, dar, în tânăra și fragila Republică Macedonia, se dă frâu liber frustrărilor și resentimentelor vechi de secole. Toți din Balcani trăiesc în trecut.

— Și tu ce crezi despre asta, Elena?

— Sunt atât macedoneană, cât și *sjopska*, în sensul că am și câțiva străbunici bulgari, dar nu mi-ar trece prin cap să-mi consider compatrioții albanezi drept dușmani sau cetățeni de mâna a doua. Din păcate, eu reprezint punctul de vedere al unei minorități, care, din cauza comportamentului albanezilor, devine tot mai greu de susținut. Asta mă întristează, domnule Pfeijffer. Nu vreau să vă mai deranjez cu asta, dar, în orice caz, sper că între timp înțelegeți mai bine că

proiectul macedonean naționalist Skopje 2014, cu toate statuile alea care, dumneavoastră, cu spiritul dumneavoastră rafinat postmodern, vi se par atât de amuzante și de atrăgătoare, mă face să sufăr pe mine personal și pe mulți alții alături de mine, deoarece a fost conceput și executat cu intenția preconceptă de a diviza și mai mult țara divizată.

Puteam să văd pe fața ei că era cu adevărat afectată de acest subiect. Stătea ca o fată tristă și frumoasă, blondă ca o *sjopska* într-o bluză largă și blugi strâmți pe marginea patului meu de hotel. A dat peste cap dintr-o înghițitură sticluța de coniac balcanic din minibar și m-a privit cu ochii ei mari și albaștri care, în această lumină, păreau să strălucească umezi. Doar nu plângea?

M-am gândit să mă ridic din fotoliu și să mă așez lângă ea pe marginea patului ca să o consolez. Timid și neîndemânatic, mi-aș fi petrecut un braț în jurul ei, pentru că nu voiam să dau impresia prin acest gest că am intenții ascunse necurate, dar ea, zâmbind recunoscătoare printre lacrimi, s-ar fi rezemat de mine punându-și capul pe umărul meu. Ca să salvez aparențele, aș fi început să o mângâi pe spate. Ea n-ar fi protestat.

Își ridică apoi capul ca să-mi spună ceva. Aproape că ne speriem de cât de aproape ne sunt fețele una de alta. Ochii ei sunt mari și strălucitori, iar eu nu m-am gândit să o sărut, zău că nu, dar faptul că se întâmplă pare absolut logic, după cum e logic ca doi magneți ținuți prea aproape unul de altul să se găsească, lipindu-se cu un „clic“ ușor. Poate e și descărcarea tensiunii acestei seri sau făgăduința neîmplinită mai devreme a strategiei ei de apărare din spatele gardului, s-ar putea, dar mă voi gândi mai târziu la asta, când voi căuta o scuză pentru acest balet al limbilor noastre.

Mâna mea devine interesată de bluza ei. Ea nu se retrage când o ating acolo. Mai mult, își împinge ușor pieptul în palma mea neîncrezătoare și oftează. Degetele mele prind curaj și deschid chinuitor un nasture, după care mâna îmi alunecă înăuntru ca să-i găsesc sânii fermi care i se revarsă din cupele sutienului. Ea bâjbâie la cureaua mea de la pantaloni și apoi, dintr-odată, ne săturăm de toată bătaia asta de cap puberală cu hainele. Ne ridicăm și ne dezbrăcăm cât de repede putem, de parcă ar fi o întrecere. Îngroziți de goliciunea noastră, ne afundăm unul peste altul în pat, chicotind ușor datorită seriozității neîndoielnice a situației.

Jur că a fost o întâmplare, onorată instanță, că în cursul acestei manevre erecția mea a ajuns periculos de aproape de zona ei intimă, și prin asta nu vreau să spun că întâmplător am avut o erecție, deoarece *corpus delicti* era o femeie extrem de atrăgătoare. Poate îmi permiteți să exemplific asta în folosul actelor procesuale de la dosar. Era înaltă, cu picioare lungi ca o girafă. Avea un fund splendid în formă de pară. Întregul ei corp era acoperit cu un puf blond diafan, care te invita la mângâieri, aproape invizibil, și avea sânii semeți ai unui sfinx, rotunzi și plini, sculptați din cea mai bună marmură de Carrara. Și, cu toate că nu știu dacă asta vine în apărarea mea la proces, sunt pregătit să recunosc că nu puteam alunga gândul că e un specimen extrem de grozav din subspecia notorie a blondinelor din blocul de est, ceea ce mă excita și mai tare.

Penetrarea se întâmplă aproape din greșeală. Deoarece, altfel, chestia aia tare mi-ar sta în cale, o bag în ea necugetat ca o fecioară, ca și când ar fi fost un loc convenabil pe care l-am găsit întâmplător prin preajmă. Îmi trece prin cap gândul că e un futai de abia când deja suntem în mijlocul acțiunii. Mă rostogolește pe spate și se ridică. Oferindu-mi o priveliște incomparabilă asupra sânilor ei în floarea vârstei, mă supune unui ritm susținut. La fel cum un moș sentimental nu rezistă și izbucnește în lacrimi la auzul melodiei de dans a cântecului său preferat, nici eu nu rezist. Dar nu se oprește după ce îmi dau drumul în ea. În marea finală scurtă și intensă, îmi călărește pula până atinge orgasmul. Și, în vreme ce stăm unul în brațele altuia ca niște animale rănite, sugerez că, date fiind împrejurările, poate ar fi nimerit să mă tutuiască.

Dar nu s-a întâmplat așa. Nu m-am ridicat și nu m-am așezat lângă ea pe marginea patului ca să o consolez. M-am gândit la Clio, să fiu al naibii dacă nu e adevărat, și am fost inundat de un sentiment atât de copleșitor de certitudine cu privire la dragostea mea pentru ea, încât n-am vrut sub nicio formă să provoc neînțelegeri, nu în ultimul rând față de mine. Eu însumi m-am mirat. Știu că o să sune dubios ce voi spune, totuși, o spun: a fost prima dată în viață când, din cauza unei iubite absente și îndepărtate, am lăsat intenționat să-mi scape printre degete șansa unei aventuri incitante.

— Îmi pare rău, Elena, am zis. Sunt obosit. Cred că trebuie să mă culc.

— Aveți dreptate, domnule Pfeijffer. A fost o zi plină.

S-a ridicat, mi-a dat mâna și a plecat.

Vreo zece minute am stat și m-am uitat în gol ca prostul, de unul singur, în camera mea de hotel. Clădirile baroce de pe partea cealaltă a șoselei de centură erau luminate feeric. Nici măcar nu îi mulțumisem, am realizat. Atunci am simțit dintr-odată pornirea nestăvilită de a o suna pe Clio. Era deja târziu, dar probabil încă era trează. Voiam să-i povestesc cât de frumoasă era fata pe care o lăsasem să plece pentru că o iubeam atât de mult. Voiam să-i spun că era prima oară în viață când iubeam atât de mult pe cineva încât nici măcar nu călcasem strâmb. Voiam să-i mulțumesc pentru asta.

A răspuns la telefon. Se culcase deja, dar nu dormea încă. Mi-am dat seama că n-ar fi fost elegant și nici chibzuit să spun ce voiam de fapt să spun, așadar i-am povestit despre orașul celor o mie de statui. A râs la descrierea pe care am făcut-o statuii lui Alexandru cel Mare și a zis că îi e dor de mine. I-am zis că mă bucur să îi aud vocea și că și mie îmi e tare dor de ea. Era adevărul. Chiar era cum nu se poate mai adevărat.

7

— Ca ambasador, ești de fapt outsider de meserie, a zis Hans Tuinman.

Hotărâse să ne facă cinste, soției sale și mie, cu un prânz simandicos, cu fețe de masă albe din pânză și tacâmuri din argint, într-un restaurant spațios cu

specific italian, situat în Ploștad Makedonija, cu vedere la Alexandru cel Mare.

— Turist profesionist, dacă vrei. Ești ochii și urechile guvernului tău din țara de baștină, dar nu ai voie să te integrezi. „Going native" este considerat un păcat capital. Cine începe să se identifice cu locul unde își exercită funcția pierde prea ușor din vedere interesele patriei. În mod paradoxal, și observațiile tale își pierd din agerime atunci când începi să înțelegi prea multe despre țara străină care te înconjoară și începi să privești cu ochii autohtonilor. De aceea, toți ambasadorii sunt relocați din patru în patru ani. Eu și Marie-Angèle suntem acum la jumătatea mandatului. Peste doi ani, ne așteaptă o nouă aventură.

I-am întrebat dacă se bucură sau dacă le pare rău să fie nevoiți să lase în urmă Skopje. Ambasadorul a dat un răspuns diplomat. Marie-Angèle nu s-a putut abține să râdă în hohote, zicând că soțul ei rămâne diplomat chiar și în timpul certurilor lor conjugale.

— Dar uneori chiar e greu, a spus ea. Hans are munca lui. Pentru el, nu prea contează în ce colț de lume ne exilează iar. Dar eu trebuie, de fiecare dată, să găsesc din nou ceva de făcut. Înțelegi? Îți mărturisesc sincer că n-o să-mi pară rău dacă plecăm, în sfârșit, din Skopje, dar, pe de altă parte, nu-mi surâde deloc ideea să fim nevoiți, pentru a nu știu câta oară, să o luăm de la capăt din nou, în altă parte.

— Nu trebuie să vezi atât de neagră situația, Marie-Angèle, a spus ambasadorul. Aici, în Skopje, ai dobândit totuși un post bun ca trezorier al adăpostului pentru pisici maidaneze. Chiar ai putea să te mândrești puțin cu asta.

— Da, a zis Marie-Angèle, am adăpostul pentru pisici maidaneze. Și sunt supracalificată pentru funcția asta. Eu însămi sunt o pisică maidaneză.

După prânz, ambasadorul a fost nevoit să se scuze. Era așteptat la o ședință informativă despre eventuala construcție a unor hidrocentrale și orice referitor la apă era considerat, la Haga, drept o prioritate maximă a Țărilor de Jos. Făcându-ne jovial cu mâna, a traversat Ploștad Makedonija pedalând pe o bicicletă tradițională olandeză vopsită în portocaliu-aprins și purtându-și cravata cu dungi roșii, albe și albastre. Puteau sta liniștiți cei de la Ministerul Afacerilor Externe din Haga. „Going native" nu era ceva ce i s-ar fi putut reproșa lui Hans Tuinman.

Soția lui nu mai avea nimic special de făcut în restul zilei și, la sugestia lui, urma să mă scoată la o plimbare turistică în mașina de serviciu, până la biserica Sfântului Pantelimon de pe muntele Vodno, la sud de oraș. Drumurile au devenit îndată mai înguste, mai sinuoase și mai proaste, dar asta n-a reprezentat pentru ea un motiv să reducă viteza. Sfidând moartea și cu scârțâit de cauciucuri, străbătea în goană curbele în ac de păr. Între timp, a continuat discuția de mai devreme.

— Mai ales pentru copii a fost greu, a zis. Mergeau la școli internaționale, nu asta a fost problema, dar, la fiecare patru ani, trebuiau să-și facă prieteni noi. Par romantice toate călătoriile astea și se spune că înveți de pe urma lor și că-ți lărgesc orizontul, dar am văzut la copiii mei că nu-i adevărat. Au crescut fără rădăcini. Acum toți trei s-au mutat de acasă și, cu toate că li se deschidea în față întreaga lume, n-au știut cum să se întoarcă mai repede în Țările de Jos. Cel mai mare studiază mineritul în Delft, fata face drept internațional la Leiden, iar mezinul

tocmai a început economia la Rotterdam. Stau în chirie și, pentru prima dată în viață, mi se pare că și-au găsit locul. Cum se zice? Că sunt fericiți. Nu pleacă niciodată în vacanță. Crăciunul trecut nici măcar n-au avut chef să vină încoace. Pur și simplu li s-a urât să tot călătorească. Înțeleg perfect.

Cu o nonșalanță ce-ți îngheța sângele în vene, a depășit în exteriorul curbei un tractor care trăgea o căruță plină cu sfeclă roșie.

— Rădăcinile sunt importante, a zis. Asta înveți din călătorii: că, la urma urmei, nu te alegi cu nimic de pe urma călătoriilor în afara unui alibi pentru superficialitatea indiferentă și experiența înstrăinării care, într-adevăr, nu trebuie să fie neapărat neplăcută, dar care sub nicio formă nu duce la progres, îmbunătățire, realizare de sine, creștere sau orice altceva la care te-ai mai putea gândi. *Il faut cultiver son jardin*. Oare cine a zis asta? Sunt întru totul de acord.

Să călătorești e o formă de stagnare. Ăsta e paradoxul. Vezi asta la globe-trotterii ăia și autoproclamații cetățeni ai lumii, care ieri defilează prin pustietatea Rwandei, cu rucsacul lor plin de chiloți împuțiți, diseară trebuie să scape cu viață din hostelul din Kathmandu, iar mâine se distrează cu rafting pe Amazon. Știi genul ăla. Sunt, de fapt, niște oameni inferiori. Se simt superiori datorită kilometrilor lor și palmaresului lor plin de destinații improbabile, la capătul pământului, și te privesc de sus cu o privire așa de disprețuitoare, care înseamnă că ei înțeleg lumea, iar tu nu, dar au ajuns să stagneze complet în înfumurarea lor și în goana lor egoistă după plăceri. Și-au pierdut chiar și curiozitatea, pentru că știu deja cum a fost, e și va fi orice oriunde pe lumea asta. Și toate lucrurile din care un om chiar învață ceva, cum ar fi să-și îngrijească grădina, să trăiască într-un loc, să construiască ceva și să îi fie de ajutor semenului său, le-au azvârlit cât colo din rucsac cu un gest disprețuitor. Nu-i pot suferi. Din păcate, găsești din plin o atitudine comparabilă și în corpul diplomatic, deși, pe acolo, rucsacurile sunt rare. Am ajuns.

Ajunseserăm. A patinat pe pietrișul unei parcări părăsite, a tras frâna de mână și s-a dat jos din mașină.

— Deci asta e frumos, în mod oficial, a zis.

Și mie mi s-a părut frumos. Sfântul Pantelimon s-a dovedit a fi o bisericuță bizantină din secolul al doisprezecelea, situată într-un loc idilic. Interiorul era decorat cu fresce minunate.

— Bun-venit în Renașterea macedoneană, a zis Marie-Angèle. Potrivit lui Andrew Graham-Dixon, un istoric de artă britanic, aceste picturi la care te uiți acum contrazic teoria lui Vasari, preluată ulterior de toată lumea, care susține că Renașterea începe în anul 1300, când Giotto transformă arta statică bizantină în scene dinamice, umane și încărcate emoțional. Aceste fresce de aici sunt la fel de vii, de emoționante și de umane precum cele ale lui Giotto, dar sunt cu o sută cincizeci de ani mai vechi. Renașterea s-a născut aici, la Skopje, nu la Padova. Îți vine să crezi? Repet și eu ce am citit. Am tot timpul ca să aprofundez genul ăsta de lucruri, căci nu am nimic de făcut în rest. Și am învățat asta pe de rost, pentru că Hans mă pune să-i aduc aici pe toți oaspeții noștri.

— Aveam deja impresia că știi bine drumul încoace, am zis. Dar recunosc că

sunt impresionat. După toată splendoarea statuilor de jos, din oraș, nu mă mai așteptam ca Skopje să mai aibă de oferit și istorie autentică.

— Așteaptă numai până vezi satul etnic Gorno Nerezi. Se află aici, pe partea cealaltă. Haide.

Am traversat drumul, am mers o sută de metri în sus pe munte și am ajuns la o poartă rustică din lemn cu o gheretă, unde a trebuit să plătim intrarea. De cealaltă parte a porții fusese reprodus un sat de munte tipic, autentic macedonean, din căsuțe din lemn în stil tradițional, cu un etaj bombat și o verandă unde erau atârnați la uscat ardei iuți și frunze de tutun adevărate. Doar că nu locuia nimeni aici. Căsuțele serveau drept magazine de suvenire, buticuri de haine și bijuterii tradiționale și puncte de vânzare pentru vinurile, mierea, brânzeturile și cârnații locului. Se aflau acolo bărulețe și un restaurant mare cu o terasă care dădea în piațeta satului. Cea mai mare casă din lemn s-a dovedit a fi un hotel. Asta e Veneția, m-am gândit. Singura diferență față de orașul în care locuiam era faptul că aici nu se afla nimeni. Eu și soția ambasadorului eram singurii vizitatori.

— Ești impresionat? m-a întrebat. N-ai fi vrut să ratezi asta. Și știi care-i partea amuzantă? La jumătate de oră de mers cu mașina în munți, chiar găsești genul ăsta de sate și acolo te alegi pe degeaba și cu balega de măgar și cu băbuțele cocârjate îmbrăcate în negru purtând legături de vreascuri în spinare.

Dintr-unul din magazinele de suvenire am cumpărat drept cadouri pentru Clio o cărțulie despre frescele bisericii Sfântul Pantelimon și o miniatură din ipsos a statuii ecvestre a lui Alexandru cel Mare. M-am uitat și la cercei și inele, dar știam sigur că nu ar fi fost pe gustul ei. Marie-Angèle a cumpărat miere și m-a dus pe urmă înapoi la hotel.

8

În principiu, mai era timp. Am căutat pe telefonul mobil unde se află Sjutka. Era prea departe ca să merg pe jos. Am chemat un taxi. Când i-am zis că vreau să ajung în Sjutka, taximetristul s-a prefăcut că nu înțelege. Sau poate chiar nu mă înțelesese. Am repetat destinația. S-a întors, m-a privit și a scuturat din cap. Am insistat.

A oftat.

— Taxiurile nu au voie să intre în Sjutka, a zis într-o engleză perfectă. Vă las la grădina zoologică. De acolo, sunt cinci minute de mers pe jos până unde începe. Sper să vă dea suficient timp să vă răzgândiți.

În timp ce plecam din centru, l-am întrebat ce e așa de special la Sjutka.

— În New York, ai Bronxul, a zis. Noi avem Sjutka. E cea mai mare enclavă de țigani din Europa. În principiu, nu sunt rasist, dar anumite popoare fac să fie greu să îți menții acest punct de vedere, dacă înțelegeți ce vreau să spun. Trăiesc acolo ca niște animale în văgăuna aia de tâlhari. Avem în capitală o glumă mortală. Rimează. Zice așa: „Mătușa mea Eleonora a dat colțul.“ „O,“, spune

atunci celălalt, „ce a avut?“ Să spunem că celălalt se interesează de ce boală a murit. Și atunci primul răspunde: „Un lanț din aur și o întâlnire în Sjutka.“. V-ați prins? Dar așa stă treaba. Nici eu n-am ce face în privința asta. Deci... Dar e ceva ce nu pricep în ruptul capului, și asta e de ce un turist ca dumneavoastră ține morțiș să viziteze mahalaua noastră.

— Mi-a recomandat-o o prietenă bună, am zis. De altfel, nu sunt turist, ci scriitor. Mă documentez.

— Știți sigur că e o prietenă bună? Sincer să fiu, îndrăznesc să mă îndoiesc de asta. Și nu v-a spus că, așa cum sunteți îmbrăcat acum, în costum, cu cravată din mătase, ac de cravată, butoni și ochelarii dumneavoastră de soare Prada, veți intra în Sjutka ca un bivol mare, gras și nătâng în vizuina leilor hămesiți?

— Nu mi-e teamă, am zis.

— Nu, pricep asta. Dar tocmai aia-i problema.

Îi eram recunoscător taximetristului meu. Datorită lui, aveam stomacul strâns ghem de exaltare și anticipare în timp ce mergeam cu pas ferm în direcția orașului interzis al țiganilor. Mă aștepta o aventură.

Într-un anume fel, Sjutka era exact cum îmi imaginasem. În orașul obișnuit – în măsura în care era obișnuit, dar îi spun așa deocamdată – văzusem țigani, pâlcuri de cerșetori mizerabili, în mare parte femei cu haine pestrițe, cărora le scăpărau ochii negri de mânie și care zăceau cu copiii pe bucăți de carton în șanț, la marginea cea mai de jos a societății. Te întrebai de unde vin și unde pleacă. Aici, așadar. Ăsta era habitatul lor. Dădusem peste cuibul ascuns al unei specii de animal sfios și exotic. Pe când înainte putusem observa doar câteva exemplare izolate, acum luasem prin surprindere zeci de mii în rutina lor zilnică.

Când voi rescrie acest pasaj, va trebui să am grijă în mod special ca tot ceea ce spun să nu pară rasist, căci nu asta e intenția mea. Dar e dificil de descris sărăcia lor strigătoare la cer și condițiile de igienă precară în care sunt constrânși să trăiască, fără a trezi impresia că vrei să spui că sunt niște calici nespălați. Poate ar fi și mai bine să-i numesc romi în loc de țigani. Este o denumire mai corectă și mai neutră. Dar, vezi, iar începem. Căci, tocmai pentru că termenul de „țigan“ este atât de încărcat, asta îl face să fie un cuvânt mai bun. E clasica dilemă a scriitorilor occidentali răsfățați care își relatează călătoriile pe meleaguri exotice și întâlnirile lor – în măsura în care e vorba de o întâlnire adevărată – cu popoare mai puțin privilegiate în ochii vesticilor. Vrei să transmiți cititorilor cât mai expresiv și mai viu uimirea ta și, de asemenea, chiar bucuria și entuziasmul cu privire la faptul că ceilalți sunt diferiți, dar asta îți aduce reproșul că nu-i consideri egali. Acordând atenție condițiilor de trai inferioare, lași numaidecât impresia că îi consideri inferiori. Și numai faptul că ți se par atât de exotici încât te înhami să îi descrii, făcând uz de toate abilitățile tale stilistice, poate fi suficient ca să fii acuzat de rasism.

Oamenii se uitau la mine. Am încercat cât mai mult să eman atitudinea deschisă și curioasă pe care chiar o aveam. Îmi ostoiam setea sorbind culorile. Totul era pestriț, ca și când culorile stridente ar fi putut alunga mizeria. Până și

gunoiul de pe stradă era multicolor. Sau poate că era totuși, oarecum, marfă expusă, greu de zis. A trebuit să mă dau la o parte din fața unei căruțe cu o încărcătură nedeslușită, trasă de un căluț costeliv prin gropile drumului. Căruțașul s-a uitat urât la mine. O babă cu o basma de culoarea mușTarului a venit după mine, și-a apropiat chipul de al meu și a șuierat cu gura ei știrbă ceva neinteligibil și apoi ceva ce am înțeles.

— Turist, a mârâit ea.

Am continuat să zâmbesc, chiar și atunci când un băietan în trening m-a scuipat pe sacou.

Copii pe jumătate dezbrăcați scormoneau prin lăzile de gunoi. Bărbații lâncezeau pe stradă fără țintă sau ocupație. Nu aveam nevoie să citesc niciun articol explicativ ca să conștientizez până în adâncul ființei lipsa de perspectivă care caracteriza această etnie. Încăierările etnic-naționaliste din centru la care fusesem martor erau, la o privire mai atentă, ciocniri între două grupuri sociale pizmașe, dar foarte privilegiate. Oamenii care trăiau aici, în Sjutka, nici măcar nu ajunseseră să se îngrijoreze de reprezentarea proporțională în politică și instituțiile de stat. Aveau altele pe cap. Trebuiau să încerce să supraviețuiască într-un ghetou unde li se răpise chiar și umanitatea. În vreme ce sârbii și albanezii se luau la bătaie pentru cum interpreta fiecare istoria, aici trăia un popor care fusese exilat din istorie.

Deodată, mi-am dat seama că sunt încercuit de patru tineri în pantaloni decolorați de trening și maiouri albe. Acum o să se întâmple, m-am gândit. Acum voi fi jefuit ziua în amiaza mare. Firește că luasem în calcul că s-ar putea întâmpla asta. Nu sunt naiv. Îmi lăsasem ceasul, telefonul, cardurile și cea mai mare parte a banilor lichizi în camera de hotel. Îmi lăsasem în portofel taman atâția bani ca să pot mulțumi un eventual atacator. Dar nu s-a întâmplat. Nu am fost tâlhărit, cel puțin nu în stilul clasic. A decurs altfel.

Bărbatul din fața mea trebuia să fie liderul grupului. A luat cuvântul.

— Bună ziua, domnule, mi-a zis în engleză. Îmi pare rău că trebuie să vă deranjăm, dar n-am putut să nu observăm că sunteți străin la noi în cartier, un turist, să spunem. Am dori să vă urăm personal bun-venit.

I-am mulțumit.

— Ne întrebam doar dacă ați plătit intrarea.

Am început să înțeleg încotro bate. De formă, l-am întrebat ce vrea să spună.

— Chiar trebuie să ne scuzați, a zis, dar, după cum negreșit ați băgat de seamă între timp, ăsta e un cartier sărac. Și suntem de părere că acesta e și principalul motiv pentru care ne onorați cu o vizită. Considerați sărăcia noastră drept o atracție turistică. E dreptul dumneavoastră, să nu mă înțelegeți greșit. Dar va trebui să recunoașteți că nu e neobișnuit să ceri o taxă de intrare pentru atracțiile turistice. Ați fost la muzeu? Și acolo ați plătit, nu-i așa? Nu ați considerat asta ca o nedreptate, apreciez eu. Deci de aceea am toată încrederea că nu veți considera o nedreptate nici să cumpărați de la noi un bilet pentru a ne vizita cartierul.

Am întrebat atunci care era prețul biletului.

— Ce să spun? a zis. Trăim în sărăcie aici. Nu avem alte surse de venituri. Deci sper să puteți înțelege că ne vedem nevoiți să cerem puțin mai mult decât un muzeu, care este ținut în picioare de subvențiile de la stat. În schimb, sărăcia noastră este o atracție cu mult mai autentică decât colecția prezentată de muzeu. Nu vi se pare? O sută de euro este, una peste alta, un preț promoțional.

Era exact suma pe care o aveam la mine dacă mi-aș fi oprit banii macedoneni pentru un taxi. Am plătit. Mi-au mulțumit frumos și m-au lăsat în pace. Dar sentimentul de aventură de mai înainte dispăruse. Nu m-am simțit în elementul meu. Trebuia să recunosc că interlocutorul meu pur și simplu avusese dreptate în timpul tâlhăriei sale elegante. Orice aș fi putut născoci drept scuză pentru prezența mea în Sjutka – meseria mea de scriitor, care necesita documentare, spiritul meu liber și curiozitatea mea autentică – nu era nimic mai mult de atât: o scuză. De fapt, eram un turist care le considera mizeria o atracție exotică. Era vremea ca, în loc să fiu un turist enervant, să încep să fiu enervat iar de turiști. Era vremea să plec acasă.

CAPITOLUL TREISPREZECE

PANTOFI PORNO CU BLANĂ DE PISICĂ

1

Cei trei americani, Jessica, Richard și Memphis, încercaseră să se îmbrace într-o ținută specială pentru întâlnirea noastră de la cină, stabilită în sala de mese de la Grand Hotel Europa, la fereastra cu vedere spre grădina de trandafiri care jelea în latină și spre fântâna arteziană ce ejacula cu bărbăție. Femeia care, din nostalgie după anii de mult apuși, se împodobea cu numele tinerești de Jessica se îmbrăcase cu o rochie lungă și neagră având forma unei huse de protecție pentru o camionetă de clasă mijlocie. Își aruncase peste umeri un boa frivol din pene negre, era împodobită cu bijuterii sclipitoare ca un pom de Crăciun și împrăștia cu mândrie în jur parfumul ei scump. Soțul ei nu se complicase. Purta o cravată lată cafenie cu dungi peste bluza lui cadrilată în gri și albastru și își luase pe deasupra un sacou asortat, cadrilat în maro și verde, cu petice din piele la coate, în stil sportiv. Arăta ca un paznic de vânătoare la o seară caritabilă pentru protejarea galeriilor castorilor.

Mi-a zburat gândul la Erik Jan Harmens, poetul cu care eram prieten și alături de care, cu mulți ani în urmă, într-o altă viață, cu o oarecare regularitate, recitam pe scenă în cadrul seratelor de poezie din țara mea, dar nu ținuta noului meu amic american m-a făcut să mă gândesc la el, ci faptul că era, pe lângă creatorul unei opere importante, și autorul versului „asta nu e o fustiță, asta e o curea". Când recita poemul în care apărea acest vers, îi făcea pe toți să râdă, deci îl recita aproape întotdeauna, căci poezia era, în acele vremuri, în pofida eventualelor intenții profunde ale poeților, considerată drept o formă de cabaret, iar publicul își făcea apariția pentru că mereu se ivea un prilej de râs când veneau poeții.

Deodată, am fost cuprins de un val de nostalgie după naiva mea patrie, într-un colț uitat de istorie, la marginea bătrânului continent, și după sălițele alea cu

poeți, pline de fum, unde cu toții aveam voie să fim promițători și bătrâni mult prea devreme și unde angajamentul nostru pentru niște probleme inventate de noi se scurgea pe gât în jos la bar, odată cu berea plătită cu bonurile de consumație, pe care le împărțeam frățește. Era de necrezut că existase așa ceva în Țările de Jos. Acea oază ploioasă de binecuvântată mediocritate, unde se putea încropi pentru toată lumea niscaiva subvenție și unde, cu un sacouaș peste niște blugi nespălați, te puteai simți deja un adevărat intelectual, încă spera în acele vremuri să fie cruțată de globalizare.

Când se întuneca devreme în noiembrie, iar în strada cu magazine se atârnau becurile pentru decorațiunile de Crăciun, eu mă uitam pe geamul mare al barului meu preferat, cu stiloul și carnețelul în fața mea pe masă, la concitadinii mei, care pedalau în grabă de la trenul lor fix ajuns la timp spre creșa care se închidea fix la timp și tot ce puteam scrie era ficțiune. Puteam născoci ce voiam, căci nimic din apropiere sau din câmpul meu vizual nu-mi atrăgea atenția. Acolo nu trebuia salvată nicio civilizație în declin, căci nu erau prea multe lucruri care puteau să decadă și nu părea că se va întâmpla vreodată ceva dramatic, totul era mult prea bine organizat pentru asta.

Acest loc de joacă sigur și protejat al existenței fără griji, al micimii agreabile și al diletantismului artistic fără obligații e paradisul pe care l-am pierdut când m-am stabilit în adevărata Europă, unde lumea izbește în porțile găunoase. Odată cu valul de nostalgie după acel paradis, a venit și conștientizarea că n-aș putea să mă mai întorc vreodată. Depășisem etapa asta.

Nu că emigrarea din parcul meu de distracții al ficțiunii m-ar fi adus în sfârșit într-un loc mai realist. Eram pe punctul de a merge la masă într-un hotel dărăpănat, în smochingul meu albastru, cu un cort bungalow, cu un pădurar ce are în grijă protecția faunei sălbatice și cu fiica lor mult prea tânără, iar aia nu era o fustiță, era o curea. Ca să înrăutățească lucrurile, în locul adidașilor ei de gangster, se încălțase cu niște pantofi roz spectaculoși cu talpă groasă din plută și cu tocuri solide, dar amețitor de înalte, tot din plută. Curelușele care se încheiau sus pe gleznă erau tivite cu puf roz de pisică. Și, deasupra acelei fustițe din blugi minimaliste, purta un hanorac de molton al unui colegiu american care îi dădea un aspect matur, cu un fermoar la mijloc servind drept decolteu ajustabil manual, aflat deocamdată într-o poziție aproape castă.

Memphis a îndurat cu nepăsare descrierea mea detaliată a înfățișării ei, clefăind gumă, în vreme ce mama ei, chirăind de entuziasm, a declarat că așteptaseră cu nerăbdare întreaga zi întâlnirea noastră. Ne-am așezat la masă, de la care m-am ridicat ca să pot trage scaunele pentru cele două femei, și nici măcar n-a trebuit să pun întrebări de complezență ca să aflu în detaliu tot ce nu doream să știu. Jessica s-a gândit că-mi face mie și familiei ei o plăcere luând de la bun început conversația în întregime asupra ei și, cu asta, toată lumea putea fi sigură că niciun detaliu din viețile lor captivante nu urma să rămână nemenționat.

Am aflat astfel, chiar mai înainte de aperitiv, că Richard e în brigada de pompieri voluntari, acum, dacă tot avea mai mult timp pentru că își putuse vinde bine firma de IT, că ea, în schimb, nu pricepe nimic legat de calculatoare, că

părinții ei muriseră la scurt timp unul după altul când era încă tânără, că localitatea Crystal, Michigan, unde locuiau, fusese întemeiată în 1853 de frații John W. și Humphrey Smith, care erau tăietori de lemne, și că primul diriginte poștal se numea Alfred A. Proctor, că localitatea număra între timp 2.824 de locuitori, dintre care 98% erau albi, și nu voia să spună nimic cu asta, dar ținea totuși să o spună.

Ni s-a servit primul antreu. Supă din coadă de vită. M-am uitat fascinat cum Memphis încerca să găsească o soluție pentru guma ei de mestecat, pe care și-o scosese deja cu degetele din gură. A vrut s-o bage în șervet, dar s-a răzgândit, dat fiind că nu era un șervețel din hârtie, ci din pânză adevărată. Și-a lipit guma de mestecat sub masă. A văzut că o observasem și s-a uitat la mine cu o privire ironică, de parcă ea ar fi fost cea care mă prinsese asupra faptului, și nu invers.

Jessica a povestit că Memphis nu e fiica lor adevărată, ci o adoptaseră, pentru că ei mereu îi plăcuseră grozav copiii, dar era infertilă. După o infecție cu chlamydia, trompele uterine i se înfundaseră. Am dat din cap înțelegător. În acest moment, Richard a contribuit în mod neașteptat la conversație remarcând că a fost într-adevăr o ușurare când ea a mers în sfârșit la medic și s-a dovedit că nu el era vinovat de lipsa copiilor, deși ea îi reproșase asta ani de zile. Jessica a intervenit din nou, spunând că rămâneau încă destule lucruri de care soțul ei se făcea vinovat, deci nu trebuia să-și facă griji că n-are nimic la care să reflecteze.

Când, în timpul celui de-al doilea antreu, constând dintr-un rizoto cu șampanie și parmezan, s-a așternut un prim moment de tăcere, datorat faptului că Jessica nu pricepea ce e în orez și se apucase să guste suspicioasă cu îmbucături mici, am profitat de ocazie pentru a o întreba pe Memphis cum i se pare Europa.

— Grozavă, a spus Jessica. Dar noi cunoaștem bine Europa, să știi. Am fost și la Paris. Și în Italia, firește, la Veneția, Roma, Florența, Cinque Terre și outletul din Serravalle. Acolo am cumpărat rochia asta minunată, iar Memphis, pantofii pe care îi poartă acum. Stil, încă aveți asta în Europa.

— Sunt niște pantofi foarte rafinați, am zis, iar rochia dumneavoastră vă subțiază silueta de minune.

Memphis a râs.

— Singurul lucru care nu ne-a plăcut în Italia, a zis Jessica, a fost mâncarea. În mod normal, suntem înnebuniți după mâncarea italiană, dar a fost foarte greu, de exemplu, să găsim spaghete bune cu *meatballs*. De obicei, nici măcar nu aveau așa ceva. Asta mi se pare totuși, cu toată modestia, o neglijare regretabilă a propriei culturi.

— Și pizza, a zis Richard.

— Pizza e mult mai mică decât la noi. Asta voiai să spui, Richard? Dar e destul de logic, nu ți se pare, Richard? Totul e, în Europa, mult mai mic decât la noi, străzile, casele și chiar oamenii. Uneori stau și mă uit, clătinând din cap, cât de slabe și de minione sunt femeile în Europa, de parcă ar fi subnutrite.

Am văzut că poeta franceză Albane a intrat în sala de mese. Am salutat-o, dar nu mi-a răspuns. S-a așezat la masa ei obișnuită și s-a uitat cu dispreț la mine și la comesenii mei.

— În America, avem totuși alt standard de viață, a zis Jessica. Dar ăsta e și unul dintre avantajele călătoriilor, o spun întotdeauna, te fac să-ți dai seama cât de privilegiat ești de fapt.

În timp ce era servit felul principal, steak Paganini, i-am întrebat ce impresie le-a lăsat toată istoria vizibilă în Europa. Nu mi se părea simplu, de pildă, să găsească în întreaga Americă, cu excepția coastei de est, o singură clădire mai veche decât Grand Hotel Europa, unde poposeau în momentul de față.

— Pentru noi, este o experiență fascinantă, a zis Jessica. Și, dacă poți face o călătorie în timp și poți experimenta cum trăiau oamenii odinioară, trebuie să închizi ochii la anumite neplăceri.

— Suntem învățați să avem spațiu, a zis Richard.

— Pe vremuri, și oamenii erau mai mici, a zis Jessica. Vezi asta și din arta acelor timpuri. Ca, de exemplu, când am mers la Uffizi, în Florența, ca să vedem *Mona Lisa*.

— Era în Paris, a zis Richard.

— Știi asta sigur? a întrebat Jessica. Poate ar trebui, mai înainte de a mă întrerupe ca să mă corectezi, să realizezi că nu se întâmplă al naibii de des să ai dreptate. În orice caz, *Mona Lisa* aia ne-a dezamăgit serios. Era doar un tablouaș foarte mic. Dar trebuie să vezi asta, firește, în contextul vremii. Dar v-aș putea întreba ceva despre Europa? Ce ne frapează tare, mereu când suntem aici, sunt toate limbile astea diferite. Străbați o distanță ca la noi dintr-un stat într-altul, sau nici măcar, și acolo vorbesc o limbă complet diferită. Nu e teribil de incomod? În felul ăsta, Europa poate deveni vreodată unită? Și cum faceți asta? Dumneavoastră vorbiți toate limbile alea diferite?

— Vorbesc câteva, am zis. Și aveți dreptate că multilingvismul uneori duce la mărunte probleme practice care îngreunează unificarea continentului. Dar se pot rezolva. Și, pe de altă parte, diversitatea lingvistică este un simptom al diversității culturale, pe care eu și mulți alții alături de mine o considerăm una dintre cele mai mari bogății ale Europei, deși această diversitate culturală e amenințată ca urmare a americanizării și a turismului.

— Mi se pare de neimaginat, a zis Jessica, că un om poate vorbi mai mult de o limbă. Numai gândul ăsta mă face să devin schizofrenică.

A râs de una singură.

S-a servit desertul. Jessica a protestat. A explicat că soțul ei, într-adevăr, nu are diabet, dar că e mai bine să nu i se ofere dulciuri, iar ea renunța, la rândul ei, pentru că trebuia să aibă puțin grijă de siluetă, dar că noi trebuie neapărat să luăm. Chelnerița nu a înțeles. Nici eu, dar am putut să traduc. Chelnerița ne-a dat desertul lui Memphis și mie, a zis că nu e nicio problemă să ducă celelalte două porții înapoi la bucătărie și a întrebat dacă doamna și domnul poate ar dori atunci o cafea. Jessica a refuzat amabil. A zis că e prea târziu pentru Richard.

— A fost o discuție atât de grozavă și de interesantă, mi-a spus Jessica, încât nu am mai apucat deloc să vorbim despre Memphis și ambițiile ei literare. Dar facem un târg. Îl duc acum pe Richard la culcare, iar eu poate o să mai citesc ceva

sau o să mă gândesc la toate impresiile noi. Așa, voi mai puteți schimba între voi ponturi și idei în liniște.

S-au ridicat, și-au luat rămas-bun de la mine îndelung și s-au dus în cameră.

2

Eu și Memphis stăteam în tăcere, față în față, mâncându-ne mousse-ul de ciocolată.

— Știu ce vrei să întrebi, a zis deodată Memphis. Și răspunsul e da. Nu pot să-mi suport mama adoptivă. Dar îi voi fi veșnic recunoscătoare ei și lui Richard că m-au scos din căcat și mi-au dat un viitor.

— La ce vârstă te-au adoptat?

— Treisprezece ani. Suficient de mare ca să-mi fi pierdut toată încrederea în oameni. Părinții mei biologici erau alcoolici, gunoaie albe de cea mai joasă speță. Așa-zisul meu tată mă bătea și mă abuza, iar așa-zisa mea mamă știa și mă bătea pentru că nu știa cum să abordeze situația. Am făcut primul avort când propriul meu tată m-a lăsat însărcinată. Ziua în care în sfârșit am fost luată în plasament am sărbătorit-o ca pe o eliberare. Toată lumea considera centrul de plasament un iad, și așa și era, dar, pentru mine, a fost un paradis în comparație cu ce eram obișnuită. Până la urmă, am stat doar foarte puțin acolo. Apoi au venit Jessica și Richard și m-au luat cu ei în Michigan.

— Și cum e viața ta în Michigan? am întrebat.

— Plictisitoare, a zis. Dar dacă ai ști ce binecuvântare e pentru cineva ca mine să poată duce o viață plictisitoare. Am putut merge la școală fără să mă tem să mă întorc acasă. Aproape am redevenit o fată obișnuită de vârsta mea. Și, după vacanța asta, Jessica și Richard mă lasă să merg la facultate.

— La ce facultate?

— Economie și management. Nu sunt niște materii care mă interesează în mod deosebit, dar trăiesc în America. De mic copil am învățat că America nu e o țară pentru săraci. E țara visului american, ceea ce înseamnă că se identifică cu câștigătorii. Dacă filozofia oficială este că toți cei care se străduiesc pot ajunge în top, asta înseamnă că cei care nu ajung în top nu s-au străduit. Aceștia nu merită milă, ci indiferență. Sistemul competitiv creează ratați, dar e treaba lor ce fac mai departe. Dacă succesul e o alegere, să ratezi e din vina ta. Știu că e *bullshit*. Faptul că acum pot și o să fac ceva cu viața mea nu e sub nicio formă meritul meu. Le datorez asta în întregime Jessicăi și lui Richard. Dacă doi oameni complet străini din Crystal, Michigan, nu ar fi decis să mă iubească la nebunie și să mă ajute, aș fi sfârșit prin gunoiul unde m-am născut. Atunci puteam doar să visez la visul meu american. Dar am învățat un lucru și ăsta e că nu mai vreau să fiu săracă niciodată. Deci fata asta o să facă economie și management și după aia o să găsească o slujbă tâmpită cu un salariu baban. Și bag mâna în foc că o să reușesc. Și, din primul meu salariu, cumpăr o mașină europeană de baștani ultrascumpă pentru Jessica și Richard. Pricepi? Da, pricepi foarte bine. Și, pe lângă asta, o să

fac *creative writing* ca opțional.

— De ce vrei să scrii? am întrebat-o.

— Ca să mă răzbun.

Nu i-a trebuit nicio secundă ca să răspundă.

— Într-o zi, o să scriu o carte despre așa-zișii mei părinți. Dar, înainte să mă apuc de asta, vreau să știu sigur că sunt destul de bună ca să le dau lovitura de grație definitivă cu un bestseller mortal. De asta exersez acum cu genul horror. Voi avea nevoie de tehnica de descriere a scenelor crude. Scrii vreodată din răzbunare?

— Nu.

— Chiar nu?

Am reflectat, dar, după părerea mea, spusesem adevărul. Nu scriam din răzbunare. Întrebarea interesantă care se punea în continuare ar fi fost: de ce nu, de fapt? Între Clio și mine se întâmplaseră destule lucruri care ar fi putut justifica o anumită sete dulce de răzbunare. Să-i dau curs m-ar fi ușurat, fără îndoială. Dar nu mă interesa. În loc de asta, aveam tendința blestemată să caut vina la mine. Trebuia să scriu adevărul, dar era mai ușor de zis decât de făcut. *Quid est veritas? Est vir qui adest.* Și banalul adevăr era că acest bărbat care trebuia să depună aici mărturie pur și simplu încă ține prea mult la ea.

— Ilja, a zis Memphis încet, acum despre ceva cu totul diferit. Femeia aia de acolo se uită întruna urât la noi. Știi ceva despre ea?

— E o poetă franceză, am șoptit.

— OK, a zis. Dar, într-un fel, asta nu mă liniștește. Mă cam calcă pe nervi. Ne continuăm discuția în altă parte?

— Putem merge în lounge, am zis.

— Cred că, atunci, ar merge și ea în lounge, a spus Memphis. Nu putem merge în camera ta?

— Privilegiul de a putea întâmpina în camera mea o doamnă cu farmecul tău și splendoarea ta ar umple umilul meu adăpost de o strălucire pe lângă care aurul ar păli.

Memphis a zâmbit. Și-a luat guma de mestecat de sub masă, și-a băgat-o în gură, s-a ridicat și a pornit înspre hol. Am mers în urma ei. Cu picioarele alea în pantofii spectaculos de înalți sub fustița ei scurtă, era aproape la fel de înaltă ca mine.

3

— Asta e camera ta? a întrebat când am ajuns în fața ușii numărul 17. Vin acum. Trebuie doar să iau repede ceva de la mine din cameră. Tu intră, bat eu la ușă când sunt gata.

Am intrat, am aruncat o privire în jur să văd dacă e ceva ce trebuie strâns, nu era cazul, am luat loc într-unul din cele două fotolii din antreu, am aprins o țigară și am așteptat. Ar fi fost un moment minunat ca, așezat fotogenic, în

smochingul meu albastru, cu fumul care se încolăcea, să stau să reflectez la lucruri importante care cântăresc greu, dar nu mi-a trecut nimic de genul ăsta prin minte. Dimpotrivă, mi-a venit în gând Albane, care, în acel moment, probabil deja mă condamnase, pe baza unor prevederi pe care nu le cunoșteam, pentru numeroase infracțiuni grave dintr-un cod de legi nerecunoscut de mine, dar n-aveam chef să mă gândesc la asta. Ultimul lucru de care aveam nevoie era o altă femeie în viața mea care să mă oblige să reflectez la ea. Am inspirat fumul și am așteptat.

M-am gândit că ar fi potrivit să-mi îndrept gândurile către Memphis și către povestea pe care tocmai mi-o relatase și care mă impresionase cu adevărat, evident, mai ales datorită conținutului șocant, dar și datorită felului tăios și concis în care o prezentase. Poate că ar fi trebuit să îi spun asta numaidecât în mod explicit, ca și faptul că o admiram pentru – cum îi zice? – maturitatea ei.

Ambii adolescenți cu care vorbisem de la sosirea mea în Grand Hotel Europa, Abdul și Memphis, adunaseră mai mult trecut, pe care fuseseră nevoiți să-l lase în spate pentru a ajunge unde erau, decât trecutul la care puteau privi în urmă numeroși bătrâni cu chipul brăzdat de greutățile vieții și amândoi, fiecare în felul său, stăteau mândri fără să se lase doborâți ca un castel semeț care nu căzuse pradă ruinei. În vreme ce eu, ca un european get-beget, scormonesc cu nostalgie în propriul trecut, curăț vestigiile pe care le dezgrop răzuindu-le grijuliu cu o spatulă și le perii cu o pensulă înainte de a le așeza ca pe niște comori într-o vitrină desăvârșit proiectată din muzeul literaturii, ei și-au fixat deja pe tablă planuri de construcție pentru zgârie-nori noi-nouți care se vor înălța până la cer. Abdul vrea să îi aștern pe hârtie povestea ca el însuși să o poată uita, iar Memphis va reveni o singură dată ca să arunce pentru totdeauna gunoiul vechi. Cu fețele întoarse către viitor, în vreme ce eu merg îndărăt cu privirea îndreptată înspre trecut, unde am cunoscut o dragoste care se hrănea deja din trecut, Caravaggio și nostalgia după măreața istorie a Europei. Îmbătrâneam, probabil asta era. Am mai aprins o țigară.

După cea de-a treia țigară, am înțeles că Memphis nu va mai veni. Mama ei vitregă trebuie să fi hotărât în locul ei că nu mai are voie să mă deranjeze și că e ora de culcare, sau nu avusese niciodată de gând să vină. Fie. Era bine și așa. Zilele următoare, aveam să o mai întâlnesc, fără îndoială, ceea ce îmi dădea prilejul să-i spun că povestea ei mă tulburase. M-am dus la culcare. M-am dezbrăcat de smoching și am început pregătirile pentru toaleta de seară.

Când am ieșit din baie, cineva a bătut la ușă. Mi-am luat în grabă halatul pe mine, am pulverizat pe el două pufuri de Rosso di Ischia, mi-am stropit obrajii cu o loțiune ușoară cu sare de mare și am deschis.

— OK, a zis Memphis, te-ai dezbrăcat deja. Foarte bine. Am luat cu mine declarația.

— Sper că-mi vei scuza ținuta nepotrivită, am zis. Între timp, m-am consolat cu ideea că nu vei mai veni. Eram gata să merg la culcare. Dar intră. Fii binevenită. Dacă vrei să mă scuzi un minut, o să mă îmbrac mai decent. Ce-i asta?

Mi-a dat o foaie de hârtie.

— Nu te preface că n-ai mai văzut vreodată așa ceva, a zis, că nu mă păcălești.

— Chiar n-am nici cea mai vagă idee, am zis.

— E declarația.

— Ce declarație?

— Cum îi ziceți voi în Europa? Acordul. Contractul. Ești chiar atât de prost sau trebuie, din alt motiv, să-mi fie milă de tine? Uite. Nimic special. Totul standard. Aici sus e declarația că am împlinit vârsta de 18 ani. Nu e important să fie adevărată. Pentru tine, ce contează e să o ai negru pe alb. Și aici, dedesubt, e lista obișnuită de activități cu care sunt de acord de bunăvoie. Am bifat totul în afară de anal. Dată, semnătură. Semnătura mea chiar așa e, nu e *fake*, nu-ți fie frică. Deci asta-i pentru tine. Pune-o la album. În vremurile astea, nu poți fi îndeajuns de prevăzător, dar, cu asta, ești deci acoperit din punct de vedere juridic. Vrei să bem ceva mai întâi?

— Tot, în afară de anal, am zis, lăsându-mi perplex privirea să alunece peste document.

— Te deranjează? a întrebat.

— Nu, am zis. Nicidecum.

— Atunci, de ce te miști așa greu?

— Mă cam copleșești cu acest gest romantic, am zis.

— Știu prea bine că un bărbat ca tine are în arhivă zeci de declarații din astea.

— Nu, Memphis, îți spun cu toată sinceritatea că ție îți revine onoarea de a fi prima din viața mea care mă încântă cu un asemenea acord. Dar, cu toate că sunt nespus de onorat și recunoscător pentru propunerea mai mult decât generoasă – tot în afară de anal este cu adevărat o ofertă considerabilă și regească –, mă tem, totuși, că este vorba de o neînțelegere.

— Cum așa? a întrebat Memphis. Nu vrei să faci sex cu mine?

— Nu, Memphis, mă văd nevoit să renunț, cu durere în suflet, la acest privilegiu, extraordinar fără doar și poate.

— Bizar, a spus Memphis. Așa ceva nu mi s-a mai întâmplat.

— Îmi pare rău, Memphis.

— Nu te înțeleg deloc, Ilja. Din prima zi în care ne-am văzut, ai tot flirtat cu mine. Ai zis că eu – cum ai spus oare? – reconciliez cu trecutul, dau strălucire prezentului și reprezint o promisiune pentru viitor... Cât de explicit mai vrei, m-am gândit atunci, mai ales cu promisiunea aia pentru viitor, *wink, wink, nudge, nudge*. Ai zis că ai da orice pentru compania mea. Am luat-o eu razna sau joci la greu femeile pe degete? Și tocmai ai zis de farmecul meu și de splendoarea mea, și de privilegiul plin de strălucire de a mă putea întâmpina în camera ta. Păi, atunci? Uite-mă, aici sunt.

— Mă tem, am zis, că ai confundat bietele mele încercări de curtoazie cu impresia că îți fac curte. Mă străduiam să fiu curtenitor, fără ca să am cu asta intenții necurate.

— *Fucking European*, a zis ea. Deci, de fapt, pur și simplu mă minteai. Nu-ți

par bună de futut.

— Deși eu însumi nu aș folosi acest cuvânt, trebuie totuși să protestez împotriva concluziei tale pripite că l-aș exclude definitiv în ceea ce te privește.

— Vorbește și tu o dată ca oamenii.

— Ai dreptate. Scuze. Ascultă, Memphis. Vreau să spun următorul lucru. Ești frumoasă. Cred că ești minunată. În plus, cred că ești simpatică, inteligentă, curajoasă și puternică. Te admir și sunt foarte încântat că te-am cunoscut. Dar nu vreau să fac sex cu tine.

— Și de ce nu? E o altă femeie la mijloc?

— A fost o altă femeie, am zis.

— Și?

— Încă îmi stă gândul la ea, să spunem.

— OK, a zis. Deci așa stă treaba.

Cu o mișcare lentă, dar precisă, a tras în jos fermoarul din mijlocul hanoracului de molton al viitoarei ei facultăți. Sub el, nici vorbă să fie vreun sutien, dar sânii ei nu lăsau loc de îndoială.

— Nu te mai gândi atâta cu capul tău european.

M-a sărutat pe gură și, în același timp, mâna ei s-a strecurat nepăsătoare în culisele halatului meu ca să pregătească protagonistul pentru apariția pe scenă. Atingerea ei de catifea a stins în capul meu luminile sălii. Dar chiar nu aveam să particip la această piesă de teatru nerușinată, în care o adolescentă autoproclamată majoră într-o fustiță mini mă excita cu gesturi îndelung exersate, lucru care era în sine suficient de scandalos, și să mă ocup de sânii ei umflați ca niște baloane strălucitoare de gumă de mestecat roz, oferiți pe tavă, de parcă aș fi fost orice moș pervers și libidinos care deja făcuse laba de sute de ori frecându-și membrul zbârcit cu gândul la această fantezie. Dar, spre enervarea mea crescândă, am observat că penisul meu nu-mi împărtășea convingerile.

— Sexy, un halat dintr-ăsta, mi-a șoptit Memphis la ureche. Și practic, de asemenea.

Cu un gest expert, a tras la o parte cortina pentru intrarea triumfală a derbedeului din această comedie. Și acum, nu te așeza în genunchi să-mi sugi pula sculată ca o starletă adolescentă, m-am gândit, dar taman asta s-a apucat să facă. Sexul oral fusese bifat pe lista ei și nu aveam scăpare. În timp ce ea transforma oralul într-o adevărată demonstrație de competență, ca și când ar fi dat audiție, eu mă lăsam cu lehamite mult prea mult în voia ei, fără să crâcnesc, ca un producător important de film în halatul meu desfăcut.

Când am început, încetul cu încetul, să am motive să mă tem de o ejaculare mult prea clișeistică peste fața ei tânără și fragedă, s-a ridicat în picioare și m-a privit mestecând gumă. Nici măcar nu se obosise să-și lipească guma sub tăblia unei mese înainte de a trece la numărul ei de felație. Să i-o sugă unui boșorog reprezenta pentru ea o abatere mai mică de la obiceiurile ei decât supa din coadă de vită. M-am întrebat dacă penisul meu are acum gust de gumă de mestecat. Apoi m-am întrebat cum aș putea să verific asta vreodată. Și-a dat jos hanoracul și

și-a scos chiloțeii de sub fustița mini, pe care i-a tras în jos în mod demonstrativ și chinuitor de lent pe toată lungimea picioarelor ei chinuitor de lungi. Și-a păstrat în picioare pantofii porno cu blană de pisică.

Cum stătea ea acolo în fața erecției mele care sclipea de umezeală, ca o poză glamour a unei fetițe neîndoielnic ajunse la maturitate, am pendulat între două gânduri contradictorii. Pe de o parte, era de mult timpul să opresc această farsă, pe de altă parte, aș fi putut lua în calcul să-i fac și eu ceva, la rândul meu, pentru a da întregii scene o aparență de reciprocitate, care n-ar fi putut fi prezentată ca scuză, dar probabil ar fi putut servi totuși drept circumstanță atenuantă. Deși ar fi trebuit să aleg prima variantă, în acel moment, preferința mea s-a îndreptat spre cea de-a doua. M-am aplecat în față, într-o încercare de a suge unul din sânii aceia bombați. Dar ea a lăsat clar să se înțeleagă că nu trebuie să-mi treacă prin cap să mă gândesc la ceva cu capul meu european de filozof. S-a prins strâns de pula mea ca de bara unui autobuz și a tras-o după ea spre camera din fund, unde, dându-mi un brânci, m-a trântit pe spate pe patul cu baldachin.

În vreme ce zăceam acolo neajutorat, cu pulpanele halatului și rămășițele demnității mele căzute ca niște aripi frânte de o parte și de alta a colosalului meu trup gol, de pe care pula mea ridicolă se ridica în aer ca un catarg ce arbora steagul alb al predării necondiționate, ea s-a așezat cu pantofi și tot restul deasupra mea pe pat, cu capul în cerul roșu cu stele de aur, și-a tras în sus un centimetru fustița ca să îmi ofere o priveliște nestingherită asupra pizdulicii ei, rasă complet ca păsărica fără păr a unei fetițe, și a început brusc să se masturbeze tare și conștiincios. A durat pesemne vreo zece secunde și apoi a juisat peste mine. Nu-i puteai spune chiar *squirting*, dar era atât de udă, încât câteva picături chiar au curs pe burta mea grasă și păroasă.

— Bun, a zis. Acum nu mai trebuie să-ți faci griji în privința asta.

După aceea, și-a îndoit genunchii și a coborât lent până a ajuns să stea pe vine, călăuzindu-mi pula cu mâna spre intrarea udă în pizda ei.

— Nu te gândi la nimic, a zis.

În vreme ce eu reflectam în sinea mea la ce lucruri ar fi trebuit sau nu să mă gândesc, ca de exemplu la faptul că sunt pe punctul de a penetra o fetiță care minținse în legătură cu vârsta ei și care fusese abuzată în copilărie, ea s-a lăsat în jos neîndurătoare punându-și păsărica peste pula mea și a început să mă fută fotogenic, înfigându-și în saltea pantofii pe care îi cumpărase cu mama ei vitregă în outletul din Serravalle, lângă șoldurile mele lipsite de apărare și etalându-și glorios în câmpul meu vizual sânii rotunzi ca doi pepeni, atât de perfecți că păreau falși. Nu aveam să rezist mult la asta.

— N-o să rezist mult, am zis.

— Poți să termini înăuntru, a spus. Nu e nicio problemă. Sau ai vrea mai degrabă să ejaculezi pe față sau pe sâni?

— Ce ai prefera? am întrebat-o.

— Să-ți urmezi instinctul în loc să faci din orice o chestiune filozofică.

— OK, am zis. Scuze.

Și, aparent, instinctul meu s-a gândit să treacă exact în acel moment la o

ejaculare memorabilă în trupul unei copile. A stat nemișcată cu pula mea care încă zvâcnea înăuntrul ei, mi-a aruncat o privire ironică și a făcut un balon din gumă de mestecat, pe care l-a lăsat să se spargă victorios.

— Ai văzut, a zis. Nu e deloc greu.

4

M-am trezit într-un moment ireal, când lumina zorilor pătrundea în camera mea de hotel. Am rămas în pat o clipă, simțindu-mă vinovat de visul meu erotic, până mi-am dat seama că țin în brațe trupul unei fete care doarme. Fiindcă am tresărit de spaimă, s-a trezit și ea. Mi-a zâmbit cu fața ei somnoroasă. Dar ia stai puțin, putea foarte bine să surâdă înduioșător cu capul ei care mesteca gumă, dar dacă era făcută doar din punct de vedere metaforic din aluatul din care se plămădesc visele, asta însemna că tot ceea ce se întâmplase avusese loc în realitate, unde evenimentele sunt ireversibile și au consecințe. Întrebarea era ce înseamnă asta.

Primul lucru la care m-am gândit a fost că vreau să mă întorc câteva zile înapoi în timp, la momentul în care ea își făcuse apariția în Grand Hotel Europa purtând pantaloni scurți și strâmți, și că acolo, în holul central, aș vrea să-mi dau un ghiont și să-mi fac nerușinat cu ochiul. Al doilea lucru a fost că n-am voie să gândesc așa și că eu, cu toată vorbăria mea despre etică, civilizație și Clio, m-am lăsat pur și simplu călărit ca un satir dezmățat de prima nimfuliță care-mi sărise în poală. Simplu ca bună ziua să ridici în slăvi principii nobile și să nu cazi pradă niciunei ispite cât timp nu există vreo ispită, dar, la primul test, m-am dezbrăcat de travestiul demnității mele mai repede decât și-a dat ea jos chiloțeii. Da, vina ei, eu n-am făcut nimic, ușor de spus, dar eram pur și simplu un nenorocit.

Al treilea lucru la care m-am gândit a fost că, de fapt, dacă stăteam să chibzuiesc, eram totuși foarte mulțumit de declarația scrisă pe care mi-o furnizase cu o asemenea lipsă de romantism înainte ca eu să o las, tot foarte lipsit de romantism, să-mi demonstreze câtă experiență sexuală acumulase deja la o vârstă mult prea fragedă. Nu că m-aș fi așteptat să-mi facă probleme, dar, într-o lume atât de mică precum lumea, nu se știe niciodată cine va afla. Al patrulea lucru la care m-am gândit a fost cine ar fi putut fi oare la curent cu căderea mea în păcat.

— Iar ai căzut pe gânduri, nu? a zis Memphis cu o voce somnoroasă.

— De ce ai adormit aici? am întrebat-o. Trebuie să te întorci în camera ta. Părinții tăi adoptivi probabil ți-au simțit deja lipsa.

— Ți-e frică? m-a întrebat.

— N-aș vrea să ai probleme, am zis.

— Dacă-i adevărat, a spus, e foarte drăguț din partea ta. Dar nu-ți face griji. Toți trei avem fiecare propria cameră. Nu-mi vor simți lipsa înainte de micul-dejun. Dar ai dreptate. E mai bine pentru tine să plec acum.

— De ce? am întrebat.

— De ce e mai bine să plec acum?

— Nu, de ce ai făcut ce ai făcut?

Acum era trează. A aprins veioza și s-a sculat din pat. De abia acum am văzut că era goală clasic, ca un om normal. Trebuie să-și fi dat jos fustița și pantofii înainte să adoarmă. Văzând-o în picioare lângă pat, fără platforme și tocuri, m-am speriat de cât de mică era. Doar sânii ei mai aminteau întrucâtva de vampa care fusese cu o seară în urmă, în rest, era de fapt mai mult copil decât altceva. S-a dus în antreu să-și ia hanoracul de molton și să-și caute chiloții. M-am sculat și eu. Aveam halatul încă pe mine.

A început să se îmbrace.

— Ăsta a fost cadoul meu pentru tine, a zis. Pentru că gândești prea mult.

— Dacă o prezinți ca pe o recompensă pentru gândurile mele, mai că aș spune că darul tău mă stimulează să mă gândesc și mai mult.

A zâmbit.

— Și acum, să nu care cumva să faci vreo chestie romantică europeană ca, de exemplu, să te îndrăgostești. Dar știi și tu asta. Și ești destul de european ca să înțelegi că ar fi nepoliticos ca, după ce ai primit un cadou, să te aștepți la mai multe cadouri de genul ăsta.

— Și acum? am întrebat.

— Poți să-mi mulțumești, dar nu e nevoie, a zis.

Se îmbrăcase.

— Doar să scrii despre mine. Atunci, poate că o să înțelegi mai bine ce anume am încercat să te învăț. Sunt foarte curioasă să citesc cândva, într-o zi, într-o țară îndepărtată de pe un alt continent, ce ai făcut din mine. Asta să-mi fie răsplata. Să folosești numele meu adevărat, da?

M-a sărutat pe gură, a deschis ușa de la cameră și a plecat. Am urmărit-o cu privirea cum a mers pe hol și a dat colțul. Și, în momentul în care închideam ușa, am văzut o nălucă albă plutind pe hol, sau sper că a fost doar în imaginația mea.

M-am lăsat să cad pe pat și am dat drumul unui oftat adânc, după cum se spune în romanele mediocre. Dar așa mă și simțeam, ca un personaj neplauzibil dintr-un roman mai mult decât mediocru. Am simțit ceva tare între cearșafuri. Știam ce e. Gumă de mestecat. Am izbucnit în hohote de râs. Ăsta nu era un roman mediocru, ăsta era un roman prost. Mai bine încercam să mai dorm puțin. Dacă mă reporneam peste vreo oră, totul urma să fie oarecum mai bine. Am stins veioza.

Dar nu reușeam să pun geană pe geană, după cum se spune în romanele mediocre și proaste. Aveam nevoie de aer curat. Poate că trebuia să fac o mică plimbare. Am aprins din nou veioza, m-am sculat, mi-am luat pe mine smochingul albastru, am părăsit camera, am coborât scările care duceau spre hol și am ieșit pe intrarea principală. Pe scările de la intrare, am tras adânc aer în piept. Din fericire, nu mă întâlnisem cu nimeni. Afară se crăpa de ziuă. Era răcoare. Mi-am dat seama că sunt îmbrăcat prea subțire. Și, de fapt, de ce îmi pusesem smochingul la această oră puțin elegantă? Dar n-aveam niciun chef să mă întorc în cameră ca să mă schimb. Am coborât scările și am început să umblu. Mergeam drept în direcția lungii alei de acces.

După ce am mers o perioadă nedefinită de timp de-a dreptul pe pietriș prin crepusculul dimineții, ca un somnambul cufundat în gânduri care nu mai puteau fi reconstituite, am ajuns la capătul aleii, unde începea pădurea. Dacă aici, la lumina încă șovăitoare, m-aș fi abătut de la potecă, aș fi avut marele noroc să mă rătăcesc. Din punct de vedere metaforic, ăsta era probabil cel mai potrivit lucru pe care îl puteam face. O asemenea rătăcire mi-ar fi ilustrat în mod magnific starea de spirit. Și din punct de vedere intertextual, era o opțiune atrăgătoare. Deși nu doream să dau naștere iar la reverii despre diferența semnificativă de vârstă dintre Memphis și mine, trebuie să stabilim că eu, statistic vorbind, mă aflam la jumătatea drumului vieții. La fel ca Dante, aș fi putut să-l aleg și eu pe Virgiliu drept călăuză, care, la rândul său, mersese pe urmele lui Homer, și să-mi plasez rătăcirea într-o pădure întunecată din mijlocul istorisirii mele ca o trimitere la coborârea în infern, care, nu doar din punct de vedere geografic, ci și emoțional, reprezenta punctul cel mai de jos al evoluției eroului, dar unde învață lecții valoroase pentru viitor. Poate că era *wishful thinking* atât presupunerea că fusese atins deja punctul cel mai de jos, cât și speranța de a învăța ceva din asta, dar am decis să-mi asum riscul. Am părăsit poteca și am luat-o pe pământul instabil dintre copaci. *Procul, o procul este, profani, totoque absistite luco. Tuque invade viam vaginaque eripe ferrum. Nunc animis opus, nunc pectore firmo.*

Am înțeles la ce se referise Memphis când spusese că vrea să mă învețe ceva. Vorbele ei nu mi se păruseră insolente. Dimpotrivă, avea dreptate. Căci tocmai asta voia să spună. Eram atât de călit și atât de deformat de cultura mea europeană, că nu puteam să intru nici într-o pădure fără să mă întreb mai întâi în detaliu dacă tradiția justifică asta. Abordarea ei didactică era drastică și neobișnuită, dar chiar avea dreptate să mă facă să simt ce înseamnă a simți. Chiar și criza mea de conștiință ca urmare a terapiei ei de șoc, plăcută în mod necuviincios, era o construcție cerebrală. Sentimentul meu de vinovăție era rezultatul unei analize raționale a întâmplărilor pe fundalul informațiilor pe care le știam despre ea și, prin asta, abia putea fi numit pe bună dreptate un sentiment. Mă simțeam vinovat în primul rând pentru că știam că, într-o asemenea situație, se cade să mă simt vinovat. Ce-ar fi trebuit cu adevărat să mă facă să mă simt vinovat era faptul că sentimentul meu de vinovăție nu era un sentiment, dar și asta era, la rândul ei, o constatare rațională și nu un sentiment spontan.

În hoinăreala mea, m-am afundat și mai mult în hățiș, dar nu reușeam deocamdată să mă rătăcesc de tot, căci, printre copaci, vedeam iar ivindu-se o potecă delimitată de un gărduleț jos și prevăzută cu un indicator care avertiza că este interzis să te abați de la poteci. Am pășit peste gărduleț, am traversat poteca, am reușit să trec și de celălalt gărduleț și am repetat asta pe partea cealaltă a potecii.

Poate că asta era ideea: că era interzis să te abați de la poteci. Am tras concluzia că trebuie să mă simt vinovat pentru că lucrul pe care-l făcusem era considerat în general ceva necuviincios. Dar, pe de altă parte, nu e nimic greșit. Așa funcționează civilizația. Societatea se formează cu programări raționale,

poteci impuse și gărdulețe peste care n-ai voie să treci. Cât timp eram conștient de regulile stabilite de comun acord pe baze raționale, și chiar eram, nu era nevoie să mă simt vinovat că nu mă simt vinovat. Acum chiar începea să mă ia frigul.

Dar și cultura este tot așa. Îți oferă poteci bătătorite. Tradiția a arătat cum trebuie trăită viața și, pentru asta, trebuie să-i fim recunoscători. Dacă eu, aflat la jumătatea drumului vieții și ușor tulburat, dau peste o pădure, știu ce am de făcut. Să ignori sau să nu cunoști tradiția te reduce la nivelul unui animal care pur și simplu hoinărește de capul lui prin pădure pentru că nu știe altceva mai bun de făcut și fără să aibă cu asta vreo intenție profundă. Dacă arta și viața frumoasă au în comun faptul că se abat conștient de la potecile bătătorite, atunci trebuie mai întâi să cunoști bine potecile alea bătătorite, căci, altminteri, tot de ele dai fără să vrei, după cum mi se întâmpla acum iar. Mai mult decât atât, am dat peste un întreg loc de picnic, cu o masă din lemn, bănci și coșuri de gunoi. Patelski avea dreptate. Una dintre caracteristicile Europei era natura complet domesticită. Ăsta nu era un codru întunecat, ci un loc de plimbare prevăzut cu indicatoare unde eu încercam să mă rătăcesc din motive metaforice și intertextuale.

Memphis avea dreptate să mă numească *fucking European*. Până și acel participiu ajunsese să mi se potrivească între timp, dar, dincolo de acest detaliu, asta și voiam să fiu. Când vedeam o pădure, doream să mă gândesc la Homer, Virgiliu și Dante, în loc să mă gândesc la o pădure, pentru că tradiția le dă copacilor o semnificație pe care copacii ăia nătângi, oricât ar frunzări, n-o pot născoci pentru sine. Îmi place semnificația. Vreau să mă rătăcesc, asemenea Sfântului Augustin, într-o pădure de simboluri. Poveștile dau sens vieții, sens pe care îl împrumută de la povești. Este o conversație tihnită de-a lungul veacurilor, care nu se sfârșește niciodată și în care este vorba despre puținele și multele lucruri care merită cu adevărat. Dacă mă fut și asta mă duce cu gândul la alte lucruri nu înseamnă că sunt handicapat pentru că îmi las sentimentele pe plan secund și îmi limitez instinctul, ci că ascult rezonanța sentimentelor mele în fântâna cu ecou a veacurilor și că tot ceea ce fac mă duce cu gândul la alte lucruri, pentru că, în lipsa conotațiilor, totul devine atât de banal, ordinar și lipsit de sens.

Clio înțelegea. Clio era ca mine. Purta numele unei muze, fiica amintirii, cu asta începea totul. Iar relația noastră, dragostea noastră, fremătase de conotații. Puteam străbate trecutul ținându-ne de mână. Dacă ar fi fost acum aici cu mine, în pădurea asta de nimic, datorită tradiției și a tot ce născoceam pe lângă ea, împreună, am fi transformat plimbarea într-o mare aventură.

Îmi era frig. Îmi era dor de Clio. Da, știam că asta e o replică jalnică spusă ca o placă ruginită. Bărbații își îndeasă scula într-o parașută și pe urmă încep să se smiorcăie că țin atâta la femeile lor. Însă Clio nu mai era femeia mea. Tocmai despre asta era vorba, dar știam deja. Nu ajungeam nicăieri cu plimbatul ăsta teatral prin păduri. Mă învârteam pur și simplu în cerc cu gândurile mele. Poate că, între timp, tot rătăcitul ăsta era de ajuns. Voiam să mă întorc la hotel. Dar unde erau potecile alea cu indicatoare când aveai nevoie de ele? Futu-i. Am rămas

cu sacoul agățat într-un fel de creangă. Ditamai ruptura în smochingul meu, la naiba dacă nu era adevărat. O pădure de nimic, asta era.

Dacă ar fi fost aici Clio, n-ar fi trăit deloc o aventură cu mine. M-ar fi părăsit pentru totdeauna fără să-mi mai zică un singur cuvânt, și asta nici măcar din gelozie, cât pentru că în ochii ei îmi pierdusem toată valoarea. Nu mai aveam cum să mă apăr. Ca ultimul nenorocit, se întâmplase să fac sex cu o târfuliță ce avea baloane din gumă de mestecat, despre care mai și știam că fusese abuzată și puteam să-mi dau seama că mințea despre vârsta ei, ceea ce mă făcea un nenorocit. Atât de simplu ar fi fost. Mi-ar fi fost luate titlurile nobiliare. Să fac recurs n-ar fi fost cu putință. Nu eram bărbatul care crezuse ea că sunt, ci un bărbat ca toți bărbații și de aceea nu mai eram bărbatul ei. Ce bine atunci că oricum deja nu mai eram. Mi-au dat lacrimile, dar asta sigur din cauza frigului.

CAPITOLUL PAISPREZECE

ELIBERAREA PARADISULUI NUTELLA

1

În zilele când eram ocupat cu încrâncenare să locuiesc în Veneția, în sensul că, la fel ca oricare dintre milioanele de turiști, mă enerva tot timpul prezența tuturor celorlalți turiști, diferența fiind că eu, spre deosebire de ei, nu plecam după câteva zile, am primit un e-mail urgent de la olandezul Marco. Mă exprim neglijent. Am primit un e-mail pe care el însuși îl marcase ca urgent.

De la memorabila noastră excursie la Giethoorn, ținusem legătura în mod regulat pe mail, asta constând în faptul că el îmi trimitea mai multe mesaje pe săptămână la care eu răspundeam rar și, dintre toate calificativele pe care le-aș fi putut născoci ca să caracterizez corespondența noastră de până atunci, „urgent" era probabil cel mai puțin potrivit. Îmi trimitea rubrici de ziar, articole și reflecții despre care el însuși credea că ar fi putut să aibă vag de-a face cu proiectul nostru, dacă eram dispuși să contemplăm tema într-un sens cât mai larg. Îmi trimitea, de asemenea, cu o oarecare regularitate, interpretări foarte personale ale romanelor și poeziilor mele, care aveau mai puțin de-a face cu romanele și poeziile mele cât cu nevoia lui de a lăsa să se vadă că el, în calitatea lui de coleg de breaslă, are o viziune neobișnuită asupra anumitor lucruri. Nici stilul lui de lucru nu îmi lăsase până atunci vreo impresie de mare urgență. Faptul că punea accentul pe procesul artistic și nu pe eventualele rezultate produsese până atunci mai ales foarte multă pierdere de timp, despre care presupuneam că reprezintă procesul artistic, și nici măcar un singur rezultat. Toată personalitatea lui era departe de a fi urgentă. Arunca în jurul său o privire neutră, după care se holba gânditor în depărtare și din asta își făcuse o meserie. Învățase o anumită lentoare a gesturilor care se considera că reflectă gânduri subvenționabile. Dacă activitatea lui de artist era dictată de urgență, știa să o ascundă bine.

Deci un mail urgent era o noutate. Am bănuit că în el e vorba despre subvenție. Dacă solicitarea fusese respinsă, pe de o parte, asta ar fi justificat alarmanta etichetare ca „urgent“, dar, pe de altă parte, în realitate, nu ar fi implicat multă urgență, întrucât ar fi însemnat perpetuarea situației în care nu aveam nimic altceva decât un plan vag. Noutăți despre acordarea subvenției, de abia asta ar fi fost ceva urgent, fiindcă, în acest caz, mai devreme sau mai târziu, tot trebuia să concretizăm ceva, dar probabil că nu ar fi marcat în mod alarmant ca urgent un mail cu mesajul ăla neașteptat, ci l-ar fi umplut de confetti și de coifuri de petrecere. Deci slabe șanse.

Dar mă înșelasem. Nu erau încă noutăți despre subvenție. Se întâmplase altceva care, spre regretul lui, reprezenta o lovitură puternică pentru proiectul nostru, dar de care, după cum era ferm convins, nu trebuia să ne lăsăm doborâți. Dar ce anume era, prefera să nu menționeze în e-mail. A propus să vină la Veneția ca să îmi spună personal.

Nu mi s-a părut o idee bună, așa că m-am hotărât să-l sun. După mai multe insistențe, a găsit că e o abordare suficient de personală. Chiar era foarte dezolat, dar avea să fie sincer. Avusese un conflict destul de dureros cu Théophile Zoff. Ca să mă liniștească, a ținut să sublinieze apăsat că fusese vorba doar de o diferență de opinie în ceea ce privește viziunea artistică și că motivele personale nu jucaseră niciun rol. Sincer să fiu, nu știam că viziunea artistică era luată în calcul, dar nu am zis asta și nici el nu a vrut să intre în detalii despre diferența de opinie, căci nu i se părea elegant față de Théophile. Dar, ca să scurtăm povestea, hotărâseră de deplin acord că e mai bine pentru amândoi ca drumurile lor să se despartă, ceea ce voia să spună că Marco îl dăduse afară din echipă pe Théophile.

Rămăsesem uimit. Era prima oară când îl vedeam pe olandezul Marco dând dovadă de oarecare fermitate. Am vrut să-l felicit pentru asta, dar nu am făcut-o, spunând în schimb că am toată înțelegerea pentru faptul că el, în calitate de regizor, a trebuit să-și asume răspunderea. Nici nu mi se părea o mare pierdere pentru filmul nostru, dacă avea să iasă vreodată, că trebuia să ne descurcăm fără numărătorul de hipopotami, dar n-am zis nici asta, spunând în schimb că am încredere deplină în restul echipei.

La două zile după discuția noastră telefonică, am primit un e-mail lung de la Marco în care îmi mulțumea cu profuziune pentru modul pozitiv în care, după această lovitură, pentru care încă se simțea oarecum vinovat, îl ascultasem și pentru că reacția mea, pe care el o percepuse cu adevărat ca pe un sprijin nemaipomenit, îl inspirase să se reapuce de proiectul nostru cu energie maximă. Cum, în așteptarea subvenției, încă nu dispuneam de buget pentru călătorii îndepărtate, i s-a părut o idee foarte deșteaptă din partea lui să abordeze principalul subiect aproape de casă, și cu asta se referea, firește, am ghicit deja, la Amsterdam. Eu aș fi zis Veneția, dar aparent se referea la casa lui, nu la a mea. Dar Amsterdam era Veneția Nordului. La fel ca Giethoorn, de altfel. Ca nu doar să expună problema turismului de masă în Amsterdam, ci și să caute posibile soluții pentru ea, i se părea interesant ca eu să îi iau un interviu funcționarului responsabil pentru *city marketing*. Fiindcă, datorită discuției telefonice cu mine, i

se reaprinsese entuziasmul față de proiectul nostru, își luase libertatea să stabilească imediat o întâlnire. Aș putea veni săptămâna viitoare la Amsterdam? De altfel, funcționarul era un fan al meu. Citise de trei ori *La Superba* și o făcuse cadou tuturor colegilor de la biroul Comunicații Externe.

2

Nu aveam niciun chef să merg la Amsterdam. Zilele mele din Veneția, umplute cu uimire, mici enervări și Clio, se înlănțuiau cu ușurință una după alta, alcătuind o viață care forfotea vesel. Olanda cea țeapănă se îndepărtase mult de gândurile mele și o călătorie în Nord ar fi reprezentat o încălcare supărătoare a autohipnozei mele din mijlocul palatelor, pe strada care se întindea de-a lungul canalelor domoale.

Pe de altă parte, poate că nu era o idee atât de rea să merg. Aș fi putut combina asta cu o vizită la editorul meu olandez, Peter Nijssen, cu care ar fi trebuit să discut de mult despre planul meu ca, în paralel cu documentarul, să scriu și un roman despre turism. Sau, de fapt, asta fusese ideea lui Clio, dar începusem să cred în ea tot mai mult. Chiar dacă filmul ăla nu ar fi prins niciodată contur, tot aș fi vrut să scriu cartea, chiar dacă ar fi însemnat că trebuia să-mi finanțez propria documentare. Sau poate că editorul meu ar fi dispus să mă ajute și în această privință.

Un motiv secundar aparent banal, dar un argument destul de hotărâtor pentru mine ca să fac călătoria dus-întors la Amsterdam, era faptul că zburasem puțin în acel an calendaristic și că aveam nevoie de șaizeci de zboruri sau 50.000 de mile ca să-mi prelungesc pentru anul următor cardul Freccia Alata Gold de la Alitalia. Un dus-întors Veneția-Amsterdam via Roma mi-ar fi adus patru *qualifying flights*.

Mi-am sunat agentul în Țările de Jos și l-am rugat să stabilească o întâlnire cu editorul meu. A reușit în ultimul moment să strecoare o seară de dezbateri despre globalizare la De Balie, așa încât cele patru *qualifying flights* au fost și decontate.

3

M-am bucurat să-l revăd pe Peter. Ne-am dus să mâncăm ca pe vremuri, la un restaurant chinezesc de pe strada Warmoes. Singurul lucru care îmi lipsea din când în când din punct de vedere culinar în Italia era bucătăria asiatică. În principiu, o găseai și în Italia, dar acolo mâncarea era adaptată fad pe gustul italienilor. Când voiam mâncare chinezească, voiam mâncare chinezească autentică, adaptată pe gustul olandezilor.

Pe plan profesional, Peter aproape că a explodat de entuziasm la auzul ideii mele pentru cartea cea nouă, chiar dacă mi se părea că observ o explozie

exprimată mai puțin spectaculos decât de obicei. L-am întrebat dacă are obiecții față de tema turismului, ceea ce a negat pe toate tonurile. Mai mult decât atât, nu putea sublinia îndeajuns că, după părerea lui, asta e cea mai genială temă a tuturor timpurilor, care va fi modelată cu mare siguranță de mâinile mele abile într-o bijuterie comică și chiar oarecum profundă, se temea doar că cititorii mei vor avea mai puțină afinitate cu această temă. A trebuit să se corecteze aici. Mai bine zis, aveau tocmai prea multă afinitate cu asta pentru a fi pe deplin dispuși să se lase convinși că o carte pe această temă ar putea fi interesantă. Trebuia doar să ne uităm în jur. Aflasem că și în Amsterdam turismul era pe cale să devină o problemă incontrolabilă, de care amsterdamezii, în măsura în care nu își luaseră încă tălpășița din oraș, erau sătui până în gât? Strada Warmoes, de la marginea Cartierului Roșu din Amsterdam, unde luam cina atât de agreabil în acel moment, era o bază de operațiuni pentru turismul de cea mai joasă speță, care se sfârșea cu pișat în canal și vomă în fața ușii de la intrare. Cunoșteam fenomenul berecicletei[8]? Magazinele cu Nutella? Englezii beți care zburau direct de la muncă vineri seara cu Ryanair și se întorceau luni dimineața tot cu Ryanair, iar în fereastra de timp dintre zboruri nici măcar nu vedeau utilitatea unei camere la hotel? Cunoșteam neplăcerile uriașe produse în urma Airbnb-ului? Prețurile în creștere ale imobiliarelor? Depopularea centrului și scoaterea la vânzare a sufletului orașului? Nu voia să afirme că toți cititorii mei sunt din Amsterdam, dar se temea că, pentru amsterdamezi, aceste probleme fac parte atât de mult din zilnica insuportabilitate a ființei că n-ar mai fi vrut să citească și o carte despre asta. Doar dacă ar deveni comică, firește, ceea ce sigur va fi cazul, știa că poate conta pe asta și de aceea i se părea totuși, în pofida obiecțiilor sale, un subiect grozav.

Am încuviințat din cap. De asta Peter Nijssen era un editor atât de bun. Punea fără greș degetul pe rană. În niciun caz cartea nu avea voie să devină comică. Scheciurile satirice despre tipurile de turiști pe care i le dădusem lui Peter să le citească și care, însoțite de ilustrații hilare, fuseseră publicate între timp ca o serie veselă în revista *Vrij Nederland* formaseră punctul de plecare greșit și îi treziseră lui Peter așteptări greșite. Nu avusesem niciodată intenția să scriu o bijuterie superficială despre un subiect considerat în general iritant ori hazliu. O asemenea perspectivă mi s-ar fi părut la fel de puțin interesantă în cazul ipoteticului documentar.

— De fapt, nici nu vreau să scriu o carte despre turism, Peter. Mulțumesc că mă obligi să fiu explicit în privința asta. Turiștii sunt doar simptomul a ceva mai mare și mai grav, așa cum participanții la funeralii sunt un simptom al morții. Asta vreau să explorez în cartea mea. Trebuie să vorbească despre Europa, despre identitatea europeană, prizonieră a trecutului, și despre scoaterea la vânzare a trecutului pe o piață globalizată, în lipsa unor alternative credibile. Trebuie să devină o declarație de dragoste față de Europa pentru ce a fost pe vremuri, ea fiind în acest moment călcată în picioare de ultima și definitiva invazie a barbarilor pentru ce a fost pe vremuri. Va fi o carte tristă despre sfârșitul unei culturi.

— Un fel de *Zauberberg* al secolului douăzeci și unu, a zis Peter.

— E bine că ridici ștacheta.

— Avem nevoie de un titlu.

— Încă nu am un titlu, am zis.

— Un titlu provizoriu, atunci.

— *Îngroparea Occidentului*.

— Oswald Spengler.

— Exact, am zis. De asta nu e un titlu bun. Nu aș vrea să mă asociez cu conservatismul lui Spengler. Pentru o cultură care s-a împotmolit în trecutul ei, nostalgia după valorile vechi nu e leacul, ci boala.

— Ca titlu provizoriu, merge deocamdată.

— Mai ai alte sugestii, Peter?

— N-aș îndrăzni. Tu știi mai bine decât oricine altcineva cum să abordezi un proiect atât de ambițios. Ar fi impertinent din partea mea să-ți sugerez ce să faci. Dar trebuie să îi dai o notă personală.

— Ce vrei să spui, Peter?

— Dragostea în vremea turismului de masă, asta vreau să spun. Trebuie să fie vorba despre tine și despre Clio, o istorică de artă și un clasicist, două personaje aflate în Veneția, blocate în trecut și care ilustrează la un nivel personal maladia abstractă și cu nuanțe filozofice a Occidentului.

Da, Peter, ca de obicei, ai perfectă dreptate, dar nu pot face asta din cauza promisiunii pe care am rostit-o odată în Piazza San Marco, de a scrie despre Clio de abia când nu voi mai vorbi cu ea, deci trag speranță să nu scriu despre ea vreodată. Dar n-o să-ți spun asta, Peter. Născocesc eu ceva. Născocirile sunt meseria mea.

— Dragostea în vremea turismului de masă, am zis. Ăsta e un titlu provizoriu și mai bun.

— Atunci îl punem pe ăsta. Când crezi că-mi poți da manuscrisul? Dacă îmi trimiți săptămâna viitoare o schiță pentru textul din catalogul de prezentare, dau la făcut coperta. Legat de mărimea avansului, îl voi contacta pe agentul tău.

4

A doua zi, i-am relatat olandezului Marco discuția mea cu Peter. A privit gânditor în față. Apoi a zis:

— Riscul cel mai mare de derapaj vine de la superficialitate. Asta este valabil atât pentru cartea ta, cât și pentru filmul nostru. Turismul este un fenomen caracterizat în mare măsură de superficialitate și, de aceea, tentația e mare să îl tratezi în mod superficial. Asta e comedia burlescă a căzăturilor. Dar trebuie să tratăm subiectul ca și când am avea un criminal printre noi. Care poet a zis asta oare?

Marco avea dreptate. Nici eu n-aș fi putut-o spune mai bine.

— Lodeizen, am zis. Diferența de opinii pe care ai avut-o cu Théophile Zoff a fost tot în legătură cu asta?

— Nu, a zis. A fost vorba mai degrabă de o diferență de perspectivă cu privire la gradul de inteligibilitate care ar fi de dorit pentru proiectul nostru. Ai scris un eseu frumos despre noțiunea asta cu câțiva ani în urmă.

— Era despre poezie, am zis.

— Exact, a zis. Théophile e poet. Punctul lui forte este să mențină misterul. Dar noi vrem să clarificăm. Avem o poveste de spus. Asta creează anumite obligații față de publicul nostru țintă. Nu ne putem permite luxul de a ne încrede în forța sugestivă a amatorismului particular.

— Ce-ai pățit azi, Marco? Ai luat vreo pastilă?

— De ce?

— Ești așa, la obiect.

— Am reflectat mult în ultima vreme.

Mergeam dinspre Kalverstraat în sus spre Piața Dam. Stabiliserăm să ne vedem cu câteva ore mai înainte, deoarece Marco dorea să îmi arate cea mai turistică parte a centrului înainte de ora la care eram așteptați pentru interviul cu funcționarul responsabil de *city marketing*. După părerea lui Marco, centrul se schimbase mult în ultima vreme. Nu mai fusesem de mult timp în Amsterdam și era curios ce schimbări aveau să-mi atragă atenția.

Mi s-a părut mai ales că străzile sunt foarte aglomerate. Înainte, mai puteai merge cu bicicleta, încălcând regulile și claxonând tare, pe trotuarul pentru pietoni, dar această mică satisfacție le fusese răpită amsterdamezilor. Până și pistele special amenajate pentru bicicliști fuseseră inundate de potopul de turiști, devenind aproape impracticabile pentru cicliști.

Noutatea cea mai vizibilă era legată de oferta comercială. După cum mă așteptam, cele câteva magazinașe pitorești specializate pe anumite produse, pe care le mai țineam minte de demult, nu putuseră ține pasul cu chiriile care crescuseră astronomic și transformaseră orașul într-o vacă de muls. Am văzut multe magazine de haine, care, la o inspecție mai atentă, nu păreau neapărat niște magazine unde cumpărătorii ar fi avut de ales dintr-o ofertă bogată și variată și, dacă doreau, ar fi putut achiziționa ceva, ci mai ales vitrine de prezentare ale câtorva mărci de lux, plasate ca niște conturi de Instagram din cărămidă și sticlă în locuri strategice de-a lungul rutelor principale.

Mi-au sărit în ochi magazinele de brânzeturi. Fuseseră proiectate cu grijă și decorate ca niște adevărate magazine de brânzeturi. Literele gotice inscripționate pe fațadă și lemnul alb folosit din abundență stăteau chezașe pentru caracterul autentic artizanal și tradițional olandez. Dar niciun amsterdamez nu ar fi pus vreodată piciorul înăuntru ca să cumpere câteva felii de caşcaval semimaturat, o bucățică de brie și un camembert, căci asta n-aveau. Oferta lor consta în întregime dintr-un număr limitat de brânzeturi olandeze preambalate ca să reziste la transportul cu avionul, precum Edammer și Old Amsterdam, la un preț prea piperat, și din platouri de servit brânzeturi pe care erau pictate mori de vânt cu albastru de Delft pe fond alb, precum și obiectul care este pentru străini cea mai

exotică și mai enigmatică ustensilă din gospodăria olandeză: feliatorul de caşcaval. Unele magazine aveau și o secțiune unde se vindeau bulbi de lalele împachetați în ambalaje de cadou viu colorate.

L-am rugat pe Marco să-mi arate un magazin dintr-ăsta infam de Nutella. N-a fost nevoie să mergem departe. Strada Dam. Într-adevăr, mă depășea. Faptul că unui gestionar care citise într-o carte de *self-help* că trebuie să gândească *out of the box* i-a venit într-o zi nefastă ideea să-și umple întregul magazin cu borcane de pastă de alune părea mai degrabă subiectul unui roman cu tentă comică, dar puțin credibil, decât un concept care există în realitate în comerțul cu amănuntul, dar faptul că era destulă cerere de Nutella ca să justifice amplasarea a zeci de magazine de genul ăsta în locații din zona zero a orașului, asta era peste puterea mea de înțelegere, ceea ce înseamnă că nu pricepeam deloc.

— Nimeni nu pricepe nimic, a zis Marco. S-a întâmplat în 2012 ca magazinele de gofre și înghețată să așeze în vitrină borcane de cinci kilograme de Nutella și, cât ai clipi, nu-ți mai puteai imagina orașul fără Nutella.

— Așa cum asupra Imperiului Roman, în secolul cinci după Cristos, în ajunul declinului său, s-au abătut deodată mai multe minuni îngrijorătoare, pe care nimeni nu și le putea explica.

Nici nu terminasem bine de rostit această frază și am văzut un semn și mai înspăimântător decât ceea ce consemnaseră cu pana tremurândă cronicarii romani în analele lor. Era expus în vitrina magazinului Nutella ca exemplu al unui fel de mâncare care putea fi comandat înăuntru. Chiar și acum, gândindu-mă la acea viziune monstruoasă care mi s-a întipărit în minte, trebuie să-mi înving greața pentru a putea descrie ce am văzut atunci. Era un așa-numit Pizza Cone, asta înseamnă o clătită din aluat de pizza, răsucită în forma unui con comestibil, umplut cu cartofi prăjiți și acoperit de Nutella pe care erau lipite bomboane M&M multicolore. Întregul ansamblu era fixat cu glazură de zahăr și încoronat cu un moț de frișcă, din care răsărea o gogoașă prăjită acoperită cu sos de ciocolată, pe care fuseseră presărați fulgi de ciocolată colorați.

— Nu te uita întrebător la mine, a zis Marco. Nici eu nu știu.

— Singura explicație care îmi vine în minte pentru asta, am zis, e infantilizarea lumii. Chestia asta e o fantezie de copil. Dar nu e destinată copiilor. E prea mare, prea grasă, prea greu de mânuit și expusă prea sus, în dreptul ochilor clientelei adulte, ca să fie pentru copii. E pentru turiștii adulți care, datorită senzației de vacanță, încep să se comporte infantil și iresponsabil.

— Deci tu crezi că e vorba de nostalgia după copilărie, a zis Marco. E o ipoteză interesantă.

— Nu tocmai, am zis. După părerea mea, nu e vorba de dorul după o tinerețe pierdută pentru totdeauna, ci de o prelungire forțată a acelei tinereți. Oamenii refuză să se maturizeze. Vezi asta peste tot în jur. Alexandru cel Mare deja cucerise lumea la treizeci de ani. Iisus Cristos deja mântuise omenirea cam pe la aceeași vârstă. Dar, în zilele noastre, dacă un trentagenar trebuie să încheie o simplă ipotecă, se apucă seara în cafenea, cu paiul colorat de la cocktail în gură, să se dezvinovățească în fața prietenilor că pare atât de ocupat ca un om matur, dar ei

nu trebuie să pice în capcană, pentru că maturitatea lui este doar o deghizare temporară și ironică. În eldoradoul hedonist al tinereții veșnice, responsabilitatea este dată la o parte ca o chestie plictisitoare de oameni mari. Obligația de a ne distra, răspândită la scară globală, care ne flutură prin fața ochilor că o viață de om se poate numi reușită numai când este aruncată pe apa Sâmbetei cu distracții prostești, poartă vina pentru transformarea comportamentului infantil în normă, la un loc cu un cult religios al tinereții.

— Și turismul are și el o legătură cu asta? a întrebat Marco.

— Firește, am zis. Așa cum pe vremuri, copil fiind, puteai fi în vacanța mare și mai copil decât erai deja, tot la fel vacanța este acum pentru mulți, prin excelență, perioada în care își dau frâu liber și își fac de cap ca nebunii în parcul de distracții al lumii. Vacanța scoate la suprafață copilul din semenii noștri, deja infantilizați în sine. Și de asta mănâncă turiștii monstruozitatea asta de mâncare interzisă pentru copii.

— Și uite cum, pornind de la o rețetă cu Nutella, ai analizat frumos și pe nepusă masă lumea, a zis Marco. Păcat că nu am aparatul de filmat la mine.

— Da, am zis, păcat că nu ai aparatul de filmat la tine. Iar trebuie să consemnez totul în cartea mea. Ca de obicei.

— Trebuie să mergem, a zis Marco. Funcționarul ne așteaptă.

— Cum ai zis că-l cheamă? Nu reușesc să-i reții numele.

— Van Tiggelen. Tjalko van Tiggelen.

— Și ne întâlnim acolo cu italianul Marco și cu Greet?

— Tizul meu își cere scuze, e ocupat cu filmul lui despre șamanii coreeni. Iar Greet preferă în acest stadiu să se concentreze asupra cererii de subvenție. Cred că e un lucru înțelept.

— Și eu cred.

5

— Ce se întâmplă, de fapt, cu magazinele Nutella, a zis Van Tiggelen, e că, în realitate, avem mâinile legate: noi n-avem ce măsuri să luăm – presupunând că s-ar și vrea, căci nu trebuie să uitați că se câștigă bani mulți cu porcăria aia. Poate că e o idee bună să trecem scurt în revistă ce s-a întâmplat înainte. Ne întoarcem până la anul, legendar pentru noi, 2009. Atunci, gelateria Monte Pelmo de pe strada Tweede Anjeliersdwars, apreciată în tot orașul, era amenințată cu închiderea pentru că îi lipsea o autorizație de funcționare ca unitate de alimentație publică. După protestul care a urmat, instigat de către liberali, împotriva „încorsetării" orașului, așa cum se numea pe atunci menținerea regulilor, primăria a decis să încadreze gelateriile ca magazine de comerț cu amănuntul, ceea ce a făcut ca autorizația de funcționare ca unitate de alimentație publică, greu de obținut, să nu mai fie obligatorie. Începând de atunci, magazinele au avut voie să vândă mâncare fără reglementări suplimentare, cu condiția să nu o prepare ei înșiși și să nu se comporte *de facto* ca niște restaurante,

ca de exemplu prin deschiderea unei terase. Astfel a fost creată breșa de care au profitat băieții ăștia cu Nutella. Ăsta-i primul aspect.

Al doilea este că, la rândul meu, v-aș întreba ce fel de magazine ați dori să vedeți în locul paradisurilor de delicii pe care le detestați? Un magazinaș drăguț de cartier? Un cizmar artizanal? O librărie specializată în poezie? Vă dau dreptate întru totul. Sunt de partea dumneavoastră. Singura mea grijă în această privință este, însă, că n-aș ști de unde naiba ar trebui să scoată sus-numiții gestionari chiria de zeci de mii de euro pe lună care li se cere. Ca stat, nu pot face nimic în privința chiriei dacă este vorba de o clădire aflată în proprietate privată. Nici dumneavoastră nu v-ar plăcea dacă aș începe să intervin, în numele statului, în tarifele dumneavoastră. Dacă proprietarul și chiriașul se pun de acord că în acea clădire se va întinde Nutella pe pâine, primăria nu are niciun mijloc de intervenție ca să împiedice asta. Fie că ne place sau nu, trăim într-o economie de piață liberă, unde, din păcate, antreprenoriatul este permis. Ca organ al statului, mă uit la asta cu mâinile legate și se mai și așteaptă de la mine să îi aplaud, cu mâinile astea legate, pentru că se creează locuri de muncă.

În ultimă instanță, aș putea aplica regulamentul care interzice deschiderea unui nou magazin pentru turiști în locul altuia care tocmai s-a închis. Dar n-am ajuns până acolo. Și întrebarea e dacă ar avea rezultatul scontat. Cred că nu ne mai rămâne altceva de făcut decât ca locuitorii să se resemneze cu realitatea economică schimbată din orașul lor. E o iluzie să te gândești că magazinul ăla simpatic de cartier se va întoarce într-un loc pe unde se plimbă zece mii de oameni pe zi.

Asta ne aduce la situația închirierii camerelor. Pe când în cazul Nutellei ai mai putea trage concluzia că e, până la urmă, o chestiune de gust, deoarece neplăcerea produsă celor care nu pun gura pe așa ceva e relativ redusă, închirierea de către particulari a camerelor private pe Airbnb este o problemă serioasă atât pentru locuitori, cât și pentru consiliul local. Provoacă un deranj inadmisibil de mare pentru cei care stau în zonă, asta e incontestabil. Dacă locuința vecinilor tăi oferă adăpost încontinuu, tot anul, la orice oră din zi și din noapte, unor oameni zgomotoși veniți în vacanță care-și târăsc pe scări trolerele și nu țin cont de nimic altceva decât de propria lor distracție, atunci ai o problemă. În plus, provoacă inconveniente sub forma creșterii exorbitante a prețurilor imobiliarelor. Dacă se poate câștiga o căruță de bani cu o clădire în centrul orașului, băieții deștepți pun mâna pe ea și, ca urmare, cineva care vrea doar să locuiască acolo nu-și mai permite o locuință în centru. Rezultatul este că amsterdamezii care mai locuiesc aici salvează ce mai pot salva, bagă lacomi în buzunar sumele de bani care rezultă din vânzarea la supraprețț a casei lor și întorc spatele deranjului și orașului, după care locuința cu pricina ajunge definitiv pe mâinile samsarilor din turism și devine inaccesibilă pentru locuit. Efectul este depopularea. Dar dumneavoastră stați în Veneția. Știți totul despre asta.

Închirierea spațiilor particulare reprezintă și o concurență neloială pentru hoteluri. Puteți spune că e problema hotelurilor, dar atunci trebuie să vă corectez riguros. Pentru hotelurile alea, am implementat tot tacâmul de autorizații și

reguli de siguranță împotriva incendiilor, igienă și așa mai departe, și n-am făcut-o din sadism, pentru că ne plăcea să le punem cât mai multe bețe în roate hotelurilor. Toate acele reguli au motive întemeiate, care, până la urmă, au rolul de a proteja consumatorul și pe cei care locuiesc în zonă. Închirierea spațiilor particulare se sustrage acestor reguli și, prin asta, particularii pot cere prețuri mai mici decât hotelurile. E ca și când ați spune că veți concura cu spitalele, oferind intervenții medicale la jumătate de preț în camera din spate, unde nu vă încurcă toată monitorizarea și toate regulile care fac spitalele atât de costisitoare. E interzis, și recunoașteți că pe bună dreptate.

Ce spun ăștia atunci e că nu suntem suficient de flexibili ca să ne adaptăm la noua economie, *peer-to-peer*, economia colaborativă, cererea și oferta care se reglează direct una pe cealaltă, lumea cea nouă, viitorul. Asta e ceea ce noi numim, în termeni tehnici, pur *bullshit*. Vechea economie e deja problematică și pe deasupra se mai adaugă și noua economie. Ai putea rezuma vechea economie spunând că e un joc ce are drept scop vânzarea cât mai scumpă a unui produs cât mai ieftin. Abilitatea e să cheltuiești cât mai puțin pe calitate și pe siguranță și să urci prețul cât mai mult. Ca instanță de control, statul poate îndulci rigorile pretinzând un prag minim de calitate și siguranță. În noua economie, jocul este același, dar a fost eliminat arbitrul. Atunci ai fost dat pradă rechinilor. Și asta e ce vedem că se întâmplă acum în oraș.

Căci e o idee fainâ Airbnb-ul, bazată chipurile pe principiul că tu, drept cetățean care muncește din greu, poți câștiga câțiva bănuți în plus găsind un cetățean al lumii interesat, care dorește să închirieze pentru câteva zile mansarda ta liberă, dar firește că nu așa funcționează. După estimări, aproape două treimi dintre locuințele oferite spre închiriere prin Airbnb se află în mâinile unor proprietari care dețin mai multe imobile. Cei care câștigă bani grei sunt marii rechini imobiliari și însuși Airbnb.

Pe termen nici măcar atât de lung, asta duce la scenariul în care locuitorii orașului se transformă într-o clasă de supuși, stabilită în cartierele mărginașe, aflată la dispoziția turiștilor din centru. Asta se întâmplă deja în multe orașe europene. Florența și Veneția sunt niște exemple extreme. Aș putea menționa și Atena sau Lisabona. Și în aceste orașe sărace, care nu prea generează venituri în afara sectorului turistic, tentația e mare să vezi acest scenariu ca pe o soluție, nu ca pe o problemă. În Amsterdam, poate că mai avem fix destule activități secundare pe lângă vocația noastră turistică spre a ne putea permite luxul de a reflecta la o alternativă.

6

— Prin urmare, în prezent, politica noastră urmărește, a continuat Van Tiggelen, să limiteze închirierea camerelor de către particulari prin Airbnb. Dar încă nu e atât de simplu de pus în practică. Pentru început, avem următoarea problemă: sediul principal al Airbnb din San Francisco nu se prea dă în vânt, ca

să mă exprim delicat, să sprijine încercările noastre de a ține problema sub control. La mintea cocoșului. Autointitulații filantropi al economiei colaborative nu trebuie decât să se uite, lăfăindu-se și scobindu-se în nas, la ecranele calculatoarelor lor ca să devină putred de bogați. Și ăștia nu văd niciun motiv urgent pentru care ar schimba fie și un singur lucru. Dar consecința atitudinii lor necooperante este că nici măcar nu dispunem de niște cifre concrete. Trebuie să lucrăm cu propriile noastre estimări. Să zicem că San Francisco ne-ar trimite un fișier Excel care să prezinte o imagine de ansamblu, cu adresele, tariful și numărul de nopți petrecute de turiști în camere închiriate, date de care ei dispun, desigur. Când am vrut să introducem obligația raportării imobilelor particulare date în chirie, Airbnb i-a somat pe utilizatori să protesteze împotriva noastră, pentru că măsura propusă de noi ar fi fost extremă și o încălcare a confidențialității proprietarilor. Un gest tipic pentru aroganța lor.

Pentru locuințele proprietate privată, am stabilit acum un maximum de șaizeci de nopți pe an pentru turiști. Se analizează o interzicere totală, măcar în anumite cartiere, dar e complicat din punct de vedere juridic. Au încercat măsura asta în Berlin, dar au renunțat la ea, pentru că s-a dovedit că o asemenea interdicție nu poate fi susținută legal. Și orice restricție adusă se împotmolește în problema respectării. Este sarcina primăriei să dovedească dacă este vorba despre închiriere ilegală. Trebuie să se raporteze o fraudă imobiliară produsă prin închirierea locuinței, după care un controlor trebuie să arate că imobilul nu e folosit ca o locuință adevărată. Trebuie să trimitem supraveghetori să meargă din casă în casă. Asta costă timp și bani și, sincer să fiu, nu se poate.

Aș susține o campanie de conștientizare, așa cum am avut pentru activitățile dăunătoare mediului. Airbnb trebuie să renunțe la imaginea aia veselă și nevinovată. Trebuie să convingem oamenii că, atât când oferă o locuință pe site cât și când rezervă prin intermediul aceluiași site o casă în străinătate, ei colaborează cu un sistem gândit de capitaliștii americani care are drept unic scop autoîmbogățirea și care subminează structura socială a centrelor orașelor noastre europene. Ei contribuie astfel la declinul sectorului hotelier, bine reglementat și bine verificabil, și sunt complici la creșterea necontrolată a unui circuit gri, semilegal (unde se ignoră normele de siguranță și oamenii se sustrag de la plata impozitului), și la depopularea și, în final, distrugerea centrelor istorice ale orașelor. Pare ceva autentic să stai într-o casă adevărată, dar, în cele din urmă, asta transformă un oraș în Disneyland.

Dar întrebarea este dacă o astfel de campanie de conștientizare ar ajuta, trebuie să fiu foarte sincer. În definitiv, e o chestiune de cerere și ofertă. Singura soluție adevărată la problemele provocate de turism este reducerea forțată a turismului.

Vă aud obiectând că noi, în calitate de oraș Amsterdam, nu trebuie să lăsăm turiștii să ne scape printre degete, deoarece ei contribuie deloc neglijabil la economia locală. Că trebuie să căutăm un echilibru, asemenea unei balanțe. Am auzit destul de des argumentul ăsta. Dar poate îmi permiteți să vă prezint câteva cifre.

Exact câți turiști vin la Amsterdam și cât cheltuiesc anume e extrem de greu de calculat, pentru că depinde de definițiile pe care le utilizezi. Dar e limpede ca bună ziua cât furnizează turismul bugetului local. Sunt niște sume clare și simple. În cazul ăsta, vorbim de 60,8 milioane de euro din impozitul pe turism și 3,3 milioane de euro din impozitul pe biletele tururilor cu barca. Încasările totale pentru comunitate însumează deci 64 de milioane de euro pe an. Vă dau cifrele de anul trecut, cele mai recente pe care le am.

Dar la asta se adaugă, firește, și cheltuielile. Trebuie să mobilizăm polițiști în plus din cauza tuturor turiștilor beți, tâlhăriți sau rătăciți. De zece ori pe zi, în medie, e trimisă o ambulanță pentru o urgență medicală în care este implicat un turist străin. Serviciul de salubritate al orașului are considerabil mai mult de lucru și tot așa. Vă scutesc de detalii, dar, dacă aduni laolaltă toate cheltuielile în plus pe care le face primăria din cauza turismului, ajungi la o sumă de 71 de milioane de euro pe an. Deci asta înseamnă o pierdere de șapte milioane de euro din bani publici.

Și acum am luat în calcul numai așa-numitele cheltuieli directe. Există, de asemenea, o sumedenie de așa-numite cheltuieli indirecte, care sunt greu de calculat, dar asta nu le face mai puțin reale. Vă puteți gândi, de exemplu, la cum Amsterdamul devine tot mai puțin atractiv ca oraș în care să locuiești, la amsterdamezii care nu mai merg la cumpărături în centru în weekend sau la firmele care părăsesc orașul sau îl evită din cauza aglomerației sau pentru că angajații lor nu-și pot permite o casă acolo. De asta, primăria pierde niște venituri pe care în mod normal le-ar fi încasat. Deci sunt niște costuri. Bilanțul pierderilor pentru bugetul public, așadar, trece bine de șapte milioane de euro pe an.

Fără îndoială că sectorul privat câștigă din turism. Dar banii ăia dispar în mare măsură în buzunarele unui număr mic de mari întreprinzători. Se plătesc deci bani publici ca să li se dea câtorva mari mahări ocazia de a se îmbogăți. Te întrebi dacă situația asta e de dorit.

La asta se mai adaugă și faptul că majoritatea întreprinderilor care profită de pe urma turismului se află în mâinile străinilor. Madame Tussauds și The Amsterdam Dungeon aparțin lui Merlin Entertainment, care exploatează, printre altele, și Legoland și London Eye. Sunt proprietatea firmei americane cu capital privat Blackstone Capital Partners. Hotelul Amstel a fost vândut, în 2014, cu 800.000 de euro camera unui investitor din Qatar. Krasnapolsky e deținut de Axa. Vaporașele pentru tururi de la Canal Company sunt ale unei firme suedeze. Sunt doar câteva exemple care-mi vin acum în minte. În vreme ce, pe contribuabil, turismul îl costă bani, profitul realizat se duce în cea mai mare parte în străinătate. Concepția că Amsterdamul profită de pe urma turismului e un basm. Ne-am putea gândi la mai multe motive pentru care am vrea să întâmpinăm turiștii cu brațele deschise, de exemplu fiindcă suntem ospitalieri și mândri de frumosul nostru oraș, dar trebuie să realizăm că venirea lor ne costă bani.

Atunci ne-am sfătuit la primărie, la un moment dat, să vedem cum putem

ține oarecum sub control valul de turiști în continuă creștere care inundă Amsterdamul. Am pus atunci pe picioare, împreună cu departamentul de comunicații externe, un model nou-nouț de *city marketing*. Sunt tare mândru de el, așa să știți. E vorba de o formă revoluționară de promovare a orașului, unică în lume, care urmărește să scoată turiștii din oraș în loc să îi aducă înăuntru. Sau s-ar putea spune și că am extins puțin Amsterdamul. Astfel, Zandvoort se numește acum în reclamele noastre Amsterdam Beach. Am rebotezat castelul Muiderslot în Amsterdam Castle. Lacurile din Holland le numim Lakes of Amsterdam. Încă ne străduim să transformăm Rotterdamul în Amsterdam Harbour, dar, deocamdată, ne lovim de lipsă de entuziasm din partea rotterdamezilor.

Și acum veți întreba dacă a funcționat. Vă mulțumesc pentru întrebare. Răspunsul este da. Numărul vizitatorilor castelului Muiderslot s-a dublat mulțumită schimbării numelui. În Zandvoort a funcționat atât de bine, încât, între timp, s-a înființat deja o platformă a locuitorilor care protestează împotriva faptului că turismul litoral rupe toate zăgazurile. În doi ani, o să se confrunte cu aceleași probleme ca noi. Personal, mi se pare un succes cu care pot să mă mândresc. Singurul lucru care încă nu funcționează tocmai conform așteptărilor e faptul că spectaculoasa creștere a turismului în localitățile învecinate ar fi trebuit să ducă la o scădere cuantificabilă a numărului de oameni care vizitează Amsterdamul.

După părerea noastră, este o chestiune de perseverență, așa că ne-am extins strategia de împrăștiere a turiștilor cu un evantai de povești. Prima noastră poveste a fost Van Gogh. Datează din 2015. Am unit muzeul Van Gogh din Amsterdam cu muzeul Kröller-Müller din Gelderland și cu locurile din Brabant unde s-a născut și a crescut pictorul. Ideea e ca vizitatorul să ne urmeze povestea și astfel să fie scos cu blândețe din Amsterdam. În mod evident, ne referim aici la vizitatorii interesați de cultură, ce reprezintă o mică minoritate a fluxului total de turiști, dar am primit reacții foarte favorabile din partea lor.

Am continuat deci în această direcție și am creat mai multe povestiri. Pentru anul omagial al lui Mondriaan și al neoplasticismului, am început, de exemplu, cu Drachten, unde arhitectul Theo van Doesburg, fondatorul mișcării De Stijl, a proiectat în 1920 șaisprezece locuințe pentru clasa de mijloc. Ne așezăm atunci la masă cu primăria din Drachten și spunem: „Aveți un produs interesant, o legătură frumoasă cu firul poveștii, dar muzeul e pregătit să primească turiști străini? Informațiile sunt în engleză?“ Lucruri de-astea. Foarte elementare. Dar trebuie să le iei în calcul. „Și, apropo, de unul singur, orașul vostru e cam slăbuț. Sunt cumva prin apropiere mai multe lucruri de văzut?“ Și da, erau. Deci acum am făcut un cluster cu Eelde, unde Bart van der Leck a proiectat Școala Națională de Aviație. Și cu Muzeul de Ceramică Princessehof, din Leeuwarden. După aceea, am încercat să facem ceva și cu un locșor vechi și pitoresc ales la întâmplare, din vecinătate. E vorba de Beetsterzwaag. E după colț. Și acolo e un hotel clasa întâi. Numai și numai dacă faci lucrurile așa te alegi cu un pachet interesant, un produs combo, cum îi spunem noi în termeni tehnici. Și de abia când avem asta putem să ne apucăm de promovare.

Astfel, mă ocup acum să pun bazele unei noi povești despre Rien Poortvliet. Da, este desenatorul piticilor. Piticii ăia sunt faimoși în lumea întreagă, puteți fi sigur de asta. În Japonia, lumea se dă în vânt după ei. În Spania, au făcut un serial megapopular de desene animate inspirat de ei. Doar că nimeni din străinătate nu-l cunoaște pe Rien Poortvliet. Uite, vedem asta ca o șansă să aducem o schimbare. Deci acum port discuții cu Muzeul Rien Poortvliet din Tiengemeten. Mai sunt multe de făcut în domeniul internaționalizării, dar îi ajut eu cu asta. În același timp, mă uit să văd dacă putem face ceva și cu indicatoarele rutiere în formă de ciupercă montate de Oficiul Național pentru Turism, în contextul poveștii ăsteia cu piticii. Și așa ai pe loc și veriga de legătură cu rezervațiile naturale.

Din spatele biroului meu, fac pe dracu-n patru să iasă bine, puteți să mă credeți pe cuvânt, dar, în același timp, rămâne o frecție la un picior de lemn, o spun cinstit cu mâna pe inimă. Știți care e singurul lucru care ajută să reducem semnificativ numărul de turiști? Vă spun eu. Un atentat terorist. A funcționat în Barcelona. Ani de-a rândul au luptat împotriva turismului, dar numărul vizitatorilor tot continua să crească. Până când, pe 17 august 2017, o camionetă albă a intrat cu viteză pe Ramblas și, gonind în zigzag, a ucis șaisprezece pietoni. Da, știu că șoferul Younes Abouyaaqoub, care a fost împușcat mortal patru zile mai târziu, în Subirats, era un partizan al Statului Islamic, dar oricine poate angaja un musulman radicalizat. Nu vreau să sugerez că asta s-a întâmplat, dar a mers. Imediat a avut loc o scădere a numărului de turiști în Barcelona, la care noi doar putem să visăm. Dar, cât timp aici, în Amsterdam, lipsește voința politică de a rezolva problema asta odată pentru totdeauna, am mâinile legate și, împins de nevoie, încerc în continuare cu Rien Poortvliet.

În încheiere, dacă nu mai aveți alte întrebări, v-aș putea ruga să-mi semnați exemplarul meu din *La Superba*? Mi-ați face o mare bucurie. Mi-a plăcut mult. Pot să vă întreb dacă acum, că locuiți în Veneția, aveți cumva de gând să scrieți o carte asemănătoare despre Veneția? Cred că ar avea o atmosferă la fel de frumoasă, doar că ar fi cu totul altfel, desigur. *La Serenissima* ar fi un titlu minunat, nu vi se pare? Nu, nu trebuie să-mi mulțumiți. Folosiți-l liniștit. Când aveți zborul de întoarcere? Mâine deja? Atunci, nu-mi mai rămâne decât să vă urez un zbor foarte plăcut înapoi spre casă. Vă mulțumesc că ați venit. A fost o onoare pentru mine să pot schimba impresii așa de deschis cu dumneavoastră.

7

Spre deosebire de personajul principal al romanului meu *Peachez, o poveste de dragoste*, nu mi-e frică să zbor cu avionul. Dacă am descris în mod credibil simptomele panicii care l-a cuprins când naraţiunea mea îi cerea să păşească la bordul unui zbor intercontinental, asta se datorează cercetării şi fanteziei şi nu unei experienţe prin care am trecut eu personal. Ce mă deranjează la orice călătorie cu avionul este tam-tamul din jur, izvorât din faptul că alți oameni

consideră că-și pot revendica și ei dreptul de a zbura cu avionul în același moment. Dar călătoresc atât de des cu avionul în interes de serviciu, încât mi-am profesionalizat comportamentul și mișcările pe aeroporturi. Statutul meu de *frequent flyer* cu un card Freccia Alata Gold de la Alitalia îmi oferă acces la *fast-track security*, *airline lounges* și *priority boarding*. De cele mai multe ori, reușesc să limitez la minimum contactul cu semenii mei turiști. Și dacă, din cauza unei credințe deplasate în democrație, sunt condamnat totuși să mă deplasez printre tătici exuberanți plecați în vacanță, care deja și-au luat pe ei pantalonii scurți și șlapii din pura plăcere a anticipării, printre odrasle care se smiorcăie și nu pot fi potolite nici cu un iPad și printre cete de tovarăși legănându-și despuiați burțile și chefuind în vacanță fără nevestici, atunci prefer să-i am în spatele meu la coadă decât în față.

La bord, mă strecor în scaunul meu strâmt și mă adâncesc în gândurile mele solitare la fel cum, odinioară, când vremea era atât de disperată încât trebuia să merg cu autobuzul la școală, îmi făceam să dispară ca prin farmec colegii de drum, care miroseau a câine ud și erau agasant de normali, gândindu-mă foarte intens la Goethe, Homer și chestiuni metafizice. Încercam să anulez existența lor nemeritată prin gânduri la care nu puteau lua parte.

Dar era un zbor aglomerat și stăteam înghesuit fix lângă un englez care era amabilitatea întruchipată, dar umbla îmbrăcat jalnic. Asta mă deranja. Apropierea lui îmi ironiza exclusivitatea. Iluzia statutului meu aparte, indispensabil pentru un zbor confortabil, devenea total ridicolă, pentru că stăteam lipit de un purtător de șosete la mâna a doua, ieșit direct dintr-o dugheană ieftină. Am încercat să mă concentrez la lectura cărții *Inima întunericului* de Joseph Conrad, pe care mi-o descărcasem pe iPhone pentru drum. Dar, în vreme ce Marlow povestea că îl respectă pe contabilul de la sediul companiei pentru că, după părerea lui, faptul că acesta încă merge îmbrăcat mereu într-o cămașă impecabilă din pânză apretată, cu manșete albe ca zăpada, un sacou ușor cu cravată, cizme lustruite și pantaloni călcați la dungă, după trei ani petrecuți în disperarea dezolantă a junglei africane, reprezintă o dovadă de caracter și coloană vertebrală, eu îl auzeam pe englezul de lângă mine sforăind în puloverul lui ros, a cărui culoare nu se mai distingea. Adormise. Spre deosebire de mine. Am oftat. Capul i-a căzut pe umărul meu. Căpitanul avionului ne-a anunțat prin difuzor cât mai durează zborul.

La începutul romanului *Inima întunericului*, povestitorul susține că marinarii duc în general un trai sedentar. Casa lor este nava, iar pentru ei marea este acasă. Când se dau jos de pe vas, e suficientă o plimbare degajată pe chei cu mâinile în buzunar ca să pătrundă cu mintea continente întregi și să ajungă la concluzia că secretele pe care le adăpostesc nu merită să fie aflate. Aeronauții care mă înconjurau aveau o mentalitate complet opusă. Pentru acești călători, călătoriile fuseseră abolite, în sensul că deplasarea fusese redusă la o pauză scurtă și nesemnificativă între plecare și sosire, umplută cu niște enervare, gustări preambalate și un pui de somn. În binecuvântata neștiință a azimutului, a latitudinii și a longitudinii, se lăsau teleghidați de la o poartă de îmbarcare la alta.

Orice destinație era la fel de îndepărtată pentru ei: durata unui zbor mai lung sau mai scurt. Plecau de dragul destinației, nu al călătoriei. Acolo urmau să se apuce, fără a pierde timpul, să bifeze atracții turistice obligatorii pe niște *to do lists* conform unui desfășurător strict, ca niște fanatici religioși orbiți de așteptarea mântuirii. Nutresc speranța că, în felul ăsta, pot prinde un crâmpei din amintirea unei experiențe autentice care, acasă, se șterse cândva între spălatul vaselor și cheful de vineri seara. Ar alerga asudând în sus și-n jos pe chei și s-ar ruga să mai rămână încă taine de descoperit la destinația lor indiferentă, care îi va examina, clătinând dezaprobator din cap, înainte să le bage pe gât tinichele strălucitoare.

Dar poate că lucrurile nu stăteau deloc așa. Se poate afirma la fel de îndreptățit că nu se deosebesc nici cât negru sub unghie de matrozii sedentari ai lui Conrad. Pentru că nu știau ce înseamnă să călătorești și, afundați într-un scaun îngust, se lăsau cărați spre un alt aeroport, nu exista nicio distanță între grijile zilnice și depărtări, între lucrurile obișnuite și cele străine, între prejudecăți și îndoieli. Urmarea era că, oriunde ar fi sosit, ajungeau în punctul din care plecaseră. Aveau să vadă exact ceea ce se așteptau să vadă dinainte. Dacă nu, agenția de turism se putea aștepta la o plângere. Aveau să-și vadă confirmate prejudecățile. Nu voiau altceva. Asta era definiția lor pentru o vacanță reușită. Vă dați seama. Închipuiți-vă că locuitorii acelei minunate țări din sud nu s-ar bucura de viață în mod inutil cât e ziua de lungă, ci s-ar dovedi niște stâlpi sârguincioși și stresați ai produsului intern brut. Turiștii din nord n-ar vrea să vadă așa ceva, altminteri, le-ar strica vacanța. Închipuiți-vă că în acea îndepărtată și misterioasă țară orientală n-ar fi niciun dram de sărăcie pitorească la vedere pe stradă, ci s-ar dovedi că s-a pus pe picioare o economie ca lumea, strict organizată și în multe privințe mai productivă decât cea a patriei lor. Turiștii occidentali ar închide ochii la asta sub sancțiunea unei crize existențiale. Voiau să umble gură-cască pe chei, clătinând dezaprobator din cap și cu mâinile în buzunare, ca să-și vadă confirmată propria superioritate. Și ei erau sedentari, căci nu le păsa de destinație. Ce-i interesa era doar deplasarea. Aerul rarefiat era habitatul lor și nu căutau nimic în afara predictibilității aeroporturilor care, cu sălile lor de plecări și sosiri care luceau ca oglinda, cel mult își schimbau din când în când numele. Sau poate lucrurile stăteau și mai diferit.

Nu mă dumiream și am ațipit în scaun cu capul sprijinit de hublou. M-am trezit brusc fiindcă mi-am dat seama, în piroteala mea, ce imagine drăgălașă trebuie să oferim noi doi, eu și englezul, moțăind frățește umăr la umăr. M-am hotărât să privesc pe geam în mod ostentativ. Avionul începuse manevrele de coborâre. Marea ni se întindea în fața ochilor.

Observasem deja de mai multe ori că marea, văzută de sus, nu arată a mare. Căci ceea ce vedeai nu semăna cu apa. Nu putea fi altceva, asta era clar, și totuși cine se lua numai după aspect ar fi fost tentat să se gândească mai degrabă la o altă materie, dar n-am reușit niciodată să-mi dau seama care. De fiecare dată când observasem fenomenul, trăsesem concluzia că trebuie să reflectez mai bine la asta. Am decis că acum e momentul. Ca să-mi recapăt, în orice caz, în ochii mei, statutul excepțional la bordul avionului, mi-am dat sarcina de a găsi, singurul

dintre toți pasagerii prezenți, o metaforă potrivită pentru imaginea pe care o oferea marea din înaltul cerului. Cel mai izbitor este că poți vedea într-adevăr valuri, sub forma încrețiturilor la suprafața apei, dar nu par să se miște, numai dacă privești cu mare atenție, și nici atunci prea mult. Suprafața aducea mai mult cu uleiul decât cu apa. Comparația aceasta nu îmi plăcea în mod deosebit. Atrăgea pe bună dreptate atenția asupra diferenței evidente de vâscozitate dintre apa observată la nivelul apei și apa văzută din aer, dar evoca imaginea unui strat de ulei deasupra valurilor și, prin urmare, a unei poluări superficiale, în vreme ce diferența pe care trebuia să o denumesc era esențială. Am cochetat cu ideea de a compara marea văzută de sus cu un metal lichid, precum mercurul, dar, cum majoritatea oamenilor, inclusiv eu însumi, n-au văzut niciodată vase pline cu mercur lichid, metafora nu era atât de edificatoare. Poate folie de aluminiu. Dar asta punea prea mult accentul pe strălucire, în vreme ce eu eram în căutarea unei metafore pentru încrețirea aparent statică produsă de mișcarea valurilor. Folie de aluminiu mototolită. Încrețiturile de pe suprafața apei semănau cu niște cute într-o folie de aluminiu care fusese mai întâi strânsă într-un ghemotoc mare și pe urmă desfăcută cu grijă, pe cât posibil, și netezită cât mai bine. Ceea ce nu-ți mai reușește niciodată. Imaginea era oarecum fidelă, deși destul de confuză. Plastic topit. Poate asta suna mai bine. M-am uitat cu atenție încă o dată și am decis că asta trebuie să fie. Din înaltul cerului, marea arăta ca un plastic bleumarin, topit și iar solidificat, acoperit de bule neregulate, distrus pentru totdeauna. M-am lăsat pe spate mulțumit. Avionul a executat o aterizare lină.

8 Instalație la care pot pedala mai multe persoane, în timp ce beau bere, tipică pentru Țările de Jos (n. trad.).

CAPITOLUL CINCISPREZECE

INTERTEXTUALITATE

1

Era deja toiul zilei, trecuse de mult ora micului-dejun, când majordomul de la Grand Hotel Europa, domnul Montebello, de pe treptele scării din fața intrării principale, a zărit o făptură ostenită și înțepenită de frig într-un smoching albastru sfâșiat apropiindu-se încet din depărtare și traversând lunga alee de acces.

— Cred că mai avem supă, a zis el când în sfârșit am ajuns sub forma acelei făpturi. Sau, dacă doriți altceva cald, sunt sigur că aș putea îndupleca bucătăreasa să pregătească între timp ceva special pentru dumneavoastră.

— Vă mulțumesc, am zis. Supa e o idee bună. Vă rog să mi-o aduceți în cameră.

— Desigur, a zis Montebello. Când veți binevoi mai târziu, după ce vă dezbrăcați, să mă lăsați să mă ocup de smochingul dumneavoastră, o voi ruga pe croitoreasa noastră să facă imposibilul cu putință. Și eu am ținut ani de zile la obiceiul de a face câțiva pași la începutul zilei ca să-mi dezmorțesc picioarele. Acum am înaintat prea mult în vârstă și am membrele prea țepene pentru asta, dar, din experiență, o plimbare matinală stimulează circulația sângelui, înviorează spiritul și curăță mintea. Însă, în toți acei ani, nu am avut niciodată atât rafinament cât să-mi vină ideea să mă îmbrac în smoching. Trebuie să vă complimentez.

— Doar că n-am ținut cont că e prea frig pentru o asemenea extravaganță.

— E răcoare pentru perioada asta a anului, a zis Montebello. Aici aveți dreptate.

— Dacă vreți să mă scuzați, am zis, acum aș vrea să fac un duș fierbinte și să-mi mănânc supa.

— Absența dumneavoastră la micul-dejun nu a trecut neobservată, a zis Montebello. Mai cu seamă doamna Albane părea agitată.

— De ce ziceți asta? am întrebat. Ce vreți să spuneți?

— Își făcea griji pentru dumneavoastră, a zis. Poate că mai târziu azi, când aveți un moment liber, ați putea-o liniști apărând teafăr și nevătămat. Am impresia că ar aprecia foarte mult.

— Cutez să pun asta la îndoială, am zis. Dar vă mulțumesc pentru sugestie. Mă voi ocupa de această chestiune mai târziu în cursul zilei de azi. Acum aș vrea să mă retrag puțin.

— Se înțelege, a spus. Mai există însă o altă problemă care vă va solicita o clipă de atenție mai târziu în cursul zilei.

— Aceasta fiind?

— Chiar regret să vă deranjez, a zis el, și mi-ar plăcea să fie în puterea mea să amân această chestiune până mâine sau și mai târziu, când vă convine, dar mă tem că e vorba de o oarecare urgență. Poliția ar dori să vorbească cu dumneavoastră.

— Poliția?

— Da, regretabil, după cum spuneam. Sper că mă iertați că îmi lipsește autoritatea de a ține departe asemenea subiecte. Singurul lucru pe care îl pot spune ca să vă liniștesc e faptul că inspectorul de poliție este un om manierat și cultivat, aflat la o vârstă care predispune la indulgență. A venit aici azi-dimineață. După ce i-am comunicat că lipsiți, ceea ce era purul adevăr, și i-am sugerat că s-ar putea întoarce mai târziu, a zis că preferă să vă aștepte. Este în fosta cameră chinezească.

— Azi-dimineață? am întrebat. La ce oră? A zis pentru ce?

— Da, mă tem că este vorba despre o chestiune destul de delicată. Dar aș propune ca mai întâi să vă împrospătați și să vă schimbați de haine, să vă mâncați supa, poate să vă trageți sufletul puțin și apoi să vă conduc în liniște la fosta cameră chinezească.

— O să mă grăbesc, am zis. Cu cât se rezolvă mai repede, cu atât mai bine.

— Vă mulțumesc, a zis Montebello. Știam că pot conta pe dumneavoastră.

Am intrat împreună pe ușa principală.

— A, da, a zis Montebello, încă un lucru. Cei trei oaspeți americani ai noștri au plecat azi-dimineață. M-am gândit că poate ați vrea să știți.

2

M-am băgat sub duș și m-am spălat frenetic. Deși aș fi dat dovadă de lipsă de realism să mă gândesc că ajută, în orice caz nu înrăutățea situația. Trebuia să reflectez. Trebuia să câștig timp. Oricum, declarația semnată era încă în posesia mea. Verificasem imediat la sosirea în cameră. Documentul era unde îl pusesem, pe birou. Stând în picioare în smochingul meu zdrențuit, l-am citit cu atenție de

câteva ori de la cap la coadă și l-am pus pe urmă în exact același loc unde fusese înainte, ca să evit panica.

Dar chiar nu era niciun motiv de panică, așa mă amăgeam. Din punct de vedere juridic, apărarea mea era solidă ca o stâncă. Majoră negru pe alb, acord explicit menționat pentru toate actele care avuseseră loc și, chiar mai mult decât atât, inclusiv clauza că declarația fusese încheiată în deplinătatea facultăților mintale, de bunăvoie și nesilită de nimeni, dată, semnătură, n-aveai ce vină să găsești.

Venirea poliției putea să însemne două lucruri: fie se punea la îndoială faptul că acționase de bunăvoie, fie chiar era o problemă cu vârsta. Cineva din exterior putea lesne să-și imagineze prima ipoteză, ținând cont de diferența de vârstă, raporturile de autoritate și lucrurile de genul ăsta, dar atunci lor le revenea sarcina probei. Ei nu aveau martori, iar eu aveam declarația. În plus, lucrurile nu stăteau deloc așa. Dacă era vorba de viol, ea era făptașa. Dacă mințise cu adevărat în privința vârstei, având documentul semnat de ea, puteam să fac pe nevinovatul. Da, de acord, nu îi verificasem pașaportul, dar ce, nu mai exista bună-credință pe lumea asta?

Însă spusese ceva despre vârsta ei. Oare ce? Că nu contează dacă declarația ei e adevărată și că singurul lucru important este să o am negru pe alb. Ia stai puțin. Nu te panica. E adevărat că acea afirmație putea fi considerată ca o semimărturisire sau, în orice caz, ca un indiciu important că ceva e în neregulă cu vârsta majoră pe care ea o declarase. Acest amănunt ar fi putut fi folosit împotriva mea. Dar stai calm, Ilja, nici acolo n-au fost martori.

M-am șters și m-am dat cu diferitele mele creme de zi. Ce dezastru! Nu, nu trebuia să gândesc așa. Nu era niciun dezastru. Totul era complet sub control. Din punct de vedere juridic, n-aveau ce să-mi facă. Dar aspectul juridic nu era singurul. Exista și riscul prejudiciului de imagine. Eram o personalitate publică, în calitate de scriitor laureat și în vogă, mai ales în patria mea. Dacă ar fi ajuns la urechile presei că sunt suspectat să fi întreținut relații sexuale cu o minoră într-un hotel îndepărtat din străinătate, atunci dădeam de dracu'. Puteam eu foarte bine să fiu declarat nevinovat de o sută de ori, acuzațiile tot ar fi fost o pată de care n-aș mai fi putut scăpa niciodată. Și erau prea multe persoane, împinse de gelozie și alte sentimente, mai cu seamă în patria mea, care și-ar fi frecat palmele de bucurie să le pice din cer așa un noroc neașteptat și ar fi accentuat mult timp, tare și repetat, pata asta, învârtind cuțitul în rană. Trebuia să previn scandalul cu orice preț. Trebuia deja să încep să mă gândesc la o strategie mediatică, căci, dacă ar fi apărut problema, trebuia să reacționez iute ca fulgerul, altminteri s-ar fi dezlănțuit urgia cât ai clipi.

Aș fi putut recunoaște fapta și specula imaginea mea de artist libertin. Până la urmă, sunt un poet, nu un politician creștin-democrat, să fim serioși. Aș mai fi putut să pun gaz pe foc dezvăluind eu însumi câteva detalii picante și pozând într-un boem arogant care consideră toată treaba asta un capitol savuros al autobiografiei sale. Ar fi fost de departe cea mai bună strategie, dacă sexul cu minori n-ar fi scăzut atât de mult în ultima vreme în ochii publicului. Îi cam

trecuse moda.

Nu, ar fi trebuit să trec imediat la contraatac cu toată forța: să neg categoric, să depun plângeri pentru calomnie, tot tacâmul. Și pe urmă? Întrebarea era dacă ar fi ajutat. Atmosfera mediatică din zilele noastre era atât de viciată, încât adevărul faptic și juridic nu avea nici cea mai mică șansă în fața unei povești picante.

Am oftat. Cum se descurcau bieții mei tovarăși de suferință? Cumpărau tăcerea victimei. Dar atunci trebuia să dau de Memphis. Mai era și asta. Oare de ce au plecat azi-dimineață în grabă, de fapt? Și de ce Montebello considerase necesar să-mi spună, de fapt? Întrebarea era ce știa. În esență, era greu de imaginat să se petreacă fie și un singur lucru în Grand Hotel Europa de care să nu știe, dar, în acest caz concret, ar fi fost cu neputință să fie la curent. Pe de altă parte, Montebello cunoștea scârțâitul podelelor de pe holuri. Dar nu ar fi avut niciun motiv să îmi facă rău.

Mi-am pregătit spuma de ras, am ascuțit briciul și am ras barba unei nopți (în mare parte) albe. Mi-am ajustat mustața și perciunii cu două forfecuțe diferite. Dar asta era, firește, adevărata întrebare. Cine ar profita de pe urma discreditării mele? Dacă poliția se afla aici, asta însemna că o anunțase cineva. Poate părinții adoptivi ai lui Memphis. Probabil că fata își supraestimase propria independență. Dar cu greu puteam împăca acest scenariu cu plecarea lor. Dacă, indignat de nedreptatea făcută fiicei tale, trimiți poliția pe urmele mele, nu vrei să vezi cu ochii tăi că se face dreptate?

Mai exista și o altă posibilitate. Să presupunem că nu mă înșelasem și o nălucă în veșmânt alb rătăcea pe hol în clipa în care Memphis ieșise din camera mea și să presupunem că poeta franceză Albane umbla pe acolo din întâmplare sau, și mai probabil, intenționat, pradă unei obsesii bolnăvicioase, alimentată de faptul că ne văzuse părăsind împreună sala de mese, atunci zărise o minoră în minijupă ieșind din camera mea la ceas târziu din noapte. Am pocnit din limbă. Era foarte posibil ca asta să explice totul. Dar Albane nu avea de unde să știe că sunt acoperit din punct de vedere juridic de declarație. Dacă îmi jucam bine rolul, trădarea urma să se întoarcă împotriva ei și s-o lovească drept în față, ca un bumerang.

M-am îmbrăcat. Un costum negru ar fi fost prea sumbru, ca și când mi-aș fi jelit deja în mod anticipat condamnarea pe deplin meritată. Am ales costumul meu albastru-mineral de la Brett Sinclair. L-am combinat cu pantofii mei albastru-argintiu de la Melvin & Hamilton, o cămașă roz și o cravată din mătase, cu dungi albastre și argintii, de la Finollo din Genova. Mi-am ales butonii din aur și acul de cravată din aur cu un frivol rubin fals. Ăsta era ultimul detaliu dezinvolt, care arăta clar că aștept foarte încrezător discuția cu ofițerul de poliție. Mi-am pus declarația semnată de Memphis în buzunarul interior.

Deodată, mi-am amintit ceva. Oare ce zisese Memphis despre semnătura ei? Spusese să nu cred că e falsă, pentru că ea chiar așa se semnează. Am scos iar documentul din buzunar și m-am uitat la semnătură. Nu era nimic în neregulă cu ea, de fapt. Poate puțin copilăroasă, cu un cerculeț care reprezenta punctul de pe i-ul din numele ei, dar nu vedeam niciun motiv pentru care n-ar fi putut trece

drept o semnătură veritabilă și legitimă. Atunci, de ce spusese asta?

Un scenariu năucitor și negru ca smoala începea să prindă contur în mintea mea. Cine insistă inutil asupra autenticității unui lucru este conștient că e vorba de un fals. Poate Memphis îmi spusese să nu-mi bat capul cu semnătura ei pentru că o falsificase intenționat. Sau hai să privim problema și din alt unghi, ca un experiment de gândire. Cât de probabil este, de fapt, ca o fată, tânără și neîndoielnic atrăgătoare, să insiste în mod dezinteresat și complet din proprie inițiativă să facă sex cu un poet corpolent pe care nu-l cunoaște, de trei ori mai bătrân ca ea? Aproape orice conspirație malefică era mai credibilă ca asta. Mă făcuse să cad în capcană. Voise să-mi alunge neîncrederea cu acel document neobișnuit, de care, de altfel, nici nu mai auzisem până atunci și care se va dovedi în mod evident că nu e legal, și, după aceea, a adunat litri de material ADN pe și în corpul ei. Poate a și înregistrat, cine știe? În cele din urmă, a predat totul frumos poliției și a șters-o englezește. Ce părere ai, Ilja? Ar putea fi ăsta cumva un scenariu care explică totul? Așa credeam și eu.

Singurul lucru care mai lipsea era motivul. Nu putea fi vorba de șantaj, căci atunci nu chemi poliția. Trebuie să fi acționat la ordinele cuiva. Iar așa-zișii Jessica și Richard fuseseră implicați în complot și asta era evident la o privire mai atentă. Dar cine să fi pus la cale asta și de ce?

Exista un singur mod să aflu răspunsul. Dar poate că acul meu de cravată cu onix negru era totuși mai potrivit. Mi-am stropit obrajii cu loțiune cu sare de mare, am pulverizat două pufuri de Rosso di Ischia pe sacou și am coborât, jinduind după răspunsuri și copleșit de senzația propriei mele prăbușiri.

3

Când am părăsit scara monumentală, trecând printre sfinx și himeră, și am pătruns în holul central, unde am vrut să o iau la dreapta, ca să merg prin bibliotecă și sala verde către fosta cameră chinezească, care, potrivit viziunii pe care o avea domnul Wang despre o alură europeană a hotelului, fusese reamenajată într-o singură noapte într-o imitație kitschoasă a unui pub tipic englezesc și unde eram așteptat pentru a fi audiat, am văzut prin ușa de sticlă a intrării principale că în fața treptelor se află un autocar.

— Avem oaspeți chinezi, a zis domnul Montebello, care cobora scara după mine în pași de dans.

— Un autocar întreg? am întrebat.

— Sunt douăzeci și trei. Tocmai i-am condus pe ultimii la camerele lor.

— Renasc vremurile gloriei de odinioară a Grand Hotel Europa, am spus.

— Gradul de ocupare al unui hotel poate fi considerat atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ, a spus el, dar nu eu sunt cel ce trebuie să aibă un punct de vedere cu privire la asta. Știu, cunoașteți drumul, dar vă rog să-mi permiteți să vă conduc la tradiționalul și nou-nouțul nostru pub englezesc. De la renovare, acest spațiu promitea, după părerea mea de profesionist, să devină cel

mai liniștit loc al hotelului. De aceea i-am propus ofițerului de poliție să vă aștepte acolo. Dar trebuie să recunosc că m-am înșelat. Câțiva dintre oaspeții noștri chinezi deja s-au postat acolo. Le place la nebunie. Acum înțeleg de ce domnul Wang, care fără îndoială știa de venirea compatrioților săi, s-a grăbit atât cu renovarea. Dar, drept urmare, poate că ar fi oportun să mutăm întâlnirea dumneavoastră într-o altă sală. De aceea aș vrea să vă însoțesc.

— Vă mulțumesc, am zis. Ținând cont de natura delicată a problemei, e de dorit un anumit grad de izolare și intimitate. Pe de altă parte, nu cred că prezența doar a unor vorbitori de chineză în raza noastră auditivă trebuie să reprezinte o problemă insurmontabilă.

— Cum doriți, a spus Montebello.

Încă nu văzusem transformarea camerei chinezești, dar ce am văzut a fost ce-mi imaginasem când locul îmi fusese descris ca un pub englezesc. Chiar și în Anglia ar fi fost greu de găsit un pub englezesc care să semene mai mult cu un pub englezesc decât acest pub englezesc. Tapiseriile orientale de secol nouăsprezece, care, de altfel, nu mă atrăseseră niciodată în mod deosebit, fuseseră acoperite cu un tapet caraghios cu floricele. Pe parchet fusese pusă o mochetă de un prost-gust convingător și fuseseră create separeuri intime, cu canapele din catifea. Pe pereți erau atârnate stampe înrămate, colorate de mână, înfățișând cai de curse și rase de câini, printre care se potrivea la țanc o fotografie înrămată a Majestății Sale regina Elisabeta a II-a. În colț, unde înainte era o vază chinezească așezată pe o consolă, acum fusese pusă o replică a unei cabine telefonice roșii londoneze.

Pâlcuri de chinezi beau ceai în separeuri. În spate, la masa centrală, stătea un domn cărunt mai bătrân într-un costum gri-închis din trei piese cu dungulițe. Un lanț trăda prezența unui ceas în buzunarul vestei. Ar fi putut să facă parte din decor, dar, când m-a văzut intrând, s-a ridicat, m-a salutat, mi-a mulțumit că am venit și s-a prezentat ca fiind inspectorul. Mi-am cerut scuze că l-am făcut să aștepte. Mi-a înlăturat scuzele cu o mișcare a mâinii și m-a invitat să iau loc. Majordomul a întrebat dacă ne mai poate servi cu ceva. Inspectorul a cerut ceai, iar eu un espresso dublu. Majordomul ne-a adus băuturile calde dorite și ne-a lăsat singuri.

— Rosso di Ischia, a zis inspectorul. A trecut mult timp de când am mirosit ultima oară acest parfum. Foarte rafinat. Trebuie să vă complimentez.

În fața lui pe masă se afla un dosar, nu era exagerat de gros, dar nici subțirel. Jumătate de centimetru de hârtie, am estimat. M-a uimit și m-a neliniștit că plângerea pentru o presupusă infracțiune de la care nu trecuseră nici douăzeci și patru de ore furnizase deja o asemenea cantitate de probe incriminatorii.

L-am întrebat pe inspector cu ce îl pot ajuta.

— Aș vrea să-mi cer scuze anticipat, a zis, că mă văd nevoit să discut cu dumneavoastră un caz de care aș fi preferat să nu mă ocup.

În orice caz, aducea vorba despre asta cu stil. Am clătinat înțelegător din cap.

— Din când în când, în meseria mea mă lovesc de situații în care legea îmi cere să acționez, în vreme ce eu personal sunt convins că ar fi preferabil să închid

ochii și să mă retrag. Asta este una din acele situații.

— Sunteți un slujitor al legii, am zis, iar puterea legii stă în faptul că se aplică tuturor în mod egal.

Din considerente strategice, voiam să adopt o atitudine cât mai cooperantă.

— Adevăr grăiți, a zis. Dar cazul de față este așa de delicat pentru că este implicată o persoană minoră.

Deci, totuși. Tocmai cum mă gândeam. Despre asta era vorba. Bun, eram pregătit. Am pipăit o clipă documentul din buzunar.

— Și numele dumneavoastră este menționat în acest context, a continuat.

Închidea capcana cu grație. Dar am zărit o portiță să dobândesc informația pe care o căutam.

— V-aș putea întreba cine mi-a menționat numele? am întrebat.

— Chiar persoana în cauză, a spus.

Deși anticipasem acest scenariu, nu pot nega că m-a străbătut o undă de indignare. Memphis însăși mă dăduse pe mâna poliției, ceea ce nu putea să însemne altceva decât că mă ademenise premeditat într-o cursă. Furia față de propria mea naivitate se amesteca cu dezamăgirea amară produsă de concluzia că rămășițele amintirilor dulci de azi-noapte se bazau pe o mascaradă perversă.

— S-ar putea să vă atenueze neplăcerea, a zis inspectorul, faptul că această discuție dintre noi doi are loc la cererea expresă a lui Abdul.

— Abdul?

— Abdul. Îl cunoașteți drept valetul acestui magnific hotel. Dacă nu mă înșel, v-ați împrietenit cu el într-o oarecare măsură.

— Desigur că știu cine este Abdul, am zis.

Dar ce-avea el de-a face cu treaba asta?

— A fost sugestia lui că i-ați putea fi de ajutor în cazul său, a zis inspectorul. Urmez cu plăcere această sugestie. De aceea suntem aici.

— E vorba despre Abdul? am întrebat.

— Credeam că sunteți la curent, a zis. Dacă nu, despre cine să fie vorba?

Am râs. Nu se cuvenea, dar nu m-am putut abține.

— Îmi cer scuze, am zis. Pentru o clipă, am fost cu gândul în altă parte. Am dormit prost azi-noapte. Dar, firește, Abdul. Sigur că l-aș pune în rândul prietenilor. Ard de curiozitate să aud în ce fel l-aș putea ajuta.

— După cum am zis deja, e vorba despre o chestiune destul de supărătoare, a zis inspectorul. După cum probabil că știți, are statutul de azilant. Pentru că este minor, domnul Montebello îndeplinește rolul de tutore. Dar, din păcate, asta nu e destul ca să primească un permis de ședere. Pentru asta, trebuie să fie recunoscut ca refugiat politic. Asta i-ar da statut de ședere din motive umanitare. Acum parcurge această procedură. Am dosarul lui aici în fața mea. Trebuie să spun că situația arată bine pentru el. Pe baza acestui dosar, i s-ar acorda azil în mod normal, dacă nu s-ar fi ridicat recent niște îndoieli cu privire la povestea fugii lui.

— Mi-a spus și mie cum a fugit, am zis.

— Exact, a zis inspectorul. Asta e ce mi-a comunicat și mie. Mai mult decât

atât, Abdul susține că i-ați așternut povestea chiar pe hârtie. Așa este?

— Într-adevăr, am zis. Povestea lui m-a impresionat atât de mult, încât am scris-o cu intenția de a o folosi la un moment dat pentru o carte viitoare.

— Ați ficționalizat cumva povestea lui Abdul sau ați adaptat-o în vreun alt mod normelor literare?

— Nu, am zis. Probabil că o voi face cândva, dar înainte de asta ar trebui să am o idee asupra contextului în care vreau să o integrez.

— Desigur, a zis inspectorul.

— Deocamdată, am notat povestea lui Abdul exact așa cum mi-a relatat-o, am zis. Chiar am făcut tot ce se putea să-i păstrez și cadența, și timbrul vocii, în măsura în care așa ceva este posibil pe hârtie.

— În cazul ăsta, ne-ați face lui Abdul și mie un mare serviciu dacă mi-ați da-o să o citesc.

4

Când m-am întors în cameră, cu greu am reușit să mă abțin să fac o nebunie, cum ar fi să chiui brusc de bucurie sau să încerc un pas de dans. M-am dus la baie, m-am privit în oglinda cea mare cu ramă aurită și am clătinat încet din cap. Reflexia mea din oglindă mi-a răspuns zâmbind cu subînțeles. Pe lângă ușurarea că scăpasem ca prin urechile acului de urmărirea penală și amuzamentul că fusesem atât de neghiob încât să mă las pentru o clipă pradă fricii, am simțit, spre rușinea mea nu într-u totul sinceră, exaltare, conștientizând că noaptea trecută fusese totuși o noapte pe bune. Acum, că reieșea că păcatul meu nu fusese o infracțiune sau cel puțin nu părea să fi ajuns astfel la urechile autorităților, privind în urmă, tot păcatul nici nu mi se mai părea dintr-odată într-atât de păcătos. Reflexia mea din oglindă aproba în tăcere acest gând.

M-am așezat la birou, mi-am deschis MacBookul și am copiat fișierul cu povestea lui Abdul pe un stick USB. Am reușit, în pofida ajutorului nu foarte eficient al lui Montebello, care în mod clar se pricepea mai mult la milieuri decât la calculatoare, să printez documentul la imprimanta veche de la recepție. I l-am înmânat inspectorului, care l-a parcurs cu atenție.

— În mod evident, e o primă versiune, necorectată, am zis.

— Sunt conștient de asta, a spus el.

A luat-o iar de la capăt și a parcurs documentul încă o dată.

— Trebuie să spun că este o ușurare, a zis el în cele din urmă, ca, după proza seacă din dosar, ochii mei să dea peste o relatare scrisă cum se cuvine. Din punctul de vedere al conținutului, această versiune este identică până la ultimele detalii cu povestea fugii pe care funcționarul a consemnat-o atunci, dând dovadă de mai puțină pricepere într-ale scrisului, pe baza cuvintelor lui Abdul.

— Mă bucur, am spus, că am putut contribui la ștergerea îndoielilor cu privire la povestea lui.

— Din păcate, este o concluzie pripită, a zis inspectorul. Pentru că povestea

dumneavoastră este mai apropiată din punct de vedere stilistic de felul de a vorbi al băiatului și nu este contaminată de jargonul funcționăresc, motivele pentru care mă văd nevoit să mă îndoiesc de autenticitatea acestei povești ies cu atât mai mult în evidență.

— Nu înțeleg ce vreți să spuneți, am zis.

S-a aplecat în față și a scos o carte din servieta aflată lângă el, pe mocheta nouă-nouță și lipsită de gust.

— Cunoașteți, fără îndoială, această capodoperă a literaturii europene, a zis.

Am luat în mână cartea și am deschis-o la pagina cu titlul.

— Nu știu exact traducerea asta în proză, am zis, dar aveți dreptate să presupuneți că *Eneida* lui Virgiliu îmi este familiară.

— Este vorba despre coincidențe semnificative între povestea fugii lui Abdul, așa cum a fost ea consemnată de funcționarul de la imigrări și de dumneavoastră, separat unul de altul, și pasaje din cartea asta.

Am râs.

— Sunt sigur că acele coincidențe sunt întâmplătoare, am spus.

— Asta am sperat și eu la început, a zis inspectorul. Dar poate îmi dați voie să examinăm împreună câteva exemple. Ca să nu ne facem această sarcină neplăcută și mai neplăcută, haideți să folosim textul dumneavoastră ca punct de plecare. Povestirea lui Abdul despre atacul armat asupra satului său și nimicirea acestuia urmează fidel povestea cruntului asediu al Troiei, așa cum Virgiliu îl prezintă prin gura lui Enea în a doua carte a epopeii sale. Asemenea lui Virgiliu, Abdul lasă asedierea așezării să fie precedată de o dublă prevestire. Abdul povestește despre moartea înțeleptului satului ca urmare a unei mușcături de șarpe. Enea povestește în versiunea lui Virgiliu despre preotul Laocoon, care este sugrumat de doi șerpi. La puțin timp după aceea, Enea povestește că i-a apărut într-un vis fratele său Hector. Și Abdul povestește despre un vis în care crede că l-a văzut pe fratele său mort. Detaliile coincid. Atât Hector, cât și fratele lui Abdul sunt descriși ca osteniți și acoperiți de praf și sânge. Atât Enea, cât și Abdul își întreabă în vis fratele unde a lipsit atât. Și, în ambele cazuri, arătarea din vis a fratelui le răspunde că trebuie să fugă de flăcări și că va trebui să traverseze marea.

Abdul și Enea locuiau într-o casă îndepărtată din afara orașului, se trezesc din cauza agitației, se urcă pe acoperiș, văd flăcări în depărtare și fug spre oraș ca să-și ofere ajutorul. Amândoi întâlnesc pe drum un cunoscut: Enea dă peste Panthous, iar Abdul, peste un anume Yasser. Până și comparația pe care Abdul o face în versiunea dumneavoastră, că fugea ca un pui de lup în întuneric, este împrumutată de la Virgiliu. O să vă arăt. Aici, versul 355 și următoarele din cartea a doua. „Singura mea speranță era să nu sper nimic", spune Abdul în relatarea dumneavoastră. Așa redă această traducere versul 354: „Una salus victis nullam sperare salutem."

Grozăviile pe care le descrie Abdul conțin mai multe trimiteri la Virgiliu. Episodul în care o anume Kaysha este târâtă de păr afară din casă, după care Abdul încearcă să-i vină în ajutor, dar nu se poate apropia pentru că se trage în el

de pe acoperiș este o copie a scenei din Virgiliu în care Enea povestește că a văzut cum Casandra era târâtă din templul Minervei și nu i-a putut sări în ajutor pentru că era atacat cu săgeți de pe acoperișul templului. Femeile apără casa bătrânului din neamul lui Abdul aruncând lucruri de preț către asediatori, așa cum troienii încearcă în zadar să apere palatul lui Priam. Scena răvășitoare și neputincioasă a șefului de trib care aruncă o suliță și este ucis este o copie destul de fidelă a morții lui Priam. Sunt mai multe detalii care coincid, dar probabil astea sunt suficiente ca să vă faceți o idee.

— Sunt consternat, am zis.

— Și eu sunt surprins că nu ați băgat singur de seamă, a zis inspectorul. Și asta nu e totul. Și când Abdul își povestește fuga din satul ars din temelii și călătoria prin deșert către mare, sunt citate din Virgiliu la tot pasul. Pentru asta trebuie să ne uităm la al doilea dumneavoastră capitol și la a treia carte a *Eneidei*. Probabil nu putem lua în calcul navigarea după stele, ar putea fi un fapt real, dar episodul tufei de mărăcini însângerate, sub care Abdul găsește oasele unui om, se potrivește exact cu întâmplarea de pe meleagurile tracilor, despre care ne povestește Enea la începutul cărții a treia, unde dă de mormântul lui Polidor sub o tufă însângerată și atât întâmplarea, cât și concordanțele sunt prea specifice ca să le punem pe seama întâmplării.

După aceea, Abdul povestește că a dat peste un ținut mănos unde a găsit o capră, pe care a tăiat-o și a început să o mănânce, dar că pe urmă au apărut niște păsări îngrozitoare care țipau, ducându-ne oarecum cu gândul la vulturi, și care i-au smuls carnea din mâini. Este o redare fidelă a episodului despre care povestește Enea, petrecut pe una dintre insulele arhipelagului Strofades, unde au găsit vite care pășteau, le-au tăiat, după care carnea i-a fost smulsă din mâini de către harpii. Atât Abdul, cât și Enea accentuează duhoarea păsărilor. Harpiile mitice sunt păsări cu chip de femeie. Abdul spune în formularea dumneavoastră despre vulturii lui: „Capetele lor albe păreau aproape omenești. Se uitau urât la mine ca niște fete geloase."

Primirea ospitalieră de care are parte Abdul în tabăra bătrânului negustor de fier vechi, care era un prieten al tatălui său, coincide cu primirea lui Enea de către Helenus. Profeția pe care i-o face Helenus lui Enea înainte de plecarea acestuia e mult mai extinsă și mai specifică decât sfatul pe care i-l dă negustorul lui Abdul, dar amândoi subliniază că destinul este departe și că omul trebuie să se încreadă în soartă. „Fata viam invenient", spune Helenus. „Soarta își găsește singură drumul", spune bătrânul negustor de fier vechi.

Abdul povestește că a întâlnit un om slab și costeliv pe nume Achai care l-a rugat să-l ia cu el. Această întâmplare este împrumutată dintr-o scenă aflată către sfârșitul cărții a treia a *Eneidei*, în care Enea întâlnește un bărbat murdar, numai piele și os, pe nume Achaemenides, care îl imploră pe Enea să îl ia cu el. Până și numele personajului este preluat de la Virgiliu. Acest Achaemenides dezvăluie că au ajuns pe tărâmul monstruoșilor ciclopi cu un singur ochi. Prietenul lui Abdul, Achai, spune că sunt în ținutul unde stăpânește Chiorul cel crud.

Naufragiul despre care povestește atât de cutremurător Abdul în al treilea

dumneavoastră capitol este o copie detaliată a naufragiului lui Enea în prima carte a *Eneidei*. Dacă puneți ambele pasaje unul lângă altul, veți vedea aceleași elemente în aceeași ordine. Poate că am merge prea departe chiar să facem împreună acest exercițiu aici, pe loc, dar presupun că mă credeți pe cuvânt.

— Trebuie să recunosc că dovezile dumneavoastră sunt incontestabile, am zis. Am rămas fără cuvinte. Cu toate astea, nu sunt convins. Ca să dovedim că Abdul a preluat povestea de la Virgiliu, nu ar trebui mai întâi să demonstrați că un băiat ca Abdul, proaspăt sosit din deșert, a citit *Eneida* lui Virgiliu? Mi se pare din cale afară de improbabil, ca să nu spun exclus.

— Cartea pe care o țineți acum în mână este a lui, a zis inspectorul. Am găsit acest exemplar al traducerii în proză în camera lui. Era chiar singura carte pe care am găsit-o în camera lui.

— E cartea pe care i-a dat-o domnul Montebello, am zis, pentru că, în viziunea lui, în ea ar fi vorba tot despre un refugiat.

— E o interpretare a *Eneidei* care mi se pare greu de combătut, a zis inspectorul.

— Deci asta este cartea preferată a lui Abdul despre care mi-a povestit, am spus. A zis că a citit-o deja de șase ori.

— Exact ce mi-a povestit și mie, a zis inspectorul.

— Și acum? am întrebat. Care sunt urmările descoperirii dumneavoastră? Mă gândesc că nu aveți de gând să-l acuzați pe bietul nostru Abdul de plagiat.

— Departe de mine considerațiile cu privire la plagiat, a zis inspectorul. Asta ar putea eventual deveni o grijă pentru dumneavoastră, dacă veți hotărî vreodată să folosiți acest material pentru o publicație literară. Las cu încredere această decizie în seama dumneavoastră. Problema mea în acest caz este că povestea unui refugiat care a fost preluată dintr-o capodoperă a literaturii europene nu poate fi o poveste de refugiat autentică. Ce i s-a cerut lui Abdul n-a fost să făurească o poveste frumoasă și înduioșătoare pornind de la tradiția literară, ci să spună adevărul cu privire la ce i s-a întâmplat. Pe baza acestui adevăr se decide dacă i se acordă sau nu azil. Să mintă cu privire la asta echivalează cu un păcat capital pentru procedura pe care Abdul o parcurge în acest moment. Asta-i dilema mea.

5

L-am chemat pe Abdul ca să-l confruntăm cu descoperirea inspectorului. Nu a înțeles deloc care e problema.

— Dar, Abdul, am zis eu la un moment dat, întrebarea inspectorului e de fapt foarte simplă. Când mi-ai povestit mie și când i-ai povestit același lucru mai înainte funcționarului, ai povestit ce s-a întâmplat cu adevărat sau ai reprodus cartea ta preferată?

— Da, a zis Abdul, privindu-mă neajutorat.

— Da, la ce? am întrebat. Ai reprodus cartea ta preferată?

— Da, a zis.

— Deci n-ai povestit ce s-a întâmplat de fapt?

— Ba da, a zis.

— Dar sunt două lucruri diferite, a zis inspectorul. Una e ce ți s-a întâmplat cu adevărat și alta e ceea ce ai citit.

Abdul n-a înțeles asta, iar noi nu înțelegeam de ce nu înțelege. Atunci inspectorul a hotărât să recurgă la o tehnică de audiere inovatoare. S-a aplecat în față și a scos din servieta lui o portocală. A pus-o pe masă în fața lui Abdul.

— O să-ți spun acum o poveste despre cum portocala asta de aici a ajuns în fața ta pe masă, i-a zis lui Abdul. O pasăre mare și albastră cu ochi roșii tocmai a zburat înăuntru cu portocala asta în cioc. I-am spus păsării că am auzit că poate cânta atât de frumos și am rugat-o să scoată niște triluri. Pasărea a fost atât de măgulită, încât mi-a îndeplinit rugămintea. Pentru că și-a deschis ciocul ca să cânte, portocala a căzut pe masă aici, în fața ta. Asta a fost povestea mea. Și acum te rog pe tine, Abdul, să-mi spui cum a ajuns aici portocala.

— Vă mulțumesc pentru frumoasa poveste, domnule inspector, a zis Abdul, dar, cu tot respectul, mi se pare că punerea dumneavoastră în scenă nu poate fi comparată cu situația pentru care mă audiați. Înțeleg că scopul experimentului dumneavoastră este să-mi arate clar că există o diferență între poveste și realitate. În cazul demonstrației dumneavoastră cu portocala, a fost limpede ca lumina zilei. Ați scos-o din servietă și nu a fost nicio pasăre mare și albastră cu ochi roșii aici. Deci povestea dumneavoastră nu e adevărată. Sper să nu-mi luați în nume de rău că spun asta.

Însă când mă întrebați despre satul meu, despre flăcări, călătoria mea prin deșert și pe mare, totul s-a petrecut exact așa cum este descris în cartea mea. De aceea este cartea mea preferată. De aceea am citit-o de șase ori. Spune povestea mea. Doar că o spune mult mai bine, în cuvinte mult mai frumoase decât aș putea vreodată să folosesc eu. De aceea, când i-am istorisit povestea mea funcționarului și când v-am zis-o dumneavoastră, domnule Leonard Pfeijffer, m-am folosit de cuvintele din carte. Nu pentru că am vrut să mint, ci pentru că voiam să mă străduiesc să spun cât mai bine adevărul.

— Dar, făcând asta, Abdul, în mod inevitabil, tot ai denaturat adevărul, a zis inspectorul. Căci chiar dacă recunoști, poate, multe lucruri din carte, e imposibil să se fi întâmplat toate în realitate exact așa cum le descrie Virgiliu. Să-ți dau un exemplu. Prietenul pe care l-ai întâlnit pe drum chiar se numea Achai, la fel ca Achaemenides din carte? Și chiar l-ai întâlnit în ținutul Chiorului, așa cum Enea îl întâlnește pe Achaemenides pe tărâmul Ciclopilor?

— În realitate, nu i-am știut niciodată numele, a zis Abdul. Mai târziu i-am dat numele din carte. Pentru mine, se numește Achai. S-a înecat fără nume în mare. Și, astfel, poartă totuși un nume. Și nu știu nimic despre ținutul în care l-am întâlnit. Dar lucrul cel mai important pe care am vrut să-l povestesc era că mi-a fost teamă, la fel cum i-a fost lui Enea pe tărâmul monștrilor. Nu am mințit și nici nu am denaturat adevărul. Am povestit lucrul cel mai important în așa fel încât cineva care nu a trecut prin așa ceva să poată totuși să priceapă.

— Ce recunoști cel mai mult în carte? l-am întrebat.

— Soarta, a zis Abdul. Când fuge de oamenii care îi masacrează și ard din temelii satul și trebuie să facă o călătorie lungă și anevoioasă care îl poate costa viața, Enea știe că îi e sortit să ajungă în Italia și să găsească un nou cămin. De aceea nu va renunța niciodată, deoarece știe că nu are voie să renunțe. Așa am simțit și eu. Acestei credințe în țelul meu îi datorez viața. Și, când Enea ajunge în sfârșit în Italia, încă nu s-a încheiat. Trebuie să se zbată ca să se integreze și să cucerească un loc pentru sine în lumea cea nouă. Deși am avut mare noroc, desigur, că m-a găsit domnul Montebello, recunosc din plin aceste lucruri.

Eu și inspectorul am încuviințat din cap. După cuvintele lui Abdul, am rămas câteva clipe fără să scoatem o vorbă.

— Ce părere aveți? l-am întrebat pe inspector.

— Dați-mi un singur motiv, a zis, pentru care pot lăsa la o parte îndoielile cu privire la autenticitatea acestei povești și închide acest dosar.

— Îi puteți spune intertextualitate, am zis. Abdul a rostit adevărul folosind tehnica literară pe care au folosit-o și Virgiliu, și toți marii poeți și scriitori după el. Presărându-și relatarea veridică a poveștii sale cu trimiteri la *Eneida*, ne amintește că povestea lui este o poveste a tuturor timpurilor. Iar folosind o tehnică literară europeană veche de secole, dovedește că este mai bine integrat în cultura europeană decât mulți oameni care s-au născut în Europa. Ar putea fi un motiv?

— M-ați convins, a zis inspectorul, și mă bucur mult că ați făcut-o. Vă mulțumesc.

6

Montebello mi-a cerut să-l urmez. I-am zis că voi da curs cererii lui, firește, dar l-am rugat să-mi dezvăluie ce intenții are. Nu a răspuns. Pentru un om care, datorită meseriei și din convingere, își stăpânea mereu emoțiile, cu siguranță părea agitat. Mi-a fost greu să mă țin după el în vreme ce galopa cu pas ferm în direcția sălii de mese. A intrat în bucătărie. Am șovăit. Nu mi se părea potrivit, ca oaspete al hotelului, să pătrund în acel loc sacru. Montebello s-a întors către mine.

— Nu puteți refuza marele final, ca răsplată pentru implicarea dumneavoastră esențială în acest episod detestabil, a zis.

Am intrat în urma lui în bucătărie. A întrebat-o pe bucătăreasă unde e Louisa. Nu era acolo. L-am urmat spre spălătorie. Acolo era. Călca fețe de pernă. A tresărit când ne-a văzut.

— Singurul motiv pentru care îți dau ocazia să te aperi, i-a zis Montebello pe un ton pe care nu îl mai auzisem de la el până atunci, e că sunt curios ce minciuni o să îndrugi ca să-ți justifici trădarea infamă și josnică.

— Nu l-am trădat pe Abdul, a zis Louisa.

— Dacă nu l-ai trădat pe Abdul, a zis Montebello, nu mi-e foarte clar de unde

ai putea ști că tocmai trădarea lui Abdul reprezintă neplăcutul subiect de discuție pe care voiam să-l abordez.

— Mi-a povestit despre cartea lui, a zis Louisa, în vreme ce mă ajuta să lustruiesc argintăria și a zis că acolo scria exact ce i se întâmplase. Și atunci l-am întrebat, din pură curiozitate, dacă și-a povestit la fel peripețiile și serviciului de imigrări, și a spus da. Și atunci m-am gândit că poate e o informație relevantă. Și oricum trebuia să sun la poliție pentru altceva. Și atunci le-am povestit asta, din spirit civic, să spunem.

— Și motivul pentru care oricum trebuia să suni la poliție, a zis Montebello, avea cumva de-a face cu vărul tău?

— Ce vreți să spuneți? a întrebat.

— Vreau să spun, a zis el, că încă țin perfect minte că, nu cu mult timp în urmă, m-ai abordat întrebându-mă dacă am cumva o slujbă pentru vărul tău, de exemplu postul de valet, și că ai reacționat destul de dezamăgită când ți-am adus aminte că poziția de valet e deja ocupată.

— Deci credeți că am sunat la poliție dinadins cu informații incriminatoare despre Abdul, fiindcă speram să fie expulzat din țară din cauza asta și astfel să se elibereze un loc pentru vărul meu?

— Asta e într-adevăr ceea ce cred, a zis Montebello.

— Ei bine, a spus Louisa, atunci aveți perfectă dreptate. Pentru că vărul meu e un băiat bun. E adevărat că a avut probleme în trecut, dar ce vrei dacă un băiat cinstit ca el nu-și găsește un rost în ziua de azi pentru că trebuie musai să-i ținem în puf cu ajutoarele noastre sociale pe toți neica nimeni care vin hodoronc-tronc din deșert sau din junglă și trebuie să le acordăm prioritate la repartizarea unei locuințe, găsirea unui loc de muncă și așa mai departe. Nu e strigător la cer? Nu e anormal? Nu sunt rasistă, dar străinii sunt străini, fie că sunt negri, violeți sau verzi, e simplu ca bună ziua și sunt de acord să ajutăm pe toată lumea, am o inimă mare, dar, sinceră să fiu, mi se pare cel mai firesc lucru de pe lume să ne gândim mai întâi la ai noștri.

Dar când vezi că Europa e inundată de un tsunami de africani, în vreme ce aici nu se găsește de lucru nici măcar pentru propriii noștri copii, atunci nu e ceva putred la mijloc? Dacă vezi că în ziua de azi ți se interzice să acorzi un viitor propriului tău popor, propriei tale familii, carne din carnea ta și sânge din sângele tău, pentru că toți străinii ăia trebuie musai să aibă un viitor, asta nu e lumea întoarsă pe dos? Și știu că nici măcar n-am voie să o spun. Oamenilor normali ca mine li se bagă pumnul în gură. Dar asta nu înseamnă că nu avem dreptate. Și nu am nimic împotriva lui Abdul. Vreau doar ca regulile să fie respectate. Deci, da, dacă văd un străin care comite ilegalități, sun la poliție. Și știți ceva, domnule Montebello? Sunt mândră de asta.

— De acum, Louisa, a zis Montebello, poți să cauți de lucru nu doar pentru vărul tău, ci și pentru tine.

— Sigur că da, concediați-mă, a zis Louisa. Aruncați-mă în stradă pentru că spun adevărul. Sunteți exact ca politicienii ăia de stânga care ani de-a rândul au dus Europa la pierzanie, lăsând cu bună-știință continentul nostru să fie călcat în

picioare de proscrișii ăia negri pe care-i țin în puf, ca să-i transforme pe toți în alegători de stânga și între timp să se simtă milostivi ca niște buni creștini, catalogând drept rasist pe oricine îndrăznește să-i critice. Dar pot să vă spun următorul lucru, domnule Montebello: istoria va arăta că ați greșit.

— Ai o oră să-ți faci bagajele și să dispari, a zis Montebello.

S-a întors pe călcâie și a plecat. L-am urmat.

— Într-adevăr, de ani de zile mă bate gândul ăsta, a zis când am ajuns în holul central.

— Ce gând?

— Că am ajuns în tabăra învinșilor istoriei.

CAPITOLUL ȘAISPREZECE

UCIDEREA SATULUI MORT

1

Era vară. Luna august apăsa asupra mea ca o sentință care, oricât aș fi încercat să mi-o șterg din minte, avea să fie pronunțată la data stabilită. Atunci obloanele metalice urmau să fie trase ca ușa unei temnițe care se trântește în spatele tău și țara urma să fie zăvorâtă pe durata caniculei stabilite oficial. Îmi aminteam din Genova cum, în toiul zăpușitoarei luni august, devenise complicat să fac rost de lucrurile de strictă necesitate și să găsesc, de exemplu, o tutungerie încă deschisă și cum rarii turiști pierduți fuseseră sechestrați într-un oraș ai cărui locuitori suspinau în exil pe plaje supraaglomerate. Eram curios cum avea să fie Veneția în august. Mi-am imaginat un scenariu apocaliptic în care ultimele rămășițe de autenticitate italiană părăseau orașul în stil autentic italian, iar străzile dogoritoare erau abandonate complet valului de turiști înfierbântați cu adidași împuțiți din sezonul de vârf. Pentru documentare, ar fi fost util să văd asta cu ochii mei, dar știam dinainte că nu voi avea parte. Clio era italiancă și era obosită. Voia să meargă acasă și la mare.

Așa că ne-am întors în Liguria. Urma să trecem pe la părinții ei, în Genova, și apoi să ne continuăm călătoria cu un ocol magistral în formă de U mai jos de Apenini, către casa asemenea unui sanatoriu, scăldată de apele sărate ale mării, pe care o rezervase pentru noi amândoi pe insula Palmaria, față în față cu Portovenere, în provincia La Spezia. Acolo se afla renumitul Hotel Lorena, unul dintre secretele de preț ale familiei ei, și în rest nimic altceva decât plaje cu pietre și excursioniști. Nu-și prezentase planul ca pe un plan, ci ca pe decizia infailibilă de punere în aplicare a unui decret papal, iar destinația – ca paradisul identificat simplu și fără echivoc în doctrina religioasă. Eventuala mea părere despre asta era la fel de irelevantă precum părerile personale ale unui băiat de altar despre o

enciclică.

Însă pot spune aici ce părere aveam în acel moment. Voi fi primul care să admită că planul conținea elemente de natură să mă bucure, pe bună dreptate. Revederea Genovei stătea în fruntea acelei scurte liste. Și perspectiva de a petrece timp alături de Clio și fără lucruri care să mă distragă în vreun fel, într-un hotel izolat, pe o insulă aproape nelocuită, mă entuziasma, mai ales când îmi imaginam cum ea, potrivit moravurilor acelei rezervații scăldate în soare, după o răcorire binemeritată, avea să răsară din apa ca un șirag de mărgăritare a mării doar într-un bikini minuscul care să-i acopere trupul bronzat. În privința asta, eram ușurat dinainte că vom face ceva plănuit de ea, în întregime conform propriilor ei dorințe. Intențiile mele nu erau așa de altruiste precum sună. Eram bucuros să merg undeva unde, după toate probabilitățile, ea avea să se simtă bine, ca să nu risc să adune frustrări pe care ar fi trebuit să și le descarce pe mine. Și, dacă nu ieșea bine, nu putea da vina pe mine, pentru că fusese planul ei.

Asta mă bucura. Dar, de fapt, era vorba de o vacanță la mare. Ultima vacanță la mare pe care mi-o puteam aduce aminte era de pe vremea fotografiilor îngălbenite din albumul mamei, când aveam încă vârsta fotogenică la care atribute precum găletușa și lopățica erau considerate potrivite. Și amintirile alea nici măcar nu-mi erau foarte dragi. Când am înaintat în vârstă, mi-am făcut un obicei să disprețuiesc oamenii care mergeau de bunăvoie la plajă, ca pe niște barbari roșii ca racul și fără creier, duhnind a cocos, cărora li se părea mai important să umfle obiecte din plastic decât să cunoască tezaurul civilizației europene.

Dacă Clio ar citi asta, m-ar acuza clătinând dezaprobator din cap de o fixație cerebrală și mi-ar recomanda călduros să mă mai gândesc și la corpul meu care, de altfel, după umila ei părere, ar avea nevoie de puțină atenție. Dacă i-aș răspunde zeflemitor că, în cazul ăsta, mai bine îmi continui plimbările prin oraș decât să-i urmez exemplul și să zac pe pietre zile întregi, de dimineața până seara, întrerupându-mi inerția doar ca să mă bălăcesc ca un copil în apa călduță, ea ar râde, fiindcă nu are argumente să mă contrazică, ceea ce, în mod evident, nu înseamnă câtuși de puțin că îmi dă dreptate.

Desigur că știam să înot. Știam să înot chiar foarte bine. Numai că nu prea avusesem motive să practic acest sport și, sincer să fiu, consideram asta un mare noroc. Pe urmă, nu-mi puteam imagina ce-ar putea face cineva pe plajă, în afară de a aștepta să treacă timpul. Și cum să mă îmbrac și să mă dezbrac? Mi-aș fi putut pune acul de cravată și inelele într-un pantof, dar unde să-mi agăț sacoul și cămașa? Nu numai că n-aș face vreodată așa ceva, dar și din motive practice, era exclus să-mi las sacoul la hotel, căci îmi țineam tot biroul în buzunarele interioare. Fără carnețel și stilou, m-aș fi simțit pe plajă și mai inutil decât eram deja. Ar fi trebuit să-mi cumpăr în acest scop o gentuță de umăr specială și frivolă, dar numai gândul la asta mă umplea de repulsie. Și, apropo, încă ceva: cum îmi închipuiam că pot scrie întins pe o saltea gonflabilă, fără masă și scaun? M-am gândit măcar la asta?

Luna august îmi dădea fiori. Clio a zis să nu fiu atât de închistat în rutină și că mi-ar face bine să-mi întrerup tabieturile. Ușor de zis pentru ea. Era mai degrabă vorba de o dilemă între tabieturile mele și ale ei, unde fuseseră alese, în mod evident, cele din urmă. Pentru ea, un august care nu era petrecut la mare nu era un august adevărat, iar un an fără un august adevărat era un simptom al unei vieți ratate. Așa se petrecuseră lucrurile de când venise ea pe lume și de-a lungul tuturor generațiilor dinaintea ei, de la începutul timpurilor. Da, îmi doream neapărat o iubită italiancă, știam asta. Iar italienii merg la mare în august și nici măcar faptul că toți ceilalți italieni merg și ei la mare în august nu poate schimba acest lucru.

2

Era ciudat să fim înapoi în Genova. Plăcut, dar neobișnuit. Am stat puțin, trei zile, și, pentru că am fi refuzat să înnoptăm la părinții lui Clio dacă ne-ar fi propus asta, ne-am luat o cameră la hotel. Am ales Hotelul Colombo de pe Via della Porta Soprana, la o sută de metri în linie dreaptă de la locul unde ne întâlniserăm. Am trecut de sute de ori pe lângă hotel, separat unul de altul înainte să ne cunoaștem și ținându-ne de mână după aceea, fără să intrăm vreodată acolo sau să-i dăm atenție în alt mod.

Orientarea orașului fusese dată peste cap de noua noastră reședință. Planul stradal, pe care amândoi îl cunoșteam pe de rost, era neschimbat, dar cineva întorsese harta la 45 de grade, făcând ca toate aleile să pară totuși noi. Ne simțeam turiști în propriul oraș, ceea ce sigur se explica parțial prin faptul că asta și eram. În afară de obligațiile față de părinții lui Clio și o seară petrecută cu vechi prieteni, nu aveam nimic folositor de făcut, și de asta pașilor noștri le lipseau direcția și graba. Rătăceam și noi fără vreun alt țel decât să ne lăsăm copleșiți de amintiri. Dar ele nu veneau sau veneau doar cu țârâita, în formă diluată, ca o zeamă lungă. Eram copleșiți mai ales de o senzație plăcută de superficialitate. Pentru că rădăcinile noastre nu-și mai trăgeau seva din neagra pânză freatică de sub pavajul medieval, orașul își pierduse semnificația și nu mai avea ce să ne ofere decât frumusețea lui. Foarte curios totul.

Trecuse puțin timp de când ne mutaserăm la Veneția, doar câteva luni, dar asta ne schimbase perspectiva. Cele câteva luni în Veneția fuseseră destul ca să mă cred un expert în domeniul turismului de masă sau, în orice caz, să privesc și alte orașe din acel unghi, iar acum, că tot nu aveam nimic mai bun de făcut în vechiul meu oraș decât să accept fără crâcnire statutul meu neașteptat și trecător de turist, am început în mod involuntar să-l evaluez pe baza calităților și defectelor lui ca destinație turistică.

În comparație cu Veneția, totul era o joacă de copil. Asta era, în același timp, și principala forță de atracție a Genovei. Palatele care se fărâmițau din cauza lipsei întreținerii erau locuite. Femeiuștile încovoiate, crescute odată cu labirintul, își purtau povara plasei ușoare de cumpărături și a vieții grele pe aleile care puteau a

pișat și a pericol. Dinții albi ai unei curve negre rânjeau în întunericul din *vicoli*, unde soarele nu reușea să răzbată nici măcar la ora amiezii. Un șobolan țâșnea pe sub tocurile ei cui. Iar după colț locuia vechea nobilime, pe care, de scurt timp, o puteam considera familia mea, deși asta nu însemna, evident, că pot ridica pretenții la vreo moștenire. În fine, nu voi repovesti aici romanul meu *La Superba*, dar concluzia era că Genova știuse să-și păstreze autenticitatea. Vedeai asta și la negustori. În micile prăvălii din centrul vechi se vindeau unt, brânză și ouă, produse de mercerie și obiecte de feronerie, lenjerii de pat și perdele, făină de cartofi și rochii de mireasă, în loc de gondole din plastic cu luminițe și măști de carnaval. Autenticitatea aceea era o mină de aur pentru turism, deoarece asta caută cu disperare turiștii, în timp ce nimic nu o face mai vulnerabilă decât turismul, pentru că el distruge tocmai lucrul de care este atras.

Turismul de masă trecuse pe lângă Genova fără să o atingă și am înțeles și de ce. Orașul are enorm de mult de oferit, dar nici măcar o atracție turistică de trei stele în orice ghid de călătorie (precum turnul din Pisa, podul Rialto, Colosseumul sau David al lui Michelangelo) pe care nimeni n-are voie să o rateze în marele circuit prin Italia și cu care oricine vrea să facă un selfie măcar o dată în viață. Asta e scăparea Genovei. Orașul nu se dezvăluie imediat. Un vizitator trebuie să se străduiască să îl descopere, așa cum o poezie capătă sens și prinde viață de abia când cititorul este pregătit să investească timp și efort în ea. Asta atrage un anumit gen de turiști, care s-au pregătit dinainte și au gusturi culturale destul de rafinate. Nu vin în număr mare, dar ei sunt turiștii pe care ți-i dorești ca oraș pentru că nu prea provoacă pagube și își cheltuiesc banii în restaurantele mai bune.

Un alt factor care explică acest caracter intact al Genovei este proasta ei reputație. Mulți turiști care vizitează Genova văd doar portul, de unde iau feribotul spre Corsica sau Sardinia. E o parte urâtă a orașului. Dacă zona portuară este singurul loc din Genova pe care l-ai văzut și le povestești despre el prietenilor, acasă în țara ta, contribui la mitul nedrept, dar foarte binevenit, că Genova este un oraș de evitat. Și oamenii aflați în vacanță, care își petrec o noapte în Genova înainte de a lua feribotul și se plimbă fără să bănuiască nimic rău pe aleile centrului vechi ca să mănânce undeva o pizza, cu toată familia în șlapi și cu gândul deja la saltelele gonflabile și la mingile de plajă, sunt în mare primejdie să li se pară un oraș îngrozitor. Căci el nu e simplu. Trebuie să fii pregătit să-i apreciezi la adevărata valoare realitatea dură cu târfe și traficanți de droguri.

Știam că, la Genova, consiliul local nu recunoaște binecuvântările proastei reputații a orașului și dezvoltă o politică de a-l face mai atractiv pentru un număr mai mare de turiști. Deși nu mi se părea o idee bună, o înțelegeam întrucâtva. Orașul își pierduse aproape toată industria grea. Portul, cu condițiile sale de muncă ce datau din vremuri mai bune, impuse de sindicate puternice, reușea tot mai puțin să concureze cu lumea întreagă. Era, pe scurt, ca peste tot în Europa. Modelul economic al secolului douăzeci se dezintegra, iar orașul avea misiunea să se redescopere. Alegerea asta nu dădea dovadă de multă imaginație, dar, ținând cont de bogăția culturală din centrul vechi, era la îndemână să îmbrățișeze

turismul ca viitorul model de business pentru Genova.

Deși eu însumi am contribuit activ la asta, încurajând cu romanul meu *La Superba* o modestă formă de turism literar, care, într-o anumită perioadă, chiar a avut ca rezultat tururi de grup, atât de bine plătite încât făceau să-mi dispară rușinea, nu cred că turismul pe scară largă este un scenariu de viitor dezirabil pentru Genova sau pentru orice alt oraș și mă consolez cu gândul că o asemenea ambiție, în cazul specific al Genovei, este sortită eșecului. De secole întregi, acest oraș este prea îndărătnic, prea dificil și prea autentic ca să se poată plia pe un model care împacă și capra, și varza, zâmbind fals. Genova nu va sta niciodată întinsă pe spate, cu picioarele desfăcute, ca o târfă pe vremuri seducătoare, ca să se lase călărită cu ochii închiși, fiindcă mai degrabă nu s-ar încrede în iubiții ei și și-ar ascunde giuvaierele de ochii lor lacomi. Drămuind ursuză totul cu zgârcenie și smiorcăindu-se să primească mici favoruri, s-ar menține pe linia de plutire. S-ar preface mereu mai săracă decât este de fapt, pentru că așa e mai bine pentru afaceri. Și, dacă turiștii tot vin, are ea ac de cojocul lor. Le arată ea. Lasă-i să parcurgă rutele lor predictibile pe Via San Lorenzo și Via Garibaldi. Nu îndrăznesc să intre în labirintul de alei întunecate și, dacă totuși, dintr-o curiozitate care le pune viața în primejdie, se încumetă acolo, există o șansă mare să nu mai fie găsiți vreodată.

Am recapitulat astfel viziunea romantică pe care o aveam față de fostul meu oraș, în vreme ce observam în jurul meu simptome clare ale turismului în creștere. În Piazza San Lorenzo răsărise o tentativă înduioșătoare a unui magazin de suvenire. Nu avea nicio șansă în fața vânzătorilor stradali senegalezi, care ofereau kitsch de și mai joasă calitate la prețuri mai mici, dar tot era ceva. Pe Via degli Orefici se deschisese un magazin care vindea orice legat de trufe, o capcană vicleană pentru turistul cu studii superioare cu un buget care îi permite să se profileze ca italofil. Magazinul de pesto de vizavi exista deja când încă locuiam aici, dar și el căpătase o alură mai autentică, mai artizanală. *Focacceria* cu terasă spațioasă din portul de lângă Ponte Morosini, teoretic plasată într-un loc strategic între acvariu și muzeul maritim pentru niște ipotetice viitoare valuri de turiști, devenise un Burger King, spre marea bucurie a elevilor (deocamdată preponderent italieni).

Între a răspunde dorințelor și gusturilor turiștilor și a crea o iluzie de autenticitate neștirbită e un echilibru delicat. M-am gândit că aș putea oferi un curs despre asta, fiindcă oamenii de aici aveau multe de învățat. Unii patroni de restaurante făceau treabă bună. Lăsau să crească viță-de-vie de-a lungul jgheaburilor terasei lor de la stradă și acoperiseră măsuțele cu fețe de masă în carouri roșii și albe. Fusese o investiție minimă, fețele de masă costau un euro jumătate metrul la magazinul chinezesc de menaj, dar asta dădea pe loc restaurantului un aer mai italienesc, mai de *trattoria* și mai autentic. Dar meniurile în engleză erau o greșeală capitală. Era aproape la fel de rău ca a atârna poze color ale felurilor de mâncare pe un panou luminos lângă intrare. Nu transmiteau decât semnalul foarte puternic că e vorba de un local pentru turiști, ceea ce îi făcea pe turiști să se ferească de el ca de ciumă. Un meniu scris de mână

în italiană, ilizibil și acoperit de pete de grăsime, asta le place turiștilor. Îi face să creadă că s-au infiltrat într-o cantină autentică pentru autohtoni și îi umple de mare satisfacție și mândrie. Pe asta trebuie să mizezi. Este și mai bine dacă proprietarul morocănos al restaurantului vine să-ți explice la masă, în dialect și cu vădită lehamite, că trebuie să vezi meniul mai degrabă ca o indicație rudimentară și care, între timp, nu mai e de actualitate, și că el, în realitate, ar putea pregăti cu totul alte feluri de mâncare în cazul în care, în mod neașteptat, ai insista să o facă. Și chiar dacă vinul provine din sticlele de un litru de la supermarket, trebuie servit în carafe soioase care arată ciobite de parcă un muncitor din port a mușcat o bucată din ele la prânz. În ceea ce privește amenajarea interiorului, aș spune: Aveți grijă la damigene pe tavan. Îngerașii lui Rafael sunt inadmisibili, dar asta se știe deja. O opțiune mai bună sunt fotografiile alb-negru ale unui ciclist oarecare din anii cincizeci. Ai grijă să ai o poveste pregătită, pentru că turiștii sigur o să pună întrebări.

Acum, că tot mă ocup să dau lecții, n-ar fi rău să ofer niște lecții și turiștilor. Am observat că cei care vor să evite cu orice preț să fie luați drept turiști sunt adesea cu mult mai stângaci, mai enervanți și provoacă mai multe pagube decât turiștii pursânge, care au renunțat să se revolte împotriva adevăratei lor naturi și se împopoțonează plini de convingere ca străinii ce sunt. Așa-zișii cunoscători și italofili, care uneori o rup binișor pe italiană, sau cel puțin asta cred, și care trăiesc cu iluzia că se camuflează cu ușurință ca italieni în mijlocul compatrioților lor, pot uneori să fie percepuți ca pedanți și aroganți și să provoace iritare cu presupusele lor cunoștințe despre obiceiurile locale care, din nefericire pentru toți cei implicați, sunt mai puțin corecte decât cred ei.

E vorba de amănunte. La restaurant, cer cu un zâmbet care spune multe o farfurioară cu ulei de măsline și sare ca să poată înmuia chiflele din coșuleț. Ei cred că e ceva tipic italian și că proprietarul le va aprecia cultura de *connaisseurs*. Dar e tipic spaniol. Cu siguranță, în Genova și în restul Liguriei este un lucru care nu se face, pentru că, de cele mai multe ori, se servește focaccia care are deja ulei de măsline în ea. Iar pentru proprietar e o mare neplăcere și o cheltuială ca uleiul lui de măsline extravirgin scump să fie turnat în farfurii, litri întregi o dată, ca să înmoaie oamenii pâinea în el. Bucătăreasa-chef a restaurantului Le Due Torri din Salita del Prione, unde lucrează vechea mea prietenă Simona, a însărcinat-o să ascundă uleiul de măsline de îndată ce italofilii pun piciorul înăuntru.

E doar un exemplu. Un alt exemplu este că așa-zișii cunoscători, ca să arate că sunt în temă, pornesc o discuție veselă despre mafie. Nu le rămâne decât să spere că italiana lor e mai proastă decât cred ei, căci e un subiect care poate duce la o stânjeneală supărătoare. De fapt, cuvântul „mafie“ este tabu și nu este rostit în public, mai ales în prezența unor necunoscuți. Există sinonime pentru el și eufemisme care îl maschează, dar nici pe acestea nu te apuci să le spui decât dacă știi sigur că interlocutorul tău te va înțelege cum trebuie.

Din punctul de vedere al populației locale, e mai bine să ai de-a face cu turiștii adevărați, care își trâmbițează ignoranța în toate părțile fără pic de jenă și nu fac

niciun efort să pretindă că merită un tratament special. Aceștia comandă o halbă cu bere la pizza și un cappuccino după desert și achită frumușel nota de plată. Chelnerii, patronii de restaurante, vânzătorii și paznicii locali nu așteaptă niște străini care să arate că le înțeleg cultura. Vor pur și simplu să-și facă treaba și să câștige bani. De obicei, asta merge mai bine și, în orice caz, puțin mai ușor în cazul cuiva îmbrăcat în niște bermude înflorate, cu un aparat foto cât toate zilele pe burtă. Și n-are nimic de-a face cu jecmăneala – nu-i insulta –, ci cu un business eficient.

3

Barca cu motor a Hotelului Lorena, care urma să ne ducă de pe cheiul din Portovenere în Palmaria, se lăsa așteptată. De abia după ce am sunat și a doua oară am zărit-o apropiindu-se hârâind din depărtare. Tânărul căpitan ne-a cărat la bord bagajele, precum și saltelele gonflabile și labele de înot pe care le cumpăraserăm cu puțin timp înainte, și a ajutat-o pe Clio să urce. Ne-am așezat pe banca din spate și bărcuța a pornit prin golful din La Spezia. O briză ușoară ne ciufulea părul de vacanță. Am trecut, cu un ocol larg, pe lângă o crescătorie de midii. În spatele nostru, vedeam acum Portovenere așa cum trebuia văzut: dinspre mare. Casele în culori pastelate de pe chei formau un zid de apărare cu un aer simpatic. Un zid de apărare care arăta ca un veritabil zid de apărare, cu trei turnuri de pază solide, urca sus pe munte, în dreapta orașului. Pe promontoriul din stânga orașului, silueta bisericii dărăpănate San Pietro se profila fotogenic pe cerul albastru, parcă desprinsă dintr-o ilustrată. Ne-am făcut un selfie sărutându-ne, cu orașul și steguleț italian de la pupă, care flutura mândru, pe fundal. În față, am început să distingem din ce în ce mai bine dealurile verzi și pustii ale insulei nelocuite Palmaria. Portul maritim din La Spezia era ascuns în spatele promontoriului de la babord, care se numea Punta della Castagna. În depărtare, pe partea cealaltă a golfului, am zărit contururile orașelor istorice Lerici și Tellaro. Recenta achiziție a saltelelor gonflabile și a labelor de înot nu îmi putea strica bucuria de a fi aici. Clio avusese dreptate. Era aproape un paradis.

— Felicitări, i-a zis Clio căpitanului nostru. Cred că ai cea mai frumoasă slujbă din lume.

— De fapt, sunt IT-ist, a zis. Dar n-am de muncă. Pentru că nu se găsește de muncă. Altfel, aș fi plecat de mult din fundătura asta plictisitoare de provincie. Dar, pentru că nu reușesc să plec de aici, tata se așteaptă să-l ajut în lunile de vară cu hotelul, printre altele, făcând toată ziua drumuri dus-întors cu prostia asta de barcă. Deci de aia...

— Tocmai voiam să zic că e un paradis, am spus.

— În paradis nu se mișcă lucrurile, a zis el. Asta-i problema. Inovația nu este văzută ca o prioritate. Singurul lucru care se întâmplă este că sosesc oaspeți noi. Iar Caron măcar primea și el un obol pentru trecerea dincolo. Era mai bine plătit decât mine.

Hotelul Lorena moțăia pe marginea golfului său umbros. Din cauza căldurii, se descoperise parțial. Unde se scuturase de pătura verde-închis a iederii, oferea o priveliște nerușinată asupra zidurilor sale galben-ocru. Mă temeam să nu-l trezesc cu scârțâitul debarcaderului din lemn de sub picioarele noastre.

Era cel mai anost moment al zilei. Era ceasul toropitor de după prânz în care greierii râd de oameni. Veranda spațioasă a restaurantului era părăsită. Mese așternute așteptau seara. Bondarii bâzâiau în jurul florilor de bougainvillea. Pe hol erau fotografii ale oamenilor faimoși care vizitaseră hotelul, printre care doi foști președinți ai Italiei, care pozau cu proprietarul. În afara acestor amintiri zâmbitoare, nu se zărea țipenie de om. Luntrașul nostru prost plătit, pe care viața îl decepționase, ne-a lăsat bagajele pe pardoseala rece din marmură și s-a dus să-și cheme tatăl. Acesta a coborât scara târșâindu-și picioarele, purtând același șorț alb pe care îl purtase pentru președinți. Singura diferență față de omul din poze era că lipsea zâmbetul. S-a ocupat de formalități și ne-a dat cheia de la camera 1.

Aceasta s-a dovedit a fi o cameră sobră, dar aranjată cu gust, situată în partea din față, la primul etaj. Clio a deschis obloanele și ușile care dădeau spre balcon.

— Privește, Ilja, a zis ea încet.

Am venit lângă ea. M-a îmbrățișat. Marea se întindea la picioarele noastre. Pe fundalul munților albaștri de pe malul celălalt fusese pictată în culori pastelate priveliștea istorică a orașului Portovenere, poarta spre lumea locuită.

— Vom fi fericiți aici, a zis. Nu crezi?

— N-am fost niciodată atât de departe de toate cu o femeie, am spus. Asta e insula noastră sălbatică. Romantic, așa-i?

M-am bucurat atât de mult că e fericită, încât am devenit și eu. Ca și când cuvântul pe care îl rostise ar fi fost o vrajă, ne-am lăsat romantic să ne prăbușim pe spate în romanticul pat cu saltea elastică, ca să ne consumăm sentimentele noastre romantice într-o scenă aproape exagerat de pasională, care a răvășit grozav cearșafurile albe foșnitoare.

4

Pe lângă toate problemele grave pe care le prevăzusem, nu luasem în calcul cea mai mare dificultate cu care mă confruntam, și anume chestiunea aproape nerezolvabilă cum să fac să ajung în mare, cu labe de înot în picioare, de pe o plajă cu pietre care cobora abrupt. Mi-a dat bătăi de cap lipsa de experiență, recunosc de îndată. Clio nu avusese nicio problemă. Stătea deja în apă, cu labe de înot și tot, dându-mi sfaturi în timp ce se prăpădea de râs. Dar n-aveam încredere în ea și, în loc să fac ce-mi sugera, am încercat să aplic o tehnică de mers de-a-ndoaselea, bazată pe ideea, în sine deloc absurdă, că prin coborârea cu călcâiele în față aș evita să mă împiedic încontinuu de pietre cu înotătoarele lungi prinse la picioare. În practică, s-a dovedit însă că această strategie aducea cu sine o altă dificultate, care consta în faptul că era aproape imposibil să-mi păstrez echilibrul pe un plan înclinat ce cobora, care, de altminteri, era departe de a fi plan, cu

înotătoare la picioare care mă împiedicau să mă aplec în față pentru a compensa gravitația. Între timp, Clio ieșise cu ușurință din apă cu labele de înot și restul lucrurilor ca să-și ia telefonul și să-mi facă o sumedenie de poze. Cu trupul meu alb și greoi, mă simțeam precum albatrosul lui Baudelaire, care, bălăbănindu-se la bord cu răsuflarea tăiată, era batjocorit fără milă de marinari. Am și spus-o, dar asta n-a făcut-o decât să râdă și mai tare.

Când în sfârșit am ajuns în apă, a venit să mă consoleze atârnându-se ca o maimuțică de gâtul meu și încolăcindu-și picioarele în jurul mijlocului meu. Am primit sărutări sărate. După aceea, am început să înotăm ținându-ne de mână, ceea ce e mai greu decât pare, dar, exersând, ne-am perfecționat tehnica. Când am ieșit din apă să stăm la soare unul lângă altul, pe saltelele noastre gonflabile, a vrut să mă dea cu forța cu cremă. Nici nu știu de ce m-am opus la început. Trebuia să-mi dau seama că e în zadar. Și, în vreme ce mâinile ei mici și reci se îndeletniceau cu asta, nu se putea abține să facă iar și iar alte glume despre cantitatea de cremă de soare care era necesară ca să-mi acopere tot corpul.

După-amiaza s-a scurs astfel distrându-ne, în sensul că mai ales ea se distra pe seama mea și, până să prind de veste, soarele a asfințit în spatele satului Portovenere, pescărușii au luat plaja în stăpânire și prima mea după-amiază la malul mării a luat sfârșit fără ca eu să fi avut ocazia de a da cu adevărat o formă disprețului la care mă angajasem dinainte.

Am mers să ne schimbăm pentru cină. Clio s-a îmbrăcat într-o rochiță inegalabilă, scurtă și neagră, de la Chanel, cu poale ample deasupra genunchiului și un decolteu adânc, pe care a combinat-o cu niște pantofi negri cu toc înalt, decupați în față, de la Patrizia Pepe. Eu mi-am luat costumul negru de la Carlo Pignatelli cu cămașa roz făcută la comandă în Genova de croitoreasa mea din Via Canneto il Lungo, o cravată din mătase cu imprimeu roz cu floricele pe fundal negru de la Antica Cravatteria a Robertei Failla din Palermo, butoni aurii, un ac de cravată auriu și pantofii mei negri de la Melvin & Hamilton. Am cules o floare roz din bougainvillea de pe balcon, care se asorta perfect cu cravata mea, și i-am pus-o lui Clio în păr.

Când am coborât treptele, veranda restaurantului era aproape plină, nu doar cu oaspeți ai hotelului, ci, dimpotrivă, mai ales cu vizitatori ocazionali de pe țărm sau de pe unul din multele iahturi ancorate în golf. Fuseseră luați și aduși de luntrașul nostru deprimat. Cinau în haine de vacanță, dar și-au întrerupt conversațiile și s-au uitat la noi de parcă eram staruri de cinema. I-am salutat cu un zâmbet și ne-am lăsat conduși de chelner la masă. Ca oaspeți cu pensiune completă, ni s-a rezervat o masă cu vedere la mare pe tot parcursul sejurului. În jurul nostru lumea șușotea cu înflăcărare.

Pe când mâncam *antipasti misti di mare*, am vorbit cu poftă despre experiențele noastre recente la malul mării. La lumina slabă a felinarelor de care se loveau insectele, se vedea că soarele, care o făcuse atât de fericită în acea după-amiază, începuse să-i îmbujoreze vesel obrajii mici.

— Ilja, a zis, în timp ce ni se servea un antreu mai consistent din midii umplute, trebuie să-ți zic ceva la modul serios.

A deschis o scoică scobind-o cu cuțitul și a gustat umplutura cu atenție.

— Are șuncă, a zis, și după părerea mea mai are și un alt fel de carne. Și parmezan, desigur. E un fel de mâncare foarte îndrăzneț.

— Ai dreptate să aduci asta în discuție, am zis. Îndrăzneala culinară este o treabă serioasă, mai ales într-o țară tradițională precum Italia.

— Aș vrea să-ți mulțumesc, a zis.

— Drăguț din partea ta, am spus, dar nu e nevoie. Mă bucur să fiu aici. Nu e un sacrificiu. Serios. Poate că la început așa am lăsat impresia, recunosc, dar realitatea de basm a înăbușit în față nobilele mele strădanii. Așadar, cred că mai degrabă s-ar cuveni să-ți mulțumesc eu ție decât invers.

— Aș vrea să-ți mulțumesc că reziști alături de mine. Poate că dau impresia că nu realizez că sunt insuportabilă, dar vreau, dacă poți păstra un secret, să recunosc o dată, între noi doi fie vorba, că îmi dau prea bine seama că e o mare performanță să mă suporți. Mi-e rușine că am creat atâtea ocazii în care te-am putut admira pentru răbdarea ta și îmi pare sincer rău că am putut vedea mult prea des în practică faptul că mă pot baza pe stabilitatea, calmul și dragostea ta irațională.

— Calmul și în mod special stabilitatea nu sunt tocmai primele cuvinte care mi-au venit în minte ca să-mi descriu situația din după-masa asta, când eram pe plajă cu labe de înot în picioare. Dar ai dreptate că dragostea mea, văzând câtă plăcere îți face să râzi de mine, nu se poate numi tocmai rațională.

— Nici măcar o declarație de dragoste sinceră nu te face să-ți pierzi echilibrul. Este demn de laudă, dar permite-mi să adaug că poți sta liniștit și că nu e nevoie neapărat ca astă-seară, la masa asta așternută cu pânză albă, lângă valurile întunecate ale mării, să-ți dovedești la perfecție impasibilitatea. Ai demonstrat-o din plin în clipa în care a fost nevoie. Aș vrea să știi că lucrul ăsta nu a trecut neobservat, Ilja. Simt că mă protejezi. Mă protejezi chiar de propriile mele capricii, toane și răbufniri, ca un fel de airbag mare, moale și alb care se umflă între mine și volanul pe care-l țin în mâini, pregătindu-mă de impact. Înainte ca starea mea de spirit să se schimbe iar brusc, lucru pentru care, așa cum știi mai bine ca mine, cel mai neînsemnat motiv poate fi suficient, aș vrea să profit de acest rar moment de luciditate din partea mea ca să-ți spun că te iubesc.

M-a privit în timp ce rostea aceste ultime cuvinte. I-am strâns mâna, care pornise în căutarea unei midii.

— Dragă Clio, am spus, mulțumesc. Faptul că semăn cu un airbag este cel mai romantic lucru pe care l-am auzit vreodată. Asta și vreau să fiu pentru tine. Dar, spre regretul meu, trebuie să te corectez într-o privință. Impasibilitatea mea, pe care o elogiezi atât de elocvent, nu e decât fațadă. În realitate, de tine îmi pasă cel mai mult. Toate cuvintele, gesturile, privirile și gândurile tale nerostite mă ating ca niște arme de precizie necruțătoare. Dar tocmai de aceea sper că sunt în stare să te ajut și să te ocrotesc, pentru că, față de tine, sunt la polul opus al nepăsării, și tocmai de aceea știu foarte sigur că și eu te iubesc.

În acel moment, în farfuria lui Clio cu midii umplute a căzut un fluture de noapte. Ea a încercat cu grijă să-l salveze cu furculița de la o moarte sigură prin înec în sosul de roșii, dar a fost prea târziu. Murise deja. Probabil se izbise în zbor de lampa de deasupra mesei noastre și se prăpădise de la dogoarea luminii de care fusese atras.

— Hai spune, dragul meu poet, a zis Clio, ce metaforă e asta?

— E un lucru cert, am zis, că fluturele de noapte care eram înainte să te întâlnesc a fost atras în mod irezistibil de lumina ta și de dorința ca tu să-l salvezi, cu o mână blândă, de la o moarte prin înec în propria mea înfumurare roșiatică.

— Dar un lucru cert nu e o metaforă.

— Nu, din fericire.

— Deci nu ai folosi această întâmplare în cartea ta.

— Nu, am zis. Sunt deja destule lucruri lipsite de sens. Literatura nu trebuie să le adauge realității.

— Oricum n-ai voie să scrii despre această seară pe insula asta, a spus.

— De ce nu? Tocmai, ar fi o scenă în care te-aș prezenta favorabil și grozav, fără nicio rezervă.

— Totul e prea frumos, a zis. Deja ai stricat Genova cu romanul tău precedent. Dacă descrii sincer cum e aici, insula asta va fi inundată de turiști literari cât ai clipi. Vreau să vin aici cu tine în fiecare an și nu poți să te apuci de semnat autografe pe cărțile fanilor fanatici în timp ce ai labele de înot în picioare. Vreau să te protejez de asta.

— Mulțumesc că ai atâta încredere în influența cărților mele.

În timpul felului principal, care consta din lufar în stil liguric, cu cartofi, măsline și semințe de pin, am adus vorba despre munca ei la Galleria. Așa-zisa vacanță mare, care începuse atât de promițător, mi s-a părut un moment bun de evaluare a primelor luni petrecute la noua ei slujbă, de la o distanță mai mare decât ne permit de obicei grijile zilnice. A spus că se bucură, după care s-a corectat zicând că prin asta vrea să spună că ar trebui să se bucure. Îi plăcea să predea, cu toate că era nevoită să admită că o deranjează să piardă atâta timp cu asta, mai ales cu pregătirea orelor. Din păcate, nu toți studenții erau la fel de motivați la cursul ei. Ar fi preferat să facă ei înșiși, cât mai repede și cu cât mai puțin efort, câteva capodopere geniale, să expună la Bienala de la Veneția și să devină bogați și faimoși, decât să piardă vremea cu prezentarea generală făcută de ea istoriei artei predecesorilor lor. Era recunoscătoare că, într-un anumit fel, pe plan profesional se putea ocupa din nou de domeniul ei, de care aproape se dezobișnuise printre vechiturile casei de licitații, dar cursurile pe care lumea se aștepta ca ea să le predea erau, la urma urmei, destul de superficiale, deși îi părea rău că trebuie să spună asta. Ceea ce o frustra cel mai mult era că avea și mai puțin timp pentru cercetarea ei despre Caravaggio decât la fosta ei slujbă. Trebuia să înțeleg că prelungirea contractului ei după un an era departe de a fi un lucru sigur și că, de aceea, se simțea obligată să rezolve tot felul de treburi administrative pentru superiorii ei, care urmau să decidă în cele din urmă dacă îi

prelungesc sau nu contractul. Așa mergeau lucrurile în Italia. Am încuviințat din cap când a spus asta. Dar, cu treburile administrative, nu îți faci un CV și taman de asta avea nevoie ca să mențină vie speranța în minunea unei slujbe adevărate care s-ar potrivi calităților ei. Pe scurt, era oficial recunoscătoare pentru ocazia care i se oferise, dar tot era nevoie de un plan grozav.

Am sugerat că soluția, făcând un raționament pur și simplu pe baza spuselor ei, ar putea consta într-o sarcină organizatorică prin care să-și construiască un CV. N-a înțeles la ce mă refer. Mă refeream, de exemplu, la organizarea unui congres. Asta ar fi fost, dacă îi lipseau timpul și concentrarea pentru propria cercetare, o variantă de a-și spori vizibilitatea pentru viitorii angajatori. Mi-a respins cu nepăsare ideea. După părerea ei, nimeni n-avea chef de un congres științific despre Caravaggio. I-am răspuns că nu trebuie musai să fie vorba despre Caravaggio și că nu trebuie neapărat să țintească un public-țintă academic. Mereu spusese că ar fi preferat să lucreze pentru un muzeu mare decât la universitate. Poate ar fi fost o idee să organizeze un congres despre viitorul muzeelor în Italia. Era doar o propunere. A început să râdă în hohote. Când în sfârșit a terminat de râs, a spus că, de fapt, nu e deloc o idee proastă.

În timpul desertului, care era *panna cotta* cu fructe de pădure, am continuat să filozofăm veseli despre contactele pe care le avea în lumea muzeală și despre întrebarea pe cine ar fi putut ruga și ce anume, până s-a servit cafeaua și planul se umflase căpătând proporțiile uriașe ale unei întâlniri deja istorice a tuturor directorilor de la Uffizi, Brera și muzeele vaticane, care ar fi schimbat pentru totdeauna istoria culturii muzeale italiene.

Și atunci a zis:

— E o metaforă pentru mine. Eu sunt fluturele de noapte. Toată viața am avut sentimentul că zbor fără direcție sau țintă în bezna obsesiei mele profesionale pentru trecut, a frustrărilor prezentului și a mâniei față de viitorul care mi se refuză. Vreau un trai ușor și lumină în viață, dar niciodată n-am avut habar cum să fac. Dar tu pur și simplu îmi aprinzi lumina și mă înveselești cu planurile tale ridicole și cu pozitivismul tău nefondat. Îmi arăți cum să visez.

— În cazul în care, în mod neașteptat, vei sfârși exact ca nefericita insectă la care te referi, mă bucur pentru tine că îți place sosul de roșii.

— Exact asta vreau să spun, a zis.

A râs mai frumos ca noaptea. S-a ridicat, m-a luat de mână și a zis:

— Dansăm?

— Ca doi fluturi de noapte, am spus eu.

M-am ridicat și am dansat împreună. Dansam ușor și gingaș cât mai aproape unul de altul. Nu era muzică, dar fredonam propriul nostru vals, care nu semăna cu nimic, și dansam dansul nostru, care cu atât mai mult nu semăna cu nimic, printre mesele albe de la malul mării întunecate, pe insula noastră nelocuită. Singurii clienți care mai rămăseseră erau turiștii de la masa din mijloc. Ne priveau râzând. Una dintre femei a început să ne filmeze cu telefonul.

— *You're such a lovely couple*, a zis în engleză. *So Italian*.

Am făcut o plecăciune adâncă și am urcat scara ținându-ne de mână către

patul alb răvășit din camera 1.

5

A doua zi dimineață, pe când luam micul-dejun la masa noastră rezervată, pe malul mării, am văzut cum primul feribot public al satului Portovenere acosta ca să scuipe pe insula noastră nelocuită oameni care veneau la plajă. Înaintau într-un șir lung de la chei, pe podețele din lemn, trecând prin fața verandei hotelului nostru către plajă. Printre ei, erau străini albi ca brânza și mai ales o sumedenie de copii italieni cu bunicii lor.

De nesfârșita vacanță școlară italiană, care se întinde pe parcursul unui sfert de an, nu au parte și părinții aflați la capătul puterilor, care nu mai au viață în afara celei pe care trebuie să o trăiască spre a menține iluzia unei vieți. Cu certitudinea unui lucru inevitabil, pasează problema odraslelor lor libere ca pasărea cerului către bunici, care, de altfel, că tot am adus vorba despre asta, ar putea să se revanșeze din când în când și ei pentru toate sacrificiile la care au recurs ca să-și crească propriii copii, ce-i drept e drept. În ultima săptămână, li se va alătura și mama, aflată în pragul unei crize de nervi, într-un bikini mult prea înflorat pentru starea ei de spirit, ca să se refugieze sub o umbrelă de plajă în spatele ochelarilor ei de soare și al unui teanc de reviste de scandal, să răbufnească grozav în spectaculoase și nedrepte accese de furie la cel mai mic semn de veselie din partea copiilor, care o deranjează din binemeritatul ei *quality time* cu sine însăși, și să regrete imediat, izbucnind într-un plâns isteric. Faptul că soțul ei, autoproclamat tată al copiilor lor, urmează să vină și el la câteva zile după ultima sa ședință la Milano, ca să îndrepte într-un weekend cursul educației ale cărei frâie, după părerea lui, ea le scăpase din mâini în timpul absenței lui din restul anului, nu face decât să înrăutățească situația.

Străinii, cu albeața lor de amatori, nu aveau din start nicio șansă în fața familiilor italiene bronzate și șmechere, am văzut drama asta desfășurându-se în fața ochilor noștri. Pe când nordicii naivi, înarmați doar cu un rucsac, priveau admirativ în jur, se bucurau de peisaj și se plimbau agale în direcția plajei, erau depășiți din toate părțile de copii care alergau și de bunici morocănoși cu artilerie grea, saltele gonflabile, umbrele de plajă și genți frigorifice, concentrați în totalitate asupra scopului lor de a fi primii care să ocupe cele mai bune locuri de pe plajă.

De când grecii cu panașul fluturând în bătaia vântului au debarcat cu o mie de corăbii pe coasta din fața orașului cu ziduri zdravene al troienilor îmblânzitori de cai, ca să poarte război zece ani pentru cea mai frumoasă femeie din lume, plajele au fost scena multor bătălii sângeroase, dar hotărârea și perseverența de a-și urmări obiectivul cu care oamenii veniți la plajă își cucereau baza zilnică de operațiuni pentru sacra recreere ar trebui să fie examinate la toate academiile militare ca un studiu de caz care arată că devotamentul și voința invadatorilor nu trebuie neapărat să depindă de convingerea că liniștea, pacea și fericirea pândesc

după colț de îndată ce ținuturile care trebuiau cucerite au fost în cele din urmă cucerite. Căci perspectiva pe care cucerirea o oferea consta în certitudinea că ziua urma să fie plină de multe noi bătălii ale odraslelor neascultătoare împotriva supraveghetorilor lor, extenuați fără drept de replică, ale vârstnicilor împotriva soarelui, care se încăpățâna să nu apună, și ale tuturor împotriva zăpușelii și a zădărniciei lunii august, care tot ținea până ți se ura de ea. În privința asta, această invazie semăna cu debarcarea trupelor aliate în Normandia în Ziua Z, când cucerirea plajelor nu lăsa să se întrevadă nimic altceva decât sângele, sudoarea și lacrimile pe care Churchill le promisese soldaților săi.

Dar invazia din vara anului 1944 măcar fusese impulsionată de o idee, precum eliberarea Europei, ca să dau doar un exemplu, și restabilirea democrației pe continentul copleșit sub povara dictaturii monstrului fascist. Aici, pe aceste plaje, vedeam la ce a dus asta: la șlapi și cremă de soare și la o disperare apăsătoare, care a luat forma distracției gonflabile. Idealul democratic de progres social al libertății, egalității și vacanței a dus la exhibiționismul obez și ars de soare al unei bunăstări fără valori și fără valoare, cu un exces de timp liber și o carență de fantezie. Singura idee care justifica invazia acestor plaje era lipsa unei idei mai bune. Recreerea devenise o cutumă, pentru care oamenii erau gata să le taie beregata celorlalți, și faptul banal și întâmplător că, de fapt, nimeni nu se simțea bine nu trebuia să fie un motiv ca să nu revendici în gura mare acest drept.

În războiul pentru aceste plaje nu a fost cucerită nici cea mai frumoasă femeie din lume, căci, cât vedeai cu ochii, nu zăreai decât colăcei de grăsime în exces care tremurau, revărsați peste elasticul pantalonilor, precum și alte dovezi de prisos ale existenței gravitației, care începuse deja să tragă înspre mormânt părți ale corpului odinioară semețe. Aici se tocau pensiile și alocațiile copiilor. Fetele frumoase încă dormeau. Își reveneau altundeva din mahmureala petrecerilor techno și de abia diseară aveau să-și ridice ochii care străluceau periculos, pe plaje mai cool de lângă orașe mai zgomotoase. Urmau să-și facă apariția aici de abia peste vreo zece ani, ca o versiune rotofeie a lor, cu o privire dezumflată, atribute gonflabile și plozi smiorcăiți, ceea ce va fi o răzbunare pentru cucerirea lor de azi-noapte.

Clio mi-a citit gândurile și a zâmbit.

— Da, Ilja, a zis, ai dreptate. Poate a sosit vremea să te inițiez într-una din cele mai mari taine ale vieții de plajă. E exact ca viața adevărată. Doar că totul este mult mai vizibil.

Am coborât către plaja privată a hotelului, unde puteam păstra iluzia că suntem vizibili doar unul pentru celălalt. Câteva zile ne-am legănat pe valurile ritmului obligatoriu al celor trei mese pe zi asigurate de pensiunea completă. Am început să mă bronzez și să mă descurc cu labele de înot și atunci Clio a spus deodată într-o dimineață:

— Parcă azi n-aș avea chef să mergem la plajă. Facem o excursie?

— Putem merge la Portovenere, am zis eu.

— Și eu m-am gândit la asta.

— Hai să căutăm acolo ultimul tablou al lui Caravaggio.

Asta a făcut-o să izbucnească în hohote de râs.

— Și atunci, ipoteza noastră ar fi, a zis, că pânza cu Maria Magdalena, care fusese confiscată de cavalerii maltezi, a fost adusă la Portovenere. Însă în cazul ăsta se pune problema că n-avem surse care să ateste implicarea Ordinului Maltez în acest teritoriu. Ca să ne justificăm căutarea, ar trebui, așadar, să născocim mai întâi niște dovezi mai mult sau mai puțin plauzibile ale prezenței cavalerilor în Portovenere, plus o explicație trăsnită pentru faptul că nu au lăsat nicio urmă în anale.

— Putem s-o facem, am zis. Ca scriitor, am trecut prin încercări mai grele.

— Altă soluție ar fi, a spus ea, să prezentăm tăcerea covârșitoare a surselor ca punctul forte al ipotezei noastre.

— Clasic, am zis.

— În cazul ăsta, raționamentul nostru ar fi: cavalerii maltezi au adus tabloul lui Caravaggio la Portovenere tocmai pentru că nu dețineau acolo nicio fortăreață sau bastion. Te-ai prins? Ar fi fost o mișcare foarte deșteaptă din partea maltezilor ălora, pentru că nimeni nu s-ar fi așteptat la asta.

— Improbabilitatea ipotezei este prezentată drept cea mai importantă dovadă a validității ei. Pe argumentația ăsta se bazează demonstrația tuturor teoriilor conspirației.

— Exact, a zis ea. Oamenii sunt nespus de dornici să pice în plasă fiindcă preferă să se simtă mai isteți decât să accepte faptele. Pe lângă asta, improbabilitatea ipotezei oferă o explicație incontestabilă pentru faptul că nimeni nu s-a mai gândit la ea până acum. Deci așa totul se potrivește. *Quod erat demonstrandum*. În cazul de față, improbabilitatea teoriei noastre explică de ce tabloul cu Maria Magdalena nu a fost găsit niciodată timp de atâtea secole. Va face deliciul cititorilor tăi, Ilja.

— Dintr-odată, îmi vine în minte o altă variantă, am zis. Cum ziceai că îl cheamă?

— Pe cine?

— Pe ăla.

— Te referi la Scipione Borghese. Era nepotul papei și căpetenia curiei romane, pentru care făcuse Caravaggio cele trei tablouri ca să fie grațiat de condamnarea la moarte.

— Da, știu, am zis. Dar mă refeream la celălalt. Cel care i-a scris scrisoarea lui Scipione Borghese ca să-l informeze despre moartea lui Caravaggio.

— Era Deodato Gentile, nunțiul papal la Napoli.

— Da, el era cel care se ocupase în primă instanță de ultimele trei tablouri, nu?

— Într-adevăr. Potrivit versiunii lui a poveștii, tablourile fuseseră aduse la bordul unei feluci, de la Porto Ercole, unde Caravaggio s-ar fi prăpădit de febră, înapoi la Napoli. El s-a îngrijit ca una din cele trei pânze, înfățișându-l pe Ioan în

poziție verticală, să-i fie livrată până la urmă lui Scipione Borghese în Roma. Ioan cel pictat în plan orizontal a fost confiscat de viceregele din Napoli și se află acum, după multe peregrinări, la München.

— Iar cavalerilor maltezi le-a dat autoportretul lui ca Maria Magdalena, am zis.

— Deoarece ei îl omorâseră pe Caravaggio și își cereau partea lor din pradă.

— Ultima parte era ipoteza noastră, am spus.

— Așa e.

— Dacă stăm și ne gândim, nu este extrem de improbabil ca un om influent ca Deodato Gentile să nu-și fi aranjat niciun fel de compensație pentru el?

— Vrei să spui că a păstrat-o pe Maria Magdalena pentru sine, a zis Clio.

— Dă-ți seama. Potrivit reconstrucției noastre, el l-a trădat pe Caravaggio cavalerilor maltezi. Răsplata lor consta în faptul că puteau să-și restabilească ideea lor de justiție, să-l execute pe Caravaggio și să curețe reputația Ordinului Maltez. Putea fi destul ca să-i împace. Și, din punctul lor de vedere, nu ar fi fost nedrept să-i acorde o parte din pradă lui Deodato Gentile în semn de mulțumire pentru ajutorul său.

— Atunci scopul corespondenței lui Deodato Gentile cu Scipione Borghese ar fi să ascundă faptul că el își însușise unul din cele trei tablouri care îi fuseseră destinate lui Borghese, cu sau fără știința Ordinului Maltez. Nu e exclus. Ar explica de ce Deodato Gentile se chinuie atât în scrisorile sale să întocmească o versiune alternativă a întâmplărilor.

— Ca să ne justificăm căutarea, am zis, nu trebuie pe urmă decât să presupunem că Deodato Gentile a ascuns prețiosul tablou în Portovenere.

— E un scenariu bun, a zis Clio. Dacă lucrurile s-au petrecut așa cum spui și dacă Deodato Gentile și-a însușit tabloul, e logic să vrea să îl scoată din Napoli. Caravaggio se bucura de o faimă prea mare acolo. Tabloul ar fi putut fi recunoscut, după care puteau urma niște întrebări incomode. Unde să-l ducă? Era originar din Genova. Acolo fusese părintele prior al mănăstirii Santa Maria di Castello. În Genova avea familie și cunoscuți. Dar poate că nici Genova nu era sigură în viziunea lui. Și acolo lucrase Caravaggio pentru scurt timp. Și acolo era un risc prea mare de a fi recunoscut și de i se pune întrebări incomode. Alegerea unui alt oraș de pe teritoriul genovez, precum Portovenere, putea fi destul de logică. Dar ți-ar plăcea să avem un indiciu anume pentru asta. Prin urmare, ce ne rămâne de făcut este să stabilim legătura dintre persoana Deodato Gentile și orașul Portovenere. Dar vom reuși noi.

A început să caute pe telefon pe Google și să-și consulte o parte a arhivei pe care o salvase în iCloud.

— Uite, a zis. Aici deja avem ceva. Deodato Gentile era un om al clerului și mă uit acum peste posibilele sale contacte bisericești. În vremea de care vorbim, Portovenere cădea sub jurisdicția episcopului de Luni-Sarzana. Între 1590 și 1632, acesta a fost Giovanni Battista Salvago. La fel ca Gentile, se trăgea dintr-o familie nobilă din Genova. Tatăl său era Ambrogio, fiul lui Francesco Salvago,

mama lui era Maria Lomellini di Agostino. Sunt nume răsunătoare. Acestea sunt cercurile în care crescuse Deodato Gentile. Sigur se cunoșteau.

A căutat mai departe.

— Văd aici că familia Salvago era și foarte apropiată de familia Doria. Sora lui Giovanni Stefano Doria s-a măritat cu un Salvago. Nu pot găsi imediat aici cu cine anume, dar căsătoria are loc în perioada asta. Giovanni Stefano Doria a trăit între 1578 și 1643. Deci se potrivește. Uite, încă unul. Livia Doria, fiica lui Niccolò Doria și a Aureliei Grimaldi, s-a măritat cu Enrico Salvago, care în 1604 a devenit senator al Republicii Genova. Ea era verișoară cu Marcantonio Doria, delegatul Republicii Genova la Napoli. Și de ce este importantă legătura familiei Salvago cu familia Doria? O să-ți spun. Pentru că și familia Gentile avea relații strânse cu neamul Doria. Oare cum stăteau lucrurile? Așteaptă.

Am așteptat.

— Uite, a zis. Am găsit. Înainte ca familia lui Deodato să pătrundă în nobilul *albergo* Gentile, se numeau Pignolo. De la căsătoria lui Gasparo Pignolo cu Teresa Doria di Lazzaro, la începutul secolului al cincisprezecelea, familia Pignolo, numită mai târziu Gentile, a întreținut legături strânse cu familia Doria mai bine de două secole. Giovanni Francesco Doria, fiul lui Marcantonio al doilea, s-a însurat cu Eliana Gentile Pignolo, fiica lui Agostino Gentile Pignolo și nepoata lui Giovanni Battista Gentile Pignolo, cel de-al șaptezeci și unulea doge. *Ergo* prin urmare. Portovenere se afla sub conducerea unui episcop care fără îndoială l-a cunoscut pe Deodato Gentile, dintr-o familie prietenă cu familia sa și care, la fel ca propria lui familie, avea legături strânse cu familia Doria.

— Cum de-ai găsit așa de repede toate astea? am întrebat. Ai știut unde trebuie să cauți?

Nu mi-a răspuns la întrebare.

— Dar nu, a zis. Chiar sunt atât de proastă sau doar așa par? Bineînțeles că totul e mult mai simplu. Contactele cu episcopul pot să ajute, în orice caz, nu încurcă, dar până la urmă nici măcar nu avem nevoie de ele. Ce am spus până acum? Marcantonio Doria era delegat din partea Republicii Genova pe lângă Regatul Napoli în aceeași perioadă în care Deodato Gentile, ca nobil genovez, avea funcția de nunțiu papal pe lângă Regatul Napoli. Firește că cei doi se cunoșteau. Doi demnitari din Genova, provenind din familii aristocrate prietene, care erau nevoiți să supraviețuiască în mijlocul haosului napolitan. Probabil că se împrieteniseră. Și imaginează-ți că Deodato Gentile i-ar fi cerut sfatul prietenului său Marcantonio Doria unde ar putea ascunde un tablou de preț, ce i-ar fi sugerat atunci Marcantonio? Ei bine? O să-ți spun. Vezi Portovenere acolo, pe malul celălalt? Vezi fortul ăla pe dealul care se înalță deasupra orașului? Știi cum se numește fortul? Castello Doria. Familia Doria l-a construit. Când Deodato Gentile se afla la ananghie cu tabloul lui, fortul abia fusese terminat. Nici nu te puteai gândi la un loc mai sigur. La marginea teritoriului genovez, departe de ochii curioși ai experților în artă, lângă un orășel locuit de pescari, într-un fort inexpugnabil care fusese construit și securizat după cele mai moderne tehnici cu puțin timp înainte. Ce spui de asta?

I-am zis că sunt impresionat, dar nu mă asculta, căci și-a mai amintit ceva, mult mai important.

— Și de ce Deodato Gentile i-ar fi cerut sfatul lui Marcantonio Doria tocmai în cazul unei chestiuni care avea de-a face cu un tablou al lui Caravaggio, lăsând la o parte prietenia lor? Pentru că Marcantonio era un iubitor de artă. Era un mare colecționar. L-a cunoscut personal pe Caravaggio. Acesta a pictat tabloul care o înfățișează pe Sfânta Ursula la comanda lui. Cred că, recent, s-a găsit în arhive o scrisoare despre asta. Trebuie să o am pe aici pe undeva.

Degetele ei zburau pe ecranul iPhone-ului de parcă trebuia să urmărească zombi din trecut într-un joc superrapid cu împușcături. Asta o făcuse să se îmbujoreze. Nimic nu mă făcea să mă îndrăgostesc mai tare de ea decât înflăcărarea pe care o arăta în jocul pe care împreună îl inventaserăm.

— Am găsit. OK, devine palpitant. O să-ți zic ce scrisoare e. E vorba de o scrisoare a lui Lanfranco Massa către Marcantonio Doria din 11 mai 1610, găsită în arhiva națională din Napoli, în arhiva Doria d'Angri, partea a doua, *fascicolo* 290, numerele 9 și 10 din foile separate. Notezi corect datele? Nu vreau să creadă cititorii tăi că noi aici pur și simplu născocim lucruri. Tot ce spunem e adevărat. Pot să cerceteze singuri. Ăsta e pasajul cu pricina. Citez. „Aveam de gând", așa îi scrie Lanfranco Massa lui Marcantonio Doria, „să fac să vă parvină tabloul Sfintei Ursula săptămâna aceasta. Ca să fiu sigur că s-a uscat vopseaua înainte de a expedia tabloul, l-am lăsat ieri la soare, dar asta a făcut să se deterioreze întrucâtva vopseaua. Înainte de a vi-l trimite, vreau să mă întorc la Caravaggio ca să-i cer părerea cu privire la stricăciunea ivită. *Signor* Damiano l-a văzut și a fost foarte impresionat de tablou, la fel ca toți ceilalți cărora l-am arătat." Și către sfârșitul scrisorii, unde din păcate hârtia e degradată, Massa vorbește despre un alt tablou al lui Car... pentru care trebuia să pregătească un transport. Adaugă că acest Car este un prieten al lui Marcantonio. Teoretic, aceasta ar putea fi o trimitere la pictorul Battistello Caracciolo, care și el lucra în Napoli în acea perioadă. Dar, având în vedere contextul, e mai probabil ca Massa să se refere la un alt tablou al lui Caravaggio. Ăsta-i tabloul nostru, Ilja.

— Deci Caravaggio era atunci încă în viață.

— Nu pentru mult timp. Scrisoarea în care Deodato Gentile îi scrie lui Scipione Borghese că a murit Caravaggio e datată 29 iulie 1610. Asta înseamnă două luni mai târziu. Un complot necesită pregătiri. Trebuiau să fie trimise scrisori la Roma și Malta. Poșta avea nevoie de timp în acele vremuri. Ucigașii trebuiau să se deplaseze la Napoli. Oamenii trebuiau să aștepte momentul potrivit. Se pare că Deodato Gentile avea totul pregătit în mai 1610. Luase deja legătura cu Marcantonio Doria ca să aranjeze transportul pânzei pe care avea să o ceară pentru sine la Portovenere, prin agentul său Lanfranco Massa. Scrisoarea dovedește acest lucru. Și deoarece, după Sfânta Ursula, nu a mai fost niciun alt tablou al lui Caravaggio care să intre în calcul pentru a fi transportat la nord. Trebuie să fie Maria Magdalena. Nu se poate altfel.

— Marcantonio Doria era un colecționar? am întrebat.

— Unul din cei mai mari. Un adevărat colecționar. Practic, și-a transformat palatul într-o academie și un atelier pentru numeroșii artiști pe care îi cunoștea personal.

— Și Deodato Gentile?

— Nu, el nu. Nu era pasionat de artă. Fusese inchizitor, un om care găsește soluții la probleme.

— Deci făcea asta pentru bani, am zis, în vreme ce Marcantonio Doria probabil că și-ar fi dorit foarte mult tabloul lui Caravaggio pentru sine.

— O, da, ar fi făcut moarte de om pentru el.

— Ținând cont de faptul că nu mai era necesar, poate că pur și simplu a plătit pentru el.

— Ai dreptate, Ilja. Așa se potrivește și mai bine povestea. Deci, când Caravaggio, probabil prin mijlocirea protectoarei sale Colonna, l-a abordat pe Deodato Gentile cu rugămintea de a lua legătura cu Scipione Borghese pentru a-i propune ca, în schimbul a trei tablouri, să-i obțină grațierea din partea papei, Gentile a văzut în asta șansa vieții lui. În calitate de înalt prelat care avea legături cu inchiziția, știa că Ordinul Maltez dorea să-i curme viața lui Caravaggio. Dacă l-ar fi predat cavalerilor maltezi, ar fi împușcat trei iepuri dintr-un foc. În primul rând, s-ar fi putut aștepta la o compensație bănească generoasă din partea Maltei. În plus, pentru cariera unei fețe bisericești, nu strica niciodată să facă un serviciu influentului Ordin Maltez. În al doilea rând, avea să se descotorosească de un curvar, bețivan și răufăcător agresiv, care înfățișa sfinții Bisericii cu un realism ireverențios și pentru care fusese pronunțată chiar o sentință de condamnare la moarte. Un sacrificiu mărunt, dacă-l puteai numi sacrificiu. În al treilea rând, operațiunea i-ar fi furnizat trei tablouri prețioase pe care să le vândă ca să facă rost de bani. Dar pentru asta trebuia să intre în joc. Trebuia chiar să ia legătura cu Scipione Borghese și chiar să-l convingă să accepte darul ca să poată fi sigur că cele trei pânze urmează cu adevărat să fie realizate. Asta însemna, însă, că trebuia să renunțe la unul dintre tablouri în favoarea lui Borghese. Spera ca asta să fie destul ca să-l mulțumească și să-i cumpere tăcerea. În cele din urmă, nu avea să i se mai ceară niciun contraserviciu. Grațierea nu ar mai fi fost necesară după execuție. De fapt, primea pânza complet gratis. În cazul în care ar fi fost nevoie să liniștească puterea laică locală din Napoli și să o oprească să ancheteze cu prea mult zel moartea pictorului – și era nevoie –, putea dărui al doilea tablou viceregelui. În acest caz, îi mai rămânea un singur tablou pe care să-l vândă, dar, pentru asta, găsise în concitadinul și prietenul său Marcantonio Doria cel mai bun cumpărător posibil. Probabil alegerea Mariei Magdalena se baza pe o preferință personală a lui Marcantonio Doria. Poate că acesta văzuse pânza în mai 1610 în atelierul lui Caravaggio, încă neterminată. Maria Magdalena s-ar fi potrivit bine lângă Sfânta Ursula, pe care o achiziționase cu puțin timp înainte. Și era panoul central al tripticului, pânza cea mai bună și mai spectaculoasă. Un cunoscător ca el vedea asta numaidecât. L-a însărcinat pe agentul său Lanfranco Massa să facă deja pregătirile necesare pentru transport. Caravaggio și-a finalizat tripticul și, când a fost gata, două luni mai târziu, să plece la Roma, planul lui

Gentile a intrat în funcțiune și pictorul a fost trădat și ucis. Scrisorile lui Gentile către Scipione, care au fost găsite în arhivele secrete ale Vaticanului, au reprezentat acoperirea. Marcantonio Doria trebuie să fi auzit vestea morții lui Caravaggio și probabil de abia atunci și-a dat seama că Gentile a jucat murdar. Chiar dacă ar fi vrut, nu putea lua nicio măsură împotriva lui Gentile, căci, din punct de vedere juridic, acesta dusese la îndeplinire o condamnare la moarte încă în vigoare. Desigur că nu voia să renunțe la tabloul său, dar își dădea seama că poate nu e o idee bună să îl afișeze la vedere în palatul său. Trebuia să-l ascundă, în orice caz pentru o vreme. Cel mai bun loc la care se putea gândi era castelul său proaspăt terminat din Portovenere.

— Ce ziceai despre Maria Magdalena care a fost recent descoperită într-o colecție privată olandeză? am întrebat.

— E Maria Magdalena în extaz care a fost identificată de colega mea Mina Gregori, în mod eronat, drept tabloul despre care vorbim. De ce întrebi?

— Nu avea un bilet din secolul șaptesprezece pe spate?

— Ba da, plus un sigiliu din ceară al vămii din Roma. Tot din secolul șaptesprezece. Trebuie să fie un fals, am vorbit despre asta. *Too much proof to be convincing*.

— N-ar putea fi un fals din secolul șaptesprezece? am întrebat. N-ar putea fi un fals comandat de Marcantonio Doria?

— Ești genial, Ilja. E un scenariu formidabil. Ca să-și scape de blam tabloul său dosit și pângărit și să-l facă acceptabil în ochii lumii, a pus în circulație în mod intenționat o altă versiune a ultimului tablou al lui Caravaggio. Ca să distragă atenția. Asta ar explica de ce falsul e atât de bun încât până și o specialistă ca Mina Grigori a căzut în cursă. Biletelul de pe spate și sigiliul lasă o impresie atât de autentică de secol șaptesprezece pentru că sunt chiar din acea epocă.

— Ideea ar fi fost să-și ducă frumosul tablou de la ascunzătoarea din Portovenere la palatul său din Genova de îndată ce falsul era acceptat ca adevăratul tablou. Dar asta nu s-a întâmplat niciodată.

— Marcantonio Doria a murit destul de brusc, la puțin timp după anul 1630, a zis Clio. Se pare că nu a mai reușit să-și ducă planul la îndeplinire.

— La momentul morții sale, tabloul se afla încă în Portovenere. Dar nimeni nu știa asta.

— Avem un scenariu! a strigat ea triumfătoare. Ultimul tablou al lui Caravaggio, autoportretul său ca Maria Magdalena, este ascuns în Castello Doria, acolo, pe malul celălalt, în Portovenere. Dacă stăm să ne gândim, e de fapt 100% sigur. Mai trebuie doar să-l găsim. Știi, Ilja, că aproape că am început să cred și eu în asta?

L-am rezervat pe luntrașul nostru deprimat pentru drumul de întoarcere și ne-am dus să ne schimbăm în haine de oraș. Când am fost gata, el uitase deja de întâlnirea stabilită. A trebuit să-l pescuim din bar, după care s-a apucat cu o vădită lehamite să-și facă meseria cât de cât.

— A devenit jocul meu preferat, am zis, în vreme ce barca cu motor străbătea golful din La Spezia către lumea populată de atât de mult trecut.

— Ce anume a devenit jocul tău preferat? a întrebat Clio.

— Căutarea ultimului Caravaggio. Mulțumesc că m-ai învățat să-l joc.

M-a sărutat.

— Eu îți mulțumesc. Îl joci foarte bine.

— Ca scriitor, am învățat că poveștile sunt importante. Și de la tine am învățat că o relație de dragoste nu înseamnă altceva decât să plăsmuiești o poveste împreună.

— O relație de dragoste. Te referi la noi? Ce drăguț!

— Da, e într-adevăr un cuvânt destul de banal pentru ceva atât de exploziv, am zis. De ce se întâmplă asta, de fapt, de ce oamenii cred că poveștile sunt importante? De ce toți sunt mereu în căutarea unui scenariu? De ce odată, într-un trecut îndepărtat, într-o pădure sacră, într-o țară de peste mări și țări, a fost doborât primul copac ca să dea primele scânduri pentru prima corabie? E nevoie de o poveste ca să iei calea valurilor. Uită-te la noi. Datorită poveștii suntem aici, la bordul unui taxi acvatic, pe drum înspre Sfântul Graal, spre aventură și necunoscut. Oamenii cred că poveștile le fac viața mai frumoasă. Și e adevărat, dar nu asta e ideea. Viața n-are niciun rost fără povești. Rostul e format din rostiri. Cuvintele care spun povestea stabilesc o legătură liniștitoare de cauză și efect între faptele și întâmplările aleatorii. Oamenii tânjesc după scenarii pentru că un scenariu reduce insuportabilul și incontrolabilul haos de sub soare la proporții omenești și la un șir de inițiative și consecințe pe care omul îl poate cuprinde cu mintea. Un scenariu îți dă o idee de control, obârșie și destinație, origine și direcție.

— Ai scris vreodată vreo carte fără intrigă?

— Nu intenționat.

— Mă întreb cum ar arăta, a zis. Probabil ca viața însăși.

— Ca o vacanță, am zis. Singurul lucru care ar face-o suportabilă ar fi să realizezi că, la un moment dat, trebuie să se încheie.

— Nu vreau deloc ca vacanța noastră să se termine.

— Nu vorbeam despre noi. Noi sărbătorim că suntem în vacanță cu un scenariu.

— Și dacă ai scrie despre noi, a întrebat, ce poveste ai crea pe seama noastră, ca să ne dai un sens?

— În orice caz, aș povesti despre jocul nostru, am zis. Cine înțelege jocul nostru, înțelege viața.

— Ce am înțeles eu personal din viață, a zis căpitanul nostru, care în mod evident ne urmărise conversația, e că trebuie să ai un loc de muncă mai întâi, ca să poți pleca în vacanță. Poate că sună ciudat, dar ia spuneți că nu-i așa. Nu poți

să-ți iei liber de la serviciu dacă nu ai un serviciu. Sau, în orice caz, nu ar avea sens.

Clio a zâmbit.

— Depinde de ce poveste născocești, a spus. Abia am învățat asta.

— Atunci nu trebuie să născocesc nicio poveste, a zis, căci povestea e clară, anume că nu există nicio poveste. Avem doar un basm vechi și răsuflat, care începe cu „a fost odată ca niciodată", și pe care nu-l putem depăși. Pentru că nu avem povești noi de spus, încercăm până la exasperare să ne vindem basmul ăla vechi pe post de viitor. Voi, de pildă. Voi doriți să ajungeți la Portovenere, deci vă duc la Portovenere. Dar pot să vă întreb ceva? Mergeți la Portovenere datorită mediului de afaceri dinamic, abundenței de start-upuri fascinante, evoluțiilor extrem de interesante din industria creativă, cu care abia reușim să ținem pasul, datorită fabricilor, firmelor și birourilor, sau traversați pe celălalt mal datorită lipsei pitorești a tuturor acestor lucruri, datorită zidurilor și crenelurilor măcinate de vreme și iluziei unei călătorii în timp către un trecut intim și drăguț?

— Ai dreptate, am zis.

— E mult mai rău decât crezi, a zis Clio. Mergem la Portovenere ca să scoatem la lumină adevărul cu privire la o crimă comisă în 1610.

Căpitanul nostru a fluierat printre dinți.

— Și de ce vă interesează asta, dacă pot să întreb? Ce are de-a face cu prezentul?

— E jocul nostru, am spus eu.

— Hai să formulăm așa, a zis Clio, în prezent vedem puține lucruri suficient de interesante ca să ne abată atenția de la trecut.

8

La prima vedere, orășelul Portovenere părea, așa cum ne lăsase impresia cu câteva zile înainte, când s-a dovedit că puteam alege dintr-o ofertă bogată de saltele gonflabile și labe de înot, un mic muzeu în aer liber dedicat în întregime turismului, care trebuie să fi fost pe vremuri de o frumusețe care-ți tăia răsuflarea. Cheiul care trecea prin fața palatelor înguste, înalte, în culori pastelate și strada principală, il Carrugio (numită după Giovanni Capellini, un paleontolog foarte renumit într-un trecut îndepărtat, care ducea de la piațetă și vechiul port al orașului, pe un nivel mai ridicat, trecând prin spatele palatelor, către ruina fotogenică a bisericii San Pietro, situată pe capul stâncos din punctul cel mai sudic al uscatului), fuseseră reamenajate așa cum se cuvenea într-un eldorado de bărulețe cu aer autentic, restaurante cu măsuțe așternute cu fețe de masă în carouri roșii și albe și buticuri mici și amărâte prin care puteai să cotrobăi după bunul plac și care ofereau spre vânzare aceleași produse tipic locale pe care le găseai peste tot în Italia. Pe zidul bisericii San Pietro, care rămăsese brav în picioare, cu trei ferestre semicirculare în stil romanic, aparent nu era necesar să se pună o plăcuță pentru a marca locul ca un Selfie Point, deoarece priveliștea pe

care o oferea asupra mării azurii din depărtare, unde, dacă aveai răbdare, avea să se strecoare singură în cadru și o bărcuță cu pânze albe, era destul de convingătoare ca să propulseze acest loc în topul partajărilor pe rețelele sociale și fără sprijinul activ al marketingului urban.

Dar cele două străzi reprezentau doar partea din față a orașului, care era lipit de munte și prevăzut din vremuri vechi cu un mecanism de apărare extrem de eficient împotriva turiștilor, și anume scările. Deja la primul nivel deasupra străzii principale înălțate, am traversat alei și grădini care fuseseră fotografiate doar de cei mai înverșunați turiști. Bărulețe ca să-ți revii după urcuș nu mai erau. După ce am urcat scările către piațeta situată și mai sus, în fața bisericii de secol al doisprezecelea San Lorenzo, nu am mai văzut țipenie de om, în afara unei băbuțe foarte de-a locului și a unei singure familii de turiști americani care, înjurând stacojii de furie, furnizau o explicație pentru faptul că aici nu se mai zărea picior de turist. Târâind după ei patru geamantane grele, se împleticeau în urma fetei de la Airbnb-ul pe care îl rezervaseră pe internet datorită situării centrale în orașul vechi lăudate on-line. Calculând drumul înapoi spre chei, am reconstituit că urcaseră cel puțin patru scări medievale, abrupte și monumentale, unde roțile de sub geamantane nu le fuseseră de mare ajutor.

— Aproape am ajuns, a zis fata de la Airbnb în engleză ca să-i încurajeze. De aici, mai e doar o bucată în sus.

— Biserica asta poartă numele aceluiași sfânt ca și catedrala din Genova, a zis Clio. Acest avanpost a fost, evident sub control genovez. Suntem pe drumul cel bun, Ilja.

Din piațeta din fața bisericii San Lorenzo, o potecă ducea abrupt în sus, printre copaci, către Castello Doria. Acesta era indicat cu o tăbliță ruginită datând din vremurile de dinaintea zborurilor low-budget. Fortul nu era deschis, dar nici închis de-a binelea. De fapt, fusese pur și simplu abandonat de istorie acolo, în cel mai înalt punct al promontoriului. Nu avea nevoie să fie păzit și nu putea fi exploatat, căci cine nu plăsmuise nicio poveste în jurul lui nu avea ce căuta aici. În lipsa unui gard sau a unei gherete de unde să cumperi bilete, am intrat pur și simplu.

Ne-am apucat de explorat, dar încă nu era așa de clar cum trebuia să găsim printre aceste ziduri năpădite de iarbă și buruieni un presupus tablou în ulei, pierdut de secole. Undeva se afla un coș de gunoi. Fără să vreau, m-am uitat înăuntru, dar niciun Caravaggio. Am dat peste o ușă încuiată. Clio a încercat să forțeze încuietoarea cu o agrafă de păr, așa cum văzuse odată într-un film, dar agrafa s-a rupt și ușa a rămas închisă. Exista un geam înalt, cu gratii, prin care ar fi trebuit să vedem aceeași încăpere din spatele ușii închise. Am lăsat-o pe Clio să se urce pe umerii mei ca să tragă cu ochiul înăuntru.

— Unelte de grădină, a zis. O mașină electrică ruginită de tuns iarba, greble și stropitori din plastic. Dar, după cum se vede, grădinarul nu a mai trecut pe aici de ceva vreme.

Fără să avem un plan clar cum să abordăm situația, am cutreierat mai departe printre vestigiile așezării.

— Scăpăm ceva din vedere, a zis Clio. Trebuie să ne gândim mai bine.

Și atunci am găsit dintr-odată o gaură în pământ pe care aproape că o scăpaserăm din vedere pentru că fusese năpădită de bălării. Era o deschizătură făcută de oameni în vechea structură de piatră și putea foarte bine să ofere acces la un spațiu subteran.

— Desigur, a zis Clio. Un fort ca ăsta trebuie să aibă pivnițe și cazemate. Atât de sus deasupra mării n-ar trebui să fie probleme cu umezeala și temperatura e constantă. Circumstanțe ideale pentru conservarea unui tablou în ulei.

Am început să-mi imaginez cum urma să ne dăm fiecare drumul prin gura de acces până am fi simțit pământ tare sub picioare. După ce ni s-ar fi obișnuit ochii cu întunericul, am fi distins o scară care ducea mai în adâncul stâncii. Am coborât cu grijă, pas cu pas, treaptă după treaptă, atenți la pietre desprinse și capcane. Mi s-a părut că am văzut mișcându-se ceva care arăta ca un scorpion, dar era propria mea umbră. Scara era mai lungă decât ne așteptaserăm. Coborâserăm cel puțin douăzeci de metri, când am dat de o ușă încuiată. Ne-am uitat în jurul nostru ca să vedem dacă se găsesc și alte pasaje. Nu erau. Ușa bloca singura rută pe care o aveam la dispoziție, cu excepția dezonorantului drum de întoarcere. Dar nu se mișca niciun milimetru. Nici măcar nu era prevăzută cu un lacăt pe care să-l forțăm dacă am fi avut o agrafă de păr. Ne uitam gânditori la suprafața masivă. Cu lanternele de la telefoane, am luminat stâlpii din piatră ai ușii și zidul înconjurător.

Deodată, am zărit în dreapta ușii ceva ce semăna cu un basorelief. L-am curățat cu mâinile. S-a dovedit a fi o inscripție. Scria „VTAPERIAMPREMETEO“.

— E domeniul tău, a zis Clio. Tu ești un clasicist. Tu știi latină. Contez pe tine.

Începutul inscripției l-am recunoscut, într-adevăr, ca fiind latină. „Ut aperiam“ înseamnă „ca să mă deschid“, „ca să fiu deschisă“. Dar ce trebuia să facem ca să reușim asta, spre marea mea frustrare, nu am putut descifra. „Premeteo“ nu înseamnă nimic în latină. Poate voia să spună „premeto“, „el trebuie să împingă“. Dar faptul că cel care voia să deschidă ușa trebuia să o împingă mi se părea un indiciu de o evidență sadică și care, pe deasupra, nu funcționa, căci încercaserăm deja asta. M-am gândit că „Premeteo“ ar fi putut fi o ortografie alternativă de la „Prometheo“. „Ca să mă deschid în fața lui Prometeu“ ar putea fi un pont că, într-un fel sau altul, trebuie să folosim focul. Dar cum? Nu mă prindeam. Supărat pe mine însumi pentru că o dezamăgeam pe Clio, am dat cu piciorul în ușă, dar minunea nu s-a înfăptuit.

Și atunci, dintr-odată, mi-a picat fisa. Cum am putut să fiu atât de tont? Soluția era, de fapt, ridicol de simplă. Erau două cuvinte: „premete o“. „Ca să mă deschideți, trebuie să apăsați pe o“. Mi-am pus degetul mare pe cerculețul din interiorul literei O și am apăsat. A cedat. Cu un scârțâit, ușa s-a deschis. Am rămas amândoi cu gura căscată de uimire.

— Uite, Ilja, a zis Clio.

Stăteam în pragul unei bolți monumentale cu un tavan la fel de înalt precum scara pe care coborâserăm, sprijinită pe coloane și luminată de sus prin mai multe guri de aerisire mici, puse atât de meșteșugit, încât nu se văzuseră din afară. Bolta era goală, cu excepția unei mici sculpturi din marmură reprezentând un înger, care se afla într-o firidă din capătul celălalt al holului. Am mers într-acolo.

— Sfârșitul secolului al șaisprezecelea, a zis Clio. Sau începutul secolului al șaptesprezecelea. Perioada se potrivește. Este un indiciu.

— Acum e rândul tău, am spus.

Cufundată în gânduri, s-a învârtit în jurul statuii. Căuta butoane sau manete ascunse. Nu erau. S-a îndepărtat de sculptură și a privit-o cu atenție.

— Compoziția e ciudată, a spus. Postura acestui *putto* e neobișnuită. În mod normal, îngerașii arată în sus spre ceruri sau spre Madona de lângă ei sau din spatele lor, dar acesta arată pieziș în jos către zidul fără uși și ferestre de colo. Acolo trebuie să căutăm.

Am urmărit direcția privirii și a degetului arătător al îngerului și, exact acolo pe perete, imediat deasupra solului, fusese realizat un mic basorelief care aproape că nu se vedea. Fără ajutorul îngerului, nu l-am fi găsit niciodată. Ne-am așezat pe jos ca să-l examinăm. Nu reușeam să pricep. Părea un desen abstract de linii, cercuri și cruciulițe.

— E harta acestei bolți, a zis Clio. Uite, liniile sunt pereții și cercurile sunt coloanele. Și aici, la cea de-a treia coloană din al doilea rând de la stânga, se află indiciile pe care le căutăm. La dreapta este un X și dedesubt XII. Sunt cifre romane. Deci trebuie să măsurăm zece pași la dreapta coloanei și doisprezece pași în spatele ei.

Plini de entuziasm, am alergat într-acolo și am executat indicațiile. Dar nu am găsit nimic. În locul unde am ajuns, erau același fel de plăcuțe din ardezie care acopereau pretutindeni pardoseala bolții și care erau de neclintit. Nici nu se zărea ceva care să reprezinte un indiciu nou. Am luat-o de la capăt, cu speranța că am greșit la prima încercare, dar am ajuns în același punct.

Clio a reflectat.

— Nu sunt pași, ci lespezi, a zis. Trebuie să numărăm plăcile din pardoseală.

Am mers la a zecea placă din dreapta coloanei și, de acolo, douăsprezece plăci în spate. Bucata de ardezie la care se sfârșise numărătoarea era desprinsă. Fără prea mult efort, am reușit să o ridic. Sub ea se afla ceva care semăna cu un sul de pergament. Clio l-a luat și a început să-l desfășoare cu grijă. Nu era pergament, ci pânză. Era un tablou în ulei care fusese tăiat din ramă și făcut sul. Chiar și în lumina slabă, am văzut foarte clar că era o imagine a Mariei Magdalena, pictată din cap până-n picioare în timp ce se căiește în deșert. Chipul ei, pe care curgeau cu disperare șiroaie de lacrimi, avea atât trăsături feminine, cât și masculine.

— Te duci tu primul sau mă duc eu prima? a întrebat Clio. Acum, că am găsit o gaură în pământ, trebuie să și intrăm.

— De fapt, eu nu îndrăznesc, am zis.

— Nici eu.

Ne-am privit unul pe altul și apoi am început să ne sărutăm râzând. Clio avea

un plan. Dacă o țineam bine și îi juram că n-o să cadă în gaură, avea să facă lumină în gaură cu lanterna telefonului, aplecându-se în față, ca să vadă cât de adâncă e. Ținând cont de împrejurări, mi s-a părut un plan înțelept și realist.

— De fapt, nu e deloc adâncă, a zis. Vreo doi metri. Sau nici măcar. Nu e nicio ușă sau pasaj în pereți. Cred că e un fel de puț. Dar văd ceva pe fund. Ceva ciudat.

— Arată ca un tablou? am întrebat.

— Nu, mai degrabă ca o păpușă Barbie.

Ne-am dus să căutăm o creangă ca să pescuim misteriosul obiect care aducea a păpușă Barbie din gaura secretă. A fost o enormă bătaie de cap, dar, ca să scurtez povestea, până la urmă am reușit să-l împingem suficient de mult în sus prin pereții puțului ca să ajung cu mâna la el. Am reușit astfel să aducem comoara ascunsă la suprafață. Era o păpușă Barbie. Stătea în mâna mea, goală și neajutorată. Îi lipsea un braț. Se uita la noi cu privirea ei impasibilă de păpușă, ca o femeie care, chiar în aceste împrejurări extreme, rămânea o doamnă.

— Sfârșitul secolului douăzeci, a zis Clio. Sau începutul secolului douăzeci și unu.

Și-a pus descoperirea cu grijă în poșetă.

— Am fost aproape de data asta, a zis Clio în vreme ce mergeam din nou în jos.

— Aproape unul de celălalt.

9

Nori negri se adună la apus. Nu folosesc asta ca pe o metaforă pentru decăderea și lichidarea de stoc a Occidentului, ci ca un semn pentru ce le așteaptă pe personajele mele după deplasarea lor viitoare în direcția sus-numită. E o metaforă proastă, știu asta, căci este o figură de stil răsuflată și, de aceea, de evitat, să prevestești nenorociri care se apropie cu o schimbare de rău augur a condițiilor meteorologice și, în plus, nu era adevărat că, de-a lungul acelui august inundat nemilos de soare de pe malul liguric, ar fi apărut pe cer fie și un singur norișor pufos părăsit. O metaforă care se potrivește numai în sens figurat și care minte la nivelul realității este o formă de înșelăciune până la care un scriitor priceput nu trebuie să se coboare. Dacă îmi vin în gând metafore proaste, asta semnalează faptul că mi-e silă să reflectez la perspectiva de a scrie ceea ce trebuie să scriu. Astfel mi-aș mai putea salva, la nevoie, figurile de stil de acuzația că sunt niște clișee banale, postulând că metafora inadecvată, la un nivel mai înalt, se vrea a fi o metaforă pentru o piedică și o ezitare puse disponibilității scriitorului de a-și continua povestea și arătând că norii cei negri se adună deasupra mesei sale de scris și nu deasupra capetelor vesele ale personajelor sale, care, în acest moment, încă se distrează de minune ca niște copii îndrăgostiți la locul de joacă scăldat de

soare al orașelor Palmaria și Portovenere, fără să fie conștiente de năpasta de la apus.

N-aș vrea nimic mai mult decât să-i las acolo și să mă îndepărtez discret de ei. Acolo erau fericiți. Dar trebuie să scriu că s-au dus spre apus pentru că asta s-a întâmplat în realitate. Nu-mi permit luxul să mă distrez cu ficțiunea, pe care să o modelez cu un zâmbet pe față într-un happy-end. Am făgăduit să spun adevărul. Altceva nici n-ar avea vreun rost. Și știu că unui scriitor nu îi poate fi milă de personajele sale. Este o regulă pe care eu însumi am decretat-o în numeroase ocazii publice. Dar dacă îmi permiteți să arunc un cuvânt greu. Totul e mult mai ușor de zis decât de făcut dacă personajele de care sunt răspunzător și cărora le trag sforile cu afecțiune nu sunt nimeni altcineva decât eu însumi, într-un trecut nici măcar atât de îndepărtat, și dragostea vieții mele.

10

La apus, sau, ca să mă exprim mai exact, la vest–nord-vest de Palmaria și Portovenere, la un azimut între trei sute și trei sute zece grade de busolă, se află faimosul Parc Național Cinque Terre. Deși știam că este una dintre cele mai turistice zone din Italia și din Europa, doream să ne încheiem vacanța cu o vizită-fulger în acest parc de distracții, o dorință justificată mai degrabă de interes antropologic și de cinism și nu pentru că ne-am fi așteptat să fim impresionați de frumusețea naturală, faimoasă în lumea întreagă, a acelor locuri. Nu fusesem niciodată acolo, spre deosebire de Clio, dar atunci ea era încă mică și nu-și mai amintea mare lucru. Iar lucrurile pe care și le amintea cu siguranță deveniseră de nerecunoscut din cauza popularității acestei destinații, popularitate care crescuse fulminant de atunci.

Ce știam despre Cinque Terre era că zona își datora numele celor cinci sate, Monterosso, Vernazza, Corniglia, Manarola și Riomaggiore, care, într-un trecut îndepărtat, fuseseră brodate cu o măiestrie de vrăjitor pe promontoriul stâncos și inaccesibil. Aceste pâlcuri de case improbabile, tencuite în nuanțe pastelate tipic ligurice, stăteau fotogenic ca niște cuiburi colorate de rândunele în peretele din piatră de deasupra mării. După cum se întâmplă adesea cu destinațiile turistice de top, își datorau irezistibilitatea din prezent sărăciei lor din trecut. Comunitățile rămăseseră mereu mici pentru că abia supraviețuiau. În secolele următoare, nimănui nu-i trecuse vreodată prin cap să modernizeze fie și un singur lucru din acest spațiu inaccesibil. Pur și simplu nu era loc pentru o extindere urbanistică, o dezvoltare imobiliară sau speculă imobiliară. Tocmai faptul că rămăseseră în urmă timp de veacuri le lăsa vizitatorilor contemporani o impresie de autenticitate care-ți tăia răsuflarea. Potecile de munte anevoioase, care în vremurile de odinioară reprezentau singurele legături dintre cele cinci sate, între timp făceau parte din cele mai apreciate trasee de drumeție din lume.

Cinque Terre, cu 3.600 de locuitori în total, erau inundate de două milioane și jumătate de turiști pe an. Potrivit experților în logistică și siguranță, asta

însemna de două ori mai mulți turiști decât numărul maxim care se putea justifica rațional în sătuce și pe potecile înguste de munte dintre ele. Siguranța era oricum o problemă, căci potecile alea de munte erau adevărate și presărate cu hăuri unde acționa o forță de gravitație extrem de reală, în vreme ce mulți turiști, fiindcă erau turiști, socoteau că e vorba de un parc turistic de distracții în care pot intra în șlapi. În medie o dată pe săptămână, trebuia să intervină un elicopter de salvare ca să se asigure că cineva își poate continua vacanța de neuitat pe cheltuiala statului italian într-un spital din Genova sau La Spezia. Se vorbea de ani de zile că așa chiar nu se mai poate și că e nevoie de măsuri pentru a reduce numărul turiștilor, dar acesta nu făcuse decât să crească de la an la an. Între timp, destinația fusese descoperită și de către chinezi. Grozav le-a plăcut! Au fost în culmea fericirii. Pentru acel an, se aștepta un aflux de un milion de noi vizitatori din China.

Planul nostru era să evităm traseele de drumeție și să vizităm cele cinci sate pe singura rută rămasă disponibilă: pe mare. Dis-de-dimineață, ne-am urcat pe una dintre multele bărci care făceau excursii de o zi cu plecare din Portovenere și care urma să acosteze în fiecare din cele cinci sate, în ordine inversă de la Riomaggiore la Monterosso. Ne-am fi mulțumit cu priveliștea dinspre mare și am fi coborât pe uscat de abia la ultima oprire, în Monterosso. Acesta era și cel mai mare și mai interesant din cele cinci. Acolo trăise poetul Eugenio Montale, în vremurile în care locul încă inspira poezii care zumzăiau ca gâzele la soare și miroseau a lămâi. Eram indignați dinainte că aveam să fim singurii vizitatori ai satului Monterosso care știau asta. Urma să ajungem acolo în jurul prânzului. Asta ne lăsa după-amiaza liberă ca să vizităm orășelul. Pentru că nu voiam să fim victime ale afacerii profitabile de închirieri imobiliare în sezonul de vârf, la sugestia cunoștințelor ei din Genova, Clio rezervase o cameră pentru o noapte într-un hotel din munți, între Monterosso și Levanto, unde mai cu seamă restaurantul ne era recomandat călduros. Urma să mergem cu un taxi ca să luăm cina și să ne petrecem noaptea acolo, iar a doua zi dimineață, după micul-dejun, urma să luăm alt taxi spre Levanto, de unde plecau zilnic către Genova mai multe trenuri intercity. Iar în Genova aveam să schimbăm trenul ca să ne întoarcem la Veneția. Era un plan solid ca o stâncă.

Minicroaziera noastră la bordul uneia dintre navele firmei Cinque Terre Paradise Dream Holiday Service Company (CTPDHSC), încărcată precum o șalupă umplută până la refuz cu refugiați africani, a fost o experiență captivantă și instructivă care ne-a confirmat parțial toate prejudecățile, negreșit, asta în primul rând, dar le-a și contrazis parțial. Uite, desigur că stăteam printre hoarde de vârstnici cu pulpe albe, cu șepci puse strengărește și înarmați cu bețe de mers nordic, care-și cheltuiau pensiile considerabile (pe care generațiile mai tinere trebuiau să le scoată din pământ, din piatră seacă) îndeplinindu-și dorința pe care au avut-o toată viața de a vedea câte ceva din lume, dar știam asta dinainte, n-aveam de ce să ne plângem. Numai că erau cam mulți. Asta era oarecum înfricoșător. Însă acum, că eram obligați să îi privim de aproape, trebuia să recunoaștem că aveau și ceva înduioșător.

— Îi dau înainte, a zis Clio. Vin din toate colțurile lumii și sunt gata să meargă transpirați ore întregi, cu încheieturile lor înțepenite, pentru că vor să vadă asta. Mai că-mi vine să fiu mândră de țara mea.

Nu am zărit mare lucru din localitățile pitorești, deoarece, ori de câte ori barca noastră se apropia de câte una, toată lumea se așeza în fața noastră la balustradă ca să fotografieze priveliștea magnifică. Dar, pe de altă parte, noi văzuserăm satele atât de des în poze, că n-aveam nevoie să le privim în realitate ca să știm cât de frumoase sunt.

Fix la ora de sosire prevăzută, am acostat în Monterosso. Lui Clio nu i-a venit să creadă. A zis că în întreaga istorie a Italiei nu se întâmplase niciodată ca undeva, oriunde în țară, să ajungă un tren la timp. Se putea, deci. Dacă era pentru turiștii care plăteau generos, până și italienii erau în stare să organizeze un serviciu de transport impecabil.

Ar fi ușor să descriu Monterosso ca pe un parc de distracții tipic italienesc, unde turistul înstărit, într-un decor de culori calde, alei, arcade și iederă, se putea desfăta după pofta inimii cu feluri de mâncare tipic locale din pește, baruri care aveau în meniu cocktailuri internaționale, filiale în miniatură ale marilor case de modă și suvenire originale de calitate, căci chiar așa stăteau lucrurile. De asemenea, ar fi simplu să descriu localitatea ca pe o formulă care căzuse pradă propriului său succes, căci tot așa stăteau lucrurile. Piațetele drăguțe și câteva străduțe înguste erau atât de aglomerate cu vilegiaturiști hotărâți, încât părea că toată lumea așteaptă la o coadă care înaintează lent pentru ceva despre care spuneau că le va plăcea totuși. Unui excentric căruia i-ar fi trecut prin cap să se dedice misiunii de a-i învăța pe vizitatorii din străinătate decența de a se îmbrăca respectuos, cel puțin în orașele istorice, așa ca mine, i-ar ajunge o ședere de cinci minute în Monterosso ca să tragă concluzia că luptă pentru o cauză pierdută. Într-un bikini, aș fi atras mai puțin atenția decât în costumul meu cu cămașă și cravată.

Dar ar fi prea simplu să descriu Monterosso așa. Am luat un prânz minunat într-un restaurant mic și simplu care nici măcar nu ne fusese recomandat. Clio era uimită. Cu toate că, fără îndoială, erau mai multe clădiri Airbnb decât locuitori, asta nu avea exclusiv urmări negative. Clădirile istorice fuseseră restaurate exemplar. Întreaga localitate fusese renovată cu gust și grijă într-un mod despre care până și Clio a considerat, fără vreo reticență, că respecta acuratețea istorică. Era clar că aici aveau bani ca să facă lucrurile bine. Înainte să mergem la hotelul nostru cu restaurant din munți, am luat un aperitiv la umbra platanilor de lângă o fântână arteziană modestă din secolul al șaisprezecelea. Ne-a fost servit un platou cu mezeluri locale deosebite și brânzeturi impresionante. Când Clio, care mereu vrea să știe totul despre toate, i-a cerut informații chelneriței despre proveniența și modul de preparare al cârnaților și al brânzeturilor, i s-a răspuns cu entuziasm și competență. Aproape s-au împrietenit, chelnerița și ea.

— Știi la ce mă gândesc? mi-a zis Clio. Ăsta este, de fapt, viitorul Italiei. Ce vedem aici este destinația noastră. De ce să fim nefericiți agățându-ne din

răsputeri de ideea demodată că trebuie să fim productivi, că avem nevoie de industrie și trebuie să producem lucruri în fabrici? Alții o pot face mult mai bine decât noi. Noi avem peisajele, marea, cultura și istoria. Noi avem decorul și tradițiile gastronomice. Ce vezi aici în jurul tău, la asta suntem buni. Hai să ne dedicăm atunci trup și suflet acestui lucru. Italia trebuie să devină grădina lumii.

— Poate că asta e valabil pentru întreaga Europă, am zis.

11

I-am expus taximetristului concluzia noastră.

— Pentru început, a zis, trebuie să constatăm, desigur, că ați petrecut doar o singură după-amiază în Monterosso. Eu m-am născut aici, la fel ca tatăl meu și ca tatăl lui, înainte de el. Erau pescari, cum erau toți pe acele vremuri. Familia mamei mele se trage din acești munți. Marea și munții sunt cum au fost dintotdeauna, dar am văzut de-a lungul vieții cum Monterosso s-a schimbat până a ajuns de nerecunoscut. Știu deci, spre deosebire de voi, despre ce vorbesc și, pe lângă asta, spre deosebire de voi, problemele astea mă afectează. Atât de mult, încât m-am hotărât acum câțiva ani să candidez la consiliul local. Am fost ales consilier și mă ocup în mod special de turism, la fel ca toți politicienii locali din Monterosso. Am ținut să menționez asta în primul rând. Ca să fie clar că ați avut noroc să dați peste mine. Ei bine, dacă vreți să știți care este părerea mea informată despre avantajele și dezavantajele turismului de masă, o să dureze ceva. Căci subiectul este mai complex decât credeți. Dar o să încerc să nu mă lungesc.

Între timp, taxiul trecuse de zona intravilană a satului Monterosso. Drumul șerpuia pe munte în sus, trecând de la o priveliște la alta. Era un teren accidentat. Pereții șubrezi care necesitau permanent întreținere încercau să transforme pantele inaccesibile în terase de teren arabil. Marea, unde se bălăceau turiști care chiuiau și chirăiau, și-a recăpătat, de la distanță, înfățișarea maiestuoasă.

— Firește că turismul e o afacere, a spus șoferul nostru, reprezentant al poporului. Haideți să începem cu asta. Dar haideți să și arătăm numaidecât că nici așa de simplu nu este. Dacă te gândești câte milioane încasează Parcul Național Cinque Terre din biletele de intrare, traseele de drumeție ar trebui să fie prevăzute cu balustrade din aur. În realitate, sunt întreținute mediocru spre prost. Cea mai mare parte a banilor câștigați prin intermediul afacerii nu sunt folosiți în beneficiul afacerii, și cu atât mai puțin al localnicilor. Asta, una la mână. Lumea spune că turismul creează locuri de muncă și că localnicii profită de asta. Într-o anumită măsură, e adevărat. Dar trebuie să realizăm că, în cazul ăsta, vorbim aproape exclusiv de muncă sezonieră prost plătită pentru personal necalificat, precum posturi în sectorul localurilor și în cel hotelier. Doar cu ospătari și cameriste nu construiești o forță de muncă stabilă și nu creezi perspective de carieră. A doua la mână.

Al treilea aspect, pe care trebuie să-l adăugăm imediat, e că turismul de masă implică și cheltuieli, care nu sunt însă luate în calcul în modelul de business,

pentru că e vorba de cheltuieli acoperite din bani publici. Gândiți-vă numai la serviciul de salubritate al orașului sau la elicopterele de salvare sau la *carabinieri*, care toată ziua, bună ziua nu fac altceva decât să înregistreze plângerile turiștilor care au lăsat să li se șterpelească ochelarii de soare din borsetă. Sunt cheltuieli pe care populația locală trebuie să le acopere din impozite, în vreme ce cea mai mare parte a veniturilor dispare în buzunarele unui număr mic de particulari.

L-am întrebat dacă i se pare că situația a scăpat de sub control și că pur și simplu vin mult prea mulți turiști la Cinque Terre.

— Dacă mă întrebi pe mine, a zis el, răspunsul e clar. Sunt mulți și mult prea mulți. Dar depinde pe cine întrebi. Dacă îi întrebi pe întreprinzătorii din sectorul localurilor și pe proprietarii de hoteluri și de *bed and breakfast*, îți vor răspunde că trebuie să facem totul ca să atragem și mai mulți turiști. Ei sunt majoritatea. Asta-i problema.

Clio a zis că problema probabil se va rezolva de la sine, deoarece turiștilor nu le place să meargă în locuri turistice. De-ar veni destui turiști, turiștii ar începe să evite singuri acea locație.

Șoferul a pufnit în râs.

— Din păcate, este adevărat contrariul, a spus el. Știți ce loc e cu adevărat un iad turistic? Paradisul. Căci toți vor să ajungă acolo.

— Pe când acolo, totuși, se aplică o politică de admitere strictă, din ce se aude, am zis. Doar aleșii sunt bineveniți.

Mi-a ignorat încercarea de a face haz de necaz.

— Urmăresc genul ăsta de știri, din interes profesional. Recent, președintele Rodrigo Duterte din Filipine a închis insula Boracay. Aceasta era odinioară prototipul paradisului tropical neexplorat: plaje albe ca zăpada întinse de-a lungul mării albastre ca azurul, palmieri unduindu-se în bătaia vântului, colibe din lemn cu hamacuri leneșe, ici-colo o fată de pescar îmbrăcată sumar într-un costum de baie aproape inexistent făcut din scoici, care, pentru o nimica toată, îți servește cocktailuri cu rom într-o nucă-de-cocos, tot tacâmul. În 2012, a fost desemnată de revista *Travel & Leisure* cea mai frumoasă insulă din lume. Au văzut ei pe dracu'. De la publicarea articolului, Boracay a fost călcată în picioare de o invazie care depășește orice imaginație. Arhipelagul Filipine este alcătuit din 7.640 de insule, dar toată lumea ține morțiș să meargă în insula care este, în mod oficial, cea mai frumoasă din lume. Bănuiesc că toți acei turiști știu prea bine că, de la apariția articolului în *Travel & Leisure*, sunt șanse mari să dea peste alți turiști în Boracay, dar asta nu-i oprește, deoarece experiența reală a vizitării atârnă mai puțin în ochii lor decât satisfacția de a putea spune că au fost pe cea mai frumoasă insulă din lume. Așa mai vii de-acasă, poți să pui asta pe cronologia Facebookului. Cu o altă plajă părăsită din Filipine, aleasă la nimereală, iei mai puține like-uri. Și, în plus, nu ești tu de vină că, în același timp, mai sunt atâția alți turiști care îți strică experiența lumii neexplorate. Faptul că tu ești acolo e dreptul tău. Turiștii sunt mereu ceilalți. Și faptul că ei sunt acolo este consecința unei politici defectuoase. În 1990, mergeau în Filipine aproximativ un milion de turiști pe an. Între timp, s-au făcut șase milioane și jumătate, dintre care două

milioane pe an merg în Boracay. Președintele Duterte s-a dus în persoană să vadă situația și a zis că a devenit o hazna. A folosit cuvântul ăsta. O hazna. Și a închis insula. *Game over*.

Am fost de părere că Duterte este un populist cu trăsături de dictator.

— Exact, a zis. Poate să facă așa ceva pentru că îl doare-n cot de consultări publice și interese locale. Dacă am încerca asta aici, ne-am alege imediat cu o revoltă a sectorului horeca local, a proprietarilor de hoteluri, a asociației profesionale a magazinelor de suvenire, a tuturor proprietarilor unui *bed and breakfast*, ceea ce aici înseamnă toată lumea, deci putem uita de asta.

— E unul din cele mai clare exemple, am zis, ale faptului că turismul distruge lucrul de care este atras. Pornesc în masă să caute neîntinarea aceleiași fâșii de plajă neexplorate.

— Îți pot da mai multe exemple dintr-astea, a zis. În Thailanda, au fost nevoiți să închidă Maya Bay. Era un golf paradiziac, neatins, cu ape limpezi precum cristalul, încercuit de dealuri de smarald, atât de idilic, încât a fost ales ca loc de filmare pentru *The Beach* cu Leonardo di Caprio. De atunci, a fost vizitat de mai bine de cinci mii de turiști pe zi. Mulți dintre ei veneau cu barca proprie. Ancorele au distrus complet coralul și fundul mării. Marea și plaja au devenit o groapă de gunoi. Încă un exemplu: Cozumel în Yucatán, Mexic, care fusese pe vremuri, pentru mayași, Insula Rândunelelor. Timp de secole, n-a existat nimic acolo. Un sătuc cu câteva sute de locuitori și două biserici. Din când în când, mai trecea câte un turist. Recent, au construit acolo un debarcader pentru nave de croazieră. În prezent, cătunul somnoros este inundat de peste trei milioane și jumătate de vizitatori pe an. Un exemplu repugnant, sub o altă formă, e Fakarava, un atol minuscul din Oceanul Pacific, la vest de Tahiti. Un paradis model ca la carte. Opt sute de locuitori. De curând, acostează acolo cu o oarecare regularitate vase de croazieră. Să vezi numai ce se întâmplă atunci. Localnicii își trag pe ei în graba mare fuste polineziene din iarbă și încep să danseze ca apucații. De îndată ce turiștii își iau tălpășița, localnicii pierd iar vremea fără chef, cu sticla de bere la gură, în fața colibelor. Dacă a încolțit vreodată în Fakarava ideea că trebuie să faci ceva în viață, odată cu venirea vaselor de croazieră aceasta a fost înăbușită pentru totdeauna. Banii făcuți ușor de pe urma turiștilor sunt scuza finală ca să nu miște un deget pentru tot restul vieții.

— E paradoxal cum turiștii, care nu urăsc nimic mai mult decât pe ceilalți turiști, se duc în masă pe urmele altor turiști când călătoresc.

— Acest comportament de grup se înrăutățește tot mai mult. Turiștii au tot mai puțină fantezie sau curaj ca să facă singuri descoperiri. Li se pare mult prea riscant. Au doar câteva săptămâni de vacanță pe an și trebuie să profite la maximum de ele, așa că aleg destinații de vis certificate. De pildă, Indonezia, un stat insular de câteva ori mai mare decât Filipine. Nimeni nu a reușit vreodată să descopere măcar câte insule are exact. S-au oprit din numărat la 18.300. Aproape paisprezece milioane de turiști merg anual în Indonezia și o treime dintre ei, aproximativ patru milioane și jumătate de vizitatori, merg numai și numai în micuța insulă Bali, care e întâmplător faimoasă în întreaga lume. Nu poți să spui

că ai fost în Indonezia fără să fi văzut Bali, asta e problema. Pe când în Bali, între timp, de mult nu mai vezi nimic indonezian. În alegerea destinațiilor lor, se lasă conduși tot mai mult de filme, emisiuni TV și website-uri. De aceea se duc toți, din ce în ce mai mult, în aceleași locuri. Ăsta e și blestemul lui Cinque Terre.

Între timp, ne afundaserăm în inima ținuturilor muntoase. Marea se estompase până devenise o amintire tulbure.

— Știți care e cel mai mare preț pe care a trebuit să-l plătească Monterosso în schimbul bunăstării economice, ca urmare a turismului? Orășelul și întregul ținut Cinque Terre și-au pierdut sufletul. Colinele acestui litoral sunt îmbibate de sângele, sudoarea și lacrimile generațiilor care s-au căznit aici să supraviețuiască menținând echilibrul șubred dintre om și natură. A fost mereu greu să trăiești aici, dar banii câștigați ușor au făcut să dispară disponibilitatea pentru efort. Am putea numi asta progres. Dar natura nu participă la modelul de business modificat. Tot mai des au loc alunecări de teren, pentru că oamenii nu se mai îngrijesc să întrețină terasele și pereții din piatră. Jos, în oraș, sunt inundații pentru că apa de sus, din munți, nu mai e canalizată, deviată și folosită. Echilibrul s-a perturbat. Simt asta până în măduva oaselor. Tata m-a învățat să pescuiesc. De la bunicul din partea mamei, am învățat legile muntelui. Mi-am construit singur casa printre dealuri nu departe de aici. Cunosc ambele tradiții. Și ambele tradiții, care au fost transmise de veacuri din tată-n fiu, s-au năruit de-a lungul unei singure generații. Turiștii nu se gândesc la asta când își savurează cocktailurile în oraș la umbra unui platan. Dar ei sunt de vină.

La aceste ultime cuvinte, s-a uitat stăruitor la noi în oglinda retrovizoare.

— Și mai e ceva, a zis. Micul și izolatul Monterosso a fost mereu o comunitate foarte strânsă. Oamenii se ajutau între ei. Până acum două decenii, nimeni nu-și încuia ușa. Și acea solidaritate reciprocă s-a dus pe apa sâmbetei. De când fiecare clădire poate fi exploatată ca *bed and breakfast* și, între timp, a ajuns să valoreze sute de mii de euro, membri ai aceleiași familii își dau în cap pentru o moștenire. Banii câștigați ușor i-au transformat pe vecini în rivali, care trebuie să fie făcuți praf în loc să fie ajutați. Toate acestea mă întristează.

Ajunseserăm. Taxiul s-a învârtit în parcarea restaurantului unde rezervaserăm o masă și o cameră.

— Dar, ca să complic și mai mult lucrurile, a zis șoferul, mai am un singur lucru de adăugat. Știți câți pescari mai rămăseseră acum zece ani în Monterosso? Doi. Ceilalți au renunțat. N-au rezistat să concureze cu navele de pescuit mari și moderne din La Spezia și Genova. Ei nu se puteau moderniza, pentru că micul port din Monterosso era prea mic pentru asemenea nave. Și portul nu putea fi extins, fiindcă Monterosso se află unde se află. Orașul fusese condamnat la moarte. Turismul a salvat Monterosso.

— Turismul a ucis un sat mort, am zis.

— Chiar așa stă treaba.

Deși erau zeci de mii de hoteluri în zonă, s-a nimerit să dăm peste o veche cunoștință taman în fața intrării acelui hotel izolat. Era Deborah Drimble, istoriografa anglo-italiană cu care avusesem o scurtă relație în Genova, într-un trecut fericit. Relație era mult spus. Din punctul meu de vedere, fusese mai mult un fel de joc de baloane, care se învârtea în jurul faptului că ea își purta inițialele cu vervă. Din acest punct de vedere, nu se schimbase deloc. Rochița ei ușoară de vară nu ne împiedica să constatăm asta dintr-o privire. Era în compania unui englez de vârstă incertă, pe care ni l-a prezentat ca fiind un prieten. În prezent, locuia din nou în Anglia, după cum știam, dar Italia o ademenea în continuare, deși n-avea încotro și trebuia să se mulțumească doar cu vacanțele. Ei doi rămâneau peste noapte în Levanto, dar mâncaseră aici. Da, mult prea devreme, era de acord cu noi, dar se afla în compania unui englez. Dar testaseră așadar mâncarea înaintea noastră și puteau confirma că am făcut o alegere bună venind încoace.

I-am prezentat-o lui Clio.

— Felicitări, Ilja, a zis Deborah în italiană. Ai gusturi mai bune. Aș vrea să poți spune același lucru și despre mine, dar nu poți avea totul. Deocamdată, mă bucur sincer pentru tine.

Am zâmbit.

— Este un compliment stilat, am zis. Îți mulțumesc.

Deoarece Clio se închisese într-o mutenie aristocratică, mi-a venit ideea să mai spun ceva din politețe, ca să împiedic așternerea unei tăceri inconfortabile.

— Știi că, într-un fel, îți datorez ție, Deborah, faptul că am întâlnit-o pe Clio? Văzusem că urma să ții o conferință despre cruciade la Palazzo Ducale din Genova. Mă dusesem acolo anume ca să te revăd, dar m-am înșelat în privința serii, lucru pentru care tot vreau să-ți cer scuze. Clio făcuse aceeași greșeală și așa ne-am cunoscut. Nu-i așa, Clio?

Clio n-a scos o vorbă.

— Mă bucur că te-ai gândit la mine, a zis Deborah, și mă bucur și mai mult că asta ți-a adus atâtea lucruri bune.

Ne-am luat rămas-bun. Dacă se întâmpla să mai trecem prin apropiere de Levanto, eram bineveniți, a zis Deborah. I-am spus că vrem să luăm de acolo trenul a doua zi dimineață, dar că nu prea avem timp, pentru că trebuie să ajungem tocmai la Veneția. A zis că atunci să vedem noi, dar că i-ar face mare plăcere. Mi-a lăsat numărul ei de telefon, pentru orice eventualitate. Ne-am luat încă o dată rămas-bun. Ei s-au dus la mașină, iar noi am intrat în restaurant.

De-a lungul întregii cine, care trebuie să fi fost excelentă, în concordanță cu multele recomandări, Clio nu a vorbit deloc cu mine. De abia când, după cafea și după ce am întrebat-o a nu știu câta oară, tot mai disperat, ce e în neregulă, ea s-a ridicat să meargă în cameră, a zis:

— Mă aștept de la tine să ștergi imediat numărul ăla de telefon. În plus, vreau să-ți spun că mă dezamăgește enorm că, aparent, este nevoie să-ți zic asta. Ai scăzut în ochii mei, Ilja, ca să nu zic mai mult.

CAPITOLUL ȘAPTESPREZECE

LALEAUA RUPTĂ

1

Subestimasem consecințele întâlnirii cu Deborah Drimble. Mai mult decât atât, în naivitatea mea, nici măcar nu ținusem cont de consecințe. Dacă m-ar fi întrebat cineva, la scurt timp după întâmplare, aș fi catalogat sceneta ca nesemnificativă și propriul meu rol în ea ca deloc strălucit, dar nici deranjant. Ar fi o risipă de energie să mai irosim cuvinte pe tema asta. Din punctul meu de vedere, secvența ar fi putut să fie ștearsă cu ușurință. Nici măcar n-aș fi avut în vedere să menționez în povestea asta acest episod nesemnificativ, fără vreo relevanță dramatică, dacă nu i-ar fi adăugat Clio, retroactiv, semnificația și dramatismul.

Căci, hai să nu ne ascundem după deget, ce se întâmplase de fapt? Pe neașteptate, apăruse o nălucă din trecutul meu care, deși era destul de palpabilă pentru o nălucă, nu a insistat prea mult. S-au schimbat niște politețuri care se voiau a fi galante, în cadrul cărora se făcuse și un compliment la adresa lui Clio. Și la salutul de despărțire, care, cântărind bine lucrurile, urmase aproape imediat după salutul mirat de la întâlnire, se deschisese, din amabilitate, posibilitatea unei revederi, despre care toți cei implicați știau că nu va avea loc vreodată.

Aici suntem noi între noi, dragul meu cititor viitor, în sensul că eu sunt singur aici, în apartamentul meu din Grand Hotel Europa, că mă prezint în fața dumneavoastră și mă adresez exclusiv dumneavoastră, fără vreo șansă ca aceste rânduri să cadă vreodată sub ochii lui Clio și știu că pot fi sincer cu dumneavoastră. Mai mult, știu că nu așteptați altceva de la mine. Și pe bună dreptate. Și, deși sunt de părere că nu strâmbați din nas la câte o picanterie făcută la vremea ei sau la vreo confesiune jenantă, trebuie să vă dezamăgesc. N-am simțit nicio excitare, niciun impuls de procreație sau vreo nostalgie carnală la

revederea neașteptată a simetriei care-ți sărea în ochi și pe care, în alte vremuri, aș fi putut-o descrie ca fermă și voluptuoasă. Eu și dumneavoastră știm că aș putea și ar trebui să o spun dacă așa ar fi stat lucrurile. V-aș face un hatâr spunându-vă că așa stau lucrurile. Dar lucrurile nu stăteau așa. Chiar nu.

Vreau să admit, cel mult, că înainte era altfel. În cazul în care chiar insistați, pot să recunosc încă o dată cu prisosință că în viața mea au fost nopți în care săltam pe acel corp elastic într-un mod absolut satisfăcător. Dacă nu m-ar opri legile bunului-gust, m-aș putea exprima și mai plastic intrând în detalii despre asocierile irezistibil de pornografice pe care mi le trezeau sânii ei scandaloși când îmi vedeam pula dispărând între ei, legănându-se în sus și-n jos în fața mea pe ritmul gemetelor delicios de banale, și când, ca în notoriile filme clasice, mi se scurgea sperma pe ei. Chiar aș fi dispus, în caz extrem, să recunosc că asemenea imagini îmi pluteau prin fața ochilor ca o amintire dragă în seara în care am prezentat comportamentul atipic de a participa la o prelegere în Palazzo Ducale și am întâlnit-o pe Clio.

Dar vă spun toate acestea numai pentru că insistați și ca să vă fac hatârul. Cocktailul îmbătător de amintiri și dorință, pe care îl menționează T.S. Eliot în *The Waste Land* și care îl face să se împleticească pe protagonistul romanului meu de debut, *Rupert, o confesiune*, îmi dispăruse din vene în seara când m-am uitat în ochii lui Clio și m-am îndrăgostit. Fiindcă eram îndrăgostit de Clio, făcând abstracție de faptul că o și iubeam. Nu mai simțisem niciodată până atunci cu o femeie completa dezarmare și confuzie cărora mă lăsase pradă Clio, cu atât mai puțin cu Deborah Drimble, cea cu trupul numai bun de frământat, și nu mi-ar fi trecut nicio clipă prin cap să pun în primejdie această sfântă uniune gândindu-mă fie și o singură secundă la Deborah Drimble. Deja am insistat cu atâtea cuvinte asupra nevinovăției gândurilor mele din timpul neașteptatei întâlniri, încât aproape că atrag asupra mea suspiciunea contrariului, știu, dar am vrut doar să clarific, așa cum am încercat, până la disperare, să-i clarific și lui Clio, că nu se afla niciun grăunte de primejdie în acea reuniune efemeră și întâmplătoare.

Și acum, dacă tot vă vorbesc, dragul meu cititor viitor, căruia de la început și până la acest episod delicat v-am acordat încredere deplină, îmi permit să vă întreb dacă, după părerea dumneavoastră, în oricare moment al relatării mele am dat vreun motiv de bănuială că, oricând după capitularea mea în fața lui Clio, aș fi urmărit dinadins această întâlnire. Veți fi de acord cu mine că nu pot fi tras la răspundere pentru hazard. Clio era de altă părere în privința asta și, în plus, mă considera categoric răspunzător de trecutul meu.

E ironic că, în contextul unei cărți a cărei temă e desfășurarea ei pe un continent cu mai multă istorie decât viitor și care este complet definit și limitat de trecutul său, eu trebuie să scriu că trecutul meu personal nu a avut nicio relevanță pentru relația mea cu Clio. Căci așa stăteau lucrurile. La nivel filozofic, putem dezbate timp îndelungat în ce măsură e capabil un om să pună capăt trecutului său. În cazul particular al vieții mele personale, aș fi gata să recunosc că am fost împins de trecut către locul unde am cunoscut-o pe Clio și unde a început totul. De asemenea, aș fi gata să reflectez la întrebarea în ce măsură aici,

la Grand Hotel Europa, am revenit la vechile tipare. Dar, în perioada de care vorbim, Clio era omniprezentă atât de copleșitor în prezentul meu, atât fizic cât și în gândurile și dorințele mele, încât pot spune cu mâna pe inimă că trecutul meu nu a jucat niciun rol. Doar că ea nu credea asta.

Deși, între timp, e prea târziu pentru orice și deși chestiunea și-a pierdut orice relevanță, m-am adresat mai cu seamă dumneavoastră ca să vă rog să răspundeți la o întrebare care, în pofida tuturor lucrurilor, tot mă mai preocupă. Vi se pare, după ce ați luat cunoștință de trecutul meu și de redarea fidelă a întâlnirii întâmplătoare cu fosta mea iubită în munți, că mă fac vinovat de ceva? Clio a considerat că da.

2

Așa cum un maestru al unei arte marțiale se cufundă îndelung într-o meditație tăcută și, în spatele chipului său încordat, nu lasă să i se strecoare în minte niciun alt gând în afara celui care îl preocupă, înainte ca, într-o explozie de voință și de convingere bine cumpănită, să despice cu mâna goală un butuc de lemn, sau așa cum armata unui invadator înconjoară un oraș cu manevre răbdătoare, dar precise, pornește un asediu și, în pofida superiorității sale numerice, păstrează o liniște înfricoșătoare până când, în momentul cel mai neașteptat, își lansează cu o mare demonstrație de forță ofensiva atotdistrugătoare, la fel și Clio se închisese într-o muțenie acuzatoare în noaptea următoare și în ziua de după ea, mai ales în timpul lungii călătorii cu trenul de la Levanto către Veneția, prin Genova și Milano.

După ce am ajuns în sfârșit în gara Santa Lucia și ne-am croit cu greu drum afară prin mulțimea care asuda cu rucsacuri și trolere, în piațeta dintre gară și Ponte degli Scalzi am fost abordați în engleză de către un racoler de turiști care, datorită faptului că era plătit pe bază de comision, părea din cale afară de motivat să ne conducă la un hotel anume.

— Aici locuim, i-am zis în italiană.

Dar nu l-am putut trimite la plimbare așa de ușor, căci nu vorbea o boabă de italiană. A insistat să ne arate pe telefonul mobil poze ale camerelor spațioase pe care, fiind prieteni, ni le putea oferi la un preț special.

— Îmi dai voie să-i dau una? am întrebat-o în italiană pe Clio.

Aveam o rază de speranță că ivirea unui dușman comun ne-ar putea apropia din nou.

— Îți sunt nespus de îndatorată că vrei să ne protejezi, ca pe un așa-zis cuplu, împotriva intrușilor insistenți din exterior, a zis Clio. Măcar de-ai fi făcut-o mereu.

— Ce vrei să spui cu asta? am întrebat, nu pentru că n-aș fi știut ce voia să spună, ci fiindcă mă bucuram că în sfârșit îmi zisese ceva și doream să mențin conversația proaspăt înmugurită punându-i o întrebare care să o facă să dezvolte ideea.

— Se pare că ești un gentleman numai când îți convine ție.

Cu toate că sunt puține lucruri pe care le urăsc mai mult decât cearta, asta și pentru că nu mă pricep la ea, am fost aproape ușurat că, în sfârșit, Clio începuse să lanseze primele proiectile. Orice era mai bine decât să mă știu condamnat de tăcerea ei. Într-o ceartă cu scandal puteam măcar încerca să mă apăr. Numai că trebuia să îmi dea ceva mai mult material ca să contraatac. Reproșurile astea nu mă ajutau la nimic. Am hotărât să o provoc, printr-o diversiune, la o ofensivă masivă.

— Mi se pare că exagerezi în privința asta, am zis.

— A, da? Așa ți se pare?

Racolerul de turiști, care nu ne înțelegea, dar care, datorită faptului că ne apucaserăm să ne ciondănim, trebuie să fi avut impresia că ne prinsese în plasă, a scos la iveală o hartă ca să ne convingă de amplasarea centrală a hotelului recomandat de el cu insistență și a început să treacă în revistă pe larg toate atracțiile turistice situate în imediata apropiere a acestuia. I-am întors ostentativ spatele și am mers cu Clio în direcția stației de *vaporetto*.

— Sinceră să fiu, mi se pare că tu exagerezi îngrozitor, a zis Clio, dacă îmi bagi pe gât trecutul tău depravat și pe urmă te aștepți să zâmbesc dulce în continuare. Știu prea bine că, înainte să ai nemeritatul noroc de a mă întâlni pe mine și înainte ca eu să te scot din mocirlă, trăgându-te de chica ta lungă și soioasă, duceai o viață josnică, chiar nu trebuie să mă convingi de asta, Ilja, îți foarte mulțumesc. Ca să vorbesc mai limpede, nu vreau să am absolut nimic de-a face cu asta. M-ai auzit? Absolut nimic, *nada*, *niente*. Nici măcar n-ar trebui să fie nevoie să ți-o spun. Un om cu un dram de decență în tărtăcuță ar pricepe cu ușurință că e pur și simplu o chestiune de respect, dar, pentru genul ăsta de bună-cuviință elementară, n-am nimerit unde trebuie cu tine, m-am prins de mult. Dar atunci poți măcar să înțelegi, sper, că nu trebuie să te prezinți la mine cu promiscuitatea asta dezmățată din prezent și trecut după care, aparent, te dai atâta în vânt. Și ți-o zic pe șleau să-ți intre bine în cap, eu nu iau parte la asta. Pricepi? Bun. Atunci te-aș ruga ca, întâi de toate, să-ți aloci puțin timp ca să-ți faci în liniște ordine prin trecutul ăla tulbure al tău și să-ți cureți mizeria și apoi ne putem uita dacă mai merită efortul să reîncepem o relație.

— Dar, Clio, ce vină am eu dacă, pur întâmplător, am dat peste o veche cunoștință?

Racolerul de turiști a încercat să-mi atragă atenția apucându-mă de mâneca sacoului. M-am întors spre el și l-am înjurat în engleză. A început să înjure și el, dar chiar mi se umpluse paharul. I-am întors spatele și am plecat. Clio a venit după mine.

— O veche cunoștință? a zis. La naiba, hai să spunem lucrurilor pe nume. Curvișteina aia jalnică, ce își oferea serviciile etalându-și pepenii ei răscopți, este o fostă iubită a ta. Adevărat sau nu?

— Nu asta-i ideea, am replicat. Ideea e că a fost o întâmplare.

— Ți-am pus o întrebare. Ai putea să răspunzi cum trebuie când îți pun o întrebare? E o fostă iubită sau nu?

Vaporetto nu era o opțiune. Cele pe care le-am văzut plecând erau încărcate la capacitate maximă. Oamenii nu mai erau lăsați să urce. Erau mai mulți turiști decât reușea să deservească serviciul de transport. Se formase o coadă lungă, care nu făcea decât să crească. Fără să avem nevoie să ne consultăm în privința asta, am decis să mergem pe jos spre casă.

— Poate n-ai înțeles bine întrebarea, a zis Clio. Poate nu înțelegi așa de bine ce înseamnă cuvântul „fostă". Nu m-ar mira nici cât negru sub unghie, ținând cont de preferința ta perversă de a combina prezentul și trecutul într-o poșircă tulbure. Dar cu mare drag îți clarific întrebarea. Ți-ai făcut de cap cu cârnăciorul ăla împuțit al tău în gaura infectă a acelei zdrahoance grase, sau mă înșel? Ei bine? Care e răspunsul tău?

— Niciodată n-am negat că e un fel de fostă. Ideea e doar…

— Ai văzut? În sfârșit, recunoști. A fost așa de greu, Ilja? Trebuia doar să spui adevărul. Și permite-mi acum să te întreb dacă tu chiar crezi că îmi face plăcere să știu că ți-ai băgat pula, cu care faci dragoste cu mine – dacă se poate numi așa, dar, bine, asta-i altă problemă –, că ți-ai băgat jucărioara ta jalnică acolo. Mi-e scârbă de tine, Ilja. Asta-i problema.

Pe Ponte degli Scalzi a trebuit să ne ferim din calea unui grup zgomotos de șase tineri olandezi spălăciți în costum de baie. Doi dintre ei s-au urcat pe balustrada din metal și au sărit în același timp de pe pod în Canal Grande. Ceilalți au aclamat și firește că nu s-au lăsat mai prejos. Un italian mai în vârstă le-a zis să nu facă asta pentru că e periculos. Cu toate că n-au înțeles ce le spunea, au putut ghici și i-au respins obiecțiile cu huiduieli. Unul câte unul, ceilalți patru au sărit la rândul lor de pe pod scufundându-se în canal. O pramatie de tinerel italian bine îmbrăcat filma rânjind toată scena cu telefonul mobil. Am bănuit că e proprietarul Airbnb și că le făcuse cinste oaspeților săi cu această distracție tipic venețiană.

— Crezi că un om poate fi considerat responsabil pentru ceva petrecut din întâmplare? am întrebat-o pe Clio.

— Nu despre asta e vorba.

— Ba despre asta e vorba. Ba taman despre asta e vorba, Clio.

— Cât timp am fost împreună, dacă ținem neapărat să-i spunem așa în continuare, ai dat vreodată din întâmplare peste un singur fost iubit de-al meu? Ei? Hai, spune. Nu. Și asta cu siguranță nu pentru că n-aș avea, în caz că-ți trece așa ceva prin cap. Am mai mulți foști iubiți decât tine. Vrei să trec cu tine prin toată lista? Vrei asta, Ilja? La nevoie, pot să adaug și descrieri detaliate ale performanțelor lor în pat. Doar îți place la nebunie să dezgropi detalii de prost-gust din trecut, nu? Ei bine, mai ai multe de învățat, lasă-mă să-ți spun. Dar niciodată n-ai dat peste un fost iubit al meu. E adevărat sau nu? Și știi de ce nu? Pentru că eu, spre deosebire de tine, am avut simplul și elementarul bun-simț să pun lacăt trecutului înainte de a începe o relație cu tine. Și ia zi dacă nu-mi ești recunoscător pentru asta. Aș vrea să pot spune și eu același lucru. Despre asta e vorba.

De altfel, italianul mai în vârstă avusese dreptate. Dincolo de faptul că era

scandalos că acest oraș istoric fusese retrogradat la statutul de piscină, așa cum subliniau în mod repetat scrisorile trimise de cititori către redacțiile ziarelor locale, era extrem de periculos cum cretinii ăia olandezi și-o căutau cu lumânarea. Cu mai puțin de un an în urmă, un neozeelandez fusese internat la terapie intensivă după ce, împins de bravura vacanței și de alcool, sărise chiuind de pe Podul Rialto și fusese lovit de un taxi acvatic care tocmai ieșea în acel moment de sub pod. Le-am urat compatrioților mei debili aceeași soartă.

— Sunt mulți oameni pe lumea asta, am zis, care au făcut câte o prostie în trecut. Chiar bănuiesc că ei reprezintă majoritatea. Iar numărul lor, după cum vezi, crește pe zi ce trece. Dar una dintre cele mai enervante caracteristici ale trecutului este tocmai faptul că nu poate fi schimbat. Deci, chiar dacă regret idilele sau aventurile amoroase precedente sau dacă tu mă convingi să le regret până la urmă, tot nu stă în puterea mea să șterg cu buretele aceste episoade. Și de asta mai cred și că este neproductiv să fii gelos pe trecutul cuiva. Pentru că tu poți foarte bine să nu-i accepți trecutul, dar persoana respectivă nu prea are ce să facă în privința asta. Înțelegi ce vreau să spun? De aceea, aș vrea să propun să lăsăm trecutul în pace în vremurile de mult apuse unde e îngropat.

— Și eu aș vrea să propun asta, a zis Clio. Dar problema e tocmai faptul că tu îți lași trecutul să se ivească în prezentul meu. Ți-am cerut-o eu cumva? Și nu sunt geloasă. Nu-i nevoie să mă insulți încă o dată acuzându-mă de asta. Crezi că o femeie ca mine poate fi geloasă pe o vacă cu uger? Îmi provoacă greață și sunt profund dezamăgită de tine.

— Dar ce-ar fi trebuit să fac, Clio?

— Să fii bărbat.

În fața restaurantului Burger King de pe cealaltă parte a podului n-aveai pic de loc să treci. Treptele podului, strada și zidul cheiului fuseseră ocupate în întregime de hămesiți de toate națiile care savurau faimoșii hamburgeri. Am pășit peste copii care mâncau, am înotat în gunoaiele de pe stradă și m-am văzut nevoit să-l împing la o parte pe unul dintre gurmanzii cu gusturi rafinate ca să ne croim drum până la Calle Lunga.

— Știu că îți cer prea mult, a continuat Clio, dar aș fi apreciat dacă ți-ai fi ieșit din rol și te-ai fi prefăcut că ești un bărbat care mă protejează și ne protejează de niște elemente extrem de deranjante.

— Ai mai zis asta.

— Se pare că este nevoie să o mai spun, fiindcă tot nu înveți.

— Ar fi trebuit să n-o bag în seamă? Să-i vorbesc tăios? S-o înjur? S-o trimit la plimbare?

— Ar fi trebuit să te vezi, Ilja. Te-ai târât la picioarele ei. Aproape i-ai lins tălpile. „Ah, Deborah în sus“ și „Ah, Deborah în jos“ și „Vai, ce nivel ridicat ai“ și „Știi că voiam mult să te văd și hai să facem schimb de numere de telefon ca să stabilim o întâlnire în Levanto“. Serios, Ilja, a fost un spectacol dezgustător.

— Erau formule de politețe, am zis. Spre deosebire de tine, eu pun preț pe respectarea unei anumite forme de curtoazie în toate împrejurările.

— Dacă tu crezi că este curtenitor să îi aduci un afront propriei iubite prin

comportamentul politicos față de o fostă, mai ai multe de învățat, Ilja.

Pe podul de la Bergami Santa Croce am fost opriți de un cuplu de chinezi mai în vârstă care ne-au rugat politicos să le facem o poză împreună, cu aparatul lor. Nu m-am simțit în stare. Clio m-a privit cu reproș și a dat curs cererii lor. Arătau fericiți cei doi chinezi bătrâni, împreună în Veneția.

— Ți-a făcut chiar și un compliment, am zis.

Mai bine n-o spuneam. Asta chiar a înfuriat-o la culme.

— Te-apuci acum să-ți aperi fosta, Ilja? Ce încerc eu în tot acest timp să-ți explic, după părerea ta? M-ai făcut să sufăr, m-ai rănit și m-ai jignit. Și pe urmă crezi că salvezi situația luându-i pur și simplu apărarea unei foste iubite? Uneori chiar stau și mă întreb ce-ai făcut să mă meriți. Mulțumită fostei tale iubite darnice în complimente, trăim în acest moment cea mai gravă criză a relației noastre de cuplu, dacă nu cumva asta înseamnă chiar sfârșitul ei, și singurul lucru care-ți trece prin cap ca să ne salvezi relația este să subliniezi în detaliu ce persoană grozavă e fosta aia a ta și ce intenții bune a avut. Poate că, în ochii criticilor din patria ta, treci drept o persoană inteligentă, dar asta mă face, la rândul meu, să pun serios la îndoială inteligența acelor critici. *Mamma mia*.

Ajunseserăm între timp pe Campo dei Frari și un turist ne filma cu telefonul mobil, să mor dacă nu era adevărat. Nici măcar pe furiș sau discret, de la distanță, ci cu o franchețe lipsită de rușine și mai mult sau mai puțin drept sub nasul nostru. Tipul credea că surprinde o scenă tipic italiană, minunat de exotică, în care o italiancă frumoasă și bine îmbrăcată, ridicând vocea și gesticulând cu însuflețire, îl face cu ou și cu oțet pe un domn bine îmbrăcat, cu alură de italian, care, copleșit de atâta suferință, nu mai știe încotro să o ia și ce să facă. Pe deasupra, ea mai și strigase „mamma mia“, ceea ce dădea înregistrării un aer neprețuit de autentic. Trăiam aici, în Veneția, într-o grădină zoologică, unde vizitatorii, la urma urmei, nici măcar nu au scrupule să caște gura la rezidenții permanenți și să le filmeze și să le fotografieze uimitorul comportament. Clio observase și ea, nu se putea altfel, dar nu a lăsat ca asta să-i întrerupă discursul. Dimpotrivă, faptul că era pornită camera părea să o inspire la o invectivă și mai aprinsă.

— Credeai că aștept un compliment de la un așa om? Cum ar reacționa Artemis la cuvintele măgulitoare ale unei vite? Ei? Ia spune-mi. Ești clasicist. Ar fi trebuit să știi lucruri de genul ăsta, dacă ai fi fost mai atent. Și oare în ce consta acel compliment? Ajută-mă să-mi împrospătez memoria, pentru că, sinceră să fiu, deja mi l-am șters din minte. Dacă îmi amintesc bine, acel elogiu, care, după modesta ta părere, dovedea un nivel ridicat, a fost că gusturile tale s-au îmbunătățit. Mă face să vomit. Cucoana binevoiește să sugereze că ai dat dovadă de mai mult bun-gust alegându-mă pe mine decât o păpușă gonflabilă ordinară căreia nu-i tace fleanca. Dacă vrea totuși cineva să facă această comparație, arată că se supraestimează cu nerușinare și este o insultă grosolană la adresa mea să mă includă în aceeași categorie cu o actriță porno de mâna a treia într-o rochie cu floricele. Și pe urmă te mai și apuci să o feliciți pe larg pentru nivelul ei ridicat. Dă-o-ncolo de treabă. Dacă ți-ar fi păsat de mine câtuși de puțin, i-ai fi scos

dinții din gură acolo pe loc. Ceea ce arată din nou că am presupus, aparent complet greșit, că însemn ceva pentru tine. Naiv din partea mea. Pentru asta, vreau să-ți cer sincer scuze.

După ce la început mă bucurasem că, în sfârșit, vorbea, acum căutam cu disperare o cale să o întrerup. Dar nu aveam nicio șansă. Era în formă.

— E timpul ca, în sfârșit, să acceptăm faptele, a zis, și e un fapt dovedit că ești un egoist. Nu prea avem ce face în privința asta. Te gândești numai la tine. Când ne-am mutat, nici măcar nu m-ai ajutat să-mi despachetez cărțile. În loc să te preocupe faptul că propria ta iubită este insultată în fața ochilor tăi, preferi să accepți fără să protestezi flirtul nerușinat al unei foste iubite abjecte. Îți făcea pur și simplu ochi dulci cu șuncile ei de Parma mucegăite. Faptul că a zis că gusturile tale s-au îmbunătățit nu era deloc un compliment sincer la adresa mea, ci un truc murdar ca să-ți amintească de coțăiala voastră, pe care, ca să fiu foarte sinceră, nici nu vreau să mi-o imaginez. Și apoi mai și îndrăznește să spună că nu poate zice același lucru și despre ea însăși, știoarfa, ca pe urmă să afirme, cu o ocheadă nerușinată întipărită pe mutră, că e fericită că te-ai gândit la ea și că deocamdată se bucură pentru tine că ești cu mine. Deocamdată. Așa a zis. Răsfoiește în carnețelul tău la paginile din urmă dacă nu mă crezi. Și ce a vrut să spună cu asta, după modesta ta părere? Cu siguranță n-a vrut să spună că relația noastră, după acea seară, nu avea să mai țină mult. Atunci s-ar fi putut să aibă o dată dreptate. Și-a depus CV-ul în caz că se ivește o ocazie, Ilja, și ai priceput al naibii de bine ce face. Ai lăsat să se întâmple asta și mai și aștepți de la mine să privesc zâmbind. Și pe urmă mai ai și tupeul jegos să faci schimb de numere de telefon cu ea sub ochii mei. Cât de tare poți să te înjosești? Nu, Ilja, am văzut ce-ți poate pielea și mă tem că trebuie să-ți spun că îmi cam displace, ca să mă exprim delicat. Poate e mai bine ca eu să renunț, cu această ocazie, la speranța că vei deveni vreodată un om mai bun, iar tu să te întorci la jucăriile tale gonflabile. În fond, doar la ele te duceai, în seara când m-ai întâlnit din greșeală, după cum ai rememorat cu eleganța ta caracteristică în prezența ei. Nu-mi mai rămâne decât să-ți urez distracție plăcută cu trecutul tău.

Așa a grăit. De pe băncile lipite de zidul clădirii Scuola Grande di San Rocco, la marginea Campo dei Frari, au răsunat aplauze.

3

Criza a ținut mai multe zile, oscilând între acceptarea tăcută a sentinței și ascultarea din nou a rechizitoriului. Încă din prima zi, când descoperisem repede că eventualele argumente din partea mea erau zadarnice, n-am mai contenit cu scuzele. Chiar eram pregătit să ader sincer la convingerea că am comis o nelegiuire, dacă asta ar fi însemnat că îmi pot ispăși pedeapsa fără a fi condamnat de fiecare dată din nou. Dar s-a dovedit că pedeapsa mea consta în faptul că eram forțat iar și iar să-mi ascult acuzațiile și că între aceste repetiții nu eram băgat în seamă.

La un moment dat, când mi-am căutat disperat scăparea în clasica întrebare ce aș fi putut face ca să îndrept lucrurile, ea a spus că un bărbat adevărat ar fi adus de mult un buchet de flori acasă, dar se pare că de la mine nu se putea aștepta nici măcar la asta.

Un buchet de flori. Spunând acest lucru, m-a pus într-o poziție delicată. Acum, că o zisese, firește că nu se mai putea să nu-i urmez sugestia. Dacă nu apăreau florile, și tot în aceeași zi, aș fi demonstrat definitiv că sunt un bărbat inutil. Pe de altă parte, dacă îi dăruiam flori, m-aș fi expus reproșului că fac doar ceea ce-mi spune ea și că nu iau nicio inițiativă de unul singur. Am decis că, din cele două, ăsta e răul cel mai mic.

Era ora șase. Clio trebuia să meargă la o întrunire la Galleria. Urma să vină acasă pe la opt. Ar fi fost de dorit sau, de fapt, ar fi fost absolut necesar ca surpriza impusă să se afle în acel moment pe masă, sub forma unui buchet luxuriant. Magazinele închideau la șapte și jumătate. Era timp. Puteam reuși să organizez asta.

Nu cunoșteam niciun florar în Veneția. Din informațiile găsite pe internet, era unul în apropierea bisericii San Rocco, unul în nord, în Cannaregio, și unul în Campo San Salvador, pe drumul dinspre Piazza San Marco spre Podul Rialto. Primul era cel mai aproape. Erau două stații cu *vaporetto* numărul 1 de la Ponte dell'Accademia până la San Tomà. De acolo, erau cinci minute de mers pe jos. Cel mult.

Pe Calle Nuova Sant'Agnese, mai mult sau mai puțin sub casa noastră, avea loc o altercație. Se întâmplase ceva la barul lui Gino. Erau cioburi de sticlă pe stradă. Un chelner țipa în italiană și în engleză la patru bărbați care îi răspundeau la înjurături în rusă și în engleză. Au venit încă doi chelneri. Oamenii împingeau și trăgeau. L-am întrebat pe unul dintre martori ce se întâmplase. Rușii băuseră bere și își spărseseră paharele în stradă. Când chelnerul ieșise să le spună ceva, se supăraseră. Să-i ia dracu' pe toți, nu plăteau pentru asta? De când nu mai aveau voie să-și facă țăndări halbele, pentru care scoseseră din buzunar opt euro, pe drumul public? Ce fel de regulă tâmpită mai era și asta? În acel moment, unul dintre ruși a început să-i întrebe pe chelneri în engleză, pe un ton arogant, cât ar face, de fapt, tot barul lor. Și-a scos ostentativ portofelul din buzunarul de la spate ca să fie clar că e dispus să achite pe loc în bani gheață costurile de preluare pentru această dugheană amărâtă, numai ca să-i concedieze numaidecât și să scape odată de văicărelile lor. Și apoi lucrurile au luat-o complet razna. Unul dintre chelneri l-a pocnit în mutra lui arogantă de rus și atunci s-a lăsat cu cafteală. O masă s-a răsturnat, mulțimea s-a împrăștiat ca potârnichile, a venit poliția, turiștii care fuseseră atrași de larmă filmau scena. Pentru mine, personal, cea mai importantă concluzie a tuturor acestor întâmplări era că nu puteam trece mai departe. Trebuia să ocolesc pe la Piscina Vernier și pe portița a cărei alee din spate dădea în Rio Foscarini.

La stația de *vaporetto* era prea aglomerat. Ar fi fost mai bine să merg pe jos, dar pierdusem deja prea mult timp. Și trebuiau să se mai urce la bord și toți burtoșii ăia amatori de bere și spălăciții cu picioarele albe ca brânza. Trolerul unei

fetițe asiatice s-a blocat cu o roată între chei și pasarelă. O franțuzoaică în vârstă într-un scaun cu rotile trebuia și ea neapărat transportată. Știam și eu că majoritatea invalizilor nu sunt ei de vină că nu pot merge și e bine că există scaune cu rotile, dar atunci lasă-i să stea frumușel în ele acasă ca să ne scutească pe toți de o grămadă de timp și nervi. Am încercat să înaintez, dar un rucsac m-a lovit în față. La bord nu era loc să respiri, ceea ce, una peste alta, era un avantaj, deoarece fiecare răsuflare era încărcată de mirosul acru de transpirație. Deși acolo, după cum nu degeaba tocmai am spus, chiar nu era loc, de îndată ce barca s-a pus în mișcare, toată lumea a început să se deplaseze, căci firește că erau în diferite părți diferite gondole de fotografiat. M-am uitat în jurul meu și mi-am dat seama că, alături de căpitanul calabrez și de conductorul napolitan, eram singurul venețian de la bord. În haosul de la coborâre, un troler m-a lovit în tibie, dar în Veneția era imposibil să folosești transportul public fără să te alegi cu vânătăi.

De la debarcaderul din San Tomà, trebuia să merg prin Calle Traghetto Vecchio în direcția Campo San Tomà și, de acolo, mai mult sau mai puțin drept înainte. Prima problemă era că la aceleași chei erau ancorate și gondole, iar gondolierii nu lăsau nici măcar un turist să treacă pur și simplu, fără să-i facă o ofertă ademenitoare pentru un tur exclusivist. A doua problemă era că Traghetto Vecchio era o alee îngustă și că toată lumea trebuia să o ia pe acolo pentru că nu exista altă variantă. Aici nu trebuia să te grăbești. Asta era cea mai mare problemă în cazul de față: eu chiar mă grăbeam.

Când în sfârșit am crezut că am ajuns la florar, nu am putut da de el. În locul unde mă așteptasem să-l găsesc, se afla un magazin care oferea spre vânzare sticlărie de Murano. Am verificat adresa pe internet. San Polo 3127, o adresă venețiană din aia imposibilă, pusă după sistemul insular, bazat pe *sestieri* în loc de nume de străzi, introdus în secolul nouăsprezece de către invadatorul austriac, sub împăratul Iosif al II-lea, și care de pe atunci nu era practic, dar care, totuși, nu a fost abolit niciodată. Mă aflam în cartierul San Polo și numărul 3127 era afișat lângă ușă, dar probabil că reveneam la prostul meu obicei de care nu mă puteam dezbăra, concluzionând cu prea mare ușurință că practica ar trebui să se potrivească cu teoria.

Peste drum era un magazin de sendvișuri. M-am hotărât să intru să întreb dacă ei știu cumva ceva despre un florar în zonă. Turiștii se îmbulzeau la tejghea. O americancă uriașă tocmai comanda o baghetă fără gluten cu șuncă și brânză brie, dar preferabil vegetariană și fără lactoză, cu o Coca-Cola dietetică fără gheață. Ridicându-mi vocea, am întrebat din fundul magazinului, într-o italiană fluentă, pe deasupra capetelor străinilor, dacă i-aș putea deranja numai o clipă pentru a obține niște informații. Angajatul care ungea sendvișurile în spatele tejghelei m-a privit enervat și mi-a comunicat în engleză că trebuie să-mi aștept răbdător rândul, la fel ca toată lumea.

Gestionarul chinez al magazinului de suvenire de alături nu vorbea nici el italiană, însă mi-a putut spune că proprietarul magazinului cu sticlărie de Murano e rudă cu el. Dacă doream, putea să-mi obțină un preț special. Nu asta

am întrebat, prietene. Florar, florărie, flori? A, da, flori, proastă afacere. Turiștii nu cumpără flori, a zis. Nu ți le pui în camera de hotel și sunt un suvenir prost, fiindcă se ofilesc deja înainte să ajungi acasă. Deci era logic că magazinul dăduse faliment. Ruda lui preluase magazinul la un preț relativ mic. Dar îmi putea oferi niște trandafiri minunați din plastic, chiar și în culori fluorescente.

Plan nou. M-am uitat la ceas. Era deja târziu. Sigur nu reușeam să ajung la Cannaregio. Campo San Salvador era singura opțiune realistă. Am verificat ruta pe telefonul mobil. Exact, de asta mă temeam. Cel mai rapid sau, de fapt, singurul traseu traversa podul Rialto. Asta însemna că trebuia s-o tai de-a dreptul până la Chiesa di Sant'Aponal și de acolo s-o iau spre Riva del Vin, malul Canal Grande, pe care trebuia să continui până la pod. Fără Google Maps așa aș fi făcut, iar Google Maps a confirmat că nu am alte variante, cel puțin nu fără să iau din nou un *vaporetto*. Potrivit Google Maps, erau șaisprezece minute de mers pe jos. Dar acel traseu traversa de-a curmezișul inima turistică, paradisul consumerismului unde pierdeai vremea în pas agale, motorul economiei venețiene.

Cu toate că turiștii se opresc tot timpul să caște gura pretutindeni, nu se opresc să reflecteze cât de deranjantă este oprirea lor pentru locuitorii care încearcă să-și ducă traiul. Oamenii se umflă de la timpul liber. În loc să se miște cu pași mici și eficienți de la start la finiș și de la sarcină la obligație, se întind în toată trândăvia lor pe lățimea unor alei întregi. Lipsa lor de țintă e asemenea colesterolului care împiedică circulația sângelui orașului și provoacă infarcturi. Existența lor e un obstacol. Prezența lor este o irosire iresponsabilă de spațiu prețios. Nonșalanța cu care cer dreptul de a obstrucționa străzile altora este nesimțire. Ca mulțumire pentru privilegiul de a putea vedea un crâmpei din măreția și frumusețea unui oraș de care sub nicio formă nu sunt vrednici, ar trebui să-și reducă la un minimum existența și să se strecoare cu sfială, ștergând zidurile și lăsând privirea în jos de rușine. În loc să facă asta, pun stăpânire pe piațete proțăpindu-se îmbrăcați în lenjerie intimă și umplu până la refuz străzile cu egoismul lor de masă bădărănesc.

Pe debarcaderul de la Hotel Marconi, pe malul Canal Grande, un cuplu de turiști în costum de baie și bikini stăteau la plajă. M-am întrebat dacă să spun ceva despre asta. Faptul revoltător că, în mod evident, nu aveau nici cel mai mic habar unde se află, pe malul Canal Grande, artera principală a gloriosului oraș La Serenissima, în pragul palatelor melodioase de cleștar, unde s-au scris caligrafic cu pene de gâscă gânduri care au modelat lumea, în inima istoriei și la izvorul fineței și al rafinamentului, și că își adjudecau cu o nonșalanță trândavă acest tărâm magic ca pe un loc la plajă mă indigna la culme.

Ar fi trebuit, îmbrăcați în ținute de seară, păstrând respectuoși tăcerea și ținându-și jobenul în mână, să privească plini de admirație fațadele cizelate, dar, în loc de asta, și-au trântit la ușă colăceii lor de grăsime arși de soare. Mormăind scuze și mulțumiri, ar fi trebuit să-și chircească prezența până la un boț abia acceptabil de smerenie, dar, în loc de asta, considerau spațiul pe care îl ocupau dreptul lor inalienabil. Ar fi trebuit să se rușineze realizând că le sunt inferiori în

toate privințele celor care au construit vreodată aceste lucruri, dar, în loc de asta, își savurau vacanța.

Asta cerea o pedeapsă corporală. Întâmplarea face ca bătrânul continent să se mândrească în această privință cu o bogată tradiție. Mi-am imaginat că ar fi o sarcină nobilă să-i învăț puțină conștiință istorică cu niște vechi metode medievale de tortură.

Ca o uvertură nevinovată, am putea scoate la iveală para durerii. Aceasta este un instrument mic și elegant din metal sub forma unei lalele închise. Arată ca un suvenir drăguț pentru turiști, care poate fi introdus în gură. După aceea, răsucim ușor șurubul de la capătul tulpinii, ceea ce face ca toate cele patru petale să se deschidă și laleaua de fier să înflorească încet. Făcând asta, cavitatea bucală este împinsă la maximum, până se rupe mandibula. Para durerii poate fi introdusă eventual și anal, o procedură pe care ambii iubitori de soare în cauză aproape o căutau cu lumânarea.

Pentru primul act, cred că ar putea fi extrem de nimerit să scoatem din pivniță un clasic. Cine nu cunoaște patul de tortură, numit drăgăstos și patul durerii? Principiul este pe cât de simplu, pe atât de elegant. Permiteți-mi să vă demonstrez. Punem unul din cei doi turiști întins pe spate pe tăblia din lemn, de parcă ar sta relaxat la plajă pe debarcader, și îi legăm gleznele cu frânghii. În același fel, îi legăm încheieturile de la mâini deasupra capului. Iubita lui se poate uita cum se va bucura el apoi din plin de binemeritata lui vacanță, în timp ce eu strâng frânghiile învârtind de roată. Mâinile și picioarele sunt trase în direcții opuse în vreme ce articulațiile îi sunt dislocate una câte una. Și, dacă credeți că doare cumplit, doare cu mult mai mult decât credeți. Când articulațiile cedează, scot trosnete puternice, spre încântarea publicului. La un moment dat, unul dintre membre este smuls, de obicei un braț. Este exact ca sfârtecarea în patru de către cai, aveți dreptate, dar avantajul patului de tortură este că deții complet controlul asupra vitezei procesului și că îl poți face să dureze la nesfârșit.

Ca antract comic, folosim o pălărioară amuzantă. Turiștii o iubesc. Le place să și-o pună pe cap ca să se prostească atunci când sunt în străinătate. Această tichie de bufon făcută din oțel se numește spărgătorul de capete, nume care poate fi considerat potrivit datorită efectului, cu toate că e mai puțin potrivit dacă luăm în considerare delictul, constând în faptul că turistul chiar nu-și bate capul cu nimic, nici măcar cât să se întrebe unde se află. Dar, mă rog, se poate gândi la asta în liniște în timp ce se așază comod pe un scaun și își sprijină bărbia pe bara din oțel a mecanismului, cu capul sub casca metalică. Dacă sporim presiunea înfiletând șuruburile, mai întâi i se sfărâmă dinții din gură. Pe urmă i se zdrobește mandibula și apoi restul craniului, dacă vrem să fim milostivi și să ajungem până acolo. Acest model are o tăviță specială ca să prindă ochii care sar din cap.

Pentru marea finală, încă ezit între scaunul lui Iuda și tăierea în două cu fierăstrăul. La metoda din urmă, turistul este atârnat între doi pari cu capul în jos și cu picioarele depărtate, iar pe urmă este tăiat în două cu fierăstrăul de la zona genitală în jos. Partea frumoasă a acestei tehnici este că tot sângele se scurge către cap, pentru că victima atârnă cu capul în jos, și că, dacă te oprești din tăiat cam

pe la jumătatea trunchiului, mai poate dura foarte mult să sângereze până la moarte. Dezavantajul este că osânditul nu poate vedea bine ce se întâmplă.

În privința asta, scaunul lui Iuda este mai rafinat. Arată mai complicat, pare o adevărată schelă, dar principiul e, până la urmă, foarte simplu. Îi pui turistului o centură în jurul mijlocului, cam ca la un alpinist, și îl atârni de trei-patru frânghii care îți dau ocazia de a-l manevra cu precizie, cu fundul deasupra unei țepușe din metal. După aceea, îl lași cu încetinitorul să coboare.

Dar desigur că n-am scos o vorbă despre asta. Am văzut doi turiști care făceau plajă în costum de baie pe debarcaderul de pe malul Canal Grande, am clătinat din cap și am mers mai departe. La fel ca în cazul bătrânului continent, punerea ideilor mele în practică a fost mai degrabă stăvilită decât impulsionată de repertoriul de posibile soluții moștenit din trecut, iar faptul că eram mult prea conștient de triumfurile și decăderile de altădată m-a făcut să am tendința de a lăsa prezentul să-și urmeze cursul. Hai să-i spunem așa. Sau altminteri, putem oricând să dăm vina pe afurisita de civilizație europeană, care mă împiedica să iau măsuri împotriva celor care o făceau de râs.

Și apoi mai era și Podul Rialto. Acesta fusese pe vremuri, într-un trecut îndepărtat, un arabesc al eleganței în inima orașului, întinzându-se cu un singur arc îndrăzneț și precis de la un mal al Canalului Grande la celălalt, un proiect al lui Antonio da Ponte început în 1588 și terminat în 1591. Pe fotografiile de la distanță încă se recunoaște un crâmpei din acea eleganță. Dar de aproape podul este un iarmaroc. Este prevăzut cu două porticuri cu arcade, proiectate inițial ca să adăpostească negustorii și de care se folosesc în zilele noastre cu recunoștință vânzătorii de suvenire. Între cele două porticuri, se află scara principală. Deoarece arhitectul din secolul al șaisprezecelea prevăzuse că acolo ar putea să apară blocaje în trafic, întrucât negoțul încetinește pasul, dincolo de porticuri adăugase două pasaje în plus pe exterior pentru transportul mărfurilor și ușurarea circulației. Însă ceea ce el nu prevăzuse în secolul al șaisprezecelea a fost că acolo, pe marginea balustradelor cu vedere spre Canal Grande, toată lumea își va face selfie-uri. Chiar nu se putea trece. Se pare că au reprodus Podul Rialto în Las Vegas și că, acolo, l-au prevăzut cu scări rulante. Ar fi trebuit să facă asta și aici, în Veneția. Când toată lumea stă pe loc în număr mare pe niște scări mișcătoare, în orice caz treaba se mișcă mai mult decât când fac asta pe niște scări de piatră. De altfel, pe Podul Rialto, am fost întrebat neîndoielnic de cel puțin trei ori până acum, într-o engleză stricată, unde e Podul Rialto.

În fine, l-am găsit pe florarul naibii, care, minunea-minunilor, încă nu dăduse faliment și magazinul chiar era deschis și am cumpărat la un preț ridicol de mare un buchet de patruzeci de lalele albe. Și apoi a mai trebuit să mă întorc și acasă. Faptul că după dus venea și întorsul, pe lângă grijile de zi cu zi, se întâmpla în majoritatea orașelor, dar, în Veneția, acest lucru chiar era foarte obositor. După estimarea mea, mai aveam o jumătate de oră până să vină Clio de la întrunirea ei. Trebuia să-i dau zor cu buchetul meu de lalele. Țeapăn, concentrat și încordat ca un arcaș care ține pentru o lovitură mortală, am vizualizat ruta și destinația.

Cam pe la jumătatea traseului, pe podețul peste Rio de Sant'Anzolo de la

Campo Sant'Anzolo, aflat lângă Corte dei Conti, către Calle dei Frati, unde e pe colț un magazinaș de porțelanuri atât de drăguț, s-a întâmplat ca un turist neamț care înregistra amănunțit în poze cum soția lui strica priveliștea, să se dea înapoi în clipa în care eu treceam, din ideea (foarte logică în sine) de a prinde în cadru mai mult decor și mai puțină nevastă, ciocnindu-se de mine și rupându-mi una dintre lalele. Atunci s-a rupt și în mine ceva. În timp ce el își cerea pe larg scuze, eu, dintr-o izbucnire de furie oarbă, care nu-mi stă deloc în fire, l-am împins în canal peste gardul de fier forjat, cu aparat foto și tot.

4

— Ce ai făcut? a întrebat Clio.

Am repetat ceea ce tocmai spusesem. Împinsesem de pe pod în Rio de Sant'Anzolo un turist neamț, sub ochii soției sale, nu fără a folosi o formă de superioritate ce poate fi interpretată ca violență fizică.

— Dar asta nu sună deloc a tine.

A izbucnit în râs. Era prima oară de când plecaserăm din Monterosso când o vedeam râzând. Am fost atât de plăcut surprins, încât am izbucnit și eu în râs.

— Dar mai povestește o dată exact cum s-a întâmplat.

Am mai povestit o dată exact cum se întâmplase.

— Incredibil, a zis. Sunt aproape mândră de tine.

Nu învrednicise nici măcar cu o privire buchetul de treizeci și nouă de lalele albe din vaza de pe masă, dar ultimele ei cuvinte erau o răsplată mai mare pentru misiunea mea decât cea la care aș fi îndrăznit să sper.

— Și apoi pur și simplu ți-ai văzut de drum?

— Mă grăbeam, am zis. Voiam să ajung la timp acasă.

— Sunt sigură că era un nenorocit, neamțul ăla.

— Nu tocmai, drept să-ți spun. Știu sigur că n-a făcut-o intenționat. S-a scuzat foarte politicos. Chiar avea o față prietenoasă. Dar pur și simplu n-am mai putut să mă abțin. Pur și simplu era un turist în plus. Din întâmplare, el a fost ăla.

— Și deci asta îl face să fie un nenorocit. Pentru numele lui Dumnezeu, hai să le spunem lucrurilor pe nume.

— Dacă spui tu.

— Dar acum avem negreșit o problemă, a zis.

Eram recunoscător pentru orice problemă care o inspira să folosească persoana întâi plural în loc de acuzatoarea persoană a doua singular pe care o utilizase zilele trecute.

— Fiindcă neamțul ăla sigur va depune plângere.

— Crezi? am întrebat.

— Probabil a și făcut-o deja.

— Din cauza aparatului foto.

— Și de asta. Actele de violență în public deja ar putea constitui un motiv în

sine. Dar ai dreptate. Dacă aparatul foto a fost distrus deoarece a căzut în apă, va vrea să ceară decontarea banilor de la firma de asigurări. Și, pentru asta, are nevoie de copia unei plângeri.

— Dar carabinierii sigur nu fac nimic cu ea, cu o plângere dintr-asta, nu? am întrebat.

— Ei bine, Ilja, mă tem că tocmai aici e problema. Dacă ar fi un simplu furt, ai avea dreptate. Dar, la o plângere din cauza unui act de violență săvârșit în public, sigur vor demara o anchetă. Pe hârtie, e un delict grav.

— Chiar dacă nu e vorba de leziuni permanente?

— Știi cumva starea prietenului tău neamț? Tu ți-ai continuat drumul.

— Aproape mă sperii, Clio.

— Nu, asta ar fi o greșeală. În niciun caz nu trebuie să ne lăsăm conduși de frică. Ce trebuie să facem este să reacționăm adecvat.

Avea aceeași înflăcărare în priviri ca atunci când jucam jocul nostru în care căutam ultimul tablou al lui Caravaggio. Cu aceeași seriozitate ca atunci când născocea cele mai fanteziste argumente pentru care presupusa pânză pierdută trebuia cu siguranță să se găsească în Malta, apoi în Portovenere, tot așa de serioasă a început acum să cântărească toate opțiunile în fața unei amenințări cu ancheta penală contra mea.

— Firește că au fost martori, a zis.

— Nevasta lui.

— Plus jumătate din populația globului. E unul dintre cele mai aglomerate locuri din Veneția.

— Dar tu crezi că ar putea să dea carabinierii de mine pe baza declarațiilor martorilor?

— Ia gândește-te, Ilja. Le ajunge doar să-ți descrie semnalmentele. Ești singurul om din întreaga Veneție care umblă în august la costum și la cravată.

— Ar fi ironic ca asta să mă ducă la pierzanie.

— Nu, Ilja, nu ne rămâne decât un singur lucru de făcut.

— Și anume?

— Trebuie să avem grijă să nu înceapă carabinierii urmărirea penală în cazul ăsta.

— Și cum vrei să reușești asta?

A zâmbit misterios.

— Într-o țară unde nimic nu este reglementat, nimic nu este imposibil, a zis. Hai să fie ăsta avantajul Italiei.

— O să mituiești pe cineva? Pe cheltuiala mea, desigur.

— Nu cred că va fi nevoie, a zis. Pentru început, o voi suna pe mama. Du-te puțin la bucătărie, dragă Ilja, căci nu e nevoie să știi totul.

Am închis ușa de la bucătărie după mine. „Dragă Ilja“, așa spusese. Am scos laleaua albă ruptă din coșul de gunoi cu pedală și am pus-o pe frigiderul cu magneții din Malta, Palmaria, Portovenere și Monterosso, lângă păpușa Barbie. Jocul era cel care ne unea, pentru că jocul nu se putea juca suficient de serios.

Semnificația este un act de creație.

După o jumătate de oră, m-a chemat înapoi în living. Cu strălucirea triumfului pe față, mi-a spus că se aranjase și că nu trebuie să ne mai facem griji.

— Mulțumesc, dragă Clio.

— Eu îți mulțumesc. A fost amuzant.

Și m-a sărutat pe gură.

CAPITOLUL OPTSPREZECE

ALARMA DE INCENDIU

1

Trebuie spus că strategia noului proprietar chinez, domnul Wang, de a face Grand Hotel Europa din nou profitabil sau măcar cât de cât mai profitabil decât a fost ani de zile, adaptând hotelul romantic, istoric și european pe care îl preluase la așteptările pe care le are un public asiatic de la un hotel romantic, istoric și european, se dovedește a fi mai puțin absurdă decât se gândiseră sau poate chiar speraseră câțiva dintre clienții permanenți, căliți datorită inconvenientelor. Și are și marketingul bine pus la punct. Grand Hotel Europa începe tot mai mult să semene cu un hotel normal, unde sosesc zilnic oaspeți, care pleacă iar după o zi sau după câteva zile, și majoritatea lor covârșitoare sunt chinezi. Nu vorbesc cu ei, nici nu încerc să intru în vorbă cu ei, nici nu îmi fac iluzii că asta ar duce la o conversație lungă și captivantă dacă aș încerca, dar, sub pălărioarele lor de vacanță și în spatele măștilor de unică folosință, îmi dau impresia de obicei că sunt mulțumiți și continuă să vină.

Își fac poze unii altora în fața locurilor pe care par să le considere din cale afară de frumoase sau autentice: pe treptele din fața intrării principale, sub literele aurii ale numelui hotelului, în holul central, în fața scării monumentale, unde se străduiesc vizibil să prindă în poză și candelabrul din cristale Swarovski, și mai ales în pubul englezesc, care se dovedește un succes răsunător. De asemenea, s-a nimerit de câteva ori să mă fotografieze pe când stăteam în smoching în sala de mese. Marelui grec i se întâmplă asta și mai des. Este europeanul lor preferat. Se și pricepe să stea la poză mai bine decât mine. Nu se dă în lături ca, gesticulând larg și glumind într-o limbă pe care ei n-o înțeleg, s-o ia în poală pe soția care chicotește a fotografului și pe urmă să insiste îndelung să-i trimită poza.

Reînvierea economică a hotelului, sau cel puțin începutul prudent al acesteia,

vine la pachet cu câteva modernizări, împotriva cărora doar nostalgicii înrăiți din rândul locatarilor permanenți, adică toți locatarii permanenți, pot să aducă obiecții trase de păr. Astfel, micul-dejun nu mai este servit la masă, ci e aranjat un bufet suedez mare, care, sincer să fiu, are o ofertă mai bogată decât meniul de mic-dejun de dinainte. Spre disperarea domnului Montebello, în acest moment se instalează la recepție un sistem computerizat, ca să înlocuiască registrele sale scrise de mână. Nu știu dacă are vreo legătură, dar internetul din camera mea este în ultimele zile considerabil mai rapid decât înainte.

Astăzi am descoperit că, mai nou, se oferă spre vânzare la recepție articole promoționale autentice ale hotelului. Poți alege între două ilustrate diferite, una a fațadei cu treptele de la intrare, fotografiată de la distanță din direcția aleii de acces, și alta a fântânii arteziene. Au hârtie pentru corespondență inscripționată cu aceleași litere aurii ca deasupra intrării principale. Sunt clopoței de recepție pe care este gravat numele hotelului. Și preferatul meu este o păpușă din plastic, fără îndoială „Made in China", cu o uniformă de valet roșie din stofă adevărată. Numele hotelului este imprimat cu litere aurii pe chipiu.

Singurul veritabil inconvenient adus de popularitatea în creștere a hotelului este faptul că la cină nu mai pot fi garantate întotdeauna mesele rezervate din sală. Mi s-a întâmplat deja de două ori să cobor la ora fixă și să găsesc stând la masa mea de la geam, cu vedere la grădina de trandafiri, chinezi care se ghiftuiau, îmbrăcați în haine comode de vacanță, și să mai fie loc numai la una dintre măsuțele mici de la perete. Montebello face pentru noi ce poate, dar politica oficială este să nu mai țină rezervate cele mai frumoase mese pentru clienții permanenți. Sistemul cu inelele de șervete din argint personalizate a fost scos din uz. Mi s-a dat voie să-l păstrez pe al meu, ca suvenir.

2

Dar, în vreme ce modernizarea hotelului se ține scai de noi, inevitabilă precum creșterea lentă a nivelului mării, nu mi-am putut înăbuși fascinația pentru trecutul său magnific. Mă exprim prost. Tocmai fiindcă se dovedește că Grand Hotel Europa nu poate fi cruțat de realitatea prozaică a vieții din ziua de azi, mă simt tot mai atras de miturile poetice din jurul trecutului său încă aproape palpabil. Când am ajuns, m-am simțit aici ca acasă și m-am stabilit aici pe o perioadă nedeterminată pentru că aveam impresia că aterizasem în trecut, iar ca să mă simt acasă în continuare, trebuie acum să reușesc să nu scap din ochi acel trecut, alungat între timp în trecut, unde, la urma urmei, îi e locul.

Nu-mi puteam lua gândul de la bătrâna doamnă. Cu cât noul proprietar își trage mai departe hotelul în lumea modernă, cu atât mi se pare mai de necrezut, mai straniu și mai frumos că bătrâna și misterioasa proprietăreasă rămâne încă undeva înăuntrul zidurilor hotelului, cu arta și cărțile ei, în camera 1 cea imposibil de găsit, fără să se arate vreodată. Probabil nici măcar nu are habar în ce e pe cale să se transforme marele ei hotel. Prezența ei ascunsă, care este un fel de

absență pregnantă, mă intrigă.

Ieri l-am întrebat pe Abdul despre ea. Speram ca el să știe ceva mai mult. Diversitatea sarcinilor sale îl duce în toate colțurile clădirii. Poate că știa unde se află camera 1. Dar n-a fost așa. Știa totuși de existența bătrânei doamne. Montebello îi povestise o dată despre ea. Dar nu o văzuse niciodată. După părerea lui, Montebello era singurul care o vedea din când în când. Îi povestise că ea e ca o mamă pentru el și că, din recunoștință pentru asta, și el vrea să fie ca un tată pentru Abdul.

Mai târziu în acea zi, l-am găsit pe majordom în sala verde. Cu toate că știam că discreția lui legendară cu care se mândrea, pe bună dreptate sau nu, se aplica în forma ei cea mai incoruptibilă când era vorba de bătrâna doamnă, m-am încumetat să întreb din nou de ea. Mi-a povestit că odinioară ea era nucleul strălucitor al Grand Hotel Europa, că oaspeții o venerau și că în acele zile nu exista nici un nobil, conte, marchiz, duce sau prinț care să nu-i fi sărutat mâna, dar că în prezent preferă să stea singură cu arta și amintirile ei, iar el consideră misiunea lui sacră să-i respecte dorința.

L-am întrebat cât de des o vede. A spus că îi duce de mâncare o dată la câteva zile, dar că ea mănâncă extrem de puțin și că uneori găsește neatins puținul pe care i-l adusese. L-am întrebat despre ce stau de vorbă.

— Despre odinioară, a zis. Trăiește în trecut.

L-am întrebat dacă e adevărat că o privește ca pe o mamă.

— Dacă definim mama drept persoana care ne dăruiește existența, a zis, atunci ea e mama mea, căci tot ceea ce sunt și vreau să fiu ei îi datorez. Acestea fiind spuse, țin să subliniez că vă sunt foarte recunoscător pentru interesul dumneavoastră față de ea, dar, dacă mă veți întreba mai multe despre ea, m-aș vedea nevoit să vă dezamăgesc și știți cât de tare aș regreta asta.

Când l-am văzut întâmplător pe majordom, puțin mai târziu, trecând pe hol cu o tavă pe care erau două farfurii, acoperite cu capace argintii în formă de clopot, am fost sigur că merge la ea și, dintr-o pornire nestăvilită, m-am hotărât să-l urmez. Dar nicio șansă. Se mișca atât de sprinten pe culoare încât, la a doua cotitură, deja îl pierdusem din ochi.

Trebuie să vorbesc cu Patelski. El stă aici de cel mai mult timp dintre toți. Poate știe mai multe despre bătrâna doamnă. Oricum, n-am mai vorbit cu el de ceva vreme. Trebuie să-i spun și toată povestea despre Abdul și Enea. O să-i placă la nebunie. Poate că e mai bine să nu aduc în discuție motivul pentru care am fost pentru un scurt moment ușor neliniștit la sosirea unui ofițer de poliție.

3

Asta ne aduce la problema Albane, despre care nici măcar nu știam sigur până ieri că este o problemă. De când se întâmplase lucrul de care avea sau nu habar, dar pe care negreșit îl bănuia, mă evitase, ceea ce nu însemna nimic, căci, ce-i drept, asta făcea mereu, cu excepția momentelor în care se ținea ca scaiul de

mine. Ținând cont că preferam mai degrabă primul scenariu decât pe al doilea, nu vedeam niciun motiv urgent de a lua o inițiativă care să schimbe situația existentă. Oricum, nu mă simțeam în niciun fel responsabil pentru starea ei de spirit. Singurul lucru de care m-aș fi temut era ostilitatea față în față, și asta mai ales pentru că ar fi putut duce la scene jenante care ar fi perturbat liniștea celorlalți oaspeți și m-ar fi obligat să iau cumva atitudine prin cuvinte și gesturi. Dar nici vorbă de asta. În cele câteva momente în care am văzut-o în trecere pe când încerca cu înverșunare să mă evite, chipul nu îi era mai sumbru și mai răzbunător decât de obicei.

Dar ieri n-a fost chip să scap. Ne-am ciocnit unul de altul aproape la propriu în timpul exercițiului de evacuare în caz de incendiu. Căci, era cât pe ce să uit să povestesc, ieri s-a ținut un exercițiu de evacuare în caz de incendiu. Și asta era una dintre noutățile pe care le datoram entuziasmului domnului Wang, care presupun că fusese stârnit mai puțin de siguranța oaspeților săi, cât de sunetul pătrunzător al alarmei de incendiu noi-nouțe instalate la cererea lui. În orice caz, exercițiul de mai devreme fusese anunțat dinainte și facultativ, deci inutil, iar domnul Wang nu părea interesat să verifice dacă participanții se deplasează în ordine conform planului de evacuare – lăsând asta în seama interpretului, care dirija mai mult sau mai puțin exercițiul –, ci radia de bucurie în hol sub sirena sa asurzitoare.

Am participat numai pentru că, întâmplător, eram jos în hol, iar claxonul domnului Wang făcea din cale afară de neplăcută continuarea repausului meu acolo. I-am urmat pe toți chinezii care fugeau cuminți afară. Când sirena a încetat, ei au rămas conform instructajului să aștepte indicații la punctul de întâlnire, dar eu mă săturasem de simularea pericolului de moarte și m-am întors înăuntru. Și, în acel moment, poeta franceză Albane a năvălit afară. Judecând după panica ei, îi scăpase caracterul fictiv al întregului episod. Improvizând un pas de dans, de care am fost chiar mândru, am reușit să evit la mustață să ajungem totuși, în pofida tuturor lucrurilor, la o coliziune frontală în plin.

— Tu nu fugi din calea unui pericol de moarte, tu *ești* pericolul, am zis, pentru că mi s-a părut că trebuie totuși să spun ceva.

Pentru un scurt moment m-a privit derutată, apoi, un scurt moment furioasă și pe urmă și-a recăpătat obișnuita ei privire disprețuitoare pe care o rezerva pentru mine și toți ceilalți bărbați.

— Ca femeie, mi-am jurat că nu voi accepta niciodată ca un bărbat să-mi blocheze drumul spre țintă, a zis. Dar tu nu te codești nici măcar să stai în calea salvării mele.

— Totul e doar ficțiune, am zis.

— Da, la asta te pricepi de minune, a zis, la ficțiune și baliverne și povești frumoase cu care îi duci pe toți de nas cum îți vine la nimereală.

— Sunt un profesionist, am zis.

— Cu mențiunea că, în calitate de profesionist, procedezi destul de mult ca un amator.

— Știu, am zis. Uneori nu mă pot împotrivi pornirii de diletant de a spune adevărul.

— Ca atunci când ai încercat să mă faci să cred că ești înmărmurit de jale din cauza pierderii unei mari iubiri.

— E într-adevăr un exemplu bun, am zis.

— Adevărurile sunt mereu de scurtă durată la tine? a întrebat.

— Eclipsarea adevărului e mereu de scurtă durată, am zis.

— Nu mă îndoiesc nicio clipă, a spus ea. Chiar dacă ai fi rezistat pe măsura vârstei ei, tot ar fi fost o partidă rapidă.

Nu era o frază rea, trebuia să recunosc. Și cu asta ajunseserăm, așadar, la subiectul mestecător de gumă în jurul căruia se învârtise atât de ostentativ zilele trecute. Analizând lucrurile, nici măcar nu-mi păsa așa de mult dacă dezamăgirea ei față de mine se baza pe bănuieli și fantezii sau dacă dispunea de informații mai concrete fiindcă hoinărise în noaptea aceea pe holul meu și văzuse cum *corpus delicti* ieșea din camera mea la o oră neortodoxă. Nici n-aveam chef să mă apăr și cu atât mai puțin să neg episodul învăluind totul la fața locului într-o perdea înșelătoare de fum, oricât de potrivit ar fi fost acest ultim lucru în contextul exercițiului evacuării de incendiu.

— Știi, Albane, am zis, nu mă interesează ce crezi tu că am făcut sau nu și cum judeci asta.

— Nici pe mine nu mă interesează, a zis Albane.

— Bun, am zis. Mă bucur că astfel am rezolvat această chestiune.

— Chiar nu mă interesează nici cât negru sub unghie, a zis, faptul că, pentru început, tu crezi că trebuie să mă dai la o parte, fiindcă ești bărbat și crezi că totul se învârte în jurul tău și de aia tragi concluzia, din comoditate, că aș vrea ceva de la tine, de parcă o femeie ca mine s-ar gândi fie și o singură clipă să îl onoreze pe un bărbat ca tine, în mod previzibil vanitos, egoist și abject, cu o fărâmă din interesul ei prețios, nici că, pe urmă, ca să te prefaci în mod neîntemeiat că ești un om bun și sensibil, ești de părere că trebuie să trântești din senin o poveste tipic sentimentală și neverosimilă despre tristețe și devotament spiritual față de o iubită pierdută, ca și când ar exista vreodată o femeie decentă care să te considere vrednic de dragostea ei, sau că, apoi, fără să treacă măcar o zi – sau cât timp s-a scurs? –, îți dai jos fudul aproape în fața mea chiloții plini de rahat pentru o târfuliță minoră oarecare care a șterpelit o minijupă din dulapul mamei și își oferă pe toate drumurile ca o surpriză Kinder țâțele ei vulgare de baloane din gumă de mestecat unor boșorogi perverși ca tine, cărora le curg balele. Știi cât mă interesează asta, Ilja Leonard Pfeijffer? Nu mă interesează nici cât negru sub unghie.

— Irosești o frază destul de lungă pe ceva ce nu te interesează, a zis Ilja Leonard Pfeijffer.

— Dacă vrei să spui că și această discuție pe care o purtăm acum este o onoare prea mare pentru tine, a spus, pentru prima oară, îți pot da dreptate.

— Chiar este o ocazie ratată că nu s-a înfiripat niciodată ceva între noi, nu crezi, Albane? Și totul începuse atât de promițător! Din clipa în care ți-am fost

prezentat, disprețul față de mine îți țâșnea prin toți porii, iar apoi nu ai pierdut niciun moment ca să-l exprimi explicit cu o virtuozitate admirabilă. Ai spune că asta ar fi putut fi piatra de temelie pentru o relație minunată. Am fi putut forma un cuplu literar încântător, la fel ca Ted Hughes și Sylvia Plath, și să ne bombardăm cu ură unul pe celălalt de pe culmile literaturii. Ar fi fost fenomenal. Am fi putut scrie istorie.

— Da, a zis Albane, dar, din păcate, ai deja o relație cu o școlăriță americancă. Îți trimite scrisorele dulci cu inimioare din camera ei roz de copil plină de ursuleți din pluș sau are prea multe teme? Doar n-o să-mi spui că între timp deja ți-a dat papucii? Cam repede, nu? Mă întreb ce va fi. Bietul de tine. Să te las atunci în pace? Căci, gingaș și slab de inimă cum ești, vei fi devorat de o tristețe existențială insuportabilă.

— Mulțumesc pentru compasiune, Albane. Îmi face bine să știu că pot conta în toate împrejurările pe disprețul tău înduioșător.

— Sau poate vei primi îndată o poză alb-negru neclară a primei ecografii, ca suvenir care să-ți aducă aminte de desfătarea ta egoistă de două minute. Atunci, distracția va ține o viață întreagă.

Trebuia să spun că se pricepea să găsească punctele slabe ale apărării mele inexistente. Nu puteam exclude categoric scenariul sumbru pe care ea îl schițase cu o plăcere răutăcioasă. În această privință, lipsa mea de griji fusese întemeiată în întregime pe asigurările pe care mi le dăduse persoana implicată ca să mă liniștească, asigurări nestatornice ca niște nisipuri mișcătoare.

— În acest caz, a continuat ea, cred că trebuie să o suni pe cealaltă fostă iubită a ta ca să-i dai ocazia să te felicite.

— Trebuie să-ți fac un compliment, am zis. Dacă intenția ta este să mă rănești, ceea ce mi se pare una dintre puținele constante ale relației noastre turbulente, ai ales o strategie eficientă.

— Nu trebuie să te apuci acum să spui lucrurile pe dos, a zis. Eu nu te rănesc, tu m-ai rănit.

— Credeam că te lasă rece, am spus.

— Așa și este, a zis.

— De fapt, ai irosit deja prea multe cuvinte.

— Întocmai.

— Ai de unde alege, am zis.

— Să știi că da.

— Ca de exemplu?

Recunosc, a fost un tertip destul de jalnic. Dar, ținând cont de natura discuției, n-am putut rezista tentației de a o lăsa să pice cu ochii larg deschiși în această capcană primitivă a retoricii. Acum nu îmi rămânea decât să mă bucur de schimbarea direcției.

— Sunt sigur, am continuat, că orice bărbat care are o slăbiciune pentru blândețea ta și ochi pentru rotunjimile trupului tău poate doar să viseze să te strângă în brațe, dar aici suntem în Grand Hotel Europa. Dacă ai făcut un fetiș

pentru chinezi cu pălărioare hazlii, atunci te felicit cu cea mai mare plăcere pentru sejurul tău într-un harem inepuizabil. Dacă lucrurile nu stau așa, ai totuși o problemă.

— Așa crezi?

— Da, așa cred, am zis.

— Dacă vreau un bărbat, diseară e deja în patul meu.

— Nu mă îndoiesc, am zis, dar, ținând cont de vârsta medie a bărbaților de aici care nu sunt chinezi, mă îndoiesc că vei avea parte de foarte multă plăcere.

— Mai e și Abdul.

— Abdul e un copil.

— Tu n-ai avea nimic împotrivă, a zis.

— Însă tu ai avea.

— Îl mai avem și pe Yannis.

— Marele grec, am zis. Nu mă gândisem la el. Cred că ăla s-ar regula chiar și cu o găină jumulită. Deci poate ai o șansă.

— Ești gelos, așa-i? a spus.

— O, da, am zis, sunt orb de gelozie.

— Obișnuiește-te, a zis, căci chiar am s-o fac.

— O să-i faci acum ochi dulci marelui grec ca să mă faci gelos? Ăsta e planul tău? Și dacă ți-aș spune că tocmai am fost ironic când ți-am zis că mă macină gelozia și invidia doar gândindu-mă la asta și că, în realitate, nu îmi pasă absolut deloc?

— Tot am s-o fac.

Fără să mai scoată un cuvânt, mi-a întors spatele și a intrat în hotel. Pentru o clipă, chiar nu am știut dacă vorbise serios. În principiu, era destul de nebună cât să nu glumească. Dar apoi mi-am dat seama că vorbele ei erau fapte și că o interesa mai mult să iasă învingătoare în discuția cu mine decât să facă ceva care să mă lase pe mine și pe toți ceilalți cu gura căscată. Dar, dacă mă înșelam în privința asta, compasiunea mea deja se îndrepta către Yannis Volonaki, poreclit marele grec.

CAPITOLUL NOUĂSPREZECE

DECAPITAREA SFÂNTULUI SEBASTIAN

1

Așa cum o femeie care îmbătrânește încearcă în mod disperat să semene în continuare cu amintirile pe care le are despre ea însăși, la fel încerca și vara, cu tot mai puțin succes, să imite zilele apuse de glorie ale dictaturii sale. Soarele strălucea mai jos și mai puțin vulgar, dar ostenea mai repede ca înainte și în diverse locuri din oraș se pregăteau deja podețele de scânduri pentru când avea să urce nivelul apei. Și, în vreme ce sezonul de vârf aluneca inevitabil în istorie, unde probabil avea să fie evaluat ca nesemnificativ, aveam sentimentul neplăcut că mi se scurge ceva printre degete și n-aș fi vrut să fie magia dragostei mele pentru Clio.

Criza apărută ca urmare a nelegiuirii mele, constând din faptul că aveam un trecut, fusese potolită mulțumită unei lalele rupte, unei infracțiuni săvârșite prin violență, plăcerii pe care i-o stârnea jocul de a mă ocroti împotriva urmăririi penale și senzației de complicitate la aceeași conspirație care adusese cu sine toate astea, în sensul că nemulțumirea ei față de istoria mea personală fusese degradată de la o imperioasă situație de urgență la un ingredient standard al extinsului ei repertoriu de reproșuri, din care se putea inspira cu ocazia certurilor noastre săptămânale.

Deși în timpul certurilor susținea asta, durerosul episod nu părea să-i fi provocat traumatisme permanente, dar începeam să mă tem că mie îmi provocase, deși nu o spuneam. După ce trecuse nevoia de a repara prejudiciul, care îmi solicitase toată atenția, se făcuse loc să conștientizez că toată treaba asta mă rănise. Era încrederea aia afurisită, adică nisipurile mișcătoare pe care se ridică mereu întreaga construcție, încredere care fusese slăbită, deoarece, oricum am privi lucrurile, se prezentase o dovadă pentru tristul fapt că ea era în stare să se

întoarcă împotriva mea în situații pe care nu le-aș fi putut evita în niciun chip. Pe lângă asta, simțeam ca o zgârietură mare pe cuirasa strălucitoare a conexiunii noastre faptul că nu-mi puteam exprima față de ea aceste îndoieli, căci simpla sugestie din partea mea că vina nu-mi aparține în întregime ar fi inflamat din nou problema (între timp, mai mult sau mai puțin îngropată) până s-ar fi ajuns la o criză explozivă.

Sau poate exageram eu. Eram categoric în stare să exagerez, mă cunoșteam prea bine. Pur și simplu făceam din orice o dramă. Deși eram cel mult pe jumătate italian, aveam un oarecare talent la asta, care se putea dezvolta în momentele în care eram lăsat prea mult de capul meu și trebuia să mă lipsesc de influența corectoare a obligațiilor față de altul. Ăsta era unul din acele momente, căci vacanța se terminase, iar Clio era ocupată cu slujba ei de la Galleria. În plus, se implicase în pregătirile complexe și care luau mult timp pentru un congres pe care se hotărâse să-l organizeze, despre viitorul muzeelor italiene. Eram mândru de ea că făcea asta și, chiar dacă n-ar fi fost așa, nu aveam dreptul să mă supăr din cauza asta, fiindcă eu însumi i-o propusesem într-o seară de basm de pe insula pustie Palmaria. Faptul că eu venisem cu ideea însemna, evident, că își vărsa pe mine frustrările legate de dificultățile pe care le întâmpina cu organizarea în mult prea rarele momente în care ne vedeam, dar ar fi făcut-o și dacă n-aș fi născocit eu planul, deci nu i-o puteam lua în nume de rău.

Dar să nu devin cinic. Oricum, nu trebuia să mă gândesc atâta și, cu siguranță, nu la trecut. Îmi dădeam seama că tind să o fac. Pentru că, deși Clio chiar nu avusese dreptate când îmi reproșase cu atâta patos că încă nu lăsasem în urmă trecutul și că mă gândeam zilnic la Deborah Drimble, începusem să reflectez serios la acuzația ei, lucru care avut un efect contrar și a făcut ca Deborah Drimble să îmi răsară în gând mai des decât oricând. La asta se adăuga faptul că începeam să arăt tendința de a-mi face ordine în îndoieli și de a-mi susține incertitudinile comparându-mi situația actuală cu foste momente de criză din relații precedente și, cu toate că aceste comparații, fără excepție, ieșeau în favoarea actualei mele relații cu Clio, haznaua trecutului se deschisese și totul amenința să se molipsească de duhoarea eșecurilor mele anterioare. Trecutul este periculos, aici eram de acord cu Clio. Învenințează începuturile.

Cine e în primejdie să cadă pradă unei vagi nemulțumiri nu trebuie, neîncrezător ca o capră indignată, să aștepte pe stânca lui singuratică să vadă dacă celălalt ar face ceva pentru a-i înlătura neplăcerea, ci să aducă bucurie altora. Misiunea mea ar fi fost să iau bucuros asupra mea vina pentru toate dificultățile practice întâmpinate de Clio la organizarea congresului și să neg că a fost vreodată ideea mea dacă devenea un succes. Iar când mă gândeam la momentele în care fuseserăm cel mai mult împreună, mă gândeam la jocul nostru. Ca să-i distrag atenția și să ne apropiem din nou, ar fi trebuit să pornim iar împreună în căutarea ultimului tablou al lui Caravaggio. În trecut, când toate complicațiile meschine și îndărătnice ale prezentului se aflau încă la secole distanță, puteam să ne jucăm ca niște copii și să fim sincer fericiți unul cu celălalt. Dar eram în Veneția și nu aveam timp de călătorii. Aveam nevoie de o teorie care să susțină

ideea că pânza se află în Veneția. Dar n-o puteam deranja pe Clio cerându-i să născocească pentru noi o teorie din asta. Trebuia să o fac eu însumi. Aveam să mă pun cu burta pe carte și să o surprind. Și apoi urma să jucăm jocul nostru.

2

În vreme ce, fără competența lui Clio care să mă ghideze, investigam în cărțile ei și în toate arhivele digitale care se găseau pe internet, mă simțeam ca un adept al teoriilor conspiraționiste care pornește în căutarea dovezilor că pământul este plat în documentele despre OZN-ul prăbușit în Roswell. Problema pe care o ai drept cercetător amator nu e neapărat că nu poți demonstra nimic, cât faptul că poți demonstra orice. Înainte să-ți dai seama, demonstrezi lucrurile greșite, care sunt repudiate cu dispreț de comunitatea științifică, ceea ce alimentează din nou teoriile conspiraționiste și așa nu mai termini niciodată. Oamenii au prea mult timp liber, poate că asta este cea mai mare problemă a lumii contemporane. Toți oamenii, în afară de Clio. Asta era a doua problemă.

Dar nu eram un amator. Mă formasem ca filolog clasic și asta e tot o disciplină de studiu a istoriei, fir-ar. Deși cunoșteam templele mai bine decât bisericile și umblasem mai mult prin Atena lui Pericle și Roma lui Augustus decât prin Italia pestriță din vremea lui Caravaggio, fusesem antrenat și echipat pentru expediții în trecut. Trebuia doar să dau din coate să ajung într-o epocă în care îmi petrecusem vacanța exclusiv împreună cu Clio.

Cu toate că mulți afirmau despre Caravaggio că fusese influențat de școala venețiană, nu existau legături directe între pictor și acest oraș. Poate că fusese cândva aici, în tinerețe, cu maestrul său, Simone Peterzano, dar atunci era încă prea tânăr ca să lase urme. Cu excepția acestui ultim tablou, care a rămas mereu ascuns până acum și care, din motive pe care încă trebuia să le inventez, era în Veneția, nu existau lucrări ale lui Caravaggio în oraș. Deja începea bine.

Cheia s-ar fi putut afla, m-am gândit, în antecedentele și relațiile protectorilor nobili ai lui Caravaggio. Puternica familie Colonna reprezenta un punct de pornire promițător. Filippo I Colonna îl ajutase pe Caravaggio să fugă din Roma după ce acesta săvârșise crima și fusese condamnat. La Napoli, Caravaggio se bucurase până la sfârșitul vieții de protecția marchizei Constanza Colonna. Potrivit informației pe care Deodato Gentile i-a furnizat-o lui Scipione Borghese, ultimul tablou se aflase pentru scurt timp în posesia ei după moartea lui Caravaggio.

I-am supus cursul vieții unei examinări mai detaliate. În 1567, la vârsta de doisprezece ani, fusese dată de soție lui Francesco I Sforza, care avea pe atunci șaptesprezece ani. Acest Sforza era marchiz al orășelului Caravaggio din Lombardia, din apropierea Milanoului, de unde se trăgeau părinții pictorului, al căror loc de naștere el și-l alesese drept nume de artist. Tatăl pictorului se afla în slujba familiei Sforza. Am considerat această coincidență bătătoare la ochi ca un semn că sunt pe drumul cel bun. La început, Constanza nu fusese tocmai fericită.

La scurt timp după căsătorie, îi scria tatălui său: „Dacă nu mă scoți din casa acestui bărbat, îmi voi pune capăt zilelor și, dacă asta înseamnă să-mi pierd și sufletul împreună cu viața, nu îmi pasă câtuși de puțin.“ A fost dusă la o mănăstire pentru a o proteja de ea însăși. Asta a ajutat-o. Și-a schimbat părerea și în 1569 l-a născut pe primul din cei șase fii pe care îi va avea cu Francesco Sforza.

Constanza Colonna a rămas de timpuriu văduvă, deoarece Francesco Sforza a murit în 1580. Pe atunci ea avea douăzeci și cinci de ani. Am descoperit că existau legături între familia Sforza și Veneția. La porunca unui strămoș al soțului Constanzei Colonna, se construise în secolul al cincisprezecelea Ca' del Duca pe malul Canal Grande, în cartierul San Marco, lângă Palazzo Falier. În anii douăzeci ai secolului al șaisprezecelea, Tițian îl folosise drept atelier. Dacă Constanza Colonna moștenise proprietățile soțului ei, avea deci în posesie un *palazzo* splendid în Veneția. M-a cuprins entuziasmul. Din păcate, o cercetare mai amănunțită a dovedit că fusese înstrăinat încă din secolul al cincisprezecelea din cauza tensiunilor crescânde dintre Republica Veneția și ducatul Milano. Pe când murise Caravaggio, nu se mai afla în proprietatea familiei deja de mai bine de un secol și jumătate.

Am verificat dacă pot localiza cumva familia Borghese în Veneția. La un moment dat, am crezut că i-am găsit, dar era vorba despre *chef*-ul de la televizor Alessandro Borghese, care organizase în Veneția un Live Cooking Event. Nu trebuia să pierd din vedere că internetul e poluat cu o grămadă de porcării irelevante din ziua de azi. Impozantul bust de marmură pe care sculptorul Gian Lorenzo Bernini i-l făcuse în 1632 lui Scipione Borghese fusese expus între 1892 și 1908 în Gallerie del Seicento, unde lucra Clio, dar această informație, oricât de interesantă, mi s-a părut că nu oferă un temei destul de solid pentru ipoteza că și un tablou destinat acestui Scipione Borghese fusese transportat la Veneția cu trei secole în urmă.

Trebuia să joc mai bine jocul. În felul ăsta nu ajungeam nicăieri. Trebuia să încerc să gândesc precum Clio. Trebuia să raționez pornind de la vopsele și pictori, în loc să mă încred în marchizi, cardinali și chefi. Mi-am amintit cum Clio îmi povestise că există mai multe versiuni pentru numeroase tablouri ale lui Caravaggio, fiindcă oamenii se înghesuiau să le copieze. Asta se întâmpla de obicei pe loc în atelier, când vopseaua originalului încă nu se uscase. Exista o piață pentru acele copii, iar când originalul era trimis celui care-l comandase, copistul ajungea prea târziu. Trebuia să acționeze imediat. M-am gândit că acești copiști trebuie să fi fost la curent cu operele produse de Caravaggio mai bine decât oricine altcineva. Dacă văzuse cineva ultima pânză înainte ca ea să dispară, fusese unul dintre ei. Trebuia să urmez această pistă.

Nu mi-a fost greu să descopăr că cei mai importanți copiști ai ultimelor lucrări ale lui Caravaggio au fost doi pictori din Țările de Jos, Louis Finson din Brugge și amsterdamezul născut în Hamburg Abraham Vinck. Finson realizase celebra replică a Madonei cu rozariul, care se afla acum la Viena, și a Iuditei tăind capul lui Holofern, în Palazzo Zevallos Stigliano din Napoli. Au trăit și au lucrat în Napoli în perioada în care și Caravaggio locuia acolo. Au fost prieteni buni ai

lui Caravaggio. Ar fi putut fi martori la moartea lui. Era foarte probabil ca ei să fi văzut autoportretul dispărut care-l înfățișa ca Maria Magdalena.

Dar acolo pista se înfunda. Nu reușeam să stabilesc o relație între Finson și Vinck și Veneția. M-am gândit că trebuie să raționez altfel. Trebuia să încep în Veneția și să trasez cu răbdare tradiția venețiană a caravaggienilor, adepți și imitatori, înapoi până la maestru. M-am apucat de studiu, dar, spre surprinderea mea, am descoperit că nu există nicio tradiție a caravaggismului în Veneția. Aparent, operele lui Caravaggio nu au dobândit niciodată în Veneția statutul pe care îl aveau în restul Italiei și în nordul Europei. Nu au avut adepți în Veneția. Nu se potriveau cu gusturile venețienilor. Legendarul specialist în istoria artei Roberto Longhi formulează asta cu flerul său caracteristic. Caravaggio crescuse în țarinile dintre Milano, Bergamo și Brescia, unde umbrele sunt lungi, și își dezvoltase naturalismul teribil în Roma, un oraș care era în toate privințele opusul Veneției colorate și pline de viață. Lumina și culoarea erau spălate de apa Tibrului în inima unui oraș putred care se îndrepta către o contrareformă sordidă de pompă și de mizerie.

Însă exista o excepție frapantă. Într-o antologie de studii despre colecțiile de artă din Veneția secolelor șaisprezece și șaptesprezece, de Linda Borean și Stefania Mason, peste care am dat în biblioteca lui Clio, am găsit un articol de Linda Borean și Isabella Cecchini despre o colecție a lui Giovanni Andrea Lumaga, un colecționar și negustător venețian din secolul al șaptesprezecelea, care, singurul din oraș în acea perioadă, arătase interes pentru lucrările caravaggienilor. De aceea, un articol era dedicat colecției sale. Se demonstra că apariția acestor tablouri în Veneția pentru a fi apreciate și achiziționate de către Lumaga era strâns legată de faptul că pictorul flamand Nicolas Régnier se stabilise în 1626 în Veneția. Și el era un bun prieten al lui Caravaggio. Se cunoscuseră la Roma. Pe lângă asta, se împrietenise cu Louis Finson și Abraham Vinck. Când se mutase din Roma la Veneția, Régnier luase cu el o cantitate însemnată de opere din proprietatea personală, printre care pânze ale lui Caravaggio.

În acest studiu științific, am găsit o referință la Francesco Saverio Baldinucci, care, în biografia pe care o face pictorului Luca Giordano, menționează în trecere colecția negustătorului Giovanni Andrea Lumaga. Printre tablourile cărora li se amintește titlul era o *Sfânta Maria Magdalena căindu-se, în stilul lui Spagnoletto*. Asta era porecla lui Jusepe de Ribera, micul spaniol, unul dintre cei mai dedicați și mai talentați adepți ai lui Caravaggio din perioada de început, care călătorise în mod special din Spania la Napoli ca să-l întâlnească pe Caravaggio. Când spui că un tablou e pictat în stilul lui Spagnoletto, spui că e pictat în stilul lui Caravaggio.

Și acel tablou lipsea din inventarul pe care Lucrezia Bonamin, văduva lui Giovanni Andrea Lumaga, ceruse să fie întocmit când a vrut să vândă colecția. Și faptul că acel tablou nu e trecut pe inventar nu poate să însemne decât că văduva a decis să nu-l vândă.

OK. Stai puțin. Asta era ceva. De fapt, am vrut să joc jocul numai ca să-i fac o plăcere lui Clio, dar acum aproape începeam să cred de-a binelea. Nu era exclus

ca acea *Maria Magdalena* pe care o amintește Baldinucci să fie ultimul tablou al lui Caravaggio. Atunci pânza ar fi fost adusă la Veneția de către Nicolas Régnier și vândută lui Lumaga. Tabloul trebuie să fi ajuns în mâinile lui Régnier prin intermediul lui Louis Finson și Abraham Vinck. Toate astea nu erau complet improbabile. Și, dacă tabloul nu era pe inventarul întocmit pentru vânzarea colecției, pentru că nu fusese scos la vânzare, atunci nu era exclus să se afle încă în Veneția.

Începea să mă ia amețeala. Am cântărit febril opțiunile. Veneția nu era foarte mare, dar nici micuță. Unde ar putea fi tabloul dacă Lucrezia Bonamin îl păstrase pentru sine? Trebuia să descopăr unde locuise. În articolul lui Borean și Cecchini am găsit o referință la un act notarial din 1701 în care era scris că Lucrezia Bonamin murise la vârsta de șaptezeci și șase de ani. Poate erau mai multe documente. Trebuia să merg la arhivă.

Asta se transforma într-o întreagă aventură, dar n-aveam timp să stau să reflectez pe îndelete la ea, căci voiam să găsesc cât mai repede ce căutam și să o uimesc pe Clio cu descoperirea mea. Am aflat că Giovanni Andrea Lumaga și soția lui locuiseră într-o casă mare în Santa Marina, care aparținea familiei Dandolo și pentru care plăteau chirie suma deloc neglijabilă de trei sute de ducați (ASVE, Dieci Savi alle Decime, Estimi 1661, fila 217, fasc.n. 665 și Catastici, Estimo 1661, fila 421, parohia Santa Marina). După moartea soțului ei, văduva Lucrezia Bonamin se mutase într-o casă mai mică din parohia învecinată Santa Maria Nova, unde a locuit până la moarte (ASVE, Notarile, Testamenti, notarul Giovan Battista Giavarina, fila 1197/ 202, pagină separată).

Dacă *Maria Magdalena* a lui Caravaggio nu fusese vândută în 1677, tabloul fusese dus în noua casă din Santa Maria Nova. Și dacă după aceea nu a mai apărut niciodată însemna că încă se afla acolo. Trebuia să fie. Nu se putea altfel. Din păcate, nu aveam o adresă mai exactă decât o indicație a parohiei. Dar o parohie era o zonă care se putea cerceta. Biserica Santa Maria Nova fusese în cartierul Cannaregio, aproape de Chiesa dei Miracoli, dar fusese demolată în secolul al nouăsprezecelea. Vorbeam deci de partea de est a cartierului Cannaregio. Acolo trebuia să pornim căutarea. Aventura putea să înceapă.

3

Numai că aventura încă nu putea să înceapă imediat. Organizarea unui congres îți ia mai mult timp decât crezi și, chiar dacă tu crezi că asta îți ia mai mult timp decât crezi, tot îți ia mai mult timp decât crezi. Asta-i în general problema cu majoritatea lucrurilor: durează prea mult. Un prieten scriitor din Țările de Jos m-a învățat odată despre Legea Conservării Nenorocirii, care este responsabilă pentru apariția din senin a problemelor noi de îndată ce problemele vechi, în sfârșit, cu greu s-au rezolvat. Orice încercare de redresare aproape mereu înrăutățește lucrurile, dacă mă pot cita. Dar încep tot mai mult să mă conving că această lege oferă doar o explicație parțială pentru o forță primordială care

conduce lumea, care este Legea Conservării Tuturor Lucrurilor. Starea naturală a lucrurilor este că totul rămâne așa cum este. Ca ființă omenească trecătoare, cine vrea să aducă o schimbare într-un mic segment trebuie să facă o sforțare supranaturală. Un om înțelept nu aspiră să ducă lucrurile la bun sfârșit, căci știe că durata vieții omenești e limitată și probabil neîndestulătoare.

Lentoarea naturală a lumii este în Italia mai palpabilă decât în altă parte. Am văzut cândva niște graffiti. „Italians do it better", scrisese cineva pe zid. Altcineva tăiase „better" cu o linie și îl înlocuise cu „later". Departe de mine să sugerez că, în această privință, Clio e o italiancă tipică. Hai să mă exprim așa: într-un context italian, s-a văzut forțată să acționeze în stil tipic italian.

În plus, era vorba de frustrări considerabile. Clio avea impresia că, la organizarea congresului, nu e susținută de șefa ei, directoarea Galleriei, Delfina Ballarin, și această părere a evoluat treptat în convingerea că îi pune în mod deliberat bețe-n roate. O întrebasem pe Clio care ar fi motivul pentru această presupusă sabotare, dar fusese o întrebare prostească. Motivul era, evident, același dintotdeauna: invidia. Raporturile de putere nu puteau fi perturbate de succesul unei subordonate. Răspunsul la întrebarea dacă e în stare să organizeze un congres prestigios nu trebuia să depindă de calitățile ei, ci era determinat de poziția ei ierarhică și, dacă ea, datorită calităților ei, amenința să obțină un succes mai mare decât i se cuvenea pe baza poziției ei ierarhice, trebuiau luate măsuri pentru a restabili ordinea naturală a lucrurilor. În plus, era complet irelevant că mă indignam, alături de ea, cu privire la asta, fiindcă așa stătea treaba.

Această sabotare nu lua niciodată forma unor acțiuni vădit contraproductive, ci rămânea învăluită într-o neglijență zâmbitoare, care era foarte intenționată. Un exemplu clar îl reprezentau invitațiile oficiale pentru invitații pe care îi avea în vedere. Protocolar, era necesar ca invitația să fie trimisă de cineva aflat la același nivel ierarhic ca invitatul. Ca funcționar oficial de rangul doi, nu puteai invita un ministru al unui stat suveran prieten. Iar Clio îi avea în vedere pe directorii marilor muzee italiene. Deși majoritatea îi confirmaseră deja personal, în mod informal, invitația oficială trebuia să vină din partea directoarei muzeului Gallerie del Seicento, adică Delfina Ballarin. Făgăduise în mod repetat că o va face, părând că debordează de entuziasm și de recunoștință față de Clio pentru faptul că organiza asta, dar după aceea nu întreprinsese nimic. Se putea găsi o cale să ocolească ierarhia formală făcând niște mașinațiuni (caz în care lui Clio îi prindea bine faptul că era prietenă cu iubita coordonatorului ei de doctorat, care, mai mult sau mai puțin, îi făcuse rost de postul ăsta) și bazându-se pe rezonanța magică a numelui ei de familie nobil, dar toate acestea îi luau timp și energie și o necăjeau.

În zilele acelea, am făcut tot posibilul să umblu numai pe vârfuri. Am devenit servitorul ei exemplar instruit, am stat răbdător la dispoziția ei când simțea nevoia să-și descarce frustrările pe mine și, în rest, m-am furișat precaut cât mai departe de toanele ei proaste.

4

Când s-a făcut duminică și Clio a zis că o doare-n fund de tot congresul ăla blestemat și că vrea să facă ceva distractiv, mi s-a părut că a sosit momentul ideal ca să-i prezint teoria mea. M-a ascultat având pe chip o expresie care putea trăda atât uimire, cât și înduioșare.

— De ce ai căutat toate astea? a întrebat. Ai făcut-o pentru mine?

— Pentru noi. Mă gândisem că avem nevoie de o aventură.

— Ești drăguț.

— Dar cum ți se pare teoria mea? am întrebat.

— Te ține cu sufletul la gură, a zis. N-am nimic de obiectat în privința asta. Îți mulțumesc.

— Dar din punct de vedere științific?

— Hai să spunem că vreo două detalii banale din reconstrucția ta sunt poate mai puțin convingătoare. Punctul vulnerabil al ipotezei tale este că, de fapt, se bazează în totalitate pe mărturia lui Baldinucci. Este o sursă târzie. Biografia lui Luca Giordano este din 1728, dacă nu mă înșel. Ai dreptate când afirmi că *Maria Magdalena* pe care o pomenește Baldinucci nu are cum să fie a lui Luca Giordano, așa cum încearcă să ne convingă Baldinucci. Ar putea fi însă o problemă faptul că avem un inventar din 1743 al lucrărilor care erau în posesia lui Antonio Maria Lumaga, fiul lui Giovanni Andrea Lumaga al tău, care între timp se mutase la Napoli, și că acolo apare o *Maria Magdalena* anonimă. Cunosc acel inventar, fiindcă a fost consemnat în Getty Provenance Index. Ca să ne menținem teoria că tabloul pe care îl numește Baldinucci se află încă în Veneția, ar trebui să susținem că pânza documentată în 1743 la Napoli reprezintă o altă operă. Este improbabil, dar nu imposibil.

Apoi mai e și problema identificării acelei pânze ca ultimul tablou al lui Caravaggio. Faptul că Baldinucci spune că este pictat în stilul lui Spagnoletto pledează în favoarea ta, sunt imediat de acord cu tine. Și, dacă pe vremea aceea era un Caravaggio în Veneția, este într-adevăr plauzibil că Nicolas Régnier să fi adus pânza de la Roma. Dar ultimele trei tablouri ale lui Caravaggio, pe care le făcuse pentru Scipione Borghese, au fost realizate la Napoli. Régnier nu avea nimic de-a face cu orașul Napoli. Pe atunci locuia la Roma. Relațiile sale personale cu Caravaggio datează dintr-o perioadă mai timpurie, când și Caravaggio locuia încă la Roma. Isteț din partea ta să presupui că Finson și Vinck au funcționat ca intermediari. Chiar ai nevoie de ei ca să-ți susții ipoteza. Dar pentru mine rămâne neclar ce motivație ar fi putut avea Finson și Vinck ca să ia legătura cu Régnier în îndepărtata Romă. Ar trebui să elaborezi această părticică a teoriei tale. Acolo, scenariul tău prezintă un loc gol.

Însă toate astea nu sunt complet imposibile. Dar, dacă ai avea dreptate că pânza pe care o pomenește Baldinucci este ultimul nostru tablou al lui Caravaggio și că Lucrezia Bonamin a ascuns acea pânză undeva în Veneția înainte de a muri, mă miră că nu te-ai gândit că familia Lumaga a finanțat construcția capelei Mântuitorului din biserica carmelitelor desculțe, unde a fost găzduită, în

1732, și cripta familiei. O asemenea capelă mi se pare un loc mai sigur decât o casă închiriată din cartierul muncitoresc Cannaregio. Biserica și capela există încă. Acolo aș începe căutările.

5

Numele oficial al bisericii carmelitelor desculțe este Chiesa di Santa Maria di Nazareth. Se află pe malul Canal Grande, la baza podului Ponte degli Scalzi, în fața gării Santa Lucia. Ca să ne pregătim pentru expediția noastră, am studiat bine pozele capelei familiei Lumaga. Era o capelă nu prea mare, cu o boltă care, mai târziu, în 1732, a fost pictată de Tiepolo. Era prevăzută cu un altar din marmură policromă. Piesa centrală era un crucifix din marmură dintr-o perioadă ulterioară, flancat în părțile laterale de trei coloane cenușii corintice, care susțineau un timpan fantezist în formă de clopot, încununat de un motiv cu scoici și prevăzut cu o mică ferestruică rotundă păzită de sfincși.

Am încercat să ne gândim unde ar putea fi ascuns tabloul. Locul cel mai la îndemână părea să fie în spatele panoului central din marmură care forma fundalul pentru crucifix. Dar Clio avea îndoieli. Imaginea era în mod clar de la sfârșitul secolului al optsprezecelea. Era vorba de un adaos ulterior. Erau șanse mari ca placa din marmură să fi fost montată împreună cu crucifixul. Dacă ar fi fost ascuns în spatele ei, tabloul ar fi fost descoperit în timpul acestei operațiuni. Din cauza ferestrei rotunde, timpanul ieșea din calcul. Astfel, nu ne rămânea decât altarul. Judecând după fotografiile de pe internet, nu era imposibil să existe un spațiu între partea din față și cea din spate a altarului. Între masa dreptunghiulară și structura concavă care servea drept temelie pentru cele șase coloane poate exista o deschizătură. Asta ar fi putut semnala o nișă ascunsă, deși era greu de imaginat cum puteau fi puse în mișcare structurile grele din marmură ca să ai acces la acel spațiu. Inspirat de aventura noastră din Portovenere, am sugerat pardoseala ca posibilitate. Pe baza fotografiilor, fusese greu de apreciat, dar capela nu era adâncă, iar pardoseala părea solidă. Atunci lui Clio îi căzuseră ochii pe panourile laterale. Peretele din dreapta părea să aibă mai multă adâncime decât cel din stânga. Această asimetrie ar fi putut trăda ceva. Pe altar fusese aplicat un relief simplu al unui înger care arăta spre dreapta. Era un indiciu?

— Vorbești ca un documentar de pe National Geographic Channel, spusese Clio, cu o întrebare care răsună sugestiv la sfârșitul paragrafului. Oho! Și pe urmă dai drumul unui calup de reclame.

Râdea. Mă făcea fericit să o văd iar binedispusă pentru prima oară după zile întregi.

— Reclamă la un weekend romantic în Veneția pentru două persoane, am zis.

Ne-am plimbat ținându-ne de mână, parcurgând ziua de duminică de la casa noastră de lângă Galleria către noua noastră aventură. Când am ajuns la Chiesa di Santa Maria di Nazareth, am constatat că e zarvă. Venise o ambulanță. Poliția era de față. Cheiul din fața bisericii fusese izolat cu benzi de avertizare de culoare

roșie și albă, în spatele cărora turiștii se uitau și filmau. Cineva zăcea pe jos printre bucăți de piatră.

— Probabil că o parte a fațadei s-a sfărâmat, a zis Clio. Și i-a căzut în cap băiatului ăluia de colo. Asta se întâmplă când ai prea mult patrimoniu și n-ai bani să îl întreții. Dar puștiul ăla s-a ales, în orice caz, cu un cucui frumușel ca suvenir din Veneția. Oricum e mai original decât o gondolă mică din plastic.

Părea că trebuie să amânăm vizita noastră la biserică și cea mai mare descoperire din istoria picturii occidentale. Accesul era blocat și, după cum se vedea, putea să mai dureze ceva. Am mers până la banda de avertizare ca să evaluăm situația mai în detaliu. De cealaltă parte a benzii, un polițist ținea ferm sub supraveghere toată scena. Clio i s-a adresat și l-a întrebat cât timp va mai fi necesară izolarea zonei. La asta îi era peste putință să-i dea un răspuns, nici măcar cu aproximație. Clio a zis că e mare păcat că pur și simplu cad bucăți din monumentele noastre. Însă aici a fost nevoit să o corecteze. Nu asta se întâmplase. Lucrurile se petrecuseră altfel decât credea ea. Băiatul care zăcea pe jos era un turist olandez care se gândise că ar fi o idee amuzantă să-și facă un selfie cu statuia Sfântului Sebastian din prima nișă din stânga de acolo, pe rândul cel mai de jos. Cât de sus să fie? Vreo patru metri. S-a cățărat până acolo.

— Și atunci a căzut, a completat Clio. Sper că și-a rupt gâtul.

— Și mai rău, *dottoressa*, a zis polițistul. S-a agățat de capul statuii, care atunci s-a rupt. Așa a căzut.

De abia atunci am văzut. Statuia din stânga de pe rândul cel mai de jos nu mai avea cap. Marmura de la gât era albă precum creta de la ruptura proaspătă. Bietul Sebastian, deja ciuruit de săgeți, mai fusese și decapitat fără niciun motiv. Clio s-a înfuriat. Am dus-o departe de locul delictului, pentru că ar fi fost în stare să sară peste banda care delimita zona ca să-i dea olandezului făcut praf un șut care să-i rupă șira spinării, dacă nu și-o rupsese deja.

— Sper să-și petreacă zilele lui inutile cu selfie-ul lui pentru tot restul vieții, invalid și impotent, într-un apartament care te face să-ți tai venele de la marginea unui cartier nou de locuințe din țara ta barbară de tot rahatul, în timp ce ploile torențiale ale unei toamne veșnice îi zguduie ferestrele și îi chinuie conștiința, a zis. Sculptura aceea a Sfântului Sebastian este o capodoperă a barocului târziu venețian, făcută de Orazio Marinali. *Era* o capodoperă, căci acum a fost distrusă pentru totdeauna. Un puști dintr-ăsta, care niciodată în toată viața lui n-a avut altă realizare decât să facă laba, nu are nici cel mai mic habar cine a fost Orazio Marinali și cât de unică și specială este opera pe care a stricat-o prin comportamentul său tâmpit și infantil. Sculptura a fost realizată între anii 1672 și 1680. A înfruntat aproape trei secole și jumătate. Oștirile lui Napoleon, ale împăratului austriac, ale lui Garibaldi, ale lui Mussolini și ale lui Hitler nu au putut să o distrugă, dar un singur cretin în boxeri și adidași care vrea să-și facă un selfie e de ajuns să facă praf trei secole și jumătate de istorie. Chiar sper să nu se mai poată ridica niciodată în picioare și le voi trimite foarte personal o scrisoare părinților lui ca să le spun că nu trebuie să deplângă pierderea nulității pe care au adus-o din greșeală pe lume.

Nu, Ilja, trebuie să spunem lucrurilor pe nume. Cucerirea Romei de către barbari a produs mai puține pagube decât hoardele în pantaloni scurți care ne inundă în prezent. Suntem martori la ultima și definitiva invazie barbară a Italiei. Ce vezi aici este înmormântarea Europei și toți turiștii de aici sunt de față, se uită la ea și fac poze fără să realizeze că ei sunt cei care au dat lovitura de grație celor trei mii de ani de cultură europeană.

Eram în fața gării, care scuipa noi transporturi de rucsacuri și trolere peste orașul fragil. Clio s-a uitat la clădirea gării și a zis:

— Plecăm?

— Încotro vrei? am întrebat-o.

— Nu contează. Departe. Nu mai rezist. Vreau să plec pentru totdeauna de aici.

6

Dar firește că n-am plecat. Existau obiecții și obligații. Aveam o viață de trăit și un congres de organizat, care, în cele din urmă, a luat forma unei conferințe la masa rotundă cu mai puțini invitați decât sperase Clio în primă instanță, pentru că directoarea ei Delfina Ballarin refuzase să-i susțină inițiativa. Dar, în orice caz, erau invitați de un calibru destul de mare cât să justifice invidia directoarei față de subordonata ei. Ca să își împace oarecum șefa cu viitorul ei succes, Clio îi ceruse respectuos să deschidă întrunirea. După aceea, urma să ia cuvântul Eike Schmidt, directorul muzeului Uffizi din Florența, Antonio Paolucci, directorul muzeelor Vaticanului, scriitorul și istoricul de artă francez Jean Clair, conservator general al patrimoniului național francez și autorul unei cărți controversate despre criza muzeelor, și Alessandra Mottola Molfino, cea mai importantă muzeoloagă a Italiei, ca să nu spunem a Europei.

Eram acolo, în aula Galleriei. Pe lângă faptul că nu m-ar fi iertat dacă nu mă prezentam, n-aș fi vrut să pierd evenimentul. Clio purta un inegalabil costum Armani din mătase, de culoare antracit, cu fustă și sacou care se încheia parte peste parte și decolteu tip bărcuță cu o fundă frivolă în loc de guler și pantofii ei roșu-Ferrari cu toc înalt de la Mad Hatters. Nu ducea lipsă de public. Aula se umpluse cel puțin pe trei sferturi. M-am așezat în ultimul rând și am fost deja dinainte mândru de Clio.

Într-un discurs de deschidere pompos care, potrivit bunului obicei italian, a ținut mult prea mult, directoarea și-a luat elegant rolul de gazdă modestă, care refuza anticipat orice laudă pentru inițiativa ei extraordinară, pentru că voia să îi aducă în prim-plan pe eminenții invitați, pe care ulterior, deși evident că nu aveau nevoie de nicio introducere, i-a prezentat pe larg publicului, subliniind printre toate calitățile lor evidente aprecierea pe care o aveau față de ea.

Eike Schmidt, care era de trei ani director al muzeului Uffizi, a povestit că prioritatea fundamentală era încă aceeași ca la numirea lui în funcție cu trei ani în

urmă, și aici se referea la problema jenant de banală, practică, dar aproape de nerezolvat a lungimii cozilor. Avea în grijă o colecție de o mie de ani, cu tot ce a creat mai frumos omenirea, dar se vedea nevoit să se ocupe de timpii de așteptare la intrarea în muzeu. Când începuse, situația era intolerabilă. Turiștii stăteau cel puțin trei ore la coadă și deja erau epuizați dinainte de a intra în sfârșit în muzeu. Și, de fapt, trebuia să fie sincer și să spună că lucrurile tot așa stăteau. Mijloacele lui erau limitate. Muzeul său se afla într-un *palazzo* vechi de secole din centrul istoric al Florenței și nu putea fi pur și simplu renovat pentru a facilita accesul fluxului de turiști, care sporea necontenit. Nu putea să extindă programul, căci doar când propusese asta deja i se declarase război de către sindicatele personalului muzeului. Acum făcuse apel la competența specialiștilor americani în domeniul managementului, menținerii sub control și influențării maselor de oameni. În ei își pusese speranțele. Pe urmă a vorbit cu înflăcărare despre misiunea științifică a muzeului său și a muzeelor în general, dar singur a recunoscut că suna ca un anacronism umblător în vremurile astea care cereau, mai presus de toate, controlul mulțimilor.

Antonio Paolucci era un distins intelectual în vârstă, care arăta de parcă în orice clipă l-ar fi putut cita pe Dante din memorie și care a și făcut-o, „Tosto fur sovr'a noi, perché correndo/ si movea tutta quella turba magna" din cântul al optsprezecelea al *Purgatoriului*, unde o ceată de păcătoși ce se făceau vinovați de lene și de exces de timp liber au fost osândiți să alerge veșnic unii după alții. Cu asta și-a început intervenția. După aceea a zis că, în cazul muzeului Ufizzi al stimatului său coleg Schmidt, „tutta quella turba magna" ajunge la patru milioane de vizitatori pe an, ceea ce era, negreșit, o cifră considerabilă, dar că el, în muzeele Vaticanului, se confruntă cu un interes cu 50% mai ridicat.

Pe lângă asta, muzeul său era unic în lume, pentru că nu fusese niciodată menit să fie muzeu, ci tezaur al Sfântului Scaun. Colecția era focul cristalizat a două milenii de devoțiune creștină, epicentrul identității culturale a Europei și inima și conștiința artistică a Sfintei Biserici Catolice. În mod intenționat folosea cuvinte mari, pentru că voia să atragă atenția că această colecție de artă nu fusese niciodată destinată publicului, cu atât mai puțin unui public de milioane. Nu doar colecția, ci și structura muzeală făcea parte din interiorul privat al palatului papal. Milioanele de vizitatori trebuiau să fie goniți prin odăile private ale Sfântului Părinte, dacă îi îngăduiam o mică exagerare, dar cam aici se ajungea. Nu trebuia să mire pe nimeni că asta provoca imense probleme, fiindcă odăile fragile și scârțâitoare nu fuseseră niciodată destinate să fie călcate în picioare de șase milioane de vizitatori pe an.

Michelangelo ar fi fost uimit dacă ar fi auzit că douăzeci de mii de oameni pe zi vizitează Capela lui Sixtină. Asta nu fusese niciodată intenția lui. Cardinalii trebuiau să țină un conclav acolo o dată la douăzeci, treizeci de ani. Pentru asta fusese făcut totul, ca să servească drept sediu exclusiv de reflecție și contemplare în cercul închis al lumii bisericești, unde până și cardinalii tăceau din respect, și nu drept atracție de bâlci. Marea problemă cu asta era, în opinia lui Paolucci, că nu poți pur și simplu să îngădui lucruri la care structurile astea nu rezistă fără să

scapi nepedepsit. Oamenii respiră, iar respirația a șase milioane de vizitatori pe an reprezenta, în combinație cu praful și cu cojițele de piele descuamată, o amenințare fatală pentru frescele Capelei Sixtine.

Dispusese recent să fie restaurate frescele și să fie montată o instalație de purificare a aerului pentru a le proteja de propria lor faimă. Fusese o operațiune extrem de complexă, care costase zeci de milioane de euro, fiindcă, în mod evident, nu poți pur și simplu să te apuci să dai găuri și să instalezi țevi în zidurile unui monument istoric unic. Avea să ne scutească de detalii, dar concluzia era că noua instalație high-tech de purificare a aerului nu făcea față. Nu aveai cum să ventilezi aerul pentru șase milioane de vizitatori pe an. În concluzie, a spus că există până la urmă două posibilități. Fie închideam Capela Sixtină pentru public, fie frescele lui Michelangelo ar fi dispărut în câteva decenii. Din păcate, prima variantă nu era realizabilă din punct de vedere politic.

Jean Clair i-a continuat ideea, lansând întrebarea pentru câți dintre aceste șase milioane de oameni vizita la muzeu oferă o experiență valoroasă. Chiar credeam că toți asiaticii și americanii ăia pricep vreo boabă din operele de artă pentru care stau la coadă ore întregi? Chiar și pentru turiștii occidentali se căsca o prăpastie de netrecut între lumea reală experimentată de ei și contextul istoric și religios în care apăruseră aceste opere. Nu doar că ne puneam patrimoniul la dispoziția hoardelor, dar le mai și permiteam ignoranților să solicite ca un drept moral aproprierea patrimoniului nostru. Asta dovedea o obsesie deplasată pentru democrație și un ideal socialist depășit de ridicare a maselor, ca să facă accesibile pentru prostime cele mai elitiste expresii ale intelectului uman.

Avea stilul de a vorbi rigid și ursuz al cuiva care s-a obișnuit ca opiniile lui incontestabile să fie percepute ca provocări. Și voia să meargă și mai departe. Muzeele erau cavouri. Existența muzeelor era în sine un fenomen de criză și un simptom al unei culturi pe moarte, deoarece o cultură vie nu are nevoie de muzee. Muzeele erau mausolee ale nostalgiei, unde zăceau pe năsălie resturile unui trecut superior prezentului. Multele milioane de vizitatori erau niște voyeuri la îngroparea Occidentului, dar ajunseseră prea târziu.

Alessandra Mottola Molfino și-a început expunerea cu un rezumat istoric clar și clarificator al evoluției culturii muzeale în Italia și în Europa. Ca mare doamnă a muzeologiei, nu mai trebuia să demonstreze nimic. Își putea permite să fie simpatică. Schița ei istorică se termina cu evoluția din zilele noastre care o îngrijora și pe care o numea monopolul multinaționalelor. Prin asta, se referea la marile muzee cu faimă internațională, care canibalizau toate muzeele mai mici și care, sub presiunea tiraniei mentalității comerciale, se profilau tot mai mult ca niște supermarketuri de artă, care urmăreau ca totul să fie la scară largă și în volum cât mai mare, în folosul vânzării profitabile a articolelor promoționale.

În marile muzee din Londra și New York, precum British Museum, Victoria and Albert Museum și MoMA, cel mai important loc era magazinul muzeului. Acesta era sfânta sfintelor, unde se obținea cea mai mare parte a cifrei de afaceri și unde, de altfel, vizitatorii petreceau și considerabil mai mult timp decât în sălile

unde era expusă colecția. În beneficiul magazinului muzeului, trebuia să ne străduim să crească numărul de vizitatori. Muzeele din restul lumii urmau acest model economic de succes.

Ce amenința să treacă în plan secund prin această străduință era cea dintâi și cea mai însemnată funcție primordială a muzeelor: conservarea. Înseși operele de artă erau sacrificate pe altarul modelului de business, după cum ne arătase convingător intervenția lui Paolucci. Molfino a schițat urmările acestei evoluții fluturându-ne prin fața ochilor scenariul, probabil absurd, dar din păcate departe de a fi imaginar, în care se vindeau milioane de magneți de frigider, agende, umbrele, carnețele, căni, tricouri și șervete de masă cu *Judecata de Apoi* a lui Michelangelo, în vreme ce opera însăși se estompa în pofida atenției tuturor.

Clio a strălucit în discuția de încheiere. A fost tăioasă și ironică și i-a provocat cu succes pe cei patru invitați să reflecteze la consecințele extreme ale punctelor lor de vedere. La un moment dat, a dus discuția către posibile soluții ale crizei semnalate de toți. Ea însăși a sugerat creșterea drastică a prețurilor de intrare la muzeu. Căci nu era oare absurd și scandalos, așa a zis, să ne irosim cele mai mari comori ale omenirii pentru prețul unui Big Mac și al unei Coca-Cola fără zahăr? I-a făcut să râdă pe toți, dar ea nu glumea deloc. Se gândea la un preț de 400 de euro pentru un bilet de intrare. Poate că tot nu era suficient și trebuiau să fie luate în considerare și examene de admitere obligatorii sau admitere acordată exclusiv în urma unei solicitări motivate în scris.

Alessandra Mottola Molfino a zâmbit.

— Stimată *dottoressa* Chiavari Cattaneo, a zis, mă tem că nu există decât o singură soluție dacă vrem să ne protejăm și să ne păstrăm patrimoniul. Trebuie să închidem porțile în fața barbarilor și să le baricadăm. Saci cu nisip în fața ușii.

Clio le-a dat celorlalți ocazia de a o contrazice, dar nu au făcut-o. Și cu asta, mulțumindu-le tuturor, *dottoressa* Clio Chiavari Cattaneo a încheiat întrunirea.

CAPITOLUL DOUĂZECI

GRĂDINA LUMII

1

Patelski se străduia cât putea să nu lase să se observe, dar era obosit. Sau poate că era vârsta, care se vedea mai mult decât în alte dăți. M-am întrebat câți ani are. Nu voise niciodată să dezvăluie ceva despre asta, și cu atât mai puțin despre toate celelalte lucruri referitoare la persoana sau viața lui, cu excepția faptului că odată spusese în glumă că e atât de bătrân, încât fusese îndrăgostit de Sophia Loren și sentimentul fusese reciproc, în sensul că și ea s-ar fi îndrăgostit de el dacă ar fi știut de existența lui. Dar încă nu era prea târziu, adăugase el. Ea încă trăia și tot arăta mult mai bine decât el, exact ca atunci, deci, de fapt, nu se schimbau prea multe într-o viață de om.

De ceva vreme, nu mai cinase jos, în sala de mese a hotelului, și era mirat de numeroșii turiști asiatici pe care îi găzduia Grand Hotel Europa. I-am zis că încă am avut noroc să pot rezerva pentru noi fosta mea masă permanentă de la fereastră și că în alte seri poate fi și mai aglomerat. M-a întrebat dacă-l cunosc pe amiralul chinez Zheng He. I-am spus că n-am avut niciodată plăcerea. Mi-a povestit că împărăția Chinei a trimis între 1405 și 1433 șapte expediții maritime de mare anvergură către vest, sub conducerea lui Zheng He. Cu o flotă enormă compusă din cele mai mari corăbii din lemn pe care le-a văzut vreodată istoria, trei sute de galioane de peste o sută douăzeci de metri, cu șapte catarge și patru punți, pe care era transportat un echipaj total de douăzeci și opt de mii de oameni, a ajuns la Hormuz, în Golful Persic, în Maldive și la Mogadishu, pe țărmul Africii de Est. Ideea era să dea ocol Africii și să navigheze pe Marea Mediterană spre Europa. Voiau să ajungă la Veneția, despre care le povestise cu un secol în urmă călătorul singuratic Marco Polo. Dar împăratul a murit și succesorul său a chemat înapoi flota și a oprit expedițiile maritime. Ar trebui să

încercăm să ne imaginăm ce s-ar fi întâmplat dacă, la începutul secolului al cincisprezecelea, s-ar fi ivit în lagună o flotă chineză gigantică. Ar fi schimbat istoria. Sau, cum a zis Patelski, poate că istoria doar a încetinit ușor și, între timp, invazia chineză în Europa tot a prins formă. Tot ce trebuie să se întâmple se și întâmplă, doar că mereu se întâmplă mai târziu decât crezi.

I-am povestit lui Patelski ultimul meu capitol, a cărui primă versiune o terminasem tocmai în acea după-amiază, despre decapitarea idioată de către un turist a statuii Sfântului Sebastian din fațada bisericii Santa Maria di Nazareth, la care Clio și eu asistaserăm sau, oricum, fusese cât pe ce, și despre congresul cu directorii de muzee și muzeologii din aula Galleriei, pe care îl organizase Clio și unde se trăsese totuși concluzia unanimă că turismul de masă reprezintă un pericol pentru colecțiile și structurile muzeale. Am zis că sigur nu totul e exclusiv din vina chinezilor, dar că turismul din Veneția și din restul Italiei seamănă foarte mult cu o invazie.

— Turismul distruge lucrul de care este atras, a zis Patelski. Această lege a naturii se manifestă la scară redusă în Grand Hotel Europa. Nu e vorba despre distrugerea clădirii sau a afacerii, cât de faptul că atmosfera palidă și fragilă de melancolie palpabilă și de glorie trecătoare, de care oaspeții se simt atrași, este înăbușită de prezența acelorași oaspeți.

— Asta duce chiar și la pagube materiale, am zis. Candelabrul antic a fost înlocuit cu o monstruozitate modernă din cristal Swarovski, iar portretul lui Paganini – de o fotografie a Parisului, dacă ne limităm la două exemple.

— E o chestiune de gust, *maestro*, a zis Patelski. Dar firește că aveți dreptate. Eu aș fi menționat pubul englezesc.

Mi s-a părut că-mi pot permite observația că turismul de masă, la o analiză mai atentă, este un fenomen copleșitor recent și că acest fapt reprezintă probabil și cauza pentru care suntem atât de slab pregătiți să ne apărăm împotriva lui. Amenințarea este atât de nouă, încât nici măcar nu am apucat să realizăm că este vorba de o amenințare.

— Fără să vreau să vă contrazic, aici trebuie, evident, precizat că turismul există din toate timpurile, a zis. Herodot a vizitat Egiptul în secolul al cincilea înainte de Cristos fără un motiv mai bun decât propria curiozitate. Pausanias a scris în secolul al doilea după Cristos un ghid de călătorie pentru Grecia antică, care de pe atunci era deja o amintire care trebuia să fie confruntată cu realitatea. Romanii aveau băile și stațiunile lor balneare precum Baiae. Seneca se dezlănțuie împotriva concepției greșite că oamenii pot uita de griji plecând în vacanță. În opinia lui, oamenii nu realizează că grijile lor izvorăsc din cap și că oamenii nu-și pot lăsa capul acasă, decât sub pedeapsa de a fi izbăviți pentru totdeauna de grijile lor. Dar acea concepție greșită și obiceiul de a vrea să-ți petreci vacanța fără pic de minte în tărtăcuță se pare că erau suficient de răspândite pretutindeni ca să atragă asupra lor atenția severă a lui Seneca. Dar știți toate astea mai bine decât mine.

Despre pelerinaje am putut deja să facem schimb de păreri, dacă îmi amintesc bine, cu o altă ocazie. Probabil primul turist modern a fost marele poet din a doua dumneavoastră patrie, Francesco Petrarca, cel care a ținut cu tot dinadinsul

să urce în 1336 Mont Ventoux, genul tipic iresponsabil de demers inutil după care călătorii amatori se dau în vânt în străinătate, și singura justificare pe care a putut-o născoci pe urmă, după o lungă reflecție, a fost că le reproșează indivizilor cu scaun la cap care, din motive bine întemeiate, se dau în lături de la asemenea aventuri o lipsă frigidă de curiozitate.

Dacă facem abstracție de pelerinaje, turismul în forma lui profană este pentru prima oară oarecum instituționalizat odată cu marele tur, care ajunge la modă în secolul al șaptesprezecelea. Tineri bogați și răzgâiați din protipendada nordului Europei erau trimiși, în teorie pentru a-și desăvârși buna educație și, în practică, pentru a o desființa, cu o parte a capitalului familiei ca bani de buzunar și cu un carnețel plin de contacte influente ale tatălui în buzunarul de la piept, într-o lungă călătorie peste Alpi spre Italia, leagănul civilizației europene, și unii reușeau de minune, printre mersul la curve și la cârciumi, să mai vadă mahmuri și câteva ruine romane și niscaiva artă renascentistă. Cred că nu ne putem închipui câte bătăi de cap provocau mucoșii ăia blazați, dar erau puțini și aveau mulți bani de cheltuială, iar lor nu le păsa, fiindcă italienii ăia erau în ochii lor un soi de maimuțe comice, care degeneraseră într-atâta, încât își uitaseră latina și erau nevoiți să vorbească cu mâinile. În secolele optsprezece și nouăsprezece, această călătorie de studii la tavernele și bordelurile sudului a devenit un simbol de statut prestigios, care a putut fi justificat cu și mai multă ușurință, pentru că în acea perioadă au ajuns la modă teoriile lui Winckelmann despre superioritatea de neegalat a artei antice.

Dar toată acea distracție era un privilegiu exclusiv al elitei nord-europene. De abia de la mijlocul secolului al nouăsprezecelea, când trenurile și vapoarele cu aburi au făcut călătoriile mai rapide, mai puțin primejdioase și mai puțin costisitoare, clasele de mijloc au putut începe să viseze să călătorească și ele odată. Primele croaziere au plecat din Anglia spre Marea Mediterană, iar Thomas Cook a început să ofere călătorii cu trenul organizate, cu mese, excursii și nopți la hotel incluse în preț, care inițial plecau din Campbell Street Station din Leicester. În anul 1890, Thomas Cook & Son a vândut în întreaga lume peste trei milioane de bilete. Dar, spre deosebire de ce sugerează probabil acest număr, călătoriile au rămas un privilegiu șic. Un cuplu plătea în acele vremuri 85 de lire pentru o călătorie de șase săptămâni prin Germania, Elveția și Franța. Nu era imposibil de plătit, dar suficient de scump cât să tragi concluzia că aveau să facă o călătorie din asta probabil o singură dată în viață.

De abia cu răspândirea deținerii unui autoturism, în a doua jumătate a secolului al douăzecilea, călătoriile încep să fie cu putință pentru categorii mai mari ale populației. Mersul în vacanță cu mașina este ieftin, dar raza de acțiune este limitată în practică. În același timp, începe să-și ia zborul aviația civilă, dacă vreți să-mi scuzați jocul de cuvinte evident. Călătoriile îndepărtate devin posibile, dar biletele de avion sunt foarte scumpe. Și, una peste alta, prin urmare încă nu am ajuns în acel moment al istoriei în care să putem vorbi cu adevărat de turism de masă de o amploare pe care, pe bună dreptate, o comparați cu o invazie. Deci, în ciuda micii mele paranteze, pentru care îmi cer scuze, trebuie să vă dau

dreptate. Turismul de masă este un fenomen extrem de recent.

2

— Cred că suntem îndreptățiți să presupunem, a continuat Patelski, că valul actual de turiști care inundă Europa este urmarea a două procese independente, a căror evoluție coincide în mod accidental. Primul este introducerea companiilor de zbor low cost. În Statele Unite, care în această privință au în mod tradițional mai puține reglementări, în anii șaptezeci ai secolului trecut existau deja zboruri low cost, dar creșterea exponențială în Europa datează de mai recent. În 1994, companiile low cost au transportat trei milioane de pasageri, în 1999 au fost 17,5 milioane, dar adevărata explozie a avut loc de abia în mileniul al treilea. În 2012, cota de piață a companiilor low cost din Europa a fost pentru prima oară mai mare decât cea a companiilor aeriene tradiționale. În vreme ce în 2002 cota de piață era încă în jur de 10%, în 2017 crescuse până la 25%. În 2016, doar Ryanair a transportat 117 milioane de pasageri. Adunați la asta cele optzeci de milioane de pasageri ai EasyJet din acel an și nici măcar nu aveți nevoie de cifrele altor companii low cost ca să înțelegeți că anumite centre istorice europene s-au aglomerat în ultimii ani.

— Aceste zboruri ieftine au provocat o adevărată revoluție, am zis. Toate destinațiile sunt accesibile pentru toți și sunt la fel de îndepărtate, adică la un singur zbor distanță. Nimeni nu se simte protejat de depărtare. În plus, prețul nu mai reprezintă un criteriu de selecție pentru genul de vizitatori pe care i-am putut întâmpina în centrele noastre istorice fragile. Un plebeu lipsit de orice brumă de inteligență, care distruge o statuie a lui Orazio Marinali pentru că escaladează fațada bisericii Santa Maria di Nazareth ca să-și facă un selfie, probabil că în vremurile mai distinse de odinioară nu și-ar fi putut permite un bilet spre Veneția.

Dar poate cea mai mare revoluție a avut loc în mintea oamenilor. Îmi imaginez cuplul dumneavoastră englez din 1890 care își permitea o singură dată în viață o călătorie de neuitat în Germania, Elveția și Franța. Îmi amintesc de propriile vacanțe din copilărie cu părinții. O singură dată pe an, în vacanța mare, porneam în marea călătorie plină de aventuri, în mașina burdușită de bagaje a familiei, către Dordogne sau Ardèche. Ca student, trebuia să-mi găsesc o slujbă și să fac economii ca să pot cumpăra o singură dată pe an un bilet de avion spre Grecia. În prezent, mulțumită companiilor low cost, a devenit foarte normal să-ți completezi în același an vacanța la mare și la schi cu mai multe city-breakuri. Cineva care în ziua de azi merge în vacanță o singură dată pe an trezește, de fapt, mila celorlalți. Și asta arată și oarecum sărăcăcios pe profilul de Facebook, desigur.

— Al doilea proces, care înrăutățește urmările primului, a replicat Patelski, este apariția așa-numitelor noi economii, ca Brazilia, Rusia și mai ales China, unde a apărut în scurt timp o clasă de mijloc numeroasă și destul de înstărită care a putut să-și vadă cu ochii visul de a vizita Europa. Numărul turiștilor chinezi în

Europa s-a triplat în ultimii zece ani. În anul 2000, chinezii au rezervat zece milioane de călătorii transoceanice. În 2017, au fost 145 de milioane, dintre care o mare parte în Europa. Urmările le vedem în jurul nostru în sala de mese. Când vă dați seama că doar 7% din cei 1,5 miliarde de chinezi au un pașaport, vă va fi clar că există încă potențial pentru o creștere considerabilă. Prognozele estimează că vor fi 400 de milioane de turiști chinezi în 2030. Nu vor veni toți în Europa, dar o mare parte, da. Și, de departe, cea mai populară destinație a lor în Europa este a doua dumneavoastră patrie, Italia. Iar aici nu ne rămâne decât să le dăm dreptate.

— Am impresia că vreți să mă speriați, am zis.

— Așa și e, a spus el.

— Sunt impresionat că știți pe dinafară toate aceste statistici, am zis.

A zâmbit.

— Trebuie să recunosc că am făcut niște cercetări chiar în după-masa asta. Bănuiam că astă-seară va veni vorba despre subiectul turismului.

— Vă sunt foarte recunoscător că v-ați dat osteneala să vă pregătiți pentru cina noastră, deși aș fi tentat să adaug că e o onoare prea mare.

— Numiți-o bună-cuviință, a spus. Mereu fac asta, deci pot să vă liniștesc că nu aveți motive să vă simțiți onorat.

— Aveți cumva pregătit și un răspuns la întrebarea cum ne putem înarma împotriva ulterioarei creșteri iminente a turismului, deja de pe acum insuportabil și distructiv?

— Nu există un răspuns simplu la această întrebare, a zis. Libera circulație a persoanelor este un mare bine, iar Europa e blestemată să aibă un trecut fotogenic. Adevărata problemă, după părerea mea, este piața liberă. Și cu asta nu mă refer în primă instanță atât de mult la faptul că filozofia pieței libere permite și chiar încurajează companiile de transport aerian să se scoată una pe alta din joc prin concurența cu tarife mult sub pragul care ar putea fi acceptabil pentru cineva care nu pierde din vedere daunele aduse mediului pricinuite de călătoriile aeriene. Mă refer, în primul rând, la faptul că filozofia dominantă a pieței libere reprezintă un obstacol care face aproape imposibil să te gândești la o metodă de a direcționa turismul și de a minimiza urmările lui dezastruoase. De fapt, în centrele noastre istorice are loc o bătălie pentru spațiul public, în cadrul căreia întreprinzătorii particulari, în folosul propriului câștig, vor să cedeze cât mai mult în fața prostului-gust profitabil al turiștilor, iar autoritățile publice, în baza unei încrederi dogmatice în piața liberă, și-au refuzat orice mijloace ale puterii de a interveni. Ca să împiedicăm vânzarea la reducere a centrelor orașelor noastre, reprezentanții noștri aleși democratic trebuie să smulgă puterea decizională asupra spațiului public din mâinile hrăpărețe ale afaceriștilor. Nu există o altă cale. Altfel, toată Europa va deveni o mare Veneție.

Dar, ca să reușim această schimbare radicală de mentalitate, trebuie înainte de toate să realizăm că turismul de masă reprezintă o amenințare. În loc de asta, deocamdată prevalează concepția greșită că este un model de business. Turismul nu este combătut, ci stimulat. Peste câteva decenii, oamenii vor privi în urmă cu

aceeași neîncredere cu care se uită în zilele noastre la reclame vechi care recomandau fumatul din motive de sănătate. Eventual, pot să trag speranțe că romanul dumneavoastră va contribui la procesul de conștientizare.

3

— Vă mulțumesc pentru încredere, am zis. Și vă mulțumesc pentru analiza dumneavoastră, cu care nu pot decât să fiu de acord. Îmi amintesc conversația noastră de acum ceva vreme, în decursul căreia, pe baza caracteristicilor identității europene, am ajuns la concluzia că bătrânul continent e predestinat să devină zona de recreere pentru restul lumii. Ne-am încheiat discuția întrebându-ne dacă asta e un lucru rău. Pare că astă-seară ați răspuns afirmativ la întrebare.

— Ne putem imagina diferite feluri de grădini în care să ne odihnim, a spus. Nu orice loc de recreere trebuie să devină un parc de distracții.

— Dar poate mai există un aspect fundamental care stă la baza problemelor semnalate de dumneavoastră privind exploatarea economică a turismului, și anume: se pune întrebarea dacă există o altă variantă. Veneția este un exemplu foarte clar de oraș care s-a lăsat oftând să fie acaparat de turism pentru că nu mai exista o economie alternativă prin care orașul să poată fi menținut pe linia de plutire. Aș dori să vă adresez întrebarea în ce măsură asta se aplică întregii Europe.

— Decăderea economică a Europei este evidentă, a zis el. Chiar dacă Europa mai crede că poate concura cu Asia în anumite domenii, e doar o chestiune de timp până lucrurile nu vor mai sta așa.

— Ați pregătit și statistici cu privire la asta?

— E vorba despre cunoștințe fundamentale de istorie. Pentru început, am face bine să ne dăm seama că dominația europeană asupra economiei mondiale era o anomalie, care a durat relativ puțin. Din Antichitate și până la începutul secolului al nouăsprezecelea, deci de-a lungul a peste două milenii, forța economică europeană a fost neglijabilă în comparație cu cea a Asiei. Cu rezervele de rigoare, putem realiza o reconstrucție istorică din care se vede că, în timpul lui Augustus, lumea antică – Roma, Atena și Alexandria, Imperiul Roman, Italia, Grecia și Egiptul – reprezenta cu totul aproximativ un sfert din economia mondială. Restul de trei sferturi venea de la China și India. În jurul anului 1200, contribuția Europei la economia mondială scăzuse la 10%. 90% din producția și bogățiile lumii se aflau în Asia. În epoca Renașterii și la începutul colonizărilor, puterea economică a Europei a crescut considerabil, dar China împreună cu India tot asigurau în acea perioadă 70% din economia lumii.

Economia mondială a crescut liniar, odată cu creșterea populației. Fără utilaje sau inovație tehnologică, există o limită naturală a productivității unui singur om, în timpul și cu resursele date. Revoluția industrială a adus o schimbare radicală. Economia a început să crească exponențial, iar Europa și Statele Unite ale Americii au fost primele puteri care au profitat de pe urma asta. Între anul 1820

și Al Doilea Război Mondial, contribuția Occidentului la economia mondială a crescut față de Asia la 80%. Dar acum, că Asia a recuperat decalajul tehnologic și arena întrecerii e din nou la fel, China și India își recuceresc poziția dominantă din istorie. Segmentul occidental al economiei mondiale s-a redus între timp la 40% și scade în fiecare an. Și cea mai mare contribuție la economia occidentală vine din partea Statelor Unite ale Americii. Potrivit statisticilor CIA World Factbook și ale Fondului Monetar Internațional, China a detronat în 2015 Statele Unite ale Americii, ajungând pe primul loc în clasamentul țărilor în funcție de produsul intern brut, în vreme ce India a urcat pe locul trei.

Din punct de vedere economic, Europa a ocupat o poziție codașă de-a lungul a peste două milenii, cu excepția unui secol și ceva între 1820 și Primul Război Mondial. Faptul că Europa este acum din nou marginalizată economic respectă tendințele istorice. Singura diferență dintre altădată și acum este faptul că odinioară Europa nu prea avea contact cu Asia, iar Europa cea pipernicită s-a putut simți importantă veacuri întregi, în liniște, în micile ei regate, fără a fi nevoită să concureze cu Asia. Acum, că globalizarea a șters distanțele, mulțumirea mioapă cu propria micime nu mai este o opțiune.

Putem descrie decăderea economică a Europei și în relație cu puterea ei militară. În secolele al șaisprezecelea și al șaptesprezecelea, marile puteri europene au pus stăpânire pe lume. Dar de abia după declinul imperiilor preindustriale din secolele al optsprezecelea și al nouăsprezecelea Europa a devenit centrul puterii economice și militare. În anul 1800, Europa și coloniile ei ocupau mai mult de jumătate din suprafața planetei. În 1914, procentul crescuse la 85% și singurele teritorii locuite din lume care încă nu căzuseră vreodată sub stăpânire europeană la izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial erau China, Japonia, Mongolia, Etiopia, Persia, Siamul și Tibetul. Această dominație asupra lumii, ca să nu vorbim de o stăpânire europeană asupra lumii, a durat un secol și jumătate și în puțin peste treizeci de ani s-a prăbușit complet și s-a fărâmițat la câteva teritorii stăpânite peste mări, ca niște bucățele de fructe tropicale într-un castron mare cu iaurt.

Am putea argumenta că o creștere economică perpetuă este în teorie imposibilă, dar și fără aceste argumente este simplu de înțeles. Și numai ambiția de a realiza o creștere economică nelimitată duce la o catastrofă ecologică. Asta este, de altfel, o dovadă pentru nesustenabilitatea sistemului capitalist, bazat pe creștere economică, dar asta este altă discuție, pe care o vom purta în alt moment. Ce ne interesează acum este că, ținând cont de iminența declinului economic, poate nu trebuie să stârnească uimire faptul că Europa, primul continent care a ajuns la deplina maturitate din punct de vedere economic, este și prima macroregiune lovită de recesiunea economică. În ultimii patruzeci de ani, Europa prezintă toate simptomele unei economii avansate care s-a lovit de limitele creșterii ei. Resursele naturale s-au epuizat, producția industrială s-a diminuat, șomajul crește și populația scade.

— Dacă înțeleg bine, am zis, vedeți declinul economic al Europei ca pe un

proces natural.

— Este restabilirea ordinii vechi de secole și, de asemenea, prețul pe care Europa îl plătește pentru avansul ei anterior de scurtă durată, a răspuns.

4

— Dar dacă Europa este depășită în ce privește productivitatea și dezvoltarea economică, am zis, avem toate motivele să stabilim că bătrânul continent încă dă tonul în domeniul științei și al cunoașterii. Dumneavoastră înșivă sunteți un exemplu viu. Tradiția academică a Occidentului este neîntrecută. Universitatea din Bologna, întemeiată în anul 1088, este cea mai veche din lume. Sorbona din Paris s-a deschis șaizeci-șaptezeci de ani mai târziu. Oxford a fost fondat în anul 1167, iar Cambridge în 1209. Universitatea din Salamanca datează din 1218 și apoi a apărut Padova, urmată de Napoli, Siena, Valladolid, Macerata și Coimbra, și suntem doar în secolul al treisprezecelea. În acele vremuri, tot restul lumii încă urma să fie descoperit, cum s-ar spune. Și toate aceste universități prosperă până în ziua de azi.

— Comiteți simpatica și tipic europeana eroare logică de a considera tradiția egală cu importanța, a zis. Faptul că Europa se poate lăuda cu cea mai veche și probabil și cea mai onorabilă tradiție academică din lume nu înseamnă automat că are în acest moment cele mai bune universități. Pentru că evident nu le are. Putem evalua performanța în toate felurile și rezultatul nostru depinde integral, desigur, de definițiile și parametrii folosiți, dar în cele din urmă nu putem trece peste faptul că universitățile europene, indiferent de modul de evaluare, apar mereu surclasate în toate studiile de universități din alte părți ale lumii. Deunăzi mi-au căzut ochii întâmplător pe un raport recent al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, în care se demonstra cu cifre că Europa în întregime, măsurată după numărul tinerilor care termină studii universitare, va cădea în următorii zece ani de pe locul trei pe patru în clasamentul macroregiunilor planetei. Locul trei oricum nu era primul, după cum ați sperat probabil, iar locul patru, după China, India și Statele Unite ale Americii, nu depășește cu mult Indonezia, Japonia și Coreea. Luați aminte, aici nu vorbim despre o singură țară europeană care se chinuie să concureze pe plan academic cu Asia, ci de Europa ca întreg continent și despre toți tinerii universitari adunați la un loc din toate diversele țări europene cu tradițiile lor vechi și onorabile.

V-ați putea gândi să aduceți contraargumentul că numărul de absolvenți n-are un cuvânt de zis. Însă problema este că, dimpotrivă, are un cuvânt greu de zis. Numărul tinerilor cu pregătire universitară este un indiciu dureros de exact pentru perspectivele de viitor ale regiunii în cauză. În jargonul administrativ al OCDE, dacă îmi amintesc bine, se formulează cam în felul următor: cunoașterea este noua monedă a economiei de azi. Ca urmare a digitalizării, a inovațiilor tehnologice și a globalizării, capitalul intelectual este cea mai valoroasă materie primă a epocii moderne. Poate că ați prefera s-o formulați altfel, dar nu cred că

ați vrea să contraziceți această teorie. În zece ani, China și India vor furniza împreună aproape 40% din numărul de tineri universitari ai lumii. Contribuția Europei nu depășește 13% din numărul total mondial. După umila mea părere, nu prea poți concepe niște statistici care să arate mai convingător că viitorul lumii nu se va inventa în Europa. Pe bună dreptate, experții OCDE trag un semnal de alarmă pentru marginalizarea academică și economică a Europei.

Dar poate preferați o abordare calitativă a problemei în locul metodei cantitative a ODCE. Un indicator testat al calității cercetării științifice este numărul de Premii Nobel. Acolo, laureații europeni dețin o majoritate covârșitoare, ați spune, cu peste 450 de câștigători ai premiului, față de peste 250 de laureați din America de Nord și abia vreo 50 de câștigători din Asia. Aici trebuie să vă dau dreptate. Dar imaginea se schimbă întrucâtva dacă ne apucăm să numărăm de la începutul mileniului și dacă excludem Premiile Nobel pentru pace și cele pentru literatură. Dintre Premiile Nobel nord-americane și asiatice, aproape jumătate s-au acordat în secolul douăzeci și unu. După anul 2000, numărul câștigătorilor din Europa reprezintă doar o șeptime. În mileniul al treilea, numai Statele Unite ale Americii au câștigat de două ori mai multe Premii Nobel decât toate țările europene la un loc. Există și clasamente ale premiilor Nobel după afilierea universitară. În topul douăzeci al celor mai bune universități după acest criteriu, începând cu anul 2000, dacă numeri pe degete, nu apar decât patru universități europene, Cambridge, Oxford, Londra și Paris, dintre care doar prima este în top zece.

Coreea ocupă de ani de zile primul loc în indicele Bloomberg al celor mai inovative țări. Un alt indicator al calității academice este să adunăm numărul patentelor depuse și înregistrate și să calculăm profitul pe care îl generează. Potrivit World Intellectual Property Organization, atât lista cu procentajele patentelor, cât și clasamentul în funcție de eficiența acestor patente sunt conduse de ani de zile de China, Statele Unite ale Americii, Coreea și Japonia. Valoarea totală a tuturor patentelor tuturor țărilor europene adunate la un loc însumează mai puțin de jumătate din valoarea patentelor din Coreea, aproximativ o treime din valoarea patentelor japoneze și sub o zecime din valoarea patentelor din China. Acestea sunt cifre recente, de anul trecut.

Toate astea ne fac să tragem concluzia că Europa se poate simți eliberată de obligația de a mai deține vreodată un rol fruntaș în lume și că nu mai trebuie să se preocupe de industrie, necesitatea de a produce ea însăși lucruri sau alte treburi de la care îți murdărești mâinile. Nu e niciun viitor care să abată bătrânul continent de la trecutul său glorios, ce poate fi vândut ca distracție pentru partea productivă a omenirii, care trăiește în Asia. Ca regiune ruptă din rai, dar marginalizată, putem fi grădina lumii și poate că nici nu-i atât de rău. În orice caz, nu avem altă soluție.

Vă rog acum să mă scuzați. Ca întotdeauna, a fost o mare plăcere să pot face schimb de păreri cu dumneavoastră, dar sunt obosit. Sau e vârsta, care își face simțită prezența mai mult decât de obicei.

Vrusesem să-l mai întreb pe Patelski despre bătrâna doamnă, dar clar nu era

momentul. M-am oferit să-l conduc la camera lui, dar a refuzat categoric. M-a salutat ridicându-și pălăria imaginară și s-a lăsat sprijinit de noua cameristă angajată după plecarea forțată a Louisei, pe drumul de întoarcere către sanctuarul său.

CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI UNU

ABDICARE ÎNTR-UN RESTAURANT DE PE MARGINEA AUTOSTRĂZII

1

Deja de ceva vreme nu mai primisem nicio veste de la echipa cu care se presupunea că fac un documentar. Nici măcar olandezul Marco nu îmi mai trimisese de mult vreun mail cu idei și reflecții. Asta mi-a trezit bănuiala că această tăcere surprinzătoare ar fi putut însemna că ni se refuzase cererea de subvenție. Pe de altă parte, era improbabil să-mi fi ascuns o asemenea veste.

Întâmplarea făcea să trebuiască să merg peste o săptămână în Țările de Jos pentru premiera adaptării dramatice a romanului meu *La Superba* de către Trupa de Teatru Maastricht. În mod normal, olandezul Marco (care, evident, era tot timpul cu ochii pe mine grație agendelor culturale de pe internet și social media și care era la curent în mod aproape înfricoșător cu toate deplasările mele) o lua înaintea propriei mele mame să revendice o parte a timpului pe care urma să-l petrec pe tărâm olandez, dar, de data asta, agenda mea îi arunca ocheade cu goliciunea ei fără ca el să miște vreun deget pentru a profita de ocazie.

Mi s-a părut ciudat. Voi fi primul care recunoaște că aș fi făcut pe inabordabilul dacă ar fi vrut să stabilim o întâlnire și că aș fi inventat cu zel scuze de ce ar fi fost cumplit de dificil, dacă nu chiar imposibil, să ne vedem, dar nu despre asta era vorba. Jocul era să cedez oftând în fața insistențelor lui. Dacă nu-mi dădea ocazia să-l resping în primă și secundă instanță, mă simțeam eu respins. Asta m-a neliniștit teribil.

Clio înțelegea genul ăsta de lucruri. N-a trebuit decât să menționez o singură dată, în trecere, că sunt uimit de faptul că nu mă contactează și ea a început cu măiestrie, cu o ironie superioară, să se prefacă profund îngrijorată de importanța

mea în scădere, de gloria mea care se veștejea și de marele gol al anonimității care-mi înghițea vizibilitatea precum un nor de ceață care se înalță. A zis că tot mă mai iubește, deși era nevoită să adauge, de dragul sincerității, că familiei ei îi vine greu să înțeleagă și îi e imposibil să se împace cu gândul că s-a legat la cap cu un poet minor ale cărui zile de glorie apuseseră. Și urma să rămână fără prieteni și aveam să ne ducem zilele săraci și părăsiți, dar fericiți, în zdrențe, la marginea societății. Ne-am fi hrănit unul pe celălalt cu sărutări.

Oricum, era bine că nu știuse dinainte, căci evident că niciodată nu s-ar fi dezbrăcat ca să pozeze pentru o poezie dacă și-ar fi dat seama de atunci că, iată, cariera mea se va prăbuși la pământ asemenea unei potârnichi doborâte în aer. De altfel, încă îi eram dator cu acea poezie, dar nu trebuia să-mi mai fac griji cu privire la asta, deoarece să fie clar că nu lăsa să-i fie descris corpul de pana frântă a unui poet de duminică rămas pe drumuri, a cărui artă năpârlea. Acum, că se dovedea că rolul meu public se încheiase, iar faima mea se diluase ca o acuarelă în ploaie, probabil că devenea inevitabil să-mi caut de lucru. Ce părere aveam? Urma să mă susțină în acest demers, sigur. Puteam să lucrez eventual într-un bar, dacă tot aveam o experiență de ani de zile prin baruri, într-adevăr, de partea greșită a tejghelei, dar era mai bine decât nimic.

La un moment dat, am fost atât de sătul de asta, încât l-am sunat pe Marco.

2

Da, nu, plănuise într-adevăr să-mi scrie, dar apoi se gândise că tot urma să ne vedem în curând la Maastricht. Da, desigur că știa despre asta. Ceruse deja un bilet gratuit. Abia aștepta. Da, în rest, toate bune. Nu, încă nicio veste despre subvenție. Dacă tot a venit vorba, de fapt, trecuse mult timp de când nu mai primise niciun semn de la Greet. Avea să o sune într-una din zilele astea. Nu, nu mai avea niciun contact cu italianul Marco. Acesta era prea ocupat cu filmul său despre artiști de graffiti eschimoși. Sau „inuiți", așa trebuia spus de fapt. Deci nu era foarte prins cu munca, da. Avusese mult timp de reflecție în ultima vreme. Asta dusese și la niște concluzii. Deci voise să îmi scrie despre asta. Dar poate că, într-adevăr, era mai bine să ne vedem. În seara premierei probabil că aveam să fiu prea ocupat, înțelegea perfect, dar în ziua următoare era bine.

Am rămas cu un sentiment ciudat după acel telefon. În vreme ce înainte acționase ofensiv, deși într-un mod ce putea fi caracterizat mai degrabă ca perseverent decât ca impetuos, ca atacul unei nutrii asupra unui stăvilar, acum, la telefon, îmi lăsase o impresie de-a dreptul defensivă, de parcă eu aș fi fost cel care dorea să facă un documentar, iar el avea obiecțiile lui profesionale și, în plus, avea multe alte lucruri pe cap, nu viceversa. Deși nici înainte n-aș prea fi avut tendința să-l descriu ca energic, vocea lui sunase apatică față de odinioară, de parcă îi era împovărată conștiința de ceva ce nu voia să-mi spună.

— De fapt, există o singură posibilitate, a zis Clio. Au angajat un alt prezentator, cu care au început deja filmările în Tahiti și Bora Bora. Așteaptă doar

un moment bun ca să-ți spună. Un fost fotbalist celebru sau ceva de genul ăsta, care, spre deosebire de tine, asigură audiența. Există foști fotbaliști celebri în Țările de Jos? Sau nu vă pricepeți așa de bine la fotbal?

Mi s-a părut ciudat și faptul că nici măcar nu propusese să facem vreo vizită inutilă în interes de serviciu. Dacă tot trebuia să merg în Țările de Jos, nu putea să profite de asta punându-mă să intervievez împotriva voinței mele vreo firmă de autocare sau vreun patron de camping? Chiar nu înțelegeam ce problemă are.

M-am hotărât să-i mai trimit un mail a doua zi în care îi spuneam că în ziua de după premiera din Maastricht, când stabiliserăm să ne întâlnim, aș mai avea timp și de cercetare. Avea cumva o idee unde am fi putut merge? A răspuns că se gândise la ceva, dar că nu era convins că ar avea rost. Da fapt, nu voia să mă deranjeze cu asta. Era vorba despre o organizație de turism internațională, specializată în vacanțe extreme și aventuroase. Se numea Xtreme Xperience. Avea sediul în Țările de Jos. În Almere, ca să fie exact. Dar avea rezervele lui, iar eu sigur n-aș fi avut chef să merg la Almere. Deci a propus s-o lăsăm baltă.

I-am scris înapoi că, dimpotrivă, sunt foarte entuziasmat de ideea lui și că insist să stabilească o întâlnire. Nu era nevoie să-și ia aparatul de filmat.

3

Așa s-a făcut că, în dimineața de după premiera adaptării pentru teatru a romanului meu despre centrul sordid, scârțâitor, poetic până la disperare și labirintic al Genovei, ajungeam cu olandezul Marco, într-o mașină închiriată, pe o platformă industrială de lângă Almere, care era tot un labirint. Ne-am învârtit în cerc pe infrastructura construită intenționat cât mai ilogic cu putință și apoi am nimerit din greșeală într-un cartier rezidențial, care, de altfel, nu se deosebea prea mult de platforma industrială în privința arhitecturii și a atmosferei, deci eroarea noastră era de înțeles.

— Când vezi asta, a zis Marco, înțelegi totuși necesitatea turismului de masă. Cine locuiește aici, îndată ce are o săptămână liberă, trebuie să dea fuga cât mai repede într-un oraș ca Veneția aia a ta ca să-și facă lacom plinul de frumusețe. Fără asta, nu supraviețuiești aici.

În cele din urmă, am găsit sediul central și inima firmei Xtreme Xperience. Era situată într-o clădire joasă detașată, ridicată din sticlă neagră, pe care sigla cu cele două X-uri falnice fusese plasată atât de extraordinar de proeminent, încât mai că începeam să ne simțim vinovați că ne fusese greu s-o găsim. Am fost întâmpinați jovial de către director, care ni s-a prezentat ca Stef, fără nume de familie.

— Clienții noștri din străinătate – și avem destui dintr-ăștia – îmi zic Steve, a spus Stef, ca Steve Jobs. Căci în zilele noastre totul merge prin intermediul internetului, desigur. Ce vedeți aici, maghernița noastră de aici din Almere, e, cum ar veni, doar vârful aisbergului unei organizații care operează la nivel mondial. Dar totul a luat naștere aici. Deci, din punctul nostru de vedere, chiar e

o fărâmă de glorie olandeză. De altfel, avem și aisberguri în oferta noastră, în programul nostru Xtreme Antarctic Xperience. Dar revenim îndată la asta. Mă las iar grav dus de val. Dar sunt atât de entuziasmat că sunteți aici! Ce tare! Pentru noi, orice formă de publicitate este binevenită. Ne mândrim cu ce putem realiza pentru oameni și mai multă notorietate a brandului nu face decât să ne ajute să putem face fericiți și mai mulți oameni. Toată lumea are de câștigat. Vorbesc prea mult? Da, vorbesc prea mult. Nici măcar nu v-am oferit încă șampanie. Sau preferați ceva mai tare?

După ce am ciocnit cu șampanie în cinstea lui și puțin și în cinstea întâlnirii noastre cu el, a zis că moare de curiozitate să afle ce întrebări avem.

— Dați-i drumul. Abia aștept.

L-am rugat să explice pe scurt ce fel de călătorii organizează compania lui.

— Și pornim, a zis Stef. Ce întrebare bună! Mă bucur că întrebi. De fapt, sunt prea multe ca să le enumerăm. Uite, avem firește pachetele noastre standard, dar la noi chiar se pune accentul pe cele personalizate. „Ce îți dorești tu", știi? Asta ne interesează pe noi și de asta ne ocupăm. Avem, de exemplu, programul nostru Xtreme Jungle Survival Xperience. În principiu, este un pachet foarte frumos, cu o parașutare în sălbăticia Cambodgiei. Dar, dacă rezervi asta, vreau să-mi spui: vrei mai mult o experiență de tip Indiana Jones sau te gândești mai degrabă la Vietnam, napalm, *Tour of Duty*, genul ăsta de aventură? În primul caz, aruncăm niște rahaturi arheologice în junglă și împrăștiem ceva mai mulți șerpi și scorpioni. Avem și un grup de toboșari africani pe care putem să-i îmbrăcăm în costume și să-i punem noaptea în pădure. Îi alintăm „canibalii noștri". Dar, dacă te gândeai mai mult la ceva gen Ofensiva Tet, atunci spunem: „Ce tare!" Și apoi umplem jungla cu bombe-capcană și angajăm niște actori locali care să tragă frumușel cu gloanțe oarbe. Înțelegeți ce vreau să spun? Vedeți imaginea de ansamblu?

Marco a întrebat ce pachete standard oferă.

— Iar o întrebare mișto, a zis Stef. Pe scurt, puteți pleca de la premisa că nu există nimic atât de extrem pe planeta asta pentru care să nu avem un pachet. Sahara, Siberia cu sau fără Arhipelagul Gulag, ambele regiuni de la poli, *Escape from Alcatraz*, să nu uităm Amazonul – pentru orice avem pregătit un scenariu. Dar, dacă vrei ceva la care nu ne-am gândit, atunci îți facem rost. V-ați prins?

— Care este cel mai popular program? am întrebat.

— Sunteți jurnaliști adevărați, a zis Stef. Chiar intrați profund în subiect. Ei bine, o să vă spun. Cel mai mare hit al nostru este, fără îndoială, programul Xtreme Uninhabited Island Survival Xperience. A trebuit să căutăm recent chiar și o a doua locație, pentru că insula noastră nelocuită din Filipine era prea des complet rezervată. Și nu ne place să ne refuzăm clienții. Pentru noi e, de fapt, unul dintre cele mai ușoare scenarii, fiindcă lăsăm un grup dintr-ăsta pe insula aia, cu sau fără naufragiu, cum preferă ei, și *that's it basically*. În cele zece zile, două săptămâni cât stau acolo, nu trebuie de fapt să miști un deget. Le dai niște unelte și o pungă de supermarket cu sărățele ca să treacă cu bine de prima zi și mai departe se descurcă. Tocmai asta e partea distractivă pentru ei. Pui un telefon

prin satelit, pe care îl pot folosi în caz de urgență, dar nu fac asta, pentru că au plătit destul ca să aibă parte de experiența autentică. Și, după două săptămâni, îi iei de acolo. Și să-i vezi ce se bucură. Chiar e o muncă plină de satisfacții.

— Ce fel de clienți, în linii mari, recurg la serviciile voastre? a întrebat Marco.

— Excelentă întrebare, a răspuns Stef. Foarte diverși. Pentru proiectul nostru cu insula pustie avem mai ales grupuri, manageri care vor să facă teambuilding, genul ăsta de treburi. De asemenea, recurg la serviciile noastre multe cluburi de slăbit, precum Weight Watchers. Dar pentru celelalte programe avem de toate. Pentru scenariul nostru cu pluta pe ocean, am avut anul trecut un cuplu care a vrut să-și rezolve în felul ăsta criza conjugală. Ne-am gândit: de s-ar termina cu bine. Dar clientul nostru, stăpânul nostru. Și au făcut un copil. Conceput pe pluta noastră. Nu demult am primit o felicitare în care eram anunțați de nașterea copilului. Ce tare!

L-am întrebat dacă au vreodată loc accidente.

— O întrebare critică, a zis Stef. Foarte bine. Se acceptă. Uite, firește că se mai întâmplă câteodată. Mușcături de șarpe, din astea. Recent, unuia dintre participanții la programul nostru Xtreme Arctic Exploration Xperience i s-a amputat un picior degerat. Dar știți ceva? Dacă nu s-ar întâmpla niciodată nimic, nici călătoriile noastre n-ar fi periculoase și pericolul este ceea ce îi atrage pe clienții noștri. Vreau să spun, ceea ce oferim noi este o experiență autentică. Asta este forța noastră. Și, fără riscuri, acea experiență autentică n-ar fi realistă. Asta vă răspunde la întrebare?

4

— A fost ciudat, i-am zis lui Marco. Habar n-aveam că există așa ceva. Dar de bună seamă că există. Dacă m-aș fi gândit mai bine, l-aș fi putut inventa eu. Doar că nu mi se pare ușor pentru tine să transpui asta în film. Vrei să-l auzi pe ciudatul ăla cum vorbește. Asta e deja ceva incredibil. Dar, de fapt, ar trebui să și mergem cu clienții să filmăm pe insula aia pustie.

Marco n-a scos o vorbă. Își ținea ochii ațintiți asupra drumului, cum se holba el în gol în față și când nu era la volan, transparent și intangibil ca un om făcut din apă. Pentru că niciunul dintre noi nu vedea la ce ne-ar fi folosit să zăbovim în Almere, am ieșit din oraș în direcția autostrăzii spre Amsterdam.

— Dar poate reușim să aranjăm să filmăm acolo, am zis. Noul nostru prieten Stef părea să se dea în vânt după puțină publicitate. Am putea eventual să punem problema așa. De ce nu zici nimic, Marco?

— Îmi pare rău că ți-am irosit timpul prețios aducându-te aici, a zis Marco. Dacă n-ai fi insistat tu, n-aș fi făcut-o niciodată.

— Dar de ce zici asta, Marco? Dimpotrivă, e un material grozav. După părerea mea, ce vedem aici într-o formă extremă este fuga disperată după

autenticitate care este, în esență, motorul din spatele aproape tuturor formelor de turism. Oamenii călătoresc pentru a vedea ceva autentic sau, și mai bine, pentru a experimenta și a trăi ceva autentic. Pentru asta, nimic nu e prea departe. La nevoie, merg zile întregi cu niște autobuze hodorogite printr-un ținut neprimitor, câtă vreme ajung într-un sătuc sau o așezare unde au impresia că acolo oamenii mai trăiesc ca pe vremuri, când totul era încă autentic. Chiar dacă nu mai e nimic de vizitat sau de făcut, acea experiență a presupusei autenticități merită drumul greu. Turiștii fac orice ca să iasă din raza de acțiune a celorlalți turiști, pentru că prezența altor ahtiați după autenticitate face să se spargă ca un balon de săpun orice iluzie a autenticității.

Până și în Italia bătătorită de turiști văd cum turiștii sunt neîncetat în căutarea lucrurilor tipic italiene, cum ar fi o fațadă prost întreținută năpădită de iederă, o trattoria cu fețe de masă în carouri albe și roșii sau un gondolier care se ciondănește cu un coleg făcând multe gesturi teatrale. Aceste experiențe de presupusă autenticitate îi fac fericiți, asta reținând și despre ele le povestesc prietenilor, mai mult decât despre toate comorile la un loc, pe care le vizitează de asemenea până la ultima cu conștiinciozitate.

Iar dacă duci până la extrem această foame de autenticitate, ajungi la Stef și pachetele sale turistice. Căci ce e, pentru numele lui Dumnezeu, mai autentic decât să poți supraviețui în junglă, în deșert sau pe o insulă pustie, exact ca în filme, numai că în realitate? De abia atunci trăiești ceva. Atunci chiar ai ce le povesti prietenilor. Paradoxul e, desigur, că ai nevoie de Stef, că plătești pentru asta și că aventura ta autentică este regizată de la început până la sfârșit. Dar, acestea fiind spuse, pericolul e real. Se poate întâmpla ceva rău de-adevăratelea. Chiar își fac reclamă cu asta. Deci și frica ta e reală, ceea ce face ca experiența regizată să devină totuși autentică la nivel emoțional. Totul este foarte ambiguu. Foarte interesant. Îți sunt recunoscător că m-ai luat cu tine încoace. Trebuie neapărat să folosim asta pentru documentarul nostru. Nu crezi?

— Ceea ce aș vrea să propun eu, a zis Marco, e să poposim puțin la restaurantul ăla de acolo. Apoi putem bea în liniște o cafea. Trebuie să discut ceva cu tine.

5

Am găsit o măsuță liniștită cu vedere la traficul neîntrerupt și am comandat două cafele și plăcintă cu mere. Am așteptat până ni s-a servit gustarea. Am luat amândoi în același timp o înghițitură. Apoi l-am privit întrebător.

— De fapt, voiam să vorbesc, a zis, despre premiera piesei tale de teatru de aseară. Mă exprim prost. Nu a fost piesa ta. Era adaptarea lor după cartea ta. N-ai avut nimic de-a face cu adaptarea pentru teatru. Așa e?

— Așa e, am zis. Ce vrei să spui?

Chiar n-aveam habar unde bătea.

— Aseară, după piesă, am mai reflectat în camera mea de hotel din Maastricht și am ajuns la concluzia că mi se pare un act de curaj.

— Un act de curaj?

— De două ori. Mi-am dat seama că mi se pare un act de curaj din partea ta că ai scris romanul, și nu vreau să spun cu asta că e un act de curaj că ai scris anume acest roman, ci că e un act de curaj în general că ai scris un roman.

A râs.

— Dacă o spun așa, poți interpreta complet greșit. Dar nu asta vreau să spun. Ce vreau să spun e că pentru mine e aproape inimaginabil că cineva, în fața tuturor acelor romane strălucite care s-au scris înainte în tradiția europeană și în afara ei, prinde curajul să-i treacă prin cap să mai adauge la ea un roman și pe urmă se apucă să pună în practică această idee. Și, la un moment dat, apare romanul și apoi alții prind curaj să prelucreze acea operă de artă existentă și să o transforme într-o nouă operă de artă. Deci e de două ori un act de curaj. Spectacolul pe care l-am văzut aseară este urmarea a două demonstrații de curaj succesive, care mi se par amândouă inimaginabile, de fapt.

— Ce vrei să spui cu asta, Marco?

— Ce vreau să spun cu asta, Ilja, e că nu știu dacă sunt persoana potrivită ca să fac filmul.

— Dar ce-i cu vorbele astea, Marco?

— Știi, Ilja, m-am gândit mult la asta în ultima vreme. Probabil puțin prea mult, poate ai dreptate aici. Dar am ajuns la concluzia că îmi lipsește curajul și cu asta nu vreau să spun că n-am încredere în proiectul nostru neapărat, dar mi-e teamă că mi-e greu să-mi adun curajul necesar pentru orice film nou. S-au făcut deja atât de incredibil de multe, încât mi se pare, de fapt, tot mai greu de susținut ideea că trebuie neapărat să-mi mai aduc și eu contribuția.

— E o criză temporară, Marco. O avem cu toții câteodată. Când intru într-o librărie bine aprovizionată, și mie îmi trece tot cheful de scris. Treci tu peste asta.

— Mulțumesc că spui asta, a zis Marco, dar nu e așa. Problema e mai profundă de atât.

— Ai făcut până acum câteva filme minunate, am zis, și vei mai face multe filme minunate. Sunt sigur de asta.

— Mulțumesc din nou, Ilja, dar nu e atât de simplu. Această realizare copleșitoare și paralizantă a bogăției trecutului nu este un lucru nou pentru mine, pe care, cu puțină bunăvoință, îl poți alunga râzând ca pe o toană a îndoielii trecătoare. Mereu am suferit de asta. E adevărat că înainte am reușit să depășesc momentul. Dar observ că îmi vine tot mai greu pe măsură ce îmbătrânesc, cu cât am văzut și am citit mai multe și înțeleg tot mai mult câtă naivitate îți trebuie ca să crezi în iluzia că ai putea adăuga ceva valoros la toate operele de artă deja realizate. Naivitatea asta o aveam pe vremuri, dar acum am pierdut-o. Asta înseamnă maturizare. Asta e progres. Trebuie să mă feliciți.

Știu că poți interpreta pledoaria mea ca o critică în sensul că te acuz de naivitate pentru că tu continui să faci artă. Dar sper că înțelegi că nu asta vreau să spun. M-am gândit și la diferența dintre noi. Ca toți marii artiști, iubești materia

cu care lucrezi. Trăiești în limba în care scrii. Trăiești cu cuvinte, așa cum alții trăiesc cu mâncare și apă. Respiri propoziții. Limba este pentru tine palpabilă cum este bronzul pentru un sculptor. Dragostea pentru materia cu care lucrează este cea care îmboldește artiștii să continue și să facă mereu alte lucruri noi. Te amuzi când scrii, pentru că îți place să modelezi limba și să frământi imagini din cuvinte. Trebuie să găsești soluții pentru noi și noi probleme formale și asta te face să mergi mai departe. Așa e și Théophile. Continuă să filmeze pentru că îi place la nebunie să mestereasc la aparate de filmat construite de el, să experimenteze cu revelatorul și fixatorul și să se joace cu fotonii care explodează. Vă invidiez.

Eu nu sunt așa. Văd materia cu care trebuie să lucrez mai degrabă ca un handicap și ca o limitare care îmi restrânge ideile. Nu mă distrez când filmez. Dimpotrivă, mi se pare frustrant că realizarea ideilor mele îmi deformează și banalizează ideile. Nu degeaba nu m-ai văzut niciodată cu o cameră. Nici măcar nu gândesc în imagini. Pe mine mă interesează ideile, iar pe măsură ce îmbătrânesc, asta se întâmplă tot mai mult. Și ideile mele se hrănesc citind și uitându-mă ce-au făcut alții, în timp ce în mâinile mele se fărâmițează când încerc să fac eu ceva. Poate că sună ciudat ce spun acum, dar, de fapt, mi se pare mai cinstit față de ideile mele să renunț să le pun în practică. Dar, prin asta, mi se pare în același timp iresponsabil să mă mai numesc artist.

Am rămas fără cuvinte.

— Nu prea știu ce să spun, am zis. Mă surprinzi. Și acum ce facem?

— Nu-ți face griji pentru mine, a zis. Încă o dată, o văd ca pe un proces de maturizare. Citesc și vizionez în continuare și mă apuc de altceva pentru a-mi câștiga existența. Oricum, toată treaba aia cu filmatul n-a fost niciodată o idee profitabilă. Și sunt sigur că veți găsi fără mari probleme un alt regizor pentru filmul vostru despre turism.

— Nu vreau să fac filmul ăla fără tine, am zis.

Vorbeam serios. A zâmbit.

— O să te răzgândești, a zis.

— Nu. Vorbesc serios.

— Cel mai important este să-ți apară cartea. Atunci, ce am muncit împreună măcar n-a fost degeaba. Aș fi mândru dacă am putut contribui cu ceva la cartea ta.

— Cu siguranță, Marco. Îți sunt recunoscător.

Când i-am povestit mai târziu despre întâlnirea noastră în restaurantul de pe marginea autostrăzii și despre hotărârea lui Marco, Clio a zis:

— Ce om remarcabil! A priceput. De-ar fi mai mulți artiști care să-i urmeze exemplul.

După aceea, am mai primit un mail de la Marco, în care îmi mulțumea pentru colaborare și pentru înțelegere și în care menționa că un scurtmetraj al lui Théophile Zoff câștigase un premiu la festivalul de film de la Locarno. Dădea și un link. Puteam să văd filmul. Titlul era *Venices*. Era o capodoperă de șase minute în care reușise să prindă pe peliculă, complet de nerecunoscut, atât Giethoorn cât

și adevărata Veneție, a Sudului. La minutul 3:23 treceam eu. M-am uitat bănuitor în obiectiv.

CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI DOI

ÎN SPATELE TUFIȘURILOR SĂRĂCĂCIOASE

1

Ieri a fost o vreme ciudată. Când, după trezire și după prima toaletă de dimineață, îmbrăcat în halat, cu două pufuri de Rosso di Ischia și loțiune cu sare de mare pe obraji, am tras la o parte scaunul ca să deschid ușile franceze și am ieșit pe terasă cu cafeaua pe care mi-o adusese noua cameristă și cu o țigară din pachetul meu bleu de Gauloises Brunes fără filtru, am fost luat prin surprindere de un frig sticlos, care avea un aer vetust, ca amintirea unei dimineți după ce rămâneam peste noapte la bunica, în dormitorul neîncălzit al casei vechi din nordul extrem olandez unde am crescut. Aerul era alb ca un cearșaf decolorat. Peste proprietatea din jurul hotelului atârna ceața, care părea să iasă din pământ, de parcă glia obosită sufla aburi.

Privirea mea bătea doar până la începutul lungii alei de acces. Pădurea din depărtare, unde căutasem zadarnic o experiență intertextuală și îmi stricasem smochingul albastru, era ascunsă vederii. În timp ce-mi aprindeam țigara cu bricheta mea Zippo *solid brass* și încercam să suflu fumul către ceață, mă distram fantazând că, noaptea trecută, Grand Hotel Europa se desprinsese de restul lumii în mod magic și neașteptat, într-o liniște deplină, și plutea pe nori, condamnându-ne pe noi toți să rămânem aici pentru totdeauna și, astfel, nimic nu avea să se mai schimbe vreodată.

După ce mi-am savurat cafeaua și țigara, am intrat înapoi. Am lăsat deschise ușile de la terasă ca să las fantezia să zboare pe aerul rece care sufla înăuntru. M-am uitat la MacBookul meu și la caietele scrise din scoarță-n scoarță care zăceau teancuri pe masa mea de scris incrustată, din lemn de abanos. Nu aveam să

rămân aici pentru totdeauna. Când munca mea se încheia și era îndeplinită misiunea pe care eu însumi mi-o stabilisem, trebuia să plec, deși tot nu știam unde. Speram să înțeleg de la sine când venea momentul despărțirii.

Dar acel moment nu mai era departe. Reconstituind ce se întâmplase între mine și Clio, ajunsesem aproape la ultimul episod, capitolul care avea să fie cel mai greu de scris, călătoria noastră cea mai îndepărtată și cea din urmă, încheierea. Îmi venea greu să-l scriu pentru că avea să mă oblige să trăiesc din nou ceea ce aș fi preferat să nu fi trăit deloc și poate că-mi venea și mai greu să-l scriu pentru că după aceea ar fi trebuit să-mi iau din nou rămas-bun de la Clio. Cât timp nu era pus punct după ultima propoziție de pe ultima pagină, ea era, oarecum, încă lângă mine pe foile goale ale caietelor rămase. Atunci mai erau aventuri de povestit și mai puteam s-o descriu cum zâmbea când se trezea dimineața și cum făcea seara să amuțească prin caligrafia gesturilor ei și apoi exista și în teorie posibilitatea ca povestea să se sfârșească altfel decât se sfârșise, cu toate că nu era posibil. Dar, când se termina, se termina. Îmi lipsea Clio și nu-mi surâdea ideea să-mi lipsească de două ori.

Știam că se presupunea că, pe urmă, ca prin farmec, ar fi apărut un fel de claritate și că urma să înțeleg lucruri, pentru început încotro să o apuc, dar nu mai știam sigur dacă încă cred în asta. Poate mă temeam de acea claritate și preferam traiul ritualic într-un hotel de pe culmea norilor care se desprinsese de lume și era populat de amintiri ale unui trecut mai bun. Claritatea ar face golul și mai clar. Ceața se potrivea mai bine cu pierderea mea.

2

Mi s-a făcut chef să ies și să mă plimb puțin prin ceață. Dar mai întâi trebuia să iau micul-dejun. Era deja târziu. Dormisem mult, deși fără niciun motiv. Dar nici nu avusesem unul să mă trezesc mai devreme. M-am dedicat celei de-a doua toalete de dimineață, m-am îmbrăcat și am coborât. Nu mai era aproape nimeni în sala de mic-dejun. O parte a bufetului suedez fusese deja strânsă, dar, cu ce mai rămăsese, eram mai mult decât mulțumit. Nu-mi era foame.

Am văzut pe fereastră că ieșise soarele. Ceața se risipea. Dar m-am hotărât să mă țin de planul meu inițial și am ieșit. Am trecut pe lângă recepție, unde, în acel moment, Montebello caza o familie proaspăt sosită de chinezi, doi părinți surprinzător de bine îmbrăcați cu o fiică de vreo doisprezece ani sau poate puțin mai mare. Purta cu mândrie în spate ca un rucsac tocul unei viori.

Am observat că operațiunea nu decurgea atât de ireproșabil pe cât își pretindea Montebello. Era o problemă cu sistemul computerizat, care fusese recent instalat ca să înlocuiască registrele scrise de mână, sau, și mai probabil, era o problemă cât cunoștea și se pricepea Montebello la noul sistem computerizat și la sistemele computerizate în general. Continua să privească un calculator ca pe o cutie plină cu electronice înfricoșătoare și nu reușea să facă abstracție de hardware și să vadă construcția logică a interfeței, asemenea unui copil sau unei maimuțe

care vede un desen ca pe o hârtie cu linii și culori, fără să fie în stare să facă trecerea cognitivă și metaforică la imagine. Sau nu voia să poată. Dar ia încearcă numai să introduci niște nume chinezești într-o bază de date cu zile de sosire și de plecare și cu numere de camere.

Pe lângă asta, comunicarea mergea greu. Chinezii nu pricepeau scuzele lui cu arabescuri grațioase, iar el nu înțelegea ce voiau să spună când, jumătate în chineză și jumătate în anglo-chineză, au adresat o solicitare specială, care părea importantă și care avea de-a face cu vioara fetei lor. În orice caz, spre ea arătau. Încercând să fiu de ajutor, m-am amestecat și am sugerat că fata are nevoie de o cameră de repetiții. Montebello a fost recunoscător pentru că am tradus aporia într-o problemă pe care o putea rezolva și a zis că le poate pune la dispoziție sala verde sau, și mai bine, sala de mic-dejun după ce micul-dejun se termina. Deși chinezii probabil pricepuseră o cu totul altă soluție la problema pe care noi o înțeleseserăm complet greșit, au zâmbit recunoscători.

Între timp se făcuse soare și cald când am ieșit. Ceața se ridicase. Planul meu înnegurat dăduse greș. Mai mult de fațadă decât din convingere, mi-am îndreptat pașii, plimbându-mă prin pergolă și printre vazele cu bougainvillea, către grădina de trandafiri, unde încă i se simțea cumplit lipsa bătrânului grădinar care vorbea în latină cu trandafirii, și către fântâna arteziană din spatele clădirii.

Când am cotit-o pe după colț și am pătruns în grădina de trandafiri, sau în ceea ce mai rămăsese din ea, am zărit în depărtare doi oameni de staturi foarte diferite care veneau spre mine din colțul celălalt. Era posibil să mă fi înșelat, dar nu m-am înșelat. Erau poeta franceză Albane și marele grec, pe care nu-i putusem niciodată prinde în flagrant făcând mișcare. M-am ascuns ca să-i spionez în spatele unei tufe sărăcăcioase de trandafiri. Asta nu oferea deloc destulă acoperire, firește. Am văzut pe jos o creangă ruptă de vânt, încă plină de frunze, am ridicat-o și am ținut-o în mână în fața mea, dincolo de tufa de trandafiri, ca să-mi fac ascunzătoarea mai profesionistă. Dar rezultatul spionajului meu a fost dezamăgitor. Nu făceau nimic. Se plimbau, oricât de nemaiauzit ar fi fost. Mă așteptasem măcar ca marele grec să profite de acest moment extrem de rar de romantism din viața lui ca să o ciupească de fund cu mâinile lui unsuroase, cu care înșfăca de obicei copanele de pui, iar ea, ca o feministă militantă, să îl facă cu ou și cu oțet, în ordine aleatorie, dar nu s-a întâmplat asta. Pur și simplu păreau să stea de vorbă, în mama mă-sii. Asta era culmea ciudățeniei.

Atunci am început să bănuiesc că e, cel mai probabil, un joc pus la cale intenționat. Albane trebuie să mă fi văzut când eram la recepție cu Montebello și chinezii și mă zărise ducându-mă afară. Pe urmă trebuie să-l fi luat imediat pe marele grec din lounge ca să înceapă să-și ducă la îndeplinire planul ridicol de a mă face gelos. Venise dinadins cu el pe cealaltă parte a clădirii ca să-mi poată ieși în cale triumfătoare cu trofeul ei gras de vânătoare.

Dar atunci n-avea deci niciun sens să mă ascund aici cu o creangă în mână, în spatele unui tufiș care se vedea că jelește în latină. Dacă știau că sunt aici, sau cel puțin dacă Albane știa și dacă tocmai ăsta era motivul pentru care erau și ei aici, mă făceam complet de râs, dacă nu o făcusem deja oricum. Atunci puteam la fel

de bine să ies la iveală de după tufișul meu inadecvat. Dar și asta era o problemă. Cine iese de după tufișuri trezește foarte tare bănuiala că a stat la pândă după tufișuri. Deci n-am știut prea bine ce să fac și, la un moment dat, se apropiaseră atât de tare de mine, încât nicio acțiune n-ar mai fi părut credibilă. M-au văzut și m-au salutat.

— *Huc nimium brevis flores amoenae ferre iube rosae dum res et aetas patiuntur*, am zis.

— Ce spuneți? a întrebat marele grec. Și ce faceți acolo, de fapt?

— Le vorbesc trandafirilor în latină, am zis.

— Cineva trebuie s-o facă și pe asta, a zis Albane și chiar cred că a zâmbit.

3

Mult mai târziu în acea zi, după *merenda*, m-am întâlnit cu Abdul, care era ocupat să curețe de praf florile din plastic din hol și să le șteargă cu apă cu detergent. S-a întrerupt din treabă când m-a văzut și mi s-a adresat.

— Sper să mă iertați pentru impertinență, a zis, și nu vreau să-mi fac un obicei din a-mi băga nasul unde nu-mi fierbe oala, dar ar fi bine să discutați cu domnul Montebello. Cred că e ceva în neregulă cu el.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat.

— Cred că e mai bine să-l întrebați dumneavoastră, a zis Abdul. N-aș vrea să vă îngrijorați degeaba pentru că am înțeles ceva greșit.

— Mă duc imediat, am zis. Știi unde e?

— Nu. Îmi pare rău, a zis. Vă mulțumesc.

Am coborât să-l caut pe Montebello, dar majordomul în mod normal omniprezent nu era de găsit niciunde. Nu era în bibliotecă, nici în sala verde și cu atât mai puțin în fosta cameră chinezească, plină de chinezi de când fusese renovată ca pub englezesc. Nici la recepție nu era. Acolo se afla interpretul domnului Wang, care lucra pe noul calculator. L-am întrebat dacă îl văzuse pe Montebello. Mi-a zis că, din păcate, nu mă poate ajuta.

Am căutat în cealaltă aripă și, când eram în lounge, am auzit muzică de vioară din sala de mic-dejun. Erau doar game, game majore și acorduri frânte, dar executate cu tempoul și precizia impecabilă a unui profesionist. M-am întrebat cine mai are o vioară în Grand Hotel Europa în afara micii chinezoaice de doisprezece ani. Dar ea era. Când am intrat în sala de mic-dejun, și-a întrerupt studiul și a făcut o plecăciune să se scuze. Am încurajat-o ridicându-mi degetele mari în sus, am aplaudat și i-am făcut semn să continue. Atunci a cântat special pentru mine, din memorie, prima parte, *allemanda*, din Partita nr. 1 în Si minor a lui Bach și a interpretat-o incredibil de bine, mai ales pentru o fetiță de doisprezece ani. Suna matur, tehnic impecabil, și *cantante* într-un mod robust. Am aplaudat din nou, de data asta și mai sincer. De asemenea, eram mândru retroactiv că în acea dimineață, la recepție, ghicisem corect de ce era nevoie și că

intervenția mea se dovedise utilă.

În cele din urmă, l-am găsit pe Montebello afară, pe băncuța de sub pergolă. M-am așezat lângă el și i-am zis că mi-ar plăcea să spun că, în pofida ceții de azi-dimineață, fusese o zi splendidă, dar că aveam motive să bănuiesc că el n-ar fi fost de acord cu asta și că ar fi preferat să vorbească despre altceva decât despre vreme.

— Datorită ceții, lumea cea urâtă cu toate tiparele ei parcă dispare, a zis, dar până la urmă dispare ceața însăși. Așa dispare totul. Zăpada se topește la soare și peste câteva milioane de ani soarele se va stinge. Gânduri care erau importante odinioară își iau zborul ca niște ziare vechi în bătaia vântului. Orice imperiu milenar se prăbușește la un moment dat și nici măcar nu e nevoie de barbari pentru asta. E suficient că vremurile se schimbă. Marmura în care sunt cioplite legile eterne crapă, coloanele cad, iar vechii zei își iau tălpășița cu coada între picioare spre planete, manuale și semnificațiile lor simbolice. Efemeritatea tuturor lucrurilor este singura legitimitate nepieritoare. Singura consolare este să știi că orice este înlocuit de altceva, care va trebui și el la rândul său să facă loc altuia, precum animalele din lanțul trofic, care nu știu că vor sfârși cândva ca un dodo împăiat în muzeul de științe naturale, ceea ce ne aduce la situația actuală a bietei mele persoane, căci exact așa mă simt eu acum.

Am avut la prânz o discuție cu actualul proprietar al Grand Hotel Europa, domnul Wang, care mi-a comunicat prin intermediul interpretului său că îmi apreciază devotamentul de o valoare inestimabilă, dar că modernizarea hotelului cere calități pe care le posed în mai mică măsură, din motive lesne de înțeles. A subliniat, pe bună dreptate, că digitalizarea progresivă a administrației și a bazei de date a clienților face să nu te poți lipsi de anumite cunoștințe informatice elementare care mie îmi lipsesc și, de asemenea, că clientela în schimbare de la Grand Hotel Europa a făcut să apară nevoia unei persoane de contact care să stăpânească limba chineză, iar preferința lui s-ar îndrepta către o persoană cu o aură ceva mai tinerească decât către cineva care s-a contopit într-atâta cu hotelul, încât paragina hotelului i se citește pe chip. A spus că, luând totul în considerare, ajunsese la concluzia inevitabilă că nu vede niciun motiv pentru care să mai pună preț pe serviciile mele și că el, exprimându-și recunoștința pentru tot ceea ce am însemnat pentru hotel, mai cu seamă în perioada dificilă de dinainte să îl preia, dorește să-mi desfacă contractul de muncă, cu efect imediat.

— E ceva nemaiauzit, am zis.

— Nu, *maestro* Leonardo, dacă vă pot numi așa, nu e nemaiauzit. Am auzit-o cu urechile mele și pot să înțeleg raționamentul care stă la baza acestei hotărâri. Vremurile s-au schimbat și am ajuns în tabăra învinșilor istoriei. Respectând cu fidelitate tradiția, mi-am creat propria inutilitate, după care nu-mi mai rămâne altceva de făcut decât să fiu dus la muzeu.

— Nu-mi pot imagina niciun muritor care să vă înlocuiască, am zis.

— Nu vine niciun majordom nou, a zis. În loc de majordom, interpretul domnului Wang va ocupa funcția de *general manager*.

— Dar Grand Hotel Europa e viața dumneavoastră, am zis.

— Aveți mare dreptate, a zis. Deși nu m-am născut aici, aici am devenit omul

care am fost toată viața. Dacă vreți să mă iertați că vă iau prin surprindere cu un gând morbid, vreau să recunosc că mereu am visat să mor aici, în picioare, într-o livrea impecabilă, cu un zâmbet pe față și scuzele mele pentru deranj ca ultimele cuvinte care mi se rostogolesc de pe buze. Dar nu voi avea parte de asta.

— Nu pot să accept, am zis.

— Este extrem de amabil din partea dumneavoastră să spuneți asta, a zis, dar, cu tot respectul, nu cred că un răspuns negativ la întrebarea dacă acceptați sau nu acest lucru va schimba mult situația.

— Trebuie să protestăm, am zis. Voi vorbi eu personal cu toți oaspeții permanenți și vom redacta o declarație comună în care îi vom arăta proprietarului că Grand Hotel Europa nu mai e căminul nostru fără dumneavoastră și în care îi solicităm insistent să-și reconsidere decizia. Împreună asigurăm o sumă considerabilă de venituri stabile. Asta ne transformă într-un factor de putere, dacă acționăm uniți. O să văd eu dacă domnul Wang îndrăznește să dea la o parte un apel susținut unanim. Încă nu s-a spus ultimul cuvânt, vă făgăduiesc asta.

CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI TREI

COMORILE DIN EPAVA INCREDIBILULUI

1

Într-o zi palidă de iarnă, am luat cu Clio un *vaporetto* spre parcul Giardini ca să vizităm Bienala de la Veneția. Deși ea, ca istorică de artă și specialistă în acea perioadă în care Italia era încă centrul lumii, considera că doar arta veche e artă, se simțea obligată prin natura meseriei să se familiarizeze cu ultimele evoluții ale artei moderne, iar Bienala nu mai avea mult până să se închidă. Deci n-aveam încotro. Trebuie să spun că eram sincer curios, deși nu prea mă așteptam la mai mult decât la o supradoză de alienație previzibilă. În mod normal, mă distrează exprimările artistice, cu intenții serioase, cu privire la epoca actuală. Până la urmă, eu fusesem cel care insistase și care o convinsese să meargă.

În timp ce turiștii se îmbulzeau pe puntea din față ca să fotografieze Canal Grande, noi, ca niște venețieni versați, ne-am așezat înăuntru. Era frig.

— Uneori cred că aș vrea un bărbat, a zis, care din când în când să aibă și el o dată inițiativa să mergem undeva.

— Dacă nu aș fi insistat eu, nu am fi mers.

— Dar a fost ideea mea, a zis. Ca de obicei. Asta vreau să spun. Eu trebuie mereu să mă gândesc la toate și tu te lași târât după mine ca o namilă anevoios de urnit. Atârni greu, știi asta? Greu.

N-am zis nimic. Gondole negre alunecau pe apa cenușie. Majoritatea gondolierilor își înlocuiseră cu fesuri de iarnă pălăriile de paie autentice împodobite cu panglici colorate. Transportau chinezi care chirăiau, înfofoliți în haine groase, și ne pozau *vaporetto*-ul, de unde erau fotografiați la rândul lor de alți turiști mai puțin înstăriți. Clio m-a luat de mână și m-a sărutat pe gât.

— Când o să-ți faci timp odată să te înregistrezi la primărie? a întrebat. E ridicol că încă plătești tariful de turist la *vaporetto*.

În apa cea rece, palatele elegante de pe malul Canal Grande tremurau în nuanțe pastelate pe temeliile lor care putrezeau, ca niște madmoazele îmbrăcate prea subțire într-o zi de iarnă. Am acostat la cheiul din San Marco. Cu o rutină calmă, pasagerilor li s-a dat ocazia să urce și să coboare de la bord. Veneția este un oraș de o încetineală presantă. Cine pătrunde în vechiul oraș se împotmolește numaidecât în obstacolele pe care le-a ridicat trecutul. Trebuie să înainteze spre destinație strecurându-se în zigzag prin alei înguste și cățărându-se pe treptele scărilor zecilor de poduri. E ca și când te-ai plimba printr-un oraș care are sinuzită. Totul e înfundat de secole și niciodată vreo epocă energică nu a suflat câteva drumuri proaspete, continue, prin planul stradal. Singurul lucru pe care l-a adus epoca modernă sunt cârduri de turiști care se opresc când ți-e lumea mai dragă pe aleile înguste ca să caște gura la vitrine cu gondole mici din plastic cu luminițe care sclipesc. Și nu există nicio scurtătură. Nu poți să oprești un taxi dacă te-ai săturat de mers încet și vrei să trișezi comandând să fii dus în cealaltă parte a orașului făcând un ocol. Singura rută pe care să te strecori este pe apă, unde timpul care se leagănă pe valuri încetinește până la o alunecare domoală către lagună. Infrastructura Veneției a fost trasată cu cerneală înnegrită și vâscoasă de o pană de gâscă pe hârtie îngălbenită.

2

Ne-am plimbat în pas agale de-a lungul pavilioanelor naționale ale Bienalei din Giardini de parcă ar fi fost tarabe la un târg de Crăciun. Singurul motiv pentru care expuseseră porcăriile obișnuite era faptul că venise din nou acea perioadă a anului. Se pare că există oameni care se bucură de asta, din același motiv, și ar fi fost dezamăgiți dacă oferta ar fi surprinzătoare și s-ar deosebi prea mult de edițiile precedente. Deci expoziția fusese aprovizionată cu toate bazaconiile alienante extrem de previzibile.

Instalații video ale unor actori filmați amatoristic, costumați ciudat, care se aflau într-o stare evidentă de confuzie și se puneau pe urlat fără un motiv clar. Foarte primitiv. Filmulețe interminabile în alb-negru granulat ale unei suprafețe vălurite, ca metaforă pentru timpul cosmic care se scurge palpabil. Un film artistic despre adolescenți care se împing întruna la o parte ca un comentariu sugestiv la societatea neoliberală orientată spre performanță. Nu era nimic ce nu văzusem înainte, deși pe atunci era cu totul altfel. Vopseaua în ulei pe pânză e destul de retro în aceste vremuri ale iPhone-ului și trebuie să avem în fața ochilor forța imaginilor în mișcare, ne-am prins, dar tot ce a reușit să încropească avangarda europeană ca cinematografie e depășit cât ai bate din palme, atât din punct de vedere tehnic, cât și în ceea ce privește bogăția ideilor, de oricare film de categoria B de la Hollywood.

Pavilionul englez era ticsit până-n tavan cu mingi mari și colorate din papier-

mâché. În pavilionul francez, artistul reprodusese haosul din atelierul său ca toată lumea să înțeleagă de ce, din păcate, nu reușise să producă efectiv o operă de artă. Kitschul provocator din neon se găsea, de data asta, la bulgari. Pavilionul finlandez prezenta o sculptură din lemn minimalistă, care mustea de conștientizare ecologică. Spectacolul de tip performance al nemților, care câștigase premiul 1, n-a fost interpretat în ziua când am fost noi, deci, pentru un scurt moment, am rătăcit pierduți pe pardoseala din sticlă a pavilionului gol în vreme ce ne imaginam singuri uniformele și câinii care lătrau despre care citiserăm. Ăsta a fost probabil cel mai bun lucru pe care l-am văzut.

Când am ieșit pe porțile parcului Giardini ca să mergem la cea de-a doua parte a Bienalei în complexul Arsenale, deasupra lagunei se așternea un asfințit glorios, care eclipsa cu ușurință toată arta pe care o văzuserăm. Zeci de turiști americani și chinezi fotografiau pe malul apei, cu spatele întors la Bienală, văpaia purpurie de deasupra liniei orizontului, vechi de veacuri, a Veneției.

Începea să se lase frigul. Clio și-a băgat mâinile în buzunarele hainei. Apoi s-a răzgândit și și-a vârât o mână lângă a mea, în buzunarul hainei mele. Am fost fericit să mă simt legat de ea prin disprețul nostru față de arta contemporană.

— Știi care e, de fapt, partea cea mai frumoasă din toată Bienala? a întrebat.

Și-a răspuns singură:

— Publicul.

— Da, anumiți vizitatori s-au deghizat într-adevăr foarte convingător ca experți în artă. Te prinzi mai ales după ochelari.

— Nu asta vreau să spun, a zis. E destul de obositor că încerci să iei totul în glumă. Ce vreau să spun e că e emoționant să vezi câți oameni – inclusiv tineri, nu-i așa – sunt sincer interesați, fac efortul să vină încoace, cumpără un bilet și chiar sunt gata să se deschidă și să se lase surprinși.

— Păcat numai că nu apucă să vadă nimic surprinzător.

— Asta nu e păcat, a zis Clio. E scandalos. Nu găsesc alt cuvânt. Este falimentul decenței artiștilor de a-și lua în serios propria artă.

— N-au habar de tradiție, am zis, pentru că știam că asta e una dintre fixațiile ei și pentru că doream să păstrez sentimentul de solidaritate.

— Dimpotrivă, sunt mult prea conștienți de tradiție, a spus, scoțându-și mâna din buzunarul hainei mele. Trecutul atârnă ca o povară de plumb pe umerii lor. Toți acei artiști își încep operele cu gândul paralizant că totul a fost făcut, făurit și spus deja.

— Poate că și Caravaggio a avut ideea asta pe vremea lui, am spus.

Mă enervase mâna aia.

— O cultură vie hrănește tradiția continuând-o.

Aveam impresia că cel mai bine este să aprob.

— O respingere categorică a tradiției este semnul unei crize, am spus. Ți-e frig? Adu-ți mâna înapoi.

Vastul complex Arsenale e tot ce a mai rămas din vechile șantiere navale și manufacturi de arme ale faimoasei Republici Venețiene. Primele referințe admirative la această structură datează încă din secolul al doisprezecelea. Între secolele paisprezece și șaisprezece, atelierele au trecut prin mai multe extinderi substanțiale. În zilele lor de glorie, clădirile din Arsenale ocupau un teren de 48 de hectare, 15% din suprafața orașului, iar producția de nave și armament dădea de lucru unei zecimi din toată populația masculină.

În cântul al XXI-lea al *Infernului*, în care Dante descrie osânda eternă a funcționarilor statului care se făcuseră vinovați de corupție și trafic de influență, poetul compară smoala clocotită în care le sunt scufundate sufletele cu fabrica de armament a venețienilor, unde, într-o zi mohorâtă de iarnă, fiertura groasă de smoală bolborosește pentru dregerea palatelor lor șubrede de pe apă și unde sunt nevoiți să trudească muncitorii. Unul îndoaie scânduri pentru un nou galion, altul înfundă crăpăturile unei chile vechi, unul bate cu ciocanul în proră, altul, în etambou, unul cioplește vâsle, celălalt împletește frânghii, în vreme ce alții peticesc focurile și gabierele.

După cum afirmă istoricii, construcțiile navale și făurirea armelor în venețianul Arsenale reprezintă cel mai timpuriu exemplu al unui proces de producție industrial, în cadrul căruia muncitori calificați făceau parte dintr-un lanț de producție extrem de eficient. Doar banda rulantă mai lipsea ca să putem spune că totul mergea pe bandă rulantă. Era o fabrică de armament impozantă, care împroșca din holurile ei răsunătoare galere și galioane înarmate cu artilerie grea, cu care erau înfruntați otomanii în Marea Egee și înfrânți la Lepanto și cu care a fost dominată timp de secole Marea Mediterană. Gloria, bogăția și supremația republicii La Serenissima au provenit din producția neîncetată a acestor șantiere navale.

Era greu să nu vezi îndată un semn de decadență în faptul că aceste săli, unde pe vremuri se construiau corăbiile cele mai semețe, în zilele noastre găzduiau fragilele lucrări făcute de mântuială ale avangardei europene. Mi-a zburat gândul la adjectivul grecesc *eútuktos*, pe care Homer îl folosește pentru a sublinia calitatea corăbiilor, a clădirilor și a uneltelor. Înseamnă „bine făcut". Se referă la măiestria meșteșugărească și la trăinicia obiectului care provenea de aici. În inima Veneției, unde de multă vreme nu se mai produce nimic, în locul unde în trecut se construiau corăbii bine făcute, acum se expuneau obiecte care erau orice altceva în afară de *eútuktos.* Pe lângă faptul că ducea lipsă de idei, Bienala dovedea un dispreț jalnic pentru meșteșug. Se găseau acolo pulovereașe agățate cu ațe de niște piuneze, care erau prinse pe țările sărace de pe o hartă a lumii ca să ne oblige să conștientizăm condițiile de muncă în care ne-au fost fabricate hainele. Era un cort indian făcut din macrameu în care, ca expert în artă, puteai medita ca să reflectezi la păcatele tale. Mai era o operă mare, abstractă, în multe culori, care s-a dovedit că este alcătuită din sute de casete audio vechi lipite pe o bucată de carton. Erau pantofi cu șireturi cu plante în ei. Era o sculptură făcută din vaze chinezești lipite între ele care s-ar fi prăbușit la un biet strănut. Ca o poetă de

duminică ce adună crenguțe ciudate de pe stradă („Oamenii nu le văd, vai, trec pe lângă ele“) și pe care le tot croșetează în rochia ei înflorată, sorbind un ceai de măceșe („Asta mereu mă excită. Da, sunt o nebunatică“), așa este cea mai mare parte a așa-zisei arte de la Bienală: o formă de masturbare. Sunt niște rahaturi autoreferențiale care, întocmai ca pisoarul lui Duchamp, au nevoie doar de contextul muzeal. Sunt niște gunoaie lipsite de fantezie și îndeosebi prost făcute.

— Vezi pânza asta de aici? a întrebat Clio.

— Ce este? Un hamburger cu un fetus în el?

— Făcând puțin abstracție de ce reprezintă. Credeam că sunt guașe. Dar e vopsea pe bază de ulei, din tuburi din alea industriale ieftine pe care le cumperi de la magazin.

— De unde știi?

— Pentru că știu. Dar, peste vreo douăzeci de ani vopseaua asta o să înceapă să se întindă și să curgă. Dacă nu chiar mai devreme. Atunci, un tablou din ăsta poți să-l arunci la gunoi.

— În cazul de față, poate că nu e o mare pierdere, am zis.

— Nu despre asta e vorba acum, Ilja. E vorba că e, așadar, pur și simplu o porcărie fără valoare.

— Nu prea poți să-i ceri socoteală artistului pentru calitatea tuburilor lui de vopsea.

— Ba chiar poți, a zis Clio înfuriindu-se. Știi cum proceda Caravaggio? Știi cum procedau Rubens, Rembrandt și Van Dyck? Și-au petrecut ani de zile în ucenicie la un maestru ca să învețe să-și prepare propria vopsea. Grija pentru calitatea materialului făcea parte din meșteșugul lor. Mai mult decât atât, cu asta începea totul. De aceea tablourile lor încă arată, după patru secole, la fel de noi ca atunci când abia fuseseră terminate.

I-am dat dreptate, dar nu mă asculta.

— Și asta este Bienala, a zis. Topul celor mai buni din arta contemporană. Un colecționar trebuie să scoată din buzunar pentru astea trei, patru, cinci sute de mii de euro numai pentru că au fost atârnate aici. E o bătaie de joc. Și asta e valabil pentru toate lucrările de aici. Poți să-ți închipui un muzeu care achiziționează și pe urmă trebuie să încerce să conserve făcăturile astea din papier-mâché, lipici artizanal și șireturi de pantofi? E scandalos. Nimic altceva decât dispreț față de meșteșug.

— Cred că e și o lipsă de încredere în sine, am zis prudent. Cine nu știe sigur dacă are ceva de spus va fi probabil mai puțin înclinat să-și dăltuiască în granit cuvintele. Înțelegi ce vreau să spun? Toți artiștii ăștia de aici, fără să-și dea seama sau să recunoască vreodată, se tem de veșnicie pentru că, inconștient, sunt chinuiți de bănuiala că nu reprezintă nimic când sunt puși față în față cu veșnicia. Totul a fost făcut deja mai bine înainte. Arta europeană a durat poate prea mult.

Clio mi-a aruncat privirea ei ironică, ce mă făcea să mă îndrăgostesc din nou pe loc de ea de fiecare dată.

— Lipsă de încredere în sine, zici?

— Nu crezi?

— În orice caz, tu nu suferi de asta. Haide, destulă artă pentru azi. Mergem să mâncăm ceva și apoi insist să mă duci ca vântul cu toată încrederea ta în tine acasă, unde te voi întinde pe spate pe canapea ca un satir gol și leneș ca să mă joc cu tine mult timp.

— Putem și să sărim peste masă.

— Nu, mi-e foame.

4

Deși alături de Clio misiunea mea în viață devenise să recunosc că ideile ei, prin definiție, sunt cele mai bune, privind în urmă, ideea mea fusese mai bună. Mai bine am fi sărit peste masă. Pentru început, ne-a fost greu să găsim un restaurant potrivit. Localurile pe lângă care treceam erau fie prea turistice, fie atât de turistice, încât se închideau în sezonul de iarnă, din lipsă de turiști. Se lăsa noaptea. Mergeam pe strada părăsită și traversam piațete moarte. Toate obloanele erau trase. În spatele niciunei ferestre nu ardea lumina.

În cele din urmă, am găsit un restaurant care, după părerea mea, era acceptabil, dar ei i s-a părut prea scump. Am zis că plătesc eu. Asta a enervat-o. A spus că nu despre asta e vorba. A zis că pur și simplu mi-e prea lene să mai caut. I-am spus că am propus asta numai ca să putem merge repede acasă. A zis că, la fel ca de obicei, nu mă gândesc decât la mine. I-am spus că putem merge și mai încolo să vedem dacă putem găsi un alt restaurant care să-i placă. A zis că-mi spusese deja că îi e foame, dar se pare că nu eram dispus să țin cont de asta. I-am zis că vreau să fac ce vrea și ea. Așa că totuși am intrat, dar cu asta devenise în mod oficial un restaurant ales de mine, ceea ce îi dădea dreptul să mă considere răspunzător în mod personal pentru fiecare fel de mâncare ce nu era conform așteptărilor.

Din neîncredere, a comandat doar un aperitiv simplu, la care, după părerea ei, nici cel mai prost bucătar nu avea ce să strice. I-am spus că am crezut că îi e foame. Cu toate că era o mare iubitoare a ironiei, nu accepta să fiu ironic cu ea. A zis că nu fac altceva decât să-mi mut curul gras de la o masă de restaurant la alta, toată ziua, bună ziua, ca să mă ghiftuiesc cu mâncare după mâncare. A zis că e singurul lucru la care mă pot gândi. Oricum mă gândeam doar la mine. La mutat, nici măcar nu o ajutasem să-și despacheteze cărțile. Ea nu era așa. Se gândea și la alții și mai avea și grijă de sănătatea ei, știi, cu toate că-și dădea seama că ăsta era un cuvânt pe care nu-l aveam în vocabular. Nu-i așa că și mie îmi plăcea să găsesc în pat o căprioară zveltă în locul unui egoist indolent cu care ea era pesemne blestemată să se culce? De fapt, ar fi vrut doar o salată. Era de părere că trebuia să mâncăm mai des acasă. Nu i-a plăcut aperitivul. Ți-am zis eu. M-am oferit să-i dau pastele mele în schimb. În loc să-mi accepte oferta, s-a lansat într-o tiradă furioasă împotriva acestui oraș, la naiba cu Veneția asta decadentă, cu trolerele ei, unde cultura ei superioară italiană era aruncată pe toate drumurile hoardelor barbare și unde nu mai puteai comanda nici măcar o farfurie decentă

cu mâncare.

Am fost ușurat că La Serenissima funcționa ca un paratrăsnet pentru fulgerele pârjolitoare ale ostilității ei și i-am ținut isonul cu entuziasm. Pasămite am sărit puțin calul cu avântul meu, fiindcă s-a răstit la mine că n-am dreptul să fiu așa cu nasul pe sus și că în patria mea oamenii încă tândăleau cu curul lor păros și nespălat în piei de urs, pe când venețienii construiau bazilica San Marco. Mi-am terminat pastele din farfurie fără să mai scot un cuvânt, în vreme ce ea, ca o continuare logică din punctul ei de vedere a celor discutate anterior, aducea vorba despre igiena mea personală. Asta era una dintre temele ei preferate când se enerva. Nu că ar fi fost ceva în neregulă cu igiena mea. Tocmai pentru că tranșase atât de des tema asta fără să se sature, exageram cu grija ca să nu mi se poată reproșa nici cel mai mic detaliu în această privință. Mergeam cu o oarecare regularitate chiar și la pedichiură. Dar nu-mi puteam șterge trecutul și îi făcea plăcere de fiecare dată să insiste în detaliu asupra faptului că eu crescusem într-o țară unde nimeni nu folosește bideul.

După ce mi-am terminat pastele, am încercat să revin la subiectul precedent și am început un discurs în care afirmam că istoria foarte încărcată și glorioasă a Italiei impune negreșit admirație, dar are și părțile ei negative.

— Italia este o țară prizonieră a propriului trecut, am zis. Pentru început, sunt prea multe comori artistice și monumente de întreținut. Prezentul nu are cum să mențină din punct de vedere bugetar tot acel trecut.

Dar nu asta voiam să demonstrez. Ce voiam să spun era că mentalitatea oamenilor este în mod similar înrădăcinată în trecut. În Italia, totul se desfășoară conform tradițiilor și ritualurilor, care sunt atât de vechi și de statornicite, încât nimănui nu-i mai trece prin cap să le supună dezbaterii. Anul se târâie ca melcul de la luna ianuarie petrecută la munte până la Adormirea Maicii Domnului la mare și la Crăciunul cu aceleași cadouri scumpe și aceleași certuri în familie. Viața se învârte în cerc în jurul bisericii, de la naștere, în leagănul din satin alb tocmai din copilăria bunicii, la prima împărtășanie și nunta tradițională, până la botezul nepoților și înmormântarea în cripta familiei. Politica este organizată la fel de ineficient ca pe vremea republicii romane. Firmele și universitățile sunt conduse de oameni care au avut norocul să se nască în familia potrivită. Totul e făcut, de fiecare dată, așa cum se face de secole. Inovația nu e deloc de dorit, sau măcar imaginabilă ca o variație creativă la rețeta tradițională pentru *spaghetti alle vongole*. Abundența sufocantă a trecutului nu lasă nimic nou să respire.

Nu era prima oară când discutam despre asta și mi s-a părut un subiect neprimejdios, pentru că îi dădea ocazia să-și descarce furia pe cariera ei academică ratată și pe lipsa de flexibilitate a instituțiilor italiene, cu care mai avea foarte multe de împărțit. Dar estimarea mea strategică s-a dovedit grav eronată. A zis că se miră să audă din gura mea așa o analiză adecvată, cu toate că, aparent, tot nu realizam că eu însumi sunt un prizonier al propriului trecut. Ia să vorbim noi despre asta. Despre fostele mele iubite. Și iar o luam de la început. Nu, nu puteam nega că am un trecut și cu atât mai puțin puteam să-l schimb, deși aș fi vrut, dar puteam s-o asigur că trecutul meu nu are nicio relevanță pentru prezent.

A zis că astea-s vorbe-n vânt și că prezentul, după cum tocmai demonstrasem atât de splendid, este mereu îmbibat de trecut. Deci...

Apoi m-a întrebat ce părere am, de fapt. Am privit-o întrebător. Ce părere am? Despre noi, a zis. Voia, de fapt, să știe odată ce credeam despre relația noastră.

Mi-am dat seama că mă împinge legat la ochi pe un câmp minat. Lăsând la o parte adevărata mea opinie, era extrem de greu să estimez care e răspunsul oportun la întrebarea ei. Dacă aș fi declarat, probabil cu sinceritate, că niciodată nu m-am mai simțit atât de legat de o femeie și că n-aș ști ce mi-aș mai putea dori, riscam să mă acuze că nu mă gândesc la viitor și sunt indolent în măsura în care, aparent, nu doream să fac niciun efort de a mă gândi la aspecte care ar fi putut fi îmbunătățite. Dacă, dimpotrivă, probabil cu la fel de multă sinceritate, aș fi adus în discuție că erau momente, precum cel de acum, în care mă bucuram mai ales de faptul că până la urmă aveam să creștem împreună, după cum speram cu ardoare, ar fi putut, nu întru totul nejustificat, s-o perceapă ca o critică la adresa ei. Pe lângă asta, cu ambele răspunsuri m-aș fi expus reproșului că mă gândesc exclusiv din punctul meu de vedere. Mă acuzase atât de des de asta între timp, încât începusem să cred în acel presupus defect.

— Mai am atâtea de învățat, am zis.

M-a privit cu ochii ei negri și melancolici care străluceau ca o dovadă a existenței lui Dumnezeu. Raționamentele și logica nu rezistau în fața privirii ei. Într-o așa femeie, un bărbat poate doar să creadă și tocmai asta îmi doream să îmbrățișez ca destin și credință. Mi-a prins mâna care mi se odihnea pe masă cu mâinile ei mici și a oftat.

— Și eu, a spus.

Pentru a oferi o imagine completă, adaug aici că noaptea s-a scurs în tihnă. Mitologia a fost amânată pe a doua zi. Dar eram, ca în multe alte dăți, extrem de recunoscător pentru tihnă.

5

— Încă n-am terminat, a zis Clio în dimineața următoare.

Eu eram de o cu totul altă părere.

— Ne-a mai rămas Hirst.

Am întrebat-o la ce se referă.

— Am văzut Bienala, sau cel puțin ceea ce trece drept Bienala, dar mai e și o expoziție mare a lui Damien Hirst. Se închide curând și ea.

— Face parte din Bienală?

— Nu, e separată.

— Dar are loc în aceeași perioadă?

— Fără îndoială. A fost programată așa dinadins.

— E un fel de expoziție retrospectivă?

— Nu, toate sunt lucrări noi.

— Hai atunci să mergem chiar azi, am zis. Așa putem spune c-am văzut-o și pe asta.

Arta nu e prudentă. Tot ce poate face mai suportabil contactul zilnic cu semenii noștri civilizați, precum curtoazia, moderația și sinceritatea, nu e ceva de dorit în relația dintre o operă de artă și publicul ei. Toată arta bună este extremă, pentru că nu se îngăduie compromisuri. De aceea, o operă de artă bună poate fi insuportabilă. Nici măcar arta clasică din epoca de mult apusă de dinaintea romantismului, pe care o asociem cu armonia, aurita cale de mijloc și stăpânirea emoțiilor, nu a năzuit vreodată către mediocritate. Țința era nimic mai prejos decât sublimul. Niciun artist vrednic de acest nume nu s-a înfrânat vreodată. Dimpotrivă, a căutat mijloace ca să-și realizeze până la capăt consecința idealului său artistic.

Puteai spune orice despre expoziția *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* a lui Damien Hirst, mai puțin că e prudentă, moderată sau reticentă. Totul la ea era extrem. Pentru început, numai amploarea. Expoziția consta din sute de lucrări și ocupa două muzee întregi din Veneția, Palazzo Grassi și Punta della Dogana. Ne-a trebuit o zi întreagă ca să vedem totul. Majoritatea sutelor de sculpturi mai erau și foarte mari.

Realismul era provocator, alegerea materialului nu făcea compromisuri. Sculpturile fuseseră fabricate din cele mai scumpe și mai rezistente materiale: bronz, aur, argint, jad și marmură de Carrara. Cu toate că Hirst păstrează secretul asupra modului său de lucru, se știe că a lucrat zece ani la această expoziție cu o echipă de o sută de oameni și că realizarea sculpturilor costase cel puțin 100 de milioane de euro pentru materiale și manoperă.

Era o expoziție care avea o poveste. Ce am văzut erau așa-zisele comori ale corabiei romane *Apistos*, care dispăruse în dreptul coastei Africii de Est în primul secol după Cristos și care fusese descoperită din întâmplare în 2008. Statuile prezentau urme ale așa-zisei lor șederi de veacuri întregi pe fundul mării. Erau deteriorate și năpădite de corali, alge și bureți. Era prezentat un video al operațiunilor dificile de recuperare de către scafandri a statuilor colosale de pe fundul mării. Așadar, Hirst a aruncat și el toate statuile astea în mare, ca niște pești azvârliți înapoi în apă, ca să le poată filma. În sălile de expoziție erau atârnate fotografii color ale comorilor de artă, așa cum fuseseră găsite sub apă. La ultimul etaj din Palazzo Grassi fusese montată o replică a corabiei cu o reconstrucție interactivă a felului în care statuile trebuie să fi fost ascunse în cală. Exact ca într-un muzeu arheologic adevărat, dispunea și de săli cu vitrine pline de rahaturi pe lângă care treci repede: obiecte de uz casnic, cratițe și tigăi, linguri din lemn și monede, care fuseseră găsite și ele. Pe când ne aflam acolo, o turistă chinezoaică ce nu pricepea nimic l-a întrebat pe un supraveghetor unde se găsesc originalele, la Luvru sau la British Museum.

Primul lucru pe care l-am văzut când am pătruns în Palazzo Grassi a fost o statuie monumentală, deteriorată, de peste optsprezece metri înălțime, a unui demon decapitat. Ajungea până la acoperișul din sticlă al atriumului. Coloanele

dorice înalte care susțineau galeria palatului majestuos îi veneau până la coapse. Zeul făcea un pas ferm în față cu piciorul său drept musculos, în timp ce întindea brațul stâng până la înălțimea *piano nobile*. Ținea în mână un vas spart. Nu mi-a fost greu să-mi imaginez că din el curgea sângele oamenilor jertfiți. Unghiile degetelor de la mâini și de la picioare erau late, conice și încovoiate precum ghearele unui monstru. În pofida constituției sale atletice clasice și a musculaturii perfect articulate, demonul ăsta nu avea nimic omenesc.

Capul era în sala de alături. Era enorm, dar relativ mic în comparație cu trupul uriaș. Nasul larg și turtit se continua cu o frunte joasă. Ochii îi erau bulbucați. Deasupra urechilor lui mici era ceva care semăna a branhii. Gura îi era deschisă. I se vedeau bine dinții lungi, despicați, ascuțiți ca niște pumnale. Limba îndoită lasciv îi ieșea din gură, de parcă ar fi fost un criminal condamnat la închisoare pe viață care făcea un gest obscen spre psihologul închisorii.

Era expusă și o statuie din bronz în mărime naturală, cu membrele rupte, a unui hermafrodit. De ea se prinseseră straturi de ciripede. La etaj, erau diverse săli cu sculpturi mai mici din argint masiv. Un leu se lupta cu un șarpe. Un craniu din bronz al unui ciclop. Câinele infernal, Cerber cel cu trei capete, era sculptat în marmură de Carrara cu o precizie înfricoșătoare. Ochii săi mici și roșii ca focul erau făcuți din inserții de rubelit. Labele și unul dintre capete erau desprinse. Pe lateral, erau inscripționate hieroglife în limbile coptă și demotică.

Sala următoare era dominată de un grup statuar monumental bleumarin de patru metri înălțime, cinci metri lățime și trei metri și jumătate grosime. Mi-am dat seama imediat. Era Andromeda, legată cu lanțuri în pielea goală de o stâncă. Era de mărimea unei femei în carne și oase, era sexy și speriată de moarte. Fața îi era întoarsă și deformată într-un țipăt de moarte înăbușit. În fața picioarelor ei se întindea marea, din care se înălța un monstru marin colosal, de câteva ori mai mare decât ea, cu un ghem de tentacule și două capete înfiorătoare cu guri larg deschise în care străluceau dinții ascuțiți ca pumnalele. Faptul că pe stânca din spate se urcau niște crabi uriași putea fi considerat aproape un detaliu în comparație cu amenințarea din fața ei. Toate acestea fuseseră executate complet realist, cu grijă pentru cele mai mici detalii.

— N-o să crezi, a zis Clio, dar a fost deci turnat în bronz. Există o singură turnătorie în bronz în lumea întreagă care poate face ceva atât de mare și de detaliat. Se află în Florența. Aceeași care a făcut statuile pentru familia de Medici. Dar nu vrei să știi cât costă.

— Bronz? Știi sigur? Atunci de ce e așa de albastru? Pare să fie plastic.

— Asta e patină. Nu, e bronz adevărat. Hirst a vrut intenționat să-l facă să arate ieftin.

— De ce să facă asta?

— Tu să-mi spui. Ca trimitere la pop-art și *action figures*. Sugerând asemănarea, își subliniază propria superioritate. Ceva de genul?

Poate cea mai frumoasă sculptură era o statuie din bronz a zeiței Ishtar care depășea mărimea naturală. Partea de jos a corpului fusese ruptă puțin mai jos de buric, dar bustul și capul erau aproape întregi. Gâtul, pieptul și burta îi fuseseră

acoperite cu foiță din aur. Se uita la lumea modernă în care ajunsese cu superioritate, ca să nu spunem cu aroganță, dar peste privirea ei atârna un văl de compasiune. Oferea consolare pentru că tinerețea ei era veche deja de mii de ani.

Și atunci am văzut capul Meduzei. Era îngrozitoare. Zăcea culcată pe obrazul stâng într-o vitrină. Ochii îi erau întorși în sus. Gura era larg căscată. Părea că încă trăiește, deși fusese decapitată brutal. Artera carotidă și vertebrele cervicale îi ieșeau de la baza craniului. În loc de păr, avea un ghem de șerpi, care mișunau și șuierau. Furioși, își scoteau limbile despicate. Dinții lor veninoși erau arcuiți amenințător. Fiecare solz părea să se miște. Era o sculptură de aproximativ cincizeci de centimetri pe alți cincizeci și cincizeci în înălțime, care fusese cioplită cu cea mai mare precizie dintr-un singur bloc de malahit verde-închis.

În sala de alături se afla un Buddha din jad de peste un metru înălțime. Am văzut un portret al zeiței egiptene Hathor, înalt de șaizeci de centimetri, din aur pur. Aripile ei aveau o anvergură de optzeci și cinci de centimetri și fuseseră incrustate cu turcoaz. Coafura ei era în stil egiptean, ca și discul soarelui împodobit cu coarne pe care îl purta pe cap, dar corpul ei putea fi venerat ca al unui fotomodel modern. Semăna cu cineva, dar n-am îndrăznit să o întreb pe Clio cu cine.

Afară, în fața muzeului Punta della Dogana, se afla o statuie ecvestră din marmură, înaltă de aproape patru metri a unui călăreț care, cu cal cu tot, era sugrumat de un șarpe. În prima sală dinăuntru, am văzut o sculptură din bronz de aproape cinci metri înălțime a unei înotătoare goale care stătea pe vârfuri, cu brațele și mâinile întinse pentru un plonjon. Arăta de parcă și-ar fi luat avânt de pe fundul mării ca să iasă la suprafață după secole întregi și să fie adusă cu dragoste la acest muzeu. Îi lipsea capul și era acoperită în întregime de bureți, dar era senzațională. Avea sâni impunători, mari ca niște bureți. Între palmele ei crescuseră corali, care îi făceau degetele să pară mai lungi.

Poate cea mai spectaculoasă statuie era o sculptură din bronz a unui urs gigantic și furios, ridicat pe labele din spate, cu un războinic care stătea pe umerii săi și înălța deasupra capului două iatagane scoase din teacă. Întregul ansamblu depășea șapte metri în înălțime. Totul era năpădit de alge și de bureți roșu-aprins, dar sălbăticia și primitivismul sălbatic al statuii erau încă la fel de puternice ca atunci când tocmai fusese făcută. „Venerație“ e cel mai bun cuvânt pentru ce am simțit când am stat față în față cu ea, mic și neînsemnat.

Am văzut câteva statui din bronz în mărime naturală, mai mult sau mai puțin în oglindă, dar nu complet identice, ale unor amazoane goale care trăgeau după ele un leu legat cu un lanț. Potrivit descrierii, probabil slujiseră drept paznice la intrarea într-un templu. Se mai găseau un sfinx din marmură și un bust al unui faraon necunoscut. Alături, se afla o statuie din bronz fenomenală, înaltă de peste doi metri, a unei femei transformate într-o muscă. Zic și eu așa, căci nu știu cum aș putea să o descriu mai bine. Corpul ei era perfect clasic, acoperit de un peplos transparent precum cele mai seducătoare zeițe grecești, dar, de sub faldurile care cădeau ispititor ale veșmântului ei, ieșeau la iveală picioare păroase de insectă. În

loc de brațe, avea șase picioare artropode de muscă și un cap cu ochi fațetați. Fiecare perișor, fiecare fațetă, fiecare articulație fuseseră modelate cu cea mai mare precizie.

Și apoi am văzut-o pe zeița Kali luptându-se cu Hidra. Era o amazoană goală în mărime naturală, în postura atletică și echilibrată a unui luptător antrenat, cu o sabie scoasă din teacă în fiecare dintre cele șase brațe ale ei. Monstrul marin cu șapte capete se înălța deasupra ei. Întregul grup statuar avea aproape cinci metri și jumătate înălțime și peste șase metri lățime. Și el era făcut din bronz.

Era acolo un picior uriaș din marmură încălțat într-o sanda, al lui Apollo Smintheus, zeul șoarecilor, pe care se cățăra un șoarece din marmură, modificat genetic, care ducea în spate o ureche omenească din marmură. Am văzut un bust din marmură roșie cu foiță de aur a divinității egiptene Aten în extaz. Se mai găseau acolo un arcaș și un cal înaripat, mai multe cranii de ciclopi și două bazine de marmură fantastice, împodobite cu capete de animale. Am văzut ușile de aur ale unui templu și un disc solar de aproape un metru și jumătate în diametru din aur masiv, animale mai mici și capete din aur, scutul lui Ahile și același cap al Meduzei pe care îl văzusem deja înainte, reprodus în aur și în cristal de stâncă. Erau două sarcofage pe al căror capac erau sculptate femei pe jumătate dezbrăcate, acoperite cu un cearșaf subțire. Unul era din marmură albă de Carrara, celălalt, din marmură neagră. Am văzut un grup statuar din marmură ce reprezenta doi sclavi goi în lanțuri, un bărbat și o femeie, care fuseseră ciuruiți de gloanțe. În Al Doilea Război Mondial, statuia cică fusese pusă într-o cazarmă, unde slujise ca țintă pentru exerciții de tir. Alături era atârnată fotografia alb-negru în care puteai vedea asta.

Mai era o sculptură din bronz de peste trei metri înălțime a zeului grec Cronos care își mănâncă propriii copii. Am văzut o statuie în mărime naturală din granit negru a Minotaurului care siluiește o fecioară ateniană. Era provocator prin abundența detaliilor explicite. Porno mitologic hardcore. La etaj, în fața priveliștii orașului de basm Veneția, era expus un craniu extrem de rar al unui unicorn. Ultima statuie, în exterior, în vârful peninsulei, era o sirenă din bronz înaltă de patru metri și jumătate, care ieșea din mare leneșă și senzuală în timp ce crabii i se agățau de păr și de sâni.

Așa trebuie să scriu și eu, m-am gândit, în spiritul acestei demonstrații de forță, al acestei mărinimii și acestei plăceri a aventurii. Nu trebuie să mă feresc de formele clasice și de năzuința spre perfecțiune de teamă că nu voi părea modern, ci să am curajul să captez epoca în care trăiesc în fraze din marmură, cuvinte din bronz și statui din aur, argint și jad și să înalț cu cele mai bune mijloace și materiale din trecut un monument închinat prezentului. Trebuie să fie măreț și exagerat, o orgie copleșitoare a fanteziei cu perfecțiunea tehnică a celui mai comercial kitsch. Trebuie să epatez. Asta e misiunea mea. Trebuie să public concomitent un ciclu de sonete clasice și cincizeci de poeme epice în alexandrini care rimează, fără să am milă de coleguții cărora le lipsesc abilitățile tehnice de a plăsmui fie și un singur pentametru iambic sau hexametru corect. Trebuie să am curajul de a scrie despre teme mari, precum lumea și scurgerea veacurilor și să fiu

limpede și ușor de înțeles ca o sculptură clasică din marmură în lumina dogoritoare a soarelui de amiază. Nu trebuie să caut întunericul de teamă că lumina ar fi demodată și desuetă. Nu trebuie să mă refugiez în singurătatea sigură a experimentului, ci să spun ce am de zis, și nu bâjbâind și cochetând cu nesiguranța care trezește atâta simpatie, ci într-un mod absolut categoric și punct ochit – punct lovit care să le taie respirația oponenților. Trebuie să regăsesc plăcerea aventurii și, în loc să mă limitez la anumite porniri sufletești fiindcă meschinăria e considerată literară, iar îngrădirea – un semn de măiestrie, să dau aripi unor monștri și demoni de proporții mitice care să se împrăștie peste cele șapte mări și peste toate continentele pe care le pot născoci. Oamenii vor numi asta kitsch, deoarece, ca să-și justifice propria neputință, complotează de partea unei concepții artistice ce îmbrățișează neîmplinirea, imperfecțiunea, fragilitatea și vremelnicia, dar vor fi șterși de trecerea secolelor așa cum marea face să dispară de pe plajă urmele labelor câinilor.

I-am spus toate acestea lui Clio, dar nu le-am formulat la fel de bine cum le scriu acum și ea a pufnit în râs.

— Dacă vrei să tinzi spre formele clasice, a zis, ai putea eventual, pentru început, să încerci să faci ceva cu burta aia monumentală a ta.

6

Efemeritatea sau eternitatea artei erau tematizate. Multe statui erau deteriorate. Majoritatea prezentau urme vizibile ale unei șederi de veacuri pe fundul mării. Erau acoperite cu alge de mai multe culori, scoici, corali, plante marine și bureți. Dar toate astea fuseseră așadar turnate cu grijă în bronz sau cioplite în marmură și apoi pictate. Dacă te gândești bine, e ironic. Operele de artă arheologice autentice care chiar au fost scoase la suprafață de pe fundul mării ar trebui să fie curățate și restaurate înainte de a fi expuse într-un muzeu. La Hirst, degradarea și semnele lăsate de trecerea veacurilor făceau parte în mod inalienabil din opera de artă. Era acolo o sculptură din marmură albă ca zăpada a unei femei întinse pe spate, din care porțiuni ale chipului și ale piciorului ei ridicat în sus fuseseră desprinse și în care fuseseră sculptați și bureți, lăsați la fel de albi ca restul statuii. Făcând abstracție de orice iluzie a coloratei vieți marine, era un monument închinat efemerității.

Expoziția explora autenticul și falsul. În contextul fictiv al unei povești inventate despre o navă scufundată și o operațiune de recuperare, se arătau statui durabile, extrem de tangibile și tehnic desăvârșite, care evocau un trecut născocit și unul real. Degradarea vizibilă era ficțiune, căci acele statui fuseseră făcute ieri. Dar, până la urmă, acea deteriorare era departe de a fi ficțională, deoarece se referea la efemeritatea și stricăciunea care ne înconjoară în realitate. Insistând prin toate mijloacele asupra unei povești inventate, expoziția ar fi putut fi interpretată chiar ca un comentariu la adresa acestor vremuri ale fake news-urilor, în care faptele și realitatea au fost puse pe plan secund, în favoarea spectacolului.

Expoziția explora arta și kitschul și relația dintre meșteșug și artă. Perfecțiunea tehnică a sculpturilor era într-un contrast izbitor cu ceea ce trebuia să treacă de obicei drept artă contemporană, după cum văzusem în ziua precedentă la Bienală. Bile mari și colorate din papier-mâché. Pantofi agățați de o sfoară. Sute de casete audio colorate lipite pe o bucată de carton. *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* era un deget mijlociu uriaș îndreptat în sus spre acei diletanți cu ideile lor și lucrările lor făcute de mântuială și, în același timp, ridica întrebarea ce anume merită expus într-un muzeu. Combinația dintre perfecțiunea tehnică și cele mai scumpe materiale garantează artă de valoare? De secole, așa au stat lucrurile. Prin sugestia lui că niște artefacte minunat realizate dintr-un trecut inventat sunt admirate într-un muzeu, Hirst denunța disprețul de azi pentru meșteșug. Și trebuie musai ca un obiect să fie vechi de secole ca să aibă valoare? Dacă sculpturile lui Hirst chiar ar fi fost vechi de două mii de ani, ar fi făcut parte din cel mai important patrimoniu al umanității. Însă nu erau. Fuseseră făcute ieri. Dar erau la fel de desăvârșite precum cea mai bună artă de acum două milenii. Cu toate astea, ni se par mai puțin valoroase, probabil pentru că sunt prea noi și strălucesc prea tare? Atunci Hirst le adaugă degradarea și urmele trecerii timpului.

Expoziția explora apariția miturilor și nevoia de povești. Statuile impresionau nu doar prin mărimea și calitatea lor, ci și prin puterea lor comună de a evoca o epocă mai bărbătească și mai reală a eroilor și aventurilor. De aceea era o expoziție ca o carte pentru băieți. Lumea are nevoie să caște gura și să se minuneze și să se lase purtată într-o poveste aventuroasă. Cei care spun că nu e așa s-au lăsat îndobitociți de realitatea ponosită a declarațiilor de impozit, a ședințelor cu părinții sau a cozilor din trafic. Au pierdut copilul din ei și îți trezesc mila. Expoziția explora misterul. Ne arată ce am pierdut în aceste vremuri în care credem că știm totul despre orice și suntem de părere că nu ne mai trebuie eroi sau zei.

— Dacă am fi văzut expoziția în ordinea corectă, a zis Clio, mai întâi Punta della Dogana și apoi Palazzo Grassi, atunci ultima statuie ar fi fost cea de malahit, a celor două mâini împreunate pentru rugăciune. Firește că nu e deloc o întâmplare.

O constantă în întreaga operă a lui Damien Hirst este maxima *memento mori*. Moartea și vremelnicia abundă în lucrările sale. *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* a ridicat această tematică la un nivel superior și a pus în discuție efemeritatea civilizației noastre. Fiindcă, dacă vezi așa-zisele vestigii ale unei culturi dispărute, îți pui imediat întrebarea ce va mai fi rămas peste douăzeci de secole din așa-zisa noastră civilizație. E o întrebare care te pune în încurcătură. Căci ce vor pune într-un muzeu din timpurile noastre agitate, pentru numele lui Dumnezeu? Tot ce producem e făcut să se strice, ca să continuăm să consumăm. Și cred că nici bilele alea din papier-mâché, nici pantofii legați cu sfori nu vor rezista. Cea mai mare construcție pe care o facem este *world wide* webul. Ăsta e monumentul generației noastre. Aici ne-am externalizat memoria și identitatea. Dar rețeaua este pe cât de volatilă, pe atât de imaterială. Deja de pe acum nu-mi

mai pot găsi frumoasele mele poze digitale de vacanță cărora le-am făcut backup pe calculatorul vechi și le-am dat *upload* pe un server care nu mai există. Bine că poeziile mele pe care le-am scris în Word 4.0 au fost publicate cu cerneală pe hârtie, fiindcă editorul meu de text din prezent nu mai poate deschide acele fișiere. O mică pană de curent de un secol, un an sau o lună ajunge ca să facă să dispară întregul nostru *world wide* web. Toată memoria noastră este virtuală și la fel de trecătoare precum curgerea electronilor într-un microcip. Memoria nu există fără materie. Asta arată Hirst. De aceea a ales cele mai nobile și trainice materiale. Este foarte probabil ca tocmai statuile lui deteriorate dinadins și făcute să arate vechi să se dovedească în viitorul îndepărtat singurele relicve din epoca noastră.

Și problema epocii noastre este mai profundă de atât. Căci nici măcar nu avem povești pe care să le transmitem viitorului. Nu mai avem mituri. Da, poate Mickey Mouse. Sau Pluto. Hirst i-a prezentat. Amândoi au fost cică găsiți în epava de pe fundul mării sub forma unor sculpturi din bronz în mărime naturală. Erau acoperiți de scoici, corali și bureți. În articolele și recenziile pe care le-am citit despre expoziție, în funcție de bunăvoința evaluatorului, lucrul ăsta a fost interpretat fie ca kitsch, fie ca ironie sau umor postmodern. Dar dacă stai și te gândești mai bine, nu e amuzant. Dacă Mickey Mouse și Pluto sunt singurele puncte de referință universale ale culturii noastre, și asta sunt, nu e nimic de râs. Atunci contrastul cu toți zeii și eroii ăia din vremuri mai glorioase devine foarte mare. Și încă ceva. Mickey Mouse și Pluto ai noștri nu sunt din bronz. Există doar pe bandă de celuloid și pe hârtie ieftină. Versiunea nepieritoare pe jumătate distrusă pe care a realizat-o Hirst din miturile noastre ieftine poate înfrunta veacurile, însă miturile noastre ieftine în sine, nu.

Am intrat în sălile expoziției *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* ca și când aș fi deschis o carte pentru băieți și aș fi fost captivat de aventură. Dar, treptat, am conștientizat că stau față în față cu moartea culturii noastre și sfârșitul civilizației noastre. Tot ce are valoare se află în trecut, acoperit de patina veacurilor. Hirst ne obligă să dăm nas în nas cu realitatea servindu-ne un trecut inventat. Dacă ceva e vechi, îl ducem la muzeu. Dar nu înțelegem că noi înșine trăim într-un muzeu și că nu producem nimic care va străluci în sălile de expoziție ale muzeelor viitorului. În Veneția cea fragilă, care suspină și se scufundă, *Treasures from the Wreck of the Unbelievable* era cântecul de lebădă al Occidentului. O evocare extremă, grotescă, plină de fantezie a trecutului nostru real și visat, ăsta era ultimul gest mare și irepetabil.

— Trebuie să folosești asta pentru cartea ta, a zis Clio. Mi se pare relevant.

CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI PATRU

CONCERTUL

1

Știrea despre concedierea domnului Montebello din postul de majordom la Grand Hotel Europa mă șocase și mă indignase, dar nu pot spune că mă surprinsese. Se potrivea perfect cu schimbările precedente introduse de noul proprietar. Dacă slăbiciunea noastră ca europeni era să ne agățăm de tradiție de dragul tradiției și să atribuim valoare lucrurilor care există de mult timp fără vreun alt motiv decât faptul că există de mult timp, forța șefului chinez era că el nu dădea atenție acestui lucru și, fără să fie deranjat de considerații sentimentale, putea separa trecutul de viitor. Ce vedem noi ca patină, el vede ca rugină. Dacă forța lui era că nu se temea de schimbările necesare, slăbiciunea noastră era că puneam orice noutate pe lungul pat al lui Procust al îndelungatei noastre istorii și o consideram, clătinând dezaprobator din cap, ca pe a nu știu câta confirmare a convingerii noastre adânc înrădăcinate că civilizația noastră este blestemată să piară.

Dar asta nu însemna că are dreptate. Domnul Montebello era mai mult decât o tradiție și o relicvă din vremuri apuse cu obiceiuri de curtoazie și eleganță devenite irelevante. Era sufletul hotelului și, chiar mai important, era un om din carne și oase care își legase viața de Grand Hotel Europa și care nu putea fi dat pur și simplu la o parte într-o după-amiază ca un candelabru defect sau un portret întunecat în ulei al lui Paganini. Și, cu toate că abia îl cunoșteam, nu doream să-l cunosc mai bine și nu urma să-l tutuiesc în viața mea, era prietenul meu. Aveam să-l ajut.

Ideea era să-i mobilizez pe toți oaspeții permanenți ai Grand Hotel Europa și să protestăm ferm, solidar și unanim. Am redactat un proiect de declarație, unde menționam o decizie inacceptabilă și o solicitare urgentă să fie reconsiderată, cu

care m-am dus prima oară la marele grec. L-am găsit în lounge, cu un pahar cu vin dulce de Samos și câteva gustări. Auzise deja de concedierea lui Montebello și era întru totul de acord cu mine că trebuie condamnată și îmi susținea din toată inima inițiativa unei petiții. Avea doar o mică obiecție formală împotriva formulării textului proiectului meu.

— Sunt un om de afaceri, a zis, și voi sta până la ultima suflare de partea oamenilor de afaceri. Dacă noi am realizat ceva în Europa, asta se datorează oamenilor de afaceri ca mine care, în ciuda piedicilor puse permanent de politicieni, au continuat să creadă într-o lume mai bună. Și, ca om de afaceri, mi s-ar părea inacceptabil ca altcineva să-mi caracterizeze deciziile drept inacceptabile.

— Dar credeam că suntem de acord că această hotărâre anume a domnului Wang este inacceptabilă.

— E o chestiune de principiu, a zis. Managementul resurselor umane ține de competența proprietarului. El trebuie să aibă libertate în privința asta. Managementul inacceptabil al personalului nu există din perspectiva unui om de afaceri.

— Atunci putem să renunțăm, am zis, căci exact împotriva acestui lucru protestăm.

— E vorba de formulare, a zis.

— Și atunci cu ce formulare ați fi de acord?

— „Respectând dreptul la antreprenoriat liber", a zis. Dacă adăugați această clauză și înlocuiți „inacceptabil" cu „contraproductiv", aveți toată susținerea mea.

M-am dus cu proiectul meu de declarație modificat la poeta franceză Albane. În primă instanță, a refuzat să discute cu mine. De abia când i-am explicat că vin în calitate de reprezentant al lui Montebello și că, în realitate, nu i se cere să stea de vorbă cu mine, ci cu el, a acceptat și mi-a acordat o audiență în bibliotecă. S-a uitat la declarația mea și m-a întrebat dacă eu o susțin.

— Mi se pare destul de logic, am zis. Eu am redactat-o.

— Atunci eu sunt împotrivă, a spus.

Rareori mă înfurii, dar ăsta a fost un moment în care am renunțat cu plăcere la calm pentru o necesitate mai urgentă. M-am lansat într-o tiradă pe care nu o voi repeta aici și a cărei concluzie era că ea e tot ce o femeie decentă nu s-ar cuveni să fie, că îi pun la îndoială inteligența și că invoc blestemul Atotputernicului asupra egoismului ei și încă a câtorva lucruri. Nu a ajutat. O ținea una și bună că, din punctul ei de vedere, era o orientare foarte potrivită în viață să se opună la tot ce eu susțineam și viceversa.

Mi-am înghițit din nou mânia și mi-am schimbat strategia. I-am arătat că sunt împotriva amendamentului introdus de marele grec. În mod logic, ar trebui așadar ca ea să fie pentru. Nu m-a putut contrazice și a fost de acord cu formularea „respectând dreptul la antreprenoriat liber, susținut cu titlu personal de către Albane". Dar tot nu voia să semneze documentul. În schimbul semnăturii ei, i-am oferit posibilitatea să formuleze o revendicare proprie, care să fie adăugată în document. I s-a părut o ocazie unică și tentantă și tocmai asta

fusese intenția mea. Voia scris negru pe alb că Montebello va fi urmat în funcție de o femeie. I-am explicat că petiția urmărește tocmai să prevină concedierea lui Montebello și că, așadar, chestiunea succesiunii, în mod logic, nu va fi abordată. Dar pentru ea principiul era important. Am avut bunăvoința să vin în întâmpinarea dorinței ei, dar n-a fost chiar așa de simplu să îi traduc cererea într-o formulare acceptabilă. În cele din urmă, am propus compromisul ca semnatarii declarației să susțină consolidarea poziției femeilor în administrația Grand Hotel Europa.

— La vârful administrației, a zis, și chiar dacă nu au competențe egale cu bărbații.

— Asta se înțelege de la sine, am zis.

Din fericire, nu s-a prins de gluma mea. Am reușit să încheiem laborioasele negocieri.

I-am dat să citească proiectul de declarație ajustat lui Patelski, care, ținând cont de urgența cazului (pe care și el o recunoștea), m-a primit în mod cu totul excepțional în camera lui.

A început să râdă când a citit proza chinuită.

— Deci asta se întâmplă, a zis, când un poet e nevoit să se îndeletnicească cu dura realitate.

I-am explicat că textul ciornei pe care o are în față e rezultatul mai multor compromisuri pentru care se duseseră lupte grele. A zis că înțelege și că nu vrea să-mi complice viața, dar că lui, din motive strategice, i se părea indicat să subliniem și textual că e vorba de o declarație solidară și unanimă. Pe lângă asta, ar fi apreciat să se accentueze premisa filozofică afirmând că o poziție de conducere implică responsabilitate față de subordonați. Avea probleme cu dreptul la antreprenoriat liber, dar l-am implorat să-l accepte pentru că acea cauză, din diverse motive, era crucială pentru celelalte două părți. Înțelegea, dar n-ar fi putut semna textul așa. După ce ne-am bătut capul mult timp, am ajuns la compromisul că respectăm deocamdată dreptul la antreprenoriat liber, în lipsa unei alternative. N-a fost entuziasmat, dar n-a avut încotro.

M-am întors la marele grec cu noul text. N-a fost încântat de amendamentul lui Patelski la propriul său amendament. Am reușit să-l calmez cu formularea „în lipsa unei alternative posibile". Însă pentru el cel mai mare obstacol îl reprezenta completarea lui Albane despre consolidarea poziției femeii. Înainte să înceapă un discurs înflăcărat despre inferioritatea femeilor, l-am trimis la clauza „chiar dacă nu au competențe egale cu bărbații" și am încercat să-l fac să creadă că acea frază înseamnă că garantat nu au competențe egale. În acest caz, era de acord, dar atunci voia să vadă acea interpretare a textului precizată explicit negru pe alb prin adăugarea atributului „garantat".

M-am întors la Patelski. A obiectat împotriva atributului „posibil" și a propus să-l înlocuim cu „existent". Înțelegeam ce vrea să spună, dar am anticipat că marele grec nu avea să accepte asta așa. Negocierile mă obosiseră și am propus clasicul compromis care împăca și capra, și varza trecând ambele atribute. Pe

lângă asta, Patelski voia, gândindu-se mai bine, să se insiste mai tare asupra faptului că hotărârea împotriva căreia protestam oficial e imorală. Ca să nu trebuiască să susțin o nouă rundă de negocieri cu privire la acea idee, am propus să facă acea completare cu titlu personal.

Albane n-a mai vrut să citească noul text. Se răzgândise. A refuzat să semneze. M-am gândit câte amendamente se făcuseră de dragul ei și m-a părăsit curajul. Am încercat s-o conving să fie de acord cu clauza explicită că ea nu aprobă conținutul documentului. A zis că pot să adaug ce vreau și că nu-i pasă pentru că oricum nu va semna.

Astfel a luat ființă textul definitiv al declarației noastre comune și ferme, care suna în felul următor: „Oaspeții permanenți ai Grand Hotel Europa, numiți în continuare europeni, declară solidar și unanim, cu excepția lui Albane, respectând deocamdată dreptul la antreprenoriat liber, susținut cu titlu personal de către Albane, în lipsa unei alternative posibile sau existente și, de asemenea, respectând premisa că o poziție de conducere implică responsabilitate față de subordonați, că propusa concediere a domnului Montebello este contraproductivă, la care Patelski declară cu titlu personal că este de asemenea imorală, că poziția femeilor, chiar dacă e garantat că nu au competențe egale cu bărbații, trebuie să fie consolidată la vârful administrației Grand Hotel Europa și că sus-numita decizie trebuie să fie reconsiderată urgent". Documentul era semnat de Yannis Volonaki, supranumit marele grec, de Patelski și de mine.

2

O mâhnire adâncă pusese stăpânire pe mine. Fără excepție, toată lumea fusese de acord că trebuie revocată concedierea lui Montebello, dar, dacă bucata asta de hârtie exprima solidaritatea noastră, era greu de imaginat cum ar fi arătat dezbinarea. Nu mă puteam duce cu această declarație la un manager consecvent și practic din fire ca domnul Wang. Am rupt documentul pentru care se purtaseră lupte grele, m-am ridicat, m-am încheiat la sacou și am tras adânc aer în piept. Aici erau indicate alte mijloace decât arma moale a democrației. Chestiunea cerea un demers ferm, tenace, deși nu prea aveam idee ce formă ar fi trebuit să ia. Dar, după cum spune Enea cu puțin înaintea luptei hotărâtoare de la sfârșitul epopeii sale: „Descrețește-ți chipul și concentrează-te să-ți arăți vrednicia". Aveam să mă duc să vorbesc cu chinezul ăla și era mai bine să o fac numaidecât, înainte să am timp să născocesc motive pentru care planul ar fi fost sortit eșecului. M-am prezentat în fața noului manager general, de care urma să am nevoie în vechea sa calitate de interpret, și l-am rugat să organizeze o întrevedere urgentă cu domnul Wang. Ne puteam întâlni imediat în pubul englezesc.

— Pentru început, aș vrea să vă aduc mulțumirile mele că amândoi ați făcut posibilă această discuție într-un timp atât de scurt, lucru pe care îl prețuiesc cu atât mai mult cu cât chestiunea pe care vreau să v-o prezint mă afectează în mod deosebit. Dar, înainte să vă expun gândurile mele cu privire la asta, sper că-mi

îngăduiți să vă prezint sincerele mele complimente pentru felul în care ați izbutit să transformați în scurt timp Grand Hotel Europa din amintirea unui trecut ilustru într-o promisiune pentru viitor și pentru faptul că ați reușit să treziți interesul unei clientele cu totul noi pentru o ședere în acest loc care ne este tuturor atât de drag.

Aici se încheia bombardamentul introductiv. Asta era partea cea mai ușoară. Puteam răsuci o sută de fraze întortocheate ca asta, dar mi se părea că ajunge. Acum e acum.

— A ajuns la urechile mele, am continuat, că s-a luat recent hotărârea de a-l elibera pe majordom, domnul Montebello, de îndatoririle sale, după o viață întreagă de serviciu credincios, și de a vă desemna pe dumneavoastră, domnule interpret, drept manager general al Grand Hotel Europa. Țin neapărat să vă transmit că înțeleg, sprijin și apreciez această hotărâre corectă și necesară și că vorbesc în numele tuturor oaspeților permanenți din Grand Hotel Europa când vă felicit din inimă, domnule interpret, pentru numirea dumneavoastră în funcție, fiind conștient că ar fi mai nimerit să complimentez pentru norocul ăsta hotelul, pe oaspeții săi și pe noi înșine.

Cu aceste cuvinte, sperasem să smulg măcar un zâmbet de recunoștință, dar niciunuia nu i s-a clintit un mușchi. Nu trebuia să-mi las încrederea în mine (pe care mi-o păstram atât de artificial) să fie afectată de asta.

— Această schimbare îmbucurătoare, am continuat, aduce cu sine însă o problemă secundară care mă îngrijorează (și, alături de mine, pe toți oaspeții permanenți) și pentru care, după părerea noastră, ar trebui să se găsească o soluție elegantă. Mă refer la soarta domnului Montebello. Cu toate că realizez că în managementul unui hotel mare ca al nostru nu vă puteți permite să vă lăsați purtat de considerente sentimentale, aș vrea să vă atrag atenția că el e extrem de nefericit din cauza deciziei dumneavoastră, că și-a considerat funcția de majordom nu o slujbă, ci o menire care îi dădea sens vieții și că, prin concediere, i-ați răpit tot ce are mai drag pe lume.

Interpretul traducea și domnul Wang asculta. M-a privit, dar n-a scos o vorbă. M-am hotărât să arunc în joc arma-surpriză a sincerității, deși mi-era greu să citesc pe fața stoică a proprietarului dacă ar avea vreo șansă să aibă efect.

— Mă preocupă personal soarta domnului Montebello, am zis, deoarece îl consider un prieten și numai pentru asta nu mi-aș ierta-o niciodată dacă n-aș fi făcut măcar această încercare de a aduce în atenția dumneavoastră suferința lui. Și nu sunt singurul. Toți oaspeții permanenți ai Grand Hotel Europa sunt legați de majordom și cu toții ar deplânge amarnic plecarea lui. Am încercat să redactăm o declarație comună în acest sens, dar nu am reușit să cădem de acord cu privire la formularea exactă. Suntem europeni.

Interpretul a râs în timp ce traducea aceste ultime cuvinte și domnul Wang i s-a alăturat hohotind. Am hotărât să consider veselia lor un semn favorabil și să-mi încerc norocul prezentându-le un plan alternativ.

— Ce admir și prețuiesc în mod deosebit la dumneavoastră, domnule Wang, sunt cunoștințele dumneavoastră profunde despre tradițiile europene, gustul

dumneavoastră, care este aproape mai european decât al europenilor, și modul rafinat în care ați știut să accentuați și să măriți punctele tari cale acestui vechi hotel european. Noul candelabru este o bijuterie, fotografia romantică a Parisului în locul unde stătea portretul lui Paganini creează în holul central taman atmosfera melancolică potrivită și acest pub englezesc de aici este și mai englezesc decât orice pub englezesc din Anglia, luat la nimereală. Ce v-aș sugera ar fi să vedeți funcția de majordom și persoana domnului Montebello cu același ochi format pentru folclorul european exploatabil.

Nu vă cer să reveniți asupra hotărârii dumneavoastră, deoarece sunt convins că hotelul are nevoie de un manager general precum interpretul dumneavoastră, dar, în umila mea părere, v-aș sugera că orice hotel are un manager general, însă numai foarte puține se pot lăuda cu un majordom cu flerul și înalta clasă anacronică a lui Montebello. Grația lui europeană și stilul lui, devenite chiar în Europa extrem de rare, ar putea deveni o trăsătură caracteristică a Grand Hotel Europa. Ar putea funcționa astfel fără responsabilități administrative pe lângă sau în subordinea managerului general, ca o piesă de muzeu rară care, în opinia mea, ar putea deveni chiar chipul unor viitoare campanii publicitare.

Înțelegeți, domnule Wang, că Europa pe care o puteți vinde ca destinație de vis compatrioților dumneavoastră trebuie să fie o poveste și o caricatură a trecutului său de basm. Montebello se potrivește cu această caricatură feerică, după cum un circ nu e unul adevărat fără un maestru de ceremonii pompos într-un sacou sclipicios, cu un bici inutil și un joben tradițional pe care și-l poate ridica pentru a saluta publicul. Dacă Europa e un muzeu al locurilor comune romantice pe care le puteți exploata, atunci Montebello este o piesă de valoare care nu poate lipsi din colecția dumneavoastră. Poate că nu e eficient să-l lăsați să lucreze ceva de-adevăratelea, asta nu știu, las decizia în seama dumneavoastră, dar simplul fapt că este aici este inestimabil.

Așa am vorbit. A fost cea mai favorabilă pledoarie pentru Montebello pe care am putut-o inventa. Nu mi se părea că i-aș fi putut susține mai bine cauza, cu toate că aveam sentimentul că tocmai îl trădasem.

Interpretul a tradus ultimele mele cuvinte și domnul Wang a răspuns scurt în chineză.

— Domnul Wang e de acord, a zis interpretul.

— Ce anume vreți să spuneți? am întrebat.

— Că e de acord cu ce ați spus, a zis interpretul. L-ați convins.

3

Montebello era în culmea fericirii sau, după cum s-a exprimat el însuși, mulțumit și recunoscător. La puțin timp după ce îi adusesem vestea, pe care inițial a refuzat s-o creadă, i-a fost confirmată oficial de către interpret în calitatea sa de manager general, care l-a pus să pregătească sala verde pentru *merenda*, adăugând că are impresia că a fost vorba de o mică neînțelegere, că evident

conducerea nu intenționase niciodată să-și concedieze distinsul majordom, că se luase doar hotărârea să-l elibereze de obligația de a administra baza informatică de clienți și de a se ocupa să acorde informații vorbitorilor de limbă chineză și, datorită acestui lucru, se putea concentra asupra sarcinilor sale principale și că se bucura că s-a lămurit neînțelegerea.

M-am bucurat să le pot transmite celorlalți locatari permanenți rezultatul favorabil al intervenției noastre comune și armonioase și, după cum mă așteptasem, i-am găsit atât pe poeta franceză Albane cât și pe marele grec în sala verde în timpul *merendei*. Numai că nu mă așteptasem să stea la aceeași masă. Arătau ca niște ființe de pe planete diferite. El era un specialist în gravitație, iar ea răspândea un aer rarefiat, înveninat. El avea în față un platou cu fructe de mare, stivuite pe trei etaje, și un pahar mare cu picior umplut cu vin alb dulce, iar ea ciugulea din niște feliuțe de pâine prăjită cu caviar. Și mai mare decât uimirea mea de a-i vedea împreună a fost surpriza mea când Albane, cu un gest exagerat de jovial, m-a invitat să mă alătur lor.

— Deci a fost un succes? a întrebat.

— Declarația noastră bine gândită, echilibrată și aproape unanimă și-a atins ținta, am zis. Proprietarul chinez a fost impresionat într-o asemenea măsură de demonstrația de forță diplomatică tipic europeană de care am dat dovadă că n-a știut cum să revină mai repede asupra deciziei.

— Și noi avem ceva de sărbătorit, a zis Albane.

— Ăsta este momentul, am zis, în care vă anunțați logodna.

Marele grec mi-a dat un ghiont cu cotul în timp ce și-a băgat un crevete în gură și a început să rânjească cu gura până la urechi.

— De te-ai fi prins mereu atât de repede, a zis Albane.

— Dacă ar fi adevărată această veste, am zis, pe care, evident, îmi vine greu să o cred, ar merita felicitări din plin, mai ales la adresa dumneavoastră, domnule Volonaki, pentru că se poate numi aproape de neconceput ca vreodată un bărbat, oriunde pe lumea asta, să-și găsească o tovarășă de viață mai grațioasă și mai blândă decât ați reușit dumneavoastră, reținând-o pe Albane.

— E într-adevăr o cățea în călduri, a zis marele grec.

Albane a râs în hohote, dezvelindu-și gingiile.

— Doar că n-aș spune neapărat „blândă“, a zis el, când mă gândesc cum a sărit pe mine când a pus mâna pe coloana mea grecească.

A înșfăcat cu mâna lui mare o stridie de pe platoul supraetajat și i-a sorbit conținutul. Albane s-a aplecat spre el și l-a sărutat pe gură.

— Parțial ținând cont de faptul șocant că nici măcar nu l-ai plesnit pentru ceea ce a zis adineaori, am spus, mă obligi să trag concluzia, Albane, că fie sunt spectatorul unei piese de teatru incredibil de romantice, în tradiția siropoasă a noii comedii grecești, fie pot fi martorul unei iubiri proaspăt îmbobocite, care este atât de miraculoasă și de aberantă, încât chiar trebuie să fie adevărată.

— Ești gelos? a întrebat Albane.

— Asta ai urmărit? am întrebat eu.

— Inițial, da, a spus ea, dar între timp asta nu mai e decât un plăcut detaliu

secundar la o turnură a situației care e deja în sine destul de plăcută, ca să nu zic satisfăcătoare. Ar fi cireașa de pe tort, să spunem, nimic mai mult. Căci nu ești tu atât de important, Ilja.

— Ba e important, a zis marele grec. Trebuie să ne fie martor la căsătorie.

În mod clar, amândurora li s-a părut foarte amuzant. Le-am spus că ar fi o mare onoare pentru mine. Asta li s-a părut și mai amuzant.

— Chiar mă surprinzi, Albane, am zis. Nu am crezut niciodată că o militantă pentru drepturile femeilor ca tine s-ar amuza vreodată gândindu-se să se supună unei instituții patriarhale precum căsătoria.

— Ești gelos, a zis ea. Ce drăguț!

— Dumneavoastră și cu mine știm, domnule Pfeijffer, a zis marele grec, că toată treaba cu drepturile alea ale femeilor e de fapt doar ca să atragă atenția. Ia dă-le tu o tăvăleală zdravănă și nu le mai auzi să zică nimic de asta. Am văzut noi vreodată o muiere sănătoasă cu o fofoloancă satisfăcută între picioare care să fie feministă? Păi, atunci. Așa mă gândeam și eu. Scârbele astea care se plâng fac așa o gură mare pentru că nu le-o astupi cu ceva. Despre asta e vorba la drepturile astea ale femeilor, se poate spune și la singular, pentru că există un singur drept al femeilor și ăsta e dreptul la o mătărângă bună în scorbura lor. Ce părere ai, puișorul meu fierbinte și slăbănog?

— Aș prefera totuși să fie la plural, a zis puișorul slăbănog. Cu cât bagi în mine mai multe drepturi din alea ale femeilor, cu atât mai fericită mă faci și știi asta prea bine, grecul meu Hercule. Știi că e demn de porecla sa, Ilja?

S-a ridicat de pe scaun, i s-a urcat în poală și, deși el tocmai își băgase o midie gătită la abur în gură, a început să-l sărute franțuzește cu poftă. Era o priveliște șocantă să-l vezi pe acest Hercule al supraconsumului, pentru care și mersul până la capătul străzii era o muncă titanică, venerat de această ființă eterică și mai descărnată decât poeziile ei, care înainte era construită doar din principii drepte și care acum își punea trupușorul abia născut în brațele lui colosale. Aveam impresia că erau îndrăgostiți cu adevărat. Nu puteau simula asta. Cineva care voia să se prefacă s-ar fi străduit să facă totul să pară mai credibil. Actrița care la început scrisese pentru sine un scenariu perfid și prefăcut în cadrul unei comedii răzbunătoare începuse să creadă în rolul ei și uitase că planul era să fie doar o piesă de teatru. Se îndrăgostise cu adevărat de actorul pe care îl selecționase ca antagonist și între timp nu prea îi mai păsa de ce crede publicul despre asta. Mi-am dres vocea.

— Îmi cer scuze că vă întrerup și vă deranjez când vă acordați atenție, exclusiv și înduioșător, doar unul celuilalt, am zis, dar țin să vă spun cu glas tare în acest moment că mă bucur sincer pentru voi. Aproape că sunt tentat să cred că știți că romanul pe care îl scriu aici, în Grand Hotel Europa, se apropie de final și că vreți să forțați cu orice preț un happy-end. Astăzi este o zi memorabilă în care trebuie să sărbătorim. Propunerea mea ar fi să și facem asta. Probabil că îi putem convinge și pe ceilalți să sărbătorească diseară laolaltă cu noi.

Au fost entuziasmați. Trebuia să devină o mare petrecere. Toți erau bineveniți, inclusiv chinezii. Dar trebuia să rămână o surpriză pentru Montebello, căci avea

să fie și o petrecere pentru el. Mai ales pentru el. Povestea mereu despre petrecerile pline de viață de altădată, când Grand Hotel Europa era plin de foșnetul rochiilor de bal și de clinchetul giuvaierelor. Nu avea să fie atât de frumos, din păcate. Dar puteam face tot posibilul ca să iasă ceva stilat, în special pentru Montebello. Și puțin și pentru ei.

— În Creta, petrecerea pornește de la sine dacă e muzică, a zis marele grec.

Asta mi-a dat o idee. Le-am povestit despre tânăra violonistă chinezoaică pe care o surprinsesem în timp ce exersa. Probabil nu era genul de muzică la care se referea marele grec, dar lui Montebello sigur urma să-i facem o plăcere cu asta. Dacă ne gândeam bine, un recital de muzică clasică în holul central, precum în vremurile de glorie ale Grand Hotel Europa, ar fi fost de fapt cum nu se poate mai frumos, cu asta eram foarte de acord cu toții.

4

Evident că nu am reușit să ținem secret față de Montebello că urmează să se întâmple ceva special, fiindcă el însuși a trebuit să pregătească holul central împreună cu Abdul și să așeze scaunele, dar ce anume urma să aibă loc, nu știa. Oaspeții chinezi fuseseră informați prin intermediul noului manager general. Domnul Wang se îngrijise personal să invite solista, atât de respectuos, încât aceasta nu putuse refuza. După cină, a răsunat clopoțelul, care, în mod normal, s-ar fi auzit înainte de cină pentru ultima oară pe ziua aceea, și holul s-a umplut. Pe Montebello, care ar fi preferat să rămână într-un colț din spate, în umbră, l-am așezat foarte împotriva dorinței sale pe un scaun din primul rând.

Micuța chinezoaică de doisprezece ani a apărut cu vioara. Purta o rochiță de concert roșie cu volănașe. În hol a răsunat un murmur de neîncredere, care s-a stins însă imediat când a scos prima notă.

Înainte să povestesc cum a cântat, din motive personale, vreau să inserez o scurtă digresiune, în care să-mi expun concepțiile despre muzica clasică. Dacă e ceva ce poate simboliza sufletul Europei, este practica modernă a redării muzicii clasice, care se concentrează în întregime asupra reinterpretărilor cât mai fidele a capodoperelor din trecut. Aici e vorba de o perioadă extrem de scurtă din trecut, de la Mozart la Brahms, uneori cu ceva din Bach ca precursor și câțiva compozitori de la începutul secolului douăzeci ca succesori, precum Mahler și Rahmaninov, care și pe vremea lor erau deja desueți și se serveau de o limbă tonală romantică reacționară. Ce numim noi muzică clasică este cultura muzicală care a ținut doar un secol și jumătate, de la 1750 la 1900, nu întâmplător perioada emancipării burgheziei, a revoluției industriale și a expansiunii Europei, și care a înflorit într-un teritoriu mic, de mărimea unei batiste brodate, între Salzburg și Viena. Exagerez, dar nici măcar prea mult.

Muzica inovatoare a celei de-a doua școli vieneze și a lui Stravinski de la începutul secolului douăzeci, cu toate că între timp și ea e veche de peste un

secol, tot sună prea modern în urechile mature ale publicului contemporan de la concerte. Și după aceea au existat compozitori, până în ziua de astăzi, care și-au dedicat viața și talentele pentru a capta în muzică emoțiile complexe și derutante ale timpurilor moderne, dar orice manager al unei orchestre știe că introducerea muzicii lor în program echivalează cu o sinucidere comercială. Publicul nu e interesat de ea, nu vrea să știe nimic despre și nu se apropie. Pe vremea lui Mozart, Beethoven, Schubert și Liszt, când muzica clasică era încă o cultură vie, oamenii mergeau la sala de concerte ca să asculte ceva nou. Dar publicul concertelor de astăzi detestă ce e nou și începe iar să respire de abia după ce se aud sunetele cunoscute ale capodoperelor pe care le-au ascultat de sute de ori.

În nicio altă formă de artă, adorarea trecutului și negarea evoluțiilor contemporane nu sunt atât de extreme. Muzica clasică nu este o cultură vie, ci o relicvă care inspiră milă, o mumie ținută pe perfuzii în pofida rațiunii, pentru că nimeni nu îndrăznește să spună că e moartă de mai bine de un secol. Un public tot mai îmbătrânit se scaldă într-o liturghie (care înghite subvenție după subvenție) pentru nostalgia unui trecut de scurtă durată, dar glorios, când Europa cucerea lumea și burghezia cu milieurile ei din dantelă și tortul ei Sacher începea să iasă la iveală pe furiș din umbra nobilimii. Nu prea te poți gândi la o metaforă mai bună pentru situația actuală din Europa.

Dar tocmai din aceste motive, un concert clasic în acea seară în holul central al Grand Hotel Europa era cel mai frumos și mai potrivit lucru ce ni s-ar fi putut întâmpla. Melancolia și dorul după trecut pe care le întrupa Grand Hotel Europa începeau să curgă sub sunetele care ajungeau la noi din niște vremuri mai bune și mai elegante, când rochiile de bal foșneau și giuvaierele răsunau cu clinchet și era un du-te-vino de prinți, contese, ambasadori și mari industriași. Corzile viorii tremurau de dorință după visul trecutului, iar foița de aur de pe lambriuri se descojea de emoție. Iar dacă era un concert pentru Montebello, și așa și era, toate astea se potriveau cu atât mai mult, pentru că decizia de a-l păstra ca majordom era o victorie a romantismului și a nostalgiei asupra gândirii practice, orientate spre viitor, a unui prezent prozaic și lipsit de stil – și taman așa suna și muzica. Montebello stătea nemișcat în primul rând. Nu-i puteam vedea fața, dar mi-am imaginat că se luptă să-și înfrâneze lacrimile.

Fetița cânta capriciile pentru vioară solo de Paganini, opus 1, din 1820. Mi-am dat seama cât de nimerită era alegerea lui Paganini. Odată, aflat pe culmile gloriei, când a poposit în Grand Hotel Europa în drum spre admirația și aplauzele curților princiare ale bătrânului continent, acesta dăduse un concert aici, în acest hol, pe locul unde stătea ea acum, în semn de mulțumire pentru excelentul *steak aux girolles* care îi fusese servit, după cum îmi povestise Montebello în ziua în care ajunsesem aici. M-am întrebat dacă ea știa asta sau dacă norocoasa alegere a repertoriului se baza pe o coincidență fericită. Dacă portretul lui Paganini ar mai fi fost atârnat deasupra șemineului, ar fi fost și mai frumos.

A început cu ultimul, cel mai faimos, capriciul numărul 24, tema cu variațiuni, în la minor. Interpreta melodia arhicunoscută a temei lejer, dar sigură

pe sine, dansant într-un mod aproape ironic, ca și când ne-ar fi făcut cu ochiul pentru că am recunoscut melodia. Ne-a gâdilat cu apogiaturile duble de dinaintea trioletelor expediate cu o plăcere jucăușă din prima variațiune, după care a încetinit foarte ușor tempoul ca să dea intervalelor scurte a celei de-a doua variațiuni, pe care a cântat-o strict legato, o seriozitate și o amenințare care vibrau neașteptat de sonor și pe care, în dublele opriri solemne ale celei de-a treia variațiuni, le-a dus la un climax melancolic cu un rubato extrem și absolut aventuros. A luat o scurtă pauză înainte de a începe cea de-a patra variațiune și de a lăsa să plutească în înaltul holului pianissimo, aproape șoptind cu părere de rău, șaisprezecimile ascuțite, pe care le-a continuat armonios cu cea de-a cincea variațiune, cu excepția faptului că optimile sforzato în registru jos răsunau ca a doua voce a unui alt instrument, mai robust. Debutul forte al celei de-a șasea variațiuni ne-a plesnit ca o lovitură de bici și, datorită apogiaturilor duble, parcă ar fi mobilizat o orchestră întreagă care a tăcut în cea de-a șaptea variațiune și, asemenea unei crisalide greoaie care a dat naștere unui fluture, a făcut loc trioletelor lin zumzăitoare.

Apoi a tras adânc aer în piept și a lansat incredibilele trisonuri ale celei de-a opta variațiuni, ce răsunau ca un judecător care pronunță sentința și nu îngăduie să fie contrazis. Pizzicatoul celei de-a noua variațiuni, executat cu mâna stângă, aproape că ne-a făcut să izbucnim în râs, atât de neașteptat de jucăuș a sunat, ca un atac brusc de gâdilături, după care trilurile lirice, eterice, înalte, ale celei de-a zecea variațiuni, pe care a cântat-o iar cu un rubato extrem, au sunat ca făgăduința milei din cercul heruvimilor. În cea de-a unsprezecea variațiune, cu dublele opriri rapide și secvențele amețitor de iuți, care ducea la iureșul finalei, ne-a făcut cinste în cele din urmă cu o demonstrație de virtuozitate nestăvilită, din care reieșea că până atunci se înfrânase. Fusese o execuție fermecătoare și splendidă, aplauzele erau binemeritate și nu mi-am îngăduit să reflectez la cât de tipic era pentru declinul culturii europene faptul că nici măcar nu mai aveam nevoie de un artist european melancolic pentru a da glas nostalgiei noastre europene după trecutul nostru european, pentru că o micuță chinezoaică de doisprezece ani putea face asta la fel de bine sau mai bine.

După o plecăciune adorabilă, în urma căreia brusc a părut din nou o fetiță de doisprezece ani în loc de un virtuoz al viorii de clasă excepțională, și-a continuat recitalul cu primul capriciu în Mi major, supranumit *L'arpeggio*. Când era la jumătatea lui, s-a auzit clinchetul ușor al giuvaierelor. Am crezut că, prin magia interpretării, trezise la viață în imaginația noastră vremurile apuse ale lui Paganini, dar erau giuvaiere adevărate și pe urmă am auzit și foșnetul unei rochii adevărate.

O bătrână doamnă uitată de vreme cobora încet scara monumentală din marmură. Era îmbrăcată în întregime în alb, de parcă ar fi fost o mireasă. Și pielea de pe chipul și mâinile ei era albă ca pergamentul volumelor antice *in folio*, în care trebuie să scrie pe undeva ceea ce noi am uitat. Părul argintiu îi cădea într-o lungă cosiță împletită pe spate. Întreaga ei făptură era gingașă și fragilă, aproape transparentă, de parcă ar fi existat doar într-o mică parte, dar în postura corpului

și în felul ei greoi de a înainta avea ceva intangibil de demn care amintea de un trecut de seamă. Doar ochii îi erau plini de viață, de un albastru intens și strălucitori ca ai unei copile.

Mi-am dat seama cine e. De fapt, deja renunțasem la speranța să o mai întâlnesc vreodată. Paganini o ademenise din camera ei numărul 1 de negăsit. M-a trecut un fior. Nu că mi-era frică de ea, dar inspira venerație într-un fel pe care nu-l pot descrie.

Micuța chinezoaică și-a întrerupt concertul. Bătrâna doamnă i-a făcut semn să cânte în continuare. A reluat primul capriciu de la început. Montebello sărise să o sprijine pe bătrâna doamnă și să o conducă la un scaun din primul rând, lângă al său. Ea s-a așezat și i-a strâns mâna zbârcită cu mâna ei mică, pergamentoasă, albă ca laptele.

Micuța chinezoaică a cântat până la urmă cam jumătate din toate capriciile lui Paganini, interpretându-le unul mai senzațional decât altul. După ce s-a terminat concertul, bătrâna doamnă s-a ridicat în picioare să-i mulțumească. Când stătea lângă fetiță, ea în alb, fata în roșu, s-a dovedit că nu era cu mult mai înaltă decât ea. Și-a pus mâna ei albă pe căpșorul cu păr negru, cum face o mamă, gest care nu mai are nevoie de cuvinte. Bătrâna doamnă și-a târât picioarele până la șemineu. Acolo s-a oprit. A fixat intens cu privirea, minute întregi, fotografia alb-negru înrămată a Parisului.

— Probabil orașul acela îi trezește amintiri deosebite, mi-a șoptit în engleză un chinez de lângă mine.

— Vede trecutul, am șoptit eu. Se uită la ceva ce fusese agățat acolo înainte.

S-a întors și i-a făcut semn lui Montebello. Lacrimile îi curgeau șiroaie pe obraji. El a sprijinit-o și a condus-o înapoi sus, la camera ei. A doua zi dimineață a sosit vestea că murise.

CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI CINCI

NISIP ÎN STELE

1

Și atunci i s-a oferit lui Clio o slujbă în Abu Dhabi. Am crezut că e o glumă. Inițial, și ea la fel, dar, în timp ce eu, la cum îmi imaginam țara aceea, nu vedeam nimic altceva în fața ochilor decât un deșert în care nu înflorește nicio istorică de artă, ea, în orice caz, era la curent cu improbabila existență a prestigioasei oaze în construcție de unde venise oferta.

În Abu Dhabi se deschidea o filială a Luvrului. Era vorba despre un acord pe o perioadă de treizeci de ani între capitala Emiratelor Arabe Unite și guvernul francez, în cadrul căruia una din părți oferea prestigiul unui vechi nume european răsunător, iar cealaltă – o grămadă de petrodolari. Nu doar că șeicii cheltuiseră 600 de milioane de euro pe construcția muzeului lor, dar a trebuit să plătească și 525 de milioane de dolari pentru a folosi numele. Ideea era să aibă treizeci de ani la dispoziție să-și încerce norocul pe piața operelor de artă și să-și construiască încetul cu încetul propria colecție. Până atunci, muzeul urma să fie umplut cu opere împrumutate de muzeul Luvru din Paris. Pentru acest acord de împrumut erau în joc încă 747 de milioane de dolari. Poate că asta părea o grămadă de bani, iar pentru curatorii din Paris era ca o mană cerească din deșert care cădea peste capetele lor îndestulate, dar era, una peste alta, un flecușteț în comparație cu averea pe care arabii ar fi trebuit s-o cheltuiască spre a-și aduna propria colecție. Făcuseră recent prima lor achiziție, aflase Clio, tabloul *Salvator Mundi* care îi fusese atribuit lui Leonardo da Vinci, pe nedrept după părerea ei, și pentru acea pânză de șaizeci și cinci pe patruzeci și cinci de centimetri plătiseră deja 450 de milioane de dolari.

Cam atât legat de cifre. Astea vorbeau de la sine. Emirii se ocupau serios de asta și muzeul urma să fie deschis în cel mai scurt timp. Rămânea întrebarea de ce

le venise ideea să-i trimită un mail *dottoressei* Clio Chiavari Cattaneo de la Gallerie dei Seicento din Veneția, anterior distinsa secretară a unui licitator corupt dintr-un castel de basm genovez, pentru a-i oferi să călătorească pe cheltuiala lor în capitala Emiratelor Arabe Unite și să discute condițiile pentru o colaborare fructuoasă. Pentru a evita dezamăgirea ca totul să se dovedească mai târziu o farsă, era înțelept să pornească de la bun început de la premisa asta.

Dar, interesându-se Clio și pe la alți colegi, a reieșit că nu era singura. Se cunoșteau cazuri de istorici de artă care primiseră un mail asemănător. Taman în acea perioadă se recruta personal academic în Abu Dhabi, unde preferința lor părea să se îndrepte spre tineri cercetători europeni specializați în arta veche. Pe baza acestei informații, Clio s-a încumetat să răspundă la mail și să ceară mai multe informații în ceea ce privește motivul din spatele ofertei lor, deși încă lua în calcul serios posibilitatea ca răspunsul să constea într-un emoticon în mărime naturală, cu limba scoasă, care râdea de ea pentru că picase în plasă.

Dar a primit înapoi un mail serios, elaborat și îngrijit în care se explica faptul că aveau nevoie de cunoștințe de specialitate în domeniul picturii italiene de secol al șaisprezecelea și al șaptesprezecelea, îndeosebi Caravaggio, și că fuseseră impresionați de publicațiile ei referitoare la acest artist. Prin asta se refereau, credea ea, la articolele ei din revistele de specialitate, neștiind că avea de gând să-și retracteze majoritatea concluziilor în monografia ei, dacă va avea vreodată timp să o termine. Pe lângă asta, considerau un atu important pentru organizația lor faptul că se putea lăuda cu o experiență de ani de zile la una dintre cele mai prestigioase case de licitații ale Italiei. Trebuia să-i spună asta fostului ei șef Cambi, a zis ea râzând. Nu se gândise niciodată că fineturile comerțului fraudulos cu pânze de păianjen și obiecte mucegăite din casele oamenilor pot stârni un interes special în țările din Golf. Dar ceea ce înclinase balanța să o aleagă pe ea în fața unui număr restrâns de alți candidați cu un profil asemănător a fost faptul că organizase recent un congres important despre viitorul lumii muzeelor.

Clio era stupefiată.

— De unde știu toate astea?

După niște cercetări, răspunsul la această întrebare s-a dovedit mai la îndemână decât scenariile dezlănțuite de spionaj și contraspionaj pe care, cât ai zice pește, le elaboraserăm împreună până în cele mai mici detalii. Pentru recrutarea de personal, le-au cerut sfatul partenerilor lor francezi. Și principalul lor consultant era conservatorul general al patrimoniului francez, Jean Clair. Și astfel se încheia cercul. Poate că totuși nu era o glumă.

Această concluzie prudentă ne-a pus în fața unei probleme majore. Căci, dacă oferta era serioasă, trebuia cântărit tot cu seriozitate dacă să o accepte sau nu. Argumentele pro erau numeroase. Dintotdeauna aspirase la un post într-un muzeu mare. Faptul că era vorba de o colecție în curs de alcătuire făcea lucrurile doar mai interesante. Ar fi fost un lux nemaiîntâlnit pentru standardele europene de a putea duce o politică de achiziții ofensivă și expansivă, cu mijloacele financiare care făceau posibil acest lucru, în loc să fie numită în funcție din mila lui Dumnezeu la un institut ale cărui vremuri de glorie apuseseră deja de veacuri

întregi și care purta o luptă fără sorți de izbândă pentru niște subvenții în continuă scădere ca să poată menține măcar ceea ce fusese adunat în timpuri mai bune. Ar fi dat o mână de ajutor la nașterea unei colecții în loc să asiste când își dă ultima suflare. Ar fi fost ca și cum ai fi muncit în Florența pe vremea familiei de Medici, în loc să muncești oriunde în Europa în prezent și în viitor. Deși în corespondență nu se sufla o vorbă despre remunerația ei personală, probabil că n-ar fi lăsat de dorit. În plus, nu trebuia să renunțe la multe. Slujba ei de la Galleria era acceptabilă în lipsă de ceva mai bun. Încă nu-i fusese reconfirmat postul pentru următorul an academic. În jumătate de an, ar fi putut rămâne fără loc de muncă.

Astea erau avantaje care cântăreau greu. Dezavantaje obiective nu existau, efectiv, în afară de faptul că totul părea o idee foarte proastă.

— La nevoie, faci asta temporar, am zis. O asemenea funcție nu dă rău în CV-ul tău. După aceea, sigur va fi mai ușor să găsești altceva decât acum.

— Nu e ca și când am primit slujba deja, știi.

— Firește că nu. Hai să spunem că ți-au cerut insistent să candidezi pentru ea.

— Nu știu, Ilja.

— În orice caz, poți să te duci să vorbești cu ei.

— Cred că mi-e teamă.

— Vin cu tine, am zis. N-am fost niciodată în Abu Dhabi. Trebuie să vedem asta ca pe o glumă.

A stabilit o întâlnire și am rezervat o călătorie. Biletul ei a fost rambursat imediat așa cum i s-a promis. Nu era o glumă.

2

Aștern pe hârtie toate acestea pur și simplu așa cum le-am trăit noi în acele zile, fără să pun în prim-plan aversiunea și disconfortul pe care le simt în prezent când scriu. Dacă sunt foarte sincer, ceea ce sunt, trebuie să recunosc că nici în acele zile nu eram tocmai cu inima împăcată. Dacă mi-aș analiza în termeni tehnici teama de atunci, aș spune că nu-mi plac răsturnările neașteptate de situație. Luvrul din Abu Dhabi și călătoria noastră ulterioară într-acolo au picat cu totul din cer. Până la începutul acestui capitol, nici măcar nu știam de existența acestui prestigios proiect arab în construcție. Mi-ar fi plăcut să văd această turnură anunțată, pregătită și motivată în capitolele precedente. Atunci sigur aș fi avut mai multă încredere în scenariu.

Dacă privesc în urmă dispunând de informațiile de acum, știind cum s-a terminat povestea, îmi dau seama că tocmai asta a fost problema: că nu îmi plac răsturnările neașteptate de situație. Îmi lipsește flexibilitatea de a aprecia la adevărata lor valoare răsturnările bruște, nejustificate. E o trăsătură de caracter și nu spun asta ca pe o scuză. Spuneți-mi tradiționalist, spuneți-mi cataleptic, la nevoie țeapăn și inflexibil, dar fapt e că nu mă abat de la linia principală. Clio a avut dreptate când m-a acuzat de această rigiditate compozițională. Însă n-a avut

dreptate să-mi reproșeze iar că sunt blocat în trecut. Numai că îmi vine greu să mă descurc cu un viitor care nu decurge logic din trecut. Sau poate că reproșul ei era întemeiat și mă simțeam în general mai acasă în trecut decât în viitor. Până la urmă, sunt un european. Și acum pot să recunosc. Acum nu mai contează.

Aversiunea mea prezentă față de relatarea acestui episod provine din faptul că acum, folosindu-mă de privilegiul îndoielnic de a putea privi retrospectiv o poveste încheiată, îmi dau seama că nu a fost deloc vorba de o răsturnare neașteptată de situație. Sămânța a tot ce a mers prost fusese semănată dinainte. Chiar și la nivelul superficial al logisticii, această întorsătură a poveștii a fost motivată, pregătită și prevăzută. Și partea tragică este că eu însumi am fost cel care a declanșat aceste mișcări. Eu am insistat să ne mutăm la Veneția, eu am venit cu ideea, în timpul unei nopți de basm de pe insula pustie Palmaria, de a organiza un congres, și acum tot eu am fost din nou cel care a insistat că n-ar strica să meargă să discute la Abu Dhabi. Și în această privință, mă pot numi un european care respectă trecutul. Precum protagonistul tipic al unei tragedii tradiționale grecești, eu eram de vină pentru tot. Folosesc cuvântul „protagonist“ ca să evit cuvântul „erou“.

3

În vremurile când oamenii călătoreau încă pe uscat și pe mare și când călătoria încă însemna să călătorești, marile nave italiene transatlantice de pasageri erau niște expoziții plutitoare de mândrie națională. Fiecare vas cu aburi care brăzda oceanele era o arcă la bordul căreia, înainte de plecarea din Genova, Napoli sau Veneția, erau aduse exemplare ale celor mai rafinate produse ale tâmplarilor, sticlarilor, aurarilor, gravorilor în lemn, ceramiștilor, tapiserilor, viticultorilor și bucătarilor din toate ținuturile Italiei, ca să copleșească pasagerii de la clasa întâi și a doua cu o reclamă continuă pentru produsele „made in Italy“ de-a lungul călătoriei lor peste ocean, care dura peste două săptămâni. Când zborurile au devenit posibile și ieftine, compania națională aeriană italiană Alitalia a încercat să păstreze la mare cinste această tradiție a exhibiționismului calității, cu uniforme ale stewarzilor și stewardeselor create de Armani, servind mâncare bună și luând piloții de acasă într-un Maserati cu șofer, ceea ce a dus la faliment, în urma căruia firma a fost preluată, în 2014 de Etihad Airways, iar asta ne-a oferit lui Clio și mie avantajul unui zbor direct de la Roma la Abu Dhabi.

Pe când transportatorii italieni își copleșiseră mereu pasagerii cu bogăția tradițiilor dintr-un trecut îmbelșugat, Etihad Airways ne-a dus fără ocolișuri în viitor, materializat sub forma aeroportului Abu Dhabi International Airport, iar viitorul sclipea de curățenie până la isterie și era securizat fără milă. Era vorba de un întreg concept arhitectonic cu linii curbe și vălurite, iar lumea fusese normalizată într-un uriaș centru comercial, unde fuseseră eliminate toate elementele deranjante care ți-ar fi putut distrage atenția de la obligațiile față de societatea de consum. Aerul era răcoros și uscat, valuta forte era oxigenul care se

respira. Viitorul era semnalizat obiectiv și clar. Toate scenariile fuseseră testate până când doar comportamentul dezirabil mai intra în calcul.

Ce mă uimea cel mai mult era faptul că nu era nimic care să răspândească un iz de Orient. Și când am intrat în oraș, faptul că totul arăta prea perfect occidental era indiciul care trăda că nu ne aflam în Occident. Bântuia invidia prin pădurea claustrofobică de zgârie-nori. Acest oraș voia să fie cel mai bun New York al lumii și de aceea totul fusese făcut, cu mijloace financiare nelimitate, mai mare, mai înalt, mai strălucitor și mai nou decât în toate celelalte orașe care voiau să semene cu New Yorkul, inclusiv New Yorkul însuși. Acest machism arhitectonic și această fanfaronadă imobiliară mă copleșeau, deci funcționa.

Ne-am cazat la Southern Sun Hotel pe strada Al-Mina din cartierul Al Zahiyah, nu departe de mare. Și acesta s-a dovedit a fi mare și impozant, un zgârie-nori cu piscină pe acoperiș, mai multe restaurante, lifturi care accelerau vâjâind și un apartament mare de puteam dansa în el. Era un hotel de lux occidental care se străduia din răsputeri să semene până în cele mai mici detalii cu un hotel de lux occidental, de la primirea ireproșabilă de la recepție până la plasma cu diagonală mare din cameră și ciocolățelele puse cu complimente din partea direcțiunii pe pernele impecabil de albe și înfoiate de pe patul *king size*. Un minibar bine aprovizionat zumzăia de mulțumire despre cât de perfect fusese încastrat în mobila de perete. Mapa din piele de vițel cu broșuri informative printate color despre atracțiile turistice din Abu Dhabi era deschisă îmbietor pe secreterul din plastic alb cu iluminare led integrată.

Deocamdată am lăsat mapa la locul ei. Aveam să facem ce făceam mereu când tocmai ajungeam undeva. Aveam să pornim în recunoașterea cartierului. Am coborât cu liftul vâjâitor și am ieșit prin ușa rotativă automată ca să facem o plimbare.

A fost prima clipă, după aeroport, taxi și holurile din marmură ale hotelului, în care pătrundeam din lumea aerului condiționat în realitate. Mă așteptasem să fie cald. Aveam deja pregătite metaforele, de la pumnul în plină figură până la peretele de care de izbești. Dar era mai rău de atât. Era ca și când, pe o planetă extraterestră, fără costume spațiale de protecție, am fi fost expuși unei atmosfere în care oamenii nu puteau să respire. Poate trebuia să ne obișnuim puțin. I-am dat înainte. Dar nu ne obișnuiam. În plus, nu prea aveam pe unde să ne plimbăm. Nu era nimeni pe stradă. Nu era nici măcar un trotuar. De la zgârie-nor la zgârie-nor, drumul era în întregime apanajul mașinilor mari și scumpe cu aer condiționat, care ardeau benzina ieftină ca braga. Pentru pietoni nu fusese amenajat nimic. Nu erau prevăzuți în peisaj. Și de aceea nu existau nici magazine cu vitrine drăguțe. Nu existau nici măcar magazine cu vitrine urâte. Nu era niciun spațiu public în afara zidurilor construcțiilor închise ermetic, doar autostradă.

Prezența noastră era complet deplasată. Nu am rezistat mult. După ce am făcut câțiva pași, ne-am întors extenuați la hotel. Poate ar fi trebuit totuși să consultăm mai întâi mapa cu informații. Și minibarul.

4

Ghidul turistic cu informații despre Abu Dhabi se citea precum *Guinness Book of Records*. Astfel, orașul găzduia cu mândrie cel mai mare spital de șoimi din lume. Se putea vizita pentru un bilet de intrare în valoare de 35 de euro, ceea ce putea fi considerat un chilipir dacă luai în calcul că era inclusă în preț și o vizită la departamentul de manichiură al șoimilor. M-am întrebat dacă în cazul șoimilor nu ar fi vorba mai degrabă despre pedichiură, dar pentru suma aceea sigur n-aș fi vrut să fac un capăt de lume.

Pe lângă asta, Abu Dhabi deținea cel mai rapid montagnes russes din lume, numit Formula Rossa, care accelera de la 0 la 240 de kilometri pe oră în 4,9 secunde. Era obligatoriu să porți ochelari de protecție. Formula Rossa se găsea în parcul tematic Ferrari World de pe insula Yas, cel mai mare parc de distracții din lume, unde, sub un acoperiș de culoare roșu-Ferrari și întinse pe o suprafață de 85.000 de metri pătrați cu aer condiționat, se aflau o grămadă de alte atracții inspirate de marca auto scumpă, precum o colecție de modele istorice, Tyre Twist (unde te puteai așeza în niște cauciucuri de mașină mărite ca să te ciocnești de alți vizitatori care făcuseră la fel), un loc de joacă pentru copiii de grădiniță sub forma unei spălătorii de mașini și o versiune în miniatură a Italiei în jurul căreia puteai naviga cu niște bărcuțe teleghidate. Și pentru toate astea se cerea un preț de intrare de doar 57 de euro.

Opulentul Emirates Palace, un hotel atât de luxos încât devenise o atracție turistică, deținea mai multe recorduri mondiale. A fost cel mai scump hotel din lume, până când, în 2011, Marina Bay Sands Hotel din Singapore i-a luat din păcate acest titlu. Cupola atriumului detronase în mărime bazilica San Pietro din Roma de pe primul loc din listă. A trebuit să mă abțin să dau acestui lucru o interpretare simbolică în sensul victoriei definitive a idealului globalizat al consumerismului asupra credinței în ceva superior. Pe când San Pietro fusese decorată de artiști precum Bernini, cupola aurită a Emirates Palace era luminată din interior de peste o mie de candelabre din cristal Swarovski făcute manual. Și ăsta era un record mondial. Ar fi de prisos să menționez că ceasurile fuseseră făcute de Rolex. În 2008, aici a avut loc licitația istorică în cadrul căreia s-a oferit cea mai mare sumă din istorie pentru un număr de înmatriculare. Saeed Abdul Ghaffar Khouri a pus la bătaie 12 milioane de euro pentru plăcuța pe care scria doar cifra unu. În 2010, aici a fost amplasat pomul de Crăciun cel mai scump decorat, în care fuseseră agățate bijuterii cu o valoare de piață totală de 9,5 milioane de euro.

Pentru spiritualitate, puteam merge în marea moschee a șeicului Zayed, cu optzeci și două de cupole, peste o mie de coloane din marmură albă pură din Grecia și Macedonia, candelabre din aur de douăzeci și patru de carate și cel mai mare covor făcut manual din lume, care măsura 5.627 de metri pătrați, cântărea 35 de tone, număra peste două miliarde de noduri și la care lucraseră timp de doi ani 1.200 de femei iraniene. Mozaicul din marmură din curtea interioară era, de asemenea, cel mai mare din lume. Acest templu al supunerii și smereniei fusese

recepționat în 2007. Mai avea tot timpul din lume ca să devină istoric.

Nu puteam sări nici peste o vizită la Capital Gate Tower, care fusese construit cu o înclinație de optsprezece grade ca să doboare recordul mondial al celui mai înclinat turn, deținut anterior de turnul din Pisa. Gate Towers susțineau cele mai înalte penthouse-uri suspendate din lume. În centrul comercial Al Ain era expusă cea mai mare carte din lume. Cântărea o mie de kilograme și era despre viața profetului Mahomed. Mi-am propus să nu mai fac niciodată glume despre greutatea studiilor de istoria artei ale lui Clio.

În mapa cu foi despre minunile lumii care se puteau vizita lipseau informațiile despre Luvru, dar muzeul nici nu se deschisese încă. Însă cu *Salvator Mundi*, cea mai scumpă achiziție făcută vreodată, deja stabilise un record mondial ca să se asigure. M-am întrebat dacă să adaug aici din capul meu european un comentariu cinic despre semnificația acelei opere de artă în loc să mă raportez la preț și dacă să remarc că întrupatul Mântuitor al Lumii era omul potrivit la locul potrivit în acest vis al viitorului omenirii devenit realitate, din beton și foiță de aur, dar m-am hotărât să renunț. După părerea lui Clio, până la urmă, tabloul acela nici măcar nu-i aparținea lui Leonardo da Vinci.

5

Clio nu voia să o însoțesc la întrevederea stabilită la muzeu. Asta era ceva de care trebuia să se ocupe de una singură. Era momentul ei. În sfârșit, avea și ea o dată un moment. Toată viața nu ceruse niciodată ajutor de la nimeni și nici nu primise vreun ajutor de la nimeni, deci de aici reieșea în mod logic că nici acum nu are nevoie de ajutor. Am insistat ca măcar să o las la muzeu cu taxiul. Cu asta a fost de acord, cu condiția ca eu să nu cobor. Într-un compleu negru clasic de la Chiara Boni cu o fustă creion până sub genunchi, o bluză din mătase albă, pantofi albi decupați la vârf cu toc înalt de la Raffaele Zenga și cercei simpli cu o singură perlă, mergea în întâmpinarea viitorului ei, aflat sub o cupolă cu o mie de ferestre în formă de stea.

Ca să-mi omor timpul, am lăsat taxiul să mă ducă într-un centru comercial oarecare, acoperit și gigantic, cu aer condiționat. Cred că am petrecut cam o oră printre magazinele cu branduri occidentale și havuzuri interioare. Nu voiam să cumpăr nimic și asta pica prost, căci, de fapt, nu aveai altceva ce să faci. Nici măcar nu puteam să casc gura pe îndelete la mărfurile exotice, fiindcă oferta era complet identică cu ce era de vânzare la noi în magazine și nici pe acolo nu călcam vreodată. Angajații asiatici veniți să muncească aici erau într-o forfotă continuă lustruind pardoselile strălucitoare cu mașinuțe speciale de lustruit. Oricât de des treceau și oricât ai spune că podeaua, la un moment dat, nu poate fi mai curată de atât, lăsau mereu o bandă curată în urmă, care demonstra că podeaua se murdărise totuși între timp. Faptul că am observat acest lucru spunea multe despre plictiseala mea. Dar era ciudat. De unde apărea mereu tot praful ăla? M-am uitat în jurul meu să nu mă vadă nimeni și apoi m-am aplecat ca să-

mi trec degetul peste pardoseala sclipitoare. Atunci am înțeles. Nisip. Oricât de ermetic ar fi fost izolat centrul comercial răcorit artificial de aerul dogoritor de afară și oricât ar fi încercat și orașul cu parcuri și havuzuri să uite că se află într-un deșert, deșertul nu avea niciodată să se dea bătut.

M-am uitat pe telefon. Încă niciun mesaj de la Clio. Am oftat. Dintr-odată m-a cuprins o nevoie cumplită să văd ceva vechi. Nu conta ce anume, cât timp avea patina a cel puțin câteva decenii de istorie. Știam că pe aceste meleaguri nu pot spera la secole, dar ceva de dinaintea înființării OPEC poate ar fi reușit să-mi potolească pentru o clipă foamea de istorie. Am luat iar un taxi și i-am cerut șoferului să mă ducă la ceva vechi. N-a înțeles la ce mă refer.

— Un monument, am zis, sau o ruină.

A scuturat din cap. Probabil că în acel moment a început să se teamă că se procopsise cu un pasager bolnav mintal.

— Ceva antic, am clarificat.

Asta i-a dat o idee. A început să conducă și m-a lăsat la un magazin de covoare. Era o afacere mare. Unul dintre angajați a venit la mine să mă întrebe dacă mă poate ajuta cu ceva. L-am întrebat dacă au și covoare vechi. Aveau. M-a îndrumat spre o secțiune din spatele magazinului. Puteam să mă uit liniștit după pofta inimii. Dacă aveam nevoie de el, trebuia doar să strig. Nu aveam nevoie de el. Cu grijă, mi-am lăsat mâna să alunece peste stofa vechilor perși și berberi. Nu mă pricepeam la covoare vechi și nici nu mă interesaseră vreodată, dar în acel moment simțeam bătrânețea lor prăfuită ca pe o amintire a unei case în care crescusem.

Mesaj de la Clio. Marea ei discuție periculoasă trecuse. Mersese bine, dar avea să-mi povestească mai târziu pe larg despre asta. Acum i se mai făcea un tur al clădirii, dar în vreo jumătate de oră urma să cam termine. Dacă aveam chef, puteam să vin să o iau cu taxiul.

6

— Știi ce-a fost cel mai bizar? a zis. Își parcaseră mașinile înăuntru.

— Cine?

— Consiliul de administrație. Șeicii, să spun așa.

— Dar cum adică înăuntru?

— Înăuntru. Jeepurile, Porsche-urile și Mercedesurile lor erau parcate în marele salon de expoziție. Era comod și aproape de sala de consiliu, trebuie să admit. Dar poți să-ți închipui? Și acolo sunt deja pe pereți o droaie de tablouri. Care provin de la Luvru, știi. Sunt curioasă ce părere ar avea cei din Paris știindu-și capodoperele folosite drept decor al unui garaj. Dar înțelegi mentalitatea? Șeicii consideră muzeul proprietatea lor privată – cum să-i zic? –, locul lor de joacă, unde pot face ce vor.

Vocea i se înflăcăra de entuziasm. Taxiul a ieșit din oraș. Ca să sărbătorim totul, orice ar fi însemnat asta, urma să cinăm în Qasr Al Sarab Desert Resort din

așa-zisul Cartier Pustiu din deșertul Liwa. La doar o oră și jumătate de mers cu mașina spre sud ne așteptau acolo, potrivit site-ului, frumusețe atemporală, nopți înstelate și sufletul Arabiei. Peisajul a început iute să se înflăcăreze și el. Dunele de nisip înaintaseră până aproape de intrarea în oraș ca o oștire aflată pe punctul de a recuceri ținutul la care, din motive strategice, renunțase temporar. În lumina soarelui care apunea, se înroșeau ca arama. Umbrele, care păreau decupate din carton negru cu un cuțit ascuțit, așterneau pe sculpturile din nisip un model neregulat. Pentru că umbrele păreau să se miște, totul părea să se miște. Cu promisiunea frumuseții atemporale nu se exagerase deloc. Și unde mai pui că eram de abia pe autostradă.

— Știi ce e o problemă aproape de nerezolvat? a întrebat Clio. Au fost foarte sinceri cu privire la asta. Blestemul muzeului e nisipul. Fotogenica și splendida cupolă cu mii de ferestre în formă de stea asigură înăuntru un spectacol de lumini senzațional. Seamănă cu un duș de stele căzătoare. Firește, e iluminatul total greșit pentru tablouri, dar hai să nu fim cârcotași. Mai grav e că acea cupolă, cu toată sticla aia, funcționează ca o seră. De aceea, toate ferestrele individuale sunt prevăzute cu senzori și cu un mecanism de închidere automat care se activează când pătrunde lumina directă a soarelui. Totul foarte futurist. Numai că acum deja nu mai funcționează din cauza nisipului care a intrat în toate piesele componente mobile. Și muzeul nici măcar nu s-a deschis.

În timp ce Clio perora pe larg despre toate celelalte probleme structurale cu care se confrunta prestigiosul proiect, printre care lipsa unei instalații de răcire în *loading bay*, ceea ce făcea ca fragilele picturi în ulei care fuseseră expediate cu avionul de la Paris în lăzi frigorifice speciale să fie expuse la șocul termic al temperaturilor de peste cincizeci de grade Celsius, havuzurile interioare din atriumul central care împrăștiau vapori de apă și astfel asigurau un grad de umiditate inacceptabil în sălile adiacente, absența unui departament de restaurare și a unei biblioteci și multe alte lipsuri funeste, fiecare în parte, pe care între timp le-am uitat, ne încheiam călătoria spre destinația noastră.

— De fapt, totul se rezumă, a zis Clio, la faptul că au vrut să creeze ceva din nimic în niște circumstanțe imposibile, fără învățătura unei tradiții necesare pentru a putea năzui la așa ceva. Tradiția este experiență colectivă. Diletanții neexperimentați fac greșeli. Nu poți imita nepedepsit o mare cultură fără s-o fi trăit pe toată mai întâi.

Qasr Al Sarab Desert Resort era o fata morgana înzestrată cu toate facilitățile, în care se imitau toate elementele culturii arabe tradiționale. Zidul exterior era prevăzut, în stilul unui caravanserai, cu creneluri triunghiulare și ziduri de apărare conice. Interiorul era un fel de cort de beduin cu aer condiționat, care se continua cu un harem somptuos, care îți dădea acces la spațioasa terasă în deșert sub bolta cerească tradițional arabă. Havuzurile maure clipoceau. În hol erau agățate fotografii alb-negru din anii șaizeci, care trebuiau să demonstreze că părinții chelnerilor în haine tradiționale chiar purtaseră asemenea haine și locuiseră în asemenea corturi ca acelea reproduse aici drept design interior.

Trebuia, desigur, să facem abstracție de piscina cu barul plutitor dacă voiam să ne imaginăm stilul vechi de viață, dar asta nu putea lipsi. Același lucru era valabil pentru șemineul fals, în care ardea o imitație de lemn. Ăsta era unul din cele mai absurde lucruri pe care le-am văzut în viața mea: un șemineu în deșert. Dar chestia aia dogorea acolo foarte natural. Noaptea poate să se lase frig în deșert, învățasem pe vremuri la școală. Poate avea ceva de-a face cu asta.

Am fost poftiți să ne așezăm afară pe terasă, la o masă joasă tradițional arabă, dar ca să-i scutească pe oaspeții occidentali de disconfortul de a trebui să cineze cu picioarele încrucișate sub ei, sub masă fusese săpată o groapă unde îți puteai băga picioarele, așa că până la urmă tot stăteai normal la masă, doar că mai jos, pe marginea unei gropi. Ni s-a servit în deșert pește, inele de calamar mari cât cerceii arabi tradiționali și scoici Saint Jacques prezentate în logoul Shell. Stelele scânteiau atât de numeroase și cu atâta intensitate încât devenea kitsch.

— Știi ce nu pricep eu? i-am zis lui Clio. De ce fac tot posibilul în țara asta ca să treacă drept punctul de interes care nu sunt și să construiască toate atracțiile alea turistice? Nu e ca și când ar avea nevoie de turism ca să-și umfle PIB-ul. Ia de exemplu Luvrul ăla al tău. Ce fel de vizitatori speră să atragă în viitor cu investiția asta de miliarde? Și de ce?

— Și eu am pus întrebări în timpul discuției despre strategiile lor de comunicare, de marketing și obiectivele lor în ceea ce privește numărul de vizitatori. Au spus că sunt inexistente. Nici măcar nu s-au ascuns după deget. Nici măcar n-au vrut să salveze aparențele. Mi-au zis în față că nu-i interesează vizitatorii.

I-am zis că asta mi se pare pe cât de șocant, pe atât de inexplicabil.

— Ce mi-a devenit complet clar, a zis Clio, e faptul că șeicii au construit acel muzeu doar pentru ei. Și n-au făcut asta pentru că sunt așa, niște admiratori pasionați ai artei vechi europene. Și de asta, în fond, îi doare în cot. Singurul lucru care îi interesează la vechile capodopere e că sunt scumpe, ca bijuteriile și mașinile Ferrari, și că Europa are foarte multe, iar ei nu. Ai văzut pozele alb-negru agățate aici în hol. Până acum câteva decenii, această țară era locuită de o mână de conducători de cămile analfabeți. Și acum, că banii țâșnesc dintr-odată ca gheizerele din deșert, își tratează complexul de inferioritate achiziționându-și statutul pe care nu l-au avut niciodată. Pur și simplu sunt leit niște copii invidioși. Tot ce avem noi în vest, vor și ei. Cumpăraseră deja Formula 1 și hotelurile de lux, dar apoi au descoperit că noi în Europa mai avem ceva care se numește, cu un cuvânt străin pentru ei, „cultură“. Deci asta cumpără acum. Dacă Parisul e faimos pentru Luvru, cumpără și ei un Luvru. Și nu e vorba că pe urmă vor și să facă ceva cu asta. Vor pur și simplu să-l aibă, ca apoi să poată spune că-l au. După aceea declară muzeul deschis pentru public, dar mai mult de formă, pentru că altfel nu-l poți numi muzeu.

Începea într-adevăr să se lase răcoare bine în deșertul ăla al lor. Ni s-au înmânat pături din păr de cămilă. A fost pusă o bandă sonoră cu urlet de coioți.

— Păi, am zis, în orice caz a fost o aventură frumoasă. N-am fi vrut totuși să pierdem această experiență a frumuseții atemporale a sufletului arab sub bolta

înstelată. Sincer să fiu, sunt foarte ușurat că nu trebuie să ne mutăm în Abu Dhabi. N-aș putea locui aici.

— Am acceptat slujba, Ilja.

7

În primă instanță, am înțeles că a zis că a acceptat slujba. Dar creierul meu, care ar fi trebuit să prelucreze această informație și să pregătească o reacție adecvată, nu a putut potrivi ce a crezut că a auzit cu contextul, cu pustiul pământului mort din jurul nostru, cu nisipul, cu străzile fără trotuar, cu Rolexurile din hotelul licitației pentru plăcuțe auto, cu miliardul de noduri din cel mai mare covor din lume, cu mașinuțele de lustruit pardoseala din centrul comercial, cu disperarea, cu lipsa de viață, cu golul, cu bolta cerească umplută cu un număr-record mondial de stele din cristal Swarovski, cu lipsa de perspectivă a priveliștii din cele mai înalte penthouse-uri suspendate din lume, cu șemineul fals din deșert, cu dărâmarea, cu disperarea, cu golul și cu tot ce spuseserăm eu și ea, cu tot ce spusese și tot ce spusesem și cu tot ce eram noi.

— Știu că ești prea preocupat de propria persoană ca să te gândești că m-ai putea felicita, a zis, dar în regulă. Treacă de la mine. Mi-au oferit poziția de asistent de cercetare științifică. Conservator ar fi fost și mai frumos, firește, dar, de fapt, nici nu sperasem la asta. În orice caz, asistența de cercetare științifică este atât din punctul de vedere al conținutului, cât și din punct de vedere financiar un post prestigios. Mult mai bun decât aș fi putut primi vreodată în Europa.

— Chiar ai acceptat slujba? am întrebat-o.

— Tocmai ți-am zis. Pot începe imediat, de fapt.

Mai rapid decât Formula Rossa, a trebuit să accelerez din lumea pe care o cunoșteam către montagnes russes-ul consecințelor existenței unui univers paralel absurd unde totul era posibil, chiar și gândul inimaginabil că Clio acceptase o slujbă în Abu Dhabi. Unde era cu putință ca șoimilor să li se facă manichiura (sau pedichiura), și asta era posibil. Așa se părea. De fapt, nu puteam spune că nu fusesem avertizat într-un fel. Cu toate astea, m-a luat prin surprindere precum frigul nocturn în deșert.

— Ai chibzuit, poate, să te consulți puțin și cu mine? am întrebat-o. Este o decizie cu un impact destul de mare. N-ai putut să excluzi dinainte că și eu voi avea o părere despre asta. Altfel, de ce am mai venit cu tine pe tărâmul ăsta al prostului-gust?

— N-aveam nevoie să mă consult cu tine ca să-ți știu părerea. Ai fi făcut apel la retorica ta pompoasă ca să mă convingi să nu o fac.

— Aș fi exprimat mai mult sau mai puțin aceleași obiecții pe care le-ai enumerat tu pe larg astă-seară. Dacă ți se pare predictibilă concluzia pe care o trag de aici, mă surprinde că tu n-ai ajuns la aceeași concluzie. Și, în plus, asta face parte din activitatea numită „consultare“, faptul că ești dispus să asculți păreri despre care știi sau bănuiești dinainte că nu coincid cu ale tale.

— Argumentezi mereu numai din punctul tău de vedere, a zis. Nici măcar nu-ți trece prin cap să iei în considerare că poate și eu vreau o dată, în sfârșit, un viitor.

— Deja gândești acum ca un arab. Sau ca un american, sau asiatic. *Nota bene*, e meseria ta să recunoști valoarea trecutului în loc să te chiorăști la promisiunea deșartă a unui viitor.

— Nu-i o glumă bună, Ilja.

— N-a fost o glumă. Tu respiri, visezi și trăiești trecutul și de aceea tocmai tu ar trebui să-ți dai seama că promisiunea viitorului căruia i se face aici reclamă e deșartă și goală. Asta nu e Florența din vremea familiei de Medici. Nu ne aflăm aici la zămislirea unei noi Renașteri. Viitorul care se oglindește aici ca o fata morgana din foiță de aur și cristal Swarovski este victoria finală a unui materialism agresiv și indiferent unde cultura și arta și toate lucrurile în care ai crezut toată viața nu reprezintă nicio altă valoare în afara prețului și nu înalță nimic altceva decât puța bleagă și egoul copiilor răsfățați de bani gata cu un complex de inferioritate cultural complet justificat. Contribuind la vânzarea denaturată la un preț de nimic a artei noastre europene, devii complice la distrugerea ei, la propriu, pentru că reveriile fragile ale pictorilor tăi nu pot face față deșertului, și încă o dată la propriu, deoarece, rupte de trecutul lor și degradate până la valoarea lor de piață, își pierd orice semnificație. Asta intră în conflict cu tot ce ești și cu tot ce m-ai învățat. Devii complice la globalizarea golului.

— Vezi? a zis Clio. E taman reacția la care mă așteptam de la tine.

— Nu e vorba despre asta, am zis. E vorba de faptul că eu am dreptate și că tu știi asta.

— Despre ce e vorba, a zis.

A oftat.

— E vorba, dragă Ilja, că de o viață întreagă nu pot fi cine sunt. Știu că dai dovadă de o viziune limitată asupra lumii dacă îți datorezi identitatea ocupației tale, dar, pentru mine, e mai mult decât o slujbă și tu știi asta. Dar menirea mea și visul meu să fac cercetare la nivel academic în singurul domeniu care are pentru mine sens și valoare au fost în Italia îngropate adânc și pentru totdeauna. Mi-am investit cei mai buni ani din viață să studiez și să mă perfecționez și singurul lucru pe care mi l-a dat Europa e o slujbuliță jenantă la o casă de licitații coruptă și o incursiune ca dăscăliță în Veneția. Și, în Europa, nici n-aș putea să sper la mai mult. Știu că pentru tine, ca scriitor de succes, cu abilitățile tale empatice autodeclarate, e greu de imaginat cât de funest este pentru stima de sine a cuiva dacă el sau ea depinde de terțe persoane ca să-și îndeplinească visurile și nu i se dă ocazia. Aici mi se dă ocazia. Voi putea dispune în linii mari de timpul meu, mi se pun la dispoziție mijloace nelimitate ca să amenajez biblioteca potrivit propriului meu gust și necesităților mele, atelierul de restaurație va fi creat după consultări cu mine și pot chiar să-mi angajez și asistenți. Tot ce spui despre acest loc este adevărat și toate argumentele pe care le aduci împotriva hotărârii mele sunt valide, dar uiți lucrul cel mai important, și anume că acest vis umed în deșertul

emirilor îmi redă și mie visurile și îmi oferă posibilitatea să devin în sfârșit cine am vrut să fiu dintotdeauna. În încheiere, vreau să mai adaug un singur lucru și acela este că mă dezamăgește că în discursurile și argumentările tale treci complet cu vederea dorințele cele mai profunde ale femeii pe care afirmi că o iubești.

8

Ne-am văzut nevoiți să ne întrerupem conversația pentru că în acel moment fusese prevăzut un spectacol de dans din buric. Cu toate că-mi venea greu să-mi imaginez un moment în care un spectacol de dans din buric ar fi fost o distracție binevenită, cu siguranță, niciodată în istoria omenirii nu fusese programat un spectacol de dans din buric într-un moment mai nepotrivit decât atunci.

Muzica arabă duduia din boxe. Volumul instalației de sunet a fost dat mai tare cu un gest generos. Ăsta era unul din multele avantaje ale deșertului, că nu trebuia să te temi că tulburi liniștea publică. Dansatoarea și-a făcut zornăind intrarea printre mese.

Ce înțelesesem mereu, pe baza cunoștințelor mele limitate despre această formă de artă, era că dansul din buric, din motive ușor de înțeles, trebuie executat de o femeie cu o burtă sănătoasă, care-și leagănă cu măiestrie colăceii mlădioși de grăsime în ritmul muzicii. Dar oamenii adaptaseră și această tradiție autohtonă la gusturile clientelei occidentale, căci de îndată ce dansatoarea își azvârlise cele șapte văluri – asta s-a întâmplat aproape imediat – îți sărea imediat în ochi că nu era vreo artistă voluptuos-rubensiană a grăsimii, ci un fotomodel ucrainean cu corp bine lucrat, care probabil câștiga un ban în plus în weekenduri ca *grid girl* pe circuitul de curse. Nici nu era în stare să facă prea multe cu burta ei. Cu atât mai puțin cu alte părți ale corpului, dar asta nu o împiedica să și le arate în toată splendoarea.

Probabil că anumiți bărbați visează ca, în momentul în care poartă o conversație dificilă cu soția, să intre țopăind în sufragerie un fotomodel ca să prezinte un număr de striptease fix sub nasul lor, dar mie mi s-a părut o experiență alienantă și absolut neplăcută ca, în timp ce se dezlănțuise prin gândurile mele o furtună de nisip, să fiu nevoit să mă străduiesc să nu mă uit prea bătător la ochi la fantezia pe jumătate dezgolită cu care ar fi trebuit iar să mă consolez dacă se termina prost toată povestea, după cum părea tot mai mult că se va întâmpla. Fiindcă nu puteam să merg cu ea. Dacă ăsta de aici era viitorul, viitorul nu era un tărâm unde să pot trăi. Dragostea noastră n-ar fi rezistat în fața unei alegeri pentru viitor. Trebuia să o conving. Trebuia cu orice preț să o fac să se răzgândească.

— Nu pot veni cu tine, i-am zis după ce dansatoarea și-a ridicat în aplauze cele șapte văluri din nisip, iar muzica a lăsat iar loc urletului liniștitor de familiar al coioților.

— Știu, a zis ea încet.

— Nu cred că pot trăi în afara Europei. Cred că sunt de părere că știu asta

chiar sigur. În Europa, unde singurul lucru pe care îl știm sigur este că trebuie să credem în gândire, unde de-a lungul îndelungatei și istovitoarei istorii s-au încercat deja atâtea soluții definitive, că oamenilor au început să le placă problemele, unde, în lipsa unei justificări convingătoare pentru eficiență, lumea pune preț pe stil, unde s-au descoperit atât snobismul cât și ironia, unde cicatricile sunt frumoase pentru că te fac prudent, unde s-a vărsat atâta sânge în numele idealurilor că oamenii s-au apucat să aibă pretenții de la idealuri, unde, de când a început acum două mii cinci sute de ani pălăvrăgeala în jurul Mării Egee, tot nu s-a ajuns încă la niciun acord cu privire la definițiile și premisele pentru o discuție pertinentă despre frumos și bine și adevăr, unde îndoiala este religie, unde trăiesc mai mulți filozofi decât chelneri care să-i servească și mai mulți poeți decât cititori, unde fiecare peisaj, fiecare priveliște a orașului și obrajii fiecărei femei s-au pârguit în spatele tablourilor cu vopseaua crăpată, unde trecutul este palpabil ca piatra, iar străzile se pot citi ca un palimpsest, unde numele sunt ecouri, unde toate imperiile de altădată au trecut precum anotimpurile, unde odinioară totul a fost deja de multe ori mult mai bine și mai frumos decât acum și unde, trăgând linie, am merita să ne odihnim după toată truda depusă ca să umplem cu o asemenea exagerare de detalii analele unei istorii de milenii, acolo pot să respir și să iubesc.

Dacă trebuie să fiu patriot, vreau să fiu un patriot paradoxal al mozaicului spart de țărișoare dezbinate în mod copilăresc dintre Oceanul Atlantic și Munții Ural, unde patriotismul a săpat deja atâtea morminte, încât el nu mai reprezintă o virtute. Vreau să fiu un patriot al Uniunii Europene, care zi după zi se luptă cu interese naționale individuale demodate și continuă să se lupte vitejește. Nimeni nu iubește Uniunea Europeană, însă eu da. Iubesc tărăgăneala poetică și dârzenia vitejească cu care este modelată această minune mondială a complexității și a compromisurilor. Construcția domului din Milano a durat și ea patru sute de ani. Și, în vreme ce Europa, în vânătoarea după creștere economică, progres și viitor, nu se poate desprinde de trecutul său, ca un sprinter legat de blocul de start cu un arc care îl trage înapoi, și este depășită din toate părțile de restul lumii, îi dau dreptate Europei că refuză să renunțe la trecutul ei pentru că rădăcinile sunt mai importante decât ținta. Lasă lumea să fie niște lemingi, noi suntem atunci un pin încovoiat. Și, la umbra acelui pin, sub care au stat atâția poeți de-a lungul secolelor, acolo pot scrie. Aici, în deșert, mi s-ar usca și cerneala din stilou. Ca să pot respira, gândi și scrie, trebuie să vorbesc în continuare cu tradiția. Am nevoie de Europa ca să pot să exist.

— Știam că discursul ăsta va veni mai devreme sau mai târziu, a zis Clio.

— Dar, în timp ce tu ai luat de una singură hotărârea, știai că n-aș putea veni cu tine ca să-mi petrec zilele aici ca un pasager clandestin în cala viitorului.

— Da.

— Deci ai ales în mod conștient cariera în detrimentul meu.

— Așa cum tu îți alegi conștient tabieturile ruginite, trecutul, masca ta de scriitor european, tema și inspirația în detrimentul meu.

— Și cum rămâne cu jocul nostru? am întrebat. Aici nu-l putem juca. În Abu

Dhabi nu sunt biserici, pivnițe și castele unde să mergem în căutarea ultimului tablou al lui Caravaggio.

Mi-au dat lacrimile. Nu pot să plâng la comandă, deci se pare că era pe bune.

— Ești un egoist.

Am privit-o cu ochi umezi.

— Încerci să-mi manipulezi sentimentele pentru că vrei să revin asupra unei hotărâri care nu-ți convine fără să vrei să ții cont de întrebarea ce îmi convine mie. De asta ești un egoist.

Când e găsit un corp ciuruit de gloanțe, pentru anchetatori este adesea aproape imposibil să determine care din gloanțe a produs rana fatală care a dus la moartea victimei. O să vă ajut. Asta a fost lovitura de grație. Toate dățile trecute când mă făcuse egoist lăsaseră răni adânci, dar rămăsesem în viață. De data aceasta, atinsese un organ vital. Nu plâng des. Nu plânsesem niciodată în prezența ei. Faptul că m-a făcut egoist, deoarece mă întrista, cu toată sinceritatea, sfârșitul jocului nostru, al vacanțelor noastre în trecut, unde am fost fericiți, am fost împreună și am fost fericiți împreună, asta încălca regulile. De data asta întrecuse limita rostind acel cuvânt. Nu l-am putut îndura.

9

Permiteți-mi să prezint urmările scurt și concis. Nu aveți nevoie de descrierile mele ca să vă puteți imagina cât de dureros a fost. În acea noapte ne-am întors la hotelul nostru din oraș unde am fost nevoiți să împărțim patul. *King size*, asta a ajutat. Dimineața următoare devreme, am sunat la linia de asistență telefonică dedicată membrilor Freccia Alata Gold Card de la Alitalia ca să-mi mut zborul mai devreme și, în aceeași după-amiază, m-am întors cu avionul la Veneția. Ea a rămas la Abu Dhabi ca să se ocupe de toate aspectele relocării ei acolo și avea să se întoarcă în Veneția peste trei zile cu zborul deja rezervat, ca să se ocupe de mutare.

Ceea ce îmi dădea trei zile ca să-mi găsesc o altă locuință. Deși nu am vorbit explicit despre asta, era logic că avea să rezilieze contractul casei noastre din Calle Nuova Sant'Agnese. Iar eu nu puteam și nici nu doream să fiu acolo când venea să-și împacheteze lucrurile în cutii. Nu avea să mă lase vreodată să o ajut cu cărțile ei.

Două zile am hoinărit prin vechiul oraș, știind că, de fapt, trebuia să fac ceva și să merg pe la agenții imobiliari ca să-mi închiriez un alt apartament. Dar mă simțeam înstrăinat. Veneția își pierduse semnificația fără Clio. Fără ea, nu mai exista niciun motiv să încerc să mă simt acasă acolo. Șederea mea în oraș devenise la fel de neîntemeiată și superficială ca a milioanelor de alți vizitatori. Devenisem un turist.

În cea de-a treia zi, ziua în care urma să se întoarcă Clio, m-am hotărât să părăsesc Veneția. Nu aveam niciun plan. N-aveam idee încotro să o iau. Voiam doar să plec. Deci m-am gândit să iau o pauză și să mă duc la un hotel, undeva

departe de Veneția, ca să-mi pun gândurile în ordine consemnând ce se întâmplase până când aveam să știu încotro să o iau. Am căutat pe internet ceva vechi și izolat și am ales Grand Hotel Europa de fapt din cauza numelui.

Așa am ajuns aici. Încă mă aflu aici. Și, deși acum am scris povestea la care am vrut să reflectez, tot nu știu încotro să o apuc. Și, în vreme ce stau aici la masa de scris din apartamentul meu și mă gândesc la Clio, care acum există pentru mine doar așternută de mâinile mele pe hârtie, mă chinuie sentimentul de vinovăție pentru că, deși nu mi se poate reproșa nimic, nu am împiedicat ca totul să se întâmple cum s-a întâmplat. Și, pe hârtie, a trebuit să fiu neapărat sincer, cu toate că acolo dețineam totuși puterea care mi-a lipsit atât de mult în viața reală de a mă cruța de durerea adevărului și a lăsa povestea să curgă cum ar fi trebuit, fără să se sfârșească vreodată.

Știți ce mă mâhnește cel mai mult când mă gândesc acum la Clio? Ideea că e acum singură în deșert. Ideea că ea, cu rochițele și pantofii ei, cu romantismul ei fragil pe care nimeni în afară de mine nu-l înțelege și cu mâinile ei mici și fine, e în acest moment singură-singurică în deșertul ăla cumplit al consumerismului gol, fără să fiu eu acolo ca să o iau de mână și să o conduc la pictorii ei din trecut, unde poate fi acasă.

CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI ȘASE

FUNERALIILE EUROPEI

1

Primii invitați la înmormântarea fostei proprietare a Grand Hotel Europa ajunseseră deja mai devreme și înnoptaseră în hotelul care le trezea tuturor amintiri dragi. Eram deja impresionat de tot acest interes de a-i aduce ultimele omagii, dar numărul lor a fost de departe depășit de cei care au sosit chiar în dimineața tristei zile. Pe pietrișul lungii alei de acces și în fața treptelor de marmură a scării din fața intrării principale, flancată de coloane corintice, era un du-te-vino de taxiuri, Bentleyuri și Rolls-Royce-uri. Mă așezasem împreună cu Patelski pe băncuța de sub pergola din fața clădirii, de unde aveam o priveliște privilegiată asupra oaspeților care soseau. Montebello, care fără îndoială fusese profund afectat de dispariția femeii pe care o considera ca pe propria-i mamă, îi întâmpina pe toți cu o placiditate și o grație exemplar de profesioniste. Turiștii chinezi fotografiau automobilele scumpe și invitații uneori înveșmântați în interpretări excentrice ale hainelor adecvate de doliu.

Majoritatea erau pe cât de bătrâni, pe atât de distinși. Patelski l-a recunoscut pe Alexandre Troubetskoï, un prinț rus trecut de șaptezeci de ani care trăia în exil la Paris.

— Nepotul său, prințul Tonu, este solistul unei trupe de punk din Estonia, a zis Patelski.

A sosit o femeie în vârstă înaltă și elegantă, îmbrăcată în întregime în negru, cu un văl negru care-i acoperea chipul. Patelski a zis că e Mina Mazzini, legendara cântăreață pop italiancă, mai cunoscută sub numele de scenă Mina și care, de la succesele ei din anii șaptezeci ai secolului trecut, nu mai apăruse niciodată în public.

După aceea, au ajuns baronii Cetty Lombardi Satriani di Porto Salvo, stilista

și creatoarea de modă Diane von Fürstenberg, fosta soție a prințului Egon von Fürstenberg, șansonetistul francez Charles Aznavour cu fiica sa Katia, prințul Jonathan Doria Pamphilj, Don Carlos Canevaro, duce de Zoagli, și Leka din casa regală Zogu, un fiu al lui Ahmet Muhtar Bey, primul și singurul rege al Albaniei, și o contesă maghiară. Patelski îi cunoștea pe toți. L-am întrebat dacă se ocupase și de pregătirile de înmormântare. Mi-a zis că pe vremuri făcuse parte din această lume.

O divă împopoțonată exuberant, cu părul lung vopsit blond și o diademă cu diamante pe cap, care a sosit într-o limuzină aurie, a fost recunoscută de Patelski ca fiind prințesa Yasmin Aprile von Hohenstaufen Puoti, care pretindea că se trage în linie directă din Frederic al II-lea de Suabia și din Isabella a Angliei și, de asemenea, că este agentă secretă pentru CIA și care făcuse vâlvă cu câțiva ani în urmă pentru că revendicase Castelul del Monte din Puglia ca proprietate de familie confiscată ilegal de stat.

După aceea au sosit Constantin, fostul rege al Greciei, cu soția sa Anne-Marie a Danemarcei, actorul austriac Klaus Maria Brandauer, care între timp trecuse și el deja de șaptezeci de ani, marchizul Giovanni Nicastro Guidiccioni și prințesa Margareta a României, fiica în vârstă a ultimului rege român, Mihai I, care fusese forțat să abdice în 1947. Un bărbat cărunt cu un zâmbet de codoș, pe care lăsaseră urme trecerea anilor și mersul la solar, care-și arăta jalea făcând paradă cu părul albit de pe piept în cămașa sa din satin larg descheiată, era, potrivit lui Patelski, prințul Frédéric von Anhalt, care fusese căsătorit cu diva de la Hollywood Zsa Zsa Gabor. Dar, după ce zicea Patelski, își cumpărase titlul nobiliar. O femeie împopoțonată cu o coafură bizar de asimetrică era, în opinia lui Patelski, Gloria von Thurn und Taxis, supranumită principesa trash. Familia ei respectabilă de suverani care slujiseră Sfântul Imperiu Roman înființase în secolul al cincisprezecelea serviciile poștale.

Pe urmă au sosit Jason, fiul actorului scoțian sir Sean Connery, și Diane Cilento, baronul Patrizio Imperato di Montecorvino, Francisco Luís, nepotul legendarului cântăreț de operă portughez Francisco Augusto D'Andrade, a cărui interpretare a rolului titular din opera *Don Giovanni* de Mozart la festivalul Salzburger Festspiele din 1901, potrivit cunoscătorilor, rămânea încă fără egal, și prințul Kiril de Preslav, fiul lui Simeon al II-lea, ultimul țar al Bulgariei. Purta o capă neagră și o sabie la șold, cu care poza serviabil în fața turiștilor chinezi care fotografiau.

A apărut un bărbat mai în vârstă într-un fel de uniformă de vânător, care a fost identificat de Patelski ca fiind prințul Richard zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg.

— Crește zimbri pe moșia sa, a zis Patelski.

Nu am putut scăpa de impresia că mulți oaspeți își considerau vizita nu doar un omagiu adus bătrânei doamne răposate, ci și lor înșile. Întâlnindu-se unii cu alții aici, în acest loc unde în trecut fuseseră cu toții mai bogați, mai importanți și mai faimoși decât acum, se mai puteau agăța o dată de iluzia comună că lumea cea frumoasă le aparține. Mergeau cu capul ridicat ca să nu fie nevoiți să-și vadă

găurile din tălpile pantofilor și încercau deocamdată să nu-și facă griji pentru nota de plată a limuzinei închiriate.

— Deci e adevărat ce mi-a povestit Montebello odată, am zis. N-a existat niciun nobil, conte, marchiz, duce sau prinț care să nu-i fi sărutat mâna bătrânei doamne.

— Europa a fost foarte iubită, a zis Patelski.

— Europa? am întrebat.

— Așa se numea, a spus. Bătrâna doamnă se numea Europa, la fel ca fiica lui Agenor și Telephassa, care a fost răpită de Zeus când acesta a luat forma unui taur. Hotelul a fost numit după ea. Ce credeați?

2

Bătrâna doamnă Europa zăcea întinsă într-un sicriu deschis din lemn de abanos în holul central al hotelului ei, la capătul monumentalei scări din marmură, între sfinx și himeră. Li se ceruse stăruitor invitaților la înmormântare să nu aducă flori, ca să nu strice splendidul aranjament de crini albi, de care Montebello se ocupase să fie creat special pentru ea. Invitații stăteau în jurul ei într-un cerc larg. Turiștii au fost rugați să păstreze o oarecare distanță. Puținilor care nu au putut rezista ispitei de a se apleca totuși cu aparatul de fotografiat deasupra sicriului li s-a atras atenția amabil, dar ferm de către managerul general chinez.

La ora douăsprezece fix, a răsunat clopoțelul hotelului, care atât de des ne anunțase tuturor promisiunea îmbucurătoare a unei mese savuroase. Montebello a deschis ușile bibliotecii, de unde au intrat în hol patru gorniști în frac, care s-au postat la capul răposatei și au cântat o interpretare instrumentală a corului din lucrarea lui Bach *Es wird schier der letzte Tag herkommen*, BWV 310.

I-au făcut loc episcopului, care se deplasase în mod special din capitala provinciei până la hotel și care, în mod cu totul excepțional, era dispus să slujească liturghia aici, pe loc, în Grand Hotel Europa. Era îmbrăcat în odăjdii complete, cu albă, amict, patrafir, stihar, dalmatică, casulă, mitră, cruce pectorală prinsă de un cordon verde, mănuși albe, șosete violet, pantofi în culoarea liturgică și cârja episcopală și luase cu el opt băieți de altar, care purtau cădelnița, potirul, sfânta cuminecătură, ostensoriul, agheasmatarul și chiar niște moaște constând dintr-un oscior al degetului de la picior al Sfântului Zaheu, ocrotitorul hangiilor, într-un relicvariu vechi din argint cu fața din sticlă transparentă, pe care episcopul ceruse să-i fie adus dintr-o altă episcopie. Doi băieți de altar îi țineau pulpanele casulei.

A luat loc în spatele mesei pregătite ca altar de la căpătâiul defunctei și a condus o slujbă de înmormântare frumoasă, scurtă, solemnă și intensă, în întregime în latină, pe care o rostea ceremonios cu o voce tremurând de emoție, de parcă ar fi fost cea din urmă slujbă oficiată. Până și scurta lui predică a fost în latină. A vorbit despre sfârșitul lumii, cu toate că probabil eu și Patelski eram

singurii care îl înțelegeau. În timp ce lumea se ruga în tăcere, s-a stins până și murmurul vocilor turiștilor. Singurul lucru care se mai auzea erau clicurile aparatelor lor de fotografiat.

După slujbă, capacul aurit a fost pus pe sicriul din lemn de abanos și a fost bătut solemn în cuie de un tâmplar din sat. Șase argați din sat, îmbrăcați de Montebello în costume negre impecabile, au luat pe umerii lor sicriul greu cu răposata ușoară ca fulgul.

Trebuia să se formeze un cortegiu solemn, care urma să părăsească hotelul pe intrarea principală din față. Episcopul a mers în fruntea alaiului, flancat de ambii băieți de altar care îi țineau pulpanele casulei, urmat de cei care duceau sicriul și de gornișți. A trebuit ca oaspeții din hol să le facă loc ca să aibă pe unde trece și pe urmă să se alăture în urma lor, în ordine ierarhică după rangul lor nobiliar, deci mai întâi Constantin al Greciei cu soția, el fiind singurul rege prezent, deși supușii săi îl detronaseră cu decenii în urmă, apoi prințul Kiril ca fiu al unui țar înlăturat de la domnie, după aceea urmașii fostelor case regale ale României și ale Albaniei, apoi ceilalți prinți și prințese, pe urmă ducele de Zoagli, urmat de marchizi, conți și baroni. În spatele lor se puteau alătura ceilalți oaspeți. Acest balet de formare a cortegiului funerar era dirijat de Montebello, ca un coregraf care-și impunea cu eleganță autoritatea.

Un turist chinez în pantaloni scurți se gândise că ar obține un filmuleț de neuitat dacă ar filma cu telefonul mobil din spatele purtătorilor sicriului acest dans al aristocrației. Ca să realizeze încadrarea perfectă, a făcut câțiva pași la stânga în timp ce filma, ceea ce l-a făcut să se ciocnească de masa pregătită ca altar. Relicvariul din argint a căzut pe pardoseala din marmură. Sticla transparentă s-a spart. Osciorul degetului de la piciorul Sfântului Zaheu s-a rostogolit pe jos. Turistul s-a uitat la el cu greață. Un băiat de altar a vrut să ridice osciorul, dar n-a îndrăznit. Arăta prea scârbos. Montebello, care văzuse cum se petrecuse scena, așa cum văzuse totul în această zi, a venit, și-a scos batista din buzunarul de la piept, a cules osciorul sfințit de pe jos, l-a învelit în batistă și l-a băgat în buzunarul sacoului.

În ritmul ceremonios al marșului funerar pe care îl interpretau cei patru gornișți, cortegiul a luat-o la stânga, în sensul invers acelor de ceasornic, înconjurând o dată Grand Hotel Europa ca să facă apoi un semicerc spre grădina de trandafiri din spate. Montebello mergea fix în spatele sicriului, ținându-l de mână pe Abdul. Prințesa Yasmin s-a băgat în față, părăsind poziția care îi fusese atribuită în cortegiu și alăturându-se familiilor regale. Deși asta se petrecuse pe la spatele lui, Montebello văzuse, dar nu a intervenit.

În grădina de trandafiri fusese săpat un mormânt. Coșciugul a fost pus pe frânghii. Montebello a ținut un discurs scurt și elegant în care a rememorat zilele de glorie ale Europei și a vorbit despre sfârșitul unei epoci. Convingerile personale și le-a ținut pentru sine. Episcopul a binecuvântat mormântul și sicriul a fost coborât în groapă cu ajutorul frânghiilor. Montebello a aruncat o lopată de pământ pe coșciug și i-a dat după aceea cazmaua lui Abdul, care a făcut același lucru. Toți oaspeții le-au urmat pe rând exemplul. După aceea, a fost servit un

prânz sobru, cu trei feluri, în sala de mese.

Așa a fost îngropată bătrâna doamnă Europa.

3

În ziua de după înmormântare, Montebello m-a rugat să merg cu el la camera 1, unde bătrâna doamnă își petrecuse ultimii ani din viață în izolare, printre arta și cărțile ei. I-am spus că mi-ar face multă plăcere și l-am întrebat cărui lucru îi datorez această onoare.

— Am prețuit în mod deosebit interesul dumneavoastră pentru draga mea mamă adoptivă, a spus, și mereu am regretat că trebuie să vă dezamăgesc și nu sunt în măsură să vă răsplătesc curiozitatea. Speranța mea este că-mi veți îngădui să mă revanșez oarecum. În plus, nu știți că eu știu că ați pornit-o pe cont propriu în căutarea camerei numărul 1. Ce caută omul este adeseori mai aproape decât crede el.

M-a condus până în fața ușii propriului meu apartament, camera 17. Apartamentul de lângă purta numărul 33, iar camera următoare era numărul 8, vizavi de camera 21. Între camera 33 și camera 8 era o debara. Montebello a deschis ușa și m-a lăsat s-o iau înainte. Erau teancuri de lenjerii de pat și produse de curățenie. În fundul debaralei era o a doua ușă. Montebello a deschis-o și am ajuns într-un hol lung și îngust, în capătul căruia era o ușiță pe care scria cifra 1.

— Practic, era vecina dumneavoastră, a zis Montebello.

A deschis ușița și nu m-am așteptat ca dincolo de ea să se găsească un spațiu atât de mare. Am ajuns într-o cameră încăpătoare, de fapt mai mult o sală, cu tavane înalte și boltite, pictate cu scene mitologice. Pereții erau ascunși vederii de biblioteci înalte de câțiva metri, tapiserii și tablouri. Mi-am lăsat privirea să alunece peste cotoarele unei părți din miile de cărți de pe rafturi. Mai mult sau mai puțin, întreaga literatură europeană era prezentă aici, în orice caz clasicii, în limbile originale și în traduceri, majoritatea în ediții vechi, istorice. Era un dulap cu manuscrise medievale. Într-un raft rotativ se afla o colecție rafinată de poezie italiană și franceză.

Cele mai multe tablouri mi se păreau de secol șaisprezece sau șaptesprezece. Din păcate, nu fusesem suficient de mult timp împreună cu Clio cât să învăț de la ea destul ca să pot atribui tablourile unor maeștri anume, dar pe o pânză am recunoscut semnătura lui Strozzi. Pe lângă asta, mi se părea că majoritatea tablourilor ar avea nevoie să fie curățate și probabil și întrucâtva restaurate. Camera era ticsită de mobilă, din toate epocile imaginabile și într-o mare diversitate de stiluri. Pretutindeni erau sculpturi din bronz și, pe un secreter, era expusă o colecție de mici busturi din marmură ale marilor poeți și compozitori din trecut.

Montebello a luat-o înaintea mea spre cea de-a doua încăpere, dincolo de ușile franceze, unde fusese dormitorul ei. Și aici era plin de cărți și de tablouri. Drept

în fața patului, se afla un tablou mare, care era evident piesa de rezistență din tot ce era expus în acest apartament. Era o pânză în format vertical, de peste un metru și jumătate pe aproximativ un metru. O reprezenta pe Maria Magdalena, pictată mai mult sau mai puțin în mărime naturală din cap până-n picioare, dacă poți spune asta despre o făptură îngenuncheată. Partea de jos a corpului îi era parțial acoperită de un veșmânt roșu, culoarea vinovăției sau a dragostei sau culoarea amândurora, iar în poală ținea cu ambele mâini un crucifix. Era pictată atât de bine, că-ți tăia răsuflarea, complet realist, aproape palpabilă, și în același timp mai mare decât ea însăși, ca o icoană sau o reprezentare mentală. Deșertul în care stătea îngenuncheată ca să se căiască consta exclusiv din fundalul întunecat pe care fusese întins restul vopselei cu tușe energice de penel.

M-am uitat la chipul ei. Ceva era în neregulă. Cu cât o priveam mai mult, cu atât eram mai puțin sigur că mă uit la chipul unei femei. Trăsăturile ei androgine mă derutau. Semăna cu un bărbat care voia să-și arate latura cea mai blândă, mai umilă și mai bună. Semăna cu un autoportret al unui bărbat ca femeie.

Am făcut o poză a tabloului cu telefonul mobil. Trebuia să i-o trimit lui Clio, desigur. Mai aveam numărul ei. Sau, dacă nu, adresa ei de e-mail. Poate că era mai bine așa, căci probabil își luase în Abu Dhabi un nou număr de telefon. Mă enerva că nu știam sigur. Am perceput ca pe o nedreptate faptul că în prezent pot exista lucruri pe care să nu le știu despre ea. Ei bine, aveam să trec eu și peste asta. I-am căutat adresa de e-mail în lista mea de contacte fără să-mi îngădui să mă emoționez când am dat clic pe numele ei.

Apoi m-am răzgândit. Ar fi fost un triumf de dimensiuni cosmice să-i trimit poza cu un singur cuvânt drept comentariu: „găsit“. Ar fi fost un cadou și pentru ea. Ar fi fost confirmarea teoriei ei îndrăznețe. Nu i-ar fi venit să creadă. Și ar fi putut face senzație în lumea întreagă cu această descoperire. Nu aș fi vrut să-i răpesc toate astea. Dar era un „dar“. Era ceva poate și mai important decât această izbândă, și anume jocul nostru. Nu voiam să câștig jocul pentru că scopul jocului nu era să câștigi, ci să-l joci cu celălalt. Dacă aș fi trimis poza, jocul nostru s-ar fi încheiat definitiv, iar dacă jocul se termina, se termina totul.

Înainte să părăsesc camera bătrânei doamne Europa, m-am mai uitat o dată bine la ultimul tablou al lui Caravaggio. Maria Magdalena se căia în deșert, deși nu era vinovată decât de dragoste. Din dragoste se căia în deșert pentru dragostea ei.

Mi-am împachetat geamantanele, am încheiat socotelile, mi-am luat rămas-bun și am cerut să mi se comande un taxi. Am mai fumat o singură țigară împreună cu Abdul pe treptele scării din fața intrării principale. Taxiul a venit în față. Abdul m-a ajutat cu bagajul.

— Scuzele mele că nu-mi pot înfrâna curiozitatea, a zis, dar aș putea să vă întreb unde mergeți?

— La Abu Dhabi, am zis.

— La Abu Dhabi? Și ce e acolo?

— Deșert